Učit. knjižnica.
Inv. štev. 726
S
91
Inv. št. 91

LETOPIS

Matice slovenske

za leto

1874.

Uredil

dr. E. H. Costa,

doktor modro- in pravoslovja, vitez c. k. Franc-Jožefovega, Mehikanskega Guadeloup- in Papeževega reda sv. Gregorija, član ces. Karolo-Leopoldinske akademije in mnogih učenih družeb, predsednik Matice slovenske, podpredsednik c. k. kmetijske družbe, deželni poslanec in odbornik, častni meščan Ljubljanski in Črnomeljski i. t. d.

Založila in na svetlo dala

MATICA SLOVENSKA.

Tisek Blaznikovih dedičev v Ljubljani.

1874.

D 143
Č 661
Slovenska knjižnica
E 900 3956

Poročilo in imenik

Matice slovenske

v Ljubljani

za leto

1874.

Sostavil

Ivan Tušek,

odbornik in tajnik Matice slovenske.

VIII. Poročilo

o delovanji slovenske Matice v Ljubljani

od 1. julija 1873. l. do 1. julija 1874. l.

Po zapisnikih sostavil

Ivan Tušek,

odbornik in tajnik.

Prvo desetletje Matice slovenske.

Z najvišim sklepom 4. svečana 1864. leta so presvetli cesar Franc Jožef pravila Matice slovenske potrditi blagovolili. Deseto leto se je toraj končalo, odkar se je ta za duševni napredek slovenskega naroda tako važni zavod izbudil v življenje. Primérno in potrebno se mi zdi, pregledati, kaj da je Matica storila v tej desetletni dobi, kako je dosegala svoj namen, kako je rastla in na kteri stopinji je danes.

Matica šteje danes 5 častnih in čez 2300 drugih udov (med temi čez 400 ustanovnikov). Ona ima čez 100 poverjenikov v vseh okrajih slovenske zemlje, in stoji s 32 učenimi društvi v djanski zvezi književne vzajemnosti.

Občnih zborov je bilo 8, odborovih skupščin pa 29.

Matično premoženje šteje zdaj čez 61000 gl. a. v.

Veče doneske (namreč 500 gld. in več) je Matica prejela od sledečih: Dr. Lovro Toman 10000 gld. Matija Debeljak 8243 gld. Hranilnica Ljubljanska 3000 gld. Dekan Rozman iz Konjic 1000 gld. Svetli dijakovski škof Josip Jurij Strossmajer 1000 gld. Presvetli cesar Franc Jožef 500 gld. Fidelis Terpinc 500 gld. Anton baron Cojs 500 gld.

Gosp. Peter Kozler pa je poklonil Matici 707 zemljevidov slovenske dežele in 470 imenikov (nad 700 gld. vrednosti) in gosp. dr. Lovro Toman plošče za krasne diplome, ktere Matica daje tistim udom, ki jih želé.

Potrosila je Matica do sedaj **34500 gld.** in s tem na svetlo dala

1. Letopise.

1. Koledar za 1865. leto.
2. „ in letopis za 1867. leto.
3. „ „ „ „ 1868. „

4. Koledar in letopis za 1869. leto.
5. „ „ 1869. „
6. „ „ 1870. „
7. „ „ 1871. „
8. „ „ 1872. in 1873. leto.

2. Zgodovinske in zemljopisne knjige.

9. Zgodovina slovenskega naroda. Spisal Ivan Trdina.
10. Vojvodstvo Kranjsko.
11. „ Koroško.
12. Slovenski Štajer, I. snopič.
13. „ „ III. „
14. Slovanstvo. Prvi del. Spisali Janez Majciger, Maks Pleteršnik in Božidar Raić.

3. Naravoslovske knjige.

15. Štirje letni časi. Po Rossmässlerji sp. Iv. Tušek.
16. Rudninoslovje po Fellöckerji, sp. Fr. Erjavec.
17. Schödlerjeva knjiga prirode, I. del. Fizika.
18. „ „ „ II. „ Astronomija in Kemija.
19. „ „ „ III. „ Mineralogija in Geognozija.
20. Živalstvo po Pokorniju, sp. Fr. Erjavec.
21. Rastlinstvo po Pokorniju, sp. Iv. Tušek.

4. Lepoznanska dela.

22. Pesni V. Vodnika.
23. Razna dela Jovan Vesel-Koseski-a.

5. Jezikoslovno delo.

24. Slovnica českega jezika z berilom; spisal Marn.

6. Različna dela.

25. Olikani Slovenec. Spisal Ivan Vesel.
26. Nauk o telovadbi. I. del.
27. Nauk o telovadbi II. „

7. Atlant.

28. Prvi snopič: Poluti — Evropa — Avstrija.
29. Drugi snopič: Azija — Severna Amerika — Južna Amerika.
30. Tretji snopič: Afrika — Avstralija — Evropska Rusija.
In v kratkem pride na svetlo
31. Četrti snopič: Italija — Nemčija — Evropska Turčija.

Gotovo lepa vrsta zanimivih, podučnih in koristnih knjig, večidel z dragimi prilogami in slikami.

Posebno se nadjam, da dodo **knjige za 1873. leto**, namreč

Letopis za 1872. in 1873. leto in

Slovanstvo I. del častitim udom dobro došle.

Letopis obsega 29¾ tiskane pole in ima v prvem delu obširno poročilo o delovanji slov. Matice od 1. septembra 1871. do 1. julija 1873. leta in imenik udov; potem životopisne črtice odličnih udov Matičnih, namreč: Blaža Potočnika, dr. Matije Preloga, Janeza Zalokarja in Antona barona Cojsa. — Drugi del prinaša zanimive spise zgodovinskega, naravopisnega in lepoznanskega zapopadka, med drugimi Gogoljev ruski roman „Taras Bulba“ in prvič poslovenjeni odlični francoski roman „Pavl in Virginija“. Dodana je slika barona Antona Cojsa.

Slovanstvo (22½ pole) daje nam etnografični popis vseh slovanskih rodov in sicer v I. delu (kterega so spisali marljivi gospodje Janez Majciger, Maks Pleteršnik in Božidar Raić), po občnem pregledu narodopisni popis Jugoslovanov (Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov). Ta knjiga je gotovo ena najzanimivejših in podučnejših in bode vsakemu Matičarju jako prijetno berilo. Dva priložena narodopisna zemljevida je narisal gosp. prof. Pleteršnik.

V prihodnje mora Matica, da dovrši pričeta dela, še izdati:

Slovanstvo II. del (Severni Slavjani).

Schödlerjeve knjige prirode, IV. (in zadnji) snopič. (Rokopis je že izdelan).

Slovenskega Štajerja II. in IV. snopič.

Želeti bi bilo posebno, da bi si Matici v kratkem izročili zaostali rokopisi „Slovenskega Štajerja“; ker zadnji je, rekel bi, čas, da se ta knjiga vendar enkrat dovrši. — Bati se je sicer, da bodo posamezni deli jako različni, in nekteri celó prezastarali.

Literarno delovanje Matice slovenske je bilo odlikovano:

1. na izložbi prve občne hrvatske učiteljske skupščine v Zagrebu 1871 l. s „priznanico“, in

2. na splošni svetovni razstavi Dunajski 1873. leta s „pohvalnim pismom“.

Vdeleževala se je Matica različnih slavjanskih slovesnosti, tako na primer je imenovala slavnoznanega českega rodoljuba Jana Purkyně-ja, o njegovi desetletnici za svojega častnega uda; 9. junija 1868. leta je častila jubilejno slavnost „musea kralovstvi Českeho“ s posebno adreso; svečana 1872. leta je Matica z drugimi ljubljanskimi narodnimi družbami vred poslala krasno napravljeno adreso ruskemu učenjaku Pogodinu v čestitanje njegovega petdesetletnega literarnega delovanja. — Pri Jungmanovi svečanosti 13. julija 1873. leta v Pragi je bila Matica zastopana po posebnem zastopniku.

Po smrti zgubila je Matica mnogo, mnogo svojih najodličnejših in najzaslužnejših členov: Dr. Lovro Tomana, ljubljenca slovenskega naroda, izbuditelja in prvega predsednika Matice slovenske; velikodušnega mecena Matija Debeljaka; večlet-

nega podpredsednika stolnega prošta Antona Kosa; neutrudljivega, za Matico neizmerno zaslužnega odbornika in tajnika Antona Lésarja; odbornika barona Antona Cojs-a; potem odbornike in pisatelje Petra Hicingerja, Antona Janežiča, D. Šavperla; izmed udov Matice slovenske pisatelje Miroslava Vilharja, dr. Matija Preloga, Blaža Potočnika; izmed ustanovnikov: Jožefa Blaznika, Antona Čepona, dr. Rajmunda Melcerja, Rozalijo Egerjevo, Antona Wolfa, župnika pri sv. Petru pri Slatini, Janeza Gregelja, duhovnika v pokoji, notarja dr. Irkiča, Fr. Čižmana, ravnatelja navtične akademije v Trstu, Avgusta Moosa, itd.

Matična knjižnica šteje nad 2000 knjig, in sicer večidel ruskih, slovenskih, českih, hrvatskih in srbskih, ktere so darovali različni udje ali pa ktere je Matica prejele od družeb, s kterimi stoji v djanski zvezi književne vzajemnosti. Posebna hvala gre v tem oziru prevzvišenemu gospodu Mihaelu Rajevskemu, biskupu pri ruskem poročništvu v Beču, ki je posredoval to zvezo z raznimi ruskimi literarnimi zavodi in družbami. Knjige, primerno vezane, so natanko popisane in v lepem redu, tako, da jih učenjak lahko rabi, ako se obrne do odbornika in knjižničarja Jana Vavrů-a, ki z velikim trudom in z vse hvale vrednim požrtvovanjem popolnoma brezplačno oskrbuje Matično knjižnico. Hvala mu!

Ne manjšo hvalo zaslužita tudi gosp. dr. Jernej Zupanec in Ivan Vilhar, prvi kot bivši in drugi kot sedajni blagajnik Matični, ktera sta ravno tako nesebično oskrbovala denarne zadeve in trudapolno nabiranje doneskov od udov.

Ako pregledujemo desetletno zgodovino Matice slovenske, nahajamo v prvi vrsti moža, ki stoji na čelu vsakemu narodnemu slovenskemu podvzetju, — slovenskega voditelja dr. Janeza Bleiweisa. Z dr. Tomanom in s podpisanim poročevalcem je sostavil on prvi načrt matičnih pravil; in osnovalni odbor ga je volil z dr. Leon Vončina in s podpisanim poročevalcem vred v opravilni oddelek, kteri je imel nalog, voditi društvo v prvi najtežavnejši dobi. Dr. Bleiweis je od prvega začetka eden izmed najmarljivejših odbornikov in je tudi tri leta vredoval matični letopis.

Koncem tega poročila moram še omeniti, da jako obžalujem, da ni bilo mogoče sklicati občni zbor tečajem 1873. leta in da udje dobé knjige za 1873. leto še le sedaj! A na eni strani me tolaži to, da vendar udje s tem ne trpé nobene djanske škode, z druge strani naj pa tudi izrečem, da sili in okolščinam v okom priti ni bilo mogoče. Smrt častitega tajnika prof. Lésarja — viharno politično gibanje 1873. leta (v ktero sicer Matica ni bila vpletena — pa skoro vsi delajoči Slovenci!) — preobložitev tiskarnice z delom — to so razlogi zamude, kakoršne morda ne bo — več.

In tako sklepam to poročilo s presrčno zahvalo vsem v njem imenovanim dobrotnikom in prijateljem Matice, pa tudi sploh vsem drugim pisateljem, poverjenikom itd.

Naj Bog blagoslovi tudi v prihodnje ta zavod, in naj se ga krepko poprime narod slovenski, da bode storil v drugem svojem desetletji enak korak naprej, kakoršni je storil v prvem!

V Ljubljani 20. svečana 1874. leta.

Dr. E. H. Costa,
predsednik Matice slovenske.

XXIX. odborova skupščina

6. novembra 1873. l.

Edina točka razgovora:

Obravnava o prihodnjem tajništvu.

Pričujoči so bili dr. Costa, predsednik, in nasledni odborniki: dr. Janez Bleiweis, Jeran, Marn, Pleteršnik, Praprotnik, Sovan, dr. J. Sterbenec, Svetec, Šolar, Tomšič, Tušek, Vavrů, Iv. Vilhar, dr. Vončina, dr. Zupanec in Žakelj.

Predsednik dr. Costa najprej naznanja omilovaje veliko zgubo, katera je zadela Matico po smrti njenega neutrudljivega tajnika. Vi, pravi, gospodje odborniki! veste dobro, da je bil umrli tajnik duša Matici slovenski; dokler ostane ona, hvalno se bode spominjal tudi njen neutrudni tajnik prof. Anton Lésar. Slava mu! (Odborniki pritrdijo.)

Predno po društvenih pravilih pričnemo obravnavo o tajništvu prihodnjem, naj povem, a) da je Matica za razstavljene stvari svoje dobila na Dunaji pohvalno pismo, da sem pa jih jaz, s predsednikom dramatičnega društva vred, svést si Vaše pritrditve, poklonil v Atheneum, ki se nareja na Dunaji (odborniki pritrdijo tej odločbi); b) da se letošnje knjige zarad posebne zadrege v tiskarni le počasi tiskajo: „Letopis“ in „Slovanstvo“, katero oboje bo prav znamenito, in bode dovršeno do občnega zbora, ki utegne biti meseca januarija.

Na to bere predsednik pismo g. dr. Kreka, ki pravi, da mu ni mogoče gledé sostavljanja vprašanj iz tradicijonalne literature odborovi želji za zdaj vstreči, ker je z drugimi deli za več časa obložen. Odbor vendar po nasvetu šolskega nadzornika gosp. J. Šolarja sklene poprositi g. dr. Kreka, ker je

ravno on sprožil stvar, ima itak v rokah narodno blago in je najsposobniši za ta posel, naj o priliki o tem sostavi vsaj glavna načela. „Gledé društvenega tajnika — čita predsednik iz dr. Gr. Krekovega pisma: „sem jaz mnenja, da se mora služba razpisati in potem onemu podeliti, kateri bode za ta posel najsposobniši.“ Tudi nisem proti temu, da se tajništvo provizorično za nekaj časa oddá, ako se sposobnih kandidatov ne oglasi. Vsekako sem pa odločno proti temu, da dobi to službo kdo, kteremu bi bila le postranski posel. Tudi tirjam od prihodnjega tajnika, da je znanstven mož in napredovalen, ker mračnjaštvo je pogubno narodu in slovstvu.“ — Gosp. predsednik potem bere iz Matičnega opravilnika §. 36. in 37., po katerih se ima služba tajnikova po razpisu oddati za tri leta; dokler se pa najdejo odborniki, ki so pri volji opravljati tajnikovo službo, ne razpiše se služba tajnikova, da se Matici prihranijo stroški. Odbor pa ima pravico, dovoliti jim nekako nagrado, vendar nikoli ne čez polovico plačila, katero občni zbor za tajnika potrdi v proračunu.

Jaz sem prejel doslej — nadaljuje potem predsednik dr. Costa — to ponudbo g. profesorja Ivana Tuška, toda z nekaterimi pogoji: a) da se služba poviša v plači na 250 gld., b) da se korektura Matičnih knjig popolnoma loči od nje, in c) da se najame kdo, ki pomore vrediti, kar je v Matičnih stvareh zaostalo o bolezni in po smrti prejšnjega tajnika.

Predsednik zdaj vpraša: Ali hoče izmed gospodov odbornikov kdó prevzeti, ali vé koga imenovati, ki bi mogel prevzeti tajništvo? — Ker se nikdo ne oglasi, naj se prične obravnava o povedani ponudbi.

Odbor soglasno sprejme ponudbo gosp. prof. Tuška, in sicer, kar a) plačo zadene, da se primerno vstavi v proračunu prihodnjemu občnemu zboru, kar b) korekturo tiče, vkrene po razgovoru, katerega so se vdeleževali gg. dr. Bleiweis, Šolar, Pleteršnik, Marn, Svetec in Vončina, naposled po nasvetu g. Svetca, naj se, po dogovoru s pisatelji, sproti od slučaja do slučaja odločuje; in kar c) posebno pomoč zadeva, da se zaostale reči spravijo v red, proti dostojni nagradi, se vdá ravnatelj šolski gosp. A. Praprotnik, da bode pomagal novemu tajniku dotlej, da se v Matici vravná, kar je treba, da bode delovala potem spet poredoma v pospeh slovstva ter v prid Slovencem.

IX. občni zbor

4. marcija 1874. leta.

Vrsta razgovorov:

1. Predsednik nagovori zbrano skupščino.
2. Poročilo o odborovem delovanji od 26. sept. 1872. do konca februarja 1874. l.

3. Račun od 1. julija 1872. l. do 1. julija 1873. l.
4. Volitev treh udov, da pregledajo, presodijo in potrdijo odborov račun vsled 9. §. a) Matič. pravil.
5. Proračun od 1. julija 1873. l. do 1. julija 1874. l.
6. Volitev 11 odbornikov, in sicer:

A. 10 odbornikov namesto onih 1869. l. voljenih, namreč

a) Ljubljanskih: Luka Jeran, Peter Kozler, Ivan Vilhar, dr. Jernej Zupanec.

b) Vnanjih: Franc Erjavec, Anton pl. Gariboldi, dr. Gregorij Krek, Božidar Raić, dr. Janko Srnec, Davorin Trstenjak.

B. 2 odbornika namesto umrlih Ljubljanskih: Anton baron Cojs, Anton Lesar.

Opomba 1. Pri volitvah odbornikov Matice se vštevajo tudi volilni listki tacih družbenikov, kteri sicer niso mogli sami priti, pa so vendar svoje volilne listke odboru poslali tako, da ni prav nič suma zarad kake prevare. (§. 11. pravil.)

Opomba 2. Račun za preteklo, proračun za prihodnje društveno leto in volilni listi se pred razgovori razdelé nazočim družbenikom.

Opomba 3. Gospod odbornik Davorin Trstenjak se je prostovoljno odpovedal odborništvu in odbor Matičin po sklepu 17. jul. 1872. l. mu pismeno hvalo izrekel ne le za njegovo marljivo delovanje v odboru, ampak tudi sploh za vso zlasti pisateljsko podporo.

Ob 8. uri bila je maša v stolni cekvi, katero so služili preč. korar gosp. Fr. Kramer.

Ob treh popoldne se je začel v čitalnični dvorani občni zbor pod vodstvom prvosednika dr. Coste. Pričujoči so bili gospodje odborniki Ljubljanski: dr. Jan. Bleiweis, Jeran Luka, Marn Jožef, Pleteršnik Maks., dr. Poklukar J., Souvan France, Tušek Ivan, Vavrů Ivan, Vilhar Ivan, dr. Vončina Leon, dr. Zupanec Jer. in Žakelj Miroslav. Zbralo se je bilo nad 70 družbenikov Ljubljanskih in vnanjih. Mnogo druzih je poslalo volilne liste, katerih se je naštelo 647.

Dr. E. H. Costa prične skupščina z ogovorom, v katerim pozdravi zbrane društvenike in še posebno one, ki so prišli od daleč; potem se opraviči o tem, da ni sklical 9. občnega zbora 1873. leta, ter pové, zakaj da tako pozno. Reče, da so bile zavire tako silne, da jim ni bilo mogoče v okom priti. Zadržki so bili sledeči: 1. Smrt tajnika prof. Lésarja. Po smrti njegovi trebalo je tudi v red spraviti zaostaline mesecev avgusta, septembra in oktobra. 2. Politične borbe lanskega leta; dasiravno Matica sama ni bila prizadeta po njih, so vendar vsacega Matičarja prijele bolj ali manj tako, da je bil zaviran v mirnem književnem delu.

3. Knjige za 1873. leto se niso mogle o pravem času razposlati, ker so se jako počasi tiskale v tiskarni, preobloženi z drugimi silnimi deli.

To so — pravi — poglavitni vzroki, da sem mogel še le danes storiti to, kar bi bil po pravilih moral storiti lani. O tej zakasnitvi me tolaži posebno to, da društveniki ne trpé nikakoršne škode zarad tega, če dobé knjige nekoliko pozneje kakor navadno.

Potem omeni, da je 4. februarja t. l. preteklo prvo desetletje Matice slovenske, ter razdeli med pričujoče društvenike tiskano poročilo o tem, kaj je Matica dovršila preteklih teh 10 let. — Dalje se prvosednik spominja Matičarjev, od poslednjega občnega zbora umrlih, zlasti dveh, namreč neutrudljivega Matičnega tajnika prof. Lésarja in blagega narodnjaka barona Antona Cojza. Dokler bo Matica — pravi — gotovo bo Lésar v spominu ostal Slovencem.

Potem prvosednik v imenu društva izreka hvalo vsem tistim, ki so sodelovali pri Matici, posebno prof. J. Tušku, da je zamudna tajniška dela prevzel za celó malo plačilo 250 gold.; — knjižničarju gosp. prof. Vavrů-u zavoljo velike marljivosti o vredovanji knjižnice gosp. Ivanu Vilharju za veliki trud, ki ga ima z denarnimi zadevami Matičnimi. Poslednja dva gospoda opravljata vse posle prezplačno, za kar jima še posebna hvala. Pa še enemu — reče — gré lepa naša hvala, in to gosp. prof. Pleteršniku, ki je bil prevzel korekturo knjige: „Slovanstvo“.

Potem omeni prvosednik, da je bila Matica slovenska pri svetski razstavi na Dunaji, v katero je poslala svoja dela, odlikovana s pohvalnim pismom.

Konečno naznanja prvosednik, da mu je došlo danes pismo od gospoda prof. Majcigerja v Mariboru, v katerem britko obžaluje, da na napisu knjige: „Slovanstvo“ stojí: „Spisali Janez Majciger, Maks Pleteršnik in Božidar Raič.“ Prof. Majciger piše, da je to pogrešek, ki se je zoper njegovo voljo in brez njegove krivde vrinil, ter pravi, da je on „Občni pregled Slovanstva“ le poslovenil po Riegerjevem českem „naučnem slovniku“. Prvosednik s tem popravlja nemili pogrešek ter dodá, da bo tudi po časnikih to razglasil ter tako zadostil zahtevi gospod prof. Majcigerja. To veljá pa le o „Pregledu“; spis gospod prof. Pleteršnika o Slovencih, Hrvatih in Srbih in spis gosp. Raića o Bulgarih ste izvirni deli. —

Končavši govor svoj o Matičnih zadevah dodaja prvosednik še to, da Novomeška čitalnica prosi družbenike slovenske Matice, naj bi se obilno vdeležili posojila za zidanje „narodnega doma“ v Novem mestu, bi še ni dodelan, ter bo še mnogo denarja treba. Ker je podpredsednik Novomeške čitalnice g. Rozman sam v zboru pričujoč, je prosil družbenike, naj kar njemu dadó prineske za blago napravo, ki bode steber narodni stvari na Dolenjskem. —

Na to veli prvosednik tajniku brati poročilo o odborovem delovanji.

Preden tajnik začne brati, prosi deželni poslanec gosp. Tavčar besede ter reče: Gospod prvosednik je omenil in hvalo izrekel pridnim delalcem; izpustil je pa enega. Po smrti se Tomanovi je dr. Costa sam največ trudil na korist Matice slovenske. Njemu gre največa hvala; slava mu! (Zbor mu zakliče trikrat „Slava"!)

Tajnik prof. Tušek je potem poročal o delovanji Matičnem tako-le:

Moje poročevanje o odborovem delovanji od 8. občnega zbora 1872. leta do danes bo le kratko, ker je malo ne vse zapisano v letopisu za 1872. in 1873. leto od 43. do 60. strani, katero knjigo smo s 1. delom „Slovanstva" vred že razposlali malo ne vsem poverjenikom, ter jo bodo vsi gospodje udje kmalu v rokah imeli.

Glavne knjige zadnja številka 26. septembra 1872. leta bila je 2544, danes jej je 2772, to kaže prirastek udov za 228, med katerimi je 13 ustanovnikov. Med temi so 4 rodovine, za katere je ranjki profesor Anton Lésar plačal za vsako po 100 gld.

Izmed ustanovnikov so pomrli: Irkič Ivan, Koncilija Ivan, Lésar Anton, Holcer Dragotin, Moos Avg., Čižman Franc, Bonner Jožef, Vitenc Andrej.

Ker je v preteklem desetletji mnogo udov pomrlo in nekateri tudi odstopili, šteje Matica slovenska danes v vsem skupaj: ustanikov 411, letnikov 1921, vseh tedaj 2332 udov.

Tirjati ima slovenska Matica od svojih ustanovnikov še 1300 gld., od letnikov pa zaostale letnine incl. 1873 l. blizo 3500 gld., vsega tedaj 4800 gld.; med temi je največ letnine za 1873. leto. Zdaj, ko bodo družbeniki bukve v roke dobili, je upati, da se bo zaostala letnina bolj pridno plačevala, kakor doslej.

Bukve za 1873. leto, namreč: „Slovanstva" I. del in „Letopis" za 1872. in 1873. leto smo razposlali doslej društvenikom, bivajočim po Kranjskem razun Ljubljane in okolice, po dolnjem Štajarskem ter oddali jih nekoliko tudi že na Koroško. Ostalim jih bomo razposlali te dni.

Atlanta IV. snopič (Nemčija, Italija, Evropska Turčija) bo dovršen o kakih 6 tednih, kakor nam g. Köcke piše iz Dunaja. Potem ga bomo jeli razpošiljati.

Rokopis Schödlerjeve „botanike" je že dovršen bil 1870. leta. Schödlerjeve „zoologije" rokopisa pa je prof. Fr. Erjavec v Gorici poslal meseca januarija za kakih 6 tiskanih pôl. Te dni bo gotov z vsem — in tako Schödlerjeva „knjiga prirode" dovršena. — Rokopisa za II. in IV. zvezek „Slov. Štajarja" pa še zdaj nismo dobili.

V zvezo književne vzajemnosti je v času, preteklem od 8. občnega zbora, Matica stopila z univerziteto v Kristijaniji, z univerziteto v Moskvi in z arheologijskim občestvom v Moskvi.

„Narodni šoli" v Ljubljani je Matica podarila 273 iztisov raznih bukev, da je to društvo razdeli med učitelje po deželi ter

jih nagovarja, naj pristopijo k Matici, če že niso. — Vodstvu bolnišnice Ljubljanske je podarila Matica 19 knjig v zabavo in poduk okrevalcem, šoli v Št. Petru na Krasu pa 1 Kozlerjev zemljovid Slovenskih dežélá.

Rokopise iz Zalokarjeve zapuščine hrani Matica, z ostalimi knjigami je pa storila po odsekovem nasvetu v 28. odborovi skupščini.

Gosp. E. Picot v Parizu je društvu poslal mnogo francoskih knjig, katere je ono večidel dalo v dar bogoslovskim, gimnazijskim in realnim knjižnicam, da jih more brati mnogo dijakov tudi prihodnjih časov.

Pri Jungmanovi svečanosti v Pragi lanskega leta je bil Matični zastopnik matičar gosp. inženir Jan Přibil, kateremu se je bilo dalo poverjenilno pismo.

Gosp. Trstenjaku, ki se je odpovedal odborništvu, je Matica izrekla pismeno zahvalo za njegovo marljivo delovanje v odboru, in tudi sploh za neumorno njegovo literarno delovanje v Matici in zunaj nje.

Slednjič mi je še povedati, da je odbor v svoji 29. skupščini 7. novembra 1873. leta mene izbral za Matičnega tajnika, ter da sem obdelal tudi vse, kar je bilo zaostalega po Lesarjevi smrti.

Zbor je tajnikovo poročilo brez opazke na znanje vzel. —

Potem bere blagajnik Ivan Vilhar sklep računa od 1. julija 1872. do 1. julija 1873. leta, ter popravlja eno tiskarsko pogreško v njem: Pri „obligacijah“ mora namreč stati mesto 2616 število 2661 gld. — Tiskani račun se razdeli med ude.

Na prvosednikovo vprašanje: ali o računu kdo besedo želí, se ne oglasí nobeden.

Gledé 4. točke razgovorov, namreč gledé volitve pregledovalcev računa vpraša prvosednik zbor: ali hoče voliti po listkih, ali prepustí to stvar prvosedniku. Večina je za to, da se to prepustí prvosedniku. Na to predlaga on lanske pregledovalce gospode Hohna Hug., Žagarja Drag. in Kremžarja And.

Potem se bere proračun za 10. Matično leto, namreč za čas od 1. julija 1873. do 1. julija 1874. leta. Vse točke so bile sprejete brez ugovora ali posebnega predloga.

Zdaj je prišla na vrsto volitev 12 odbornikov, in sicer: A) 10 odbornikov namesto onih 1869. leta voljenih, namreč a) Ljubljanskih: Luka Jeran, Pet. Kozler, Ivan Vilhar, dr. Jernej Zupanec; — b) vnanjih: France Erjavec, Anton pl. Gariboldi, dr. Gr. Krek, Božidar Raić, dr. Janko Srnec, Dav. Trstenjak. — B) Dva odbornika namesto umrlih Ljubljanskih: Anton baron Zois in Anton Lésar.

Prvosedniku je bilo poslano 556 glasovnic; pričujoči udje mu oddajajo listke. V volilno komisijo se izberó sledeči gospodje: za prvosednika prof. Žakelj, za prisednike prošt dr. Jarec, inženir Potočnik, deželni uradnik Josip Pfeifer in trgovec Sovan stari.

Prof. Žakelj zapečati listke, ter komisija gre v bližnjo sobo, da je skrutinira.

Ker nobeden ne želí več besede, sklene prvosednik občni zbor.

Volilna komisija je po dokončanem skruntiniranji oddala prvosedniku sledeči:

Zapisnik,

narejen o škrutiniranji za volitev Matičnih odbornikov oddanih glasovnic.

Volitve se je po oddanih listkih vdeležilo 647 udov. Od teh glasov so dobili kot

Ljubljanski odborniki:

Gospodje Kozler Peter 647 glasov, Krisper Valentin 647, Močnik Matej 647, Vilhar Ivan 647, Jeran Luka 645, dr. Zupanec Jernej 642, Čebašek Andrej 3, Križnar Miroslav 1, Klun Karol 1, Grasselli Peter 1. Izvoljenih je tedaj prvih 6 udov za odbornike.

Kot *vnanji odborniki* so dobili: gospodje prof. Erjavec, Fr. 647 glasov, Parapat Janez 647, Šuman Josip 647, Majciger Janez 646, Raić Božidar 571, dr. Krek Gr. 487, prof. Žolgar 168, dr. Šust 30, Kocijančič 14, Žitek 7, prof. Zupan 6, Kočevar Ferko 3, Bradaška 3, Lipold 3, Janežič Šimen 2, Rozman 1, dr. Tonkli 1, dr. Gregorc 1, — izvoljenih je toraj prvih 6 odbornikov.

XXX. odborova skupščina

6. maja 1874. leta.

Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se zapisnik 29. odborove skupščine in 9. občnega zbora.
2. Prebere se zapisnik o skrutinovanji volilnih listov pri 9. občnem zboru oddanih.
3. Poročilo odseka za pregledovanje računa za čas od 1. julija 1872. do 1. julija 1873. leta.
4. Poročilo tajnikovo o sprejemu novih udov in o drugih važnejših stvaréh.
5. Volitev prvosednika, njegovih dveh namestnikov, blagajnika, pregledovalca društvenih računov in dveh ključarjev.
6. Volitev odsekov.
7. Sklep o knjigah, ktere naj Matica izdá za 1874. leto.

Dr. Costa prične sejo, ko so se bili sošli odborniki: dr. J. Bleiweis, J. Marn, M. Močnik, Parapat, Pleteršnik, dr. Poklukar, Praprotnik, Sovan, Svetec, Šolar, Tušek, Vilhar, dr. Vončina, dr. Zupanec, ter pozdravi najpoprej nove odbornike.

1. Pri zapisniku 29. odborove skupščine popravlja tiskarsko pogreško prijatelji v pisatelji; potem se ta zapisnik in zapisnik 9. občnega zbora potrdita.

2. Prof. dr. Krek v Gradcu piše, da zavolj mnogih opravil ne sprejme za prihodnja tri leta odborništva. Odbor sklene, naj se piše prof. dr. Kreku, da vrne Matici St. Vrazovo zapuščino in drugo narodno blago, ter da se naprosi prof. Žolgarja, ki je za izvoljenimi odborniki dobil največ glasov, da prevzame odborništvo.

3. Poročilo pregledovalcev društvenih računov se vzame na znanje.

4. Tajnik prof. Tušek poroča potem o Matičnem delovanji od 9. občnega zbora do danes. Kakor je zapisano v poročilu 9. občnega zbora 4. marca t. l., bila je takrat poslednja številka Matičnih udov 2772; danes je pa 2789. — Odbor sprejme vse te med Matičine ude. Med poverjeniki so se dogodile nekatere spremembe, in sicer:

a) Vrhnika: Ker je Bonner umrl, bil je letos naš poverjenik g. Kotnik, vprihodnje bo gospod dekan M. Šlibar;
b) Maribor: dr. Ribič je umrl; prof. Majciger bo vprihodnje poverjenik za vse Mariborske Matičarje;
c) Gradec: Ker dr. Muršec zavoljo starosti ne more več opravljati dela, smo naprosili g. Mola, duhovna v delavnišnici, da je prevzel poverjeništvo za Gradec:
d) Gornji grad: Ker se je g. Škoflek na Vransko preselil, nam je zdaj tam poverjenik g. učitelj Preširen;
e) Cerknica: Mesto pokojnega Janežiča je zdaj poverjenik g. kaplan Končnik;
f) Črnice: Mesto v Lokavec preselivšega se And. Juha nam je tam zdaj poverjenik g. Šimen Gaberščik, župnik v Ajdovščini;
g) Trnovo: Mesto g. Mlakarja, ki se je preselil v Mirno peč, bil nam je letos poverjenik g. Legan v Nadanjem selu.

Na prošnjo nekega gimnazijalca v Mariboru sklene odbor darovati mu nekatere knjige, ktere imamo preveč, ali tako, da jih bo dobil iz poverjenikovih rok.

Gledé prošnje društva „Vendije“ v Gradcu, naj bi slov. Matica založila „rad Vendije“, izreče odbor, da ne more nič skleniti o tem, dokler nima rokopisa.

Gledé prošnje g Trohe, učitelja v Rojani, sklene odbor, da mu bo zaprošene knjige zastonj poslal.

Gledé prošnje g. Vodopivca, okrajnega šolskega nadzornika v Gorici, sklene odbor, da bo dvema okrajnima učiteljskima knjižnicama v Gorici in v Sežani prepustil vsaki po en iztis doslej iz-

danih knjig po znižani ceni, ako pristopite te dve knjižnici kot letnika k Matici.

Gosp. Jože Bercer v Kamnji pri Št. Rupertu nam je poslal dva zvezka „narodnega blaga“. — Odbor sklene, da mu bo pismeno zahvalo za to izrekel ter naprosil ga, naj še nabira.

Po tem določi odbor nagrado za pisatelje „Slovanstva“, g. Pleteršniku, Raiču in Majcigerji. Prebere se dalje pismo prof. Majcigerja v Mariboru, v katerem med drugim tudi pravi:

„Kar se nadaljevanje dela „Slovanstva“ tiče, morem Vam poročiti, da se že pridno nadaljuje in sicer sem za izdelovanje Poljakov in Rusov dobil moža rojenega Poljaka, pa tudi češčini veščega in z razmerami Rusov dobro soznanjenega, ki v družbi drugega Slovenca to nalogo izdeljuje. Čehe, Slovake in Lužičane bom pa sam večidel po Riegerjevem Slovniku izdelal in se nadjam, da, ako nepričakovani zadržki ne pridejo, bode mi mogoče, ob novem letu velik del rokopisa slov. Matici odposlati.“

5. Potem se prestopi k volitvami. — Gosp. dr. J. Bleiweis pravi, da po njegovih mislih gledé tega, katerega bomo za prvosednika izvolili, gotovo ne bomo dolgo premišljevali. Dosedanji gosp. prvosednik, ker se je že toliko trudil za Matico, gotovo zasluži, da ga izberemo spet za prvosednika „per acclamationem“. Gledé druzih členov upravništva nasvetuje prav tisto. Razgovora o tem predlogu se udeležé gg. dr. Costa, Marn, Vončina in Svetec. Potem so bili soglasno izvoljeni: za prvosednika dr. Costa; za prvosednikovega namestnika: dr. Vončina in P. Kozler; za blagajnika Iv. Vilhar; za knjižničarja J. Vavrů; za pregledovalca društvenih računov: dr. Jer. Zupanec; za ključarja Fr. Souvan in dr. J. Strbenec. Odseki ostanejo malo ne, kakor doslej; edine spremembe so, da odpadejo: Lésar, dr. Krek, dr. Razlag in Trstenjak, in da nova odbornika Močnik in Parapat se volita v odsek za izdavanje knjig in v odsek za narodno slovstveno blago.

7. Izdavanje knjig. Prvosednikov predlog, naj se izdá tudi za 1874. leto letopis, se sprejme. Letopis letos ne bo tako obširen, kakor lani, ker bo le za eno leto, ne za dve. Trstenjakov za letos namenjeni spis „o Venetih“ se že tiska. On neče nič nagrade; temuč prepušča spis Matici brez nagrade, za kar naj mu je posebna zahvala. — Gospod Parapat predlaga, naj se letopis izdaje vsako leto, ako bi tudi odborniki sami morali vsega spisavati. Gospod prvosednik pravi, da §. 4. c) društenih pravil zahteva to, da se vsako leto izdá saj 1. del letopisa. Le enkrat ga ni bilo zarad okoli 4000 gld. stroškov, ki smo jih imeli s šolskima knjigama, z živalstvom in rastlinstvom. Letošnje knjige bodo letos dovršene; letopis že do meseca avgusta. Gospod Parapat se zadovoljava s predsednikovim razjasnilom.

Gospod Vilhar predlaga, da se umrli ustanovniki ne brišejo iz imenika, nego da ostanejo za vselej v njem z znamenjem, da niso več med živimi, v vedni spomin, da so nekedaj književni razvitek naroda podpirali. Ta predlog se sprejme soglasno.

Gospod prvosednik predlaga, da naj se dovrši Schödlerjeva knjiga prirode, ter naj se letos izdá njegovo rastlinstvo (prevod Tuškov) in živalstvo (prevod Erjavčev). Odbor temu pritrdi.

Gosp. J. Jesenko, profesor v Trstu, je poslal Matici svoj primerjalni fizični zemljepis. Ta rokopis je bil po c. k. Kranjskem šolskem svetu poslan ministerstvu s prošnjo, naj blagovoli dovoliti primerno podporo za izdavo te knjige. Ministerstvo je odgovorilo, da podpore dovoliti ne more, a tudi ne knjige izdati na svoje stroške, ali da naj šolski svèt pisatelju odmeri nagrado 200 gld. za trud.

Gospod prvosednik predlaga, naj Matica izdá to knjigo. Odseku za izdavanje knjig naj se pa prepusti, da izvé, koliko pisatelj zahteva plačila, ter da se konečno ž njim gledé tega pogodi.

Svetec podpira toplo ta predlog, ter reče med drugem tudi: Pisatelja je treba podpirati še posebno zarad tega, ker obdeluje tisto polje, ki potrebuje največ obdelovanja, to je, šolsko polje; na tem polji je še kaj prihodnosti. Pa tudi sicer bo čitatelje sploh knjiga jako zanimala.

Razgovora gledé tega se udeležé še gg. Parapat, dr. Zupanec in dr. Vončina. Po g. prvosedniku stavljeni predlog, da naj Matica letos izdá to knjigo, ter obravnavo s piseteljem gledé pogojev prepusti odboru za izdavanje knjig, sprejme odbor konečno soglasno.

Potem bere gosp. prvosednik pismo gosp. Cigaleta iz Dunaja, ki presoja slog in jezik nekaterih sostavkov v knjigah, izdani za 1873. leto, in tudi svetuje, kako naj bi se po njegovih mislih stvar ukrenila, da bi bila v prihodnje edinost v pisavi Matičnih knjig.

O tej stvari se razgovarjajo gg. dr. Costa, Svetec, Marn, dr. Vončina, ter se konečno soglasno sprejme dr. Bleiweisov predlog, naj se stvar izroči v pretres posebnemu odseku, ki naj odboru pozneje o tem poroča. V ta odbor se izberó odborniki Marn, Pleteršnik in Svetec.

Ko je bil še predlog g. prof. Vavrûa, naj se duplikati iz Matične knjižnice prepusté gimnazijalni in preparandijski knjižnici, soglasno sprejet, končá g. prvosednik skupščino.

Osmo poročilo

o

Matičini knjižnici v letu 1873.

Vredil J. Vavrů, knjižničar.

I. Slovenske knjige.

Novice tečaj 31. l. 1873.
Koledar družbe sv. Mohora za l. 1873 in 1874.
Življenje svetnikov in svetnic Božjih VIII. snopič. M. Torkar. 1873.
Kristusovo življenje in smrt. II. del 1. snopič. Štef. Kociančič. 1873.
Umno kletarstvo. J. Vošnjak. 1873.
Domače in tuje živali v podobah. V. zvezek. Erjavec. 1873.
Izdajavec, zgodovinska povest. Slemenik. 1873.
Drugi prestavik starih ino novih zerkvenih ino drugih pesem. Stanig. 1838.
Zvezek raznih slov. pesem natisnjenih l. 1840 v Gorici.
Zesar ino prelat. is nemshkiga prestavil V. St. K.
Slovensko-nemško-talianski in taliansko-nemško-slovenski besednjak. Drobnič. 1858.
Kranjski vrtnar. Pirc. 1845.
Kmetijske table I—XVI: Babo. poslov. Zalokar. 1869.
Zweites und drittes Jahresfest des Vereines des krainischen Landes-Museums. Deschmann. 1858—1862.
Poezije dr. Francéta Prešérna 1847.
Cvetnik slovenske slovesnosti. Janežič. 1870.
Slovenski Narod. tečaj I, II, III, IV, V, VI. 1868–1873.
Triglav. Zeitschrift für vaterländische Interessen. Jahrgang III, IV, V. 1867—1870.
Učiteljski tovarš, tečaj 11, 12, 13. 1870—1874.
Slovenske pripovedke iz Motnika. Podšavniški. 1874.

II. Hrvaško-srbske.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti knjiga XXI, XXII, XXIII, XXVI, XXVII. 1872—73-74.
Narodni koledar novi i stari za godinu 1873.
Danica, koledar i ljetopis društva Svetojeronimskoga za god. 1874.
Pučka knjižnica izdavana dr. Svetojeronimskim. Knjiga IV. Povjestnica hrvatskega naroda. Balenović. 1870. knjiga XII. Život Svetaca i Svetica Božjih. Iveković. 1873. knjiga XIV. Prirodni zakonik za svakoga iliti popularna fizika. 1. Priprema. Silarstvo. (Mechanika) Šulek. 1873.
Tumač talijansko-hrvatski za činovnike. 1872.
Pučki mudrac. Bianchini 1872.
Morski riečnik hrvatsko-srbski. 1870.
Ričoslovnik (vocabulario) illiričkoga, italianskega i nimačkega jezika s pridpostavljenom grammatikom illi pismenstvom. Voltiggi (Istrianin). 1803.
Pjesnička djela Petra Preradovića. 1873.
Glasonoša, illustrirani hrvatski časopis. tečaj IV. V.
Kraljedvorski Rukopis. Berlić 1852.
Jugoslavenska slova.
Ein Wort an Iliriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste literarische Regeneration ihres Vaterlandes. Drašković 1838.
Српски Летопис за годину 1872 и 1873.
Букварь во употребление юности Сербскега народа 1812.

III. Česko-slovanske.

Žaloby z obohacení vedle rakouského práva občanského. Pavliček. 1873.
Čehoslovan, prostonárodni kalendář. ročník I. 1873.
Knihovna V. Náprska. knihy české. 1872.
Rodina, její starosti a radosti. Bremer. díl I. II. 1872.
Dvě matky. Sofie Schwarz, přeložila Chorušická. díl I, II. 1872.
Vynikající ženy mimo rodinný kruh. Šimáčková. 1872.
Johannaz Rožmitála, manželka Jiřího z Poděbrad. Lužická. 1872.
Ouplný zapesní slovník českoslovanského a německého jazyka. Konečný. 1855.
Slovanska poezije. I. svazek. Ruská poezije. Vymazal. 1874.
Květy. Obrázkový týdennik. ročník II. III. V. 1870.
Sborník slovenských národ. piesni, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov i povier. sväzok II. sošit I.
Letopis Matice Slovenskej. ročník IX. sväzok 2.
„ X. „ 1, 2.
„ IX. „ 1.

Vitazstvo svätého kríža. Munkay. 1869.
Mluvnica jazyka slovenského. Hattala. diel II. Skladba. 1865.
Archiv starych československých listin, písemností a dejepisných povôdín pre dejepis a literaturu Slovákov. Sasinek 1872—73.
Časopis Matice Moravske. Ročnik V. Sešit 3. a 4.
Cesta ces Turecko a Egypt do svatej zeme. Šustet 1874.

IV. Ruske.

Записки имп. Академіи наукъ. 1872. томъ XXI. книжка 1, 2.
1873. „ XXII. „ 1.
„ XXIII. „ 2.
Протоколы засѣданій совѣта имп. Харковскаго университета. год. 1867—1870.
Московскія университетскія извѣстія. 1871. Nr. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9.
1872. Nr. 1.
Варшавскія „ „ „ 1872. Nr. 6.
1873. Nr. 1, 2, 3, 5, 6.
1874. Nr. 1, 2.
Бесѣда, Журналъ ученый, литературный и политическій 1871, книга 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
Записки имп. русскаго географическаго общества. по отдѣленю статистики томъ II. 1871. по общей географіи томъ II. IV. 1869—1871.
Записки имп. новоруссійскаго университета. Одесса. годъ II. томъ I. Выпуски 3, 4. годъ. IV. томъ VII. 1868—1871.
Труды общества испытателей природы при имп. Харьковскомъ университетѣ. 1869. томъ I.
1870. „ II.
1872. „ III. IV.
1871. „ V.
Отчетъ имп. русс. географическаго общества за 1870. годъ.
за 1871. „
Отчетъ о тринадцатомъ присужденіи наградъ Графа Уварова.
„ „ четырнадцатомъ „ „ „ „
1870—1871.
Собраніе сочиненій А. Гильфердинга. томъ I. II. 1868.
Параллельные словари Языковъ русск. француз. нѣмец. и англійскаго. часть I.
Судебные уставы. 20. ноября 1864 года.
Послѣдніе годы рѣчи — Посполитой. историческая монографія. Костомаровъ. 1870.
О характерѣ народныхъ пѣсенъ у славянъ задунайскихъ. Венелинъ. 1835.
О зародышѣ новой болгарскон литературы. Венелинъ. 1838.

Историко — критическія изысканія. томъ I, II. венелинъ. 1841.
Скандинавоманія и ея поклонники, или столѣтнія изысканія о варягахъ. Венелинъ. 1842.
Мысли объ исторіи вообще и русской въ частности, и о времени Рожденія названій: греческое, латинское, нѣмецкое, руское, славянское или церковное писмо. Венелинъ. 1847.
О словѣ бояринъ. Венелинъ. 1847.
Окружные жители Балтійскога Моря, то естъ леты и славяне. Венелинъ. 1847.
О нашествіи завислянскихъ славянъ на русъ до рюриковыхъ временъ. 1848.
О готахъ, объ обрахъ, о спорѣ между южанами и сѣверянами на счетъ ихъ росизма, Венелинъ. 1848.
Каталогъ рускихъ книгъ изданныхъ императорскою академіею наукъ. 1857.
Исторія преображенскаго полка. Азанчевскій. 1859.
Слова и привѣтствія высокопреосвященнаго Іосифа, мітрополита литовскаго и виленскаго. 1860.
наказные списки соборнаго уложенія 1851 г. или стоглава. Бѣляевъ. 1863.
Словенцы изъ путевыхъ воспоминаній. Макушевъ. 1873.
Матеріялы исторіи дипломатическихъ снощеній россіи с рагузской республикой. Макушевъ. 1865.
Руководство космографіи и физической географіи для гимназій. Малинин. 1868.
О славянахъ Молизскаго графства въ южной италіи. Макушевъ 1870.
Извѣстія о варягахй арабскіхъ писателей, Венелинъ. 1870.
Сервія послѣ паріжскаго мира. поповъ. Выпускъ I. 1871.
Историческія разыскаванія о славянахъ въ Албаніи въ средніе вѣка. Макушевъ. 1871.
О рускомъ алфавитѣ. Засядко. 1871.
Болгарія въ концѣ XII. и въ первой половинѣ XIII. вѣка. Макушев. 1872.
Исторія славянскаго благотворительнаго комитета въ москвѣ. выпускъ II. Поповъ. 1872.
Публичныя чтеня о Петрѣ великомъ. Соловьевъ. 2872.
Болгарія подъ турецкимъ владычествомъ, преимущественно въ XV. и XVI. Вѣкахъ. 1872.
Памятники русской старины въ западныхъ губерніяхъ имперіи. Батюшковъ. 1872.
Программа юго-западнаго отдѣла императ. рускаго географическаго общества. Русовъ, 1873.
Дѣятельностъ юго-запад. имп. русс. географ. общ. за первое полугодіе его существованія. Русов. 1873.
Остатки языка полабскихъ славянъ. Мікуцкій. 1873.
Общая теория возмущеній. Хандриковъ. 1869,
Учебник географіи россіи. курсъ гимназическій. Мостовскій. 1867.

Положеніе и задача россіи въ царствѣ польскомъ. Гильфердингъ. 1863.
Императорская публичная библіотека. Ивановскій. 1867.
Библіографическія находки во львовѣ. головавкій. 1873.
Сборникъ антропологіческих и етнографическихъ статей о россіи истранахъ ей прилежащихъ. Дашковъ. книга II. 1873.

V. Različne.

Annual Report of the board regents of the Smithsonian Institution. Waschington. 1871.

Upravništvo
Matice slovenske 1784. leta.

Prvosednik:

Dr. E. H. Costa, odvetnik, deželni odbornik, c. k. kmetijske družbe podpredsednik itd.

Prvosednikova namestnika:

Dr. Leon Vončina, bogosl. profesor in predsednik društva rokodelskih pomočnikov.
Peter Kozler, grajščak in deželnega glavarja namestnik.

Blagajnik:

Ivan Vilhar, trgovec.

Tajnik in zapisnikar:

Ivan Tušek, c. k. gimnazijalni profesor.

Knjižničar:

Ivan Vavrů, c. k. više gimnazije profesor.

Pregledovalec društv. računov:

Dr. Jernej Zupanec, c. k. bilježnik.

Ključarja:

France Sovan.
Dr. Jurij Strbenec.

Odbor.

(Odborniki v abecednem redu.)

a) Ljubljanski.

1. Dr. Bleiweis Janez 1870.
2. Dr. Costa E. H. 1871.
3. Jeran Luka 1874.
4. Kozler Peter 1874.
5. Krisper Valentin 1874.
6. Marn Jožef 1871.
7. Močnik Matej 1874.
8. Pleteršnik Maksimil. 1871.
9. Dr. Poklukar Josip 1872.
10. Praprotnik Andrej 1871.
11. Sovan France 1872.
12. Dr. Sterbenec Jurij 1872.
13. Šolar Janez 1871.
14. Tomšič Ivan 1872.
15. Tušek Ivan 1870.
16. Vavrů Ivan 1870.
17. Vilhar Ivan 1874.
18. Dr. Vončina Leon 1872.
19. Dr. Zupanec Jernej 1874.
20. Žakelj Miroslav 1871.

b) Vnanji.

1. Barbo Jožef grof 1870.
2. Cigale Matej 1871.
3. Einspieler Andrej 1871.
4. Erjavec France 1874.
5. Gorup Jožef 1870.
6. Grabrijan Jurij 1871.
7. Herman Mihael 1872.
8. Kandernal Franc 1870.
9. Kosar France 1872.
10. Majciger Janez 1874.
11. Parapat Janez 1874.
12. Raić Božidar 1874.
13. Svetec Luka 1870.
14. Šavnik Dragotin 1872.
15. Šuman Josip 1874.
16. Dr. Tonkli Josip 1872.
17. Dr. Ulaga Jožef 1870.
18. Winkler Andrej 1872.
19. Žolgar Miha 1874.

Letna številka kaže, ktero leto je bil odbornik izvoljen.

Odseki:

a) Odsek za gospodarstvo.

1. Sovan France, prvomestnik.
2. Vilhar Ivan.
3. Dr. Zupanec Jernej.

b) Odsek za izdavanje knjig.

1. Dr. Bleiweis Jan.
2. Dr. Costa E. H.
3. Marn Jožef.
4. Močnik Matej.
5. Parapat Janez.
6. Pleteršnik Maks.
7. Dr. Sterbenec Jurij.
8. Šolar Janez.
9. Tomšič Ivan.
10. Tušek Ivan.
11. Vavrů Ivan.
12. Žakelj Miroslav.

c) Odsek za narodno slovstveno blago.

1. Marn Jožef, prvomestnik.
2. Močnik Matej.
3. Parapat Janez.
4. Praprotnik Andrej.
5. Pleteršnik Maks.
6. Svetec Luka.
7. Šolar Janez.
8. Žakelj Miroslav.

Imenik Matičnih udov.

Častni udje:

1. Miklošič Franjo, vitez na Dunaji.
2. Palacki Franjo v Pragi.
3. Rački Franjo, dr., kanonik in predsednik jugoslov. akademije.
4. Rajevski Mihael, biškup pri ruskem poročništvu v Beču.
5. Rieger Franc Ladislav, dr., v Pragi.
6. Vesel (Koseski) Ivan v Trstu.

Razvrstitev po poverjenikih ali dekanijah.

Opazka. * kaže ustanovnike; ti kakor tudi letniki vsake dekanije so pa abecednem redu. — Kdor zapazi kakovo napako, naj nam jo blagovoli naznaniti, da se popravi. Za zmote pa, ki se nahajajo ozir stanovališč, nismo odgovorni, če se nam niso naznanile vse premenbe. Kdor ni tiskan v dekaniji, v kteri zdaj biva, ta naj išče knjig pri poverjeniku, pri kterem jih je zadnjikrat prejel.

I. Dekanija Ljubljana. — *Poverjenik: Ivan Tušek.*

a) Mesto Ljubljana.

Ustanovniki:

Widmer Jernej, dr., knezoškof.
Arce Rajko, c. k. poštni uradnik.
Auer Jurij, posestnik.
Blaznikova Fani, gospica.
Bleiweis Janez, dr., dež. odbornik itd.
Bleiweis Drag., dr., zdrav. v bolnišn.
Bučar Viktor, trgovec.
Bürger Ljudevit, trgovec.
Codelli bar. A. Fahnenfeld, grajščak.
Costa Etbin Henrik, dr., odvetnik in deželni odbornik.
Čebašek Andrej, dr., častni kanonik, prof. bogosl.
Češko Valentin, posestnik.
Čitalnica, društvo.
Debevec Jožef, trgovec, posestnik.
Detelja Oton, grajščak.
Dreo Aleksander, trgovec.

Fabijan Janez, trgovec.
Frančiškanska knjižnica.
Frelih Anton, hišni posestnik.
Gariboldi pl. Anton, grajščak.
Gariboldi pl. France, dež. sodnije svetovalec.
Gogala Janez, dr., katehet više gimnazije in vodja v Alojzijevišču.
Graseli Peter, posestnik.
Heidrih H., duh. vodja bogosl. semenišča.
Hranilnica Kranjska.
Jamšek Ivan, trgovec.
Jarec Anton, dr., c. k. šolski svetov.
Jerajeva Ivana, posestnica.
Jeran Luka, „Zg. Danice" urednik.
Kadilnik France, blagajnik banke Slovenije.
Kleinmayr pl. Ignacij, knjigar, tiskar in posestnik.
Klemenčič Jožef, kat. c. k. učiteljskega izobraževališča.
Kljun Drag., stolne cerkve vikarij.
Knjižnica c. k. učiteljske pripravljalnice.
Köstl Gustav, mestni fajmošter.
Kozler Ivan, grajščak.
Kozler Jožef, dr., posestnik.
Kozler Peter, posestnik.
Kreč Mat., dež. odbora tajnik.
Krišper Valentin, trgovec in posest.
Križnar Mir., c. k. realni profesor.
Kušar Jožef, trgovec in hišn. pos.
Lukman Jakob, c. k. rač. urad.
Marn Jožef, prof. na c. k. viši gim.
Milic Rudolf, tiskar.
Močnik Matej, učitelj mestne šole.
Munda Franjo, dr., odvetnik.
Murnik Janez, tajnik kup. zbornice, deželni odbornik.
Pavšler Jožef, korar.
Peternel Mihael, c. k. prof. više realke v pokoju.
Pfeifer France, c. k. rač. uradnik.
Pirnat Andrej, posestnik.
Pleteršnik Maks, c. k. gimn. prof.
Pogačar Ivan Zl., dr., stolni prošt.
Pogačar Martin, knezošk. kancelar.
Poklukar Jožef, dr., odvetn. konc. in deželni poslanec.
Pongrac Oskar, dr., zasebnik.
Pregelj Raimund, blag. v hranilnici.
Ravnikar France, dež. blagajnik.
Razlag Radoslav, dr., odvetnik.
Rozman Ivan, mestni kaplan.
Samasa Anton, zvonar.
Skalé Pavel, učitelj živinozdravn.
Skubic Anton, c. k. gim. profesor.
Smukavec Ivan, uradnik pri dež. odboru.
„Sokol" telovadno društvo.
Sovan Ferko, trgovec.
Sovan France Ks. starejši, trgovec.
Sovan France mlajši, trgovec.
Stare Jožef, koncipijent pri c. k. finančni prokuraturi.
Steiner Janez, dr., advokat.
Strbenec Jurij, dr. prava, duh.
Strobelj France, dijak.
Šranec Stanko, župnik v Hotiču.
Šolar Janez, c. k. šolski nadzornik.
Tavčar Janez, hišn. posestnika sin.
Trpinec Fidél, grajščak.
Valenta Alojzij, dr., prof. in primár v bolnici.
Vavrů Ivan, c. k. prof. na viši gimn.
Vilhar Ivan, trgovec.
Vončina Leon, dr., prof. bogosl.
Vošnjak Jožef, dr., zdravnik.
Vošnjak Mih., inženir.
Zamejic Andrej, bogosl. profesor.
Zarnik Valentin, dr., odvet. koncip.
Zupančič France, dr., pravdosred.
Zupanec Jernej, dr., bilježnik.
Zupan Jožef, dr., pravdosrednik.
Zupan V. C., predsednik kupč. zborn.
Žagar Dragotin, kontrolor dež. blagajnice.

Lah Valentin, duhoven v Bosni.
Vuičić Paskal, biškup in namestnik apostolski v Bosni. Štev. 92.

Letniki.

Ahačič Karol, dr., odvetnik.
Ahčin Albin, ključarski mojster.
Ahčin Anton, c. k. polic. svetovalec.
Ahčin Drag., ključar.
Alešovec Jakob, pisatelj.
Alojzijevišče.
Ambrožič Fr., dr., sekundar v bolnici.
Apih Jos., modroslovec v Zapužah.
Arko Albin, žurnalist.
Avsenek Marija, roj. Tomanova.
Belar Leop., učitelj mest. glavne šole.
Bele Jan., korektor.
Bezlaj Josip, tehnik v Gradcu.
Bizavičar, o. Jožef, frančiškan.
Bohinec Žiga, bogoslovec.
Boštjančič Franc, katehet.
Bratanič Herm., trg. pom.
Brus Andrej, kmet. družbe tajnik.
Cerk Josip.
Chiades Vekoslav, trgovec.
Čelešnik Dragotin, c. k. uradnik.
Čuber Ernest, kaplan v Ternovem.
Čulk Pavel, c. k. tobakarnice urad.
Čuren Karol, uradnik v hranilnici.
Cvajar Dragotin, trgovec.
Dimec August, c. k. finančni svetnik.
Dogan Janez, mizar v Ljubljani.
Dolenec Jakob, vikarij stolne cerkve.
Drašler France, čevljarski mojster.
Drašler Pavel, trg. pomočnik.
Drenik Franjo, opravnik.
Drenik Kunibert, kontrolor v posilni delalnici.
Društvo izobraževalno za tiskarje.
Družba rokodelskih pomočnikov.
Endlihar Rudolf, c. k. kancelist.
Epih Janez, učitelj.
Eržen Ignacij, duhoven v pokoji.
Eržen Valentin, vojak.
Flis Janez, nunski katehet.
Fortuna France, trgovec in posestnik.
Fuks France, dr., primár v bolnici.
Garbas France, poštni oficijal.
Gerber Matija, posest. in bukvovez.
Gerdežič Jože, c. k. sodn. adjunkt.
Giontini Janez, knjigotržec.
Globočnik Anton, c. k. okr. predst.
Globočnik France, prof. više realke.
Gnjezda Ivan, prefekt v Alojz.
Goričnik France, trgovec.
Gorup Franjo, zasebnik.
Gradišnik Luka, zdravnik.
Gross Anton, gospodar in podvodja bogosl. semenišča.
Gregorič Matija, trgovec.
Grkman France, učitelj.
Gruden Ivan, uradnik.
Guttman Emilij, odv. koncipijent.
Höffern pl. Leopold, c. k. deželne vlade svetovalec.
Hohn Edvard, posestnik in bukvovez.
Hohn Hugon, c. k. pošt. urad. v Sučavi.
Hohn Robert, uradnik pri železnici.
Horak Ivan N., posestnik in rokovičar.
Hrovat Blaž, c. k. ravnatelj.
Iber Ivan, trgovec.
Ivanetič Martin, načelnik dež. rač.
Jak Avgust, trgovec.
Jakopič France, tehnik.
Jeločnik Anton, trgovski pomočnik.
Jentl Anton, trgovec.
Jereb o. Romuald, frančiškan.
Jurčič Josip, pisatelj.
Juvančič Iv. Drag., trg. pomoč.
Kafol Ivan, posestnik.
Karun France, župnik.
Kajzel Peregrin, trg. pomočnik.
Kalan Matija, cenil. poročevalec.
Kapler Jos., dr., zdravnik.
Kaprec Ivan, c. k. nadsod. svétnik.
Katoliška družba (2 izstisa).
Kermavner Valentin, gimn. profesor.
Klinar Leop., kurat v kaznilnici.
Klein Anton, vodja Egerjeve tiskar.
Klemens France, trgovec.
Klofutar Leonard, dr., prof. bogosl.
Knauschner Vit., pivovar pri gg. Kozlerjih. (Knjige naj dobi izvrsten dijak ljubljanskih srednjih šol).
Knjižnica bogoslovska.
Knjižnica ljubljanske gimnazije.
Knjižnica ljubljanske realke.

Knjižnica učiteljska ljublj. okolice.
Koblar Anton, dijak.
Kočevar France, drž. pravdnika namestnik.
Kokalj France, učitelj mestne šole.
Kolman France, trgovec.
Konšek Val., prof. c. k. više gimn.
Kos France, osmošolec.
Kovač J., sovoditelj Egerjeve tisk.
Kozina Jurij, c. k. prof. više realke.
Koželj Anton, modroslovec.
Kramar France, kanonik.
Kremžar Andrej, uradnik dež. rač.
Kristan Josip, glavni zastopnik Slavije.
Kregar France, dijak.
Kržic o. Andrej, frančiškan.
Lahajnar Drag., zasobni uradnik.
Lapajn Ernestina, gospá.
Lavrič Ivan, pionirski kadet v Hainburgu.
Lazar Mih., učitelj ženskega izobraževališča.
Leben Matija, dr., častni korar.
Ledenik Alfred, trgovec.
Lerher Jurij, bukvar.
Levec France, realni profesor.
Levstik France, skriptor pri c. k. licealni knjižnici.
Lichtenberg, baron Leopold, grajšak v Habahu.
Lozar Jožef, trgovec.
Majtinger Janez, c. k. uradnik.
Mali Marijana, rojena Tomanova.
Mahr Ferdinand, lastnik kupčijske učilnice.
Maršalek Avgust, krojaški mojster.
Masterl Anton, kaplan pri sv. Petru.
Medič o. Kalist, frančiškan.
Melcer Drag., c. k. gimn. profesor.
Milač Anton, poštni uradnik.
Mošé Alfons, dr., odvetnik.
Mulej Andrej, c. k. uradnik.
Murn o. Teodorik, frančišk. v Klanjcu.
Murnik Marija, gospá.
Národna tiskarna.
Ničman Henrik, pos. in bukvovez.
Novak Janez, mizar in posestnik.
Oblak Jožef, zasobni uradnik.
Orel Jožef, notar.
Pakič Mihael, trgovec.
Papež France, dr., odvetn. kandidat.
Pavker pl. Glanfeld Henrik, dr., korar.
Pengal Anton, posestnik na Pšati.
Petričič Vaso, trgovec.
Perles France, posestnik.
Perme Anton, posestnik.
Perona Ljudevit, magist. svetovalec.
Pfeifer Jožef, koncip. dež. odbora.
Pfeifer Ferdin., oficijal dež. odbora.
Pipan Andrej, bogoslovec.
Pirec Iv., uradn. pri južni železnici.
Pirnat Tomaž, hišnik.
Planinec France, uradnik južne železnice.
Polec Jožef, c. k. adjunkt na Brdu
Pogorelec Adolf, kaplan pri sv. Petru
Potočnik Franjo, nadinženir.
Potočnik Mihael, nunski spovednik.
Porenta France, kaplan pri sv. Petru.
Poč Martin, kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani.
Poznik Albin, drž. odvet. koncip.
Praprotnik Andrej, učitelj mestne glavne šole.
Praprotnik France, učitelj na Ježiči.
Přibil Janko, inženir.
Puhar Dragotin, posestnik.
Pustotnik Jan., dr., primarij v dež. bolnici.
Premk Anton, poštni uradnik.
Raić Anton, suplent.
Raktelj Fr., učitelj mestne gl. šole.
Ravnikar Lud., dež. sod. svetovalec.
Ravnikar Valentin, Ravbarjev beneficijat.
Ravnikar Viktor, uradnik banke Slovenije, sedaj na Dunaji.
Rechbach, baron, jurist v terez. na Dunaji.
Regali Jožef, hišnik in mizar.
Regoršek France, trgovec.
Ribič Jožef, trgovec.
Rode France.
Silvester Franc, pekarski podmojster.

Skul France, trgovec.
„Slovenskega Naroda“ uredništvo.
Smolej Jakob, c. k. gimn. vodja.
Smrekar Jožef, prefekt Alojzijevišča.
Spinder Nikolaj, hišni posestnik.
Spoljarič Jakob, ključar.
Staré Anton, med. dr., c. k. višji zdravnik.
Stegnar Feliks, učitelj kaznilnice na Gradu.
Strbenec Jožef, duh. v pokoju.
Střelba Jožef, svečar.
Suhadobnik Lovr., kolezijski mlinar.
Sušnik Jakob, bogoslovec.
Šešek Ivan, gimnaz.
Šetina Ivan, c. k. sodn. adjunkt.
Škofic Lorenc, davkarski kasir.
Šolmajer Fr., c. k. cenil. poroč.
Šolmajer-jeva Kornelija, gospá.
Šola sv. Petra.
Šumi France, slador. tovarne pomočnik v Peštu.
Tavčar Dragotin, posestnik.
Tekavčič Dragotin, oskrbnik posilne delalnice.
Tisen Ivan, trg. pomočnik.
Toman Helena.
Tomec Jakob, magist. uradnik.
Tomšič Ivan, učitelj c. k. normalke.
Travnar Jožef, učitelj.
Turk Hugon, trgovec.
Tušek Ivan, gimn. profesor.
Učiteljsko društvo.
Ulman Neža, gospá.
Urh Peter, kanonik.
Valenta Vojteh, magist. uradnik.
Valentinčič Ignacij, na št. Peterskem predmestji št. 49.
Vavpetič Ivan, gimnaz.
Več Ivan, trgovec.
Vestenek Jul., dr., vitez, c. k. komisar.
Vičič Janez Ev., trgovec.
Virk Franc, uradnik banke Slovenije.
Vizijak Anton, učitelj mestne ljudske šole.
Vrhunec Anton, trgovec.
Vrtnik August, zavarovalni uradnik.
Wašer Rajko, uradnik v hranilnici.
Wiesthaler France, c. k. gim. učitelj.
Zajec Ljudevit (A. Klein).
Zic Nikolaj, vojni kurat.
Zima Janez, učitelj.
Zitterer Andrej, čevlj. mojster.
Zmrzlikar France.
Zupan Jožef, stolni dekan.
Zupančič Vilib., profesor ženskega izobraževališča.
Žakelj Miroslav, c. k. gimn. prof.
Žle Andrej, vrtnar.

Štev. 220.

b) Ljubljanska okolica.

*Krčon Anton, župnik v Rudniku.
*Stare Alojzij, kaplan v Šent-Vidu.
Aleš Luka, župnik v Preski.
Čibašek Janez, župnik v Turjaku.
Čitalnica v Šent-Vidu.
Dolenec Andrej, posest. v Dravljah.
Dolinar Anton, kaplan na Dobrovi.
Finec Anton, župnik v Sostrem.
Gams Janez, posestnik v Loki pri Igu.
Govekar France, učitelj na Igu.
Jarec Jožef, posestnik v Medvodah.
Hočevar Jožef, župnik na Igu.
Klemenc Fr., posestnik v Zalogu.
Knific Srečko, kaplan pri dev. Mariji v Polji.
Knez Janez, posestnik v Šiški.
Kogej Janez, učitelj na Brezovici.
Kraljič Miha, posestnik in poštar v Št. Vidu.
Kršič Janez, župnik pri sv. Katarini.
Kunaver Miha, pos. v Dravljah.
Malenšek Franja, pos. hči v Tacenu.
Mekinec Fr., kaplan na Brezovici.
Mencinger Lovro, duh. oskrbnik na Golem.

Namre Anton, župnik v Šmartnem.
Pečnik Valentin, kaplan na Igu.
Potočnik Anton, župnik v Šent-Vidu.
Potočnik Janez, župnik na Brezovici.
Porenta Jan. kaplan v Polji.
Sever Janez, posestnik, srenjski odbornik na Vižmarjih.
Svetina Valentin, rudarski nadzornik v Knapovžah.
Šola v Šmartnem pod Šmarno goro (plačuje Jeras Jos., inž. v Oseku).
Štrukelj France, duh. na Šmarni gori.
Tavčar Ignacij, župnik v Želimljah.
Vidmar Janez, župnik na Dobrovi.
Žan Janez, duh. v pokoji v Šent-Vidu.

Štev. 34.

2. Dekanija Škofja Loka. — *a) Poverjenik: Matej Kožuh.*

*Debeljakova rojstna hiša na Visokem št. 2 v Poljanski fari.
*Dolinar France, fajm. na Trati.
*Globočnik Janez, žup. na Poljanah.
*Globočnik Leopold, posestnik v Železnikih.
*Kožuh Matej, dekan v Stari Loki.
*Rožič Alojzij, kaplan v Železnikih.
Bevc Janez, kaplan na Trati.
Čadež Ivan, posestnik v Poljanah.
Eržen Balant, kmet v Rudnem.
Globočnik A., posestnik v Železnikih.
Jamnik Anton, kaplan v Selcih.
Jereb Matej, župnik v Sori.
Jereb Matej, župnik v Javorjih.
Jezeršek Janez, v Gorenji vasi.
Levičnik Jožef, posest. in učitelj v Železnikih.
Lušin Anton, kaplan v Selcih.
Mohar Peter, kaplan na Trati.
Majer Vincencij, župnik v Selcih.
Mandelc Anton, kaplan v Loki.
Peterlin Primož, provizor pri sv. Lenartu.
Potočnik Martin, učitelj na Trati.
Rožman Lovro, kaplan v Žabnici.
Tušek Gregor, pos. v Martinivrhu.
Varl Tomaž, kaplan v Poljanah.
Zupan Ulrih, administr. v Leskovci.

Štev. 25.

b) Poverjenik: Prim. Remec.

*Remec Primož, mestn. fajm. v Loki.
Brulec France, kaplan in katehet nunske dekliške šole.
Bukvarnica učiteljska v Loki.
Deisinger Jurij, trgovec v Loki.
Deisinger Marija v Loki.
Deisinger Terezija v Loki.
Dolenec Oroslav, posestnik in župnik v pokoji.
Fabiani Karol, lekar v Loki.
Gasperin Jakob, ključarski mojster v Loki.
Golob Gašpar, posestnik v Loki.
Gusel Janez, trgovec v Loki.
Hafner Anton, rudarski uradnik v Železnikih.
Hafner Jakob, profesor v Loki.
Homan Josip, posestnik v Loki.
Jeriha Matija, nunski spovednik v Loki.
Kadilčeva Radevojka, gosp. v Loki.
Karlin Davorin, modroslovec.
Mandelc Anton, kaplan v Loki.
Naglič Rudolf, trgovec v Loki.
Sušnik Janez v Loki.
Steska Edv., c. k. pristav v Loki.
Sušnik Jovana v Loki.

Triler Janez, c. k. notar v Loki.
Wolkensberg Avguštin, baron, posestnik Oblakovega fidejkomisa v Loki. Štev. 24.

3. Dekanija Kranj. — *Poverjenik: Dragotin Šavnik.*

*Debeljak Jan., župnik v Predvoru.
*Florijanova Nikica, gosp. v Kranji.
*Globočnik Edv., dr., zdravnik v Cerkljah.
*Jugovec Leopold, trgovec v Kranji.
*Krašovic Jur., župnik v Šmartnem.
*Mali Ognjeslav, dr., okr. zdravnik v Kranji.
*Mežnarec Anton, farni administrator v Kranji.
*Omersa France, trgovec v Kranji.
*Pirec Matej, trgovec v Kranji.
*Pleiweis-ova Ivana, posestnica v Kranji.
*Pleiweis Valentin, trgovec v Beču. (Knjige naj prejema kranjske gimnazije učenec, ki je v slovenščini najizvrstnejši.)
*Prevec Tine, dr.
*Ros Matej, trgovec v Kranji.
*Šavnik Dragotin, lekar v Kranji.
*Šavnik Sebastian, posest. v Kranji.
*Urbančič Lujiza, gospá v Turnu.
*Zarnik Anton, župnik v Naklem.
*Zupan Toma, gimnazij. profesor v Kranji.
Aljaž Jakob, kaplan v Tržiču.
Arhar France, beneficijat v Vogljah.
Bohinec Fr., župnik pri sv. Križu.
Cebin Peter, glavne šole učitelj v Kranji.
Čitalnica, društvo v Kranji.
Dolenec France, trgovec v Kranji.
Erjavec Janez, duhoven v Kranji.
Frank Rihard, župnik v Tržiču.
Gnjezda Štefan, kaplan v Senčurji.
Golob Janez, kaplan v Tržiču.
Golobič Anton, župnik v Cerkljah.
Gregorič Ign. lokalist v Trsteniku.
Hočevar Jakob, farmacevt v Kranji.
Jeraj Janez, posestnik v Smledniku.
Judnič Janez, župnik v Šenturški gori,
Kmet Vincencij, učitelj v Šmartnem.
Krisper Rajm., trgovec v Kranji.
Kržič Anton, kaplan v Predvoru.
Krčon Jožef, župnik v Predosljah.
Kršič Jožef, posestnik v Trbojah.
Košmerl Jurij, župnik v pokoji v Kranji.
Kunšič Anton, učitelj v Šenčurji.
Kuster Mihael, c. k. šolski nadzornik v Kranji.
Menzinger Janez, dr., odvetnik v Kranji.
Novak Martin, poštni odpravnik v Kranji.
Pavlin Aleš, posestnik v Podbrezji.
Pec Dragotin, c. k. uradnik v Kranji.
Preželj Matej, župnik v Mavčicah.
Puc Alojzij, kaplan v Križah pri Tržiču.
Robič Simon, beneficiat na Šenturški gori pri Cerkljah.
Sajovic Ferd. trgovec v Kranji.
Skul Valentin, kaplan v Senčurji.
Strmole France, župnik v Kokri.
Šivec Janez, župnik v Senčurji.
Šlibar Tomaž, župnik v Dupljah.
Šoklič Blaž, kaplan v Šmartnem.
Špendal Fr., ravnatelj in katehet ljudske šole v Kranji.
Tavčar France, kaplan v Kranji.
Učiteljska knjižnica kranjskega šolskega okraja.
Urbančič Janko, grajščak v Turnu.
Vavken Andrej, župan in učitelj v Cerkljah.
Vomberger Blaž, župnik v pokoji na Primskovem.
Zupanec Aleš, posestnik v Voglah.

Štev. 61.

4. Dekanija Radolica. — *1. Poverjenik: Umek Anton.*

*Jerala Janez, kaplan v Bohinjski Bistrici.
Berlic Janez, kaplan v Srednji vasi.
Burger Martin, obč. tajnik v Boh. Bistrici.
Eder Janez, župnik v Bohinjski Beli.
Jereb France, župnik v Zaspem.
Koželj Anton, duhoven v pokoji na Dobravi.
Mali Ignacij, duhoven v Ribnem.
Meucinger Jakob, učitej v Bohinjski Bistrici.
Mesar J., župnik v Bohinjski Bistrici.
Trojar Janez, poštar v Gradu.
Umek Anton, župnik v Gradu.
Žumer Jakob, posestnik v Podhomu (Gorje). Štev. 12.

2. poverjenik: France Klinar.

Bizjak Jernej, župnik na Jesenicah.
Hauptmann J., strojar v Kranjski gori.
Klinar France, učitelj na Jesenicah.
Robič Jak., pos. v Kranjski gori.
Sparovec Henrik, kaplan v Kranjski gori.
Žužek Simon, kaplan na Jesenicah. Štev. 6.

3. poverjenik: Silvester Keše.

*Bernik Lovro, žup. v Kamnigorici.
*Sajevec Janez, župnik v Mošnjah.
Ankrst Janez, kaplan v Kamnigorici.
Avsenik Neža, roj. Tomanova v Lescah.
Bononi Jožef, župnik v Radolici.
Keše Silvester, dekan v Begunjah.
Košmelj Janez, kaplan v Radolici.
Mencinger Ivan, posestnik na Žgoši.
Novak Janez, kaplan v Mošnjah.
Oliřčič Josip, usnjarski mojster.
Pintar Lovro, župnik v Breznici.
Resman Janez.
Stenovec Anton, kaplan v Begunjah.
Stroj Jaka, agent banke „Slovenije" v Radolici.
Vurnik Janez v Radolici.
Zupan Neža, posest. hči v Smokuču. Štev. 16.

4. poverjenik: Matej Soršak.

Habe Janez, župnik v Ovsišu.
Kristan Lovro, duh. v pokoji na Dobrávi.
Soršak Matej v Kropi.
Zabrezovnik Jurij, benef. v Kropi.
Zupan Janez v Kropi. Štev. 5.

5. Dekanija Kamnik. — *Poverjenik: Jan. Debevec.*

*Fabijani o. Placid, frančiškan.
*Kokalj o Majner, frančiškan.
*Stranjska fara po Mih. Dobovšekovi ustanovi. (Gosp. župnik je prošen, da knjige razdeli med tri posest. iz Dobovšekove žlahte, po njihovi smrti pa faranom po svoji previd.)
*Nabrnik Ivan, c. k. sodn. pristav.
*Parapat Janez, duh. oskrbnik v Vranjipeči.
Albrecht Leopold, župnik v Robu.
Adlešič Jurij, učitelj v Kamniku.
Bralno društvo v Robu.
Bukvarnica učiteljska v Kamniku.

Belar Jožef, kaplan v Vodicah.
Brodnik Anton, kaplan v Komendi.
Čitalnica v Kamniku.
Debevec Janez, posest. v Kamniku.
Drnovšek Jurij, kaplan v Mengišu.
Frölich Tone, meščan v Kamniku.
Hiti Janez, župnik na Homcu.
Hlebec o. Bogomir, frančiškan.
Höffern pl. Viljemina, grajščinska gospica na Brdu.
Hribar France, posestnik na Križu.
Iglič Janez, trgovec v Dobu.
Janežič Anton, trgovec v Kamniku.
Kajdiž Tomaž, župnik v Vodicah.
Kmetič Mihael, župnik v Stranji.
Krsnik Jožef, c. k. okrajni sodnik na Brdu.
Klander Janez, meščan v Kamniku.
Knjižnica v Repnjah.
Legat France, zdravnik v Kamniku.
Levec Janez, trgovec v Kamniku.
Lomberger Jožef, župnik v Tujnicah.
Ložar Jan., posestnik v Trzini.
Mrvec Blaž, župnik v Nevljah.
Murnik Janez, trgovec v Kamniku.
Orel Josip, trgovec v Kamniku.
Orel Viktor, rudarski oskrbnik v Kamniku.
Pavlič Kozma, administ. na Rovi.
Plavec Anton, posestnik v Kamniku.
Pfeifar France, učitelj na Goričici.
Polak Josip, meščan v Kamniku.
Ramoveš Jernej, lokalist v Selih.
Rode Josip, meščan v Kamniku.
Suhi J., trgovec v Kamniku.
Svetlin France, kurat na Goričici.
Stare Mih., inženir v Mengišu.
Švajger J., grajski oskrbnik na Brdu.
Tavčar Matej, župnik v Komendi.
Tomše France, učitelj v Kamniku.
Vidic o. Fortunat, frančiškan.
Zorec Janez, župnik v Mengišu.
Zupan Simon, kaplan v Dobu.
Zupančič Anton, kaplan v Mengišu.

Štev. 49.

6. Dekanija Moravče. — *Poverjenik: Janez Toman.*

*Jarec Jernej, župnik v Dolu.
*Mazek Lovro, kaplan v Zagorji.
*Oblak Janez, župnik pri sv. Heleni.
*Urbanček Janez, župnik v Krašinji.
Barlič M., duh. v pokoji na Vačah.
Brvar Gotard, mlinar in posestnik v Podzidom.
Gros Jakob, župnik v Zagorji.
Hrovat G., učitelj v Krašinji.
Jošt Mihael, učitelj v Zagorji.
Jarec France, kaplan v Dolu.
Kapuz Janez, župnik v Pečah.
Kepec France, župnik v Češnjicah.
Koprivnikar Janez, župnik v Savi.
Kosmač Simon, župnik na sv. Gori.
Krištof Lovro, župnik v Št. Osvaldu.
Mazek Lovro, kaplan v Zagorji.
Mogolič Miha, župnik pri sv. Lambertu.
Petrič Blaž, župnik v Blagovici.
Pleško France, beneficiat na Vrhpolji.
Preša Jožef, župnik v Pečah.
Rome France, župnik v Čemšeniku.
Tavčar Mihael, župnik na Vačah.
Toman Janez, dekan v Moravčah.
Urbas Anton, župnik v Zagorji.
Vrančič Ignacij, kaplan v Čemšeniku.
Vodè Jožef, trgovec na Polskem.
Završnik Fr., župn. pri sv. Gothardi.
Zorec Julij, kaplan v Moravčah.
Zorman Anton, župnik v Kolovratu.
Zupančič Janez, župnik v Blagovici.

Štev. 30.

7. Dekanija Šmarje. — *Poverjenik: Matija Brolih.*

*Bartol Baltazar, župn. na Lipoglavi.
*Brolih Matija, dekan v Šmarji.
*Stritar Janez, benef. v Št. Vidu.
Anžur Anton, župnik v Šent-Jurji.

Borštnik Jože, učitelj v Šmarji.
Drčar Martin, župnik na Polici.
Habijan Peter, kaplan v Šmarji.
Hinek Janez, župnik v Zatičini.
Hočevar Ant., žup. v Kopanji.
Jakelj Gregorij, kaplan v Zatičini.
Kalan Jakob, kaplan v Višnji gori.
Kovač Franjo, učitelj v Zatičini.
Kulavec Matija, župnik v Šent-Vidu.
Kumer France, kaplan v Šent-Vidu.
Kunstelj France, kaplan v Šmarji.
Lukan Jak., zdravnik v Šent-Vidu.
Mazek Anton, župan v Šmarji.
Oblak Lorenc, kaplan na Krki.
Pečar Andrej, častni kanonik na Krki.
Razpotnik Jakob, žup. v Višnji gori.
Režek Peter, kaplan na Krki.
Rotschütz Emil, baron, grajščak v Smreki.
Rus Janez, posestnik v Šmarji.
Starec Matija, učitelj pri sv. Jurji.
Steska Edvard, okrajni sodnik v Zatičini.
Zorec Anton, župnik v Žalni.

Štev. 26.

8. Dekanija Litija. — *Poverjenik: Jakob Rus, dekan.*

*Kobler Alojzij, posestnik v Šmartnem.
*Svetec Luka, c. k. notar v Litiji.
Abzec Matija, kaplan v Šmartnem.
Adamič France, učitelj v Šmartnem.
Blaž Božidar, trgovec v Litiji.
Celar Janez, župnik v Svibnem.
Dovič Janez, župnik v Dolêh.
Gestrin Leopold, župnik pri sv. Jurji.
Gorenjec Leop., kaplan v Št. Jurji pod Kumom.
Jeretin Martin, tajnik okrajnega glavarstva v Litiji.
Jerič Jožef, župnik v Doboveu.
Petek Andrej, župnik v Polšniku.
Rus Jakob, dekan v Šmartnu.
Stupica Lovro, župnik v pokoji v Šmartnem.
Teran Janez, župnik v Štangi.

Štev. 15.

9. Dekanija Trebno. — *Poverjenik: Jan. Kovačič.*

*Barbo-Waxenstein, grof J., grajščak v Rakovniku.
*Košir Janez, c. k. sodn. v Trebnem.
*Kovačič Janez, dekan.
*Martinak Jožef, c. k. sodn. adjunkt v Žužembergu.
*Vovk Matej, kaplan v Mokronogu.
Barbo Miha, kaplan pri sv. Lovrencu.
Bercar J., pos. v Kamnji (sv. Rupert).
Blagne Anton, oskrbnik v Rakovniku.
Dolinar Jan., župnik v Št. Janžu.
Grčar Jožef, kaplan v Št. Rupertu.
Jaklič Jožef, kaplan v Trebnem.
Kilar Jan., kaplan na Mirni.
Košir Alojzij, župnik pri sv. Rupetru.
Kubel Matija, župnik v Šmihelu.
Lotrič Leop., kaplan v Žužemberku.
Marolt Jakob, župnik pri sv. Križu.
Müller Jan., župnik na Mirni.
Nemec Anton, kaplan pri sv. Trojici.
Pogačnik Jan. pri sv. Križu.
Pož Draguslav, davkarski adjunkt v Žužemberku.
Rožnik Anton, c. k. sodn. adjunkt v Trebnem.
Sovan Leopold na Mirni.
Steklasa France v Št. Rupertu.
Švajgar France, kaplan v Trebnem.
Šular Janez, župnik v Trebelnem.
Tomšič Matilda, gospica v Trebnem.
Tramte Anton, kaplan v Št. Ruperti.
Trepal Anton, administrator na Selih.
Urbanija Lovro, administrator v Ambrusu.
Vašič Ljud., dr., zdravnik v Trebnem.

Štev. 30.

10. Dekanija Leskovec. — *1. Poverjenik: Edvard Poljak.*

*Bušič Jožef, posestnik v Št. Jerneji.
*Grivec France, kaplan v Leskovcu.
*Hočevar M., posestnik in trgovec v Krškem.
*Kapler Janez, posest. pri sv. Duhu.
*Kuralt Ivan, avskultant na Krškem.
*Mahkot J., c. k. uradnik v Krškem.
*Poljak Edvard, dekan v Leskovcu.
*Rudež Dragotin, grajščak v Gracarskem turnu.
*Sajè Miha, kaplan v Boštanji.
*Šola Št. Jernejska.
*Tavčar Anton, župnik na Raki.
*Zupan Miha, kaplan v Leskovcu.
Bukvarnica šolskega okraja v Krškem.
Gašperlin Gašpar, župnik v Bučki.
Grčar Andrej, učitelj v Čatežu.
Klofutar Jan , kaplan v Šent-Jerneji.
Knavs Janez, vikarij v Krškem.
Koželj Miha, kaplan v Škocijanu.
Lavtar Anton, župnik pri svi Križu.
Lenasi Anton, kaplan v Št. Jerneji.
Marešič France, kaplan pri sv. Duhu.
Mavrer G., posestnik na Raki.
Obrstar Jan., kupčevalec v Cerkljah.
Pfeifer Viljem na Krškem.
Pilpah Franjo, pl., stotnik na Raki.
Pogorelec And., kaplan na Studencu.
Rant Martin, župnik v Cerkljah.
Sajè Janez, učitelj v Šent. Jerneji.
Svoboda Janez, gozdnar v Čatežu.
Sos Mihael, župnik na Studencu.
Šusteršič Mat., posest. v Krškem.
Ulrich Ferd., odvetniški koncip. v Krškem.
Voglar Jožef, kaplan v Škocijanu.
Vovk Janez, župnik pri sv. Jerneji.
Vrančič France, kaplan pri sv. Križu.
Zadnik Šimen, župnik na Čatežu.
Zagorjan Martin, župnik pri sv. Duhu.
Zajec Andrej, župnik v Dolini.
Zbašnik France, kaplan v Čatežu.
Žark Hinko, mestjan v Krškem.
Žgur Anton, kaplan na Raki.

Štev. 41.

2. Poverjenik: Janez Lesjak.

*Lesjak Janez, župnik v Kostanjevici.
Belè France, grajšč. oskrbnik v Kostanjevici.
Gač Vekoslav, trg. v Kostanjevici.
Kodrič Mihael, trg. v Krški vasi.
Marinko Jožef, kaplan v Kostanjevici.
Podboj Jožef, c. k. okrajni sodnik v Kostanjevici.
Šebavec Franjo, preglednik potrošnine v Kostanjevici.
Šetinec Fr., trgovec v Kostanjevici.

Štev. 8.

11. Dekanija Novomesto (Rudolfovo). — *Poverjenik: S. Wilfan.*

*Babnik Janez, župnik v Soteski.
*Gražič Anton, kanonik v Novem mestu.
*Langer Fr., pl. Podgoro, grajščak v Poganicah.
*Mlakar Anton, župnik v Mirni peči.
*Rome Jožef, župnik pri sv. Petru.
*Skubec Mihael, župnik v Poljanici.
*Vojska Andrej, dr., c. k. okrajne sodnije svètnik v Novem mestu.
*Volčič Janez, župnik v Podgradu.
Bačnik Janez, župnik v Prečini.
Čitalnica v Novem mestu.
Frančiškanski samostan v Novem mestu.
Gruden Jakob, župnik pri Beli cerkvi.
Hren Jakob, c. k. državni pravdnik v Novem mestu.
Justin Blaž, kaplan v Mirni peči.
Kastelic France, trg. v Novem mestu.
Kalčič Ant., trg. v Novem mestu.

Knjižnica c. k. gimnazije.
Lapajne Janez, kaplan v Prečini.
Logarjeva Leopoldina, gospá.
Mohar M., uradnik v Novem mestu.
Oblak Valentin, trgovec v Novem mestu.
Ogórek Josip, gimn. profesor.
Pegam Ant. lekarski pomočnik.
Poljanec Jan., gimn. profesor.
Rizzolli Dominik, lekar v Novem mestu.
Rozina Jožef, dr., advokat v Novem mestu.
Stavdaher o. Ignacij, gimn. katehet v Novem mestu.
Šašel Feliks, c. k. okrajni komisar v Novem mestu.
Štupar Janez, kaplan v Stopičah.
Šuklje Fr., c. kr. gimn. profesor v Novem mestu.
Tomažič Ivan, vikar v Novem mestu.
Tratnik Antonija, fin. kom. žena v Novem mestu.
Vilfan Simon, prošt v Novem mestu.
Virant Janez, kaplan v Št. Mihelu.
Zajdel Nande, gimn. dijak.

Štev. 35.

12. Dekanija Metlika. — *a) Poverjenik: Anton Aleš.*

Aleš Anton, župnik v Semiču.
Barle Janez, učitelj v Podzemlji.
Borštnik Pavel, učitelj na Preloki.
Dolžan Jernej, župnik v Radovici.
Germ Matevž, učitelj v Adlešicah.
Haring Sofija, gospá v Črnomlji.
Kavčič France, učitelj v Dragatušu.
Kenda France, učitelj v Semiču.
Kolbezen Janez, posestnik v Črnomlji.
Krašovec Anton, župnik v Adlešiču.
Križaj Nikolaj, kaplan v Semiču.
Kuralt Božidar, c. k. sodniški pristav v Črnomlji.
Lilek Franjo, posestnik v Črnomlji.
Mervec Janez, kaplan v Starem trgu.
Mrzel Jožef, župnik v Starem trgu.
Muhič Franjo, učitelj na Vrhu.
Pavlič Ign. dr., okrajni zdravnik v Črnomlji.
Pihler Jožef, c. k. tajnik v Črnomlji.
Stanonik Nik., učitelj v Starem trgu.
Šola farna v Staremu trgu (plačuje g. dr. Jur. Sterbenec),
Šutej Matija, župnik v Vinici.
Tomazin Janez, kaplan v Semiču.
Tomec Martin, župnik v Suhorji.
Učiteljsko društvo v Črnomlji.
Videmšek Matija, kaplan v Črnomlji.
Zagorjan Henrik, župnik na Vrhu.

Štev 26.

b) Poverjenik: Ant. Navratil.

*Lampe Jožef, c. k. uradnik v Metliki.
Fleischman Lavoslav, posestnik.
Furlan Franjo, posestnik.
Gangel Lavoslav, posestnik.
Gustin Franjo, župan.
Habjan Ivan, posestnik.
Horaček Miroslav, lekar.
Kapele Janez, oskrbnik komendski.
Magisar Vekoslav, sodn. uradnik.
Navratil Anton, zasebnik.
Premer Anton, zasebnik.
Prosenik Anton, trgovec.
Roblek Jož., kaplan.
Stupar Ivan, posestnik.
Ulepič pl., sodn. pristav.

Štev. 15.

13. Dekanija Kočevje. — *Poverjenik: Josip Novak.*

*Lovšin Simon, župnik pri fari v Kostelu.
*Novak Josip, dekan v Kočevji.
Abram Lavoslav, učitelj v Nemški Loki.
Berčič Anton, učitelj v Kočevji.
Bučar Žiga, dr., c. k. okrajni zdravnik v Kočevji.
Gašperin Viljem, kaplan v Mozelji.
Jakšič Anton, župnik v Osilnici.
Kastelec Drag., c. k. sodn. pristav v Kočevji.
Korošic Davorin, župnik v Banjaloki.
Nekerman France, c. k. uradnik v Kočevji.
Olipič Janez, fajm. v Koprivniku.
Pekovec Jožef, kaplan pri Stari cerkvi.
Petrovčič France, kaplan v Kočevji.
Pirnat Štefan, učitelj v Banjaloki.
Projič Janez, kaplan v Fari pri Kostelu.
Suhadobnik Ferko, kontr. v Kočevji.
Torkar Matija, župnik v Mozelji.
Treitz Anton, zdravnik v Kočevji.
Vajvoda Simon, župnik v Nemški Loki.
Vencajs Janez, c. k. sodn. uradnik v Kočevji.

Štev. 20.

14. Dekanija Ribnica. — *1. poverjenik: A. Skubic.*

*Jereb Jožef, župnik v Dragi.
*Klun Marjanica, posestnica v Slatniku, 2.
*Lesar Janez, posestnik v Hrovači, 4.
*Lesar Martin, posestnik v Sušji, 23.
*Lesjak Jožef, župnik v Sodražici.
*Lovšin Micika, poses. v Jurjevici, 34.
*Skubec Martin, dekan v Ribnici.
*Sušje, vas.
Arko Anton, posestnik v Ribnici.
Arko Janez, c. k. notar v Ribnici.
Bobek Janez, zdravnik v Ribnici.
Bralno društvo v Sodražici.
Čitalnica v Ribnici.
Jaklič Štefan, župnik v Dolenji vasi.
Janež Jurij, kurat pri Novi štifti.
Jenčič Alojzij, c. k. sodn. adjunkt.
Kobilica Janez, duh. pomočnik v Ribnici.
Merhar Jože v Ribnici.
Merhar Luka, štacunar v Ribnici.
Pakiž Simon, župan v Jurjevici.
Potokar Jožef, ces. kralj. davkar v Ribnici.
Pristov Simon, duh. pomočnik.
Ratek Lovro, c. k. sodec v Ribnici.
Ricoli Alojzij, trgovec v Ribnici.
Šarabon Valentin, kaplan v Ribnici.
Zbašnik France, duh. v pokoji.

Štev. 26.

2. poverjenik: Matej Frelih.

*Štrucelj Juraj, ces. kr. pristav v Laščah.
Candolini Vojteh, ces. kr. sodec v Laščah.
Frelih Matej, župnik v Laščah.
Grjol Lovro, kaplan v Laščah.
Hočevar Matija, poštar v Laščah.
Hočevar M., trg. v Pod-Turjakom.
Jaklič Josip, poštar v Vidmu.
Kalan Rajm., župnik na Robu.
Murgelj Jurij, c. k. pristav v Laščah.
Pogačar Andrej, gozdnar v Turjaku.
Razboršek Jožef, kaplan v Dobrepoljah.

Štev. 11.

15. Dekanija Vrhnika. — *Poverjenik: Šlibar Anton.*

*Kotnik France, posest. na Vrhniki.
*Markič Matej, župnik v Logatcu.
*Šlibar Anton, dekan na Vrhniki.
Borstnik Franc, posestnik v Dolah št. 8 v Borovniški župniji.
Borstnik Jernej, posestnik v Dolah.
Črne Anton, župnik v Hotedršici.
Dolinar France, kaplan v Horjulu.
Goslar Mavricij, župnik v Podlipi.
Hofer Karol, administrator pri sv. Joštu.
Jugovec Anton, župnik v Borovnici.
Kavčič Gašpar, posestnik v Rovtah.
Lavrič Jožef, župnik v Zaplani.
Papler Franjo, učitelj v Polhovem gradcu.
Pleško Drag., c. k. okrajni sodnik.
Podobnik Ignacij, župnik v Preserji.
Povše Fr., župnik v Črnem vrhu.
Povše Martin, župnik v Rakitni.
Škufca Anton, kaplan v Preserji.
Vidmar Matej, župnik v Rovtah.
Vonča Anton, duh. pastir v Belkah.

Štev. 20.

16. Dekanija Idrija. — *1. poverjenik: Jožef Kogej.*

*Majnik Janez, župnik v Žiréh.
*Občina mestna v Idriji.
Bukvarnica slovenska v Idriji.
Eržen France, kaplan v Spodnji Idriji.
Frelih Tomaž, kramar v Žiréh.
Grbec Ljudevit, dr., rudarski zdravnik v Idriji.
Horvat Miha, župnik v Ledinih.
Inglič Jakob, glavne šole učitelj v Idriji.
Juvan Janez, beneficiat in glavne šole vodja v Idriji.
Kavčič Matija, km. sin v Zavracu.
Kogej Jožef, dekan v Idriji.
Lavrič Mat., kapl. v Spodnji Idriji.
Leskovec Boštjan, posest. in župan v Spodnji Idriji.
Lipold Marka Vincencij, c. k. rudn. predstojnik in viši svétnik v Idriji.
Pivek Janez, župnik v Zavracu.
Stranecky Jožef, trgovec v Idriji.
Treven France, rudar v Idriji.
Treven Valentin, trgovec v Idriji.
Učiteljstvo c. k. glavne šole v Idriji.
Urbas Leopold, ces. kr. topilnični oskrb. v pokoji v Idriji.
Vrbajs Anton, kaplan v Žiréh.

Štev. 21.

2. poverjenik v Črnemvrhu: Matija Erjavec.

*Erjavec Matija, vikarij v Črnemvrhu.
*Svetličič Fr., župnik v Godoviču.
Bezeljak France, kmet. sin v Črnemvrhu.
Čitalnica v Črnemvrhu.
Demšar Janaz, kaplan v Črnemvrhu.
Gostiša Jožef, kmet. fant v Črnemvrhu.
Leskovec Martin, kaplan v Črnemvrhu.
Majnik Miha, kmet v Črnemvrhu.
Mikuš France, rokod. umetnik v Zadlogu.
Plešnar Anton, župan v Črnemvrhu.
Poženel Ivan, učitelj v Črnemvrhu.
Vovk Josip, učitelj v Črnemvrhu.

Štev. 12.

17. Dekanija: Cerknica. — *1. poverjenik: Končnik Davorin.*

*Dolenec Henrik, dr., c. k. sodnijski adjunkt v Ložu.
*Kaplenek Jan., župnik na Oblokah.
*Kržič Gregor, c. k. sodnik v Ložu.

*Obreza Adolf, posest. v Cerknici.
*Vesel Jan., kaplan v Starem trgu.
Čitalnica v Starem trgu pri Ložu.
Erker Jožef, kaplan v Cerknici.
Jan Primož, kaplan v Starem trgu pri Ložu.
Jan Simon, župnik pri sv. Trojici nad Cerknico.
Končnik Dav., kaplan v Cerknici.
Kosec Jern., župnik v Šent-Vidu.
Kovač France, kupec v Ložu.
Krašovec Anton, posestnik v Dolenji vasi.
Lenček Blaž, župnik v Starem trgu.
Oblak Janez, dekan v Cerknici.
Prijatelj Mat., kaplan na Oblokah.
Sterle France, trgovski pom. v Markovci pri Ložu.
Švajger Martin, zdravnik v Ložu.
Vilar Jak., trgovec v Pudobu pri Ložu.
Zajec France, gozdnarske šole učenec v Šneperku.
Žerovnik Toma, župnik v Grahovem.

Štev. 21.

2. poverjenik: France Hren.

*Hren France, posestnik v Begunjah.
Ahčin Anton, eksposit.
Učilnica ljudska v Bégunjah.

Štev. 3.

3. poverjenik: Fr. Rihar.

Babnik Jernej, fajmošter na Unci.
Bernard Val., kaplan v Studenem.
Blažon Jakob, posestnik v Planini.
Deu Edvard, c. k. uradnik v Planini.
Dolenec Jožef, posestnik v Planini.
Florijančič Nace, kupec v Planini.
Jeršan Anton, posestnik na Uncu.
Koren Matija, posestnik v Planini.
Kovšca France, posestnik v Planini.
Lavrič Anton, posestnik v Planini.
Lavrič Jurij, posestnik na Rakeku.
Levičnik Valentin, c. k. finančni komisar v Planini.
Modrijan France, c. k. uradnik v Planini.
Petrič Matija, učitelj v Planini.
Rihar France, župnik v Planini.
Rudkovsky Jožef, vitez, c. k. komisar v Planini.
Tavčar Jan., kaplan v Planini.
Žitnik Šimon, c. k. kancelist.

Štev. 18.

18. Dekanija Postojna. — *Poverjenik: Janez Hofstetter.*

*Dolenec Ljudevit, grajščak v Orehku.
*Gestrin Drag., c. k. sodn. pristav v Senožečah.
*Globočnik Anton, c. k. predstojnik.
*Lavrenčič Andrej, posest. in župan.
*Občina v Razdrtem.
*Razpet Martin, dr., okrajni zdravnik v Postojni.
*Robič Luka, c. k. davk. nadzornik v Postojni.
Bezeljak Pavel, ces. kr. notar v Postojni.
Blaznik Jakob, župn. v Hrenovici.
Burger Amalija, omožena Kautzner; kolodvor Postojna.
Čadež Janez, kaplan v Matenji vasi.
Čitalnica v Postojni.
Dekleva France, trgovec v Slavini.
Ditrih Anton, pekovski sin v Postojni.
Domicelj Anton, kaplan v Orehku.
Gorup Andrej, posestnik v Slavini.
Klemenec Fr., eksposit v Št.-Petru.
Klobus Valentin, kaplan v Vremah.
Kravs Vojteh, dr., c. k. sodn. adjunkt v Postojni.
Lunder Janez, eksposit v Trnji.

Okorn Ignacij, župnik v Senožečih.
Pokoren Anton, farman v Slavini.
Rudolf Lovro, farman v Vremah.
Samec Maks, dr., c. k. okrajni zdravnik v Postojni.
Skvarča Janez, kaplan na Slavini.
Štamcar Jan., kaplan v Hrenovcah.
Zagorjan Ivan, kaplan v Senožečah.
Zelen Jožef, posestnik in župan v Senožečah.
Žele Jernej, krčmar, na Slavini.

Štev. 29.

19. Dekanija Trnovo. — *Poverjenik: France Legan.*

*Brgant Jožef, župnik v Košani.
*Brinšek Ivan, trgovec v Trnovem,
*Česnik Jurij, trgovec v Knežaku.
*Domicelj Alojzij, trgovec v Zagorji.
*Jenko Skender, trg., v Trnovem.
*Ličan Skender, trgovec v Trnovem.
Bralno društvo v št. Petru.
Budnar Janez, župnik v Premu.
Čitalnica v Zagorji.
Dekleva Ivan, posestnik v Zarečju.
Drobnič Andrej, župnik v Knežaku.
Jalen Simon, kaplan v Košani.
Kacin Anton, kaplan v Trnovem.
Kranjec Matija, v Trnovem.
Legan France, kurat v Nadanjeselu.
Legat Andrej, učitelj v Zagorji.
Lukanec Jožef, eksp. v Suhorji.
Satran Anton, logar v Koritnicah.
Valenčič Jože, trgovec v Narinu.
Valenčič Meta, posestnica v Trnovem.
Zarnik Martin, učitelj v Trnovem.

Štev. 21.

20. Dekanija Vipava. — *Poverjenik: Jurij Grabrijan.*

*Grabrijan Jurij, kanonik in dekan v Vipavi.
*Hiti Luka, benef. in glavne šole ravnatelj v Vipavi.
*Kavčič France, posest. v Šent-Vidu.
*Kodre Matej, kurat v Slapu.
*Kopitar Mihael, kurat v Rzelju.
*Lampe Anton, kurat v Gočah.
*Ložar Gr., dr., bilježnik v Vipavi.
*Nakus Jožef, kurat na Planini.
*Vidmar Jožef, kurat v Podkraji.
Bilec Janez, benef. v Lozicah.
Bric Janez, c. k. okrajni sodnik.
Bukvarnica učiteljska v Vipavi.
Čitalnica kmetijska v Podragi.
Čitalnica národna v Vipavi.
Ditrih Andrej, kupčevalec v Vipavi.
Francelj Štefan, učitelj v Šent-Vidu.
Ganter Janko, učitelj na Planini.
Hiti Simon, učitelj na Slapu.
Janža Ivan, kurat v Podvelbu.
Kete Jožef, strojar v Vipavi.
Klinar Drag., ekspozit v Šturjah.
Košir Jakob, vikarij v Šent-Vidu.
Lekan Janez, posestnik v Vipavi.
Mercina, učitelj v Gočah.
Malnaršič Jožef, duh. v pokoji.
Pečar Janez, kurat v Vrhpolji.
Podboj Ivan, kaplan v Vipavi.
Račič Alojzij, učitelj v Vipavi.
Stupar Janez, kurat v Budanjah.
Šapla Anton v Vipavi.
Šola vinorejska na Slapu.
Šraj Valentin, kurat v Podragi.
Uršič Anton, posestnik v Vipavi.
Vidrih Anton, posestnik v Vipavi.
Zarnik Ivan, učitelj v Budanji.
Žgur Anton, posestnik v Podragi.

Štev. 36.

Štev. ljubljanske škofije: ustanovnikov . . . 209
letnikov 794

Skupaj . 1003

in pa sledečih 11, o kterih se ne ve, kje da so:

Pristavek.

Bratanič Herman, bil v Ljubljani, zdaj vojak kje?
Kavt Antonija, gospa, bila v Kranji,?
Klavsar M. črkostavec, bil v Ljubljani,?
Knez Leopold. trg. pomočnik, bil v Ljubljani,?
Mihelač R. S. bukvovez, bil v Ljubljani,?
Modič Fr. bil v Ljubljani,?
Omahen Fr. bil v Litiji,?
Peterca o. Damijan, bil v Ljubljani,?
Stengel Vatroslav, bil v Postonji,?
Stopar Anton, bil pri banki Slaviji v Ljubljani,?
Strle Jakob, bil v Postonji,?

Štev. 11.

II. Lavantinska škofija.

1. Dekanija Maribor. — *1. poverjenik: Jan. Majciger.*

*Bohinec Jakob, spiritual.
*Čitalnica narodna.
*Dominkuš Ferko, dr., odvetnik.
*Gregorec Lavoslav, dr., profesor bogoslovja.
*Knjižnica gimnazijska.
*Knjižnica semeniška.
*Kosar Franjo, kanonik.
*Kovačič Martin, prof. bogoslovlja.
*Majciger Janez, gimn. prof.
*Modrinjak Matija, korar.
*Presečnik Gregor, bogoslovec.
*Radej France, dr., c. k. bilježnik.
*Rapoc France, c. k. bilježnik.
*Srnec Janko, dr., odvetnik.
*Srnec Josip, dr., odv. koncipijent.
*Šinko Božidar, prof. bogoslovja.
*Ulaga Josip, dr., bogosl. prof.
*Valenček Martin, c. k. profesor.
*Zmazek France, kapl. pri sv. Petru.
*Zorčič France, stolni prošt.
Apačnik Martin, bogoslovec.
Babnik, dr., odvetn. koncipijent.
Belebil Al., posestnik.
Božnik Fr., bilježnik. uradnik.
Brdajs Davorin, trgovec.
Burcar Božidar, kapl. pri sv. Marjeti.
Divjak Fr., bilježnik. uradnik.
Fabac Anton, petošolec.
Feguš, bogoslovec.
Ferk Feliks, dr., zdravnik.
Filipič J.
Flek Jožef, stolni vikar.
Gaberc Davorin, petošolec.
Glančnik Jernej, dr., odv. koncip.
Heržič Jožef, stolni kaplan.
Ipavec K., dr., advokat.
Irgolič Peter, učitelj.
Jager Janez, učitelj.
Jelovšek Martin.
Jentl Bernard, trgovec.
Jurčič Jožef, kaplan pri sv. Martinu.
Klavs Drag., not. koncip.
Kocbek Leb., odv. uradnik.
Koceli Karol, dr., odv. koncip.
Koser Makso, odvet. koncip.
Kosi Božidar, župn. pri sv. Kungerti.
Lorber Miroslav, notarski uradnik.
Marko Mihael, bilježnik. koncip.
Miklošič Ivan, učitelj.
Modrinjak, dr., zdravnik.
Morič Maks, trgovec.
Nagy Albert, duhoven v pokoji pri sv. Petru pod Mariborom.
Novotny Eman., oodn. pristav.
Pajek Janko, gimn. profesor.
Pajek Jožef, dr., gimn. profesor.
Pečko Jakob, odvet. koncip.
Peharec Franjo, c. k. sodn. pristav.
Perko France, petošolec.

Pernavsl Štefan, župnik v Kamici.
Potočnik Anton, bogoslov.
Potočnik Janez, petošolec.
Praprotnik France, kaplan v Selnici.
Pravdič Jožef, profesor.
Rausch Fr., dr, odvet. koncip.
Ribar Anton, bogoslovec.
Robič Fr., prof. in šolski nadzornik.
Rošker Jan., učitelj.
Suhač, dijak.
Šijanec Alojzij, kaplan v Selnici.
Šinko Jožef, bogoslovec.
Šket Radoslav, dijak.
Šoštarič Ferdinand, bogoslovec.
Tiskarna narodna.
Vraz Anton, kaplan v Svičini.
Vrbančič, posestnik.
Zatlar Jožef, bogoslovec.
Zemljič Jožef, učitelj.
Zora, vredništvo.
Žmavec Jurij, kaplan v Kamici.
Žuža Janez, knezoškof. kaplan.

Štev. 80.

Dekanija Jarenina. — *Poverjenik: Jož. Čuček.*

*Arnuš France, kaplan v Ivičini.
Čuček Jožef, dekan v Jarenini.
Lukšič France, župnik pri sv. Jurji.
Slekovec Jožef, učitelj v Jerenini.
Vraz Jožef, kaplan v Svičini.
Zorko Dragotin, učitelj v Št. Ilu.

Štev. 6.

2. Dekanija Braslovče. — *Poverjenik: Lavoslav Šventner.*

*Balon Anton, župnik v Molzeli.
*Šentak France, pos. na Vranskem.
*Šventner Lav., trg. na Vranskem.
Cilenšek Blaž, kaplan na Vranskem.
Čitalnica narodna na Vranskem.
Jan Ferdinand, kaplan na Raki.
Južna Valentin, trg. pri Št.-Jurji.
Knjižnica okrajna na Vranskem.
Koren Matija, kaplan v Braslovčah.
Kreft Alojzij, kaplan v Braslovčah.
Križnik Gašpar, čevljar v Motniku.
Meglič Šimen, učitelj na Vranskem.
Oset J. S., trgovec na Vranskem.
Pirš J., okr. tajn. na Vranskem.
Sever Jožef kaplan na Vranskem.
Soršak Matija, učitelj pri sv. Martinu na Paki.
Škoflek Jak., nadučitelj na Vranskem.
Šorn Gašper, župan v Grajski vasi.
Vovšek Franjo v Brašlovčah.
Kje je Piskar Andrej, bil mlinar v Motniku? Štev. 20.

3. Dekanija Bistrica slovenska. — *Poverjenik: Lovro Stepišnik.*

*Arzenšek Matija, žup. v Poličanah.
*Gostenčnik Peter, kaplan v Črešnjicah.
*Hajšek Anton, žup. v Makovljah.
*Ratej France, bilježnik v Slovenski Bistrici.
*Trafenik France, župnik v zgornj. Poljskavi.
Bežan Matej, bilježniški uradnik.
Brezovšek Martin kapl. v Šmartnu.
Cenec Gašpar, žup. pri sv. Martinu.
Grnjač Vekoslav, učitelj v Sloven. Bistrici.
Geršak Vinko, provizor v Črešnovcah.
Hirti Fr., kaplan v Slov. Bistrici.
Kandut Krištof, župnik v spodnji Poljskavi.
Kavčič Anton, tkavec pri gornji Poljskavi.
Kolar Vincencij, kaplan v spodnji Poljskavi.
Kunej Janez, kaplan v Slov. Bistrici.
Levičnik Vojteh, c. kr. adjunkt v slov. Bistrici.
Limavšek Peter, gostilničar v Slov. Bistrici.

Moge Mih., učitelj v Slov. Bistrici.
Napast Davorin, kaplan v Laporjah.
Rakoše Mih., kaplan v Makovljah.
Smogavec Jurij, (Kotnik), kmet pri sv. Venceslaji.
Stepišnik Lovro, posestn. in trgovec v Slov. Bistrici.
Tomažič Ognjeslav, kovač.
Trunk Bl., kaplan v Slov. Bistrici.
Wagner Fr., poštni opravnik v Slov. Bistrici.
Zadravec Jož., kaplan pri sv. Nikolaji.
Zorko Štefan, med. v Slov. Bistrici.
Žigart France, kmet v Šmartnu.

Štev. 28.

4. Dekanija Celje. — *Poverjenik: dr. Štefan Kočevar.*

*Bezenšek Jurij, kaplan v Celji.
*Čitalnica národna v Celji.
*Janežič Jakob, rudninski uradnik v Grižah.
*Kapus France, trgovec v Celji.
*Kočevar Št., dr., okrajni zdravnik v Celji.
*Krušič Ivan, gimn. prof. v Celji.
*Občina selska v Teharjih.
*Ogradi France, vikarij v Celji.
*Orešek Jan., c. k. gimn. profesor.
*Podružnica kmetijska v Celji.
*Sovič Jožef, kaplan v Grižah.
*Topljak Jožef, učitelj v Celji.
*Žuža Ivan, rudninski posestnik v Grižah.
Baš Lovro, bilježn. koncip. v Celji.
Bobisud Jakob, učitelj v Celji.
Jeretin Edvard.
Jesenko Gregor, ranocelnik v Celji.
Jug France, rudn. služ. v Grižah.
Koderman Filip, učit. v Frankovljah.
Lukežič Janez, ranocelnik v Štorah.
Matoh Jožef, župnik v Galiciji.
Pirnat Jakob, odvet. koncip. v Celji.
Roze France, ranocelnik v Vojniku.
Turin Jožef, kaplan v Celji.

Štev. 24.

b) Poverjenik: Fr. Orešec.

Kozelj Matej, not. koncip.
Krašan France, c. k. profesor.
Miheljak Mart., c. k. notar.
Orešec Fr., profesor.
Pesarič Vekoslav, c. k. svetovalec.
Ripšel Morie, trgovec.
Žolgar Miha, c. k. gimn. profesor.

Štev. 7.

Gimnazijski dijaki:

Androjna Anton.
Cizej Ivan.
Dolinšek Rafael.
Esih Martin.
Hrastelj Franjo.
Kozinec Ivan.
Kuder Janko.
Lendovšek Josip.
Mikuš Rafael.
Milher Brodomil.
Preskar Janez.
Rudolf Janez.
Skaza Franc.
Svet Ivan.
Voduček Gustav.
Vrečko France.

Štev. 16.

c) V Žavcu: Poverjenik: Fr. Vučnik.

*Jeraj Jožef, župnik.
*Vučnik Fr., nadučitelj.
Hausenbüchel Janez, krčmar.
Plešnik Mih., kaplan.
Potočnik Gustav, učitelj.
Sadnik Rudolf, dr., zdravnik.

Širca Ernest, trgovčev sin.
Širca Jožef, trgovčev sin.
Širca Miroslav.
Tarbauer Josip, dr. med. Štev. 10.

5. Dekanija Cerkovce. (p. Rače, Kranichsfeld). —
a) Poverjenik: Rath France.

Divjak France, kmet v Fravhajmu.
Dolinar, kaplan na Slivnici.
Hren Ivan, nadučitelj v Fravhajmu.
Kranjec Toma, župan v Fravhajmu.
Merkuš Anton, kaplan v Slivnici.
Plankar Martin, podučitelj v Fravhajmu.
Rath France, župnik v Fravhajmu.
Šuta Rupert, kaplan v Fravhajmu.
Štev. 8.

b) drugi poverjenik: Antolič Ivan. (P. Neustift bei Pettau).

Antolič Ivan, župnik na Ptujski gori.
Lednik Anton, kaplan v Cerkovcih.
Sket Martin, kaplan v Ptujski gori.
Sparovec Andrej, župnik pri sv. Lorencu.
Štev. 4.

6. Dekanija Gornji Grad. — *a) poverjenik: Jožef Florijančič.*

Bičman Josip, upravnik v Gornjem gradu.
Ermenec France, župnik v Bučah.
Fišer Anton, kaplan v Solčavi.
Florijančič Jožef, dekan v Gornjem gradu.
Germel Kristijan, posestnik v Solčavi.
Hren Ivan, pos. v Gornjem gradu.
Jerše France, uradnik v Gornjem gradu.
Kramar Konstantin, pos. v Solčavi.
Kranjec Jožef, posestnik v Gornjem gradu.
Krenner Ivan, župnik in dekan pri sv. Frančišku.
Krulec Josip, posestnik v Gornjem gradu.
Krušič Jakob, kaplan v Gornjem gradu.
Poretič Albin v Gornjem gradu.
Pustoslemšek Anton, učitelj v Lučah.
Strnad Anton, kmet pri Novem Stiftu.
Strnad Matija, župnik v Ljubnem.
Tratnik J.. kmet pri Novem Štiftu.
Štev. 17.

b) Poverjenik: Karl Prešern. (Pošta Mozirje).

*Lipold Jožef, posestnik v Mozirji.
Bratanič H. G., trg. pomočnik.
Cesar Andrej, podobar v Mozirji.
Dragar Anton, živinozdravnik na Potoku.
Drozgo Franjo, trgovec v Mozirji.
Goričar Anton, poštar v Mozirji.
Jeraj Anton, kmet na Rečici.
Jeraj M., posestnik na Rečici.
Jereb o. Romuald, frančiškan v Nazaretu.
Kolenec France, posestnik na Rečici.
Krajnik o. Atanazij, frančiškan v Nazaretu.
Pirc Feliks, učitelj na Rečiči.
Praznik Jože, posestnik v Kokarjih.
Radošek Anton, kaplan na Rečici.
Selak Ivan, posestnik na Rečici.
Stant Anton, posestnik na Rečici.
Stiglic France, posestnik v Retuši.
Turnšek Anton, kmet na Rečici.
Turnšek Anton, trgovec v Nazaretu.
Turnšek Jože, usnjar v Mozirji.
Vrankovič Ivan, dijak više realke.
Štev. 21.

7. Dekanija Sv. Jurji. (p. Radkersburg). — *1. poverjenik: Anton Kocuvan.*

Bukvarnica farna pri sv. Križu.
Jurinec Alojzij, mladeneč v Banovcih.
Kralj Janez, kmet v Iljaševici.
Kramberger Lovro, župnik pri sv. Križu.
Kocuvan Anton, kaplan pri sv. Jurji na Ščavnici.
Košar Jernej, posestnik na Jamni.
Košar Juri, posestnik v Slavatincih.
Lorenčič Andrej, župnik pri Mali nedelji.
Rošker France, kaplan pri Mali nedelji.
Simonič Jož., župnik pri sv. Jurji.
Stranjščak Anton, kurat v Vržeji.
Suhač Anton, duh. v pokoji pri sv. Jurji.
Šijanec Lovro, farni bukvar pri sv. Križu.
Zorman Božid. učitelj pri sv. Jurji.
Žajdel France, kaplan pri sv. Jurji.

Štev. 15.

2. poverjenik: Jan. Lapajne v Ljutomeru.

Božič Anton, posestnik.
Čitalnica národna.
Farkaš Janez, zdravnik.
Gomilšak Jožef, uradnik.
Höchtl Karol, c. k. notar.
Huber J. D., knjigar.
Kastelec Janez, c. k. okr. sodnik.
Kukovec Ivan, posestnik.
Kunce Ivan, duh. v Svetinjih.
Lapajne Janez, učitelj in vodja.
Merčnik Anton, duhovnik.
Meško Martin, kaplan.
Mravljak Anton, dr., odvetnik.
Pernišek Blaž, učitelj.
Toma Ema, učiteljica.
Zemljič Mat., trgovec.

Štev. 16.

8. Dekanija Konjice. — *Poverjenik: Skuhala Janez.*

*Knjižnica župna.
*Kovač Jožef, šivar v Zrečah.
*Modec Janez, župnik v Tinjah.
*Vrlič France, župnik v Stranicah.
Arlič Janez, župnik v Prihovi.
Erjavec Peter, župnik v Zrečah.
Hecl Avgustin, kaplan na Prihovi.
Jaklič Dragotin, župnik v Spitaliču.
Nemec Martin, poštni opravnik pri sv. Hipolitu na Avstrijanskem.
Petan France, župnik v Venceslavu.
Pintar Fr., provizor v Št. Jerneji.
Ramor Janez, kaplan v Tinjah.
Skuhala Janko, kaplan v Konjicah.
Šlander Anton, kaplan v Čadramu.
Virk Jožef, župnik v Ločah.
Voh Jernej, kaplan v Konjicah.
Zabukošek Gašper, župnik v Žicah.

Štev. 17.

9. Dekanija Kozje. — *Poverjenik: Jan. Bosina.*

*Knjižnica učiteljska v Kozjem.
Bosina Jan., dekan v Kozjem.
Dobršek M., not. koncip. v Kozjem.
Dvoršek Anton, župnik v Št. Vidu.
Kukovič Avguštin, kaplan v Kozjem.
Lenart Janez, kaplan pri sv. Petru.
Marinka Jurij, župnik v Dobji.
Sredenšek Jan., župn. v Podčetrtku.
Zabukošek Iv., trgovec in posestn. v Tuhelju.

Štev. 9.

10. Dekanija Laško. — *Poverjenik: Anton Žuža.*

*Masten Jožef, župn. pri sv. Rupertu.
*Ripšl Ferdinand, župnik v Loki.
*Skrbec Davorin, kapl. v Trbovljah.
*Vrečko Matej, žup. v Jurijkloštru.
*Žuža Anton, dekan v Laškem trgu.
Benedičič Janez, železn. uradnik v Trbovljah.
Böheim Jan., kaplan v Laškem.
Boštjančič Ivan, ravnatelj ljudske šole v Jurjevem kloštru.
Cajhen Jan., kmet v Trbovljah.
Drobnič Ivan, posestn. v Laškem.
Elsbacher Andrej, trg. v Laškem trgu.
Frece Matija v Laškem trgu.
Kolarič Jožef, kaplan v Trbovljah.
Skrta Jožef, kurat pri sv. Miklavžu.
Smole Jakob, kaplan v Št. Rupertu.
Šola ljudska v Jurjevem kloštru.
Šumar Mih., kaplan v Laškem.
Tamše Valentin, kaplan v Loki pri Zidanem mostu.

Štev. 18.

11. Dekanija Marnberg. — *Poverjenik: Matija Stoklas* (Marnberg).

Cocej Jernej, župnik pri sv. Jurji.
Grosskopf Matija, župn. na Breznem.
Hajšek Jožef, kurat v Soboti.
Kapus Anton, c. k. adjunkt v Marenbergu.
Kranjec Valentin, kaplan v Remšniku.
Potrč Lovro, župnik v Pernicah.
Simonič J. N., kurat pri Osvaldu.
Stoklas Božidar, župnik v Marnbergu.
Švarec France, župnik na Muti.

Štev. 9.

12. Dekanija Nova cerkev. (p. Vojnik pri Celji). — *Poverjenik: Franjo Juvančič.*

*Kos Alojzij, kaplan v Novi cerkvi.
Črnoša Šime, župnik v Črešničah.
Dolinšek Blaž, namestnik v Frankoljah.
Gajšek Dragotin, kaplan v Dobrni.
Juvančič Franjo, dekan pri Novi cerkvi.
Klavžar France, kurat v Št. Joštu.
Pintar Matej, župnik v Šmartnem.
Pirkovič France, kaplan v Dobrovi.
Polec Franjo, kaplan v Vitanji.
Smrečnik France, kaplan v Vojniku.
Zupanič Jakob, kaplan pri Novi cerkvi.
Žičkar Jožef, kaplan v Vojniku.

Štev. 12.

13. Dekanija Ptuj. — *Poverjenik: dr. Janez Vošnjak.*

*Hrtiš Ben., o., prokurat. na Ptujem.
*Kancler Pavel, konventual.
*Kukovec Jožef, kaplan pri sv. Lovrenciju.
*Meško Jakob, župnik pri sv. Lovrenciju.
*Petanjek Lav., minorit.
*Trstenjak Jakob, beneficijat na Ptujem.
Alekšič Fidel, guardijan v Ptuju.
Bračko Miha, kaplan pri sv. Verbanu.
Čitalnica v Ptuju.
Čučko Dragotin, župnik v Ptuju.
Frk Matija, beneficijat v Ptuju.
Horvat Jožef, nadučitelj pri sv. Urbanu.
Kranjec France, župn. pri sv. Marjeti.
Kranar Andrej, vikarij v Ptuju.
Lendovšek Mihael, katehet realne gimnazije.

Srnec Alojzij, učitelj pri sv. Andražu.
Strah Jurij, kmet pri sv. Andražu.
Stuhec Jurij, župnik v Polenšaku.
Vošnjak Janez, dr., prošt v Ptuju.
Vuk Andrej, župnik v Hajdinu.
Wegscheider Hugo, trg. v Ptuju.
Žitek Jos., prof. v Ptuju.

Štev. 22.

14. Dekanija Rogatec. *Poverjenik: Anton Frelih.*

*Lapuh Martin, kaplan v Rogatcu.
*Stanjko A., župnik v Otopercah.
*Vraz Janez, kaplan pri sv. Križu.
Frelih Anton, župnik pri sv. Križu na Kisli vodi.
Jan France, kaplan v Kostrivnici.
Jaric Val., župnik pri sv. Florijanu.
Kristan Anton, učitelj pri sv. Petru.
Slatinšek Anton, kaplan pri sv. Križu poleg Slatine.
Sabot Jurij, župnik pri sv. Roku.
Žurman Janez, pos. pri sv. Trojici.

Štev. 10.

15. Dekanija Šaleška dolina. (p. Celje). — *Poverjenik: Dr. Janez Lipold.*

*Lipold Jan., dr., župn. v Šmartnu.
Bevec Miha, kmet v Oržmirji.
Skubic Franjo, zdravnik v Melenji.
Slomšek Jakob v Oržmirji.
Stiplovšek Valentin, kaplan v Skalah.

Štev. 5.

16. Dekanija Hoče. (p. Slivnica). — *Poverjenik: Martin Stranjšak.*

*Potočnik Lovro, duh. oskrbnik pri Sv. Mariji v Puščavi.
*Stranjšak Martin, dekan v Hoči.
Bralno društvo v Rušah.
Črnko Jožef, kaplan v Lembahu.
Hrg Lovro, župnik v Lembahu.
Rošker France, nadučit. v Lembahu.
Simonič Jan. Ev., kaplan pri sv. Lovrencu.
Sparhakl Ivan, kaplan v Hoči.
Toporičič Jože, župnik pri sv. Lovrencu.
Tribnik Karol, kaplan v Rušah.

Štev. 10.

17. Dekanija Šmarje. — *1. poverjenik: Martin Ivanc.*

*Trstenjak Dav., župnik v Ponkvi.
*Ulaga Jožef, župnik v Št. Vidu.
Ivanc Martin, dekan v Šmarji.
Jurkovič Franjo, učitelj v Šmarji.
Klinec Franjo, kaplan na Sladki gori.
Kunšič Anton, okrajni tajnik v Šmarji.
Pajmon Anton, kaplan v Zibiki.
Skaza France, veliki posestnik v Šmarji.
Orozelj Jan., dr., odvetnik v Šmarji.

Štev. 9.

2. poverjenik: Dr. Gustav Ipavec. (p. St. Georgen a. d. Südbahn).

*Hašnik Jožef, župnik pri sv. Jurji.
*Ipavec Gustav, dr., zdravnik pri sv. Jurji.
Hernah Jožef, kaplan v Dramljah.
Oset Blaž, posestnik pri sv. Jurji.
Šuc Jurij, župnik v Dramljah.
Tanšek Miha, posestnik v Slivnici.
Veber Gaspar, kmet v Lokarjah.

Štev. 7.

18. Dekanija sv. Lenarta v slov. Goricah.

1. poverjenik pri sv. Lenartu: Jurij Tutek.

Čitalnica pri sv. Jurji.
Divjak Jožef, župnik pri sv. Dni.
Fideršek Matija, kaplan pri sv. Jurji.
Frk France, kaplan pri sv. Jakobu.
Golinar Jožef, župnik pri Snežnici.
Klobasa Fr., župnik pri sv. Antonu.
Kolenko Martin, kaplan pri Snežnici.
Lorenčič Andrej, kaplan pri sv. Dni.
Milošič Mih., župnik pri sv. Benediktu.
Rajšp Matej, učitelj pri sv. Jurji.
Rantaša Juraj, župnik pri sv. Jurji.
Repa France, župnik pri sv. Jakobu.
Skamlič Jaka, učitelj pri sv. Jurji.
Strah Janez, župnik pri sv. Rupertu.
Suhač Anton, kaplan pri sv. Lenartu.
Tutek Jurij, dekan pri sv. Lenartu.
Vidovič Ant., učit. pri sv. Lenartu.
Vitmajer Karol, kaplan v Negovi.
Vrablj Janez, kaplan pri sv. Rupertu.

Štev. 19.

2. poverjenik v Radgoni: Jakob Gomilšak.

*Jančar France, kaplan v Negovi.
*Simonič Jan. Al., kaplan pri sv. Petru.
Borovnjak Jožef, kaplan v Gornji Lendavi.
Borovnjak Jožef, župnik v Cankovi.
Cobelj Juri, kaplan pri sv. Petru.
Gomilšak Jakob, kaplan v Radgoni.
Gregorič Janko, organist v Radgoni.
Klobasa France, župnik v Negovi.
Kocuvan Bartolan, učitelj.
Kovačič Marko, župnik v Črenšlovcih.
Kramberger Marko, mizar pri Kapeli.
Kurnik Jan., župnik pri sv. Petru.
Murkovič Janko, kaplan.
Niedorfer Marko, kaplan v Abštali.
Ratkovič Vendelin, plebanoš pri sv. Jurji.
Stramič France, c. k. davkarski uradnik v Cmureku.
Štiftar Jožef, župnik v Gornji Lendavi.
Škrlec Jožef, gostilničar pri sv. Petru.
Šlander Emeran, adjunkt v Radgoni.
Šribar Matija, kmet v Zetincih pri Radgoni.
Veberič Jožef, kmet pri Kapeli.
Veren Štefan, plebanoš pri sv. Heleni.
Zemljič Štefan, župnik.
Žižek Marko, župnik.

Štev. 24.

3. poverjenik na Drvanji: Dom. Čolnik.

*Čolnik Dominik, posestnik na Drvanji.
Čitalnica kmetijska pri sv. Benediktu.
Ferk Jožef, učitelj pri sv. Benediktu.
Hanžič Jakob, kaplan pri sv. Križu na Travniku v sekovski škofiji.
Kocuvan France, zdraviloslovec v Gradcu.
Kolbl Jan., pos. pri sv. treh Kraljih.
Košar Matej, kaplan pri sv. Benediktu.
Kranjc Martin, učitelj pri sv. Trojici.
Kukovec Miroslav, pos. na Velki.
Ornik France, učitelj pri sv. Rupertu.
Polič o. Bonaventura, kapucin v Dalmaciji.

Rajsp Alojzij, podučit. pri sv. Jurji.
Repa France, župnik pri sv. Jakobu.
Šijanec Janez, nadučitelj v Negovi.
Vengar Jožef, posestnik na Vukovskem vrhu.

Štev. 15.

19. Dekanija Vélika nedelja. — *Poverjenik: Jos. Šporn.*

*Knjižnica učiteljska, okrajna v Ormužu.
*Majhenič Gašpar, župnik pri sv. Nikolaji.
*Petovar Ivan, odvetnik v Ormužu.
Fric Matijaš, dekan pri Véliki nedelji.
Goričan Ferko, usnjar pri Véliki nedelji.
Gršak Ivan, dr., notar v Ormužu.
Horvat Božidar, krojač v Ormužu.
Jesih Anton, bilježn. pisatelj v Ormužu.
Jurša Ivan, učitelj v Ormužu.
Kelemina Matjaš, kaplan pri Véliki nedelji.
Kotnik France, orglar v Ormužu.
Magdič Anton, dr., v Ormužu.
Mavčič Jožef, župnik pri sv. Tomažu.
Repič Mart., učitelj pri sv. Nikolaji.
Slekovec Matej., kaplan v Središču.
Sova Blaž, mestni pos. v Ormužu.
Stuhec Anton, učitelj na Kumu.
Šporn Jožef, župnik v Ormužu.
Švinger Albin, duh. v Središči.
Topljak Fr., župnik pri sv. Lenartu.
Trampuš J., župnik pri sv. Bolfanku.
Vihar Filip, kaplan v Ormužu.
Žinko J., podučit. pri sv. Nikolaji.

Štev. 23.

20. Dekanija Stari trg (slov. Gradec). — *Poverjenik: Anton Jazbec.*

*Šuc J., dr., prov. v slov. Gradcu.
*Šribar Janez, župnik v Pamečah.
Abram Anton, c. k. finančni komisar v Slov. Gradcu.
Barle Jožef, učit. v Slov. Gradcu.
Brolih France, kaplan v Šmartnu.
Jazbec Anton, kapl. v Starem trgu.
Kajtna Rajko, kurat pri sv. Petru.
Ogrinec Vilelm, c. k. sodn. adjunkt v Slov. Gradcu.
Pustinek Anton, mlinar v Št. Vidu.
Rutnik Rajko, mlinarski pomočnik v Št. Vidu.
Vivod Jožef, mlinar v Št. Vidu.
Walter Franjo, župnik v Št. Vidu.

Štev. 12.

21. Dekanija Videm. — *Poverjenik: Franjo Mikuš.*

*Holinger Neža, gospá posestnica v Brežicah.
*Repič Andrej, župnik v Kapelah.
*Knjižnica učiteljska v Brežicah.
*Lenček Alojzij, pos. na Blanici.
*Mikuš Franjo, župnik v Brežicah.
*Slomšek Janez, župnik pri sv. Lenartu v Zabukovji.
*Srebre Gvido, dr., odvetnik v Brežicah.
*Zevnik Martin, pos. v Malem vrhu.
Agreš France, listonoša v Pišecah.
Breznik Josip, c. k. finančni kom. v Brežicah.
Cerjak Franjo, posestnik v Rajhenbergu.
Cerjak Jakob, pos. v Raihenbergu.
Čeh Franjo, učitelj v Zdolih.
Gajšek Janez, kaplan v Brežicah.
Jamšek Franjo, nadučitelj v Rajhenbergu.
Janežič Janez, posest. v Brežicah.
Janžekovič Lovro, kaplan v Rajhenbergu.

Jarec Valentin, učit. v Rajhenbergu.
Jerman Josip, okr. kom. v Brežicah.
Jozek Ljudevit, c. k. okraj. glavar.
Kavčič Jak., knjigovodja v Brežicah.
Kunstič Ivan, učitelj v Brežicah.
Mohorčič Josip, posestnik v Stari vasi pri Vidmu.
Ostrožnik Tone, kaplan v Rajhenbergu.
Podvinski France, na Blatnem.
Poljanec Jožef, učitelj v Brežicah.
Ramor Ferdinand, župnik v Pišecah.
Tanšek Ivan, odv. pisar v Brežicah.
Železnikar Ivan, notar. uradnik v Sevnici. Štev. 29.

22. Dekanija Vozenica. (P. Wuchern an der Kärntnerbahn). — *1. poverjenik: Tomaž Mraz.*

*Mraz Tomaž, župnik pri sv. Lovrenciji v Vuhrodu.
Dovnik France, kaplan v Vuzenici. Štev. 2.

2. poverjenik: Luka Držečnik. (P. Fressen-Reifnitz Kärntner Bahn.)

*Držečnik Luka, župan v Janževem vrhu.
Globočnik Maks, župnik v Ribnici.
Kocmut Jan., učitelj v Ribnici.
Medved Jak., Ožbaldov sin v Lehni.
Miklavec J., gostilničar v Ribnici.
Miklavec Peter, kmet. sin v Ribnici.
Nerad Miha, učitelj v Ribnici.
Ovčar Jožef, kmet. sin na Lehni.
Ozvald Janez, poštnik v Ribnici.
Stopajnik Jurij v Janžev. vrhu.
Šola Ribniška.
Tamlek Valentin, kmet. sin v Ribnici. Štev. 12.

23. Dekanija Zavrče. — *Poverjenik: Božidar Raić.*

*Mlinarič J., župnik v Leskovci. (P. Ptuj.)
*Raić Božidar, žup. pri sv. Barbari.
*Rejsinger France, posestnik in trg. v Dobravi.
*Sovič Aleks., žup., pri sv. Trojici.
*Trampuš Ivan, dekan v Zavrčah.
Kornfeld Edm., kaplan v Halozah.
Pignar France, kaplan v Zavšah.
Stuhec Marko, kaplan v Leskovci. Štev. 8.

Kje so naslednji udje?

*Jedlička Otokar, bil v Mariboru.
Blaž Božidar, trgovec, bil v Mozirji.
Bratanič Adolf, bil v Žalcu.
Breznik France, bil v Celji.
Burkhard J., dr., bil v Slatini.
Golob Josip, dr., bil v Šmarji.
Kocmut France, bil v Ljutomeru.
Koderman France, učitelj, bil v Vojniku.
Lorber Miroslav, tehnik bil v Mariboru.

Stuhec Jože, kaplan v Ulimji.
Škrjanec Rok, učitelj, bil na Valobji v Šmarijski dekaniji.
Tischler Jožef, bil v Žalcu.
Zorman Jakob, posestnik, bil v Rušah. Štev. 13.

Število v lavantinski škofiji 96 + 461 = 557.

III. Krška škofija.

1. Dekanija Celovec. — *Poverjenik: Šimen Janežič.*

*Čitalnica národna.
*Einspieler Andrej, realke prof. in deželni poslanec.
*Janežič Evgen, sin † g. Antona Janežiča, profesorja.
Alijančič Andrej, kanonik.
Ambrož Matija, župnik v Svečah.
Borstner Cene, profesor v Celovcu.
Božič Valentin, župnik v Podkrčah.
Čare Peter župnik, v Porečah.
Einspieler Lamb., knezoškof. tajnik.
Huter Ivan, bogoslovec.
Janežič Jožef, mlinar v Lešah.
Janežič Šimen, poročnik.
Janežič Valentin dr., reg. zdravnik.
Krajnc Ivan, c. k. davkarski uradnik.
Sv. Mohor, družba (v zamenjo).
Mörtl Franjo, c. k. notar v Celovcu.
Pesjak Franjo, trg. opravnik.
Podobnik F., učitelj pri sv. Jakobu.
Poljak Gvidon, trg. knjigovodja.
Robida p. Drag., prednik benedikt. samostana.
Rossbacher Bernard, trgovec.
Sommer Gregor, okrajni šolski nadzornik.
Šašelj Martin, duh. svetovalec.
Tavšič Josip, župnik v Hodišah.
Urnik Koloman, gimnazijalec.
Wieser Andrej, stolni kaplan.
Zupan Janez, tajnik grof. Eggerjeve. Štev. 27.

2. Dekanija Belak.

Habjan Anton, notarski koncipijent v Beljaku.
Pintar Peter, Zelanov na Strmiču.
Stöckl Simon, župnik v Št. Lenartu (p. Arnoldstein).
Šuster Ivan, kaplan v Podkloštru.
Vuti Matija, kmet. Štev. 5.

3. Dekanija Dobrlaves. — *Šervicelj Matej, župnik pri sv. Koncijanu.

4. Dekanija Jezero. (P. Kapel). — *Poverjenik: Štefan Vrankar.*

Božič Ivan, zasebnik v Koritu p. Kapel.
Čitalnica v Kapli.
Muden Simon, župnik v Železni Kapli.
Muri Peter, posest. pri sv. Ožbaldu.
Roblek Ožbalt, posest. na Jezeru.
Sajovic Josip, posestnik v Labodski dolini.
Šenk Jurij, kmet. sin na Jezeru.
Vrankar Štefan, župnik na Jezeru. Štev. 8.

5. Dekanija Lješe. (P. Prevali). —

Ellmeyer Gašpar, posest. v Lješah.
Gostenčnik Ivan, trg. v Lješah.
Lipold Marko, rud. urad. v Lješah.
Štev. 3.

6. Dekanija Pliberg. (Bleiburg). — *Poverjenik: Lovro Serajnik.*

Bergman Val., župnik pri Fari.
Jerman Jurij, kaplan pri Fari.
Kolenik Valentin, kmet v Pliberci.
Lakner Janez, župnik v Koprivnici.
Leskovar Josip, župnik v Svabeku.
Serajnik Lovro, dekan v Pliberci.
Štev. 6.

7. Sv. Pavel. — *Poverjenik: Pirec o. Franjo Sal.*

*Pirec o. Franjo Sal., predstojnik gimn. konvikta.
Mlakar p. Maksim., samost. dohodničar.
Puhar Viktor, farm. v Libeličah.
Venedig p. Herman, gimn. profesor.
Vertot J. M., fajm. v Pustrici.
Štev. 5.

8. Dekanija Tinje. (Tainach, pošta Velikovec). — *Poverjenik: Jakob Westermayer.*

Drobilnik Jurij, orglar v Medgorjah.
Westermayer Jakob, inf. prošt in dekan v Tinjah.
Žrjav Matej, farni oskrbnik v Medgorjah.
Štev. 3.

9. Dekanija Velikovec. — *Poverjenik: Dr. Val. Pavlič.*

*Pavlič Valentin, dr., odvetnik.
Gecelj Ignacij, kanonik.
Kikelj Toma, župnik v Rudi.
Krofič Mihaél, fajmošter.
Kulterer Jurij, odvet. koncipijent v Velikovcu.
Rupnik Janez, učitelj v Vobrah.
Štev. 6.

10. Dekanija Zila. (spodnja). — *Poverjenik: Dr. Jernej Levičnik.*

Levičnik Jernej, dr., dekan pri sv. Hermagoru.
Ožgan Fr., župnik pri sv. Štefanu.
Vavtižar Luka, župnik v Čačah.
Vigele Ferdo, posestnik v Zilski Bistrici.
Vilčnik Kaspar, učitelj v Gorjah.
Štev. 5.

11. Zgornji Rož. (P. Föderlach in Kärnten.) — *Poverjenik Janez Sumper.*

Lesjak Valentin, župnik v Dvoru.
Lipič Janez, mlinar v Dolah.
Marinič Jan., župnik v Lipi.
Oblak Anton, župnik v Gozdanji.
Sumper Janez, župnik v Škocidolu.
Vurcar Luka, kmet v Zapračah.
Weis Peter, kmet v Dolah.
Zablatnik Ivan, prov. v Domlačah.
Štev. 8.

12. Glinje. (P. Ferlah).

Colarič Franjo, orglar v Glinjah.
Godec Janez, župnik v Glinjah.
Sablačan Lovro, mizar.
Sablačan Miha, trgovec. Št. 4.

13. Sovodnje (Gmünd). — *Hraševec France, okr. načelnik.

14. Žabnice.

Ferčnik Lambert, župnik.
Bregant Jurij, učitelj v Žabnici.
Knjižnica šolska v Žabnici.
Müller Anton, provizor v Vratah.
Rup Franc, duhovnik v Žabnicah.
Vidovič Janez, kaplan v Trbižu.
Wieser Janez, farni oskrbnik na Pontablu.
Zagoričnik Franjo, učitelj v Ukvah. Štev. 8.

Število v Krški škofiji 7 + 83 = 90.

IV. Goriška nadškofija.

1. Gorica in njena okolica. — *Poverjenik: Andrej Marušič.*

*Golmayer Andrej, dr., knez in nadškof.
*Bensa Štefan, kanonik.
*Budal Bernard, stud. viših šol.
*Globočnik Janez, monsinior, nadškof. tajnik.
*Hrast J., dr, vodja v semenišču.
*C. k. knjižnica študijska.
*Kocijančič Štefan, bogosl. profesor.
*Knjižnica centr. bogosl. semenišča.
*Marušič Andrej, gimn. profesor.
*Tonkli Josip, dr., advokat.
*Vales M., duh. pom. v Renčah.
Baje Anton, učitelj v Renčah.
Benko Janko, učitelj v Sovodnjah.
Budal Leop., c. k. sodnijski adjunkt.
Cibič Anton, vikarij v Kozani na Brdih.
Čitalnica v Solkanu.
Dimec Ljudovit, c. kr. gozdnarski nadzornik.
Dolenec Viktor, privatni uradnik.
Dreja Solkanski, ki plačuje za čitalnico v Solkani.
Erjavec Franjo, c. k. realke prof.
Ferfilja Anton, kupč. opravnik.
Ferfilja Franjo, trgovski uradnik.
Gabrijelčič J., dr., bogoslovski prof.
Goljevšček A., c. k. učit. na vadnici.
Goljevšček France, štud.
Hafner Franjo, gimn. profesor.
Hribar Anton, učitelj na vadnici.
Jeglič Andrej, vodja dež. računarije v Gorici.
Jug Tomaž, učitelj v Solkanu.
Kafol Štefan, nadškof. kancelar.
Klavžar Ernest, deželni uradnik.
Knjižnica učiteljska goriške okolice.

Knjižnica učiteljska c. k. gimnazije.
Knjižnica više realke.
Komel Mih., učitelj.
Kumar Val., učitelj na vadnici.
Kuralt France, asistent kmetijske šole.
Lavtar Luka, c. kr. profesor preparandije.
Lazar Mat., gimn. profesor.
Leban Franjo, kaplan v Komnu.
Lutman Ivan, philos. stud. v Pragi.
Ljutman M., dijak kmet. šole v Gorici.
Macák Ivan, zemljemerec.
Makuc Štefan, mlinar.
Marušič J., katehet na učit. izobraževališču.
Marušič Anton, posestnik v Mirnem.
Mašera Jožef, vikarij v St. Mavru.
Moc Jožef, nadučitelj na učit. izobraževališču.
Nanuti Antonin, duhoven v Gorici.
Okorn Franjo, stotnik v pokoji.
Pahor Fr., trgovec v Renčah.
Pavletič Andrej, vodja gluhonemov.
Pavlin Josip, kmet v Vrtojbi.
Perozzi Alojzij, c. k. poštar v Bukovici.
Persoglija Hinko, učitelj.
Povše Franjo, profesor, voditelj kmet. šole.
Premerl Ljudev., železn. uradnik.
Rojic Aleks., dr., zdravnik.
Rojic Raf., dr., zdravnik.
Rutar Lovro, ravnatelj na sv. Gori.
Semenišče mladenško, knezoškof.
Skočir Jožef, kaplan v Čepovanu.
Stres Ivan, vikarij v Podsabotinu.
Schaffenhauer Franjo, gimn. vodja.
Šavnik Anton v Biljah.
Uršič Alojzij, pisar.
Velikonja J., spovednik na sv. Gori.
Vidic France, kaplan v Gorici.
Vodopivec Franjo, c. k. okrajni šol. nadzornik.
Vodušek Matevž, gimn. profesor.
Zavodlav Fr., posest. v Št. Andreži.
Zulijan Janez, dijak kmet. šole.
Žbona Andrej, železniški uradnik v Gorici.
Žepič Fr., prof. na gozdn. šoli v Šneperku.
Žnidarčič Andrej, gimn. dijak.
Okrožna sodnija za kaznilnico v Gradiški (v dar).

Godnič Josip, bogoslovec.
Grbec Ivan, bogoslovec.
Gregorčič Anton, bogoslovec.
Kodelja Josip, bogoslovec.
Mahnič Anton, bogoslovec.
Rudež Anton, bogosl. Štev. 82.

2. Dekanija Bovec. — *Poverjenik: Andrej Leban.*

Ceket Franjo, kaplan v Serpenici.
Flander Anton, vikarij v Serpenici.
Gaberščck Franjo, uradnik v Bovcu.
Grželj Ivan, učitelj v Serpenici.
Kenda Anton, krčmar v Bovcu.
Kurinčič Janez, kaplan v Serpenici.
Leban Andrej, previdnik v Soči.
Likar Janez, kaplan v Bovcu.
Smrekar Franjo, vikarij v Logu.
Starman Štefan, kaplan v Bovcu.
Sorč Alojzij, posestnik v Bovcu.
Stres Anton, učitelj v Bovcu.
Urbančič Andrej, vikarij v Trenti.
Volarič Valentin, podučitelj v Bovcu.
Žagar Andrej, posest. v Serpenici.
Žagar Franjo, posestnik v Serpenici.

Štev. 16.

3. Dekanija Kobarid. — *Poverjenik: Bl. Grča.*

*Grča Blaž, kaplan v Kobaridu.
Bandél Jan, podučitelj v Kobaridu.

Črv Jan. Nep., vikarij v Logéh.
Dominko Franjo, učitelj v Kobaridu.
Hvalica Anton, vikarij v Dreznici.
Jekše Andrej, dekan v Kobaridu.
Kobal Peter, vikar na Sedlu.
Mancini Anton, kaplan v Starem selu.
Peternel Jurij, vikarij v Borjani.
Podreka Jožef, župnik v Beginji.
Strukelj Miha, vikarij na Trnovem.

Štev. 11.

4. Dekanija Cirkno. — *Poverjenik: Josip Jeram.*

Čitalnica narodna v Cirknem.
Harmel Adolf, kaplan v Cirknem.
Hovar France, kaplan v Cirknem.
Jeram Josip, dekan.
Jereb Joahim, vikarij v Orehku.
Kacin Andrej, župnik v Šerebljah.
Seljak Anton, vikarij v Novakah.
Sitar France, kurat v Ravnah.
Širca Jan., nadučitelj v Cirknem.
Wester Janez, vikarij v Otaležu.

Štev. 10.

5. Dekanija Črnice. (P. Ajdovščina). — *Poverjenik: Šimen Gabrščik.*

*Čitalnica narodna v Ajdovščini.
Balog, bratje, v Ajdovščini.
Faveti Anton, posest. v Šriljah.
Gabrščik Šimen, prov. v Ajdovščini.
Juh Andrej, kaplan v Lokavcu.
Logar Jakob, župnik pri sv. Križu.
Poniž Benedikt, učitelj v Ajdovščini.
Rejec Janez, vikarij v Št. Janžu.
Rjavec Blaž, župnik v Batujah.
Rustja Franjo, posestnik v Skriljah.
Samostan kapucinski pri sv. Križu.
Trpin Filip, župan pri sv. Križu.
Vodopivec Jan., trg. v Kamnji.

Štev. 13.

6. Devin (P. Nabrežini). — Valentinčič Štefan, kaplan v Devinu.

7. Gradiška. — Bizjak Jakob, duh. oskrbnik v kaznilnici.

8. Dekanija Kanal. — *Poverjenik: Andrej Wolf.*

*Wolf Andrej, dekan.
*Wolf Ivan, župnik v Šlorencu.
Čitalnica narodna v Kanalu.
Golja Jožef, vikarij v Lomu.
Juh Janez, vikarij v Lokovcu.
Kodre Janez, kaplan v Kanalu.
Kragelj Jožef, vikarij v Levpi.
Makarovič Ivan, krčmar v Avčab.
Tomažič Ferd., kaplan v Ročinji.
Tomšič Jožef, kaplan v Kanalu.
Ukmar Anton, vikarij Marija-Celjski.
Vodopivec Ljudovit, vikarijna Srednjem.
Vogrič Janez, učitelj v Kanalu.
Vuga Andrej, vikarij v Kali.
Zega Miha, podučitelj v Kanalu.
Žnidarčič Andrej, vikarij na Banjšicah sv. Duha.

Štev. 16.

9. Dekanija Komen. — *1. poverjenik: Anton Božič.*
(P. Rihenberg pri Gorici.)

*Kavčič J., notar v Komnu.
Anderlič Jan., cerk. v Rihenbergu.
Božič Anton, administrator v Rihenbergu.

Cotič Jernej, učit. v Rihenbergu.
Fabijan France, pos. v Rihenbergu.
Furlani Ivan v Rihenbergu.
Gregorčič Sim., kapl. v Rihenbergu.
Hebat Miha, posest. v Rihenbergu.
Kerševan Jan., pos. v Rihenbergu.
Kodrič Jožef, posestnik in grajšč. oskrbnik v Rihenbergu.
Kolavčič Jan., kaplan v Dornbergu.
Kramar Filip, župnik v Dornbergu.
Križman Ignacij, učitelj v Dornbergu.
Ličen Janez, župan v Rihenbergu.
Orel Lipe, posestnik v Šmarjah.
Pavlica Jožef, posest. v Rihenbergu.
Pečenko A., pos. sin v Rihenbergu.
Polšak France, župan Šmarijah.
Poniž Ambrožij, učit. v Rihenbergu.
Robič Andrej, posest. v Rihenbergu.
Sinigoj Andr., pos. sin v Dornbergu.
Stepančič Franjo, kaplan v Rihenbergu.

Štev 22.

2. *poverjenik: Josip Ferfolja v Komnu.*

Ferfolja Josip, duhovni pomočnik v Komnu.
Lukežič Jan., kaplan v Komnu.
Makuc Anton, vikarij v Kobiljiglavi.
Pavletič Jos., duh. pom. v Štanjelu.
Pipan Jožef, vikarij v Vojščici.
Rudež Jožef, posest. v Kobiljiglavi.
Vuga Peter, kaplan v Štjaku.

Štev. 7.

3. *Štjak* (pošta Sežana — Štanjel).

Faganel Štefan, kaplan v Štjaku.
Mozetič Štefan, vikarij v Štjaku.
Petrič Jakob, učitelj v Štjaku.

Štev. 3.

10 **Dekanija: Tomin.** — *Poverjenik: Jakob Doliak.*

*Čitalnica narodna v Tominu.
*Knjižnica, okrajna, učiteljska v Tominu.
*Winkler Andrej, c. k. namestn. svetnik v Tominu.
Andrejčič J., pisar.
Bevek Janez, vikarij v Grahovem.
Črv Anton, vikarij v Roči.
Devetak Anton, pisar.
Doliak Jakob, dekan v Tominu.
Fischer Albertina, gospica.
Gabršček Janez, trgovec v Tominu.
Gabršček Andrej, trg. v Tominu.
Golja Jožef, kaplan v Volčah.
Gregorčič Anton, vikarij v Libušini.
Ivančič Jožef, notar v Tominu.
Jug Anton, kaplan v Tominu.
Kogoj Peter, učitelj in vodja.
Kokole France, davk. kontrolor.
Krkoč Štefan, kaplan v Podmelcu.
Lavrič Karol, dr. odvetnik.
Lazar Anton, vikarij v Obloki.
Leban Ivan, kaplan v Idriji pri Bači.
Lužnik Fr., kaplan pri sv. Luciji.
Lužnik Janez, posestnik.
Mlekuž Jožef, kaplan v Tominu.
Močnik Luka, vikarij v pokoju v Stržišči.
Pencin Drag., kaplan v Tominu.
Pervanje Martin, kaplan v Tominu.
Pipan Anton, kaplan na Libušini.
Dr. Premerstein Jan. pl., bilježnik.
Rutar Anton, župnik v Volčah.
Rutar Tomaž, župnik pri sv. Luciji.
Skrt Andrej, kaplan v Tominu.
Šorli Ivan, osmošolec iz Podmelca.
Štrukelj Miha, pisar.
Uršič Anton, trgovec v Koboridu.
Vogou Tone, pisar.
Zarli France, c. k. oficijal.

Štev. 37.

Število v Goriški škofiji 19 + 200 = 219

V. Tržaška škofija.

1. Trst in njegova okolica. — *Poverjenik: Ivan Dolinar.*

*Legat Jernej, dr., škof.
*Bučar France, trgovec.
*Cegnar Franjo, viši telegrafist.
*Čitalnica narodna.
*Gorup Jožef, vel. trgovec.
*Kandernal France, gimn. profesor.
*Kastelec France, trgovec.
*Klodič Anton, c. k. šolski nadzornik.
*Komar Vekoslav, urad. dež. glavne blagajnice.
*Krsnik Ferko, trgovec.
*Lavtman Janez, trgovec.
*Pertot Janez, posestnik v Barkoli.
*Sorč Edvard, trgovec.
*Schweiger Jurij, poklic. komisar.
*Sušnik Gašper, stotnik-brigade-auditor.
*Vesel Koseski Jovan, c. k. finančni svetovalec, častni ud.
*Vovk Janez, župnik v Bazovici.
*Zorman Jož., župnik v Katinari.
*Žvanut Matija, trg. pomočnik.
Baron Kuhnov polk št. 17. v dar.
Bartl Jožef, kaplan pri sv. Jakobu.
Bonin Jurij, učitelj v Rojanu.
Bostijančič Anton, župnik pri sv. Ivanu.
Bunc Franjo, učitelj v Nabrežini.
Černe Janez, kaplan pri sv. Jakobu.
Čitalnica v Rojani.
Dekleva France, trg. agent.
Dolinar J. na Dovgani.
Dovgan Anton, uradnik pri južni železnici.
Durn Rok., trgovski pomočnik.
Geržel Anton, trg. knjigovodja.
Glavina Blaž, duhoven v koperski kaznilnici.
Gnejzda Franjo, katehet.
Godina Jožef, finančni komisar.
Hut Karol, c. k. vojni kaplan.
Jančar Jožef, učitelj v Katinari.
Jarina Vekoslav, uradnik južne železnice.
Kalac Ant., dijak na nemški gimn.
Kalister Ivan, zasebnik.
Katalan Božidar, trgovski pomočnik.
Kenda Anton, dijak. (Rocol. hiš. št. 15.)
Kocijan Jakob, kaplan pri vèliki Materi Božji.
Križman Josip, duhoven pri sv Ivanu.
Kurent Maks., trg. agent.
Leban Josip.
Legat Jan. Nep., katehet dekliške šole in škofov tajnik.
Mahkoč Josip, trgovec.
Penko Franjo, hišnik v Hotel Evrope.
Potočin J., trgovski pomočnik.
Raić Vekoslav v Trstu.
Remec France, telegrafijski uradnik.
Remec Fr., koop. pri nov. sv. Antonu.
Stavdahar Ferd., častni korar in gimn. katehet.
Schöpf Josip, župnik v pokoji.
Šušt Jan. dr., bogoslovja profesor in škofov kancelar.
Truden Miha, trgovec.
Troha Jernej, učitelj v Rojanu.
Urbas Viljem, c. k. profesor više realke.
Valenčič Ivan, trgovec.
Vesel Jožef, tehtovec v c. k. dogani.
Vodnov Davorin.
Wratschko France, gimn. prof.
Zakotnik Jož., kaplan v Skednju.
Zupan D., železniški uradnik.

Štev. 64.

2. Dekanija: Dolina (pri Trstu). — *Poverjenik: Jurij Jan.*

*Jan Jurij, dekan v Dolini.
*Notar Tone, duh. pom. v Brezovici.
Golmajer Urban, župnik v Čubedu.
Juriševec Štepan, gostilničar v Milah.
Klemenčič Jernej, župnik v Predloki.
Koren Ivan, kmet v Podgorji.
Košič Martin, učitelj v Brezovici.
Kraljič Franjo, farni namestnik v Brezovici.
Matičič Franjo, kaplan v Vatovljah.
Metlika Anton, trgovec na Klancu.
Pavli Lojze, kaplan v Borštu.
Rekar Janez, kaplan v Lokvi.
Sancin Jožef, kaplan v Ricmanjih.
Sila Matija, župnik v Rodiku.
Švet Ivan, kaplan v Podgorji.
Vatovec Jožef, posestnik v Padežu.
Vončina Lipe, kaplan v Dolini.

Štev. 17.

3. Lokva (Corgnale) pri Divači. —

Praprotnik Avgust, učitelj.

4. Dekanija: Jelšane. — *1. poverjenik: Valentin Pušavec.*

Benigar Tone, trgovec v Jelšanah.
Čitalnica v Jelšanah.
Jenko Štefan, duh. pom. v Jelšanah.
Kosec Fr. Seraf., župn. v Klani.
Pušavec Valentin, dekan v Jelšanah.
Sovinc Anton, vikarij v Podgrajah.

Štev. 6.

2. Poverjenik: Fr. Šabec (p. Illir. Castelnuovo).

*Šabec France, trgovec v Podgradu.
*Šinkovec Jožef, farman v Nuovah.
Benedik Ivan, kapl. v Hrušici.
Breceljnik Janez, farman v Hrušici.
Dobravec Miha, kaplan v Hrušici.
Jaksetič Jakob, trgovec v Podgradu.
Klemenec France, kaplan v Hrušici.
Kuntara Anton, posestnik in poštni opravnik v Podgradu.
Poklukar Martin, župnik v Vodicah.
Pretnar Jan., župni oskrbnik v Golcu.
Rebek Anton, c. k. davkar v Podgradu.
Rogač Anton, ekspozit v Podgradu.
Šubic Primož, ekspozit v Staradi.
Teran France, kaplan v Pregarjih.
Zajec Anzelm, kaplan v Mavnah.
Žvokel Janez, c. k. davkarski oficijal v Podgradu.

Štev. 16.

5. Dekanija: Tomaj. — *Poverjenik: Jernej Brence.*

*Črne Anton, posestnik v Tomaji.
Benigar Anton, učitelj v Tomaji.
Brence Jernej, duh. v Dutovljah.
Dutovlje, vaška knjižnica (plačuje g. Tavčar v Ljubljani.)
Knjižnica učiteljska, okraj., v Sežani.
Skopo (plač. g. dr. Orel v Ljubljani).
Renko Franjo, dacar v Sežani.
Strle France, predstojnik železniške postaje v Sežani.
Treven Jan., farman v Repentabru.
Zupan Jožef, kaplan v Sežani.
Živec France, posestnik v Skopem.

Štev. 11.

6. Dekanija: Prosek. — *Poverjenik: Ivan Nabrgoj.*

Cvek Lavoslav, učitelj v Nabrežini.
Gorjup Ivan, pek in posestnik.
Nabrgoj Ivan, župan in posestnik.
Valentič Anton, učitelj. Štev. 4.

7. Dekanija Kastav. — *Poverjenik: Ant. Sovdat.*

*Fegec Franjo, c. k. okrajni glavar v Voloski.
Bele Franjo, diurnist pri c. okr. glavarstvu.
Čitalnica narodna.
Janec Josip, duh. pastir v Rukavcu.
Legat Franjo, c. k. pristav v Voloski.
Sovdat Anton, c. k. davkarski nadzornik v Volovski.
Šobar Mihael, duh. pom. v Volovskem. Štev. 7.

8. Piran. (P. Pirano.) — *Poverjenik: France Ravnik.*

Matjan Valentin, kurat v Risani.
Ravnik Fr., župnik v Corte d' Isola.
Skočir Avguštin, kaplan pri Materi Božji na Krasu. Štev. 3.

9. Pasin. (Paizino.)

*Volčič Jakob, oskrbnik v Červlji.
Berbuč Ivan, c. gr. gimn. učitelj.
Bruner o. Julij, vikar, organ. in učitelj gimnazije.
Hrovat Andrej, oskrbnik v sv. Ivancu.
Hrovat Ivan, plov. namestnik v Št. Ivancu.
Orlič Fr., plovan v Žminju.
Sajevec Jakob, kurat v Borutu.
Venedig o Herman, gimn. katehet.
Zimerman Matija, župnik v Gradištji. Štev. 9.

10. Buzet. (Pinguente). —

Grosman Edvardo, kaplan v Buzetu.
Markič Matej, kaplan v Lanišćah.
Petelin Anton, kaplan v Črnici.

11. Permani. Pezdič Miha, poštni opravnik.

12. Truške (p. Koper). Mikuš Jos., kaplan v Truškah.

13. Umaga. (Istra). — Rovnik. Pirano; — Jugo M., župnik v Materadi pri Umagi.

14. Beršec (Istrija). Logar Franjo, župnik; — Bukovec Franjo, kaplan.

Število v tržaški škofiji 26 + 120 = 146.

VI. Sekovska škofija.

1. Admont. — *Poverjenik: Pivec o. Maksimilijan.*

*Lajh o. Korbinian.
*Matevžič o. Eginard.
*Pivec o. Maksimilijan.
*Vagaja o. Rudolf.
Rešek o. Enrik, bogosl. profesor.
Švarc o. Alkuin, kaplan.
Trček o. Egidij.

Štev. 7.

2. Cmurek: Pavalec Jurij, kaplan v Cmureku.

3. Gradec. *Poverjenik: Mol Lavoslav*, tajnik tiskarskega društva in duhoven v kaznilnici, Albrechtgasse, 5. I.

*Ipavec Benj., dr., zdravnik.
*Krek Greg., dr., prof. slav. slov. na vseučilišču.
*Macun France, bivši sodn. pristav (Ungargasse št. 3, I. nadstropji).
*Muršec Jožef, dr., realk. profesor v pokoji.
*Pribošič Janez, vojni kaplan.
*Simonič France, modroslovec.
*Švajger Gabrijel, gvardijan minorit. samostana.
Dreisiebner Jož., dekan Vildonski.
Goršič Ivan, učitelj.
Herrman M., c. k. sodnik in dež. odbornik.
Hoffer Edv., dr., profesor na viši realki.
Kitak Franjo, bogoslovec.
Kocijančič Alojzij, kamnosek.
Kovačič J., župnik v Vrbovji.
Lavrič Josip, učitelj mestnih ljudskih šol.
Lupšina, ravnatelj v zastavnici.
Macun Ivan, gimn. profesor.
Misia Jak., dr., knezoškof. tajnik.
Mol Lavoslav, duhoven delavnice.
Opravništvo (Oekonomat) c. k. nadsodnije (po 5 iztis. v dar.)
Paltauf Jak., župnik v pokoji.
Petelin J., magistr. blagajnik.
Polak P. Alojzij, minorit. prokurator.
Polič Dragotin, župnik v gradj. bolnici.
Poznik France, tehnik.
Ravnikar Dragotin (Münzgraben 28).
Regula France, uradnik.
Robič Mat., dr., bogosl. profesor.
Sarnec France, meščan.
Selevšek Ivan, realni profesor.
Seniur, dr., zdravnik.
Skodlar Henrik, kupec.
„Slovenija", društvo.
Stanonik Jož., dr., bogosl. profesor na vseučilišču.
Šlik Jož., župnik pri sv. Margareti na Vabi.
Šubic Simon, dr., profesor trgovske akademije.
„Vendija", društvo jugoslov. tehn. (v dar).
Verbnjak Jož, kurat v deželni bolnici.
Wallner Peter, niž. realke katehet.
Zamuda Franc, knjigovodja v hranilnici.
Zelenec Jože, župnik v pokoji.

Štev. 41.

Dijaki na vseučilišču (Münzgraben št. 28).

Hauptmann Franjo, stud. filozof.
Kosi Anton.
Lilek A.
Novak Bogoslav.
Perovšek R., stud.
Šinkovec Davorin, stud. filozofije.
Sinković Dragotin, stud. filozofije.
Turkuš Tone, stud. filozofije.

Št. 8.

4 **Vorau**: Kramberger Feliks, kanonik.

5. **Graden** (p. Köflach): Kolenko Jožef, župnik.

6. **Hitzendorf** (p. Gradec): Žunko Josip, kaplan.

7. **Lipnica** (Leibnitz): Ambrožič Blaže, učitelj.

8. **Ljubno** (Leoben): Del Negro Mavricij, c. k. okr. sodnije predsednik.

9. **Mödling**: Robič Valentin, zasobni uradnik.

10. **Murau**: Šepec Dragotin, c. kr. davk. preglednik

11. **St. Peter** v Otersbachu: Polič Karl, učitelj.

Število v sekovski škofiji 11 + 53 = 64.

VII. Udje raznih škofij.

(Kraji v abecednem redu).

1. **Bela cerkev** (Weisskirchen, Banat); Kranjc Ciril.

2. **Bisag** (p. Breznica pri Varaždinu): Vojska Lavoslav, župnik.

3. **Brod.** (Hrvatska): Hibšar Fabijan, bilježnik.

4. **Dijakovar**: *Strossmayr J. Juraj, biškup.

5. **Dubrovnik** (Ragusa: Namar France, zapovednik žandarijskega postaja (Postenführer) v Lovrécu.

6. Dunaj. A.

Rajevskij Mih., biškup, častni ud.
*Cigale Matej, c. k. minist. tajnik.
*Conrad Sigmund, baron Eybesfeld, c. k. namestnik doljnoavstrijski.
*Dolenec Matija, dr., advokat.
*Klun Vincenc Ferd., dr., dvorni svétnik v pokoju.
*Miklošič pl. France, profesor na vseučilišču.
*Napret Teodor, dvorni svetnik pri najviši sodniji.
*Pogačnik Ferd., dr., odvetnik.
*Šuman Janko, prof. akad. gimn.
*Žvegel Josip, vitez, minister. svetovalec v minist. vnanjih oprav. (Ballplatz).
Jeglič Anton, (Augustineum, Augustinergasse, 7.)
Jelenec Janez, prefekt v Terezijanišču.
Jevnikar Jakob, pristav pri ministerstvu za deželno bran.
Kogovšek Matija, uradnik obrtn. in trgov. zbornice (Stadt I. 14.)
Kulavec Jan., dr., dvorni kapelan in vodja viših bogoslovskih véd v Avguštineji.
Lipovec Anton, učitelj v Leobersdorfu.
Pirnat Janez, c. k. cenilni komisar pri fin. ministerstvu.
Radič pl. Peter, vredn. in pisatelj.
Sajovic Matija, inženir (bival poprej: Wieden, Rainergasse, 12. partere; kje zdaj?)
Sežun Žiga, bankni uradnik, III. Posthorngasse Nr. 3.
Škrjanec Anton, duhoven v pokoji.
Tosi Jože, dr., kanonik.

Štev. 21.

B.

*Firbas France, pravnik.
Bartel Anton, stud. filozof.
Bernot Alojzij, stud. filozof.
Borstnik Fr., modroslovec (knjige v Borovnico.)
Ferjančič Andrej, stud. jur.
Gogala Ivan, stud. jur.
Klobučar Anton, stud. jur.
Kos Ivan, stud. filozof.
Lasič Josip.
Nemanič Davorin, stud. filozof.
Novak Peter, modroslovec (knjige v Kamnogorico.)
Pekolj Ivan, stud. jur.
Pfefferer Adolf, stud. jur.
Podgornik.
Schreiner Enrik.
Smola Albin, stud. filozof.
Stajer France, stud.
Škrl Ivan, pravnik.
„Slovenija" društvo.
Višnikar Franjo, stud. jur.
Vončina Josip, stud. jur.
Zaplotnik Radovoj, pravnik.
Zavadlar Ivan, stud. jur.
Zelenik Jože, modroslovec.

Štev. 24.

7. Črnilog: *Poverjenik: Rade Vlašič.*

Dubrešič Avguštin, posestnik na Grobniku.
Štefančič Mate, trgovec v Črnemlogu.
Vlašič Rade, župnik v Črnemlogu.
Ahčin Franjo, dacar v Črnemlogu.

Štev. 4.

8. **Delnice**: Majnarič Jakob, učitelj.

9. **Jindrihov hradec na Českem**: Mašek Ignacij, gimnaz. profesor.

10. **Galicija**: Preiss Malica, roj. Gregoračeva.

11. **Gerovo**: Kovšča Franjo, dacar.

12. **Hallstadt**: Krišnička Dragotin, računovodja pri c. k. rudn. upravi.

13. **Pariz**: Picot Emile, podkonzul v Parizu (knjige pod napisom: Mons. Emile Picot, Viceconsul de France 3 Place d' Eylau Paris. (Durch Güte des Herrn Speyers Duran bei der Französischen Botschaft in Wien.)

14. **Marlovec**: *Poverjenik*: *Unterlugauer, dr.*

*Steklasa Ivan, profesor.
Kureš Jakob, kr. sudac nekje blizo Karlovca.
Perklet Franjo, lekar.
Pfeifer o. Milko, frančiškan v Karlovcu.
Tomšič Franjo, inženir.
Unterlugauer, dr.
Žnidaršič Jakob, supl. gimnaz.

Štev. 7.

15. **Knin v Dalmaciji**: Schiffrer J., dr. vojn. nadlečnik.

16. **Levov**: *Chocholovšek Emanvel, zemljemerec.

17. **Lokve** (pri Reki.): *Poverjenik: Iv. Vilfan.*

Konič Josip, kotarski Lečnik.
Majnaric Gjuro, poštar.
Vilfan Ivan, poreznik.

Štev. 3.

18. **Meljine pri Boki Kotarski v Dalmaciji**: Miglič Peter, dr. nadlečnik 22. polka pešcev.

19. **Osek**: (Andrej Kodrič).

Gradišnik Franjo, vodja brzojava.
Hržič Anton, gimn. prof.
Hoker Franjo, telegrafist
Horvat Matija, pravoslov.
Jazbec Ivan, nadtelegrafist.
Jeras Jos., kralj. inženir.
Kodrić Andrej, gimn. profesor.
Kolarič Pajc, ravnatelj štedionice.
Leitner Franjo, telegrafist.

Štev. 9.

20. **Pitten** (spodnja Avstrija): Cirman Anton, učitelj.

21. **Poreč**: *Dobrila Jurij, dr., biškup.,

22. **St. Pölten** (na Dolnjem Avstrijskem): Preširen Valentin Militärschule).

23. Praga.

Beseda umetniška.
Černy Jan. Ladisl., agent ljubljanske banke „Slovenije", za Česko, Moravsko in Šlesko.
Hribar Ivan, uradnik banke Slavije.
Matica česka.
Palacki Franjo, častni ud.
Prvi spolek Gabelsbergerjevih stenografov.
Rieger Franjo, Ladislav, častni ud.
Spolek pravniški.

Štev. 8.

24. **Promontura** (p. Pola): *Mrgolič Ivan Živko, duhovnik.

25. **Požega** (Slavonija): Valon Jožef, tajnik pri komitat. sodstva.

26. Reka. *Poverjenik*: *France Blaž.*

*Blaž France, trgovec.
*Mazek Anton, gimn. prof.
Barčič Erazem, dr.
Čičigoj Jakob, gimn. prof.
Derenčin Marian, dr.
Fiamin Ivan, dr., kanonik i župnik.
Markovič Ivan, realk. vodja.
Samostan o. o. kapucinov na Reki.
Slamnik Ljudovik, gimnazijalni ravnatelj.
Zupan Jan., gimn. prof.

Štev. 10.

27. **Rapiščа** (p. Jaska): Rožič Valentin, grajščinski rendator.

28. **Sisek**: Pavlica Stevo, trgovec.

29. **Strassburg v Alzaciji**: *Turner Pavel, profesor na vseučilišči.

30. **Dekanovac** (p. Čakovac v Medjumuru): Luci Anton, župnik.

31. **Trst**: Merk o Sofronij. — Ziherl o. Lenart, vikarij. — Knjižnica o. o. frančiškanov. — O. Velec Avguštin, privincijal kapucinskega reda na Reki.

32. Varaždin:

*Bradaška Franjo, gimn. vodja.
*Francelj Bar., učit. na niži realki.
*Stare Josip, gimn. prof.
Gruškovnjak Blaž, odvetn. koncipijent.
Križan Josip, dr., gimn. profesor.
Sevnik Vinko, svetovalec kr. žup. sodnije
Šviglin Janko. kr. javni bilježnik.
Valjavec Matija, gimn. profesor.

Štev. 8.

33. **Vrbovsko** (p. Ogulin): Roš Sebastian, inženir.

34. **Vinkovci**: v Slavoniji: Ogrinec Jože, prof.

35. **Zagreb**: — *Poverjenik: Anton Kos.*

Rački Franjo, dr., častni ud.
*Jelovšek Mart., realk. profesor.
*Kastelec Franjo, kapetan 53. polka pešcev.
*Kopač Jož., dr., odvetnik.
*Kos Anton, tajnički pristav banskega stola.
*Košiček Ubaldo, mestni kaplan.
*Mažuranić Anton, gimn. ravnatelj. v pokoju.
*Vančas Aleks., dr., zdravnik.
*Weber Adolf, kanonik.
*Zoričić Peter, realke profesor.
Bojer Antonin, nadporočnik 53. polkovnije nadvojvoda Leopolda.
Brusina Spiro, muzejski pristav.
Eisenhut Miroslav, stolar in posest.
Fogl Emil. kaplan v Brdovcu.
Fon Josip, dr. v bolnici milosrčnik.
Gnjezda Anton, trgovec.
Gostiša Andrej, prisednik stola sedmorice.
Jecman Josip, mestni kaplan.
Kelner Franjo, dr., prof. bogoslovja.
Križekar Edvard, nadporočnik 53. polkovnije nadvojvode Leopolda.
Lipež Viktor, realke profesor.
Magdić Franjo, profesor.
Marn France, profesor.
Matavšek Ferdo, kr. državnega nadpravdnika namestnik.
Mesić Matija, rektor sveučilišča.
Mrazović Ladislav, pravnik.
Naglić Ivan, dijak, Nikoličeva ulica, 480.
Novak Josip, vrhovni blagajnik v pokoju.
Oblak France, račun. uradnik.
Simončić Gjuro, profesor preparandije.
Smičiklas Tade, gimn. profesor.
Strožir Ivan, prof. kr. vélike realke.
Šuler Franjo, učitelj.
Tomšé Jože, vojni kurat.
Tomšić Ljudevit, učitelj.
Vakanović Jar., prist. kr. stola sedmorice.
Vidović Ante, katehet v samostanu milosrčnih sester.
Vidrić Lovro, dr., odvetnik.
Vršec Anton, finančni uradnik.
Weingrl Josip, dr. v bolnišnici milosrčnikov.
Weis Franjo, kavarnar.
Zeininger Benjamin, pekar.
Žepić Sebastijan, gimnaz. profesor.
Žugčić Stepan, odvetniški koncipijent.

Društvo sv. Jeronima (po 1 odtis.)
Jugoslovanska akademija (po 3 odtiske).
Matica ilirska po 1 odtis. Štev. 47.

36. **Za Rusijo.** — *Poverjenik: g. Mih. Rajevskij.*

Mihael Rajevskij, škof pri ruskem poročništvu na Dunaji častni ud.
*Bolè Davorin, profesor.
*Slavjanski dobrodelni komité v St. Petersburgu.
Lamanskij Vladimir, prof. Ivanović.
Nebec France, profesor.
Štiftar Franjo, pripravnik za profesuro v Petrogradu.
12 iztisov za društva, s kterimi je Matica v zvezi književne vzajemnosti (glej št. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24). Štev. 18.

Kje so?

*Lipold France, bil v Beču.
Begna Franjo, bil v Zagrebu.
Hergežič Iv., bil v Zagrebu.
Jamnik V., bil v Beču.
Krištof Ferd., bil v Bolkanu (Botzen).
Rothel V., bil v Beču.
Vučnik Drag., prof. bil v Varaždinu.
Žimnec Drag., bil v Czegledu. Štev. 8.

V djanski zvezi književne vzajemnosti je Matica:

1. Z Matico dalmatinsko v Zadru o 1864. l.
2. „ slovaško v Turčijanskem sv. Martinu od 1864. l.
3. „ srbsko v Novem Sadu od 1864. l.
4. „ gališko-rusko v Levovu od 1865. l.
5. „ ilirsko v Zagrebu od 1866. l.
6. Z akademijo jugoslovansko v Zagrebu od 1874. l. *)
7. Z društvom sv. Jeronima v Zagrebu od 1869. l.
8. Z Matico česko v Pragi od 1866. l.
9. Z Besedo umetniško v Pragi 1866. l.
10. Z društvom (spolkom) pravniškim v Pragi od 1866. l.
11. S prvim društvom Gabelsberger-jevih stenografov v Pragi od 1870. l.
12. Z društvom sv. Mohora v Celovcu od 1866. l.
13. Z društvom anthropologiškim v Moskvi od 1866. l.
14. Z akademijo carsko v St. Petersburgu od 1866. l.
15. Z občestvom za izdavanje narodnih spominkov v Vilni od 1869. l.
16. Z Mumjecovsko muzejo v Moskvi od 1869. l.
17. S knjižnico slavjanskega komiteta v Moskvi od 1869. l.
18. Z imperatorskim ruskim geografičnim občestvom v Sank Petersburgu od 1869. l.
19. Z imperatorsko universiteto v Varšavi (Ego Prevoshoditeljstvu Petov Aleksejeviču Lavrovskemu, Rektoru Imperatorskago Universitete od 1872. l.
20. Z Universiteto v Moskvi od 1872. l.
21. Z arheologiškim občestvom v Moskvi od 1872. l.
22. Z občestvom ljubiteljej istorij i drevnostej rosijskih v Moskvi od 1872. l.
23. Z Universiteto imperatorsko novonasijsko v Odesi od 1872. l.
24. Z občestvom filologiškim v Voronežu od 1872. l.

---

*) Njenemu predsedništvu pošiljajo se po trije iztisi vsake knjige: eden akademijski knjižnici, dva pa, da ju slavno predstojništvo po dr. J. Muršečevi želji daje najizvrstnejšima slovenskima dijakoma na vseučilišču.

25. S Smithsonovo ustanovo (Smithsonian Institution) v Washingthonu.
26. S srbskim učenim društvom v Belemgradu od 1868. l.
27. Z moravsko Matico v Brnu od 1869. l.
28. Z gosp. Louis Legerjem, profesorjem slovanske literature v Parizu od 1869. l.
29. Z občestvom sv. Vasilija Vélikega v Ungvaru od 1870. l.
30. Z Matico slovansko v Plznu.
31. S kraljevo Universiteto v Kristianiji od 1872. l.
32. Z bolgarskim učenim društvom v Brajli.

Matica svoje knjige daruje:

1. Slavni c. k. pravdniji v Ljubljani za kaznilnice (po 3 iztise).
2. Slavni c. k. nadpravdniji v Trstu za knjižnice primorskih kaznilnic (po 1 iztis).
3. Slavni c. k. okrožni sodniji v Gorici za knjižnico ondašnje kaznilnice (po 1 iztis).
4. Slavni čitalnici v S. Francesko v Kaliforniji od 1869. l. (po 1 iztis).
5. C. kr. baron Kuhnovemu polku št. 17. od 1869. l. (po 1 iztis).
6. Sl. deželnemu odboru v Ljubljani za posilno delalnico od 1869. l.
7. Sl. katol. družbi v Ljubljani za knjižnico od 1869. l. (po 1 iztis).
8. Slovencem v severni Ameriki, in sicer po
   Dr. Felixu Flügelu, Generalconsulu in Leipzig v roke
   Prečastitemu in milost. škofu Ignaciju Mraku (Ignatius Mrak, Biscop at Marquette-Michigan North-America).
9. Slavni „Vendiji“, društvu jugoslovanskih tehnikov v Gradcu.
10. Vis. c. k. nadsodniji v Gradcu za slovenske vjetnišnice (po 5 iztisov.)
11. Učiteljskim izobraževališčem, v dar za onega pripravnika poslednega leta, ki je z najboljšim vspehom dovršil svoje nauke, in sicer: a) Ljubljanskima (možkemu in ženskemu), b) zagrebškima (možkemu in ženskemu), c) zadarskemu, č) petrinjskemu, d) pakraškemu, e) djakovaškemu, f) samoborskemu, in g) kragujevškemu.
12. „Hervatskomu pedagogijskomu književnomu sboru.“
13. Vodstvu dobrodelnih naprav v Ljubljani.

I.

Konečni pregled Matičnih družbenikov.

V škofiji	častnih udov	ustanovnikov	letnikov	skupaj
I. Ljubljanski	—	209	805	1014
II. Lavantinski	—	96	461	557
III. Krški	—	7	83	90
IV. Goriški	—	19	200	219
V. Tržaški	—	26	120	146
VI. Sekovski	—	11	53	64
VII. drugih	5	32	164	201
	5	400	1886	2291

II.

Statistični pregled od Matičnega začetka.

Matica									
od začetka to je 4. feb. 1864. leta do	imela je					smela je potrošiti		potrošila pa je	
	ustanovnikov	letnikov	skupaj	premoženje					
				gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.
1. jan. 1865	334	387	712	7679	22	823	6	1065	44
1. julija 1866	370	571	941	23039	60	3152	57	1191	68
1. julija 1867	385	815	1200	27765	53½	2960	76	2747	46½
1. julija 1868	388	998	1386	31240	53½	3358	90	1495	73½
1. julija 1869	392	1078	1470	41132	18	3769	50	2824	18
1. julija 1870	394	1209	1603	42795	2½	3650	34	6008	34
1. julija 1871	405	1461	1866	52344	20	5816	66	8427	49
1. julija 1872	405	1536	1940	52344	20	5395	21	10738	68
1. julija 1873	397	1721	2123	61179	82	7718	7	3308	29
1. julija 1874	400	1886	2291	59887	81	5028	96	8368	95
			Skupaj .			41664	3	46166	15
			Po odštetih prihodkih .					41664	3
			se je sedanjega imetka preveč potrošilo .					4502	12

Matični udje v abecednem redu.

Opomba. Zvezda pred imenom pomeni živega, križec pa mrtvega ustanovnika. Kateri nima znamenja, je letnik.

Abram Anton 49
Abram Lavoslav 37
Abzec Matija 34
Adamič Franc 34
Adlešič Jurij 32
Agreš France 49
Ahačič Karol dr. 27
Ahčin Albin 27
Ahčin Anton 27
Ahčin Anton 39
Ahčin Dragotin 27
Ahčin Franjo 62
Albrecht Leopold 32
Aleš Anton 36
Aleš Luka 29
Alešovec Jakob 27
Alijančič Andrej 51
Aljaš Jakob 31
Alekšič Fidel 46
Alojzijevišče 27
Ambrož Matija 51
Ambrožič Blaže 61
Ambrožič Franc dr. 27
Anderlič Janez 55
Andrejčič J. 56
Androjna Anton 43
Ankrst Janez 32
Antolič Ivan 44
Anžur Anton 33
Apačnik Martin 41
Apih Josip 27
* Arce Rajko 25
Arhar Franc 31
Arko Albin 27
Arko Anton 37
Arko Janez 37
Arlič Janez 45
* Arnuš France 42
† Arzenšek Matija 42
* Auer Jurij 25
Avsenek Marija 27
Avsenek Neža 32

* Babnik Janez 35
Babnik dr. 41
Babnik Jernej 39
Bačnik Janez 35
Bajc Anton 53
Balog, bratje 55
* Balon Anton 42
Bandel Janez 54
Barčič Erazem dr. 64
Barbo Miha 34
* Barbo Waxenstein, grof . . . 34
Barle Janez 36
Barle Josip 49
Barlič M. 33
Baron Kuhnov polk št. 17 . . . 57
Bartel Anton 62
Bartl Jožef 57
* Bartol Baltazar 33
Baš Lovro 43
Begna Franjo 66
Belar Jožef 33
Belar Leopold 27
Bele Franjo 59
Bele France 35
Bele Janez 27
Belebil Al. 41
Benko Janko 53
Benigar Tone 58
Benigar Anton 58
Benedičič Janez 46
Benedik Ivan 58
* Bensa Štefan 53
Berbuč Ivan 59
Bercar J. 34
Berčič Anton 37
* Bergant Jožef 40
Bergmann Val. 52
Berlic Janez 32
Bernard Valentin 39
Bernot Alojzij 62
* Bernik Lovro 32
Beseda umetniška v Praze . . . 64
Bevec Janez 30
Bevec Mih. 47
Bevek Janez 58
Bezeljak Pavel 39
Bezeljak France 38

* Bezenšek Jurij 43
Bezlaj Josip 27
Bežan Matej 42
Bičman Josip 44
Bilec Janez 40
Bizavičar o. Jožef 27
Bizjak Jernej 32
Blagne Anton 34
* Blaž France 54
* Blaznikova Fani 25
Blaznik Jakob 39
† Blaznik Jože.
Blaž Božidar 34
Blaž Božidar 50
Blažon Jakob 39
* Bleiwsis Janez dr. 25
* Bleiweis Dragotin dr. 25
Bobek Janez 37
Bobisud Jakob 43
Bohinec France 31
* Bohinec Jakob 41
Bohinec Žiga 27
Bojer Antonin 65
* Bole Davorin 65
† Bonner Jožef.
Bonin Jurij 57
Bononi Jožef 32
Borovnjak Jožef 48
Borovnjak Jožef 48
Borstner Cene 51
Borstnik Fr. 62
Borstnik Franc 38
Borstnik Jernej 38
Borštnik Jože 34
Borštnik Pavel 36
Bosina Janez 45
Boštjančič Anton 57
Boštjančič Franc 27
Boštjančič Ivan 46
Božič Anton 45
Božič Anton 55
Božič Ivan 51
Božič Valentin 51
Böheim Janez 46
Bračko Miha 46
* Bradaška Franjo 64
Bralno društvo v Št. Petru . . . 49
„ „ v Robu 32
„ „ v Rušah 47
„ „ v Sodrašici . . . 37
Bratanič Adolf 50
Bratanič H. G. 44
Bratanič Herman 41
† Bratkovič Andrej.
† Bratkovič Franjo dr.
Bratranič Herman 27
Brdajs Davorin 41
Breceljnik Janez 58
Bregant Jurij 53
Brence Jernej 58
Breznik Josip 49
Breznik France 50
Brezovšek Martin 42
Bric Janez 40
* Brinšek Ivan 40
Brodnik Jožef 33
Brolih France 49
* Brolih Matija 33
Brulec Franc 30
Bruner o. Julij 59
Brus Andrej 27
Brusina Spiro 65
Brvar Gotard 33
* Bučar France 57
* Bučar Viktor 25
Bučar Žiga 37
* Budal Bernard 53
Budal Leopold 53
Budnar Janez 40
Bukovec Franjo 59
Bukvarnica slovenska v Idriji . . 38
„ učiteljska v Kamniku 32
„ farna pri sv. Križu . 45
„ šolskega okraja v Krškem 35
Bukvarnica učiteljska v Loki . . 30
„ učiteljska v Vipavi . 40
Bunc Franjo 57
Burcar Božidar 41
Burger Amalija 39
† Burger Jožef
* Bürger Ljudevit 25
Burger Martin 32
Burkhard J. dr. 50
* Bušič Jožef 35

Cajhen Janez 46
Candolini Vojteh 37
Cebin Peter 31
* Cegnar Franjo 57
Ceket Franjo 54
Celar Janez 34
Cenec Gaspar 42
Cerjak Franjo 49
Cerjak Jakob 49
Cerk Josip 27
Cesar Andrej 44
Chiades Vekoslav 27
* Choholovšek Emanvel 63
Cibič Anton 53
* Cigale Matej 62
Cilenšek Blaž 42
Cirman Anton 63
Cizej Ivan 43

Cobelj Jurij 48
Cocej Jernej 46
* Codelli baron A. Fahnenfeld . 25
† Concilia Ivan.
* Conrad Sigmund, baron Eybesfeld 62
* Costa E. Henrik dr. 25
Cvajar Dragotin 27
† Cvajer Ivan dr.
Cvek Lavoslav 59

Čadež Janez 39
Čadež Ivan 30
Čare Peter 51
* Čebašek Andrej dr. 25
Čeh Franjo 49
Čelešnik Dragotin 27
† Čepon Anton.
Černe Janez 57
Černy Jan. Lad. 64
* Česnik Jurij 40
* Češko Valentin 25
Čibašek Janez 29
Čičigoj Jakob 64
* Čitalnica narodna v Ajdovščini . 55
Čitalnica kmetijska pri sv. Benediktu 48
* Čitalnica narodna v Celovcu . 51
* „ narodna v Celji . . 43
Čitalnica narodna v Cirknem . . 55
„ v Črnivrhu 38
„ v Jelšanah 58
„ pri sv. Jurji 48
„ narodna v Kanalu . . 55
„ v Kamniku 33
„ v Kapli 51
„ narodna v Kastvi . . . 59
„ v Kranji 31
* Čitalnica, društvo v Ljubljani . 25
* „ narodna v Mariboru . 41
Čitalnica v Novemmestu . . . 35
„ kmetijska v Podragi . 40
„ v Postojni 39
„ v Ptuju 46
„ v Ribnici 37
„ v Rojani 57
„ v Solkanu 53
* Čitalnica narodna v Tominu . 56
* „ narodna v Trstu . . 57
Čitalnica v Št. Vidu 29
„ narodna v Vipavi . . 40
„ narodna na Vranskem . 42
„ v Zagorju 40
† Čizman Anton.
Čolarič Franjo 53
* Čolnik Dominik 48
Čotič Jernej 56
Črne Anton 38
* Črne Anton 58

Črnko Jožef 47
Črnoša Šimen 46
Črv Anton 56
Črv Jan. N. 55
Čuber Ernst 27
Čuček Josip 42
Čučko Dragotin 46
Čulk Pavl 27
Čuren Karol 27

† Debeljak Matija.
* Debeljak Janez 31
* Debeljakova rojstna hiša . . . 30
* Debevc Josip 25
Debevec Janez 33
Deisinger Jurij 30
Deisinger Marija 30
Deisinger Terezija 30
Dekleva France 57
Dekleva France 39
Dekleva Ivan 40
Del Negro Mavricij 61
Demšar Janez 38
Derenčin Marian dr. 64
* Detelja Oton 25
Deu Eduard 39
Devetak Anton 56
Dimec Avgust 27
Dimec Ljudevit 53
Ditrih Andrej 40
Ditrih Anton 39
Divjak France 41
Divjak France 44
Divjak Jožef 48
Dobravec Miha 58
* Dobrila Jurij 63
Dobršek M. 45
Dogan Janez 27
Dolenec Andrej 28
Dolenec France 31
* Dolenec Henrik dr. 33
Dolenec Jakob 27
† Dolenec Janez.
Dolenec Josip 39
* Dolenec Ljudevit 39
* Dolenec Matija dr. 62
Dolenec Oroslav 30
Dolenec Viktor 53
Dolijak Jakob 56
Dolinar Anton 29
* Dolinar France 30
Dolinar France 38
Dolinar J. 57
Dolinar Janez 34
Dolinar 44
Dolinšek Blaž 46
Dolinšek Rafael 43

Dolžan Jernej 36
* Domicelj Alojzij 40
Domicelj Anton 39
Dominko Franjo 55
* Dominkuš Ferko dr. 41
Dovgan Anton 57
Dovič Janez 34
Dovnik France 50
Dragar Anton 44
Drašler Franc 27
Drčar Martin 34
Dreja Solkanski 53
Dreisiebner Jožef 60
Drenik Franjo 27
Drenik Kunibert 27
* Dreo Aleksander 25
Drnovšek Jurij 33
Drobilnik Jurij 52
Drobnič Andrej 40
Drobnič Ivan 46
Drozgo Franjo 44
Društvo sv. Jeronima 65
Društvo izobraževalno za tiskarje 27
Družba rokodelskih pomočnikov . 27
Društva, s katerimi je matica v zvezi književne vzajemnosti . . 65
* Držečnik Luka 50
Durbešič Avgustin 62
Durn Rok. 57
Dutovlje, vaška knjižnica . . . 58
Dvoršek Anton 45

Eder Janez 32
† Eger Rozalija
* Einspieler Andrej 51
Einspieler Lamb. 51
Eisenhut Miroslav 65
Ellmeyer Gašper 52
Endlihar Rudolf 27
Elsbacher Andrej 46
Epih Janez 27
Erjavec Franjo 53
Erjavec Janez 31
* Erjavec Matija 38
Erjavec Peter 45
Erker Jožef 39
Ermenec France 44
Eržen Balant 30
Eržen France 38
Eržen Ignacij 27
Eržen Valentin 27
Esih Martin 43

Fabac Anton 41
Fabiani Karol 30
Fabjan France 56
* Fabjan Janez 26
* Fabijani o. Placid 32
Faganel Štefan 54
Farkaš Janez 45
Faveti Anton 55
* Fegec Franjo 59
Feguš 41
Ferčnik Lambert 53
Ferfilja Anton 53
Ferfilja Franjo 53
Ferfolja Josip 56
Ferjančič Andrej 62
Ferk Feliks 41
Ferk Jožef 48
Fiamin Ivan dr. 64
Fideršek Matija 48
Filipič J. 41
Finec Anton 29
* Firbas France 62
Fischer Albertina 56
Fišer Anton 44
Flander Anton 54
Fleischman Lavoslav 36
Flek Jožef 41
Flis Janez 27
Florjančič Josip 44
Florjančič Nace 39
* Florijanova Nikica 31
Fogl Emil 65
Fon Josip dr. 65
Fortuna France 27
* Francelj Bar. 64
Francelj Štefan 40
* Frančiškanska knjižnica . . . 26
Frančiškanski samostan v Novem-mestu 35
Frank Rihard 31
Frece Matija 46
* Frelih Anton 26
Frelih Anton 47
Frelih Matej 37
Frelih Tomaž 38
Fric Matijaš 49
Frk France 48
Frk Matija 46
Frölich Tone 33
Fuks Franjo 27
Furlani Ivan 56
Furlan Franjo 36

Gaberc Davorin 41
Gabrijelčič J. dr. 53
Gabrščik Šimen 55
Gabršek Andrej 56
Gabršek Franjo 54
Gabršek Janez 56
Gač Vekoslav 35
Gajšek Dragotin 46

Gajšek Janez 49
Galacija Andrej 39
Gams Janez 29
Gangel Lavoslav 86
Ganter Janko 40
Garbas France 27
* Gariboldi pl. Anton 26
* Gariboldi pl. Franc 26
Gasperin Jakob 30
Gašperlin Gašper 35
Gašperlin Viljem 37
Gecelj Ignacij 52
Gerber Matija 27
Gerdešič Jože 27
Germ Matevž 36
Germel Kristijan 44
* Gestrin Dragotin 39
Gestrin Leopold 34
Gerželj Anton 57
Giontini Janez 27
Glančnik Jožef 41
Glavina Blaž 57
Globočnik Anton 27
Globočnik A. 30
* Globočnik Anton 39
* Globočnik Edvard dr. 31
Globočnik France 27
* Globočnik Janez 30
* Globočnik Janez 53
* Globočnik Leopold 30
Globočnik Maks 50
Gnezda Anton 65
Gnezda Ivan 27
Gnezda Štefan 31
Gnjezda Franjo 57
Godec Janez 53
Godina Jožef 57
Godnič Josip 54
* Gogola Janez dr. 26
Gogola Ivan 62
Golja Jožef 55
Golja Jožef 56
Goljevšček A. 53
Goljevšček France 53
Golinar Jožef 48
Golmajer Urban 58
* Golmayer Andrej dr., knez . . 53
Golob Gaspar 30
Golob Janez 31
Golob Josip dr. 50
Golobič Anton 31
Gomilšak Jak. 48
Gomilšak Jožef 55
Gorenjec Leop. 34
Goričar Anton 44
Goričan Ferko 49
Goričnik Franc 27

Gorjup Ivan 59
Goršič Ivan 60
Gorup Andrej 39
Gorup Franjo 27
* Gorup Jožef 57
Goslar Mavricij 38
Gostenčnik Ivan 52
* Gostenčnik Peter 42
Gostiša Andrej 65
Gostiša Jožef 38
Govekar Franc 29
* Grabrijan Jurij 40
Gradišek Luka 27
Gradišnik Franjo 63
* Graseli Peter 26
* Grašič Anton 35
Grbec Ivan 54
Grbic Ljud. dr. 38
* Grca Blaž 54
Grčar Andrej 35
Grčar Josip 34
† Gregl Janez.
* Gregorec Lavoslav dr. . . . 41
Gregorič Anton 54
Gregorič Anton 56
Gregorič Janko 48
Gregorič Ign. 31
Gregorič Matija 27
Gregorič Simon 56
† Gresel Josipina.
* Grivec France 35
Grjol Lovro 37
Grkman France 27
† Grmek Henrik.
Grnjač Vekoslav 42
Grosman Edvard 59
Gross Anton 27
Gros Jakob 33
Grosskopf Matija 46
Gršak Ivan dr. 49
Gršak Vinko 42
Gruden Ivan 27
Gruden Jakob 35
Gruškovnjak Blaž 64
Grželj Ivan 54
Gusel Janez 30
Gustin Franjo 36
Guttman Emilij 27

Habe Janez 32
Habjan Anton 51
Habjan Ivan 36
Habjan Peter 34
Hafnar Anton 30
Hafner Franjo 53
Hafnar Jakob 30
* Hajšek Anton 42

Hajšek Jožef 46
Hanžič Jakob 48
Haring Sofija 36
Harmel Adolf 58
* Hašnik Jožef 47
Hauptman Franjo 61
Hauptmann J. 32
Hausenbüchel Janez 43
Hebat Miha 56
Hecl Avgustin 45
Hergežič Iv. 66
* Heidrih H. 26
Herrman M. 60
Hernah Jožef 47
Heržič Jožef 41
Hibšar Fabijan 61
† Hicinger Peter.
Hinek Janez 34
Hirti Fr. 42
* Hirtiš Benedikt 46
Hiti Janez 33
* Hiti Luka 40
Hiti Simon 40
Hlebec o. Bogomir 33
Hočevar Anton 34
Hočevar Josip 29
Hočevar Jak. 31
Hočevar Matija 37
Hočevar M. 37
* Hočevar Martin 35
Hofer Karol 38
Hoffer Edr. dr. 60
Hohn Edvard 27
Hohn Hugo 27
Hohn Robert 27
Hoker Franjo 63
† Holcer Dragotin.
† Holcer Janez
* Holinger Neža 49
† Holzapfel Ignacij.
Homan Josip 30
Horaček Miroslav 36
Horak Ivan N. 27
Horvat Božidar 49
Horvat France 55
Horvat Jožef 46
Horvat Matija 63
Horvat Mih. 38
Höchtl Karol 45
Höffern pl. Leopold 27
Höffern pl. Viljemina 33
* Hranilnica kranjska 26
* Hrast J. dr. 53
Hraševec France 53
Hrastelj Franjo 43
* Hren Franjo 39
Hren Jakob 35
Hren Ivan 44
Hren Ivan 44
Hrg Lovro 47
Hribar Anton 53
Hribar France 33
Hribar Ivan 46
† Hribar Vatroslav.
Hrovat Andrej 59
Hrovat Blaž 27
Hrovat Ivan 59
Hrovat 33
Hržič Anton 63
Huber J. D. 45
Hut Karol 57
Huter Ivan 51
Hvalica Anton 55
Iber Ivan 27
Iglič Janez 33
Ilovar France 55
Inglič Jak 38
* Ipavec Benjamin dr. 60
* Ipavec Gustav dr. 47
Ipavec K. dr. 41
Irgolič Peter 41
† Irkič Ivan.
Ivanc Martin 47
Ivančič Jožef 56
Ivanetič Martin 27
Jager Janez 41
Jak Avgust 27
Jakelj Gregorij 34
Jaklič Dragotin 45
Jaklič Josip 37
Jaklič Jožef 34
Jaklič Štefan 37
Jakopič France 27
Jaksetič Jakob 58
Jakše Andrej 55
Jakšič Anton 37
Jamnik Ant. 30
Jamnik V. 66
Jamšek Franjo 49
* Jamšek Ivan 26
Jan Ferdinand 42
Jan France 47
* Jan Jurij 58
Jan Primož 39
Jan Simon 39
* Jančar France 48
Jančar Jožef 57
Janec Josip 59
Janez Jurij 37
Janežič Anton 33
† Janežič Anton.
* Janežič Evgen 51
* Janežič Jakob 43

Janežič Janez 49
Janežič Jožef 51
Janežič Šimen 51
Janežič Valentin dr. 51
Janža Ivan 40
Janžekovič Lovro 49
* Jarec Anton dr. 26
Jarec France 33
* Jarec Jernej 33
Jarec Josip 29
Jarec Valentin 50
Jaric Val. 47
Jarina Vekoslav 57
Jazbec Anton 49
Jazbec Ivan 63
Jecman Josip 65
* Jedlička Otokar 50
Jeglič Andrej 53
Jeglič Anton 61
Jelen Simon 40
Jelenec Janez 62
Jeločnik Anton 27
Jelovšek Martin 41
* Jelovšek Mart. 65
Jenčič Alojzij 37
* Jenko Skender 40
Jenko Štefan 58
Jentl Anton 27
Jentl Bernard 41
Jeraj Anton 44
Jeraj Janez 31
Jeraj M. 44
* Jeraj Jožef 43
* Jerajeva Ivana 26
Jeram Josip 55
* Jerala Janez 32
* Jeran Luka 26
Jeras Josip 63
Jereb France 32
Jereb Joahin 55
* Jereb Jožef 37
Jereb Matej v Javorjih 30
Jereb Matej v Sori 30
Jereb o. Romuald 44
Jeretin Edvard 43
Jeretin Martin 34
Jerič Jožef 34
Jeriha Matija 30
Jerman Jurij 52
Jerman Josip 50
Jeršan Anton 39
Jerše France 44
Jesenko Gregor 43
Jesih Anton 49
Jevnikar Jakob 62
Jezeršek Janez 30
Jošt Mihael 33
Jozek Ljudevik 50
Judnič Janez 31
Jug Anton 56
Jug France 43
Jug Tomaž 53
Jugo M. 59
Jugoslovanska akademija . . . 65
Jugovec Anton 38
* Jugovec Leopold. 31
Juh Andrej 55
Juh Janez 55
Jurčič Josip 27
Jurčič Josip 41
Jurinec Alojzij 45
Jurišević Štefan 58
Jurkovič Franjo 47
Jurša Ivan 49
Justin Blaž 35
Juvan Janez 38
Juvančič Franjo 46
Juvančič Iv. Dragotin 27
Južna Valentin 42

Kacin Andrej 55
Kacin Anton 40
Kadilčeva Radivojka gospa . . . 30
* Kadilnik France 26
Kafol Ivan 27
Kafol Štefan 53
Kajdiž Tomaž 33
Kajzel Peregrin 27
Kalac Anton 57
Kalan Jak. 34
Kalan Matija 27
Kalan Rajmund 37
Kalčič Anton 35
Kalister Ivan 57
* Kancler Pavel 46
* Kandernal Franjo 57
Kandut Krištof 42
Kapele Janez 36
* Kaplenek Jan. 38
* Kapler Janez 35
Kapler Josip 27
Kaprec Ivan 27
Kapus Anton 46
* Kapus Franjo 43
Kapus Janez 33
Karlin Davorin 30
Karun France 27
* Kastelec Franjo 65
Kastelic Franjo 35
* Kastelec Franc 57
Kastelec Janez 45
Kastelic Dragotin 37
Katalan Božidar 57
Katoliška družba 27

Kavčič Anton 42
Kavčič Franjo 36
* Kavčič Franjo 40
Kavčič Gaspar 38
* Kavčič J. 55
Kavčič Janez 50
Kavčič Matija 38
Kavt Antonija 41
Kelemina Matjaš 49
Kelner Franjo dr. 65
Kenda Anton 54
Kenda Anton 57
Kenda France 36
Kepec France 33
Kermavner Valentin 27
Kerševan Janez 56
Keše Silvester 32
Kete Jožef 40
Kikelj Toma 52
Kiler Janez 34
Kitak Franjo 60
Klander Janez 33
Klavs Dragotin 41
Klavsar M. 41
Klavžar Ernest 53
Klavžar France 46
Klein Anton 27
† Kleinmayr pl. Ignacij 26
Klemenc Fr. 29
Klemenčič Jernej 58
* Klemenčič Jožef 26
Klemenec Franc 39
Klemenec Franc 58
Klemenc Franc 27
Klinar Dragotin 40
Klinar France 32
Klinar Leopold 27
Klinec Franjo 47
Klobasa Franjo 48
Klobučar Anton 62
Klobus Valentin 39
* Klodič Anton 57
Klofutar Jan. 35
Klofutar Leonard 27
* Kljun Dragotin 26
* Klun Marjanica 37
* Klun Vincenc Ferd. dr. . . . 62
Kmet Vincenc 31
Kmetič Mihael 33
Knauschner Vit. 27
Knavs Jan. 35
Knez Janez 29
Knez Leopold 41
† Knez Slavoljub.
Knific Srečko 29
* Knjižnica učiteljska v Brežicah 49
Knjižnica učit. goriške gimnazije . 54
Knjižnica više realke v Gorici . 54
* Knjižnica centr. bogosl. semenišča v Gorici 53
* Knjižnica c. k. studijska v Gorici 53
Knjižnica učiteljske goriške okolice 53
* Knjižnica župna v Konjicah . . 45
* Knjižnica učiteljska v Kozjem . 45
Knjižnica ljubljanske realke . . 27
Knjižnica učiteljska ljublj. okolice 28
Knjižnica bogoslovska v Ljubljani 27
Knjižnica ljublj. gimnazije . . . 27
* Knjižnica c. k. učiteljske pripravnice v Ljubljani 26
* Knjižnica semeniška v Mariboru 41
* Knjižnica gimnazij. v Mariboru 41
Knjižnica c. k. gimnazije v Novomestu 36
* Knjižnica učiteljska okrajna v Ormužu 49
Knjižnica v Repnah 33
Knjižnica učiteljska okr. v Sežani 58
* Knjižnica okrajna učiteljska v Tominu 56
Knjižnica oo. frančiškanov v Trstu 64
Knjižnica okrajna na Vranskem . 42
Knjižnica šolska v Žabnici . . . 53
Kobal Peter 55
Kobilca Janez 37
Koblar Anton 28
* Kobler Alojzij 34
Kocbek Leb. 41
Koceli Karol dr. 41
Kocijan Jakob 57
Kocijančič Alojz. 60
* Kocijančič Stefan 53
Kocmut France 50
Kocmut Jan. 50
Kocuvan Anton 45
Kocuvan Bartolan 48
Kocuvan France 48
Kočevar Franc 28
* Kočevar Št. dr. 43
Kodelja Josip 54
Koderman Filip 43
Koderman France 50
Kodre Janez 55
* Kodre Matej 40
Kodrič Andrej 63
Kodrič Josip 56
Kodrič Mihael 35
Kogej Janez 29
Kogej Jožef 38
Kogej Peter 56
Kogovšek Matija 62
Kokalj Franc 28
* Kokalj o. Majner 32
Kokole France 56

Kolar Vincencij 42
Kolarič Jožef 46
Kolarič Baje 63
Kolavčič Janez 56
Kölbezen Janez 36
Kolbl Jan. 48
Kolenec France 44
Kolenik Valentin 52
Kolenko Jožef 61
Kolenko Martin 48
Kolman Franc 28
* Komar Vekoslav 57
Komel Mih. 54
Končnik Davorin 39
Komič Josip 63
Konšek Valentin 28
* Kopač Jože dr. 65
* Kopitar Mihael 40
Koprivnikar Janez 33
Koren Ivan 58
Koren Matija 39
Koren Matija 42
Kornfeld Edm. 50
Korošič Davorin 37
* Kos Alojzij 46
† Kos Anton.
* Kos Anton 65
Kos Franc. 28
Kos Ivan 62
* Kosar Franjo 41
Kosec Franc 58
Kosec Jernej 39
Koser Makso 41
Kosi Anton 61
Kosi Božidar 41
Kosmač Simon 33
† Kostanjevec Josip.
Košar Jernej 45
Košar Jurij 45
Košar Matej 48
Košič Martin 58
* Košiček Ubaldo 65
Košir Alojzij 34
Košir Jakob 40
* Košir Janez 34
Košmelj Janez 32
Košmrl Jurij 31
* Kotnik Franjo 38
Kotnik Franjo 49
Kovač J. 28
* Kovač Josip 45
Kovač Franjo 34
Kovačič J. 60
* Kovačič Janez 34
Kovačič Marko 48
* Kovačič Martin 41
Kovšca France 39
Kovšca Franjo 63
Kozelj Matej 43
Kozina Jurij 28
Kozinec Ivan 43
* Kozler Jožef dr. 26
* Kozler Peter 26
* Kozler Ivan 26
Koželj Anton 28
Koželj Anton 32
Koželj Miha 35
* Kožuh Matej 30
* Köstelj Gustav 26
Kragelj Jožef 55
Krajnik o. Atanazij 44
Kralj Janez 45
Kraljič Franjo 58
Kraljič Miha 29
Kramar Filip 56
Kramar France 28
Kramar Konstantin 44
Kramberger Feliks 61
Kramberger Lovro 45
Kramberger Marko 48
Kranar Andrej 46
Kranje Ciril 61
Kranje Ivan 51
Kranje Martin 48
Kranjec France 46
Kranjec Jožef 44
Kranjec Matija 40
Kranjec Toma 44
Kranjec Valentin 46
Krašan France 43
Krašovec Anton 39
Krašovec Anton 36
* Krašovec Jur 31
Kravs Vojteh dr. 39
* Krčon Anton 29
Krčon Jožef 31
* Kreč Mat. 26
Kreft Alojz 42
Kregar Franc 28
* Krek Gregor dr. 60
Krenner Ivan 44
Kremžar Andrej 28
Krisper Rajmund 31
Kristan Anton 47
Kristan Josip 28
Kristan Lovro 32
* Krišper Valentin 26
Krištof Ferd. 66
Krištof Lovro 33
Križan Josip dr. 64
Križaj Nikolaj 36
Križekar Edvard 65
* Kržič Gregor 38
Križman Josip 57

Križman Ignacij 56
* Križnar Miroslav 26
Križnička Dragotin 63
Križnik Gašpar 42
Krkoč Stefan 56
Krošič Mihael 52
* Krstnik Ferko 57
Krstnik Josip 33
Kršič Jan. 29
Kršič Jožef 31
Krulec Josip 44
Krušič Jak. 44
* Krušič Ivan 43
Kržič Ant. 31
Kržič o Andrej 28
Kuder Janko 43
Kuhel Matija 34
* Kukovec Jožef 76
Kukovec Ivan 45
Kukovec Miroslav 48
Kukovič Avguštin 45
Kulavec Jan. dr. 62
Kulavec Matija 34
Kulterer Jurij 52
Kumar Val. 54
Kumer France 34
Kunavar Miha 29
Kunce Ivan 45
Kunej Janez 42
Kunstelj France 34
Kunstič Ivan 50
Kunšič Ant. 31
Kunšič Anton 47
Kuntara Anton 58
Kuralt Božidar 36
Kuralt France 54
* Kuralt Ivan 35
Kurent Franc 57
Kureš Jakob 63
Kurinčič Janez 54
Kurnik Janez 48
Kuster Mih. 31
* Kušar Jožef 26

Lah Valentin 26
Lahajnar Dragotin 28
* Lajh o. Korbinian 60
Lakner Janez 52
Lamanskij Vladimir 65
* Lampe Anton 40
* Lampe Jožef 36
* Langer Fr. pl. 35
Lapajne Ernestine 28
Lapajne Janez 36
Lapajne Janez 45
* Lapuh Martin 47
Lašič Josip 62
* Lavrenčič Andrej 39
Lavrič Anton 39
Lavrič Ivan 28
Lavrič Josip 60
Lavrič Jožef 38
Lavrič Jurij 39
Lavrič Karol dr. 56
Lavrič Matija 38
Lavtar Anton 35
Lavtar Luka 54
* Lavtman Janez 57
Lazar Anton 56
Lazar Mat. 54
Lazar Miha 28
Leban Andrej 54
Leban Franjo 54
Leban Josip 57
Leben Ivan 56
Leben Mat. dr. 28
Ledenik Alfred 28
Lednik Anton 44
Legan France 40
Legat Andrej 40
Legat France 33
Legat Franjo 59
Legat J. N. 57
* Legat Jernej dr. 57
Leitner Franjo 63
Lekan Janez 40
Lenart Janez 45
Lenasi Anton 35
* Lenček Alojzij 49
Lenček Blaž 39
Lendovšek Josip 43
Lendovšek Mihel 46
Lerher Jurij 28
† Lesar Anton.
* Lesar Janez 37
* Lesar Martin 37
* Lesjak Janez 35
* Lesjak Jožef 37
Lesjak Valentin 52
Leskovar Josip 52
Leskovec Boštjan 38
Leskovec Martin 38
Levec Franc 28
Levec Janez 33
Levičnik Jernej dr. 52
Levičnik Jožef 30
Levičnik Val. 39
Levičnik Vojteh 42
Levstik France 28
* Ličan Skender 40
Lichtenberg Leopold baron . . . 28
Ličan Janez 56
Likar Janez 54
Lilek A. 61

Lilek Franjo 36
Limavšek Peter 42
Lipež Viktor 65
Lipič Janez 52
* Lipold Franjo 65
* Lipold Jožef 44
* Lipold Janez dr. 47
Lipold Marko 51
Lipold Marko Vincencij 58
Lipovec Anton 62
Logar Franjo 59
Logar Jakob 55
Logarjeva Leopoldina 36
Lomberger Jožef 33
Lorber Miroslav 41
Lorber Miroslav 50
Lorenčič Andrej 48
Lorenčič Andrej 45
Lotrič Leopold 34
* Lovšin Micika 37
* Lovšin Simon 37
Lozar Josip 28
* Ložar Gregor dr. 40
Ložar Janez 33
Luci Anton 64
Lukan Jak. 34
Lukanec Jožef 40
Lukežič Janez 43
Lukežič Janez 56
* Lukman Jakob 26
Lukšič France 42
Lunder Janez 39
Lupšina 60
Lušin Anton 30
Lutman Ivan 54
Ljutman M. 54
Lužnik Franc 56
Lužnik Janez 56
† Lužnik Valentin.

Macak Ivan 54
* Macun France 60
Macun Ivan 60
Magdič Franjo 65
Magdič Anton dr. 49
Magisar Vekoslav 36
* Mahkot J. 35
Mahnič Anton 54
Mahr Ferdinand 28
* Majcinger Janez 41
Majer Vincenc 30
* Majhenič Gasper 49
Majnarič Gjuro 63
Majnarič Jakob 62
* Majnik Janez 38
Majnik Miha 38
Majtinger Janez 28
Makarovič Ivan 55
Makuc Anton 56
Makuc Štefan 54
Malenšek Franja 29
Mali Ignacij 32
* Mali Ognjeslav dr. 31
Mali Marijana 28
Malnaršič Jožef 40
Mancini Anton 55
Mandelc Anton 30
Mankoč 57
Marešič France 35
Marinič Jan. 52
Marinka Jurij 45
Marinko Jožef 35
* Markič Matej 38
Markič Matej 59
Marko Mihael 41
Markovič Ivan 64
Marn France 65
* Marn Jožef 26
Marolt Jak. 34
Maršalek Avgust 28
* Martinak Jožef 34
Marušič Ant. 54
* Marušič Andrej 53
Marušič J. 54
* Masten Jožef 46
Masterl Anton 28
Mašek Ignacij 63
Mašera Jožef 54
Matavšek Ferd. 65
* Matevžič o. Eginard 60
Matica česka 64
Matica slovenska 65
Matičič Franjo 58
Matjan Valent. 59
Mavčič Jožef 49
Mavrer G. 35
Mazek Anton 34
* Mazek Anton 64
* Mazek Lovro 33
Mazetič Štefan 56
* Mažuranič Anton 65
Medič o Kalist 28
Medved Jak. 50
Meglič Šimen 42
Mekinec Franc 29
Melcer Drag. 28
† Melcer Rajmund dr.
† Melč Ivan dr.
Mencinger Jan. dr. 31
Mencinger Jakob 32
Mencinger Lovro 29
Mercina 40
Merčnik Anton 45
Merhar Jože 37

Merk o. Sofronij 64
Merkuš Anton 54
Mervec Janez 36
Merzel Jožef 36
Mesar J. 32
Mesič Matija 65
† Meško Jakob 46
Meško Martin 45
Metlika Anton 58
Mazek Lovro 33
* Mežnarec Anton 31
Miglič Peter dr. 63
Mihelač B. S. 41
Miheljak Mart. 43
Miklavec J. 50
* Miklošič pl. France 62
Miklošič Ivan 41
Mikuš France 38
* Mikuš Franjo 49
Mikuš Jos. 59
Mikuš Rafael 43
Milač Anton 28
Milner Bodromil 43
* Milic Rudolf 26
Milošič Miha 48
Misia Jak. 60
* Mlakar Anton 35
Mlakar p. Maksim. 52
Mlekuž Jožef 56
* Mlinarič J. 50
Moc Jožef 54
† Močnik France
Močnik Luka 56
* Močnik Matej 26
* Modec Janez 45
Modič Fr. 41
Modrijan France 39
Modrinjak dr. 41
* Modrinjak Matija 41
Moge Miha 43
Mogolič Miha 33
Mohar M. 36
Mohar Peter 30
Mohorčič Josip 50
Mol Lavoslav 60
† Moss Avgust
Morič Maks 41
Moše Alfons dr. 18
Motoh Jožef 43
Mörtl Franjo 51
Mravljak Anton dr. 45
* Mraz Tomaž 50
Mrazovič Ladislav 65
* Mrgolič Ivan Živko 64
Mrvec Blaž 33
Muden Šimon 51
Muhič Franjo 36
Mulej Andrej 28
* Munda Franjo dr. 26
Murgelj Jurij 37
Muri Peter 51
Murkovič Janko 48
Murn o. Teodorik 28
* Murnik Janez 26
Murnik Janez 33
* Muršec Josip dr. 60
Müller Anton 53
Müller Jan. 34

Nabrgoj Ivan 59
* Naberník Ivan 32
Naglič Ivan 65
Naglič Rudolf 30
Nagy Albert 41
* Nakus Jožef 40
Namar France 61
Namre Anton 30
Nanuti Antonin 54
Napast Davorin 43
* Napret Teodor 62
Narodna tiskarna ljubljanska . . 28
Navratil Anton 36
Nebec France 65
Nekerman France 37
Nemanič Davorin 62
Nemec Anton 34
Nemec Martin 45
Nerad Miha 50
Ničman Henrik 28
Niedorfer Marko 48
* Notar Tone 58
† Novak Ivan.
Novak Bogoslav 61
Novak Janez 28
Novak Janez 32
* Novak Josip 37
Novak Josip 65
Novak Mart. 31
Novak Peter 62
Novotny Eman. 41

* Občina mestna v Idriji . . . 38
* Občina v Razdrtem 39
* Občina selska v Teharjih . . 43
Oblak Anton 52
Oblak France 65
* Oblak Janez 33
Oblak Janez 39
Oblak Jožef 28
Oblak Lorenc 34
Oblak Valentin 36
* Obreza Adolf 39
Obrstar Jan. 35
Ogorek Josip 36

* Ogradi France 43
Ogrinec Jožef 65
Ogrinec Viljem 49
Okorn Ignacij 40
Okorn Franjo 54
Okrožna sodnija za kaznilnico v Gradiški 54
Oliščič Josip 32
Olipič Janez 37
Omahen Fr. 41
* Omersa France 31
Opravništvo (Oekonomat) c. k. nadsodnije v Gradcu 60
Orel Josip 33
Orel Jožef 28
Orel Lipe 56
Orešec Franc 43
* Orešek Janez 43
Orlič Franc 59
Ornik France 48
Orozelj Jan. dr. 47
Oset Blaž.
Oset J. F. 42
Ostrožnik Tone 50
Oswald Janez 50
Ovčar Jožef 50
Ožgan Fr. 52

Pahor Fr. 54
Pajek Janko 41
Pajek Jožef dr. 41
Pajmon Anton 47
Pakič Miha 28
Pakiž Simon 37
Palacki Franjo 64
Paltauf Jak. 60
Papler Franjo 38
Papež France dr. 28
* Parapat Janez 32
Pavalec Jurij 60
Pavker pl. Glanfeld Henrik dr. . 28
Pavletič Andrej 54
Pavletič Josip 56
Pavlica Jožef 56
Pavlica Stevo 64
Paulič Ign. dr. 36
Pavlič Kozmas 33
* Pavlič Valentin 52
Pavli Lojze 58
Pavlin Aleš 31
Pavlin Josip 54
* Pavšler Jožef 26
Pec Dragotin 31
Pečar Andrej 34
Pečar Janez 40
Pečenko A. 56
Pečko Jakob 41

Pečnik Valentin 30
Pegam Anton 36
Peharec Franjo 41
Pekolj Ivan 62
Pekovec Jožef 37
Pencin Dragotin 56
Pengal Anton 28
Penko Franjo 57
Perklet Franjo 63
Perko France 41
Perles France 28
Perme Anton 28
Pernavsl Štefan 42
Pernišek Blaž 45
Perona Ljudevit 28
Perovšek R. 61
Perozzi Alojzij 54
Persoglija Hinko 54
* Pertot Janez 57
Pervanje Martin 56
Pesarič Vekoslav 43
Pesjak Franjo 51
Petan France 45
* Petanjek Lavoslav 46
Petek Andrej 34
Petelin Anton 59
Petelin J. 60
Peterca o. Domijan 41
Peterlin Primož 30
Peternel Jurij 55
* Peternel Mihael 26
* Petovar Ivan 49
Petrič Blaž 33
Petrič Jakob 56
Petrič Matija 39
Petričič Vaso 28
Petrovčič France 37
Pezdič Miha 59
Pfefferer Adolf 62
Pfeifer Ferdinand 28
* Pfeifer France 26
Pfeifer France 33
Pfeifer Josip 28
Pfeifar o. Milko 63
Pfeifer Viljem 35
Picot Emile 63
Pignar France 50
Pibler Nik. 36
† Pikl Mihael.
Pilpah pl. Franjo 35
Pintar France 45
Pintar Lovro 32
Pintar Matej 46
Pintar Peter 51
Pipan Andrej 28
Pipan Anton 56
Pipan Jožef 56

Pirc Feliks 44
* Pirec o. Franjo 52
Pirec Ivan 28
* Pirec Matej 31
Pirkovič France 46
* Pirnat Andrej 26
Pirnat Jakob 43
Pirnat Janez 62
Pirnat Štefan 37
Pirnat Tomaž 28
Pirš J. 42
Piskar Andrej 42
* Pivec o. Maksimilijan 60
Pivek Janez 38
Planinec Franc 28
Plankar Martin 44
Plavec Anton 33
† Pleiweis Jožef.
* Pleiweisova Ivana 31
† Pleiweis Konrad.
* Pleiweis Valentin 31
Pleško Dragotin 38
Pleško France 33
Plešnik Miha 43
Plešnar Anton 38
* Pleteršnik Maks 26
Poč Martin 28
Podboj Jožef 35
Podboj Ivan 40
Podgornik 62
Podobnik F. 51
Podobnik Ignacij 38
† Podobnik Ivan.
Podreka Jožef 55
* Podružnica kmetijska v Celji . 43
Podvinski France 50
Pogačar Andrej 37
* Pogačar Ivan Zl. dr. 26
* Pogačar Martin 26
* Pogačnik Ferd. dr. 62
Pogačnik Janez 34
Pogorelec Adolf 28
Pogorelec And. 35
Poklukar Anton 58
* Poklukar Jožef, dr. 26
Pokorn Anton 40
Polak P. Alojzij 60
Polak Josip 33
Polec Franjo 46
Polec Josip 28
Polič o. Bonaventura 48
Polič Dragotin 60
Polič Karol 61
* Poljak Edvard 35
Poljak Gvidon 51
Poljanec Jan. 36
Poljanec Jožef 50
Polšak France 56
* Pongratz Oskar dr. 26
Poniž Ambrož 56
Poniž Benedikt 55
Porenta Janez 30
Porenta France 28
Poretič Albin 44
Potočin J. 57
Potočnik Anton 30
Potočnik Anton 42
Potočnik Franjo 28
Potočnik Gustav 43
Potočnik Janez 30
Potočnik Janez 42
* Potočnik Lovro 47
Potočnik Martin 30
Potočnik Mihael 28
Potokar Jožef 37
Potrč Lovro 46
Povše Franc 38
Povše Franjo 54
Povše Martin 38
Poznik Albin, dr. 28
Poznik Franc 60
Pož Draguslav 34
Poženel Ivan 38
Praprotnik Andrej 28
Praprotnik France 28
Praprotnik France 42
Praznik Jože 44
Pravdič Jožef 42
* Pregel Rajmund 26
Preiss Milica 63
Premer Anton 36
Premerl Ljud. 54
Premerstein Jan. pl. 56
Premk Anton 28
† Premrl Dragotin.
* Presečnik Gregor 41
Preskar Janez 43
Preša Jožef 33
Preširen Valent. 63
Pretnar Janez 58
* Prevec Tine, dr. 31
Preželj Matej 31
Příbil Janko 28
* Pribošič Janez 60
Prijatel Mat. 39
Pristov Simon 37
Projič Janez 37
Prosenik Ant. 36
Prvi spolek Gabelsbergerjovih stenografov 64
Puc Alojzij 31
Puhar Dragotin 28
Puhar Viktor 52
† Pust France.

Pustinek Anton 49
Pustoslemšek Anton 44
Pustotnik Jan. dr. 28
Pušavec Valt. 58

Račič Alojzij 40
* Radej France dr. 41
Radič pl. Peter 62
Radovšek Anton 44
Raič Anton 28
* Raič Božidar 50
Raič Vekoslav 57
Rajevski Mihael 65
Rajsp Alojzij 49
Rajšp Matej 48
Rajtna Rajko 49
Rakoše Miha 43
Raktelj France 28
Ramor Ferd. 50
Ramor Janez 45
Ramoveš Jernej 33
Rant Martin 35
Rantaša Juraj 48
* Rapoc France 41
* Ratej France 42
Ratek Lovro 37
Rath France 44
Ratkovič Vendelin 48
Rausch Fr. dr. 42
Ravnik Fr. 59
Ravnikar Dragotin 60
* Ravnikar France 26
Ravnikar Ljud. 28
Ravnikar Val. 28
Ravnikar Viktor 28
Razboršek Josip 37
* Razlag Radoslav, dr. 26
* Razpet Martin, dr. 39
Razpotnik Jak. 34
Rebek Anton 58
Rechbach baron 28
Regali Jožef 28
Regoršek France 28
Regula France 60
Rejec Janez 55
* Rejsinger France 50
Rekar Janez 58
Remec France 57
* Remec Primož 30
Renko Franjo 58
Repa France 48
Repar France 49
* Repič Andrej 49
Repič Martin 49
Resman Janez 32
† Reš Janez.
Rešek o. Enrik. 60

Režek Peter 34
Ribar Anton 42
Ribič Josip 28
Ricoli Alojzij 37
Rieger Franjo 64
Rihar France 39
Ripšel Moric 43
* Ripšl Ferd. 46
Rizzolli Domin. 36
Rjavec Blaž 55
Robič Andrej 56
Robič Franc 42
Robič Jak. 32
Robič Mat. dr. 60
* Robič Luka 39
Robič Šimen 41
Robič Valent. 61
Robida p. Dragotin 51
Roblek Jože 36
Roblek Ožbald 51
Rode France 28
Rode Josip 33
Rogač Anton 58
† Roj Jakob.
Rojec Aleks. dr. 54
Rojic Rafael, dr. 54
Rome France 33
* Rome Jožef 35
* Ros Matej 31
Rossbacher Bernard 51
Roš Sebastjan 64
Rošker Janez 42
Rošker France 45
Rošker France 47
Rotel V. 66
Rotschütz Emil, baron 34
Roze France 43
Rozina Jožef 36
† Rozman Jožef.
* Rozman Ivan 26
* Rožič Alojzij 30
Rožič Valantin 64
Rožman Lov. 30
Rožnik Anton 34
Rožnik Fr. 41
Rudež Anton 54
* Rudež Dragotin 35
Rudež Jožef 56
† Rudež Jožef.
Rudkovsky Jožef, vitez 39
Rudolf Janez 43
Rudolf Lovro 40
Rup France 52
Rupnik Janez 52
Rus Janez 34
Rus Jak. 34
Rustja Franjo 55

Rutar Anton 56
Rutar Lovro 54
Rutnik Rajko 49

Sablačan Lovro 53
Sablačan Miha 52
Sabot Jurij 47
Sadnik Rudolf, dr. 43
Saje Janez 35
* Saje Miha 35
Sajevec Jakob 59
* Sajevec Janez 32
Sajovic Ferd. 31
Sajovic Josip 51
Sajovic Mat. 62
* Samasa Anton 26
Samec Maks 40
Samostan kapucinski pri sv. Križu 55
Samostan oo. kapucinov na Ricki 64
Sancin Josip 58
Sarnec France 60
Satran Anton 40
Schafenhauer Franjo 54
Schiffrer J. dr. 63
Schöpf Josip 57
Schreiner Enrik 62
* Schweiger Jurij 57
Selak Ivan 44
Selevšek Ivan 60
Seljak Anton 55
Semenišče mladeniško knezoškof. v Gorici 54
Senior. dr. 60
Serajnik Lovro 52
Sever Janez 30
Sever Jožef 42
Sevnik Vinko 64
Sežun Žiga 62
Sila Matija 58
Silvester Franc 28
* Simončič France 60
Simončič Gjuro 65
Simončič Janez 47
* Simončič Janez 48
Simončič J. N. 46
Simonič Jože 45
Sinigoj Andrej 56
Sinkovič Dragot. 61
Sitar France 55
* Skale Pavel 26
Skamlič Jaka 48
Skaza Franc 43
Skaza France 47
Sket Martin 44
Skočir Jožef 54
Skodlar Henrik 60
Skopo 58
Skrt Andrej 56
Skrta Jožef 46
* Skubec Martin 37
* Skubec Mih. 35
* Skubic Anton 26
Skubic Franjo 47
Skuhala Janko 45
Skul Franc 29
Skul Valentin 31
Skvarča Janez 40
Slamnik Ljudovit 64
Slatinšek Anton 47
* Slavjanski dobrodelni komite v Petersburgu 65
Slekovec Jožef 42
Slekovec Matej 49
Slomšek Jakob 47
* Slomšek Janez 49
„Slovenija" društvo na Dunaji 62
„Slovenija" društvo v Gradcu . . 60
Slovenskega Naroda uredništvo . 29
Smičiklas Tade 65
Smogavec Jurij 43
Smola Albin 62
Smole Jakob 46
Smolej Jakob 29
Smrečnik France 46
Smrekar Josip 29
Smrekar Franjo 54
* Smukavec Ivan 26
* „Sokol" društvo 26
Sommer Gregor 51
Sorč Alojzij 54
Soršak Matej 32
Soršak Matija 42
Sova Blaž 49
* Sovan Franc Ks. 26
* Sovan Franc mlajši 26
* Sovan Ferko 26
Sovan Leopold 34
Sovdat Anton 59
* Sovič Aleksander 50
* Sovič Jožef 43
Sovinc Anton 58
Sparovic Henrik 32
Sparhakl Ivan 47
† Spenger Gregor.
Spinder Nikolaj 20
Spoljarič Jak. 29
* Srebre Goido, dr. 49
Sredenšek Jan. 45
Srnec Alojzi 47
* Srnec Janko, dr. 41
* Srnec Josip, dr. 41
* Stajnko A. 47
Stanonik J. dr. 60
Stant Anton 44

* Stare Alojzij 29
Stare Anton 29
* Stare Josip 64
* Stare Jožef 26
Starec Matija 34
Stare Miha 33
Starman Štefan 54
Stavdahar Ferd. 57
Stavdaher o. Ignacij 36
Stefančič Matej 62
Stegnar Feliks 29
* Steiner Janez, dr. 26
Steklasa France 34
* Steklasa Ivan. 63
Stengel Vatroslav 41
Stenovec Anton 32
Stepančič Franjo 56
Stepišnik Lovro 43
Sterle France 39
Steska Edv. 30
Steska Edvard 34
Stiglic Franc 44
Stiplovšek Val. 47
Stoklas Božidar 46
Stopajnik Jurij 50
Stopar Anton 41
Stöckl Simon 51
Strah Janez 48
Strah Jurij 47
Stramič France 48
* Strajnska fara 32
* Stranjšak 47
Stranjščak Anton 45
Stranecky Josip 38
Strbenc Josip 29
* Strbenec Jurij, dr. 26
Střelba Josip 29
Stres Anton 54
Stres Ivan 54
* Stritar Janez 33
Strle Jakob 41
Strle France 58
Strmole Franc 31
Strnad Anton 44
Strnad Matija 44
* Strobelj France 26
Stroj Jaka 32
* Strossmayer J. Juraj, biškup . 61
Stožir Ivan 65
Strukelj Miha 55
Stuhec Anton 49
Stuhec Jože 51
Stuhec Marko 50
Stuhec Jurij 47
Stupar Janez 36
Stupar Janez 40
Stupar Ivan 36
Stupica Lovro 34
Suhač Anton 45
Suhač Anton 48
Suhač 42
Suhadobnik Ferko 37
Suhadobnik Lovr. 29
Suhi J. 33
Sumper Janez 52
Sušje, vas 37
* Sušnik Gaspar 57
Sušnik Jak. 29
Sušnik Jovana 30
Sušnik Ivan 29
Svet Ivan 43
* Svetec Luka 34
* Svetličič Franc 38
Svetlina Valent. 30
Svetlin France 33
Sv. Mohora družba 51
Svoboda Janez 35

* Šabec France 58
Šapla Anton 40
Šarabon Valentin 37
Šašel Feliks 36
Šašelj Martin 51
Šavnik Anton 54
Šavnik Dragotin 31
* Šavnik Sebastjan 31
† Šavprl Dragotin.
Šebavec Franjo 35
Šenk Jurij 51
* Šentak France 42
Šepec Dragot. 61
Šetinec Fr. 35
Šetina Ivan 29
Šijanec Alojzij 42
Šijanec Janez 49
Šijanec Lovro 45
* Šinko Božidar 41
Šinko Josip 42
Šinkovec Davorin 61
* Šinkovec Jožef 58
Širca Ernest 44
Širca Jozef 44
Širca Miroslav 44
Šivec Janez 31
Šket Radoslav 42
Škočir Avgust 59
Škoflek Jak. 42
† Škofec Ivan.
Škofic Lorenc 29
* Škrbec Davorin 46
Škrjanec Anton 62
Škrjanec Rok 31
Škrl Ivan 62
Škrlec Jožef 48

Škufca Anton 38
Šlander Anton 45
Šlander Emeran 48
* Šlibar Anton 38
Šlibar Tomaž 31
Šlik Jože 60
Šobar Mih. 59
Šoklič Blaž 31
* Šola št. Jernejska 35
Šola ljudska v Jurjevem kloštru . 46
Šola sv. Petra 29
Šola Ribniška 50
Šola vinorejska na Slapu . . . 40
Šola farna v Starem trgu . . . 36
Šola v Šmartnem pod Šmarno goro 30
* Šolar Janez 26
Šolmajer France 29
Šolmajerjeva Kornelija 29
* Šorš Edvard 57
Šorli Ivan 56
Šorn Gašpar 42
Šos Mihael 35
Šoštarič Ferd. 42
Šparovec Andrej 44
Špendal Fr. 31
Šporn Jožef 49
Šraj Valentin 40
* Šranec Stanko 26
* Šribar Janez 49
Šribar Matija 48
Štamcar Jan. 40
Štiftar Franjo 65
Štiftar Josip 48
* Štrucelj Juraj 37
* Štrukelj Franc 30
Štrukelj Miha 56
* Šuc Jan. dr. 49
Šuc Jurij 47
Šubic Primož 58
Šubic Simon, dr. 60
Šuklje Franc 36
Šular Janez 34
Šuler Franjo 65
* Šuman Janko 62
Šumar Miha 46
Šumi Franc 29
Šušnik Janez 30
Šušt Jan. dr. 57
Šuster Ivan 51
Šušteršič Mat. 35
Šutaj Rupert 44
Šuta Matija 36
Švarc o. Alkuin 60
Švarec France 46
Švajgar France 34
Švajgar J. 33
Švajgar Martin 39
* Švajger Gabriel 60
* Šventner Lav. 42
Švet Ivan 58
Šviglin Janko 64
Švinger Albin 49

Tamlek Valentin 50
Tamše Valentin 46
Tanšek Ivan 50
Tanšek Miha 47
Tarbauer Josip 44
* Tavčar Anton 35
Tavčar Dragotin 29
Tavčar Franc 31
Tavčar Janez 39
* Tavčar Janez 26
Tavčar Matej 33
Tavčar Mihael 33
Tavčar Ignacij 30
Tavšič Josip 51
Tekavčič Dragotin 29
Teran France 58
Teran Janez 34
Tisen Ivan 29
Tischler Jožef 51
Tiskarna narodna v Mariboru . . 42
Toman Ema 45
Toman Helena 29
Toman Janez 33
† Toman Lovro, dr.
Tomazin Janez 36
Tomažič Ferd. 55
Tomažič Ivan 36
Tomažič Ognjeslav 43
Tomec Jak. 29
Tomec Martin 36
Tomše Franc 33
Tomše Jože 65
Tomšič Franjo 63
Tomšič Jožef 55
Tomšič Ivan 29
Tomšič Ljudevit 65
Tomšič Matilda 34
* Tonkli Josip, dr. 53
Topljak Franc 49
* Topljak Jožef 43
Toporišič Jože 47
Torkar Matija 37
Tosi Jože, dr. 62
* Trafenik France 42
* Trampuš Ivan 50
Trampuš J. 49
Tramte Anton 34
Tratnik Antonija 36
Tratnik J. 44
Travnar Jožef 29
Trček o. Egidij 60

Treitz Anton 37
Trepal Anton 34
Treven France 38
Treven Jan. 58
Treven Valentin 38
Tribnik Karol 47
Triler Janez 31
Troha Jernej 57
Trojar Janez 32
Trpin Filip 55
* Trpinec Fidel. 26
* Trstenjak Dav. 47
* Trstenjak Jak. 46
Truden Miha 57
Trunk Bl. 43
Turin Jožef 43
Turk Hugo 29
Turkuš Tone 61
* Turner Pavel 64
Turnšek Anton 44
Tušek Gregor 30
Tušek Ivan 29
† Tušek Vekoslav.
Tutek Jurij 48

Učilnica ljudska v Begunjah . . 39
Učiteljstvo c. k. glavne šole v Idriji.
Učiteljska knjižnica Kranjskega šolskega okraja 31
Učiteljsko društvo v Ljubljani . . 29
Učiteljsko društvo v Črnomlju . . 36
Ukmar Anton 55
* Ulago Josip dr. 41
* Ulaga Jožef 47
Ulepič pl. 36
Ulman Neža 29
Ulrih Ferd. 35
Umek Anton 32
Unterlugauer, dr. 63
* Urbanček Janez 33
Urbančič Andrej 54
Urbančič Janko 31
* Urbančič Luiza 31
Urbanija Lovro 34
Urbas Anton 33
Urbas Leopold 38
Urbas Viljem 57
† Urek Ivan.
Urh Peter 29
Urnik Koloman 51
Uršič Alojzij 54
Uršič Anton 40
Uršič Anton 56

* Vagaja o. Rudolf 60
Vakanovič Jar. 65
* Valenčak Martin 41
Valenčič Ivan 57
Valenčič Jože 40
Valenčič Meta 40
* Valenta Alojz, dr. 26
Valenta Vojteh 29
Valentič Ant. 59
Valentinčič Ign. 29
† Valentinčič Luka.
Valentinčič Stefan 55
* Valès M. 53
Valjavec Matija 64
Valon Jožef 64
* Vančas Aleksander, dr. . . . 65
Varl Tomaž 30
Vašič Ljud. dr. 34
Vatovec Jožef 58
Vavken Andrej 31
Vavpetič Ivan 29
* Vavrů Ivan 26
Vavtižar Luka 52
Veber Gašpar 47
Veberič Jožef 48
Več Ivan 29
Velec Avguštin 64
Velikonja J. 54
Vencajs Janez 37
„Vendija“ društvo v Gradcu . . 60
Venedig p. Herman 52
Venedig o. Herman 59
Vengar Jožef 49
Verbujak Jož. 60
Veren Štefan 48
Vertot J. M. 52
* Vesel Janez 39
* Vesel Koseski Jovan 57
Vesel Jožef 57
Vestenek Jul. dr. vitez 29
Vičič Jan. Ev. 29
Vidic o. Fortunat 33
Vidic Franjo 54
Vidmar Janez 30
Vidrič Lovro, dr. 65
Videmšek Matija 36
* Vidmar Jožef 40
Vidmar Matej 38
Vidovič Ante 65
Vidovič Anton 48
Vidovič Janez 52
Vidrih Anton 40
Vigele Ferdo 52
Vihar Filip 49
Virk Franc 29
Vilar Jak. 39
Vilčnik Kaspar 52
Vilfan Ivan 63
Vilfan Simon 36
* Vilhar Ivan 26

Virant Janez 36
Virk Jožef 45
Višnikar Franjo 62
† Vitenc Andrej.
Vitmajer Karol 48
Vivod Jože 49
Vizjak Anton 29
Vlašič Rade 62
Vode Jožef 33
Vodnov Davorin 57
Vodopivec Janez 55
Vodopivec Ljudevit 58
Vodopivec Franjo 54
Vodušek Gustav 43
Vodušek Matevž 54
† Vodušek Matija.
Voglar Jožef 35
Vogov Tone 56
Vogrič Janez 55
Voh Jernej 45
* Vojska Andrej, dr. 35
Vojska Lavoslav 61
Vojvoda Simon 37
Volarič Valentin 54
* Volčič Jakob 59
* Volčič Janez 35
Vomberger Blaž 31
Vonča Anton 38
Vončina Josip 62
† Vončina Leon, dr.
Vončina Lipe 58
Vošnjak Janez, dr. 47
* Vošnjak Jožef, dr. 26
* Vošnjak Miha 26
Vovk Janez 35
* Vovk Janez 57
Vovk Josip 38
* Vovk Matej 34
Vovšek Franjo 42
Vrabelj Janez 48
Vrančič France 35
Vrančič Ignacij 33
Vrankar Štefan 51
Vrankovič Ivan 44
Vraz Anton 42
* Vraz Janez 47
Vraz Jožef 42
Vrbajs Anton 38
Urbančič 42
Vrečko France 43
* Vrečko Matej 46
Vrhunec Anton 29
* Vrlič France 45
Vršeč Anton 65
Vrtnik Avgust 29
Vučnik Dragotin 66
* Vučnik Fr. 43
Vuga Andrej 55
Vuga Peter 56
* Vuičič Paskal, biskup . . . 26
Vuk Andrej 47
Vurcar Luka 52
Vurnik Janez 32
Vuti Matija 51

Wagner Fr. 43
Wallner Peter 60
Wašer Rajko 29
Walter Franjo 49
* Weber Adolf 65
Wegscheider Hugo 47
Wester Janez 55
Westermayer 52
Weingrl Josip, dr. 65
Weis Peter 52
Weiss Franjo 65
* Widmar Jernej, dr. knezoškof . 25
Wieser Andrej 51
Wieser Janez 53
Wiesthaler Franc 29
* Winkler Andrej 56
* Wolf Andrej 55
* Wolf Ivan 55
Wolkensberg Avgust, baron . . . 31
Wratschko France 57

Zablatnik Ivan 52
Zabrezovnik Jurij 32
Zabukošek Gašper 45
Zabukošek Ivan 45
Zadnik Šimen 35
Zadravec Jož. 43
Zagoričnik Franjo 53
Zagorjan Henrik 36
Zagorjan Ivan 40
Zagorjan Martin 35
Zajdel Nande 36
Zajec Andrej 35
Zajec Anzelm 58
Zajec France 39
Zajec Ljudevit 29
Zakotnik Josip 57
* Zamejic Andrej 26
Zamuda Franc 60
Zaplotnik Radovoj 62
Zarli France 56
* Zarnik Anton 31
Zarnik Ivan 40
Zarnik Martin 40
* Zarnik Valentin, dr. 26
Zatlar Jožef 42
Zavadlar Ivan 62
Zavadlov Franc 54
Završnik Fr. 33

Zbašnik France 35
Zbašnik France 37
Zega Miha 55
Zeinzinger Benjamin 65
Zelen Josip 40
Zelenec Jožef 60
Zelenik Jože 62
Zemljič Jožef 42
Zemljič Štefan 48
Zemljič Mat. 45
* Zevnik Martin 49
Zic Nikolaj 29
Zičkar Jožef 46
Ziherl o. Leonard 64
Zima Jan. 29
Zimerman Matija 59
Zitterer Andrej 29
* Zmazek France 41
Zmrzlikar Franc 29
Zora, vredništvo 42
* Zorčič France 41
Zorec Anton 34
Zorec Janez 33
Zorec Julij 33
* Zoričič Peter 65
Zorko Štefan 43
Zorko Dragotin 42
Zorman Anton 33
Zorman Božidar 45
Zorman Jak. 51
* Zorman Jože 57
Zulijan Janez 54
Zupan, dr. 57
* Zupančič France, dr. 26
Zupan Janez 32
Zupan Janez 51
Zupan Jan. 64
* Zupan Jožef, dr. 26
Zupan Josip 29
Zupan Jožef 58
* Zupan Mih. 35
Zupan Neža 32
Zupan Simon 33
* Zupan Toma 31
Zupan Ulrih 30
* Zupan V. C. 26
Zupanec Aleš 31
* Zupanec Jernej, dr. 26
Zupančič Anton 33
Zupančič Janez 33
Zupančič Jakob 46
Zupančič Vilibald 29

Žagar Andrej 45
* Žagar Dragotin 26
Žagar Franjo 54
Žajdel France 45
Žakelj Miroslav 29
Žan Janez 30
Žark Hinko 35
Žbona Andrej 54
Žele Jernej 40
Železnikar Ivan 50
Žepič Franc 54
Žepič Sebastjan 65
† Žerovec France.
Žerovnik Tom. 39
Žgur Anton 35
Žgur Anton 40
Žigart France 43
Žimnec Dragot. 66
Žinko J. 49
Žitek Jožef 47
Žitnik Simon 39
Živec France 58
Žižek Marko 48
Žle Andrej 29
Žmavec Jurij 42
Žnidarčič Andrej 54
Žnidarčič Andrej 55
† Žnidarič Anton.
Žnidaršič Jak. 63
Žolgar Miha 43
Žrjav Matej 52
Žugčič Stepan 65
Žumer Jakob 32
Žunko Josip 61
Zurman Janez 47
* Žuža Anton 46
Žuža Janez 42
* Žuža Ivan 43
Žužek Šimen 32
* Žvanut Matija 57
* Žvegel Josip, vitez 62
Žvokelj Janez 58

Popravki:

Stran 63. štev. 14. mesto Marlovec beri Karlovec.
„ 64. „ 31. „ Trst „ Trsat.

Proračun

slovenske Matice za XI. leto, t. j. od 1. julija 1874. l. do konec junija 1875. l.

Dohodki:

1. Obresti, in sicer:
   a) iz obligacij **zemljiške odveze** za **17.000** gld.
   17 po 1000 gld.
   temešvarske: št. 1929, 15397, 15989.;
   oedenburške: št. 7561, 7637, 7789, 8080, 8081, 8170, 13488, 13489;
   veliko-varaždinski: št. 388, 8037;
   požonska: št. 641, 6751;
   kašavska: št. 1710, 3585 . . . . . gl. 803.25
   b) iz rente v srebru za gld. **12.500**
   5 po 100 gld. št.: 546378, 548115, 548116, 256407, 257408;
   12 po 1000 gld. št. 147573, 147574, 147576, 147577, 147578, 219682, 219684, 219685, 386508, 388211, 142690, 142691 . . . 525.—
   c) iz rente v papirji za gld. **5700**
   7 po 100 gld. št. 4582, 4583, 87009, 87054, 87055, 201078, 207779;
   5 po 1000 gld. št. 27713, 113720, 113721, 144904, 144905 . . . . . 239.40
   d) drž. lot. posojila 1860. l. št. $\frac{\text{Ser. } 18312}{\text{Sreč. } 16}$ za **100** gl. 4.—
   e) od „Pfandbrief"-ov za **3000** gl. . . . . 150.—
   1721.65
2. Čisti dohodek matičine hiše . . . . . 400.—
3. 1500 letnikov po 2 gld. . . . . 3000.—
4. Za knjige, ki se morda prodadó . . . . . 100.—
   Skupaj . gl. 5221.65

Stroški:

1. Tajniku . . . . . 500.—
2. Za upravne stroške . . . . . 370.—
3. Blagajniku . . . . . 60.—
4. Knjižničarju . . . . . 50.—
5. Vezanje društvenih knjig . . . . . 200.—
6. Vezanje knjig Matič. knjižnice . . . . . 100.—
   Skupaj . 1280.—

Po odbitih stroških za izdavanje knjig ostane gl. 3941.65

Sklep

vseh dohodkov in stroškov slovenske Matice za X. leto

Tek. štev.	Dohodki	V gotovini posamezno gld.	kr.	skupaj gld.	kr.	V obligacijah gld.	Opombe
1	Imetek 11. avg. 1873	—	—	7748	—	37800	K štev. 2 b)
2	Plačila družbenikov (a ustanovnikov	819	—	—	—	—	Za leto 1868 4.—
	b) letnikov	2178	68	2997	68	—	„ „ 1869 6.—
							„ „ 1870 12.—
3	Obresti	—	—	2100	43	—	„ „ 1871 22.—
4	Za prodane knjige .	—	—	58	45	—	„ „ 1872 104.—
5	Dohodek Matične hiše brez najemščine za društvene sobe . .	—	—	652	80	—	„ „ 1873 633.20 „ „ 1874 1353.48 „ „ 1875 44.—
6	Za izsrečkane obligacije št. 13487 in 327 po 1000 gl. in št. 296 za 500 gl.	—	—	2617	60	—	Skupaj . 2178 gl. 68 kr.
7	Kupljene obligacije (3 Pfandbriefe) . .	—	—	—	—	3000	K štev. 8.
8	Darila	—	—	38	60	160	Znesek 38 gl. 60 kr. zadeva zapuščine, onih 160 gl. pa darilo obstoječo v 2 akcijah banke Slovenije.
	Skupni znesek dohodkov	—	—	16213	56	40960	
	Če se odštejejo stroški	—	—	11185	75	2500	Potrošiti se sme:
	Ostaja imetka . .	—	—	5027	81	38460	iz tek. št. 2 b) gl. 2178.68 „ „ „ 3 „ 2100.43 „ „ „ 4 „ 58.45 „ „ „ 5 „ 652.80 „ „ „ 8 „ 38.60
	na obresti naloženo	4868	9				Skupaj . gl. 5028.96
	Vrednost hiše znaša	—	—	11400	—	—	potrošilo se je pa po odštetih gl. 2816.80
	„ inventarja pa	—	—	5000	—	—	za kupljene obligacije gl. 8368.95
	Tedaj skupno premoženje	—	—	21427	81	38460	tedaj več nego se je smelo gl. 3339.99
				59887 gl. 81 kr.			

računa

to je, od 12. avgusta 1873 do 13. septembra 1874.

Tek. štev.	Stroški	V gotovini posamezno gld.	kr.	skupaj gld.	kr.	V obligacijah gld.	Opombe
1	Tajniku nagrado . . .	187	50	—	—	—	Lansko leto je ostalo za izdavanje knjig po odštetih 4535 gl. 47 kr., kteri so se v poprejšnji letni dobi od glavnice vzeti morali gl. 2529.80 letos se je pa ., 3339.99 več izdalo, nego se je smelo ali prav za prav v primeri z ostalim zneskom lanskega leta od gl. 2529.80 le gl. 810.19. Ta znesek in gori navedeni gl. 4535.47 Skupaj . gl. 5345.66 se ima tedaj glavnici povrniti.
2	„ za male stroške, za stroške razpošiljanja tiskovin itd. sploh za vse stroške tajništva .	178	—	365	50	—	
3	Za spise:						
	a) Schödlerjeva knjiga prirode 4. snopič .	759	25	—	—	—	
	b) Slovanstvo I. . .	516	50	—	—	—	
	c) Letopis 1873 . . .	340	51	—	—	—	
	d) „ 1874 . . .	103	—	—	—	—	
	e) za zemljevide . . .	1784	67	3503	93	—	
4	Za kupljene obligacije .	—	—	2816	80	—	
5	Za tisk Blaznik-ovim dedičem:						
	a) za Letopis 1872 in 1873	1539	10	—	—	—	
	b) „ Slovanstvo I. . .	1289	10	—	—	—	
	c) za male tiskovine .	86	30	2914	50	—	
6	Za vezanje knjig . . .	—	—	385	93	—	
7	Hišni stroški: a) davki .	248	63	—	—	—	
	„ „ b) poprave	811	4	1059	67	—	
8	Izsrečkane obligacije štev. 13487, 327 in 296 . .	—	—	—	—	2500	
9	Razni stroški, to je nekaj za pobiro denarjev, potne stroške, rabo čitalnične dvorane, in za stroške vsled svetovne razstave	—	—	139	42	—	
	Skupni znesek .	—	—	11184	75	2500	

V Ljubljani 14. septembra 1874.

Ivan Vilhar,
blagajnik Slov. Matice.

Životopisne črtice

odličnih udov Matice slovenske.

Anton Lésar,

duhoven ljubljanske škofije, profesor na c. kr. višji realki, tajnik in odbornik „Matice slovenske“,

(rojen 14. januarja l. 1824. — umrl 31. avgusta l. 1873.).

Kdo bi bil pred malo časom mislil, da bode tako kmalu v črni zemlji počival mož, kateri je še zadnji čas tako neutrudeno delal pri naši „Matici“ in spisoval životopisne črtice odličnih udov tega društva, in da bodo ravno te črtice v prihodnjem letniku nadaljevale o njem samem!

Pokojni Anton Lésar je v životopisnih črticah o Matiju Debeljaku (v Letopisu „Matice slovenske“ za l. 1871.) rekel: „Slavne možake jaz tukaj imenujem vse, ki svojemu národu, kakor si že bodi, kažejo in gladijo pot do prave, vzvišene in blagodejne omike“.

Tak marljiv, slavni možak bil je tudi pokojnik, kateremu naj veljajo pričujoče črtice kot hvaležen venec in spominek na njegovo zgodnjo gomilo.

Na prijaznem homcu v ribniški fari na Dolenjskem proti Sodražici, pod romarsko cerkvijo Matere božje pri Novi Štifti je vas Sušje. V tej vasi, v hiši št. 23, rodil se je 14. januarja leta 1824. Anton Lésar, katerega je nam Slovencem, kakor že mnogo drugih, nemila smrt zeló, zeló prezgodaj pokosila. Njegovi starši, Gregor Lésar in Marija, rojena Kozina, so kmetskega rodú, in obá še sedaj živita. Pokojnik imel je štiri brate in tri sestre, iz med katerih so domači gospodar Martin, in šestošolec Jože in sestra Nežika tudi že umrli. Pokojni Lésar je hodil v Ljubljani v šolo,

in ker je imel obilo dušne zmožnosti, se je lahko in dobro učil. Po dovršeni viši gimnaziji izvoli si duhovski stan, gre v bogoslovske šole, je bil 31. julija meseca, leta 1847. mašnik posvečen, in je slovesno novo mašo pel v Ribnici. Tisti čas duhovnov ni manjkalo toliko, kakor sedaj, tedaj Lésar ni dobil precej duhovske službe, ter je v Ljubljani pri neki plemeniti družini otroke podučeval in odgojeval.

11. maja meseca, l. 1849. dobil je Lésar službo duhovnega pomočnika v rudarsko mesto v Idrijo k tedanjemu gospodu župniku in dekanu Antonu Kosu, kateri je kmalu spoznal in videl njegovo bistroumnost in delavnost, ter ga je spoštoval, in mu je bil ves čas — tudi pozneje kot stolni prošt v Ljubljani — prav udan prijatelj.

Pozneje, 17. septembra l. 1850., imenovan je bil Lésar škofov dvorni kaplan. To službo pa je malo časa opravljal, kajti z dekretom 21. septembra leta 1852. imenovan je bil učitelj veroznanstva ali katehet v realki v Ljubljani, kjer je tudi učil slovenščino. Leta 1858. je šel na Dunaj k preskušnji iz slovenskega jezika, katero je častno dostal, ter ga je ministerstvo za bogočastje in uk z dekretom 8. maja l. 1858. postavilo kot rednega c. k. profesorja v imenovani realki. Ves čas do zadnjega, to je do pomladi l. 1873., je prav marljivo opravljal svojo težavno službo. Slovel je ne le kot previden in ljubeznjiv učitelj, temuč tudi kot spreten šolski in ljudski pisatelj. Leta 1861. spisal je v letnem poročilu c. k. realke prav zanimivo razpravo „o glasoslovji slovenskega jezika“ (kar je posnel po dr. Fr. Miklošičevi „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen“, I. Band. Wien 1852.) Na koncu tega učenega spisa pravi: „Sedaj pa pojdi moj prvi jezikoslovni spis po svetu z edino srčno željo, s katero sem te spisoval, da komu, zlasti šolski slov. mladeži, pripomoreš, temeljiteje izučiti se slovenskega jezika. Ako ta poglavitni svoj namen dosežeš in v kom vnemaš ljubezen do milega in prelepega maternega jezika in naroda slovenskega, je tudi pisatelj svoj namen dosegel, in bode mu v srčno veselje in edino plačilo za njegov trud; se ti je pa kakoršna pomota koli vrinila, mu bodo jezikoslovci veliko ljubav skazali, ako mu jo popravijo, pa tudi, da mu njega nepopolnosti naznanijo ter povedó, kako bi se dalo izvrstneje govoriti o glasoslovji slovenskega jezika. Z Bogom! V Ljubljani sv. Janeza Nepomučana dan l. 1861.“

Leta 1863. je Lésar spisal „Slovensko slovnico v spregledih," po katerej je učil svoje učence ne le v šoli, temuč tudi mnogo odraščenih, ki so se z ljubeznijo poprijemali jezikovega uka in si njega in njegovo slovnico za učenje izvolili. V vvodu pri tej dejanski slovnici pravi spretni pisatelj: „Nate novo slovensko slovnico!" Nič novega, nič neznanega vam sicer ne podam. Staro, vendar tudi še novo in živo blago je, le v novo obleko sem ga oblekel. Nate kratko slovnico, da je ni krajše in vendar tako osnovano, da vam slovniška pravila živo stopajo pred oči, skoraj jih lahko s prsti tipate. Premišljevaje, kako bi se dalo učénje slovenskega našega jezika, oblikoslovja zlasti bogatega, prikrajšati in zlajšati, torej pospešiti učencem, sem mnogo skušal, ali bi ne bilo moč v kratko in razvidne spreglede spraviti in posneti obilnega slovniškega blagá. Kmalu je skušnja kazala, da do malega ni mogoče, in kmalu sem tudi spoznal, da taki spregledi učenem niso brez dobrega vspeha. Veliko jasnejše so umeli moje razlage in veliko hitrejše in ložje so jih vtisnili v spomin. Prvo poskušnjo sem mnogo prenarejal in popravljal, in čim pripravniši so dohajali spregledi, tem veče polajšanje so bili učencem, tem veči je bil tudi vspeh. — Ko me je meseca aprila l. 1862. naprosilo 15—20 gospodov, da bi jim slovensko slovnico razlagal, s srčnim veseljem sem jim v mestni dvorani izpolnil njih željo. Po spregledih sem tudi njim razlagal glasoslovje in oblikoslovje slovensko. Učeni gospodje poslušalci, med katerimi je bilo tudi več doktorjev, so precej spoznali korist spregledov, ter so me naprosili, da bi jim jih dal na kamen natisniti. To se naglo zgodí; 24 iztisov pride na dan in v roke mojim gospodom poslušalcem; prepričal sem se, da so spregledi odraslim in učenim poslušalcem še koristniši, kakor mladini. Od mnozih straní se mi je jelo prigovarjati, da bi se tiskala spregledna slovnica. Da ustrezam mnogim željam, jo izročam svetu. Tù je!

Nate torej kratko slovensko slovnico v novi obliki:

1. vi, ki ste bili moji učenci. V njej imate kratek spregled, česa ste se učili; v njem jasno vidite veliko bogastvo slovniških oblik; le kosti in rebra so sicer, toda živo vas spominjajo razlage, ki ste jo prejemali iz mojih ust; ona vam jih obdaja z mesom, veže s kitami in veže s kožo, in tako imate polno čvrsto teló pred seboj; v dvomih, ki se vam bodo sèm ter tjè silili, vanje pogledujte, in zginili vam bodo, kakor se vetrovom omikajo

tanke meglice; tako se boste pa tudi ubranili pozabljénju, ki sovražno pretí človeškemu spominu in znanju;

2. vi, ki boste še dalje moji učenci; po njej vam hočem razlagati in razjasnovati jezik slovenski, da vam prikrajšam in zlajšam trud, katerega je treba, da si dobro v spomin vtisnete bogate oblike;

3. vi, ki ste se v kateri učilniciali po kateri slovnici že učili slovenščine, in vi, ki se je hočete še le učiti. Tudi vam bode spregledna slovnica na korist. Ne, da bi pa mislili, da se bodete le iz nje naučili jezika slovenskega; treba je, da vas poleg nje vodi izurjen učitelj ali kaka obširna slovnica; iz med nju eden naj vam daje tolsto meso, naj vam meso veže s krepkimi kitami in meso in kite oblači z gladko kožo. Le tako vam bo, toda v kratkem in z lahka zrastla lepa in bogata — visoka in kašota, živa trdna lipa lepoglasnega jezika slovenskega.

„Da vam v korist bi bilo
Edino je voščilo!“

Leta 1864. je Lésar v letnem poročilu c. k. više realke popisal „Ribniško dolino“. Ta prav zanimivi in zabavni popis obsega:

1. od kod je imé Ribnica in komu pravimo Ribničan;
2. kje je ribniška dolina, katere so njene meje in gore;
3. kateri potoki ribniško dolino napajajo;
4. ceste in potje;
5. selišča, števila hiš in prebivalcev;
6. priimki, ki se nahajajo v ribniški dolini;
7. cerkve in duhovnije in nekoliko črtic o njihovi zgodovini;
8. nekoliko o ribniškem trgu in gradéh ribniške doline;
9. zemljemerski spregled polja, travnikov, gozdov in pašnikov in nekaj opominov o poljedelstvu, o živinoreji, sadjereji ribniški;
10. o ribniški obrtniji in kupčiji;
11. nekaj prav zabéljenih ribniških pravljic;
12. krvava pravda, vsled katere je bila Marijana Sušarkova, zadnja čarovnica na Kranjskem, l. 1701. sežgana.

Temu zeló natančnemu popisu je Lésar dodal tudi lep zemljevid ribniške doline na Dolenjskem v vojvodini in kronovini Kranjski (natisnil in založil J. Blaznik v Ljubljani).

Že samo zaradi toliko zanimivega popisa ribniške doline bode

Lésarjevo ime slovelo in Ribničanje se bodo svojega domovinca gotovo vedno z veseljem spominjali.

Poleg teh spisov je Lésar tudi še na svitlo dal mnogo drugih prav koristnih učnih, podučnih in molitevnih knjig in knjižic.

Spisal je:

„Kerščanski nauk“ (katekizem v Ljubljani pri Ničmanu);

„Liturgiko ali sveti obredi pri vnanji službi božji“ (v Brnu, 1863, tiskal in založil Karol Winiker);

„Zgodba sv. pisma stare in nove zaveze“, za katol. ljudske šole, s 112 podobščinami in z 1 zemljevidom (po nemški spisal dr. J. Schuster, poslovenil Anten Lésar, v c. k. založbi šolskih knjig na Dunaji);

„Prilike patra Bonaventure v pojasnovanje raznih verskih in nravnih kerščanskih resnic“ (prosto poslovenil Anton Lésar, izdala družba sv. Mohora).

„Jezus Kristus devicam govorí“ (molitevna knjiga v Ljubljani pri Gerberji);

„Angel varuh“ (v Ljubljani pri Terpinu);

„Hvaljen bodi Jezus Kristus“;

„Svetega rešnjega Telesa procesija“ i. dr.

8. avgusta l. 1865. je Lésar prevzel tajništvo pri „Matici slovenski“, katero službo je potem do smrti opravljal. Koliko in kako je Lésar deloval kot Matični tajnik in odbornik, znano je vsem udom tega društva, pa tudi sploh vsem rodoljubom po širokem Slovenskem. Delal je vselej neutrudljivo in strpljivo za povzdigo društvene namere in s tem za blagor svoje ljube domovine. Nabiral je ude, dopisoval, vredoval spise, seje itd. in je bil pri vsem tem obilnem poslu tako udomačen pri „Matici“, da se res „Matice“ brez Lésarja misliti ni moglo.

Leta 1871. hoče Lésar tajništvo odložiti, ker pravi, da akoravno zeló rad dela na korist društva, vendar nikakor ne more še v prihodnje oskrbovati tega posla, nekaj z ozirom na naraščajoča se opravila, nekaj z ozirom na neprijazne puščice, ki so na-nj letele iz nekih časnikov, nekaj zato, ker noče biti nikomur na potu, zlasti pa z ozirom na svoje zdravje, posebno zaradi slabečih očí. Zbrani odborniki mu kažejo, koliko se sme ceniti mnenje časnikarsko, in da glasovi po časnikih so le osebni glasovi, nikdar pa obče mnenje, da zaupanje vsega odbora visoko odtehta

posamezne želje itd. Lésar se udá in ostane še v prihodnje „Matici“ tajnik, in vsak, komur so bile razmere „Matice slovenske“ znane, je zaupljivo podpiral to odborovo mnenje.

Leta 1870. je Lésar doživel veselje, katerega otroci redkokrat uživaja. 16. avgusta, na dan sv. Roka, so namreč njegovi starši obhajali zlato poroko. Srečni sin Anton je ta dan svojega ljubega očeta in svojo mater v cerkvi sv. Štefana v Ribnici sam poročal; pač ni takrat mislil, da bode njegov stari oče še njega preživel in ga kmalu, kmalu spremljal k pogrebu.

Po zimi leta 1873. jel je Lésar bolehati za neko želodčino boleznijo. Po letu je šel v Škofjo loko na počitnice, od koder pa je prišel še bolj bolan nazaj, in 31. avgusta je mirno v Gospodu zaspal. — „Novice“ so (3. sept. 1873) njegovo smrt po pravici tako-le naznanile:

„Zopet je nemila smrt vzela domovini naši enega najljubših njenih sinov, — včeraj smo v slovesnem sprevodu na pokopališče spremili truplo prečastitega gospoda profesorja Antona Lésarja, ki je po dolgi bolezni, za želodčinim rakom, 31. avgusta t. l. po prejetih sv. zakramentih za umirajoče v 49. letu svoje starosti umrl. — Imé Lésarjevo je slavnoznano po vseh slovenskih okrajnah, odkar je začela „Matica slovenska“ svoje delovanje, kateri se je, poleg učiteljske službe, kot tajnik njen res žrtoval. Železna delavnost njegova dan na dan od zora do mraka, kateri je le malo ur odtegnil za razvedrenje svoje, je znana vsakemu, kdor mu je bil bliže. Napade na svojo osebo, katerih je v svojem življenji dokaj doživel, kakor vsak rodoljub dandenes, ki se ne gane od svojega prepričanja, je trpel pogumno v zavesti, da izvirajo le od sebičnih nasprotnikov. — „Novicam“ bil je rajni ves čas zvest prijatelj in delaven podpornik. Zato mu položijo na gomilo njegovo nevenljivo cvetico hvaležnega spomina, ter rekó: Naj v miru počiva Slovencem nepozabljivi, mnogozaslužni rodoljub!“

Milo je bilo na grobu njegovem poleg druge njegove rodovine videti starčeka očeta, komur, poleg drugih britkih udarcev, je bil pač najbridkejši ta, da ga je zapustil sedaj tudi njegov ljubljeni Anton.

Za svoje dediče je Lésar imenoval svoje starše in je željo izrekel, kako naj se obrača njegova zapuščina. Njegovi starši so tedaj po njegovi poslednji želji čez 3000 gld. razdelili v dobrotne

namene, in sicer: za eno dijaško ustanovo 1000 gld., za Ribnico 600 gld., za afrikanski misijon 200 gld., za škofa Mraka 200 gld., za stolno cerkev 200 gl., za Sodražico 300 gld., za „Matico slovensko“ 400 gld. in za uboge v njegovem rojstnem kraji v Sušji 200 gold.

Lésarjevo truplo počiva na ljubljanskem pokopališči pri sv. Krištofu med njegovimi duhovnimi tovariši. Grob ima kamenen križ s sledečim napisom:

„Anton Lésar,

duhovnik ljubljanske skofije, profesor c. k. realke v Ljubljani, odbornik in tajnik „Matice slovenske“.

Rojen 14. januarja 1824, umrl 31. avgusta 1873.“

To so kratke črtice iz življenja pokojnega Antona Lésarja. Vredne so, da se ohranijo na slavo neutrudnemu slovenskemu delavcu in za izgled rodoljubnim zanamcem. Blag mu spomin!

Pridenemo naj tù zapomin, da je 2. januarja l. 1874. za svojim bratom Antonom po kratki bolezni tudi v večnost preselila se njegova sestra, vrla Slovenka, Nežika Lésar, katera tudi blizo svojega brata počiva pri sv. Krištofu v Ljubljani.

V slovenski zgodovinski dnevnik pristavljamo pa te-le vrstice:

Kam prišel bo Slave rod,
Če tako bo smert nam žéla,
Domovina kmal' nikod
Sinov zvestih ne bo 'mela!

Jože Rozman,

častni korar labodske vladikovine, konjiški nadžupnik in dekan, konzistorijalni svetovalec.

Rojen 10. januarja l. 1812., umrl 12. avgusta l. 1874.

(Spisal Mih. Napotnik, bogoslovec v mariborskem semenišči.)

Defunctus adhuc loquitur. (Hbr. 11, 4.)

Istino stare prislovice: „nezgoda nikoli ne miruje“, menda nijeden narod tako pogostoma krvavo občutil in ne občuti nego ubogi slovenski, ki si uže skoro domišljevati ne more, da še sreča ni popolnoma Slovencu — trpinu hrbet obrnila. Od zunaj preží kruti sovražnik z odprtim žrelom, da mu pri prvej priliki pograbi najdražja bisera — vero i národnost; znotraj tuli i razsaja strašen orkan — pogibeljni braterni prepir, ki je huji sovražnik od prvega, ker temu pot nadaljuje i gladi, da tim preje i sigurneje dovrši svoje hudobne naklepe; na drugej strani pa se mu rušijo trdi stebri trdnjave, ki krepko odbija lisičje napade obeh protivnikov. Posebno v poslednjem času se pomnožuje prevelika zguba. Zaporedoma pobira neprepresljiva smrt najjače zastitnike i pokrovitelje povsodi preziranih Slovencev. 12. avgusta leta 1874. si je velečastitega i mnogozaslužnega gosp. Rozmana za svojo predrago žrtvo izvolila.

Dostavljamo tù iz njegovega na dobrih i koristnih delih prebogatega življenja, kar se še ali celó ni ali pa prepovršno v raznih slovenskih časnikih razglasilo.

Jože Rozman narodil se je 10. januarja l. 1812. v Stražišcu v Šmartinski fari poleg Kranja. Na prigovarjanje tačasnega Šmartinskega g. župnika i dekana Andreja Cudermana je obiskoval početno šolo v Šmartnem, kjer se je abecede naučil. Vse drugo si je pozneje pridobil v Ljubljani. Po dokončanej gimnaziji prosi, da ga vpišejo med bogoslovce koroško-štirske vladikovine. V tem času bili so mu v vsakem oziru duhovni oče pokojni nepozabljivi, knezovladika Martin Slomšek. In v resnici postal je vreden sin i učenec svojega preblagega duhovnega očeta i zvedenega učitelja, kojemu je do smrti ostal prisrčno udan i posebno hvaležen.

V šolah je izvrstno napredoval, kakor poročajo dotične svedočbe. 4. avgusta l. 1835. bil je po škofu Ignaciju Cimermanu mašnik posvečen. Od radosti i veselja mu je poskakovalo srce, in v svojej sreči bi bil ves svet objel, ako bi bilo mogoče, da bi bil očitno pokazal, kako čez vse mere mu je novi stan po godu. Zato je pa tudi vestno i na tanko spolnoval dolžnosti svojega poklica najpred na deželi okolo 12. v prijaznih krajih slovenske Štirske; tako pri sv. Martinu v Rožni dolini, pri sv. Rupertu nad Laškim, v Loki na Laškem in kot župnik zopet pri sv. Rupertu.

Od tod prosi na prigovarjanje Slomšekovo za izpraznjeni kanonikat v Šent-Andrežu, katerega je tudi prejel. Na njegov rojstni dan l. 1848. bil je v stolni Šent-Andrežki cerkvi kakor korar vmestjen. Tù se je pričelo njegovo slovstveno delovanje, h kateremu ga je vodila prirojena mu marljivost i delavnost. Najpred je ustmeno deloval za ljudski dušni i gmotni blagor. Naj veče veselje mu je bila prižnica, spovednica i šola. Skrbel je za poduk mladih in uže odraščenih. Pri sv. Rupertu je ustanovil delavniško i nedeljsko šolo. Za ta trud in izvrstno podučevanje je prejel več pohvalnih pisem od duhovskih i deželskih gosposek. Ker pak s prva kot korar ni imel veliko priložnosti, da bi bil podučeval na prižnici, v spovednici in v šoli, vvrsti se med borilce, ki z uma svitlim mečem branijo i pospešujejo blagostanje svoje domovine. Pomagal je Slomšeku v slovenskej pisariji. Sploh bilo se je pričelo takrat živahno gibanje na slovstvenem polji po vsej Sloveniji; tega se je udeleževal kolikor toliko tudi Rozman. Spisal je: „Kerščanki katoliški nauk okrajšan“, ki je bil na stroške c. k. založbe šolskih knjig izdan ter je še sedaj naučna knjiga za ljudske šole. Pridjan ji je kratek pregled „Dogodivščine starih časov in novih časov kerščanstva.“

Dal je na svitlo: „Cvetje kerščansko slovenske zemlje za šolsko mladež“. Vidi se, da je za šolo vedno skrbel i da mu je bila ta kakor na srcu priraščena. Kjer je le mogel, se je trudil i potegoval za povzdigo šolstva. Dopisoval je razven tega v razne slovenske časnike i tudi nemške: p. „v Drobt.“ l. 1849. in 1850.; v „Šolskega prijatelja“ itd. Pomagal je sestavljati „Življenje svetnikov“, katero je Slomšek izdal.

Leta 1850. je postal ravnatelj Šent-Andrežkega semenišča za bogoslovce 4. leta, in ob enem tudi profesor katehetike i pedagogike, katero službo je devet let z velikem veseljem i vspehom

opravljal, akoravno je bil pri tem še obložen z drugimi raz novrstnimi opravili. L. 1851. postane viši ogleda ljudskih šol vse labodske vladikovine. O tej službi piše sam tako-le: „Viši šolski ogleda biti in voditi šolstvo cele škofije je v resnici velika in blaga naloga. Kaj bi človek lehko storil, ko bi smel delati po moralnih in pedagogičnih načelih? Ali kaj! ko so mi bile roke na vse strani zavezane, in nisem druzega bil kakor stroj v vladinih rokah; sem naznanjal in izpeljeval le, kar so mi v Gradcu in Celjovcu velevali, in ko ne bi bilo rajnega škofa Slomšeka, prve tedne bi se bil odpovedal. V Celjovcu je bil šolski svetovalec Simon Rudmaš, ki je bil bistra in umna glava in zatoraj maternega jezika in národnega razvijanja v šolah ni zatiral, ali v Gradcu sta bila dva zagrizena Nemca, deželna šolska svetovalca: Herman in Jariš, ki sta hotla slovenščino v slovenskih šolah popolno zatreti, in sta me dolžila, da sem sovražnik nemške kulture. Tudi v Ljubljani je bila neka stranka, ki se je kranjščine pretrdo držala in zavirala napredovanje šolstva.“ Izišle ste takrat po Slomšekovem načrtu in po njegovem uplivu dve knjižici: „Abecednik za slovensko-nemške šole“ in „Malo berilo za prvošolce“ z novimi oblikami „*ega*“ itd. Proti vpeljavi teh naučnih šolskih knjig je protestiralo takratno nadzorništvo ljudskih šol na Kranjskem.

Rozman naznani v posebnem obširnem pismu dne 14. decembra l. 1852. do ministerstva svoje mnenje, i zagovarja s temeljitimi dokazi omenjeni knjižnici. To pismo shranjuje se v konjiškej kroniki, v katero ga je lastnoročno zapisal. V dokaz njegovega ostroumnega razsodka i jasnega pogleda v bodočnost podamo nekatere črtice iz njega. V peti točki p. piše: „Dass da und dort Lokalismen vorkommen, ist wahr, allein es werden oft Wörter zu Lokalismen gestempelt, die es keineswegs sind. Z. B. kde, kder etc. Der Čehe sagt „kde“, der Illirier und Russe „gde“, der Pole „gdzie“; folglich kann man mit grösserem Rechte das in Krain gebräuchliche „kje“ als Lokalismus ansehen.“ V 7. točki pravi: Was die sogenannten neuen „oblike“ om, ega, da, ti etc. anbetrifft, weiss man wirklich nicht, ob man lachen soll oder sich ärgern über das Zettergeschrei, das dieshinsichtlich erhoben wird, und man möchte meinen, die ganze slovenische Nation Mann für Mann stehe hinter diesem Proteste und würde, falls die genannten „oblike“ in den Schulen das Bürgerrecht erlangen, in Rauch und Flamme aufgehen. Glück-

licherweise ist es nicht so: es sind dies blos düstere Bilder einer milzkranken Phantasie, es sind herbe Ergüsse einer gewissen Fraktion, die jeder Neuerung abhold fiberhaft am Alten festhält..... Man frage die Redaction der „Novice", welche eine Lieblingslectüre des slovenischen Volkes sind, man frage die Redaction der zu Klagenfurt erscheinenden Zeitschriften: „Šolski prijatelj" und „Slovenska bčela", welche alle die in Rede stehenden „oblike" adoptirt, ob ihr Leserkreis deswegen geringer geworden... Allerdings gibt es da und dort Antagonisten, sowie überbaupt jede Neuerung Freunde und Feinde findet, indessen wie jetzt die Sachen stehen, kann man mit einiger Sicherheit prophezeien, dass, bevor ein Decenium vergeht, die öffentliche Meinung die Einführung dieser „oblike" in die öffentlichen Schulen gebieterisch fordern wird.

Welche Pläne die obgenannte Partei (katero v prvih točkah „Daničarje" imenuje) brütet, davon ist der schlagendste Beweis wohl der, dass sie, wie aus dem vorliegenden Proteste sonnenklar erhellt, in allem Ernste die alte Schreibart „bohoričica" genannt, zurück wünscht und gewissermassen fordert, um ja die Slovenen von allem geistigen Verbande mit ihren Stammbrüdern abzuschneiden, mit einer zweiten chinesischen Mauer sie hermetisch abzuschliessen und so ein Mtopien zu gründen, in das von fremder Bildung kein Sonnenstrahl fiele. — Man will kurz, gesagt, nicht eine slovenische, sondern eine specifisch krainische Sprache zu Stande bringen."

Končuje pak svojo apologijo z besedami: „Mein Urtheil steht also fest „die neuen „oblike" in den Eingangs erwähnten Büchern dürfen auf keinen Fall aufgegeben werden, sie sind mit der fortschreitenden Bildung der slov. Sprache identificirt, und sich nach den vom F. B. Consistorium zu Laibach angegebenen Normen zu schreiben bequemen, wäre ein Rückschritt von mindestens 20 Jahren."

Iz tega se lehko zaključuje, kake sitnosti i borbe je imel pri svojem poslu. Očitali so mu celó panslavizem, ker je zagovarjal nove oblike, ali take napade odbijati, zdelo se mu je preotročje, Večkrat je prosil Slomšeka, da bi mu odvzel težko breme raz ram, ali nikoli ni bil uslišan; ker sposobnejega od njega za tako sitno službo najti je bilo pretežko.

K vsemu temu prevzel je še l. 1851. vredništvo takrat mej Slovenci najbolj razširjenih Slomšekovih „Drobtinic", ter ga je

pridržal do leta 1856. Marljivo je nabiral za razne oddelke gradiva; naj več je sam pisal; ker mu domorodci, kakor toží v predgovoru „Drobtinic“ l. 1852. niso nič kaj posebno pomagali, če tudi jih je čestokrat spodbujal k vspešni podpori.

V dokaz, koliko je sam napisal in kako obširne znanosti je imel, naj sledí pregled njegovih spisov raznih letnikih.

V Drobt. l. 1851. je pisal: Predgovor. Matija Balon, slavni tehant in nadfajmošter labudske škofije. Martin Lašič, vrli mož in pošten teržan. Kam slabo znanje pelje. Pošteno zadržanje in lepo petje v rogatski slatini. Kaj pijanc stori. 2 basni. Od rud. Iz državoznanstva ali statistike.

V Drobt. l. 1852. je spisal: Predgovor. Turki na Koroškem. Gorje lažjivcu! Kratka dogodivščina starega sveta. Od živalstva. Od Planetov ali premikavnih zvezd. Od nepremikavnih zvezd.

V Drobt. l. 1853.: 4. Pridige. Franc Hladnik, bivši vodja ljubljanskega gimnazija in slaven zelišar. Marko Hanžič, jezuit in visoko učen Slovenec. Ivan Vašal, misijonar in mučenik. Križarske ali svete vojske. 3 kratke povesti in nekaj basni. Kratka dogodivščina slavjanskega sveta. Amerika najdena. Dojivke.

V Drobt. l. 1854.: Predgovor. Zveličana Hema, slovenska kneginja. 8 različnih pridig. Leonard Hodiščan. Jakob Rormeister, imeniten celjovski fajmošter. Martin Pegeus, rojen Ljubljančan in slaven pravdoznanec. Kristina, švedska kraljica in imenitna spreobernjenka. G. Bonard, mučenik in misijonar. Turki na Kranjskem. Več kratkih povesti. Prilike i basni so v tem tečaju vse njegove. Sadike in rastline. Morje.

V Drobt. l. 1855.: Predgovor, o katerem od čitateljev slovo jemlje. Magnus Hein, slovenski rojak in slavni benediktinski opat. Kako so koroški Slovenci se pokristjanili (zanimiva razprava). Basni in prilike po večem njegove.

Nekaj teh člankov, posebno ki so naravoznanstvenega i historičkega značaja, bilo je ponatisnenih v čitankah za gimnazije od Miklošica izdanih. Četrta in peta križarska vojska, spisal J. Rozman v „Berilu“ za 7. razred itd.

Drobtinicam l. 1855. bila je pridjana kot priloga „Kateketika ali poduk pervencev v sveti Jezusovi veri“ (385 str. 8°). Veliko truda mu je stalo spisovanje kateketike, ki je še sedaj naučna knjiga v mariborskem bogoslovju. Pravil je sam, da je včasi po

dve, tri ali še več ur premišljeval, kako bi to ali ono misel lepo slovenski povedal.

Kot korar v Šent-Andrežu je potoval l. 1850. v Prago, čez Saksonsko in Hanoveransko v Kolin; od tod se je peljal po Renu do Monguncije. Obiskal je Frankovbrod, Darmstadt, Karlov mir i Frajburg v Brizgavi. Prehodil je Virtemburško i Bavarsko ter se je čez Solnograd domov povrnil. Opazoval in spoznaval je nemške navade in običaje, ki se mu pa niso prikupili. Sam piše: Prepričal sem se, da Nemci se dostikrat širokoustijo, da tudi na Nemškem je dosti sirovosti, dosti revščine in ne zavidam jim zavoljo njih kulture. Nevarnosti za popotnika so povsod velike, smem reči, da veče kakor pri nas. V Draždanih sem bil v gostilnici: „pri mestu Rim", a v vsakem nadstropju je bilo zapisano z debelimi črkami: „Če ima kdo gostov denarja ali druge vrednosti kaj pri sebi, naj dá krčmarju hraniti, ker sicer se nikomur ne zagotovlja." V Magdeburgu je bilo na mestnem zidovji mnogo napisov: „Varujte se tukaj zmikatov." No! res lepi dokazi toliko hvalisane nemške olike.

Leta 1858. je potoval prvokrat v sveto mesto Rim. Pri tej priložnosti si je ogledal najimenitneja italijanska mesta. Bil je voditelj popotne družbe in pri avdienci je tudi on sv. očeta latinski nagovoril. Drugokrat je bil v Rimu leta 1871. s cerkvenim ključarjem Jurjem Kolarič-em. Izročila sta v slovenskem jeziku pisano adreso konjiškega kat. polit. društva sv. očetu Piju IX., na kojo so sv. oče v posebnem prav prijaznem pismu dne 29. sušca l. 1871. odgovorili.

Če tudi je bil zadovoljen sè svojo službo v Šent-Andrežu, vendar ga je še bolj veselilo pastirovanje, posebno prižnica i spovednica. Zaradi tega prosi za konjiško faro, katera se mu je tudi podelila. 8. grudna l. 1858. je bil instaliran, a vodstvo dekanije je še le 23. aprila l. 1859. prevzel; do tega časa je moral poprešnjo službo opravljati.

Tù v Konjicah se začénja druga doba Rozmanovega vspešnega delovanja. Popustil je skoro popolnoma slovstveno polje, ter je posvetil vse svoje močí v povzdigo duševnega i gmotnega blagostanja konjiške nadfare. O tem požrtovalnem trudu mnogo poroča: „Liber Memorabilium ali Kronika konjiške nadfare in dekanije", katero je on omislil l. 1868. in v katerej je uže lepo kopo raznih zeló zanimivih vesti zbral.

Prevstrojil je vso farno cerkev sv. Jurja od zvonikovega križa do oltarnih stopnjic i si tako postavil „monumentum aere perennius.“ Pri predelovanju stare trirazredne šole v čveterorazredno bil je vodilna roka, za kar se mu je deželni poglavar v posebnem pismu dne 21. decembra l. 1867. iskreno zahvalil. Obljubil je 2000 gl. za dekliško šolo, ako bi bili Konjičani pripravljeni isto sezidati, česar pa niso se vé da v svojo lastno škodo storili.

Vtemeljil je štiri ustanove, katere bode vedno njegovo slavno imé v blagem spominu ohranile. Prva znaša 1000 gld. srebra v prid križevske družbe; druga 2000 gl. sbr. za zboljšanje konjiške kaplanije; tretja 4580 gld. za dekleta, ki se omožiti želé, ako so v samiškem stanu lepo živele; peta 500 gld. v dušni prid ustanovnika samega.

Pri vseh svojih težavnih i mnogobrojnih opravilih vredoval je še vedno cerkveni koledar ali direktorij za labodsko vladikovino; je spisal leta 1864. malo knjižico: „Družbene bukvice za žene in hišne gospodinje“ (48 str.) Njegovo poslednjo slovstveno delo so: „Družbine bukvice za dekleta, ki so pri dekliški ali križevski družbi.“ (8° 500 strani.) Nagloma so se prikupile krščanskemu občinstvu, kar priča to, da so v desetih letih sedem natisov doživele, katerih je vsaki štel 2000 iztisov. Osmi, ki šteje celó 3000 iztisov, se je ravno dovršil. Ni se čuditi tako urnej razprodaji, ker tako živo opisujejo nevarnosti, ki proté nedolžnemu življenju; i navajajo sredstva proti istim. One so pravi „vademecum“ za dekleta, da ne bi zgrešile prave če tudi trnjeve poti; one so prav za prav odsev Rozmanovega pobožnega življenja.

A kakor je bil ranjki izgled in vzor vrlega duhovnika i dušnega pastirja, tako se je pa tudi povsodi kazal vnetega, iskrenega i nesebičnega narodnjaka.

Kot konjiški nadžupnik, bi rekli, je v djanji izvrševal, k čemur je domorodce z besedo navduševal, dobro vedé, da beseda gine, zgled pa rine. Kakor je v Drobt. l. 1853. svaril: „Slovenci! le nikarte, da bi bili opicam podobni in bi vse ptuje preveč radi posnemali. Žalibog, da se nekojim Slovencem in tudi Slovenkam vsaka beseda lepša od slovenske dozdeva,“ tako je pa tudi sam le to ljubil, to cenil, kar je domačega. Podpiral je sleherno domačemu ljudstvu koristno podvzetje. Z veseljem je pozdravljal društva, katerim namen je Slovencem dušne i gmotne močí pomnoževati.

Ko so se l. 1868. nekateri rodoljubi pogovorili, da hočejo Slovencem toliko potreben političen list ustanoviti, podpisal je takoj tudi on 500 gld. v gmotno podporo „Slov. Naroda“. 300 gld. je izplačal; ker je pa videl, da je uže takrat „Narod“ večkrat s pravega pota krenil kljub danej obljubi, odtegnil je daljno podporo.

„Slovenski Matici“ podaril je 1000 gl., in je bil njeni poverjenik zakonjiško dekanijo, kakor tudi družbe sv. Mohora, katero je posebno prostemu ljudstvu priporočal.

Ko se je tako navdušeno i zložno pobiralo mej radodarnimi rodoljubi za vtemeljitev narodne celjske čitalnice, se pokojni rodoljub ni dolgo obotavljal, in je po svojej moči pomagal, da se utelesi lepa i koristna ideja. Izročil je dr. Kočevarju, ki je bil duša tega povzetja, 200 gold.

Bil je oseben prijatelj z naj odličnejimi Slovenci; tako s prvim prvomestnikom „slov. Matice“, z dr. Lovro Tomanom, koji ga je 5. avgusta l. 1862. v Konjicah obiskal in se več časa pri njem mudil. Podaril mu je v dokaz prijateljske udanosti svojo podobo z lastnoročnim podpisom: „V prijazni spomin hvaležnega srca dr. Lovro Tomana.“

Kaj radi so se mnogozasluženi knezovladika Martin Slomšek pri njem mudili. Enkrat so bili celi teden njegov gost.

Pri njem so iskali duhovni i posvetni gospodje, bogatini i siromaki, mladi i stari dobrih svetov i sladke tolažbe; in v istini niso se varali v svojem zaupanji.

Nova doba národnega gibanja i prebujenja iz dolgočasne letargije v konjiškej okolici nastopila je z 29. januarjem l. 1871., ko se je rodilo kat. pol. društvo, katero šteje sedaj lepo število za dobro reč vnetih udov, i katero je pri zadnjih volitvah svojo moč pokazalo, ker je 33 glasov za narodnega kandidata pridobilo, ko je inače vse za nasprotnika glasovalo. I tega bora za cerkvene i národne pravice glava bil je ranjki g. Rozman prevzemši vsakokrat enoglasno volitev za predsednika.

To so ob kratkem naštete zasluge vrlega velemoža za slovenski narod.

Bil je pokojni visoke postave, plemenitih, milih i nježnih obraznih črt, ljubeznjivih i plamenečih očí i krepkega glasa. Sijala je raz njegovega lica neka plemenitost i dostojnost, ki ste takoj razodevale gorečega i pobožnega duhovnika, zvestega in odkritosrč-

nega prijatelja, učenega in skromnega Slovenca. Najbolj temna metafisična vprašanja so zgubila vso abstraktno, ako je je on razlagal in pojasnoval; vse je bilo tako lehko razumeti, da poslušatelji niso znali, bi li izvrstno prednašanje, globoko razumnost, moč razsodka ali bogati zaklad besed občudovali; kajti vse te prednosti so jih očarale ter jim razkrivale genij Rozmanov. Hvalil je redkokrat kaj; in če je to storil, bilo je to tako lepo, tako plemenito in zanimivo v njegovih ustih. Ojstro je živel po pravilih treznosti in zmernosti. Pritrgoval si je pri spanji, pri jedi in pijači. Istinite so besede, katere je prilično neki imeniten gospod izrekel: „Mi učimo ascetiko, Rozman jo pa ima, jo v djanju izvršuje.“ Ogibal se je praznih, brezkoristnih veselic. Zlati čas tratiti, zdela se mu je velika pregreha. Studil je vsakoršni prepir, nevredno duhovito prilastenje, polastenje in puhlo ponašanje z učenostjo. Le na prižnici i v spovednici se je pokazoval razumnega, spretnega, učenega i zvedenega duhovnika. Priprost je bil v svojej obleki, obnašanju, hoji, glasu i govoru. Dobrotljiv, pohleven, odkritosrčen vsem, prizanesljiv i ljubeznjiv otrokom in ubogim. Še tam, kjer bi imel z vso pravico resno in ojstro postopati, razodeval je svoje dobro i rahločuteče srce. Kar posvetna opravila zadeva, bilo mu je pravilo: „Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus (II. Tim. 2, 11.) Le kar ste potreba i krščanska ljubezen zahtevale, pečal se je ž njimi.

Ako vse to prevdarim, smemo za gotovo reči, da ga je smrt, če tudi nagla i neprevidna, popolno pripravljenega našla. Zjutraj 12. avgusta l. 1874. se odpelje zdrav, na večer pa ga pripeljajo domov mrtvega. Pri njem so se obistinile besede, katare je v Drobtincah l. 1854. sam napisal:

„Kar na zemlji vidiš, mine,
Kakor dim v zraku zgine,
Samo duša čista sveta,
Ki za dobro je vsa vneta,
Se ne stara in ne zvene,
Mar se z Bogom večno sklene.“

Podučni in zabavni del.

Vredil

dr. E. H. Costa,

predsednik slov. Matice.

Predslovo.

Ti članki so „notata“ mojih študij v letošnji zimi. Bolehavost je kriva, da niso popolnoma izdelani; — tudi sprva ne bil moj namen vseh tako, kakor se tukaj predstavljajo, na svitlo dati, nego le nekoliko zanimivejših sem mislil v časopisu po meni uredovanem — v „Vestniku“ — objaviti. Članki so začenjali pod peresom naraščati in presegati prostor, kateri je jim bil v omenjenem časopisu odločen. Med tem še nastopi druga okoliščina. Meseca avgusta tekočega leta imajo v Kijevu slovanski arhajologi svoj občni zbor. Kot dopisujoči ud moskovskega arhajologičnega obščestva imam moralično dolžnost v ta zbor tudi kakošno razpravo poslati; razve tega me še tudi veže posebna obljuba. Ker zaradi malotrdnega zdravja se ne upam na tako daljni pot odpraviti, nakanil sem s tem delcem slavnemu zboru tiskano pozdravico poslati; vendar, ker se je tisk delca, ako je imel o pravem času dovršen biti, moral koj začeti, ne mi bilo mogoče te razprave v točen system vrediti. Odsod je jena fragmentarična podoba. Sicer je to delce bolj historično-filologično, nego strogo arhajologično, a upam, da bode ipak vsem slovanskim starinoslovcem dobro došlo, ker jim bode za raziskovanje slovanske arhajologije čisto novo polje odprlo. Kar je moj prezgodaj umrli slavni prijatelj A. Gilferding v svoji izvrstni razpravi: Древнѣйшій періодъ Исторіи Славянъ, glava vtoraja: Venety (glej Vjestnik Evropy Tom. IV. str. 154—230) historično utemeljil,*) se tukaj dopolnuje in potrduje s filologičnimi dokazi. Ne trdim, da bi to delce bilo dovršeno in brez vseh pomanjkljivosti, a to trdim, da bode marsikaterega preiskovatelja zgodovine in jezika adrijanskih Venetov spodbujalo k novim in še globokejim preiskavam.

Slovanski arhajologi, katerim so ugodniše okoliščine nego meni, pa naj potujejo v klasično zemljo, in iz starinskih ostankov luščijo

*) Častite čitatelje napotujem pri tej priložnosti tudi na svojo razpravo o sorodnosti paflagonskih, illyrskih, jadranskih in baltijskih Venetov, natisneno v Letopisu Matice slovenske za leto 1871.

slovanske elemente. Dotične zbirke in dotična literatura je bogata, a narod, katerega je že Homer počastil s priimkom: „λάσιον κῆρ“ — si zaslužuje, da mu posvečujemo vso pozornost.

Ako hvaležno omenim, da je slavni predsednik Matice slovenske g. dr. Ethbin Costa največ pripomogel, da ta spis pride o pravem času na svitlo, nisem storil drugega, kakor svojo dolžnost. Razpravo samo pa priporočujem milostivi sodbi učenjakov strokovnjakov. Kdor živi na deželi oddaljen od bibliotek, mora pogrešati obilo literarnih pomočkov, in tako ne more, kakor bi rad, kaj izvrstnega in popolnega ustvariti. Rad sem, ako dobijo temljitejši raziskovalci od mene — nov kažipot in novo gradivo za raziskovanje in konečno določenje narodnosti — od nekdaj na glasu bivših Venetov.

Na Ponikli den sv. Cyrilla in Methoda 1874.

Pisatelj.

Vvod.

Za slovanskost starodavnih adrijanskih Venetov niso se samo poganjali Schlötzer, Surowiecki, Mannert, Šafařik, Springsguth in drugi pisatelji stareje dobe, temoč tudi v novejših časih imamo o tem predmetu temeljito razpravo od prezgoda umrlega Gilferdinga in Nemca Contzena*). Tudi mi smo v raznih člankih marsikteri dokaz za slovanskost Venetov na svitlo spravili, in vsak nepristransk preiskovatelj stare zgodovine bode priglaševal našemu trdenju, ka so med Karpati in Adrijo vže v predhistorični dobi Slovani prebivali, in ne šče le v 6. stoletji po Kr. semkaj prišli. To resnico je tudi spoznal eden naših rojakov g. prof. Urbas**), ki na strani 5. svoje razprave: „di Slovenen" piše, da so se Slovani, v raznih časih poskušali kraj Adrije naseliti, in pod opazko izreka sledeče: Dass die Slaven mit den Germanen zugleich(?) nach Europa gekommen, steht wohl fest, allein seit Jahren dauert der Streit, wer zuerst Krain und die angrenzenden Gebiete besetzt habe, die Celten oder Slovenen. Terstenjak's Beweisführungen steht ein gewichtiges Wort entgegen in Linhart's Versuch einer Geschichte Krains I. pag 154.

No poglejmo, kaj Linhart pravi. Linhart na strani 153. piše, da so nekdaj Grki, Latini in Slovani spadali k enemu velikemu ljudskemu deblu, in ednoisti jezik govorili, in da je ta jezik šče le pozneje v razna narečja se izrodil. Potem piše Linhart na strani 154.: Ich kann nicht bestimmen, wann und wo diese Ursprache geredet wurde. Aber warscheinlich ist es, dass damals, als die Ursprache schon in Dialecte überging, auf der Nordseite des adriatischen Meeres ein Volk gewohnt haben muss, dessen Sprache auch eine Tochter von jener Ursprache war, woraus die griechische, lateinische, germanische und slawische abstammen. Denn daraus glaub' ich mir die sonst wunderbare Erscheinung erklären zu müssen, dass sich an den ältesten Namen der Berge, Flüsse, Städte die griechische, lateinische, slavische und germanische Sprache in gleich sichtbaren Spuren wieder erkennen,

*) Contzen, di Wanderungen der Kelten, str. 67—73.
**) Dritter Jahresbericht der deutschen Oberrealschule in Triest 1873 str. 5.

dass es mir eben so gleich fiel, griechische Abstammungen zu finden, als Dolci die Illyrier und Springsguth die Veneter aus slavischen Sprachspuren zu Slaven, und Kluver aus deutschen Sprachformen alle Illyrier zu Deutschen gemacht hat".

Tako znal je Linhart pisati v svojem času, a čudim se, da gosp. prof. Urbas ni prost tacih predsodkov. Ako on razne moje članke pazljivo prebira, mora se vendar prepričati, da jaz na tanko razločujem te „Sprachformen", in dokazujem, da so te „Sprachformen" edina vlastitost slovanščine. Razve tega nisem suh jezikodrobec, nego podpiram svoje trdenje s poročili grških in latinskih pisateljev, in z arhaiologičnimi dokazi. Na voljo je častitemu g. prof. dano, naj iz te poltretje stotine venetskih besed dokaže po filologičnih pravilih, da so grške, latinske ali keltske, dasiravno ne tajim, da se jihove korenike tudi v teh jezikih nahajajo. A korenika sama šče ne odločuje vlastitosti tega ali onega jezika, treba je gledati na tvarilne oblike, na glasniške postave itd., česar vsega ne zanemarjam v svojih preiskavah, dasiravno se ne imam za nezmotljivega. Toliko mimogredé o g. prof. Urbasovi opazki. Vendar g. prof. Urbas sam ne verjame, da bi šče le v 6. stoletji prišli Slovani na Adrijo. On na omenjeni strani dalje piše: Die Wiedereinnahme der genannten Länderstriche versuchten demnach die Slaven mit wechselndem Erfolge unter Tiberius, Caligula, Constant M., weiters in den Jahren 405, 449, 548, 551; ihre letzte Ansiedlung wird in die Zeit von 593—595 gesetzt. G. Urbas je naimer Šafařikovega mnenja, da so Kelti, ki so 385 pred Kristusom začenjali prek grajskih Alp v gornjo in srednjo Italijo, en del naimer Skordiščani, pa čez Kras v dolenje strani Illyrika in Macedonije se preseljevati, vse slovanske prebivalce med Adrijo in Karpati za Karpate stirali. Ni namen tega spisa dokazovati neresničnost in nemogočnost tega trdenja, upamo na drugem mestu razjasniti, kje in kod so vse Kelti v deželah med Adrijo in Karpati stanovali, tukaj le edno damo čestitemu g. prof. premisliti, naj nam iz slovenščine dokaže toliko keltskih jezikovskih ostankov, kolikor mi slovenskih dokazujemo v venetsko-italijanskem narečji, ker naravno je in fakta potrdujejo, da, kedar močnejši rod slabejega izrodí, nastane v jeziku poseben jargon; to prikazen najdemo v franceščini, v friulščini, v angleščini, in mogli bi jo vsaj pri Slovencih po karnskih planinah najti.

Črez Venete so valovi raznih narodov plavali. Pri svojem prihodu so našli tukaj etrurske Eugance, te so porinoli v rhaitske planine in postali sosedje Umbrov. Zato najdemo že pri Plautu, ki je bil rodom Umbričan, več venetskih besed; gotovo so te prišle k Umbrom po občevanji z Veneti in Plautus jih je uvel v jezik latinski. Tako on rabi hirnea, nekakva posodva; ta beseda se lepo vjema s slovašk. hrn-ec, stsl. грънъ, lebes, dalje troia, Zuchtsau, čije razlago glej sub voce: Trogia — Trugia.

Naval Keltov je gorenje-italske narode, kakor Lygure, porinol na zapadno primorje, Tuske deloma črez Alpe, kder šče so

za Livija v Rhaitii skaženi svoj jezik govorili, deloma z Umbri vred črez Apenine. Sedaj so Veneti postali na zapadni meji sosedje Keltov, vendar niso pri tem silovitem navalu nič trpeli, nego svojo deželo mirno obdržali.

Prvi keltski plemeni, ki ste prekoračili reko Pad, ste bili Lingoni in Boji. Pod oblast prvih so prišla mesta: Parma, Mutina in Bononia; pod oblast poslednjih: Ravenna, ki je bila nekdaj vlastnina Venetov. Etruski so se hudo bojevali s Kelti, dokler niso premagani Keltom pot odprli v Rim.

Zveza s Samniti je malo pomagala. Znateljem zgodovine je znano, s kako ogromno hrabrostjo so se italska plemena s Kelti bojevala za svojo neodvisnost. Rimljani slednjič zmagajo, pobijejo Boje in Insubre, in skoro bi bilo vladarstvu Keltov v Italii odklenkalo, ako ne bi bili v Hannibalu, ljutem sovražniku Rimljanov, našli mogočnega zaveznika. Po bitkah ob Ticinu in Trebii je Hannibal prišel do trga Cannae. Po Hannibalovi smrti je še dolgo Rimljane nadlegoval Hamilkar, vendar Insubri in Boji so bili pobiti, prvi pri mestu Comum, drugi v zemlji Laevov.

Leta 563 u. c. je konsul Scipio Nasica Boje do čistega premagal; keltski Cenomani se podvržejo, in tudi Veneti se Rimu poklonijo. To je bilo okoli 194—190 pred Krist., in od tiste dobe se je začenjalo porimčevanje Keltov in Venetov. Da šče se je venetski jezik vsaj po deželi ohranil za Livija, Plinia, Virgilija, Cicerona, Catulla in Vitruvija pričuje več venetskih besed, katere ti pisatelji v svojih spisih rabijo, postavim: cisium, carbatina, vipio, cotonia, ceva, magalum, mentula, calla, caballus, lappago, batiolus, bacarus itd.

Latinščino je pokopala jena hči italščina, ali bolje rečeno romanščina, a iz jezika starih Venetov se je pri prebivalcih, ki zdaj obsedajo pokrajino starih Venetov, ohranilo obilo besed iz starovenetskega jezika, katere so pozneje romale po romanskem svetu.

Res je marsiktera še pozneje, ko je „Venezia la dominante“ strahovala slovanske prebivalce ob Adrii in njenih otocih, ko so Slovani v Benetkah imeli svojo imenitno naselbino v „Riva di Schiavoni“, prišla v italjanščino; zato toliko srbskih besed v tem italjanskem narečji; a vendar nahajamo v nekaterih besedah stare močne oblike, ki jih srbščina 14. stoletja ne pozna, dalje več besed, katere le poznajo severno-slovanski jezici, in jih niti slovenščina, niti srbščina ne hrani v svojem jezikovskem zakladu; — vse te so se gotovo ohranile iz starovenetskih časov.

To resnico je spoznal sam pridni Boerio, ki v vvodu svojega besednika piše: — „Sorto poi e diffuso l'idioma latino e fattosi comune a tutta Italia, siccome gl'Insubri, che abitavano l'attuale Lombardia, lasciarono la lingua Celtica, ritenendone però i dittonghi, le aspre e fischianti desinenze e i suoni nasali e gutturali, che rimasero sino a'di nostri, siccome i Toscani perdettero antica loro lingua Etrusca; cosi i Veneti adottarono anch' essi il nuovo

linguaggio e lo parlarono comunemente, meschiando e modificandolo cogli accenti e colla dolcezza dell' antica loro lingua grecanica e latinizzando non meno una quantitá di termini nazionali*), che non erano conosciuti in altri luoghi d' Italia."

Boerio tore ima jezik starih Venetov za „lingua grecanica", ako bi bil dobro slovansko umel, ne bi tega mnenja bil.

Po tem uvodu se podajmo na besede same; vendar preje, nego hočemo te pretresovati, je treba nekoliko o glasniških postavah venetskega narečja omeniti.

Labialci: *v*, *p*, *b*, *m*.

Slovanski *v* ohranjuje tudi v venetsko-italijanskem narečji svoj glas; najdemo: vertina, foramen = hrv. vrt, idem, vendar se čredi 1) z *b*, na primer: barare, far frodi, in pa svariada, errore; 2) z *m*, zato najdemo melma in velma, kar edno in isto pomenja. Enako čredenje je tudi navadno v slovanščini.

Soglasnik *b* se čredi s *v*, zato več besed slovanskih v venetski italjanščini ima *v* mesto *b*, tako: scravazzar, škrobotati, bolj redko z *p* in *m*.

P se čredi s *b*, zato *bis*-ato, anguilla, slov. *pisk*-ur, *m* pa z *v*, zato najdemo melma in velma, manga in vanga.

Kakor se labialni soglasniki izsuvajo v slovanskem jeziku, postavim pred *n*, *nj*, n. pr.: kanoti za kapnoti, tako tudi v venetščini: rogna beri ronja za ropnja. Dalje se labialec *v* izpahne med dvema soglasnikoma n. pr. macaizzo, tempo nuvoloso, umido = mokavica, primeri bolg.: krastaec za krastavec, paone za pavone**).

Dentalca: *d*, *t*.

Soglasnika *d* in *t* se pred mehkimi samoglasniki omehčujeta v *dž*, kar se pa v venetsko-italskem narečji večidel glasi ko *z* in *zz*. Tako je iz lat.: radio, die Radspeiche, postalo v venetščini: razza, zato slov.: radja — radža, starobolg.: ražda, je v venetski razza, stratja — straća pa: strazza, v starobolg. bi se glasilo: strašta. Kakor slovenščina rada soglavnik *d* izpahuje med dvema vokaloma, postavim rojen mesto rodjen, klaja mesto

*) Že Linhart je željo izrekel, da bi kdo spisal slovnik narečja venetskega, ker „ein philosophisches Wörterbuch des Venetianishen Dialectes würde vielleicht noch welche Spuren der slavischen Sprache in demselben aufführen. (Versuch einer Gesch. von Krain II. 62). Temu je vstregel Giuseppe Boerio s svojim delom: Dizionario del dialetto Veneziano, terza edizione Venezia 1867.

**) Na početku besed pa soglasnik *v* se pogostem odvrže, zato: ose za vose = voce. To najdeš tudi v slov. las, ladati za vlas, vladati. Sopet se pred vokalom pritekne, na primer: vovo za ovo, jajce, v slov. vokno, voče. Tudi v *g* prelazi, zato zgolo za svolo, volamente, il volare, primeri slov.: zgon in zvon. Že Plinij piše, da so Venetčani radi *v* na početku besed odmetavali. Pis.

kladja, tako tudi venetščina, zato najdemo: bean za bedan, nio za nido, peon za pedon, bailo za badilo. Večkrat je slov. *d* v venetščini *t*. Tudi *t* med dvema soglasnikoma izpada: caena za catena, cainello za catinello.

Liquide: *l* in *r*.

Venetščina soglasnik *l* povsod vokalizuje ali ga celo potlači tam, kder ga italjanščina rabi, tako govore: mugier namesto mogliere, vogia mesto voglia, volja; pred samoglasniki se spremenja v *i* kakor v italščini sploh, postavim chiamar = lat. clamare, chiuso = lat. clauso; to stori tudi v slovanskih besedah, zato: chiacolezzo, piccolo romore za: clacolezzo — klaklokolica. Pred glasnikom *i* se celo v ta glasnik vtopi, na primer: china = lat. clina, prina za pruina. Tudi soglasnik *r* se pred samoglasnikom in za samoglasnikom zgubi, postavim: varaio za varario, zavatin za zarvatin. Enako prikazen najdeš tudi v slov.: čevelj za črevelj, žebe za žrebe itd. Podnebnik *n* pa prelazi tudi rad v *l*, postavim alzana za anzana itd.

Guturalci: *h*, *g*, *k*, *gh*, *ch*, *c*, *cc*.

Soglasnika *h* venetščina, kakor italščina sploh ne trpi, temoč ga na početku odvrže, v sredi pa izpahne, zato najdeš: suota, siccitas, mesto suhota, ranto mesto ranhto. V besedah iz tujščine sprejetih začetni *h* spremenja v *g*, postavim: getra, gitar, werfen, slov. hitati, gearchia iz: chiarchia.

G ohranjuje svoj glas pred *o* in *u*, pred *e* in *i* prelazi v *dž*, ravno tako *k* (*c*) v *č*; ital. *ch* pa se v venetščini glasi kot *č*, in Venetščan izgovarja besede: chiave, chiesa, chiamor, kakor: čiave, čiesa, čiamor, to velja tudi od slovanskih besed: chinchia = činčia, slov. kinčia (chinchia znači žensko, ki se zmirom kinča), chinciarse = činčiarse, slov. kinčati, chioca = čioca = slov. kvokla — klokla, gallina.

Soglasnik *g* venetskonarečje pred *ia* in *io* spremenja v *z* ali *zz*, tako: mazor, mesto ital. magior, zornada mesto giornada, zogo mesto gioco, trazzo mesto tragio, garzo mesto gargio, formazzo mesto formagio; to velja tudi od slov. besed.

Soglasnik c spremenja venetščina rada v *s* na pr. vose za voce, *cc* pa v *z*, postavim: azar za acciar, tudi v *zz*, in pa *ss*; zato: schiaussar za schiauciar = slavkati, slovkati, musa za mucia.

Kakor se v venet. *c* pred *i* glasi kot slov. *c*, tore italj. cibo = cibo, tako *g* pred *e* in *i* ne kot *dž*, nego kot slov. *dz*, tore zente = gente. *Z* in *zz* pa je po Boeriu = *s* dolce.

Soglasnik *k* pa venetščina rada spremenja v *g*, postavim: cago, cagador, mesto caco, cacatore, gato za cato, maček;

soglasnik *g* v slovenskih besedah pa spremenja v *k*, postavim: Cacal = srbski gagal, ruski gogol.

L za *g*-ejem pa, kakor smo že slišali, izbija, zato: bagia mesto baglia; ta *gl* pa prelazi v italščini v *i*, tedaj: baia; *gl* ni drugo nego polski ł*).

Tudi v slov. *l* rad prelazi v *j*, primeri: *j*enzik, *j*azik, *j*ezik, litov. liẽžuvis, lat. *l*ingua, od lingere, *l*izati.

Sibilant *sc* = *š* se v venetščini izgovarja kot *s*, *ss*, tore pesce = pesse. Znamenito je, da se je šče v mnozih besedah ohranil staroslov. ѫ in ѧ in sicer kot am, om, an, en; da se ѣ glasi kot čisti *e*, priča je ime venetsk. božanstva: Belin, kar kaže, da so te oblike prestare.

*) Romanski in germanski rodovi ta ł niso mogli izgovarjati, zato so pred njega guturalca: *g* in *k*, Grki pa *θ* vrinoli, zato najdeš: Schiavo, Sklaven, Sclavini, Sclavinia, Σθλαβηνοι. Ker Venetʼan *l*-a pred vokalom ne trpi, tore izpahne in obdrži samo vrinjeni guturalec. Pis.

Leksikon.

Anzana, fune, vrv; starosl.: anza, onza, novoslov. ože.

Antian, tegame, Tiegel. Antian se govori v patavinskem narečji, v venetskem: Intian. Uže Calmo je opazil, da antian se ima staviti k latinskemu: intus, in prav je zadel, vendar: antian je slovanska oblika, ker v staroslov. rabi жтрь — antr, ontr, od koder жтроба, intestina, жтлъ = antl, cavus, perforatus. Antian je po vokaliziranem soglasniku: *l* iz: antlan, novoslov. votlan, tore vas cavum, perforatum.

Barbotar, plaudern, slov. brbotati.

Batola, čenča, rusk. botlat, neumno govorit, srb.: batinat.

Baita, capana, slov. bajta, tore ne madžarsko kakor Miklošič misli.

Brado, junček, braduma, goveja živina za plod, polsk. v kašubskem narečji: brad, plod, latvijski: bred, accrescere, slov.: bredji — breji, staroslov. breždi, praegnans.

Bada, maniera, slov. vada — na-vada.

Bean, za: bedan kakor: suar za: sudar, armselig, srb. bedan, slov. beden.

Bagia, za: baglia, burla, scherzo, rusk. bali, Narrenpossen. Diez iz gršk. *βαιός*, gering! ali mi imamo v venetščini: bagia = baglia, tore je *gli* korenično.

Bagio-baglio, srb. baljav, korošk.-slov. bal-hast, lisast. Belizarjev konj, ki je bil po vsem životu črn, samo po čeli lisast, se je velel: Balan:

Brancin, vrst ribe, litov.: brunšis, Plötzfisch.

Bria za: brida, Zaum, primeri staroslov. bridati, adstringere.

Bognon, enfiato, Geshwulst, srb.: bunjati, anschwellen.

Bugna, Wulst, Geschwulst, slov.: bunka, Geschwulst.

Bodolo, mal, debel človek, starosl. botěti, odebljati.

Borela, Magen von Hühnern, srb., ruski: burag, Thiermagen.

Burelo, legno longo, che serva per formare l'impiombatura di un cavo coll' altro, primeri slovaški: burit, lamati, izrezati, vrtati, iz te korenike je omenjena borela in burag.

Britola, Schneidemesser, britolin, Federmesser, slov. britva, Barbiermesser, srb.: britva, Taschenmesser.

Barena, muža, slov. bara, srb. bara, češki bařine, ruski bar, vse v pomenu muža.

Broda, juha, litov.: brada, Jauche, Pfütze, slov. broditi, župo trositi.
Bizarin, agnello, slov. bica, ovca.
Burlar, scherzar, rus.: burnut, bajke pripovedati.
Baga, Schlauch, srb.: bagan, Lammfell.
Bagiar, Küssen, srb.: bagnuti, buznuti, slovaški: bazkati, češk: bozati. Latinski pesnik Catullus rodom Venetčan je basium in basiare spravil v latinščino.
Brombola, sonaglio, slov. brumbica, Maultrommel.
Badar, attendere, rus.: bodet, zreti, paziti, polsk.: badać, forschen.
Bagarin, Herzenskind, Lieblingskind, slovaški: bagnuti, češki: bažiti, ljubiti, sansk: bhadž, amare, colere, venerari.
Balir, rediti, rus.: baloven, verzogenes Kind, balka, rejeno jagnje, slovaški bala, vamp, slov. bale, Säugling, sansk. bâl, nutrire, bâla, dete, venetski balia, Saeugamme.
Chiacolar, parlar vanamente, slov.: kloko-tati.
Chiacolezzo, piccolo romore, starosl. klokol, klokot, rus. kolokol.
Chinchiar se, pulir si, sich zieren, slov. kinčati.
Cracca, Rosswicke, uže Pliniju znano, slov. grah, grahor, grahorica.
Ciola, larus cinereus, hrv. čola, vrana.
Coger, volova koža, slov. koža, kožer, koža, ki se razprostre.
Canevin, celleta, volticciuola, kleines Gewölbe, staroslov. konob, pelvis, vas, novoslov. konob, cella, tudi srbski; konobar, pincerna.
Calóta, Kopfbedeckung, slov. srb. galiti, bedecken, verhüllen, česk: haliti.
Cimetta, germen, slov. cima je prešlo tudi v poznejšo latinščino iz venetščine.
Cima, apice, rus.: kaima, Rand.
Cala, calada, calaia, passo, quello, che si fa per poter entrar nel campo, Feldweg, srb.: kalati, kalavati, izlaziti, litovski: kielias, Weg. To besedo že rabita Venetčana Livij in Virgil: calla, callis, deviae calles, unwegsame Wege, česk. kalat, hoditi.
Chiocar, gracidar, primeri hrv.: orel klokoče, klokotati.
Caia, Knicker menda od kajem se, toži se mi.
Chiochera, chiusa, Verschloss, slov. kluč, klučavnica, kluka, tedaj: chiochera-klučera, klučara
Chioco, pijan, slov. vino rad klukati, je na-klukan, nemški angestossen, angestochen.
Cigolo, vinacciolo, acino, hrv. čiger, mustum tortivum.
Croda, rupe, v slovanščini pomenja krd špičasto orodje, primeri šče hrid.
Cimegar, socchiudere di occhi, slov. z očmi — čmigati.
Cip, ime ptice, slov. cipa, emberiza (Linée).
Cigar, slov. cigotati, srb. ciknoti, schwirren, kreischen, ruski: ciganiti kichern.

Cotega, Fallschlinge, primeri staroslov. k u t i t i, machinari.
Caranza, ariditá, g o r e n i c a, srb.: z g a r a t i s e.
Chiompo, manco, prim. srb. klompav, klempav v sorodnem pomenu.
Coqion, Hode, srb. k o k a, Schamtheile.
Colo, viscoso, slov. k e l, k e l i t i, leimen.
Crielo, das Schoos im Netze, slov. k r i l o.
Cono, weibl. Scham, iz venetščine tudi v lat. c u n u s, slov. kraj Mure: k u n a, vulva (glej Murko s. v.)
Cazzar, hineinstossen, slov. srb. k u c a t i, k u c n o t i, k e c n o t i.
Clacche, Ueberschuhe, rus.: h o l o č e, nemški iz slov. K a l o s c h e n, slov. h l a č e.
Crica, Zank, slov. k r e g.
Crepar, morir, slov. k r e p n o t i.
Chiassato, Laerm, slov. h l a s t a t i, lärmen (Murko).
Copanetto, mala sulica, slov. k o p j e.
Cesto, Staude, Zweig, c e s t a ein Korb aus Zweigen, staroslov. k u s t a, virgulta, rus.: k u s t, frutex, Busch.
Copelina, piccolissima particella d'oro, d'argente, primeri rus. k o p e k, iz korenike k o p, scindere, kakor: r u b e l j iz r u b, scindere.
Copano, ladja slov. k o p a n j a, Trog.
Cugna, denar kovati, k u - n j a, iz k u - j e m, kovam.
Carpia, črevlji, škornji, severnoslov. k a r p - k y, k r p - k y, slov. k r p l j e, Schneeschuhe.
Cuba, volta, Gewölbe, srb. k u b a, svod nad ognjiščem, rus.: k u b, Kreisel.
Cataronaccio, Zänker, staroslov. k o t o r a, k o t e r a, dissensio, k o t e r a t i, coarguere. Slov. in srb. te besede ne poznate, tedaj je šče ostanek iz stare venetščine.
Celente, medico, slov. c e l i t i, mederi, vračiti.
Cheba, Dickkopf, Trottel, slov. k e b a s t, trmoglav, k e b l a č a, Kopf.
Chizza, *Chisa*, psica, srb. k u j i c a, k u č k a, slov. k u s a, k u z l j a itd.
Cocal, larus canus, srb. g a g a l, rusk, g o g o l.
Cocolar, far caro, česk. k o c h a t, pol., k o c h a ć, ljubiti.
Calessa, kolesa.
Cantano, angoloso, voce antiq. staroslov. k a n t, k o n t, angulus.
Caricare, ladjo natovoriti, srb. ladjo na-k r c a t i, carco, Ladung, sansk: k r č č, obtežiti k r č č k - g a, teža.
Cefar, slov. c e p i t i, v ednakem pomenu.
Erto, alto, voce antiq. slov. e r t, Spitze.
Endegole unbedeckt, unverhühlt, litov. d e n g i u, verhühlen, staronemško: d a k j a n, d a c h j a n, d e c h j a n lat. tego.
Farfalin, Schmetterling, Flatterer, slov. f r f o l e t i, flattern.
Galoria, allegrezza eccessiva manifestata con gesti, staroslov. g a l i t i, σκιρτᾶν, vor Freude springen, od tod venet. g a g i o s o za: g a g l i o s o, lustig, heiter.
Ghebo, antica voce veneziana, rivolo, rus.: g u b a, uliv morja, die Bai.

Genca, tristerello, sparutello, elend, slov. gingav.
Gora, fossa, per la quale si conduce acqua, pol.: gara, dira, slovašk: garat, vodnjak, žleb, koroškoslov. gariti, bežati.
Gruzzo, Haufen, slov. gruča, grča.
Grumo, quantitá di cose accumulate, slov. grum, grm-ada, srb. gromila; grumo, villupo, Wulst, Klumpen, srb. grumen, Klumpen.
Garbo, acconcezza, bon tratto, uomo di garbo, onorato, galantuomo, litov. garbė, honor, gloria.
Gatolo, Kanal, rus.: gat, draga, Wassergraben, srb. gat, Ableitkanal.
Grintoso, schaebig,, slov. grintav, litov. gryntas, calvus, odtod ime gore: Grintovec — Plešivec.
Gongolar, saltar di gioia, vor Freude hüpfen, rus.: gugatsja, staroslov. gongat, srb. gungul, primeri šče staroslov. gongniav.
Gropo, nodo, srb. grba, Knoten.
Goto, Becher, pri Gorici: got, iz venet. v lat. guttus pri Pliniji rodom Venetčanu, sansk. ghata, hydria fictilis.
Giorda, Thür, srb. garda, zagrada.
Gaza, corvus, srb. gačac, Krähe, gakati, krähen. Diez stavlja k nemšk.: agalstra, Elster, Galster (?).
Grebani, luoghi sassosi, slov. grape, ali pa: greben, kammartige Felsen.
Grola, corvus, primeri rus.: graj, Krähgeschrei, litov. gro, srb. grajem, crocito, krähen.
Godegar, modern, slov. goditi, goden, maturescere, maturus.
Gritar, corrodere, srb. grtati, nagen, schaben.
Gronda, kap, Traufe, srb. gruda; cedilo, že Varro pozna: subgrunda.
Gozzo za: Goccio, Kropf, slov. gok, ein kropfiger Mensch.
Lapazza, pezzi di legno per rinforzarli l'antenna. srb. lapacke, deske pri mlinskem kolesu, slov. lapte.
Landa, catena di ferro, rus. lanta.
Landra, umazana ženska, srb. v Srěmu: landra, Schmerhaut. Diez vse sorte besede priravnava; vendar obširniše drugokrat.
Lopa, scoria, slov. lupiti, schälen, lopa se rabi pri venetskih kovačih, kedar se železo lušči — lupi.
Lisso, polito, slov. ličiti, glätten. *ss* je iz *c* postal, glej dole: lissa.
Lugia, la femina di porco, che ha partorito: slov. ložna svinja, primeri staroslov. lože, ložesno, uterus, vulva, srb. loža, Nachgeburt, Diez iz nemšk. lôs, pa je li lôs nemško?
Landa, Heide, Flur, staroslov. landina, lendina, novolov. ledina, sorodno je got. land, χώρα, ἀγρός.
Lagno, lamento, slov. laj, lajati.
Lagar, zulassen, indulgere, starolov. lag-oda, indulgentia, lagoditi, indulgere.

Lissa, in den Nachen geflossenes Wasser, lij, lijica, iz liti.

Lenza za: lenccia, Boerio pravi, da je lenza, voce ant. che significa acqua, zato prislovica: Venezia di Lenza, staroslov. lonka, muža, latvijsk. lenka, lanka, mužnat travnik.

Liban, corda, che si fa ad uso di tirar le reti, srb. libati, bewegen, schwanken.

Matizar, gaukeln, tanzen, matacin, Gaukler slov. motati, motiti, circumagere, rus. matora, Rolle, slov. matuda Rührkübel, rus. matusit, běgat, sansk. math, vrtiti.

Marangonar, Holzarbeiten aufführen, ruski murja, lesena hiša, slov. mirina, stena.

Molo, Damm, slov. moleti, hervorragen, polabskoslov. mol, Anhöhe. Diez misli na lat. moles. Ne verjamem.

Maregna, Copertoio, Decke, sansk. mur, ograjati, glej: marangonar.

Melma, muža, slovaški mala, grěz, blato, muža.

Messeto, messetaria, antico termino veneziano, slov. mešetar, staroslov. мъшель, turpis quaestus; Boerio je mislil na grško: μεσίτης, Mittelperson, a zato ima Taljan mezzano, tore messeto in messetaria imata drugo koreniko.

Marra, Marrone, Jäthaue, korenika je *mr*, *ml*, conterere, iz katere imamo več slov. besed; že Plinij rabi: Marra, mateola.

Mugnegar, zermalmen munjekati, srb. munjak = molnjak, Mühlstein.

Musa gobec, sansk. mukha, os, vultus, slov. mucati, gobčevati gobec napraviti, srbski mucati, mucljati tudi slov. mummeln, stammeln; musa stoji za: mucia. Diez ne vé, kam bi prav to besedo djal. Ferari misli na mussare, ali Diez dvomi, ker črke se ne skladajo.

Magogo, persona piccola, slov. magaš, Zwerg (Murko).

Muchiachia, (beri: mučiačia) Dama amorosa, je — mužača.

Muzzar, wegrücken, slov. micati, meknoti.

Macar, klein hacken, schaben, srb. makljati, schaben, maklja, Schabmesser, iz te korenike ime venetske jedi: macaron, macaroni, ker se testo maklja, primeri: rezanci iz: režem.

Monin, Minin, mačka, slov. (korošk.) muna, sansk. mêna-da, mačka.

Meriga, der Dorfbüttel, srb. merati, schlagen. Zaradi sufiksa primeri: Čeliga, solyga itd.

Mazzar, schlagen, ruski macat, schlagen, slov. macelj, Schlägel, venet.: mazon, Schlägel.

Nugia, Verdruss, slov. vnoža se mi, es verdriesst mich.

Paltan, paltanoso, paltanazzo, paludoso, Palta, ime mužnate reke na Polskem, Palta (Paltenthal) mužnata dolina na Štirskem.

Piochiaria, Schmutz, Unordnung, slov. pločav, štajarskonemško plotschet.

Pestrinera, moglie di lattajo, slov. pesterna.
Pizza, Ausschlag, iz: pikca, pikica. Diez tudi kaže na thema pic, stechen.
Polaca, mezzo abito, slov. pol, pol. pola, Schoos; tudi venetsko polana znači isto.
Petolar, cantuzzare, petogolar, zwitschern, slov: peti, horv. petljariti.
Polegana, tarditá, slov. polegati.
Pita, slov. puta, Gluckhenne.
Polizza, piccola carta, slov. pol, pol papirja.
Pinco, coglione, Hode, slov. pinke, Schamhaare.
Piatina, piastra di legno, slov. plat, plata, platišče.
Precozzia, das Hin und Herstossen, slov. prekuc-noti.
Pustoto, wüster Ort, terren pustoto, slov. pust.
Piron, pironcin, vilice, staroslov. piron, pirun, orodje za pir, convivium, venet. pirieta, Fleischbrühe.
Petar, anhefteln, slov. petlja, Haftel.
Pezzar, necken, sticheln, slov. in srb. pec-kati.
Ponga, gozzo, Kropt, staroslov. pong-va, nodus.
Papa, papone, grdež, neumnež, slovašk. pupa, grda ženska.
Proton, diabolus, protnik, protivnik.
Pizzicar, pickati, pikati, venetski piccolo je iz: pika, pičica, Tüpfel. Tudi Diezu je piccolo, tüpfelhaft.
Pinzo, lästig, srb. pinj-av, dosadanlástig, padovansko pio, seccatore, goth. fiand, novonem. Feind.
Ragiar, dreti se ko osel, slov. rigati.
Rantegar, laut schnarchen, ranto, das Schnarchen je popačeno iz: ranht, ranhtati, rohtati, rohneti od koder rohtelj, rohtač, Frosch, gršk ῥόγχος, der Ton im Schnarchen, nemški röcheln.
Razza, generazione, franc. iz italj. raçe je iz: radja, radža, radjat, generare.
Robo, faustgrob, slov. robat, človek.
Roncola, Trinkgeschirr, slov. rončka, ročka.
Rogna, scabies za ropgna — ropnja, *p* izpade, primeri: corutto za corupto, staroslov. rop, pus, Geschwür. Menage misli na lat. robigo!?
Racchetare, beguten, beruhigen, besänftigen, staroslov. raknoti, tolerare.
Romba, Raub, rombar, rauben, staroslov. romb, raptus, rombit, rapere.
Regotin, Hobel, srbsk. regati, rgati, abreiben, hobeln.
Rabachino, fanciullo, slov. na ogersk. rab, fant, raba, dekle, česk. pa-rob, Knabe, rus. reb-ěta, Kinder.
Roza, kanal iz rodja — rodža, korenika: rud, fluere, zato: ruslo za: rudlo, Flussbett, Rudon, imé reke na Litovskem, koroškoslov. roja za: rodia, Bach, potok,
Reguagio, Wachtelkönig, regvač, iz: regati, regetati.

Resche, lisca, Acheln, quella materia legnosa, che cade dal lino, dalla canapa, dal ortica e da tutte le piante tigliose; slov. diminut. reske, od resa, srbski resa, nuca, slov. resa, die Spitze der Aehren, Achel.

Riga, vrsta, slov. riža.

Sberlar, mit umgekehrter Hand schlagen, srb. brljati, s prstom premetati.

Sbaragliar, dissipare, disperdere, srb. sbrljati, idem.

Sbragiar, far gran romore, slov. bregnoti, obregnoti se.

Stregghia, zobato železno orodje za poganjanje konj, staroslovensko strčka, strčkalo, stimulus, strčkati, pungere.

Sagomada, das Visiren, slov. segati.

Salpare, den Anker springen machen, staroslov. slpati, springen.

Sogia, soia, donna, che burla assai, slov. šoga, šoja, graculus.

Stenco, ausgedehnt, dis-teso — slov. steg-noti, staroslov. teng-noti, lat. tendo; dis-teso = raz-tezan.

Stampar, imprimere, staroslov. stompati, calcare.

Strapazzar, slov. strapiti.

Stracco, müde, slov. stračen, staroslov. strakjenie, das Zugrunde gerichtet sein.

Strazza, cencio = tratja — traća, Tratsch, iz: treti.

Strazza, straccia, roba consumata = stratja — straća, iz stratiti.

Smoca, berta, burla, srb. zasmočiti condire, novoslov. smok, obsonium, primeri: das Gespräch würzen, einem versalzen.

Smaro, afflizione d'animo, staroslov. mara, mentis emotio.

Squarzoso, splendido, polsk. skvar, splendor, skvarzić, splendere, ruski skvarit, žarit, žarko topit.

Scricolar, schwirren, kreischen bolg. skrca, stridor, slov. skrikati.

Seca, sechera, Fluth, srb. seka, sekati = pluskati.

Svariada, errore, variti, pre-variti, staroslov. variti, umgehen fig. täuschen, verwirren.

Scocar, scattare, abspringen slov. skok-noti.

Smorzin, escremento ch' esce da naso, slov. smrkelj, rusk. smorč, Rotz.

Scarnir, troncare, skrniti, findere.

Sdruzzolo, sdruciolare, ausgleiten, slov. sdrknoti.

Suota, siccitá, je suhota, ker Italjan soglasnik *h* sovraži, primeri: uomo, erba, in gore: ranto; dalje: traere za: trahere.

Stropin, il fascio di lino, srb. stropnica, Strohseil. Že Gellius pozna: struppus, Band.

Sbigo, voce antiq., confuso, slov. zbegan, beirrt, gescheucht.

Sagola, Senkschnur der Schiffer, srb. sag, Senkung, Beugung.

Sepa, ein Mensch, der viel aufschüttet, Trunkenbold, slov. sipati, sep.

Strupiar, guastar li membri, strupiti, trupati, litov. trupeti, staroslov. trup, membrum.

Sbrico, galante, iz brih-ek, brh-ek.

Smornarse, infastidirsi, srb. smoriti, ermüden.
Slodra, ženska z umazanim oblačilom, slov. žlodra, blato.
Scarabazza, kurva, skurbača.
Sbrodachia, Fleischbrühe, primeri gore: broda.
Scapatina, piccolo fallo (Fehler), primeri srb. skapiti se, perire.
Sbuoro, ricriamento, srb. zbor, Unterhaltung, Gesellschaft.
Smorzar, lume estinguere, slov. smrknoti, mrknoti.
Scapolar, liberarsi, slov. skopati se, srb. skapulati.
Scagia = *scaglia*, skala, cortex, staroslov. skala.
Scaranto, specie die terreno arido.
Scaranza, infiammazione di fauci, slov. zgoreti, zgorenica.
Schiaton, termine de nostri antici Veneziani, temerario sfortunato, der im Unglücke noch tollkühn ist, srb. v Srěmu: sklata, Dummkopf.
Scarcagiar, beschmutzen, srb. skrkljam, skrknoti, beschnufeln.
Scarpello, litov. kirpinti, scindere, scarpello je železno orodje za razkalovanje pečin.
Schienza, skalenica, schienza pomenja: treska, Splitter.
Schiopozar, far strepito, sklopotati.
Scoco, Springinsfeld, waghalsig, slov. skok.
Scontar, diminuere i debiti, staroslov. skontati, demere.
Scorabiar, festinar, staroslov. skoriti, festinare.
Scravazzar, cadere di molta pioggia, slov. dež škroboče.
Sciantar, *schiantar*, rompere con romore, staroslov. šentati, fremere.
Sbrindola, schlampichte, zerfetzte Person, sbrindolona, vagabonda, litovski brindu, hin und her waten.
Schiao, addio! salve! je slov. slava! ker Venečan med dvema soglasnikoma *v* izpahne, na primer: paon = pavon, pav, taola = tavola, debeli *l* se je vokaliziral, in kako iz imena: Slav napravil: schiavo, schiavone, tako tudi pri schiao, zato je tudi
Schiaussar, cinguettare iz: slov-kati, slavkati. Boerio sam pravi, da je schiao „sincopato di schiavo".
Soga, voce padovana, Bindseil, staroslov. sag, posag — compages, sansk. sagh, adfigere, configere. Diefenbach misli na kimrišk. syg, Kette, bret. sug; Zugseil, utegne prasorodna biti.
Sterpo, carico, Ladung, primeri: trpati, na-trpati, einfüllen, übereinanderhäufen. Boerio ima to besedo za prestaro veneško, in jo primerja z grško: στερέωμα!! —
Tassa, voce antiq. per busse, Stoss, Schlag, česk. tasat, stossen.
Tontonar, strepitare, staroslov. tontnati, sonare, srb. tutnjati, tutnjava topov, Kanonendonner.
Travo, Stromm, corrente, slov. drav, drava.
Tressar, scancellare, fregacciolare, verzieren, Fransen machen, starolov. trěsn, fimbria, trěsnovit, fimbriatus.
Tapinar, pestar con piedi in andando, slovašk. tap-kat, srb. topkat.

Tombar, tretten, srb. brez nasalca: tabati, stampfen, taban, die Fusssohle.

Traino, franc. train, Zug, Fuhr za: tragno, *g* prelazi v vokal, primeri: maior za magior, maiestas, za magiestas, maestá. Suffiks *no* najdeš v: gumno, brvno, primeri trag, rusk. trogaju, curro.

Tripazza, ventracio, angestopfter Bauch, srb. trba, glej več o tej besedi dalje dole.

Trochia, persona pingue, slov. tročast, štajerskonem. Trutscherl, dickes Trutscherl, rus. dročen, dickes Kind.

Trozo za trogio, semita, rusk. trogaju, curro.

Trupar se, ammontichiare, pojati, goniti se, Hrvati pravijo: krave se trupaju = pojajo.

Trussa, Schmauserei, slov. trošiti, strošek, victus, „daj drvarom stroška, ker v hosto grejo".

Tartitor, cacatore, srb. trto, trtica,, das Schweifstück vom Geflügel, trtositi, Unsinn reden, schwatzen.

Tanaglia, Zange, staroslov. tanti, tenti, scindere.

Tandan, ein dummer Mensch, slov. kraj Ščavnice: Tudjan, primeri ruski: tynda, duri, podli (Gilferd. o srodstvě p. 233).

Tartagiare, in den Tag hinein reden, srb. tartanj, Plauderer, trtositi, daher plappern, zato patav. tartagin, lastavica, die Plappernde.

Tentinagar, voce padovana, vaccilare, srb. tentati, schlendern.

Tragante, quelli, chi va a caccia degli ucelli, slov. trag, Spur, Fährte, tražiti itd.

Traghettar, passar con barchetta da una all' altra riva, rus. trogaju, curro, slov. trage, Läufer, dolge noge, traglač, človek z dolgimi nogami.

Tocco, das Berühren, slov. taknoti, teknoti, ne kje iz tango, iz kterega themata dobi ital. tatto = lat. tactus.

Tiron, strappata, Zug, Trieb, slov. tirati, treiben.

Tondo, gutgenährtes Kind, slov. dunda, duda; je prešlo tudi v nemšč. na Štirskem: Dudel, Tudel, dicker Dudel.

Trapola, Mausfalle, staroslov. trap, fovea, fossa. Diez misli na starogor.-nemšk. trapa, Schlinge, pa je li ta beseda izvirno nemška?

Tana, Grube, Loch, srb. tanja, mesto, kjer se ribe sušijo.

Tangaro, villano, staroslov. tang, teng, labor; tangar je tore: tengar, tegar, pri Ribnici, teg, frumentum, primeri tež-ak, tenžak iz tengiak.

Trazza, Traçe iz tragia, tradžia, tradža, primeri: trag, Fährte, trogaju itd.

Tichignar, frugulare, po noči tiče loviti.

Tugo, homo simplex, slov. tog, starr.

Trescar, scherzar, cachinar, srb. treskati, sonitum edere, tresca, trescon, un ballo intrecciato, ker z rokami pri plesu treskajo. Diez izvaja iz gotinsk. thriscan, dreschen.

Vertina, Loch, horv. vrt, foramen.

Vargo, za varco, pot, ki si ga živina skoz plot napravi, starosl. variti, praecedere, praecurrere, ital. varcare passare. — var-kati.

Vogia — voglia, volja, ital. volontá.

Volta, Wendung izvorta, vrteti, mutato *r* in *l*.

Varo, brandig, starosl. var, aestus, Brand.

Voge, fermate vi, forte, ruski vaga, moč, sila, vagan, silen, močen človek, venetski vogar, mit aller Kraft rudern.

Zacola, zacchera, Gassenkoth, slov. čače, srb. čačkovit, v ednakem pomenu.

Zampa, slov. čampati, kratzen, schaben, srb. capa motika, češki cap, die Klaue. Venetsk. zappa, strumento di ferro, che serve a lavorare la terra.

Zaratan, ciarlatan, franc. charlatan, Zauberer, je iz: čarati, zarantanar, incantar, iz čarati. Menage misli na circulari, Diez na zirlare, najnaravnejša razlaga je iz slovanščine

Zocco, tappo, ceppo di legno, slov. čok.

Zeppi, Keile, slov. cepi, od cepati.

Zonfo, tronco, slov. cumbelj, cunfelj.

Zanze, ciance slov. čenče.

Zizzona, lasast, razlasast, srb. čiča, staroslov. kyka, kečka, tudi zazzaron znači čičoglavca.

Zavariar, farneticare, irre reden, srb. zavarjati, täuschen.

Zupa, supa, slov. župa, korenika žup, sansk. gup, znači žgati, primeri: Brühe iz brühen, v srb. župa, terra aprica, tedaj je nekdaj bil tudi glagol znan.

Zotto, lahm, srb. cotast, hinkend.

Zupegar, einsaugen, srb. cupot, eine Saugflasche, cupati, saugen.

Kot dodatek še ponudim častitim čitateljem razlage besed: regata, in regazza.

Regata je prestara tekmovalna vožnja z ladjami. Boerio piše o regati: „Regáta spettacolo festivole e particolare della cittá di Venezia, che consiste nella gara (Wette) di barche per arrivare ad un termine prefisso, con che si guadagnano de premii. Regata je tore: Preisfahrt, in poznamenovanje je moglo nastati po darilu, ali niti stara latinščina, niti italjanščina ne poznate enake besede, ki bi pomen: praemium, pretium, izraževala. Vendar slovanščina je ohranila to besedo, in sicer: staroslov. ruga, salarium, Lohn, bolg. rug, staroruski, ryga, iz bolgarščine je prišla tudi v novogrščino: ῥόγα. V sansk. nahajamo: argha pretium, donum honorificum, in glagol argh, pretio habere, dignum esse. Celo v slovenščini še je zapisal Murko: arga, Maulheld, bolje bi bil rekel Marktschreier, ker ljudstvo o mešetarjih sejmskih pravi, da so arge. Regata torej stoji za argata, primeri razne oblike: arž, rž, rež itd.

Iz raga, rega, pretium, je tudi ragazza, regazza za ragacia, po Boeriu: figlia assai giovane da maritare, fanciulla grande e di età nubile.

To poznamenovanje sega v prestaro dobo, — v družtveno življenje starodavnih Venetov. Že Herodot poroča o starodavnih jadranskih Venetih, in to je edino, kar je o njih posebnega zvedel, da so imeli navado odraščena dekleta na sejem postavljati in neveste za ceno izklicavati. *) Roman in (Storia documentata di Venezia I. 118) poveda, da se je ta običaj bil dolgo še pri Venetčanih ohranil, in znano je, da je tudi nekdaj bil v navadi pri raznih betvah ruskega naroda. Ragazza, regazza, je tore deklina, ki že ima ceno, rago, rego, rygo, ki je za ženitev, res neovrgljiv dokaz za slovanskost Venetov.

Dodatek.

Slovanščina v patavščini.

Kakor smo v venetščini našli prestare ostanke slovenskega jezika, tako jih tudi hranuje patavsko okrožje. Patavo, pri Rimljanih: Patavium je bilo glavno mesto starodavnih slavnih Venetov, ki so iz Medie izselivši se nastanovili v Paflagonii ob črnomorskem primorji, hiteli v grškotrojanskem boji na pomoč Trojancem, in po padu Troje podali se skoz Trakijo proti jadranskemu morju, kder so si prisvojili okrožje od jezera „Benacus“ (Garda) do Timava in julskih Alp in v posesti imeli slavna mesta: Aquileja, Tergeste, Altinum, Concordia, Opitergium (Oderzo) Belunum, Tarvisium, Adria, Patavium, Ateste (Este), Viketia (Vincetia) in Verona. **) Že Rimljani so to okrožje imenovali Venetia.

Prvlje, nego se podamo k razlagi patavskih besed, šče hočemo nekoliko dodati k prvemu svojemu članku: „Slovanščina v Venetščini“, ker nam je najnovejše izdanje Diezovih knjig po dovršenem spisu šče le v roke prišlo.

Diez izvaja: bria = brida, Zaum, iz srednjogorenjenem. briden, weben; naša razlaga je naravniša. Caricare in Carco, krcati, aufladen, iz lat. carricare, ktero besedo Hieronymus rabi, tedaj bi carricare označevalo: ex uno carro in alterum carrum transponere; meni se ta razlaga ne dozdeva prejemljiva. Garbo razlaga Diez iz nemšk: garwi, Schmuck. Litovski garbė točneje izraža italj. pomen: garbo, tudi sansk. pozna: garva, superbia, staronem: gelban, gloriari, gelf, jactantia.

---

*) S tem skupljenim denarjem so stari Venetčani ubožniša dekleta omoževali, in ta denar za juterno jim dajali. Še dandanašnji je med Slovani navada za uboge neveste juterno in stroške za ženitnino pobirati.

**) Obširniši spis o Antenoru, vodji paflagonskih Venetov bode prinesel Preširnov Album, kamor prijatelje prazgodovine Venetov napotujemo.

Gittare, hitati je po Diezu iz lat. ejectare; priglasujem mu, dasiravno tudi moja razlaga ni nesmiselna.

Montone hoče Diez iz: mutilus verstümmelt, razložiti, ker v novokeltskih narečjih: molt, znači; vervex, a Venetčan izraža z montare, coire, stuprare, tega akta pa mutilum animal ne more zvrševati, tedaj je molt = mont v pomenu vervex ne koštrun, nego isto, kar sansk: vrša, das zeugungskräftige Thier. Nugia, noia Verdruss izpeljava Diez iz lat.: inodio, inodioso, nodioso — nodia nugia — noia. Kako je slov. „vnoža se mi" prišlo iz latinščine, ne vem, in sicer je le znano kraj Mure. Brž ko ne po krščanskih misijonarjih, kakor: kaštigati.

Vogare, mit aller Kraft rudern, je Diezu nemšk. wogen, ali venetščina še rabi: voge, forte, zato branimo svojo razlago.

Baita, bajte, je Diezu goth. baitôn, angl. abode. Ne verjamem. Pri besedi: strupiar, ude skvariti, vpraša Diez, če kje iz lat. extorpidare, extorpescere? Naša razlaga je naravniša, ker trup označuje staroslov. membrum.

Tanaglia Diez po Boeriu iz lat. tenaculum, Haltheft; vendar bi italj. oblika zahtevala: tenachio in ne: tanaglia, primeri italj. machio iz: macula, cavichio iz: clavicula.

Pri besedi: ponga, Kropf der Vögel, primerja Diez: vališko: punge, Beutel, goth. puggs, staroškand. pungr, starogorenjenemški fung, srednjegršk: πουγγη — in vpraša: aber aus welcher Quelle? — Mi branimo svoj staroslov. pongva, glej dole patav. pogetto.

Ragazza misli Diez, da je iz gršk. ῥάχη, Lumpenrock! ali pa iz židovskega (Evang. Matth.): raka, homo nihili, pa kdo bode dekle za ženitev imenoval po: ῥάχη in raka?! Mi se poganjamo za svojo razlago.

Straccare, stracco, abmatten, je Diezu nemšk. strakan, strecchan, hinstrecken. Če je res, pustimo mu jo. Razve teh 12 besed ne dotakne se Diez ne v svoji gramatiki, ne v svojem Etymol. Wörterb. nobene od nas gore navedenih besed; vendar se nam dozdeva, da slovanski razumi, ker Vuka in Miklošiča cituje*). Čudi pak se, ker je v romanščini kacih 1040 nemških besed, med temi 900 v franceščini, 140 v italjanščini, kako to, da je tako malo slovanskih, kterih bi se vendar „wegen der Nachbarschaft mehr vermuthen" dalo. Upamo, da, ako mu naš spis pred oči pride, mu utegnejo vse te ne nemške, ne latinske, ne grške, ne eturske, ne arabske, ne keltske besede, in drugih niso dosle učeni filologi v italjanskih narečjih iskali, malo preglavico delati.

Italjani so začeli zgoda v svojem jeziku misliti in pisati, zato so skrbeli tudi za izobraženje svojega jezika, in etymolo-

*) Da je učeni Diez, eden strokovnjakov na polji romanskega jezikoslovja, Boeriov „dizionario" preučil, tedaj v njem obilo tujih besed našel, se vidi iz mnogo citatov, ki se najdejo v njegovih knjigah.

gične slovnike imajo že od leta 1669, in sicer od tujca Menage-a; „Le origini della lingua italiana; dalje od domačina Ferari-a: „Origines linguae italicae, Patavii 1676".

Tudi dialektologije niso zanemarili, in tako venetska skupina ima lepi že večkrat omenjeni: Dizionario del dialetto Veneziano; tudi Biondelli-evi spisi spadajo sem.

Za našo svrho so posebno gorenjeitalska narečja zanimiva, in celo bi nam vstregel, kdor bi nam vocabularia mantovanskega narečja (sostavil Francesco Cherubini), in pa veroneškega v roke spravil. Po prijateljski roki (šče enkrat presrčna hvala!) smo dobili že zelo redki: „Vocabolario del dialetto padovano dell Abate Patriarchi", iz katerega smo sledečo zbirko besed slovansko-italijanskih sostavili. Mehkost narečja tudi tukaj govori za tuji upliv. Diphthongi: *ie* — in *uo* vračajo se navadno k ednostavnim: *e* — in *o* (sero, bono, core), *u* je čist in ne *ü*, kakor v drugih narečjih. Gli dobi palatalni soglasnik *g'* (dž), agio = aglio, tudi: *j*. Chi in ghi se glasita kakor: *či* in *dži*. Naglasni *ci* ostane, kot notranji glasnik (Inlaut) pa se glasi ali kot *s**) ali *z*, *cc* pa kakor *zz*, na primer: bacio — baso, bruciare — brusare, braccio — brazzo. Palatalni *g* se izgovarja kot: *z*, gente — zente, giorno — zorno, maggiore — mazore. *Z* v naglasu se pogostem čuje kot *ć* — Zecca = ćeca. Zelo izpadajo konsonanti: suare = sudare, ferio = ferito, fogo = fuocco, saore = sapore, sior = signore; *v* na početku pogostem odpade: oladega = volatica, pogostem pa se pritakne: vovo = ovo. *L* prelazi večkrat v *r*: sparo za spalo, pardo za paldo (pallidus), sprendore za splendore, tudi se razveže v *i* in *j*: chiaro = claro, dostikrat se izpahne: cavicchio za: clavicula, orrecchia, auricula, finocchio — foeniculum.

N se rad spreminja v *l*, veleno = venenum. *R* se menja z *l* albero = arbo. Tudi preskoči, kakor v slovanščini: Trieste = Tergeste, granchio = cancer, strupo = stuprum, leggiadro za: leggiardo.

Kakor *t* pred palatalnim *i* prelazi v *c*, tako *d* v *z*, na primer: zabolo = diabolus, zacon = diakon, mezzo = medius, orzo = hordeum, pranzo = prandium, razzo = radius, zorno = diurnus. Syncope je pred konsonanti zelo navadna. *C*, *ch* v uglasu prelazi v *g*: fogo = focus, magro = macer, sagrado = sacratus; če *gm* vkup prideta, se *g* izpahne, frammento = fragmento. Izvirni *j* se rad glasi kot: *dž*, gioco = jocus, giorno = diurnus, Giacomo = Jacobus, peggio = pejus. *P* rad prelazi v *b*, lebbra = lepra, brina = pruina, ginebro = juniperus. *Bl* in *br* se večkrat v *u* razveżeta: fola, fula faula za fabula; *v* rad pre-

*) Tudi *sc* se v venetskopatavskem narečji glasi kot: *s* ali *ss*, na primer: missiar = mescere, lat. miscere, zato najdemo: bissa, za: biscia to je: piskia, bissatin, za: bisciatin = piskiatin, glej v zbirki besedo: bissa, biscia.

lazi v *b*; corbo = corvus, serbare = servare, gabbia = cavea, tudi v *g*; sgolo = svolo, uga = uva, primeri kranj. zgon za zvon.

Ti zakoni vladajo večidel ne samo v besedah, iz latinščine rodivših se, nego tudi iz slovanščine sprejetih, in zdelo se mi je potrebno manje učenim čitateljem to razložiti.

Patavščina ima nekoliko prestarih besed, kakor: Carpia, pajk, roza, cisoria, allegrezza, cisara, pruina, ki jih jugoslovanska narečja ne poznajo; ne more se torej trditi, da bi te besede šče le iz srednjega veka bile prišle v italščino, v kterem so Slovani po gojem prišli z Italjani v dotiko. Nektere pozna le staroslovenščina, druge, kakor: gombina, poznamenavajo čisto drugo, v zmislu sorodno stvar, dasiravno so iz ednake korenike; beseda: gagno = gajno, hlev, je le v ruskih dialektih znana. Vse to priča, da so te besede zlata vredni ostanki iz jezikovskega zaklada starodavnih Venetov, in da so ti Veneti govorili jezik slovansk. Vendar naj se čestiti čitatelji sami prepričajo iz sledeče zbirke čistoslovanskih besed, ki se rabijo v okrožji patavinskem (distritto di Padova).

Zbirka slovanskih besed v patavsko-italjanskem narečji.

Agghermigliare, versammeln, anhaeufen, iz propos. *a* in them. grm, grmada, acervus, cumulus, congeries.

Bagian za baglian = baljan, burlone, Possenreisser, rus. balki, Possen; gli ravno tako v patavinskem narečji postane *g* palatale, to je: *dž*, kakor v venetskem.

Bava, Geifer, srbsk. bale, Geifer, Rotz. *L* tudi v romanščini prelazi v *v* ali v *u*, primeri bel in beau, fol in fou.

Barena, palus, tudi v venetskem narečji, in skoro vseh slovanskih.

Bibiar, lellare, tardare, po malem laziti, slov. bibati, biba, polž, tedaj lazilec, primeri: biba leze.

Bubbone, Beule, slov. buba, srb. bubulica, Pustel.

Brena, gura, slaba kobila, že po Diezu priravnana k srb. barna, Schindmähre.

Burana, caligine, ruski: burij, dunkel, polski: bur, črn.

Bissa, biscia, kača, tudi: bisatin, ciecolina, Blindschleiche. *)

Butare, werfen, slov. butati, schlagen, boto, Stoss, Schlag.

Borelo, Werkzeug zum aushöhlen, rusk. bort, ein ausgehöhlter Baum.

Carpia, Spinne, pajk, primeri staroslov. krpa, textura, tedaj carpia = pajk, die webende, spinnende.

---

*) Ker bisato tudi znači: muraena anguilla, se vjema slov. piskur, vrst ogorka, srbski piskur, muraena.

Carpeta, plašč, Wickler, iz iste korenike: krp, ki izraža tudi pomen: wickeln, winden, umwinden, primeri srbski: krpi-guz, quirlförmiger Fennich, panicum verticillatum, tudi: carpia, škornji, slov. krplje, krpki iz iste korenike.

Cataizza, rissa, Zank, Streit, za: catarizza, staroslov. kotera, Streit.

Cisara in *zisara*, brina, Reif, mraz, rusk: čičara, srbsk. ciča, grimmige Kälte. Kakor beseda brina priča, je *p* prelazil v *b*, ker brina je iz pruina, tedaj tudi je mogoče gore: bissa, bisatin iz: pissa, pisatin in guturalec se je izpahnil, ki šče ga najdemo v italj.: biscia; tedaj: piskatin.

Cisoria, allegrezza eccessiva, galloriâ. Kakor galloria je iz staroslov. galiti, od veselja skakati, ruski: guljat, tako cisoria iz korenike čig — čiz — vrteti, rajati. Diez besede galoria ne ve razložiti, in reče, da bi primerjal nemški: kallôn, frohlocken, ako bi ta beseda ne bila tujka; kallôn je iz staroslov. galiti, σκιρτᾶν, hüpfen, tanzen.

Cruccia, Grabscheit, slov. krčiti, evellere, krčevina, srb. krcati, aufknacken.

Cison, pien di capelli, srb. čiča, slov. kika, kečka.

Sciala, Spass, Scherz italj. ciela, slov. šala.

Copare, ammazzare, anhäufen, slov. kup, Haufen, kopičiti — na-kopičiti, kopa itd.

Chiuchiare, beri: čiučiare, saugen, slov. čučkati, cucati italj. suchiare, lat. sugere.

Chiepin, Scheinheiliger, srb. klapiti se, scheinen; tudi chietin, primeri srb. klet, Schelm, chietina, falsa devotio, kletina.

Chinco, chincolezza, Kleinigkeit, slov.: cinko, činko, malo, cinki, parvus. Odtod

Chincaglie, Kleinigkeiten.

Goba, la parte torta degli alberi, slov. guba, Falte. *O* rad nadomestuje *u*, primeri: corbo = curvus.

Gagno, hlev, rus: gajno, hlev. Soglasnik *n* predstopi, primeri: cignere za: cingere.

Grava, letto di torrente, slov. graba.

Gugia za guglia = gulja, Stachelstock slov. goliti, srb. guliti, schinden.

Gazo, slov. gaće in gatje, subligaculum česk. hatit, svezivat, srbsk. gatit, obturare, staroslov. gašte.

Gombina, brazda, v ktero se seme meče, sansk. džamb aperire, s kterim se vjema starosl. gomba, novoslov. gobec, litov. žô-tis za: žop-tis, rima, fissura, tedaj: gomba, apertura, fissura, das geöffnete, gespaltene, tudi gomba — goba, spongia, je iz korenike. gomb, ker je lukničasta; česk. hubička, das Mündlein, Kuss.

Gosso, Kropf, srb. guša, Kropf, gušiti, ersticken.

Giova, Klammer = kluva, iz kluvam, hacken, picken*).
Giopo, povero, beden, srb. glup, dumm, armselig,
Gnanca, nè meno, slov. nak = nikakor.
Gioton, nigellastro, kokol, srb. glota, Unkraut.
Giozzo, Bissen, srb. glockati, beissen, iz korenike glod, toda: giozzo za glodio — glodžio.
Gaza, dimin. gazetta, foglio di avisi iz gat-ja, gaća, gatati govoriti, pripovedati, uganjati itd.
Gagia, Pfand, Besoldung, iz te franc. gage, je slov. gad-ja — gadža iz: gadam, rečem, primeri: porok iz reči, gadja v pomenu: Besoldung, je pogodjena reč.
Indarno, umsonst, vergeblich, tudi po Diezu slov. darmo.
Digo, voce assai familiare: amico! to je srbsk: Diko, za didko, dedko, slov.: dedek, dedec, dedelj (glej Vuk rječn. s. v. diko). *K* v venetščini in patavšč. večidel *g*: gato = cato, miga = mica.
Laomare za latomare, italj. letamare, bejauchen, düngen, primeri česk. latovisko, Sumpf, nemšk.: Letten, ako je to izvirno nemška beseda.
Lea = leta, Dünger.
Lapio, querulo, slov. lapavec, srb. lapatljiv, govorljiv.
Lazzo, Schleife, Strick, slov. laken, starosl. vlakno, srbsk. vlakno, Flachs.
Lizzo, geformt, geordnet, starosl. ličiti, formare.

Meccia, miccia, asina, je iz slov. metja = meća, staroslov: мѣшть, mulus, Maulesel, staroslov. *št* je = novoslov. in srbsk. *tj* — *ć*, zato srb. pitja — pića cibus, staroslov. pišta.
Mutria, faccia deforme, mutron, viso, primeri: motriti, intueri s'motriti, spectare, contemplare. Boerio piše, da tudi „in greco volgare" znači: mutron, viso, tedaj iz slovanščine.
Orza, corda, Seil, Strick, je врѣвца, vorbca, vrbca, funiculus. *V* na početku odpade zato: ose = vose = voce, in *b* se izpahne, primeri: assolvere = absolvere, sostanza = substantia, osceno = obscoenus.
Pachingo, čitaj: pačingo, artefice, chi opera male, Pfuscher, prim. slov. po-pačiti, verderben.
Pizza, Schichtsemmel, iz pit-ja — pića, srbsk. pita, Kuchen.
Pataca, plectrum ex penna, primeri slov. pat, avis, ptero, penna.
Poza, Seil, Strick, je iz slov. pot-ja — poća novoslov. pota, Fessel.**)

---

*) V venetskem in patavskem narečji pogostem *g* nadomestuje *c* — *k*, primeri giaveta, tošk. chiavetta iz clava, zagozda, tako tudi: giova za chiova = kluva.

**) Venetski polzon za ponzon, ker *n* rad prelazi v *l*, primeri: Bologna za: Bononia, moltone za montone, staroslov.: pont, Fessel, tedaj iz: pontione.

Pipa, tibia, starosl. pipola, tibia, nemšk. (?) Pfeife, venetski: piva, ker se *p* rad zmenja z *v*.

Pazzia, Verrücktheit, slov: pačiti, spačiti, verrücken, verkehren.

Palanca, Zaunpfahl, slov. planka.

Pogetto, kleiner Hügel, slov. pogel, Hügel, zato imena: Pogelšek.

Pitocare, Almosen sammeln, starosl. pitanie, alimonia.

Reganar, Zähne blecken, tudi v španjolščino prešlo, primeri slov. režati, litovsk. rizenti, Zähne weisen, staroslov. rengnoti, hiscere.

Ruzzo iz rugio, ruggio, Muthwille, slov. rogat, srbsk. rugat, spotten, Muthwillen treiben.

Raschio, das Umhacken, slov. razkol, razkalam, *ol* = *io*.

Roza, alveus, canalis iz: rodia, kakor razzo iz: radio, mozo iz modio. Korenika rod, rud znači: teči, zato rusk: rodnik, staroslov. ruslo za: rud-tro, koroškoslov. roja za rodja, jarek, graben za napeljevanje vode, zato ime: Roje, v Rojah, kder se povsod nahajajo grabni za napeljevanje vodá, kelt: rhed, fluere, primeri še: rydati, flere, Rudon, ime reke na Litovskem.

Rata, Steilheit za: arta, venetski ertezza, erto, hoch, steil, slov. art, ert, zato imena bregov: Artič, grški ὀρθός, lat. arduus.

Recchio d' uva, racimoletto, slov. recelj — *elj* = *io*, primeri: macchio iz mac*ula*.

Sparo za: spalo, Schuss, das Abfeuern, primeri puško spaliti.

Sdindolare in dindolare, traballare, hin und her schwanken, polski: dindować v istem pomènu.

Sbrindolare, hin und her bewegen, česk. brindat, po vodi se sem in tja voziti.

Strachin, fetter Ziegenkäse, staroslov. strakina (?).

Supiar, frullar, dice si da vento, slov. sopem, sopsti.

Supio, in t' un supio" = in un succio, hrv. sopiti, sugere.

Supiar nelle orrechie, sopsti v ušesa.

Strozzo iz: stroccio, Fehlschnitt, Fehlstich, staroslov. stroka, κέντρον, stročica, veru, Spiess, korenika: strk, znači pungere. Sem spada tudi patav. strica, Splitter.

Strussiare, faticare, srbsk. strudjati, beri: strudžati, težko iz lat. extrudere.

Smucciare, schlüpfen, slov. smukati.

Tarsia, Geizhals, slov. trzuk, ein geiziger Mensch.

Trecciare, flechten, treccia, Binde, slov. trak, Binde, Schleife.

Tripa, ventre, srbski trba, trbuh, trebuh, venter.

Trenton, Zank, starosl. trontiti, laedere.

Tomajo, Oberleder, ruski tovar, isto, *v* in *m* se tudi v italj. menjata, *r* pa vokalizuje, primeri: coiaio, za: coriario.

Slovanski elementi v Venetščini.

Eden najboljših grških zgodovinskih pisateljev, Polybij, ki je živel blizo poldrugo sto let pred Kristom, rojen v Megalopoli na Arkadskem, ki se je večidel v Rimu zdrževal, in s mlajšim Scipionom v prijazni zvezi bil, piše o Venetih, da so star rod, in govoré jezik, ki se od keltskega razločuje. Večidel preiskovatelji stare zgodovine imajo Venete za illyrsko pleme, krivo tolmačeči I, 196 Herodotovega poročila, v katerem pravi, da assyrsko navado: dekleta za poroko prikladna na sejem postavljati, je tudi našel pri Venetih v Illyriku. A s to opazko Herodot ne izreka, da bi Veneti bili Illyri, nego vidi se, da razve adrijanskih Venetov je tudi v illyrskem okrožji edna betva Venetov stanovala, ktere tudi Appian omenja v sosedščini Makedoncev, ki je pri izseljevanji Venetov iz Medije, odkoder so po Diodoru Veneti prišli, tam zaostala. Ostanki starodavnih Illyrov so današnji Škipetari; mi bi tore morali v venetščini ostanke albanskega jezika najti, ako bi bili Veneti res Illyri.

Učeni Hahn, izvrstni poznatelj albanskega jezika, je tudi tega mnenja, in celo ime: Henet iz albanskega: *zenea*, mesec razlaga, češ, da so Heneti dobili ime po luni, kot častitelji lune. A znano je, da so se sami Veneti zvali, in da Heneti in Eneti je le grška pisava*), ker je Grku črka *v* neznosljiva. Tudi je bil glavni bog Venetov Belin, in ta se primerja Apollonu, gotovo bi si prvlje ime pridjali kot častitelji pekočega solnca, nego blede lune. Če vse besednike, ki nam hranijo zaklad venetskega jezika, kakor jih so napisali Boerio, Cherubini in Patriarchi, preberemo, ne najdemo deset albanskih besed, in te so tudi slovenske, iz slovanščine v škipetarščino prešle. Nasproti temu hrani venetščina črez 500 slov. besed, izraze za vsakdanje delovanje in nehanje, kretanje in gibanje, za topično kakšnost, za orodje in posodve, celo za „abstracta“. Tudi niso Veneti mogli biti Illyri iz zgodovinskega ozira. Vsi stari pisatelji pravijo da so prišli iz Medije in Paphlagonije, Livij jih ločuje od Trojancev, katerih je nekaj z Veneti vred se izselilo in zraven njih v gorenji Italiji se naselilo, katerih Trojancev pa je dosti manje bilo nego Venetov. Arrian ve povedati, da so Veneti iz svoje pradomovine se morali izseliti zaradi pobojevanja od strani Assyrcev, vse te okolščine ne dopuščajo nobene ednorodnosti z Illyri. Polybij je gotovo kot rojen Arkadčan poznal jezik Makedoncev**), ki so bili illyrsko pleme,

*) Vendar Polybij iz lastnega ogleda in prepričanja piše: *Ουενετοὶ*.

**) Da je Polybij res staroillyrski in makedonski jezik razumel, vidi se iz njegove opazke, ka sta se ta jezika že takrat do nerazumljivosti ločila (glej Hahn. Alb. Stud. st. 228). Tudi danes Albanec svojega ednoplemnega Gegavca težko razumi.

vsaj je sam služil kot vojak v vojni Rimljanov proti poslednjemu makedonskemu kralju Persesu, bil bi tedaj brez dvombe omenil, ko od Venetov govori, da so star rod in imajo od keltskega različen jezik, da je ta jezik ednak, ali se vsaj bliža makedonskemu. Vsega tega ne stori. Illyrski rodovi so tudi bili Dalmati, Liburni in Japodi; te so grški in latinski pisatelji dobro poznali; zakaj nobeden ne opazi, da so Veneti njihovi bratje. Strabon vé za illyrsko narodnost raitskih Lepontov, ali govoreč o Venetih ne vé, kam bi jih djal. Veneti so tržili s jantarom, ki se je lovil iz baltskega morja, kjer so tudi Veneti, slovansk rod, stanovali; to trgovinsko občevanje se je le moglo s pomočjo ednakega jezika vršiti. To so spoznali vsi nepristranski preiskovalci zgodovine Venetov. Ker so se ohranile venetske besede, katere so rimski pisatelji zapisali, kakor: troia v denešnji venetščini trogia, strugia, gotovo tudi druge besede niso manj stare, dasiravno so nektere utegnile v poznejših časih od sosednih slov. Dalmatincev, istranskih Horvatov in slov. Kranjcev sprejete biti. Vendar tudi tukaj so važni pomisliki. Nahajamo v denešnji venetščini slovanske elemente za najrazličniše pomene. Ako nemške elemente v romanščini presodimo, so romanski narodi od Nemcev prevzeli večidel poznamenovanja za vojaške predmete in razmere. Vse drugače se nam kažejo slovanski elementi. Mi najdemo za domačo živino, za katero vsak narod nar zvesteje svoja poznamenovanja hrani, slovanske izraze, dalje za prikazni vremena, in posebno čudovito je, da poznamenovanja za muže, močvire, katerih je polno v venetskem okrožji, imajo čisto slovansko lice. Pri razlagi besed izražajočih orodje, posodvo itd. bodemo na ta predmet nazaj prišli, tukaj samo šče nekaj paberkov in popravkov prinesemo iz venetskega jezika. Besede so vzete iz Boeria in Patriarchi-a.

Boracina, Zwillich, primeri: srb. bora, borna suknja, Falte, faltenreich.

Branca, Zinke, Spitze, se vjema s slov. brana, Egge.

Boria za: baharija, Prahlsucht, soglasnik *h* italščina izpehuje, *ao* pa se skrči v *o*, primeri: Pado po izpahnenem konsonantu: Pao in iz Pao — Po; primeri srb. bât, za: bahat.

Branca, die Klaue, iz: berem, kakor: granfia, die Klaue, iz: greifen.

Bota, Aufgeblasenheit, Aufgedunsenheit, staroslov. botjeą, aufdunsen.

Banda, lato, Seite, strana, srbsk. banda, strana, tudi: regio.

Bugna, Beule, Geschwulst, Wulst, tudi venet. bognon, slov. bunjast, angeschwollen, bunka, Geschwulst, (Murko s. v.)

Balia, Säugamme,*) sansk. bal, nutrire, primeri šče: slovaški

*) Pesterna se tudi v venetšč. veli: nena, rusk: njan-ka, Kinderwärterin.

bal, venter, bale, Eingeweide, ruski: baloven, ein verzogenes Kind, tedaj analog. kakor trippe.

Broda, tudi v pomenu: luža, kakor v litevšč. brada, Pfütze, venet. sbrodichio, muža.

„*Brodi* longhi" — un istoria longa, slov. broditi, plaudern.

Brasa iz bracia, brage, Gluth, slov. solnce bregne skoz oblake, nebo se je obregnilo, razsvetilo.

Cera italj. ciera, v venetščini v pomenu: muso, Maulaffe, offenes Maul, polsk. cera, das Gefriss, srbski: ceriti, Zähne weisen, češki cěřiti, režati. Diez krivo iz gršk. κάρα, Haupt, ker cera ne označuje glave, nego odprta usta, italj. cerona, dickes volles Gesicht.

Cabalar, begaukeln, primeri starosl. koblienie, augurium, auspicium.

Croscio di pioggia, das Rauschen des Regens, slov. hruščiti, hrušiti, rauschen.

Cocolin, Herzenskind, ruski: kaga (Gilferding, O srodstvě str. 225) češki hoch, primeri sansk: džaha-ka, dete.

Chiossa, črna riba, chiosso, črna raca, ruski kluša, vrana; tedaj: kluš = črn, primeri sanski krš-na, vrana in črni.

Caracolar, das Pferd im Halbkreise herumtummeln menda iz: korakati?

Cisara, brina, Reif, primeri šče polski čiče-ga, mraz, sansk. çiçira, mraz.

Calandron, uomo di corporatura grossa, rusk. kalanda, obilnost.

Gambaro, granchio, morski rak, primeri rusk. kambala, die Scholle, vrst ribe, sansk. çambara, riba çamb, movere se, ire.

Berechinaria, poveraglia, armes Gesindel, slov. beračina, berač, beračiti, betteln, srbsk: brča, Menge.

Gnica, (patav. narečje) bolha, polsk: nigva, bolha; soglasnik *g* se rad pred soglasnikom *n* pritekne, primeri venet. *g*nove za: nove, *g*nente za: niente, *g*nissun za: nissun, gnuco occiput, slov. znak, rücklings.

Ghigna, sembianza, Schein, Verstellung, slov. hinja, hiniti se, sich verstellen; soglasnik *h* tujih besed Venetčan rad spremenja v *g*, postavim: gearchia = chiarchia, agazzare iz nemšk: hetzen.*)

Gendena, gnida, gendena stoji za: gnedena, tak preskok soglasnikov v italj. večkrat nahajamo**).

Grinza iz grintia, Runzel, Falte, slov. grintav, schaebig, runzelig.

Gajo, lustig, gajezza, Lustigkeit, malorus. gaekat, kričati, glasiti se, zato: gajde, muzikalni nastroj, sansk. gai, sonare,

---

*) Primeri šče: garbo iz nemšk. herb, gufo, iz nemšk hûvo.

**) Tudi italjanšč. rad vokal vriva pri tujih besedah pred labialci: eresima, za chrisma, fantasima, za: phantasma.

canere, venet.: gaina, ein lustiges, ausgelassenes Frauenzimmer.

Grizzolar, vor Kälte starren, srb.: grcati, grca mu se, trese ga, grč, Krampf, venetsk. grizzolo, tremore.

Gala, ornamento, galante, primeri česk. kalý, slovašk. kaliti = ličiti.

Minchionar, verwirren, verirren išče slov. obliko: menćati iz: mentjati, tedaj thema: ment, iz katerega je staroslov. mentež, confusio, turbatio, menteždstvovati, turbare. Iz tega themata je venetski minchion, minchionada, minchionador, minchionaria, staroslov. mentiti — montiti ταράττειν, verwirren, unruhig machen, reitzen, in vse te pomene imajo omenjene venetske besede. Starobolg. a se je torej v venetščini glasil, kakor v litovšč. in. Brž ko ne iz tega themata tudi ime reke: Mincius = minti — minći — mentji — menći, der trübe Fluss; primeri kar poje lat. pesnik o njem: „tardus meatu Mincius". Ker po malem teče, gotovo ne bister, svitel, temoč, moten — menten.

Monzicchio, Menge, je brž ko ne skaženo iz: množica*)

Pietina, piega, Falte, slov. pletina.

Panza, ventre, primeri šče česk. pand-ero, venter, tedaj panza iz: pandia, sansk. panda in phanda, venter, rusk. puzo, Wanst iz: pudio, in to iz pandio, lat. pantex, iz katerega pa venetsk. panza se ne moremo izpeljavati, ker bi morali najti obliko: pantige.

Palandron, ein aus Weidenruthen geflochtener Fischkorb, srbsk. palandar, mreža.

Radobar, das Schiff ausbessern iz ital. praepos. ra-re in slov. korenike: dob, validum facere, odkoder dob-'l, validus.

Rosada, rosa, preje iz slov. nego iz lat.: ros, ker Italjan ima: rorare, bethauen.

Lonza, Sahweinsrücken, slov. lokotina, tedaj iz themata: lonk, curvum esse, in lonza iz: lonccia.

Rapa, ruga, Runzel, srbsk. rapav za hrapav, rauh, uneben.

Scrocano, ein spitziger Pflock, rusk: krukia, Hacken, slov. kluka, uncus.

Incucar se, sich verschauen, verlieben, slov. zakukati, kukati.

Sauro, dunkelbraun, slov. hrv. srb. suri, idem; tudi v obliki: surian, color bigio o lionato.

Sorsar za: sorciar, sorbecchiare, schlürfen, slov. srkati, polsk. sarkać, schlürfen.

Lacche, Laufer, srb. lakac, Leichtfuss.

---

*) Za pomene: kup, množica, nemšk. Haufen rabi Venetčan tudi: muchio, muchiada; ne li to iz slov. mak, odkoder staroslov. makovica, tudi rusko fastigium, kar pa ne: caput papaveris, makova glava, kakor Miklošič misli, nego se vjema s sansk: mukha, rt, Spitze; mak, Mohn je gršk. μήκων.

Sgogna, burla, primeri: zganjati, gonetati, uganiti, gonenie, aenigma.

Gnagna, tako otroci zovejo stareje ljudi, kakor mi: stric, teta, slov. gnana, Namensvetter. *)

Spacazzar, mit Gewalt schleudern iz praepos. *s* = ex, in korenike: pak = pok, počiti kamen, den Stein schleudern, venet.: paca, Stoss, Schlag, slov. pok, poči ga po hrbtu.

Spentonar, stossen, werfen, staroslov. speti, jacere, *βάλλειν*.

Spacá adjekt. fesso, gespalten, slov. spok, spočen, „petti spacai", mame disgiunte, spokani zizki.

Sgarbela, adjekt. de occhio, che abbia arrovesciate le palpebre, slov. grbančene, nagrbančene obrvi.

Sbragiar, sich ausschreien iz praep. *s* = lat. ex, in: brag, slov. bregnoti, obregnoti se, einen anröhren, anschreien.

Schiota, schiuta, Quark, slov. skuta, iz tega nemšk: Schotten, kakor nemški Schmetten iz smetana. Skuta iz korenike: skut, componere, constringere, primeri: tvarog (rus.), Quark, kar je iz rusk. tvarog iz korenike: tvar, formare analog. italj. formaggio iz: formare.

Mastelo, concia, Gerberei, Tünche zum Färben, starosl. mastiti, ungere, tingere, mastilo, atramentum.

Slodro, Pfütze, slov. žlodra idem. Za besede: muža, luža rabi tudi Venetčan: pachiame, tudi: pochio, blato, pochioso, blaten, slov. pača, packati, im Kothe wühlen, rus. počva, grez, blato, pačkat, besudeln, tudi mota staroslov. monta Trübe, rabi Venetčan, da izraža pomen: luža. Star tra gnache e pache, stati v gnjači in pači, ne vedeti, kaj je storiti.

Sogeto, sogeton, persona di gran portata, gran altura, slov. sokat človek, iz sok, Ast im Baume, latvijski: saknis, radix, rus.: suk, truncus, primeri analog.: korenjak, tršat itd. Da soglasnik *k* Venetčan spremenja v *g*, je znano.

Ladin, bequem, scorsoio, gleitbar, staroslov. ladno, aequaliter, laden, aequalis.

Sustoso, rauschend, slov. šusteti, rauschen.

Sbrissar, ausschlagen, ausrutschen, slov. brsnoti, brsati, sbrsnoti, wegschnellen, sansk. bhrç elabi.

Sberlotar, Maulschellen geben, sberlazzo, Maulschelle, slov. berluzga (Murko s. v.) Maulschelle srb.: berljaga, Plaudermaul, brljati, plaudern, brljak, škvorec — ker brlja. Analogično venetsk. slepa, Maulschelle, slepar, colafizzare, slepetta, Maulschelle, slov. žlepec, Maulschelle, žlepečem, žlepetati, plaudern, tudi: žlafernica iz: žlapernica, Maulschelle, sansk: džalp, dicere,

*) Beseda: Gnana znana v Središčí.

loqui. Slepetta in sberlazzo sta tore udarca na brljago in žlepetalo, venetsk: slapa, cianciona, Plaudertasche.*)

Slichignar, lambir, lizati, izlizati, slov. *z* in *ž* venetščina nadomestuje z *ch* = *č*, primeri: muchiachia za: mužača; slicegar, sliznoti.

Storoi, Blatternarben, primeri: štor, štorast, klumpicht.

Sbignar, entfliehen, sich aus dem Staube machen, slov. zbegnoti.

Schieto, puro, čeden, sčediti, litov. skistas, čist.

Sberluser, funkeln, slov. brleti, glimmen, flimmern.**)

Sterzar, voltare, hin und her bewegen, sterzo, eine Kutsche, die sich hin und her drehen lässt, slov. štrcati, štrkati, wackeln, srb. štrcati, vagari, iz tega them. slov. šterc, Bettler, dalje: „šterca voditi", den auf den Wagen geladenen Baumstamm hin und ker drehen.

Ghea za ghega, kakor doa za doga, patav. beseda, grembo, krilo, slov. gega, gege, razgegan.

Strissar, radere, slov. stržem, strižem, idem.

Schiopar, sich mit Geräusch öffnen, primeri slov. klop, klopotati, klopariti, sklopnoti.

Spegazzar, lasciar cadere lo inchiostro sulla charta per machiarla, srb. pega, Fleck, slov. pegat, gefleckt, ruski: pegij, gestreift.

Stochizante, usuraio, feneratore, staroslov. stoka, acquisitio, steći, acquirere.

Scantinar, hinken, slov: šantati, hinken, česk. šatati, vaccillare.

Sisila, lastavica, primeri staroslov. sysati, sibilare.***)

Slissar, ausglitschen, e sì dice propriamente del piede del animale, quando posto sopra cosa lubrica scorre senza ritegno.

Slissoso, lubrico, slissada, sdrucciolamento, scivolata.

Slicegar, (patavinsko) ausrutschen.

Slicegosa, priimek Gondole — lubrica, die dahin glitschende.

Vse te besede so iz slov. themata: ĸлиз, labi, ausrutschen, slov. skliznoti, sklizek, lubricus, pol. sliznąć, ausgleiten, tudi v rusč. se je gutturalec izpahnol: sliznut, ausgleiten. Venetski slissar je iz: slisciar.

Sdrucciolar, ausrutschen, slov. drčiti, zdrčiti, sdrknoti, idem.

Tozzo iz toccio. Tako Venetčan tudi imenuje gondolo, korenika je slov. tok, circumvolvere, agere, točiti, potočiti, potakati, tačke, die Schiebtruhe, tozzo, je torej ladja, ki se toči, potoči. Različno od tozzo gondola, je venetska

---

*) Slapon pa pomenja: vorace, slov. požlepnoti, verschlucken.

**) Tudi brez prepozicije: *s* — barluser, luccicare. Zato v občini: Dolo pri Padovi: barolale tudi: baroale, luminal, okenjak, ona luknica v hiši, skoz katero luč brli.

***) Primeri patavinsko: Tartagin, lastavica in tartagiare, schwätzen, glej, kar je rečeno pri tej besedi.

beseda: tozzo, fetter Mensch, in sicer iz: tuk, adeps, tukia, tučia, tuča pinguedo. Iz themata one besede, katero rabi Venetčan za izraz gondole, naimer: Tozzo, ima še Venetčan:

Tocar, treiben, dalje: tocar, titillare, tröpfeln, slov. točiti, fundere, tok, fluxus, „sod točiti“, titillat. Diez bi rad imel tocar za nemški: zucchor!

Tacar, affigere, staroslov. tek-noti, figere, intocar, hineinstecken, oculieren, — utaknoti.

Tarocar, poltern, brez dvombe iz trkati.

Tugo, Dummkopf, prilega se bolje k slov. tog, starr, nego k besedi: tukač, tedaj tugo, Starrkopf.

Tirante, usuraio, primeri: terjati, fordern.

Trippa, trebuh, trippe, intestina, Kaldaunen; razve srb. trba, venter, šče primeri litov. tarpa, incrementum, tarpstu, augesco, sansk. trp, satiare, slov. trepljak ein dickwanstiger Zwerg, trepa, dickes ungeschicktes Frauenzimmer, štajerskonemšk. Trepen, tedaj analog. kakor slovaški bal, vamp, sansk. bal, nutrire, satiare.

Tomera, ital. tomaio, Schuhoberleder, rus. tovar, idem; *v* in *m* se tudi v venetščini čredata.

Tabara, Zänkerei, rus. tabarit, nepotrebno govoriti.

Tacotibogo, papasso, pagansk duhoven. Ta izraz je gotovo obviknol po zaroti: Tako ti Boga! s katerimi besedami so paganski duhovni ljudstvo odvračali od krščanstva.*)

Esser in carogna, kränkeln, pimpeln, staroslov. kariti, lugere, moestum esse.

Trochia, obesitá, nicht lebensfrische Fette, primeri rus. dročen, ein Fettwanst.**)

Urtar, stossen, gotovo prestavljeno za: turar, primeri srb. turati, turkati, stossen.

Varezzar, schwärzlich, schwarzfleckig werden, saracinar. Izraz se rabi o grozdji, kedar začne zoreti, primeri slov. variti, sieden, kochen, coagulare, srb. varnica, scintilla. Venet. saracinar pa bi stalo k slov. sér, pol. szarawy, szari, röthlichgrau, tedaj saracinar iz sercati, serkati. K varezzar šče primeri latvij. varns, niger, slov. metath. vran, staroslov. var ἄσβεστος inexstinguibilis, var, aestus, Brand. Gotovo je iz tega themata tudi venet. varo, italj. vaio, nekakva veverici podobna žival s pepelnato (bigio) dlako po hrbtu, in z belo dlako po vampu.

Meni se dozdeva, da je varo nereduplicirana oblika besede: **vevara**, vevera, diminut. veverica, Eichhorn. Že Plinij

---

*) Slov. beseda: Bog se je tudi ohranila v venet. izklicu: Risbogo! venir di sovvalo, piše Boerio, to je: brez plače oditi, zechfrei davon kommen, to ne druga nego: reši Bog!

**) Naj se za vselej zapomni, da se *ch* v venetščini sploh kot *č* izgovarja.

omenja neke živali: vivera, in Nemci prestavljajo to besedo v: Frettel, Iltis, tudi viverra scythica, kar je nekterim: sobelj. Primeri starosl. vjeverica, sciurus, srb. vivera, litov. gotovo iz slovanščine: vaivaras, vovere, latvijsk. vâveris.

Reduplikacije *va, ve* se dajo v slovenščini izpričati. Tako v rusč. najdemo: landatsja in valandatsja. Po barvi je več živali dobilo imena, jaz samo pokažem na sansk. babhru, slov. bober, beber, nemšk. Biber, lat. fiber, kar tudi izvirno pomenja: fulvus. Da se je venet. varo rabilo v pomenu: ogorel, sajav, pričuje uže omenjeni glagol: varezzar.

Isti pomen izraža venet. beseda:

Zaino, kar stoji za: zadino, in Boerio tolmači: cavallo baio, morello e sauro. Že Diez je omenil znamenite prikazni, ka venetščina soglasnik *d* med vokaloma rada izpahuje*), in res nahajamo obilo primer tega izpahanja. Tako tudi zaino ne drugo nego: zadino iz staroslov. čad, fumus, novoslov. čada, vacca nigra, dimasta krava, čadast, fumosus, srb. čadin bos niger, rus. čad. Slovensko je tudi ime venet. rabican, cavallo baio, sauro o morello, staroslov. renb, litovsk. raibas, slov. reb, varii coloris, tedaj rabikast, jerebikast konj.

Zopegar, copekati, copkati, andare, correre, dolenjeluž. copat, copać, oddaljati se, slov. copati, iti, tudi venet.:

Zotar, šantucati, je znano kraj Mure in Ščavnice: cotati, „pes samo po treh nogah cota, po čtvrti ne more, ker si ga po nogi vdaril", srb. (črnogor.) cotav, hrom. Iz them. cap, cop, je tudi venet. zapata, sandalo, slov. copate, opanke z ednim samim podplatom, kakoršne nosijo kapucini, in v njih copkajo.

Zavagion, za zavaglion**), garbuglione, intrigante, človek, ki vse zavalja, der Verwickler, izzavaljati, volvere, verwickeln, zato tudi: zavagio = zavaglio, contratto ingannevole, convenzione conclusa con imbroglio, impiccio etc., zmerom pomen zavaljenja, des Verwickeltseins. Opustivši mnogo drugih besed šče na konci tega članka navedemo:

Zenso. Boerio piše o tej besedi: Voce e maniera antica di saluto, che s' usa ancora tra l' basso popolo di Venezia, dicendosi: Adio Zenso, Zenso caro, e talvolta Zenso senz' altre aggiunte, come se sì dicesse: Amico, Paesano, Concittadino, ti saluto.

---

*) Tako najdeš nio za nido, peocchio za: pedocchio, caena za: cadena, suar za: sudar itd. Erweichung und Ausfall der Consonanten hat im Venezianischen tief eingegriffen, piše Diez Gramm. pag. 87.

**) V venetščini je italj. *gil* sploh *g* palatale to je: *dž*.

Prišla je uboga domačinka skažena iz Venetskega do Krasa, gder je znana pod imenom: Zenso; bistroumi Miklošič jo je spodil zopet med tujke, in priglaševal Boeriu, da je iz lat. gente, ktero besedo Venetčan izgovarja kot zente. Ali niti pomena: amico, paesano, concittadino, Landsmann, Mitbürger, Eingeborner, rojak, ne dobiš iz gente — zente, niti oblike: zenso.

Iz lat. gente ima Venetčan: zentagia, plebaccia, gemeines Volk, zentazza, gran popolo, zente, moltitudine d'uomi, zentil, nobile, grazioso, zentildona, patrizia, zentilezza, cortesia, zentilomo, uomo nobile, nikjer pa ne pojma: paesano, concittadino.

Po glasniških postavah bi iz lat: gentio — v venetščini dobili: zenzo*), ali mi imamo venet. obliko: zenso, in ta je nastala iz zencio, kakor muso iz: mucio, baso iz bacio.

Mi moramo tedaj iskati koreniko: zen s suffiksom ьць, *ec*, — zenec, zenc. Srbščina pa šče pozna: zenuti, hervorsprossen, zenec, je tore Sprössling. Srbsko zenuti pa je iz staroslov. zenbnonti, germinare, gder je pa *b* iz *m* nastal, tedaj: zemnonti. Korenični *n* je prešel v *m*, in ta v *b*, primeri litov. žmogus, iz: žamogus, gder je tudi *n* prešel v *m*, nemšk. gumo, (brutigumo, Bräutigam). Prvotna oblika je: zan, zen, sansk. džan, nasci, iz te je prusk. ginins (accus.) consanguineus, litov. gentis, rojak, staroslov. zent, gener. Zenso je tore skaženo iz: zenec in prvotno isto pomenja, kar rojak, Eingeborner, paesano, concittadino, Mitbürger. Ako bi zenso imelo lat. podlago, bi mogli le na: genticus, naroden, gentilicius, ali gentilis segnoti, ali nobena teh besed nam ne dá venetske oblike: zenso.

Bava, Geifer, Rotz, sline, pene, dakoromunski: bale. Diez stavi k srb. bale, balega, venet. baoso za: bavoso, rotzig, Baoso, vrst ribe, Raia muscosissima; tudi jaz mu priglasujem in prekličem svojo prvo razlago iz: bava — za-bava. Tedaj bi soglasnik *l* prešel v *v*, in bala bi se vjemala menda s sansk. mala, nečistota, Schmutz. Sansk. *m* je mnogokrat v slov. *b*. Sem spada menda tudi koroško: bloja, blato. Soglasnik *l* se v romanskih jezicih rad v *u* razveže, primeri franc. aube = alba, italj. topo iz: taupa, in to iz: talpa, auna za: alna (glej Diez. Gramm. 207). Nasproti prelazi *u* v *l*, na prim. ven. aldir za: audire, galder za: gaudere itd.

Barban po Boeriu prestara beseda, ki šče je znana pri prebivalcih mesta Chioggia in na druzih otocih, in pomenja: stric, v sredovečni lat. barbanus, stric, primer. jugoslov. barbati, unzart reissen, sansk. bharbh, laedere, ferire. Jaz si

*) Tako iz lat. palatium — palazzo.

razlagam to besedo na sledeči način. Po staroslov. pravu je imel očetov brat, stric nedoraščenih otrok — očetovo oblast po smrti svojega brata — očeta. Ta ne vsikdar s otroci usmiljeno ravnal, zato ime stric nosijo stvari, ki so odurne, tako vrst oseta, dalje goba nemški Pfifferling imenovana; pesji stric. Stric je tore vtegnil zaradi svoje ostrosti dobiti priimek: barban, trgač, trgavec. Venetčani s tem imenom naslovujejo tudi odraščene ljudi: Barban Beppo, Barban Giacomo, kakor mi: Stric Juri, Stric Jakop, Belakov stric, Rogačev stric.

Poznamovanja za živali.

a) Trogia — Troia, Troue = scrofa, Zuchtsau.

Iz Svetonia (de vita Caesarum, Divus Julius 79) zvemo, da je Julius Caesar, ko je republikansko ustavo podrl, spoznal, ka Rim, kder vsak kamen opominja na visokost senata, na čast in veliko djanje plemenščine in svobodnega naroda, ne prikladen za sedež neomenjenega samodržca. V skrivni seji se je posvetoval s svojimi favoriti, kako bi se sedež rimskega kraljestva preložil v Ilium na mejo Evrope in Azije, ali pa v Aleksandrijo v Egiptu. Da bi se moč upora potrla, imel bi se najpreje državni zaklad v Orient prenesti, mladi vojaci Italije pa na meje postaviti. Umor Caesara je zapredil izpeljevanje te osnove, katere se je Caesarov netjak Oktavian sopet poprijel. Ne se zgodilo brez pogovora z novim dvorom, da je Venetčan Virgilij takrat v svoji Aeneidi popeval pokolenje Rima iz Troje, in nij ga zastonj Avgustus tako sijajno obdaroval. Je li je tudi Livij tej ideji služil, nam ne znano, ali med rimske zgodovinopisce je prišla mania dokazovati, da so Rimljani čisti potomci Trojancev, pravi sini Priamovi. Ker je Venetčan Livij videl iz poročil naroda venetskega in tudi iz Homerovih vrstic, da so Venetčani nekdaj stanovali v mali Azii in pred Trojo se bojevali, po padu Troje pa se naselili bili ob adrijanskem primorji, je tekoj kot apodiktično resnico razglasil, da je venetsko mestece: Troja ustanovljeno po Antenoru vodji paflagonskih Venetov, kakor južnoitaljansko ednakega imena po Aeneasu, ki je svoje Trojance per tot discrimina rerum iz Ilia skoz Carthago v Latium pripeljal, v spomin podrte Troje. Virgilij je ta prihod poslavil s vrsticami:

„Teucrorum et genti nomen dedit, armaque fixit
Troia — — — — — — — — —

Da-siravno venetsko mestice Troja najde dobro razlago v venetskem jeziku (primeri mesta Troja na Ceskem, Trojana, na Kranjskem) in tudi latinsko: Troja gotovo ne dobilo imena po maloazijskem, nego po troji, staroitalski igri (ludus Troia, od troare truare*), hin und herbewegen, trua, Quirl) vendar so se te pravljice klasikov verjele, in se šče verjejo kot historične resnice.

V italskem jeziku se najde beseda, ki je tudi iz italjanščine v francoščino prešla, troia franc. troue, ki izraža pomen: scrofa Zuchtsau. Učenemu Diezu tudi ta beseda zahvaluje svoj početek mestu: Troja, in pa naslastni jedi Rimljanov: porcus trojanus".

Omenja naimer te jedi Macrobij (395 po Krist. Sat. II., 9. extr.), in mi spoznamo, da je „porcus troianus" bila pečena svinja, čije vamp je bil nadet z pticami brinjevkami, jerebicami itd. „quasi aliis inclusis animalibus gravidus, ut ille trojanus equus gravidus armatis fuit", kakor glossatori ta izraz raglagajo.

Da je razlaga Diezova besede: troia, troue iz: „porcus trojanus" neveljavna, pričuje nam Messala Corvinus, ki gore omenjene vrstice Virgilijeve komentuje. „Troja fuit inter arma templi affixa, amorum insigne, quod nonnulli asserunt. Troja namque vulgo italice, latineque scropha vel sus dicitur, cui vocabulo licentia sui allusit poeta: quod animal, quia ejus nomen urbi Trojae congruebat, aureo vexillo insigne armorum statuit Antenor, absumptae urbis Trojae memoria" (Messal. Corv. Orat. Disser. ad Octav. Aug. de progenie sua libell.).

Troia je tore v Italii in pri Latinih označevalo: scrofa, Mutterschwein, prasico. Ali pa je ta beseda latinska? Gotovo ne, ker jo šče denes v venetskem narečji najdemo v obliki: trogia — strogia (Boerio s. v.) To je tore izvirna oblika. Thema je tore: trog, in italsko-latinska je nastala enako, kakor: maior iz: magior, maiestas iz: magiestas, italsk. saja iz: sagia**) itd.

Naravno razlago besede: trogia (tedaj praoblika slov. jezika, sedaj bi se glasila: troža, kakor straža iz: stragia, duša iz: duhia) pa le sopet najdemo v slovanščini, in sicer staroslov. in srb. trag, traga, porodica, generatio. Da je to poznamenovanje za prasico, scrofa, Zuchtsau prikladno, pričuje ta okolščina, da so arijanski narodi svinjo imenovati začeli po rodovitnosti, primeri: svinja, staronord. svin, nemški svein, lat. sus, iz korenike: su, generare, „sue nempe nihil genuit natura fecundius" že Cicero opazuje (de nat. Deor. 2, 64.), in ravno zaradi tega je bila svinja

*) Iz troare je ital. Troata, Trupp, in pa Strassenräuber, gotovo, ker zmirom sem in tje hajajo

**) Pred glasnikom *e* tudi v slov. posebno po Kranjskem se *g* spremenja v *j*, primeri: noje za noge, roje za roge, drujega za drugega.

pri arjanskih narodih symbol rodovitnosti, in posvečena boginji zemlje, tedaj če je kaj na Virgilijevem in Messallinem poročilu resničnega, je tudi Antenor imel svoj religiozni razlog obesiti v novopostavljenem tempeljnu podobo svinje, da tako počasti boginjo zemlje in sprosi svojemu krdelu blagoslov in rodovitnost zemlje. Trogia tore znači isto, kar odgojenče, plemenjača, izrazi slov. za: scrofa, Mutterschwein. Venetsko narečje je koreničnі konson. *g* pred *i* povsod ohranilo, tako se govori: sagia, sorte di panno, ital. saia, lat. sagum. V Tyrolskem šče je znan izraz: tousch = svinja, brez dvombe iz: trogia po synkop. r^a enako slov. žebe za žrebe. Pri stvaritvi imen za životinje so stari narodi gledali tudi na izhod stvarij, zato se nam ne bode čudno zdelo, ako vidimo, da je žrebe = sansk. garbha, uterus, in nemški kalbo, vitulus.*) Za venetsko vlastino besede trogia govori šče zraven oblika strogia. Miklošič je pri besedi: trgnonti pokazal na srbsk. trag, Fährte, in dobro jo je zadel bistroumni jezikoslovec. „Trgnonti, trgają, označuje v staroslov. tudi: σπᾶσθαι, ziehen. Res čudovito je, kako so stari Rimljani, Germani in Slovani imeli enake nazore pri stvaritvi besed, ki označujejo odgojevanje. Latin ima: educare, educatio, iz duco, Nemec: ziehen, erziehen, iz tega them. Zucht, Zögling, Ziehling, Slovan pa traga, Zucht, Rače iz trgają, ziehen. Vsem je odgojevanje bilo vodenje, primeri analogično lit. vedama meita, matura virgo, iz vedu, vesti, ducere. Tudi Grku je odgojevanje: vodenje, ἀγωγή in odgojitelj dečkov: παιδαγωγός — Knabenzieher — führer — leiter. Iz istega themata je, kakor je bilo že omenjeno srbski trag, Fährte (iz führen) in tražiti die Fährte suchen, verfolgen, in rusko trogaju, curro tudi prvotno ne drugega pomenjalo, nego isto, kar: tražim, za tragom idem.**)

Iz nobenega druzega jezika se tore starovenetska beseda: trogia, strogia, Zuchtsau, ne dá tako naravno razložiti, kakor iz slovanskega; ako kdo zamore, dano mu na drago voljo, in imel bode zaslugo za znanost.

b) Musso — Miccio, osel.

Prvi pisatelj, ki Venete omenja, je Homer. On pripoveda, da je Trojancem tudi na pomoč prišel „Pylaimenes privodivši Paphlagonce in hrabra srca iz zemlje Venetov, kder biva pleme divjih mulov, „ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων“ (Il. II. 852.) Strabon govoreč o pokolenji Venetov se tudi ozira na Homerovo poročilo, in pravi, da bi utegnilo trdenje nekterih pisateljev, ka so adrijanski Veneti potomci paphlagonskih, resnično biti, ker se pri adrijanskih ista skrb za rejo in plemenjenje konj in mulov nahaja,

*) Lat. gremium za grebmium, italj. grembo.

**) Druga oblika je: trzati, ziehen, iz te je slov. trzuk, Geizhals italj. tarsia, skopec, Geizhals, primeri nemški zähe iz ziehen. Trzuk — tarsia je tore človek, iz katerega se mora vsak dar trzati.

kakor pri paphlagonskih (Strab. V.) In res znamenito je, da je venetsko narečje do denešnjega dne ohranilo slovansko poznamenovanje za osla. Italski jezik stari i novi rabi: asino, kar je prešlo v romanska, slovanska in nemška narečja; a Venetščan šče pozna zraven italskega asino, tudi: musso, asino, mussa, asina, kar ni drugo, nego staroslov. мьскъ, mulus, мьска, mula starobolg. мьшта, za шьшча, mulus. V venetščini se je polglasnik ь povišal v *u*, tore: muskio, muskia, in ker soglasnik *k* pred *e* in *i* v italščini se spremenja v *č* — muscio, muscia, venetščina pa ima to vlastovitost, da *sc* spremeni v *ss*, na primer: italj. fascio, venet. fasso, tako tudi: muscio = musso; iz мьскъ je postalo tudi italj. miccio, miccia, asinus, asina, ker *sc* v italj. prelazi tudi v c, primeri: fiócina = fuscina (Diez. Gramm. 263). Slovanska beseda je tudi prešla v romunski in albanski jezik: muškъ, мѕскою. Miklošič besedo izpeljava iz korenike: мьг in priravnava grški *μοιχός* in lat. mingere, tedaj bi poznamenovanje nastalo po effusione seminis, primeri analogično: sansk. vrša, taurus, iz: vrš, irrigare, conspergere, slov. meresec, iz mrskati sank. mrš, conspergere. Zato tudi je naravno ako iz мьг izvajamo tudi: magar, magare, asinus; ь je v srbšč. *a*, primeri magla = мьгла. Ker domovina meskov ni severna Evropa, nego južna, je venet. musso in italj. miccia pravenetska beseda, in ne kje iz poznejših časov, v katerih so iz severa prišedši Hrvati in Srbi z Venetčani v dotiko prišli. Za to trdenje govori ta okolščina, da Venetčani musso rabijo v poménu osla, ne pa mula, kar pričuje, da so si osla zapopadali kot posebno pohotno žival, in ji zaradi jene pohotljivosti, velikega spolnega gona dali ime: musk = мьскъ, fonetično za: мьзгъ, to je: mezgovita žival, animal, quod habet multum succi, seminis. Dasiravno je korenika: мьг v sansk. zend. gršč. lat. nemščini itd. znana in stvarila razne besede*), vendar je edina slovanščina iz nje vzela poznamenovanje za mula.

c) Cavalo.

Nad razlago besede: cavalo so se jezikoslovci že dosti trudili. Diez ne vé o tej besedi drugega povedati nego: cavalo, ein Wort der ital. Bauernsprache. Ali stara Italija imela je različne prebivalce, tako: Etruske, katerih narodnost ni šče dognana, Lygure, ki brž ko ne spadajo v pelasgijsko rodbino, razne betve Illyrov, tudi Ibere, o kojih narodnosti tudi niso šče učenjaki ednih mislij, potém prave Itale ali Latine. Slavnoznani jezikoslovec Lottner piše o besedi caballus: das lateinische caballus, das spät-

*) Take so: megla, mižati, mzeti, muža, muževno (succosus), mezga itd. v slov.; *ὀ—μιχῶ*, *ὄ—μιχμα*, urina, *ὀμίχλη*, nebula, *μοιχός*; lat. mingo, got. maihstus = novonemšk. Mist, anglosaks. migan itd. Celo za oslov rig, ima Venetčan slov. slično poznamenovanje: ragiar, ragghiare gridar come asino, rigati.

griechische καβαλλης (slawisch kobyla) — ohne Zweifel entlehnt, das lateinische Wort ist vielleicht keltisch. (Zeitsch. für vergl. Sprachf. VII, 180).

Mi res najdemo v novokelt. narečjih: cabal (gälski), capal, cheval (kimriški) ceffyl (kornski), dalje: cheval (franc.), cavallo (italj.); vendar vsa ta poznamenovanja so prišla, kakor mnogo druzih besed, iz latinščine v ta narečja, in če ves jezični zaklad keltščine prerovaš, ne najdeš ne edne prikladne korenike za razlago te besede. Jaz besedo imam za vlastnino venetskega jezika, iz katerega je prišla v latinščino, in kolikor je meni znano, najde se najpreje pri Horaciji:

„optat ephippia bos niger, optat arare caballus".

Slovanskosti besede: kobyla nihče ne taji, in ako je ženska oblika slovanska, in *yla* suffix, ne moremo trditi, ka ne bi slov. jezik enkrat tudi poznal možke oblike: конь. In res po hribovskih krajih zapadno od Maribora govori ljudstvo: koblji, equinus, in naš čestivredni Gutsmann ima v svojem besedniku tudi šče besedo: koblji, equinus.

Estinski jezik rabi tudi: hobbon, Pferd (Huppel, Wörterb. sub voce). Beseda je prišla iz slovanščine v ta jezik, kakor mnogo druzih besed.

Hobbon = kobon pa ni drugo, kakor staročesko in starorusko: komon, ker *m* se čreda s *b*; primeri česk. dare*bn*ý, pise*bn*ý za dare*mn*ý, pisemný. Iz komon je komonyca, equa, komonstvo, qualitas equi, litov. kummele, equa.

Vendar izvirna oblika je bila: kavon, kovon, kar potrduje latvijsko: keva, equa, in labialec *v* je prelazil v *b*, in ta v *m*. Že Schleicher (Formenlehre str. 95.) je kummele stavil h kubele in kobyla; in bistroumni Caf trdi, da je sedanje konj — конь, nastalo iz: kobn, tedaj se ne sme priravnati nemški Hengst.

Caf mi piše: Jaz stavljam конь, kar je skrčeno — iz: ko(b)n, k sansk. açu — açva, in mislim, da je v slovanskem prajeziku se prvotna oblika glasila: kavo — кавъ, primeri latvij. keva, equa. Iz kavo so nastale s dotičnimi suffiksi: kavon — kaval, kabon, kabal — kobon — kobal, кобыль in komon iz kobon.

Kava pa je iz arjanske praoblike: akva sansk. açva po prestavi poredka glasnikov tako nastala, kakor kamen iz akman, akmen, sansk. açman, zato tudi srb. kobac, Sperber, česk. koba, Lerchenfalke, kobus, rus. kobac stavljam k sansk. açvaka, açuka in lat. aquila.

Tako prijatelj Caf, in jaz mu priglasujem tako dolgo, dokler kdor kaj temeljitejšega ne pove. Sansk. açu — praoblika: aku pa je iz korenike ak — sansk. aç scharf sein, schnell sein, tedaj je konj dobil po bistrosti svoje poznamenovanje. Ako sedaj pogledamo v raznih arjanskih jezicih oblike te besede, najdemo v sansk. açu — açva, v lat. equus, equa, v anglosaksonšč. ehu —

v iršč. each. v gršk. ἵππος. Labialec *v* je prelazil v zend. v *p*, zato: açpa, pers. asp, v osetinšč. v *f*, zato po prestavi glasnikov: afse za: asfe, kambrobrit: osw*) litov. aszva — aśva. Ker v nekterih italskih narečjih *kv* prelazi v *p*, in najdeš pid za quid, pidpid za quidquid, imajo ital. narečja tudi epus za equus, Epona, za: Equona, Pferdgöttin. Keltska narečja niso tore premetavala poredka glasnikov, tedaj: caballus ne more biti keltska beseda, nego venetska: kabal. Veneti so bili prvi Slovani, s katerimi so Rimljani v dotiko prišli, in tako od njih caballus si izposodili. Vsaj so Veneti sloveli zaradi svoje konjereje. Strabon (V.) piše: Veneti so dolgo sloveli v (Illyriku in) venetski pokrajini, in so se izvrstno odlikovali v konjereji. Venetske konje so posebno Grki radi rabili pri olympijskih igrah, in Spartanec Leon (440 pred Krist.) je z venetskimi konji zmagal v hippodromu (Eustath. ad Iliad. 852.) Dionys tyran syrakuški (405—367 pred Kr.) si je spravil za svojo ergolio (Gestütt) venetske kobile (Strab. V.), in že zelo pozni Hesychij imenuje venetske konje: Ἐνδιες ἵπποι — ἐν τῷ Ἀδρίᾳ ἵπποι. Rodoslovno ime je mogel slišati iz germanskih ust**), ker so Venete le Germani imenovali Wende — Winde.

Tako je tudi mogel Sophokles iz germanskih poročil zvediti, da Ἰνδοί lovijo in prodajajo jantar. Soglasnik *v* so Grki perhorescirali, zato pisali: Endies mesto: Vendies, Indoi mesto: Vindoi, Enetoi ali Ἐνετοί, mesto: Venetoi.

Venetske konje Hesychij imenuje: λυκοσπάδες, vom Wolfe zerrissen, in „λυκοφόροι“, Wolfträger, in Strabon pripoveda nekakvo smešno zgodbico, zakaj so venetski konji imeli znak volka na hrbtu. O tem znaku bodemo obširniše na drugem mestu govorili, sedaj samo opazimo, da je utegnil Strabon celo zgodbico ne prav razumeti, ali jo je skaženo poročeno dobil. Volk je bil v mythologii starih Slovanov symbol zime, in konj symbol solnčnega boga, in sicer črni konj symbol Črnoboga, beli konj pa symbol Beloboga. Če je črni konj imel užgani znak volka na hrbtu, je to izražalo mythični nazor, da je konj bil posvečen črnemu bogu, katerega kraljestvo traja po zimi, če pa je beli konj imel užgani znak volka, je s tem se hotelo izražati, da jaro, poletno solnce zmaga črez zimo — Belbog črez Črnoboga. Taka vrst konjev se je redila posebno v okolici Timava. Tukaj pravi Strabon (V), da je stal Diomedov tempelj, in da so mu belega konja darovali, kakor polabski Slovani Svetovitu. Gotovo pod Diomedom tiči kakšno venetskoslovansko božanstvo, sicer pa tudi Diomed zna pra-

*) Britanci so tore glede glasnika: ç (s. cerebrale) stali na isti stopnji, kakor stari Indi, Litovci in Osetinci.

**) Vendar tukaj zna: ἔνδιες ἵπποι označevati tudi konje, ki se pod milim nebom — ἔνδιοι — prosto plodijo in redijo, ker Hesychij na drugem mestu rabi: Ἐνετίδας πώλους, in: περὶ τὴν Ἀδρίαν Ἐνετίδος.

venestka beseda biti. Staroruski rokopisi govore o bogu: Diji „mnjašče bogy mnogy: Peruna, Horsa, Dija i Trojana". (Slovar. cerkv.-slavj. jaz. II, 49). Drugi del besede — med — se zna izvesti iz medem circumago, drehen, quirln in tako bi Diomed označevalo: der Lichtquirler, Lichtdreher, ker *dij* se vjema s sansk. divas. Litevci so poznali božestvo, Divirikis, kar označuje: Lichtherrscher, in ime neravno daleč od Timava: Divača, bi šče utegnilo opominjati na češčenje Dija in Dive, ker tudi ženska boginja Diva se omenja v staroruskih rokopisih zraven božestva Dija (glej Učenija zapiski II, 2, str. 79.). Vendar je utegnila legenda grškega Diomeda, o kterem Scylax (16) pripoveda, da so ga posebno Umbri (*Ομβρικοι*) častili; prenešena biti v venetski kraj, ali pa tam živeti kakšna italska naselbina, katero je trgovina sem zavlekla, in svojemu mythičnemu pradedu postaviti kako svetišče.

d) Ceva ali Keva, krava.

Razve starovenetskih besed: trogia in musso šče nam je Columella (de re rust. IV, 24.) ohranil drugo ime za žival in sicer: ceva. On piše: „melius etiam in hos usus (t. j. za vskrmljenje telet) Altinae vaccae parantur, quas ejus regionis incolae cevas appellant". Altinum je bilo slavno trgovinsko mesto v zemlji Venetov. Sicer so nekteri hotli brati mesto Altinae — Alpinae, kakor postavim de Bellognet, ker Columella (VI, 26) govoreč o izvrstnosti altinskih ovac rabi obliko: „altinates oves"; vendar je tudi mogla oblika „altinae" navadna biti, ker Tertullian (de pallio 3.) jo rabi pišoč: „nec de ovibus dico Milesiis et Selgicis et Altinis." Tudi zaradi pisave: cevas so izdavatelji Columellovih spisov razločnih mislij. Nekteri se potegujejo za obliko: Cevas. Pomota se je pri prepisavanji lehko zgodila, ker sta si črki *C* in *G* malo različni. Če je gevas pravilna pisava, nam netreba pri razlagi besede daleč segati, in mi najdemo v slov. gava po oslabljenem glasniku: geva naravno razlago. Gava – geva je thema besed: gav-ędo — govędo, sansk. go, vacca, starogorenjenemšk. chuoa, chua, chuo, staroarm. gov, novoarm. kov, zend. gao. Ker se, kakor je Corssen*) temeljito dokazal, pri starih Latinih, noter do 5. stoletja po Krist. soglasnik *c* pred *e* in *i* izgovarjal kakor *k*, tedaj smemo „cevas" izgovarjati kevas, in Latin Columella je lahko premalo tenko pazil na izrekovanje, in gutturalca spremenil. Tudi se dialektično *g* in *k* rada izmenjata, in tako čuješ izgovarjati: gruška, kruška in hruška. Ako se berilo: kevas, mesto: „gevas" obdrži, bi utegnilo nam pomen besede: keva razjasniti: kava — diminut. kav-ka, kar je prvotno označevalo: junico — pulla, ker se šče je v novogrščini, kamor je

*) Corssen Lat. Ausp. II. izd. I, 48, Diez, Rom. Gramm. 250 itd.

beseda iz slovanščine prišla, ohranilo: καυκιτζια — kavkica, ancilla, amasia. Kava — kavka, kavkica pa sopet se vjema s sansk. çava, pullus, mlada stvar sploh, tako da keva isto pomenja, kar junica, juvenca. Mesto Altinum je slovelo tudi zaradi izvrstnih ovac in že sem omenil, da Venetčan rabi besedo: bizarin za ovco, katera se vjema z slov. bica. Tam so delali iz srščí oblačila, ki so dobila ime: srščа, sarščа, kar je Venetčan spremenil v sarza in Italjan v sargia, Nemec pa v Sarsche. To je oblačilo sršasto, iz srščí, rus. sršt, grobe Wolle.

e) Birrachio = birač, birak, birka; vipio in dr.

Leta staro goveje živinče se tudi veli: birrachio — birak, primeri bir-ka, ovca, kar je prešlo tudi v madžarščino, in pa sansk. bhîru, koza. Besede: bradume goveja živina za pleme, in procoio sem že razložil. Naj šče omenim ptiča, ki ga Plinij imenuje: vipio, katero besedo vsi glosatori za nelatinsko imajo. Vipio je neki mlad žerjav. Gotovo je Plinij ime slišal v zemlji Venetov (bil je rojen v Veroni), ker sopet edina slovanšč. pozna: výp, starosl. in rus. λάρος, Seemöve; tudi v pomenu κόλοιος, Dohle, se najde. Besedo venetsko: chizza, chizzeta, la femina del cane, cagna, sem že omenil in primeril starosl. kučka, коущька, priravnaj šče: kučak, kuča, cuca, cucka, cucak, kuja, kusa, kujica itd., sama poznamenovanja za pesje pleme. Težko izvirno latinsko i sploh italsko je: catus venet. gato, maček, ker besedo le poznajo zelo pozni pisatelji latinski okoli srede četvrtega stoletja. Vegetius (300 po Krist.) imenuje nekakovo bojno orodje catus, primeri staroslov. kot-ka, felis, kot-va, ancora, analog. slov. maček, felis in ancora, litevsk. kâte, latvijski katins, sicer tudi staronord. kottr, staronemšk. chazza = chatta; vendar slov. še ima glagol: kotiti*), gignere, in gotovo so Latinci. catus leže dobili od Venetov, nego od severnih Germanov.

Možkarec ali samec kozji se v venetščini veli: beco. Kurelac (imena domačih životinj str. 38) navaja med raznimi kozjimi imeni tudi: bokan, bokeš, bokile, primeri nemško: Bock. Mlado purico imenuje Venetčan: pita, menda isto, kar slov. puta, sansk. pôti, pullus; sem spada tudi lat. puta tudi italj. puella, in slov. puca; *t* se tudi spremenja v *c*, primeri: butiti in baciti, goltati, goltniti in golcnoti, hrv. utaptati in ucaptati, vickast za vitkast itd. O živini, ki se poja, pravi Venetčan: truparse; trupati znači treti, zato tudi Slovenci pravijo: Krave se trupajo in krave se terejo, drvijo = pojajo, po-

*) Srbi v Črnigori: kot, die Brut; kot, maček, poznajo i Rusi, Poljaki. Čehi: kočička = kotička, Kätzchen. Mačka in mačke severni Slovani ne poznajo, temoč le kotko. Venetčani šče imajo: mucia, slov. muca = mače, in pa: mona, monin; na Koroškem je tudi muna znano v pomenu mačke. Mona, Muna je menda skaženo iz maimun, ktero besedo imajo Slovani vzajemno s drugimi vzhodnimi narodi.

mišljajo, lovijo, tirajo, gonijo itd. Capra rupicapra, capra selvatica se veli: Camozzo, Slovenci v rezijanski dolini ji pravijo: kamoča, ker se veli rupicapra, Felsbock, Steinbock, je gotovo ime slovensko od камы, Stein. *)

Kaj pa je pantegana? Venetčani tako imenujejo sorze de canal, ratto d'acqua, Wasserratte slov. potgana. Diez misli na pantex, Dickbauch, drugi na *ποντικός*, ponticus mus, iz *πόντος*, pontus. Pantano v venetščini označuje mužo, močvirno (zato pleonazem: die pontinischen Sümpfe), sansk. patha, aqua, pathis, mare, starosl. pot, *ὕδρως*, slov. pot, sudor, aqueus humor, gotovo nekda tudi voda in sličnih pomenov, primeri ime srbskega v muži stoječega mesta: Pantjevo — Pančevo. Pantegana bi tore bila: die Sumpfbewohnerin. Misliti bi se tudi dalo na: gan srb. ganjevi goveje blato; tedaj pantegana, potgana, die sumpfschmutzige, durch Morast verunreinigte. Res je čudovito, da to besedo poznajo samo Slovenci, istrskim in dalmatinskim Hrvatom, Srbom, ki so bliže Venetkov in pogoje z njimi občujejo, pa je celo neznana. — Pantegana zna tudi biti adjektiv in ednak latin. Ponticanus, tedaj pantega za pantica.

f) Civeta = ciba.

Boerio piše, da civeta označuje: giovenca, vacca giovane, che non ha anocora fruttato, e non e stata posta al giogo" — „civeto, birracchio, vitello dal primo al secondo anno, e che non sia stato ancora posto al giogo". Ker sta civeta in civeto voculae diminutivae, ostane nam: civa, in ker venetščina in italščina sploh labialca *b* in *p* spremenja v *v*, na primer: venet. cavrone, cavra, = caprone, capra, bevere za bebere, bibere, Tevere za Tiberis, cavallo za caballo, smemo postaviti thema: ciba. Znamenito je res, da ta beseda izražavajoča pomene: pullus, Junges, mladica, se edino najde v slovanščini in pa v venetščini: v ruščini cyba = mlada koza, v hrvatšč. ciba, jarika, cibak, mlad petelin, slov. cibica, Hühnchen, pile, pišče, in sopet v hrvatšč. ciba, kujica, mlada psica. Že vrli Kurelac (Imena domačih životinj str. 55) je za razlago postavil: cebati, cibati po Stuliću = culjati, agitare, cebaljka, cunae, v močni nasalirani oblici: cembanje, motus oscillatorius, cebkati z repom migati, tresti. One životinje je tore Slovan imenoval:

---

*) Omeniti šče moram ime za ptiča: astor, Hühnergeier. Ta beseda se tudi že najde pri latinskih pisateljih 4. stoletja po K. Gotovo je starovenetska, ki je prešla tudi v pismeno italjanšč. v obliki: astur. Astor pa ni drugo, nego slov. ast, prejotov. jast, accipiter, tudi jastran. Beseda je bolj znana v obliki jast-reb, kar pa označuje: accipiter variegatus, litov. raibas, varius, latvijsk. raibo, zato staroslov. renbka, perdix rus. rjab = novoslov. reb, varii coloris. Sufiksa or, ur v astur-astor sta čisto slovenska.

cibe*), katere so živogibljive, nemirne, agibiles; (primeri: agnus, iz agere, koza iz kadž, agitare, rus. čigara, ovca, čiger, valček); tako pile, kužka, kozico in Venetčan teličko in junčka. Znamenito je, da to besedo najdemo šče v drugem okrožji in sicer pri prebivalcih v kantonu vališkem v okolici sel: Gradec, Kremenica, Luk, Visoje, Grona, Kunice, Bumplice, kder tudi kozo, kakor Rusi imenujejo: Tschiehva (tako piše Malten, Bibliothek der neuesten Weltkunde. Aarau 1834 T. I. 28—50—190—216). V ono okrožje postavlja tudi Plinij (11, 42) mesto Ceba, v katerem so delali izvrsten sir iz ovčjega mleka, ki je pod imenom cebanus caseus v stari dobi zelo slovel. Tukaj najdemo Salasse = Salašane; gotovo so to bili izseljenci venetski; Polak šče denes imenuje vlaško ovco cab, caban. Iz venetščine je beseda prišla v španjolščino: chivo, kozliček, in v nemščino: Zibbe, Lamm; alban. tsjap, tsiep; vališko narečje ima tzap; ital. zeba, koza. Italjan navadno imenuje ovco pecore, Venetčan piegore iz pecus, kozo pa: capra, caprone, Venetčan: cavra, crava, cavrone in ovna: montone = mondon, der grosse Hoden habende. Civeta, Civeto, Civa, cyba, cibak, ciba, cibika so tore zrastli na deblu slovanskega jezika, venetska: civeta, civeto je ostanek iz jezika starodavnih Venetov in neovrgljiv dokaz za njihovo slovanskost. Iz druzega themata je ital. civeta, Käutzchen in sicer iz venet. zoeta, kar je skrajšano iz cioveta, slov. čovik, hrv. čuvetina, vrst sove, Nachteule. Pač pa je iz korenike: cib venet. civada, vela dell' albero di bompresso, che e sopra la prua della nave, tudi venet. civèa, civèo, civera, sanke, Schlitten, primeri hrv. cebaljke, cunae, Wiege, tudi civiera, strumento fatto a somiglianza di bara per uso die trasportar sassi, terra e simili, civéa, traha, Schleife. Drugam pa spada italj. civaja, Hülsenfrüchte; ta beseda se mi dozdeva skažena iz slov. sočivje**), legumina, *in so* je zatrlo se, kakor pri besedah: baco za bombaco, bilico za umbilico, cesso za secessus, cimento za specimentum, ciulla za fanciulla, stromento za instrumento, lezia za delicia, nemigo za inimico itd.

g) Manza.

Uganjali in primerjevali so jezikoslovci uže dovolj, od kod bi to besedo izvajali. Venetščina pozna: manza, amorevolezza,

---

*) Primeri sansk. çibhja, juvencus malorus. čaban, vol, glagol çibh pa se je že ohranil v metaf. pomenu gloriari. Različno od korenike: ceb, cib, agitare gotovo ne sansk. çev, agere, adire foeminam, virum, çévas in çêphas, penis, slov. cebe, slovašk. cibelj, penis, staročesk. kepa, vulva, staronem. chepis, chebis, novonem. Kebs (weib); menda odsod venet. redupl. cicibeo = cicibelj?

**) Primeri tudi: čečeva, čečevica v rusk. jeziku legumina. Grškolat. πίσσος, πίσος, pisum, grah; vjema se z nem. fesa, Hülse, in srb. pasulj sitan grah, čičevac.

manza, buessa, vacca, manzetta, giovenca, vaccarella, manzetto, bue giovane, civeto, manzo, toro castrato, manzolame, quantitá di bradi o sia di bestiame vaccino da tre anni addietro, dakoromunski mänzu, pullus equinus, v latinšč. srednjega veka: manzius, manzia, vitulus anniculus, manzolum, corium vitulinum, novogršk. μαντζέτα, juvenca. Vsem tem besedam je mati venetščina, in Diez je zelo zagazil, ako misli, da je manzo iz mansuetus! Da je to praslovanska beseda, pričuje ta okolščina, ka jo sopet najdemo pri Nemcih, ki so ali bili sosedje Slovanov, ali so se z njimi pomešali. Tako na Bavarskem (Schmeller II, 604) Manzkuh, vacca sterilis. Hôfer (v Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache II, 233) piše: Im Salzburgischen wird eine Kuh gemänzt, wenn sie nicht gleich zum Stier gelassen, sondern eine zeitlang verhalten wird. Na Tyrolskem (Schöpf Tyrol. Idiotikon s. v.): „Mänzen, hart, anstrengend arbeiten, eine Kuh mänzen, länger nicht zum Stier lassen". Na Koroškem (Lexer, Kärnth. Wörterb. 190) „Menz, adjektiv von Kühen, gelt (jalov), im Oberliesachthal, menzen, castriren, primeri venetsko: manzo, toro castrato. Vse te besede so iz slov. korenike: mank, menk, mollescere, mitescere, mancati, affricare, mencati, atterere, tedaj venet. manza iz mancia, mollities, manza, pecus molle, mite, das weich, zahm gemachte Rind; manzo v pomenu toro castrato tudi ne drugo nego smancana žival, primeri horv. mencati, mancati, smancati = tlačiti, tolči, ribati. Iz te korenike je starobolg. manka, monka, monči t, litov. minksti, mankszty ti, erweichen, mürbe machen, latvijski brez nazalca, makt, plagen. Brez nazalca je latinska sorodna macerare (Corssen I², 395), nem. muhhan*), got. muka, sanft, staroškand. mjukr, mollis. Ker venetšč. in ital. iz lat. them. mac imate: magro, magrezza, nemoremo venet. manza k lat. macero staviti.

h) Bibaron = biba.

Dosti slovanskih poznamenovanj bi se znalo najti v imenih morske životinje, rib, polžev itd. Jaz tukaj omenim samo imen bibaron po Boeriu, „conchiglia di mare dell genere delle madie" (Mactra Linn). Kaj je bibaron drugega, nego slov. biba, katero ime pozna vsak otrok davaje zagonetko:

Biba leze, — biba ni.
Tovor nese, — osel ni.
Roge kaže, — kozel ni.

Druga italjanska narečja te besede ne poznajo; v patavinščini pomenja: bibiar, lellare (slov. leljat, loljat) tentennare, andar lento, laziti, počasno iti, zato venet. bibia, tentennare, tardo itd., slov. bibati, wackelnd gehen, biba, ime za reco tudi v italj.

*) Novonem. mühen, Mühe.

bibia, divja reca. Iz bibati je slov. bibra (Murko), vino, ki se vleče, bistro ne teče, — dovolj dokazov, da je beseda na deblu slov. jezika zrastla.

Stari Veneti so bili tudi imenitni bečelorejci. Plinij (Hist. nat. XXI. 12) piše, da so prebivalci venetskega mesta Hostilia vsak večer na ladjah peljali ule pet ur daleč po reki Padu in jih tam izpostavili, kder je bilo obilno paše za bečele. Bečele so, ko so zarana iz ulov izletale, napolnile panje z medom, in tako napolnjene panje so Hostiljani nazaj domov peljali. Celo beseda: bugno, Bienenkorb, ni drugo nego slov. panj. Boerio pravi, da je bugno ul iz poroba napravljen panj, in v slov. narečjih panj, penj ne označuje samo ula, Bienenstock, temoč tudi truncus. Primeri staroslov. pasčka, porob, truncus in alveare, Bienenstock, pol. stebno, stebnik, Baumstamm in Bienenstock. Italščina nema themata, iz kterega bi se bugno dalo razložiti. Ime mesta Hostilia opominja na hosto; moglo je stati kraj kake hoste, in ime dobiti Hostilje, zato se tudi lahko ume, zakaj je v tej okolici cvetelo čebelarstvo. Venetčan soglasnik *p* rad spremenja v *b*, primeri: bruina za pruina, biberata za piperata, biso = lat. pisum. Bugno zna tudi izražati isto, kar bugna, slov. bunka, Wulst.

*i) Aden, chiepa, parpagiola.**)

Med ribami, ki so v reki Padus se zdrževale in že Pliniju bile znane, bila je največa in najdebelejša Adano; drugi Italjani jo tudi imenujejo Adeno in Adello. Boerio pravi, da je po Linée-ovi systemi: „accipenser huso", in pristavi: „cresciuto e grandemente impinguato" in sopet na drugem mestu: questo colpesce ingrassato arriva perfino al peso d' oltre mille libbre grosse venete".

Ta riba je tore dobila ime po svoji tuči in debelosti; in sopet najdemo v ruščini besedo: adit, gedeihen, wachsen, üppig werden, anhäufen, primeri sansk. êdh, augeri, crescere, gršk. *οἰδάω*, schwellen, aufschwellen.**) Plinij (Hist. nat. IX, 15) ima popačeno obliko attilus za adilus in pravi: „piscis in Pado inertia pinguenscens ad mille aliquando libras". Sovražnik te ribe je bila riba „clupea", in Plinij piše na omenjenem mestu: — — „atqui hunc (attilum) minimus piscis appellatus clupea —

---

*) Italjan rabi za izraz polža: lumasco = lat. limax, Dubrovničan pa: prpolj, Wegschnecke, v venet. pa parpagiola = mol, Motte.

**) Bopp (Gloss. 64) iz korenike êdh tudi izvaja lat: aes — culus Mespel, nešpelj, „ita ut a crescendo sit nominata, non ab edendo, mutato *d* in *s* sicut in es-ca ex ed-ca". Prav ima, škoda, da ni tudi se spomnil sansk. ádri, drevo. Aes-culus tudi označuje v lat. die Hageiche, aesculetum, Eichenwald. Iz iste korenike stvarila je slovanščina: adraš (Murko, Janežič, Megiser), wilde Eiche, Zereiche; tore dokazov dovolj, da je korenika ad v pomenu: crescere, augeri, pinguescere, itd. bila v slovanščini živa.

morsu exanimat. Venetčan to ribo denes imenuje chiepa = klepa, prav po pravilih italj. jezika. Boerio pravi, da ima „scheletro ossoso", in: „il suo corpo e compresso, come quello del aringa". Tudi clupea je venetsko-slovenska beseda iz: klupa, slov. klupa, hölzerne Klemme, womit man den wilden Kühen die Füsse klemmt; klupa, Fallriegelchen, srb. klupa, aufrechtstehender Balken, in dem der Weberbaum liegt. Korenika je: klp, klepati, claudere, schliessen, einzwängen; prešlo je tudi v nemščino koroško in štajersko: Klüppel, Hölzchen mit einem Schnitt, das man Brechlerinen aus Muthwillen aufhängt. Da je ta riba dobila ime po klupi, pričuje šče ta okolščina, da jo drugi Italjani, kakor Boerio pravi (str. 166), imenujejo „laccia; s besedo laccio pa Italjan tudi poznamenuje: Schlinge. Clupea je tore: der Klemmer, Knebler, coangustans, premens, in je gotovo dobila ime, ker je adana oklepala. Diefenbachovo priravnavanje besede clupea grškemu σκόλοψ, Gräte, ribja kost, je nenaravna in preveč oddaljena od oblike: clupea. Ker Boerio reče, da je „corpo di chiepa compresso", znalo je tudi ime po podobi nastati in označevati: skljućena riba, der eingezwängte, gedrungene, eingeklemmte Fisch. Primeri ščuka, pol. ščupa, lucius iz ščipati, ščeknoti, zwicken.

k) Langa, langurus.

Šče edne živali imena iz jezika starih Venetov treba omeniti, ki se je tudi v denešnji venetščini ohranilo, in sicer: langa, langurus. Plinij (hist. nat. VIII, 38) poroča o povesti, po kateri se iz scavnice neke živali jantar nareja — „alii dixere langurium (pro electro nempe), — esse in Italia bestias languros. Zenothemis langas vocat easdem et circa Padum iis vitam affirmat". V denešnji venetščini najdemo razlago te živali, o kteri so si učenjaki dosti glave belili. Boerio piše: Languro o leguro, ramarro (Eidechse,) specie di lacerta con coda verticillata, lunga, con isquame acute e corpo verde.

Langa, langur se vjema s starorus. leng, novorus. ljaguška, Frosch, in slov. langati, claudicare, vaccillare, sansk. langh, salire, vaccillare nam razjasnuje pomen besede. V sansk. tudi v slabi obliki: lagh, odtod grško λαγώς, „a saliendo dictus sicuti sansk. çaça a çaç, salire," piše Bopp; primeri šče got. laika, salio, rus. ljagat, brsati. Pa langurium, kakor se je tudi jantar velel, po drugem berilu: langonium, nema nič z langurom, guščerom opraviti, temuč poznamenuje čisto drugo, in sicer: lapis splendidus,*) sansk. landž, splendere, lândž, torrere, frigere, assare, tudi slabe ali nenazalirane oblike: ladž,

*) Ako Strabon (IV) piše, da so Lyguri jantar imenovali: λυγγούριον lingurium, kaže, da so to poznamenovanje sprejeli od Venetov in je svojim ustom priredili; vendar primeri tudi pol. ligotati, bliščeti, kar gotovo je edno isto s koreniko lag.

lâdž se nahajajo, in že sem na drugem mestu razložil, da je iz te korenike slov. lagotica, primula acaulis, rus. lagot, Theer. Ta korenika je bila v slovanščini nekdaj zelo živa, kakor pričujejo te-le besede: staroslov. lenžaja, gallina ova calefaciens, ovis incubans; že Miklošič je spoznal: „radicem leng a leg, decumbere, differe"; dalje slov. legar, Typhus, vročica, gorka bolezen. Iz slabe oblike lag je staroslov. laznia, toplice, česk. lazen, pol. laźnia, balneum. Miklošič je laznia postavil med tujke, in priravnaval nemško Lase, irdenes bauchiges Gefäss, lat. lasanum, Nachtgeschirr, Kammertopf, a oboje je iz gršk. λάσανον, cloaca, olla, sella familiaris, in to iz dorišk. λάσω, lateo. Ne zapopadem, kako bi balneum, cloaca, in sella familiaris, mogli na enacih nazorih počivati. Dalje je iz te korenike hrv. lazanje, mlinci, (Belostenec s. v.) tedaj, placenta assata, tosta,*) in slov., srb. pol. laz, lazi, požgana hosta, kder potem napravijo njive in pašnike, in pa srb. ljaga, Brandmal.

Ta beseda je gotovo po armorskih Venetih, ki so tudi v Britanii se bili naselili, prišla na otok Albion, ker šče v stari angleščini najdemo: laes, pascua.

Malten jo je našel tudi pri že večkrat omenjenih slov. ostancih v vališkem kantonu, in tam označuje: Bergfläche, in se rada pritika besedam topičnim, postavim: Cambiolas, Forclas itd.

Da so Grki in Rimljani mislili, ka se jantar iz scavnice langurove — guščerove nareja, izhaja menda odtod: Bilo je pri njih obče mnenje, da je jantar produkt solnca; zato grški mythus, da Helios, solnčni bog, izsolzuje jantar. Guščer pa je, ker se rad solnči, bil symbol solnčnih božanstev pri Grkih in Slovanih; utegnil se je tako symbol solnca za solnce samo vzeti. Slovenci ga zato tudi imenujejo: Martinček, to je Martinova žival, ker so se v prelazu paganstva v krščanstvo mythični elementi solnčnega božanstva v sv. Martinu združili. Dolgo so naimer Grki mislili, da se jantar v logih ob reki Padus stoječih nareja (Solin, 33.) Guščer se tudi v venet. veli ramarro; ne li iz rame, humerus, brachium? primeri: lacertus, Arm, lacerta, gušter, nemšk: eid-ahse, in ahsel, humerus, slov. guščer, srb. gušter in bolg. guša, collum, srb. guša, Kropf, Kehle, slov. guščeri, kuščeri, Halskrankheit, Mandel, Halsdrüsengeschwulst, venet. gosso, Kropf.**)

---

*) V denešnji venet. lasagne, geröstete Nudeln, in tudi v gršč. λάγανον, placentae genus; lat. pri Horaciji: laganum, Pfannenkuchen. Ker bi lat. laganum se v ital. glasilo lagano, ne lasagne iz lat. nego iz slov. oblike. Grško-lat. laganon — laganum je iz them. λαγ — λαγαρός, λαγών, hohl, dünn, weich, mürbe, odkoder tudi: λάγυνος lagena, Flasche.

**) Štajerskonem. Goschen, Gosche, Schlund des Halses.

Poznamenovanja za jediva.

Že sem omenil, da Venetčan izraža mola z besedo: parpagiola = prpolj. Ta beseda je zrastla na deblu slovanskega jezika. V staroslov. najdemo: prprica, Kreisel, trochus, in v srbščini: prporenje, coitus piscium, ker se bijo in valjajo, prpuškati, v pesku se valjati, tedaj bi prpolj, parpaglione označevalo žival, ki se valja v prašini, in to delata mol in cestni polž. Poseben izraz ima Venetčan za mlado opico: sadi, iz kterega vira, ne morem dognati. Čudovito pa je, da so Slovanom sorodni Latvini ohranili v visokem severu s starimi pelasgijskimi Tyrrhenci ednako poznamenovanje za opico: êrms, tyrrh. ἄρμος — — τοὺς πιθήκους φασὶ παρὰ τοῖς τυρρηνοῖς ἁρίμους καλεῖσθαι (Strab. XIII. pag. 626).*) V kaki zvezi je s thematom: prp — parp beseda venet. parpagnaco, „pane di farina di formentone (koruza) condito con diversi ingredienti?“ Med štajerskimi Slovenci se kruh, ki mu tudi pravijo postružnik, v kterega tudi radi matere za otroke slive, hruške, kosce mesa mešajo, veli: perpernjak, primeri srb. perpoljak odrezana vinska loza, ki se zamota, zakopa, zavalja v zemljo, tedaj bi sopet parpagnaco — prpernjak bil kruh valjanec, in iz istega themata kakor: prpolj, parpaglione, prpor, prprica; primeri: krapec iz krp, winden, gibanica, vertanjek, povitica, imena za pogače. Pogačo pa jaz prilastujem Slovencem. Mislim, da pogača isto poznamenja, kar: kolač, kolaček, runder Brotkuchen, iz poga, staroslov. pongvica, globulus. Vsaj se tudi šče z rožiči na pogačah izbadanim okroglim podobicam pravi pogice, ki res imajo podobo gumb. Primeri šče pogačica, Kniescheibe, pogača, die Nachgeburt, ednako lat. ital. placenta Kuchen in Nachgeburt, srb. pogača, okroglo mesto na dnu testa, pogača, okroglo drvo (Vuk), sansk. pûga, acervus, gršk. πυγή, Steiss, tedaj okrogla reč, tudi πυγμή, pest. Italj. focaccia, venet. fugazza, po Boeriu: pane cotto sotto la cenere, tedaj Aschenkuchen, utegne za se italj. jeziku vlastna beseda biti a slov. pogača nema z njo nič opraviti. Italjan to, kar Nemec: Kuchen, Fladen imenuje, označuje z besedo: stiacciata, schiacciata, in stiacciare pomenja: pressen, quetschen. Da je stiacciar slov. stlačiti, ni treba dokazovati. Drugi izraz rabi Italjan za pogačo: Scofaccia, coffaccia, in sopet glagol scofaciare izraža pomen: flach, breitdrücken, quetschen, kar sopet je zelo podobno hrv. kobačiti. Primeri prislovico: Kdo je jači, on kobači, to je, drugega tlači. Nahaja se šče eden izraz: passimata, pogača v pekvi; štajerski Slovenci jo imenujejo: livance, ker se nesgoščeno testo iz piskra v pekev liva. Pa sopet dvomim, ali je passimata izvirno italj.

*) Ravno tako najdemo v v latviščini: pêrte, pêrtikis, opica, in v italj. bertuccio.

beseda. Passaman pomenja v venet. Spitze, Tresse, passamaner, Spitzen- Tressenmacher, Posamentirer; ali passaman ne slovansko pasmo, ki se najde v vseh slovanskih narečjih in izraža sorodni pomen: Garnfäden? Passimata bi tore izražalo to, kar nem. Fadennudeln.*) V besedi: passama mesto pasma se je vokal vrinol, kakor v besedah: fantasima, cresima glej Diez 303. V srbščini šče najdeš: pasmenjača, forago, das Fitzband, der Faden, womit die Weber ihr Tagwerk abzutheilen pflegen. Piza, Pinza, mala, stlačena, tenka pogača je = srb. pita, Kuchen; piza, pinza, je iz pintja, pitia, sansk. pinda, libum. Slovensko ime je tudi lasagne, kakor je bilo že omenjeno. Ravno tako bigoli, ki se tudi velijo menući, to so minceni, drobnički rezanci, od: bigola, begola, Kleinigkeit, slov. bigla, biglica, toliko kot: kosček, betvica, trohica, mala treščica, Splitter; zato: biglica, Zündhölzchen. Korenika besed: begole, bigole, bigle, biglice je: bag, beg in se vjema s sansk. bhadž, dividere, distribuere; begole — bigole so tore: particulae. Iz te korenike šče se je v srbščini ohranilo: baglja, Büschel Heu, tedaj razdeljeno seno.**) Stari arjanski narodi so pa osodo smatrali kot delež; zato boginja osode se veli slovansko Dalja, gršk. *Μοῖρα*, in tudi v sansk. najdemo isti nazor, ker bhâgya, bhâga, označuje pars, portio, sors, fatum, in fortuna secunda, in s to besedo se vjema venetska: baza, bazza, bouna fortuna. Tudi srb. bagra, Sorte, Gattung in slov. baža v istem pomenu ste iz korenike bag. Razve sansk. slov. in venet. ne pozna, kolikor je meni znano, noben drug arjansk jezik te korenike, in tudi ne besed iz nje. Slov. baža tore ne nem. fasel, kakor Miklošič trdi; že srb. bagra govori proti temu. Menda tudi srbski bungur, Grütze, sem spada in je nasal. oblika, ako ne iz bhudž, edere, vesci, frui, od koder tudi slov. bozne, pascua, Viehweide.

Sansk. tudi pozna močno obliko: bhándž, dividere frangere odkoder bhanga, unda, litov. banga, unda, val, srb. bangav, hinkend. Iz korenike bhadž Bopp tudi izvaja: bhâdžana, po Wilsonu: a cup, a plate, vas, posodva, slovaški bagan, starosl. bagaš, mensura quaedam, hrv. bižica, Melkschaff, venet. bigonzo, itlj. bigancia, Butte, Kübel, pa tudi catedra, prižnica, ker ima podobo tej posodvi enako; tedaj ne iz lat. biscongius, kakor Boerio misli. Naše prosto ljudstvo prižnico rado tudi imenuje: žehnjak, (Sechtzuber). Vse te besede pričajo, da je korenika bag, beg, big, nekdaj bila živa v slovanščini. Sem spada tudi venet. begar, contendere, bisticiare, zanken, kar je razdvajanje, razdeljevanje.

---

*) Ime po pasmu, niti, je zbog tega nastalo, ker se testo z nitjo, motvozom, s pasmom odrezuje, in so rezanci nitim, pasmu podobni.

**) *Primeri novokeltsko (gadaelsko)*: bagaid, Büschel.

Kamo pa se dene slov. bingole*), noge? Ta beseda se rabi kraj Mure.

Italjan za rezance rabi: fili di pasta, Teigfäden, taglioni = rezanci, od tagliare, rezati, vermicelli, črvići, gliste, ker imajo tako podobo.

Nemški „Strudel“ je Italjanu neznan, in res je čudovito, da Italjani rabijo za poznamenovanja jedi iz moke toliko slov. besed, znamenje, da je poglavitna jegova hrana bila od nekdaj — polta — polenta**), in kruh — pane.

Imena za zelišča.

Cotonia — Sopeta.

Škoda, da je vrli Boerio pri nabiranji besed premalo skrbi imel za imena raznih rastlin, rož, cvetlic, travnih sort itd. Gotovo bi tudi v tem okrožji se šče našla marsiktera beseda. Mi tukaj omenjamo samo dve: edno starovenetsko, zapisano od Plinija, drugo šče živo, zaznamovano od Boeria. Plinij (Hist. nat. XXVI. 7.) piše: Halus autem, quam Galli sic vocant, Veneti cotoneam (var. cotoniam), medetur lateri, item renibus convulsisque et ruptis. Da je halus ista zel, katero Grci *συμφυτόν* imenujejo, trdi isti Plinij (c. 26) pišoč: — — „radicem symphyti, quam halum gallice dicunt“ in Marc. Burd. (cap. X): „Alum nos vocamus, Graeci symphyton petraeum“. Cotonea — cotonia je tore zel gavez, Beinheil, nizozemsko: heelwortel-heilwurzel, tudi Wallwurz po nemškem imenovana. Ta zel ima lastnost potrupane kosti sceliti, zato jo Nemec imenuje: Beinheil, Slovan pa: gavez, t. j. kakšno vezilno moč imajoč, ker se pri besedah velikost in moč izražajočih *ka* in *ga* predtikata, postavim: luža in *ka*luža, rebro in *ko*rebro, mula in *ga*mula, *go*mola, gruda, sansk. mâuli, zemlja. Gavez pa šče dendenešnji v celjski imenujejo: s-kotnik***).

Že Plinij moč gaveza opisuje: Luxatis imponitur et convulsis. Vulneribus sanandis tanta praestantia est, ut carnes quo-

---

*) Menda iz běg, big, nazalir. bing, primeri: bincnoti, bincati iz biti, tedaj bingole, die Läufer?

Kako stare so nekiere venetske besede, spoznamo iz tega, da so iz materialnih postale abstraktne. Tako v venetščini označuje piado, italj. piato, Rechtsache, Streit, Process, Partei; kdo bode dvomil da je piado — piato, staroslov. plat, pars, latus?

**) Polenta je iz polta in to iz lat. pulte, (puls-pultis, Brei). Italjan med dva soglasnika rad stavi prosthes.; zato patav. gendena, za gneda, gnida, Nisse.

***) V ruščini se nahaja: kotovik: Nepeta cataria, Katzenmünze, in nema s kotonjo nič opraviti. Gilferding je tore bil na krivem potu. Kotovik je iz kot, kotka, Katze; zato znanstveni pridevek: cataria iz catus, mačka, kotka.

que, dum coquuntur, conglutinet addita, unde et Graeci nomen (*συμφυτόν*, iz *συν* in *φύω*, *φῦμι*, *φύομαι*) imposuere. Ossibus quoque fractis medetur (27, 7.). Latinci so jo zbog te vezilne lastnosti imenovali: consolida, solidago, tudi osteocola, Nemci: Beinwurz, Beinbruchwurz, Wallwurz; Čehi jo imenujejo: kostival in svalnik, iz svaliti, sceliti, zrasti. Cotonia = kotonja označuje isto, kar: Beinwurz, osteocola. V češčini šče najdeš: kot, koten, kotnik = vysedla a kulata kost, srb. kotlac, kotalac*), Schlüsselbein. (Glej Jungman Slovnik, 2, 143, 146).

Preveč skeptični, sicer pa bistroumni Diefenbach hoče to besedo v sum spraviti, ko piše: Aber auch die Freude an dem unschätzbaren venetischen Sprachreste: cotonea wird uns etwas bedencklich, wenn wir denselben Namen für eine freilich weitliegende Pflanze, als Latinisierung eines griechischen bei Plinius (Hist. nat. 15, 11) wieder finden: „mala, quae vocamus cotonea, et Graeci cydonea, ex Creta insula advecta".

Ali dragi Diefenbache! Plinij je vendar poznal razloček med gavezom in kutino (Quitte), vsaj je moč kotonje — gaveza tako obširno popisal. Tudi očitno reče: „mala, quae vocamus", in ti mi — so Rimljani; on se je imel za trdega Rimljana; o kotonji pa piše, da jo Veneti tako imenujejo. Dalje ima kutina ime po otoku Cydonia, kder je kutin obilo rastlo, kotonja svoje ime pa po svoji lastnosti, ker kutino in gavez z ednakim imenom poznamenovati je nemogoče, že zaradi velike različnosti ne, ki je med tema rastlinama.

Druga slov. beseda je v venetščini: sopeta, bellis perennis, Himmelsschlüsselchen. Sopeta iz latinskoitalj. sopire, einschläfern ne mogoče imenovati, ker nema moči spanje privabiti, in v mythologičnem oziru je cvetlica življenja, primula veris, oznanovalka mladoletja, zato ime: nebeški ključek, Himmelsschlüssel, ker odklene cvetlično kraljestvo, prinese zemeljsko srečo, in odpre temu, ki jo za klobukom nosi, vhod v gore, v katerih so zakladi skriti. Ker pritrobi mladoletje, jo Slovenec tudi imenuje: trobentica, in isto tudi označuje ime: sopeta; v patavinskem narečji je po Patriarchi-ju: sopiar, sopsti, tibia canere, sopia, tibia, piščalka. Sopeta je tore: sopeljica, tibicen, piskajoča. Družica jena jagolnica, primula acaulis, ima tudi votlo stebelce, v katero otroci v mladoletji piskajo. Nemec jo imenuje tudi: Marienschlüssel, ker se je v nebeški devici nakopičilo o prelazu paganstva v krščanstvo dosti paganskih mythičnih nazorov; Slovenec jo imenuje tudi: marjetico, in tudi Venetčan:

---

*) Korenika vseh teh besed je kot, novoslov. kotati, volvere (menda zato tudi nem. Wallwurz, wall = wälzen, volvere); iz kot je kotec staroslov. cylindrus, kotač, kolo. Kotonja je tore kotna zel, ki stvarja, da se polamane, potrupane kosti sopet kotajo, ali pa, ki potrupane koti, to je: okrogle kosti sopet sceli. Primeri srbski kotrljan, eryngion, Feldmannstreu, Brachdistel, Mannstreu, iz kotrljati, volutare.

Margharitina, consolida minore, bellide, primo fiore, in imena take cvetlice ne mogoče izpeljavati iz venet. sopire = reprimere, atturare, ammortare, spegnere, nego edino iz sopiar, sopia, tibia, fistula; vsaj jo Boerio sam poznamlja: Fior fistuloso. V sveti Marjeti so slovenske narodne pravljice in pesmi združile mythične legende. Tako jo reši iz oblasti pozoja sv. Jurij; tedaj je ona nastopila mesto zemeljske boginje bodi si Vesne ali Lade, in enaki nazori so mogli vladati tudi pri Venetih, ker jo po krščanski svetnici sploh imenovati ne kaže. Marjetica prvlje razcvete, nego pade krš. praznik sv. Marjete.

Omenim šče besedo: zuca, buča in glava. V srb. znači: udariti po ciku to, kar: udariti po glavi; primeri sansk. çikha, vrh, in slov. buča, tikva in glava. Srbsko: cik priravnaj starosl. kyk, coma, slov. kečka, na Goriškem: koča, kočka, tikev, italj. coccia, coccola, cocuzza. Cvet: Iris florentina, imenuje Venetčan: lesche, menda iz lesk, splendere, coruscare, rutilare.

Imena za oblačila.

Naj šče tukaj sledijo nektera poznamenovanja za oblačila. Že sem v lanskem „Vestniku“ pretresaval ta poznamenovanja in pokazal, da se vjemajo s medijskimi in persijskimi, da so v romanščino le po Slovanih priti zamogla*).

V venetščini najdemo: giaca, nemšk. Jacke, slov. janka, jankar; zipon slov. župan; gogna, slov. gunja; tabano, bolg. taban; gabano, slov. gaban; copeneghen, slov. kepenjek. Ker sem te besede že na omenjenem mestu priravnal medopersijskim enako se glasečim, tukaj samo nekoliko tam ne šče navedenih omenjam, in sicer: ciamara, zimmera, sard. s prosthezo: acciamara, španj. zammaro, polsk. czamara, česk. čamara, slov. čamer, kožnata kapa, srb. čamulja, mitrae genus. Diez misli, da bi ta beseda vtegnila biti iz baskijskega jezika, kaže na baskijsko ecchamara, Zeichen des Hauses, vendar Larramendi to besedo od španj. zammaro, Schafpelz, etymologično loči.

Čudovito je, da španjolščina in slovenščina s besedo zammaro, čamer izražate kožnato oblačilo. Boerio zimmara naravnost imenuje slovansko obleko: „zimmara, sorta di sopravesta ad uso degli Schiavoni“. Ker čamara označuje kožnato obleko, nam sansk. čárman, cutis**),

---

*) Glej moj članek: Slovenske besede za oblačila v 4. in 5. štev. „Vestnika“ 1873.

**) Primeri tudi rusk. čar-ki, kožnato obutalo.

najlepše razjasnuje pomen besede. Soglasnik *r* se je vokaliziral, kakor se to godi v italjanščini in slovenščini. Beseda se je ohranila tudi v jeziku starih Trakov: *σαλμοι*, das abgezogene Fell. Da je v traščini sansk. *ç* in *č* prelazil v *s*, pričuje beseda: *σαραπαραι* = *κεφαλοτόμοι*, glavorezci, sansk. çiras, glava, gršk. *κάρα*, glava, (glej Böttger Zeitschr. der deutsch. morgenl. Gesell. IV. 364*). Iz čarma je po zameni soglasnika *m* s soglasnikom *b* nastalo čarba, in iz tega themata: *καρβατίνα*, carbatina, lederne Bauernschuhe, znane Catullu in Xenophontu. Pollux je besedo imel za karsko, brž ko ne ga je zmotila prva slovka v besedi; vendar je mogoče, da je bila po mali Azii znana, in da so jo paflagonski Veneti prinesli tjekaj. Pri Venetih se je ohranila v oblikah: zarvata in zavata, v italjanšč. pismeni v obliki: ciabatta, pri Rusih čeboti, polsk čobot, litov. čebatas, pers. čâbâtan. Xenophon je utegnil besedo slišati in škornje videti o priložnosti svoje vojne v Persii, in tako ta izraz v grščino spraviti. Kakor so gaban, kepenjek, taban, Slovani od Persijanov sprejeli, tako tudi čarbate, čobote, in ravno te besede so tudi važne priče za slovanskost starih Venetov.

Druga beseda, katero šče za obleko rabijo Venetčani, je rascia, rassa, slov. raš, raševina, srb. raša, polsk. rasza, nem. Rasch; Diez misli, da po mestu Arras, vendar primeri staroslov. rasa, renska, bolg. ras, malorus. rasa, rusk. rjasa, pri Isidoru: rasilis, španj. rasilla. Jaz zagovarjam to besedo Venetom, in ne vidim drugega v njej, nego rasasto, resasto obleko, ein härenes Kleid, primeri slov. rasovje, Rispen, rese, resast, vse v pomenu, gerispt, srsnat, kocast, vlasat; zato se v staroslov. veli rasa, vestis monachi, ker ti nosijo rasasto, resasto suknjo. Novogrško: *ῥασον* je iz slovanščine.

Isto, kar rasa, označuje venet. sarza, italj. sargia, nem. sarsche; tudi to ne drugo, nego srsasto, sršasto oblačilo, vestis hirsuta; primeri polski szerchla, schlechte Schafwolle. Sarza, sargia je iz sarstja saršča se izobrazilo, staroslov. сръсть, pili, polsk. szierść.

Za botte, škornje, bolg. botuši, rusk. botaly, franc. botte, polsk. bot, slov. bočkori, magj. bocskoros, bodemo se tako prepirali, kakor za bota, sod, staroslov. бъчаръ ботаръ, dolium, bat, Knüttel, ki se tudi najde v italj. Korenika je sansk. bat, binden**); botte, so: Bund-schuhe; jaz prednost branim Slovanom, kakor tudi pri venet. besedi carpia italj. scarpia, črevelj, slov. krplje, slovašk. krpky. Koreniko karp, krp v pomenu: winden, binden najdemo v slovanščini, dalje v besedah: krpelj, krepel, fascis, krpa, textura kripa, aus Ruthen gewun-

*) Španjolsko: zammaro, Schafpelz utegne tudi skaženo biti in izhajati iz zimaro, kozel, to pa je iz gršk. *χίμαρος*, Ziegenbock. Ponujam šče sansk. čivara, vestis pannosa.

**) Primeri nem. Gebinde, Binder iz binden, lat. vietor iz vieo, binden.

dener Wagenkasten, patavsko: carpia, pajek, der Windende, v venet. tudi šče scarpia, pajek, slov. kerplje, Futternetz, košara; carpia je tore sopet: Bundschuh. Kakor v lat. fascis, in fascina pomenja: Ruthenbündel, zvež šibic, tako tudi v slov. krpelj, metath. krepelj; isto tudi butara, (butara drv), in šče le v drugotnem pomenu: breme. Ker imamo БЪТАРЪ, das Gebundene, botkar der Binder, (od koder nem. Böttger, Böttcher, Bottung) butara, bat, БЪТЬ*), vse v pomenu vezanja, gotovo tudi smemo: botale in botuše si prilastovati. Pri besedah: italj. botte, sod, vališk. bote, španj. port. bota, franc. botte, boute kaže Diez na gršk. *βουτις*, *βυτις*, vendar pristavi: „aber auch in andern Quellensprachen heimisch". (Gramm. str. 58). Ker niti latinščina niti nemščina ne poznate teh besed (nemščina le v obliki: Böttger, Böttcher, Büttner, ki na slov. tvarino kažejo, ker grški *βουτις* je iz pozneje dobe), trdimo, da ste besedi botte**), škornje, in bota, sod, prišli iz venetščine v druga romanska narečja. Stari Itali niso sodov rabili za shranjevanje vina, nego mehe in izdolbene pečine, zato je jihov dolium (iz dolo, aushöhlen) bila prščena, s smolo zamazana posoda, v ktero se je mošt točil iz „lacus torcularius".

Gazo = gatje — gaće starobolg. gašte, subligaculum, sem že razložil, in o slovanskosti besede nikdo ne dvomi (primeri šče rus. gat, Faschinen). Teže je s besedo braghesse, slov. brguše, breguše, kar se ima za gotovo keltsko braccae. Meni pa se dozdeva, ker besedo poznajo Slovani in Nemci: brôk, bruoch, Hüftkleid itd., da je to obča vlastina, in brž ko ne je: brac, brok, bruch, brg se nekdaj rabilo za poznamenovanje stegna, kolka, in je iz onega themata, iz katerega grškolat. brachium, kar nekteri stavljajo h gršk. *βραχύς*, in se vjema s slov. brg — brz. Primeri novokeltski brech, breach, breich, elin, laket, česk. brk, pol. bark, roka. Slovenščina šče pozna: brglja, Stelze, Krücke, in ta beseda ni se nekdaj samo rabila za leseno nogo, nego je gotovo izražala pomen noge sploh, kakor nem. Stelzen, in lat. grallae za gradlae iz gradior, gehen, schreiten, zato imena ptic: Bach-stelze, Stelzenläufer, gralla, slov. brglez. Braccae, brôk, braech, braghesse, brguše bi tore bile Schenkel-, Hüftkleid, femuralia, in res Slovenec imenuje brguše, brgeše hlače od kolena do kolka. Že Izidor (Orig. XIX c. 22) je mislil na grško *βραχυς* pišoč: „bracae, quod sint breves". — Iz edne vrstice pri Ovidiju (Trist. I. V) se prepričamo, da so tudi Sarmati hlače imenovali bracae, znamenje, da je to

*) БЪТЬ v staroslov. sceptrum, in žezlo je bilo pri starih narodih zvež šibic, kot symbol kazni in strahovanja, primeri lat. fasces. Ruthenbündel. V rusčini šče butor označuje, Habseligkeiten, primeri nemški: sein Bündel schnüren. Ednaki nazori vladajo v besedah: Knutte, Knüttel in Knoten, vozel, venet. batacchio, batač. Knüttel.

**) V bavarskem narečji: Boss, ker *t* prelazi v *ss* ali *s*, primeri: water in Wasser.

oblačilo znano bili tudi pri druzih narodih, ne samo Keltih. Venetčan rabi: sbraghessar, hlače nositi v pomenu vladovanja, strahovanja; razve besede braghesse še ima calzoni, Beinkleider iz lat. calceus.

Cotta, starogorenjenem. chozzâ, Kutte, staroslov. kotyga ima Miklošič za italj. besedo, vendar ker Boerio piše: „una sorte di veste antica, che ricuopriva tuta la persona", bi jaz trdil, da je pravenetska iz staroslov. kontiti, skontiti, skutiti, bedecken, primeri: toga iz tegere, hala iz haliti, verhühlen; vendar imajo Latini svoj cutis, kakor Nemci svoj hut, haut, in Grki κεύθω, verbergen, verhehlen, tako da sopet, kakor pri besedi: bračina, brgeše vlastina dvomljiva ostane. Galotta, Mütze se dá iz galiti verhühlen, razgaliti entblössen, izpeljati, vendar tudi Latin ima svojo galerus. Iz korenike: gal, sansk. džal, tegere, je srednjelat. galeria, Hütenhut in: bedeckter Gang, galerita Schopflerche, galeritus, Haaraufsatz, Peruque, galea, Helm. Razve lat. sansk. in slovenšč. te korenike drugi indoevropski jezici ne poznajo.

Poznamenovanja za ladje in trgovinske shrambe.

Ne v celi Italii kraja, ki bi bil za trgovino prikladniši, nego je severnoiztočni ôgelj polostrova.

Prerezan rekami, ki nosijo sneg z alpinskih hrbtov v morje, je ta ogelj neskončno sposoben za ladjevožnjo; zraven tega je šče obilno pritokov reke Pada, iz katerih se lehko napravi cela vez kanalov; vse to je storilo, da so tukaj nastali ladjestrojitelji in morjehodci. Zato že rimski pisatelji poročajo o slavni trgovini Venetčanov in mnogobrojnih različnih jihovih ladjah, ktere pa žalibog z latinskimi in grškimi izrazi poznamenujejo, postavim: celoces — brzoladje, holcades, grško: ὁλκάς Zug-, Schlepp-, Lastschiff, lintres in cursoriae. Pa čudovito je tudi, da se je v denešnji venetščini iz lat. jezika edino ime za ladjo: nave, ohranilo, vsa druga so tuja. Kakor iz Virgilija in jegovega komentatorja Servija zvemo, so bile ladje „lintres" najbolj navadne. Servij (in Georg. I. 262.) piše: Lintres, fluviatiles naviculae. Sane non sine ratione lintres meminit, quia pleraque pars Venetiarum fluminibus abundans, lintribus exercet omne commercium, ut Ravenna, Altinum, ubi et venatio et aucupia et agrorum cultura lintribus exercetur.

Iz Virgilija (Georg. I. 262) spoznamo, da je linter bil izdolbeno drevo, drevesno steblo — „cavat*) arbore lintres". Tak

---

*) Zato: cavichia, venet. caichia, hölzerner Pflock, venet. caichio, caechio, italj. pismeno caicco, Kahn, Nachen, odtod primorsk. kaić.

čoln imenuje Slovenec: kopanja, ktera beseda se tudi rabi za korito, Trog, v srbščini za leseno skledo, v staroslov. „mensura quaedam“, iz kopam, fodio, cavo; kopanja je tore: arbor cavata — excavata.

Ta beseda je tudi še denes v venetščini znana: Copano, paliscarmo, Boot, copanera, copaneto. Korenika kop je v venetščini bila živa, in iz nje se je stvarilo več besed, tako: copa, la parte concava deretana tra il colo e la nuca, copela, vasetto per cimentarvi l'oro e l'argento, staroslov.: konpona, statera, lanx.

Drugo slovensko ime je: lanchia, barchetta al servigio delle grosse navi, tudi v obliki: lanza. Kaj je to drugega nego: ladija, ladja, v staroslov. tudi: ладь, landj, lendj? dia italj. jezik spremeni v džia, v za; tako je iz dalmatinskega mesta Diadora napravil Zadara, Zara, iz gršk. *διάκων* zakon, enako iz landia — lanza.

Prepira bode zaradi besede barka. Barko poznajo tudi Srbi in Rusi. Diez jo ima za grško: *βᾶρις*; ali ta grška beseda se nam javlja pri zelo poznih pisateljih, klasični je ne poznajo, tako da slobodno dvomimo o jenem grškem početku. Iz *βάρος* Schwere, *βαρύς*, schwer, nemoremo *βᾶρις* izpeljavati, ker *βᾶρις* ne bila tovorna ladja, nego lehek čoln.

Turska ta beseda gotovo ne, ker se že najde v staroškandinavskih spisih osmega stoletja: barkr, navis nomen. Venetčan šče tudi rabi: prama, specie di naviglio, kar je slovansko pram, in je znano pri Rusih, Čehih, Srbih in Polacih. Od Slovanov so si jo posodili Nemci: prâm, farm, Grki: *πέραμα* in Turki: pereme, tudi litev. paramas je iz rusk. porom.

Podajmo se tedaj k ladiji ljubimki Venetčanov — k gondoli. Boerio je razlago imena iskal v latin.-gršk. concha, Muschel, kar ni mogoče, ker je Italjan in Venetčan ohranil to ime čisto, kar pričuje beseda: conchiglia. Diez je mislil na grško *κόνδυ*, Trinkbecher, ali tudi ta razlaga ne more obstati. Boerio piše o gondoli: Barchetta piatta e lunga, con ferro dentellato posto verticalmente in prora, con un copertino nel mezzo, che va a remi e si usa particularmente in Venezia per navigare sui canali interni.*) Da takšne ladje ne mogoče po kupici, čaši, bokalu, imenovati, se tekoj lahko vsak prepriča.

Mi imamo venetsko gondelo za hrv. konturo. Constantin Porphyrog. piše, da Hrvati imajo vrsto ladij, katerim konture

---

*) Venetski gondolieri ljubijo svoje gondole tako, kakor Arabljan svoje konje, in jim dajo negovalne priimke, kakor: Tozza, Slicegosa; besedi sem že razložil. Vozil sem se enkrat z nekim gondolierom. Jegov mali sinko je v morje odico metal in ribe lovil. Vsakokrat, ko se je riba na trnek zadela, je stari vesel izkliknol: Ratisbogo! Ko ga vprašam, kaj ta beseda označuje, mi reče: il Dio è favorevole. Evo slov. Rad ti Bog! Boerio tolmači ratisbogo: consequir qualche cosa per modi inaspettati.

pravijo: „Sagenas octoginta, conturas centum, et sagenae quidem quadraginta viros habent, conturae vero viginti itd. (Constant. de administ. Imp. apud Stritter Tom. II. pag 396).

Že Banduri (In animadvers. pag. 96.) pojasnuje: *Κοντοῦρα*, genus navigii apud Croatas, quod sagena minus est. Nostratibus autem hoc navigii genus etiamnum gundula dicitur. Gondola je ladja s pokrovom na sredi, in v staroslov. najdemo kontiti in skontiti tegere, odkoder: kontja — konća starobolg. konšta, tentorium, novoslov. koća iz kotja, domus. Venetčan soglasnik *k* spremenja v *g*, tako *g*ato iz catus, maček, *g*arzo iz cardio = cardus, oset, *g*ranchia = cancer, rak, *t* pa rad spremenja v *d*, postavim: dogado = ducatus budello = botellus, badia = abbatia, madre, padre = mater, pater. Čredanje soglasnika *r* z l^{em} pa je kaj navadnega v vseh arjanskih jezicih. Ali je kontura — gondola že starovenetska beseda, ali pa pozneje od Hrvatov sprejeta, ne da se določiti.*)

Starovenetska beseda je tudi: sandon, sandoni. Boerio piše: diconsi quelle barche piatte, o zattere a guisa di barca mozzate in punta, sulle quali stanno eretti gli edifizii dei mulini da acqua, come sul' Adige e sul Po. Sandoni so tore kumpi, Mühlschiffe, in sopet nam edina slovanščina dá naravno razlago, in sicer iz staroslov. сѫдьно, *ἀγγεῖον*, Gefäss**), vas, rusk. sudno, Fahrzeug, Iz sandeno — sondeno je lahko se skazilo sandon. Ker so mline na vodi že gotovo stari Veneti stavili, smemo to besedo za ostanek starovenetskega jezika imeti. Temu kar Italjan imenuje: frullone, Mehlbeutelkasten pravi Venetčan: burata in je po Boeriu iz desk napravljena posodva nalik tružici; tej besedi primeri bolg. burija, sod, in srb. burad (nomen collect.) Faesser. Tudi ta beseda mora tako stara biti, kakor mlini na reki Po.

Na ladjah so Venetčani s mrežami ribe lovili, in riba je bila jim priljubljena jed. Zraven lat. rete, rede, mreža, šče v venetščini najdemo poseben izraz in sicer: nagossa, negossa, in jaz mislim, da nagossa ne drugo nego: navoša, nevoša. Soglasnik *v* v venetščini in italj. sploh rad prelazi v *g*, na primer: sgolo za svolo = exvolo, sergente za servente, nugola za nuvola, ugola za uvola, pargoletto za parvoletto (glej Diez, Gramm. str. 288). V staroslov., v ruščč. in dolenjelužič. srb. se pa mreža veli: nevod, navod. Ker je *od* suffix, ostane thema: nav, nev, in ossa bi bil suffix oša, primeri junoša. Noben drug jezik nam ne pomaga besede: nagossa, negossa, naravniše in prikladniše razlagati.

---

*) Venetšč. šče je ohranila besedo: cantina, klet, iz korenike: kant — kont. Polabski Slovani so imenovali veže, v kterih so Triglava čestili, kontine (Script. rerum bamb. pag. 680). Kantina je iz kant, rus. kutit tegere, kakor cella iz celare.

**) Tudi got. skip, sr.-gor.-nem. scif, označuje prvotno: vas, Gefäss (Graff Alt. Spr. VI. 455).

Za poznamenovanje mreže rabi se tudi degagna. Ker venetščina soglasnik *t* spremenja v *d*, degagna ne drugo, nego teganja, Zugnetz, iz korenike teg, vleči; primeri: vlak, Netz, po istem nazoru, dalje venet. rede da tratta, Zugnetz.

Trgovina je že pri starih Venetih lepo cvela, in znana so trgovinska mesta: Patavium, Altinum in Aquileia. Posebno je po posredovanji Venetov jantar se razvažal na jug, iztok in zapad. Trgovinsko delavnost lehko zasledujemo do časov rimske republike. Vendar to se je predrugačilo. Že naval Hunov, gotinski boj in longobardski napad so ona mesta deloma razdrli, deloma zelo oslabili. Ali trgovina ne jenjala, temoč se prestavila na otoke, in v osmem stoletji so vnuci nekdanjih pomorskih tovornikov prvi trgovci zapadnega sveta. Trgovinske razmere storijo, da mesto, v ktero se iz tujih krajev blago pripelja, od prišlih trgovcev zahteva colnino. Colnina se veli v venetskem jeziku: dogana ali po izpahu gutturalca: doana. Beseda je prešla v franc. in angleščk. douane. Diez ima to besedo za arabsko: divan, Register, Bureau, Staatsrath, Audienzsaal. Že stareja oblika: dogana pričuje, da se ne mogla iz divan izobraziti; tudi so Venetčani gotovo prvlje dogane imeli, nego v osmem stoletji, ko so začenjali z Arabljani trgovinsko občevati. Menage pa je razlagal dogana iz gršk. *δοχάνη*, Ort zur Aufnahme; vendar tudi ta razlaga ne drži, in Ferrari ima prav, ko trdi, da je dogana iz doga, sod, Fass, bodi si, da se je blago v sodih privažalo, ali pa je iz prvega sod služil za mizo, na ktere se je colnina polagala. Primeri: banco, klop, nemški Bank, in banca, zaloga denarjev.

Ali v kteri jezik spada doga? To besedo najdemo pri latinskih pisateljih zelo pozne dobe, pri Ammianu (370) in Macrobiji (395), tedaj ne rimska. V denešnji venetšč. in italj. označuje doga — Daube, Fassdaube*); pri lat. pisateljih se rabi za poznamenovanje velikega soda, velike posodve; glossatori imajo tudi obliko dochae, lange Fassdauben. Iz katerega jezika bodemo sedaj besedo: doga razlagati smeli? Ker je doga označevalo že pri lat. pisateljih sodu podobno posodo, je ta posoda iz dog dobila ime od onega naroda, ki še dendenešnji besedo doga rabi, in to je edino slovanski, ker nemški Dauge in Daube je iz slovanščine.

Korenika dog je bila v venetščini živa, ker nahajamo v njej adjektiv: indegole, endegole nicht verhüllt, nicht verschlossen, offen. Doga bi tore označevalo: krivajoča, die deckende, lat. tego, odkoder toga, nemšk. deckiu, dachjan, odkoder Decke, Dach, litevsk. dengiu, v staroslov. dang, dong nazalir. oblika; donga, hrv. duga, slov. doga.**) Ker je doga,

*) Venetsk. dogato, composto come una botte (sod).

**) Ruski: duga, Bogen, Krummholz. V besedi doga v pomenu: sod, najdemo partem pro toto. Isto prikazen imamo v venetski besedi: zapin, abies, Tanne; capin ne drugo nego srb. čapur, čapurje, truncus, zato venet. zapoli,

donga lôku podobna, se tudi: donga rabi za Regenbogen, in ker je ta trakasta, pisana, se je izobrazil tudi izraz: dongat, variegatus. Oblika dong — doga je tore edino litevskoslov.; lat. ima tego, toga, nemšč. deckiu, dachjan island. vet. thekja. Sodov Latin ne poznal, zato tudi nema poznamenovanj za nje; jegov dolium je bila prščena posodva.

Jaz tedaj trdim, da je doga posodva, sodu podobna in doga, Fassdaube, iz starovenetskega jezika prešla v latinščino, in početek dala poznamenovanju za colnino in colno hišo: dogana, in za colnarja: doganiere, da je dogana davek od blaga v dogah pripeljanega, ali pa, da se je plačevala v budah nalik dogam postavljenih. Po istem nazoru je nastalo poznamenovanje: botega iz bota, staroslov. БЪТЬ, sod, ne pa iz apotheca, kakor Diez misli. Kdor je po venetskih mestih hodil, se je lehko prepričal, da si Italjan botege vsakdan na placi in na ulicah postavlja, in botega mu je: fondaco, Proviantmagazin, Tuchladen, Schnapsboutique, ne pa lekarnica. Venetčan šče ima reke: fatto a doe, arnese composto come una botte, sdoganare = gabellare le merci, dogare, porre le doghe, tedaj, ker se je soglasnik *g* tako čvrsto ohranil, ne moremo dogana iz divan izpeljavati.

V mestu Arilika na iztoku Minčia iz gardskega jezera so venetski ladjarji imeli poseben: collegium nautarum arilicensium. Posebno vešti veslarji so bili po lagunah, katere so se pri Venetih gotovo zvale barene. Boerio piše: „baro anticamente dicevasi ad un terreno paludoso", in beseda: bara, bereg, brljaga, se najde v srbščini, slovenščini, v ruščini, češčini v pomenu luža, tedaj ni tujka. Isto znači ime Benetki. Pri starih Venetih ne najdemo mesta, ki bi se bilo velelo Venetia. Venetia se samo rabi za deželo Venetov. Benetke so postavili beguni in uskoki iz mest in otokov venetskih, kateri so v lagune pred Attilom pobegnoli, ko je ta Aquileio razdrl. Že Plinij omenja tega močvirnatega sveta in ga imenuje septem maria; v njem je stalo pristanišče: Edron, primeri staroslov. adro κόλπος, sinus. Gotovo so tedaj že prvlje tam ribarji in mornarji stanovali, kar tudi imena otokov, katere sta nam Konštant. Porphyrog. in kronist Joannes zapisala, izpričujejo. Ta imena imajo sopet slovansko lice, tako: Jesolo bodi si po jezu*) ali pa jezeru, dalje: Ribalenses, brez dvombe po ribarjih, Pristena, menda — Pristana, Metamaucus, sedaj skaženo: Malamocco, Bibiala**) po bibi, vrst lušture, Ca-

---

legnami di riempiture, Ausfüllhölzer. Ker se hojev les posebno za to rabi, je obviknolo označevanje: zapin za hojo. Enako reče slov. kmet: sem cole poderl, mesto smereke, ker cole dobiva iz smereke. Tako tudi venet. albeo = albero izraža: pezzo, ein Stück Holz.

*) Kronist Joannes na južni meji pomorske Venecije imenuje grad: Caput argilis to je: capo d'argine, die Dammschanze, kar bi imenu Jesolo prilegalo, od jez, argine, Damm.

**) Na Poljskem so vesi Bibice.

bertzentza, to je: koberčenica, od kobernik, gesprenkelter Marmor, Bronium, od bron, albus, varius, cinerei coloris, Moriana = Morjana itd. Benetki imajo svoje sovrstnike v topičnih imenih: Benatky, ves v mužnatem kraji na Českem, Benetki, ves kraj cirkniškega jezera, Benetki, selo v virnatem kraji pri Lutomeru, primeri šče: Banja — Banja loka. Italjansko pisavo: Venezia, Venezian v venet. narečji: Vinizian, Vinissian so vtegnili učeni rabiti na spomin starih Venetov in pokrajino Venecijo. Jugoslov. Mletki, Mletci je iz Benetki, ker *b* in *v* rada se čredata z m^{om}_{n} in *n* z l^{om}_{n}.

Edno najstarejših mest Venetčanov je bilo: Grado = grad, na nekem otoku blizo Akvileje stoječe. Tega šče omenja kronist Joannes, ki je živel za cesarja Ottona III. Takrat je bil Grado sedež višjega škofa, in stolno mesto pomorske Venecije. Glavar te Venecije, ki je imel naslov: Doge, duge iz lat. duce, je stanoval na otoku Rivoaltus, denešji Rialto. Pred Benetki je stalo Clugies, kakor Joannes piše, denešnja: Chioggia ali Chiozza. Pri starih Venetih se je mesto velelo: Clodia, imela prikladno lôko, zato ime: Klodja, Ladungsplatz iz kladam, laden, pono. Znamenito bi bilo vprašanje, ako bi se po zadovoljnosti rešiti dalo, ali so imeli šče stavitelji in graditelji Benetkov v 5. stoletji po Kr. kaj slovanskih življev v sebi? — Dosti gotovo ne, ker preteklo je 600 let od njihovega podjarmljenja po Rimljanih sem do pobega pred Attilom. Spomin o Venetih, kot imevših nekdaj posebno narodnost, in posebni jezik najde šče se v štrtem stoletji po Kristu v spisih cesarja Juliana. (Orat. II. pag. 71). Popačena, izvirno slovenska imena mest in krajev*) pričajo, da je italščina nadvladovala. Ljudstvo je govorilo mešanico iz italsko-venetskega jezika, debla so bila večidel slovenska, a tvarilne oblike italske, zraven je vplivala na oblike besed moč glasniških postav italjanskega jezika. Čudovito je, da se je v denešnji venetščini tako malo nemških besed ohranilo, dasiravno so Gotini in Longobardi tudi v tej pokrajini gospodarili. Spoznajo se lehko koj pri prvem pogledu, postavim: gnuca, Genick, Nacken, magon, stomachus, chiribizzo, Fürwitz, schifo, Schiff, slipiar — schleppen, gabellar, Abgaben leisten, sparagnar, sparen itd. vseh vkup ne črez 40.

Kakor ni dogana arabska beseda, tako tudi ne magazen, magazzino, Magazin, Speicher. Diez pravi, da iz arabskega

---

*) Edna najstarejših crkvá v Benetkih je s. Giovani in Bragora, tudi Bragola imenovana. Ves kraj je mužnat, „terreno limaccioso", piše Boerio. Na Venetskem tudi mužnate doline imajo imena: Braco in Brago, in Dante rabi besedo braco v pomenu: poltiglia, Brei, Maische, fango, Koth. V češč. in polšč. pa najdemo: breč-ka, Spülicht, Maische von Brandwein; tedaj je znano bilo thema: braka — breka. Nekdanji venetski ribiči so rabili besedo bragolar za: ribiti, ribe loviti iz brak, mužnatih vod. V srbščini najdemo: brače, droži, tedaj sopet izraz za blatne, nesnažne reči.

machsan, Scheune. Vendar že pri Virgiliji najdemo: magalia, Bauernhöfe, Meierhöfe, Hirtenhütten. Ker se je tako tudi velelo edno predmestje mesta Karthago, so komentatori mislili, da je magalia punska beseda. To je kriva misel, in mi se bodemo prepričali, da se ta beseda najde tudi v druzih arjanskih jezicih, in nam tore ne treba v semitskega segati.

Že Berosus poroča: „magum lingua gallica domificatorem dici“ (glej Diefenbach, Orig. europ. 376), in v italj. šče se najde: magione, dom, odkoder je starošpanj. mayson franc. maison, pa ne iz lat. mansio, kakor Diez trdi. Že Holzmann (Kelten und Germanen 106) je tej keltski besedi priravnal staronem. ge-maca, contubernalis, novonem. Ge-mach, notranja hiša, Bopp pa gršk. μῆχος, μηχανή, Baugerüste. Sansk. korenika mah, magh in makh že izraža metafor. ornare, ali v staronem. šče machan označuje formare.

Razve keltšč., nemšč. in gršč. je tudi slovanšč. ohranila to besedo in sicer v sostavah: koli- maga, rusk. koli- maga, polsk. koli- mog, Wagenzelt, starobolg. koli- maga, kola s „budkoju“ — Hütte. Huculi karpatski pa svoje pokrite voze naravnost imenujejo: maže*) iz mage. Slovaci šče rabijo besedo mogat v poménu: silno tjanut = sekati.

Maga, moga, maža je tore isto, kar: osjek, ovile, съсѣкъ, arca, Getreidekasten, izvirno: behauenes Behältniss. V pomenu sekanja je mogla korenika *mag* tudi znana biti pri Venetih, ker v venetščini najdemo: magio, magona, il luogo nelle ferriere, in cui si da la prima preparazione al ferracio per purgarlo dalle loppe.**)

Ali ne odgovarja besedam: magolum, magalia (plur. neut). slov. gomlo — gumlo, gumno, guvno, gubno, celo gobno, kakor se govori v Rečici, gorenjesavinski dolini?

Gom-lo, gum-lo, gum-no je po zmeni poredka soglasnikov nastalo iz mog-lo, mug-lo, mug-no, kakor lat. ung-vis, slov. nog-a, nog-et, noh-et iz: anga (sansk.), kamen iz akmen, sansk. aç-man, srb. namastir, iz monasterion, gamazin, iz magazin, galeba iz balega, repetnica iz peretnica. V hrvatščini šče po Kurelcu (Imena za životinje 61) gomilnica označuje volarnico; gomilnica pa je gotovo iz mogilnica, kakor gomila in mogila. Po isti prestavi soglasnikov je staroslov. gomulja, geknetete Masse, iz mogulja, ingumence, χορά, tonsura, Schnitt, iz mugence, tako da v tej besedi sopet najdemo šče prvotni pomen: scindere, secare korenike: mag, mog, mug.***)

---

*) Beseda maže se je ohranila v topičnem imenu: Hotemaže gradič blizo Radeč, tedaj Hotemaže, Lusthaus.

**) Tudi maga, luogo, dove si vende vino al minuto.

***) Na prvotni pomen sekanja kaže tudi venet. magagna, guidalesco, Wunde, magagnà, adj. ferito, storpiato, magagnár. guastare, viziare. V belgiauskofranc. narečjih je koreničnі soglasnik *g* prelazil v *h*, zato v Lüttichu govoré: mohone v Namuru pa: maujone, maison, domus.

Tudi v besedi: Kolo — majka, kakor se ples pri karpatskih Huculih veĺi, in pri katerem se sekira kvišku meče, je majka utegnila iz magika nastati in izvirno: sekira pomenjati. Ali gršk. *μαγάς*, tabulatum, Bretterverschlag sem spada ali je izvirno grško, ne upam si določiti.

Ker magalia edini Virgil rabi, o kojem Makrobij (§. 2) piše: — „unde enim Veneto rusticis parentibus nato, inter silvas et frutices educato, vel levis Graecorum notitia literarum?“, — je on mogel to besedo v svojem rojstnem kraji slišati, in tako smemo: magolum, magalia, magione, magona, magazzino kot vlastnino venetskega jezika smatrati, dasiravno je bila tudi Keltom in Germanom vlastna. Menda tudi starobolg. mogoriš, davek od žrnovnice, se sme iz: maga, moga, izvajati, rusk. dial. magarič, litovsk. iz rusk. magaričos. Žrnovnice so gotovo stale v magah, gumnih, zato ne neverjetno, da je magarič, tributum horrei, davek od magazinov. Tudi srbska beseda v močni obliki: magura, numi genus, sem spada.

Imamo šče dokazati, da je tudi mandria vlastnina slovanščine. V venetščini označuje mandra, congregamento di bestiame, ricettacolo de bestiame, mandrachio, „la parte piu interna del Porto, che suol chiudersi con catena, e dove si ritirano e si ormeggiano le galere, e le piccole navi“; srb. mandra, locus et casa mulgendis aestate ovibus, bolg. mandrъ, caulis ovium, malorus. mandryky, pol. mądrzyki, Hirtenkuchen*), lat. mandra (Juvenal) Viehstall im weiten Feld, gršk. *μανδρα*, Pferch, Stall, Ringkasten, pri Alkuinu: mandra, Klosterzelle, sansk. mandura, Stall, mandira Haus. Že Benfey (griech. Wurzellex. II. 44) je kazal na koreniko: *ma(n)dh*, iz katere mandh-ala, Kreis, Scheibe, in bistroumni Kuhn (Herabkunft des Feuers, pag. 13) je dokazal, da mandhala, Kreis, je v ozki zvezi s koreniko: manth, in da ta prvotno izraža pomen: „der quirlenden Drehung“.

Mandra je tore isto, kar slov. okol, Schweinpferch, okoljeno, okroženo mesto. Ker v nemščini se pogostem *nd* in *ng* čredata (glej Kuhn l. c. pag 14) in se govori: kinger za kinder, hinger za: hinder, unger za under, tako je Kuhn z vso pravico iz mandh izpeljal nem. Mangel (Rolle), Mangelholz, mangeln = rollen, škand. möndull, lignum teres, molucrum in gršk. *μάνδαλος*, Riegel, Roll-riegel. Korenika mand v pomenu: okoliti, krožiti, motati, vrtiti je tudi v slovanščini bila živa; zato rusk. mandra,

*) Ker baš se govorí o mandrah, naj mimogredé omenim, da tudi znani sir: Strachin po venetskem izgovoru: stračin ima slovansko poznamenovanje. Boerio pravi, da ta sir delajo takrat, kadar krave s planin priženejo, in kedar so od pota s planin stračene „— e sono stracche dal viaggio,“ — zato ime: Strachin. Mi pa smo uže omenili, da stracar ima slovensko podlago, stratiti, perdere, stračen perditus, ker *t* se večkrat čreda s *k*; najde se v staroslov. spisih tudi: strakienie. Stračin je tore sir iz mleka stračenih krav. Slovenec pravi: huda ral mi je vole stratila.

mandera, die Muttererde, znamenje, da so si zemljo mislili okroglo, primeri sansk. nrth, plesati, im Kreise sich drehen, in nrthi, zemlja in boginja zemlje; dalje srb. mandal, Riegel, mandara, Gericht von Schmalz, Mehl und Wasser, tedaj: ein gequirltes Gericht. Sem spada tudi nemški Mandel, slov. mandelc, Zusammenstellung von Garben in der Art, dass eine in der Mitte, die andern im Kreise herumstehen.

Ker tudi v slovanščini se čreda soglasnik *d* s soglasnikom *g*, primeri: slov. *g*lh za *d*lh, slov. mez*g*ra, za mez*d*ra, noz*g*ri za noz*d*ri, starosl. *g*lbok poleg *d*lbok, *g*nes, *g*nešnji za *d*nes, *d*nešnji, najdemo tudi: mangati, starosl. mungati, rollen slov. manjgati, fortrollen, manjga, Hebel, Rolle, venet. mangano, manganelo, Hebel, in ker se sopet soglasnik *m* rad spremenja v *v*, primeri: *v*nogo za *m*nogo, *M*letci za *V*enetci, najdemo v venetšč. vanga, strumento, che serva per rivoltolar (obrniti, umdrehen) la terra. To besedo rabi tudi lat. pisatelj Palladius (176 po Krist.); brez dvombe je prišla od Venetov k Rimljanom, ker v latinščini ne najdemo nič sličnega, niti themata: vang. Da se v venetščini *m* čreda z *v*[m] je znano, primeri: *v*elma in *m*elma*). Mandria je tore obče blago arjanskih jezikov, in ne smemo je več devati med tujke.

Že Weber (Beiträge zur vergl. Sprachl. I. 400) je tudi: madhu, *μέθυ*, med, Meth, iz prvotnega pomena mešanja, vrtenja izpeljaval, in Kuhn (l. c. pag. 160) mu priglasuje; jaz šče omenim, da je slovenščina ohranila tudi glagol v slabi obleki: medem, herumrühren zmedem, vermischen, zmedki, Rührmilch, Butterwasser. Med je tore izvirno bil: Mischtrank, in medem, zmedki so nam nove priče, da so bile nekdaj korenike: mad, mand v slovanščini žive. Dodaj šče: mandrati, pomandrati, zertreten, mit Füssen verunstalten, tedaj tako napraviti, kakor živina v mandrah.

Dodatki.

Fons Aponus.

Toplice, katere se denes velijo: Abano, so se v starodavnih časih velele: Aponus fons, Aponi fons, tudi zaradi bližnje lege mesta Patava (Padua): „patavinae aquae“, „patavinae fontes“. Že rimski pesnik Lukan**) je pel o njih:

„Euganeo Augur colle sendens
Aponus terris ubi fumifer exit;“

---

*) Slov. je tudi: zapa in zampa, rusk. capat, Kratzen, česk: cap, zampa znači: Pfote, Tatze, slov. čampa, idem, čampati, wühlen, svinje čampajo, srb. capa, motika, kakor v češč. cap, motika, srb. čaporci, Krallen.

**) Lucan. 7, 13, 9.

in Klaudian*) je toplice te poslavil pevaje:

„Fons Antenoreae vitam, qui porrigis urbi
ardentis fecundus aquae quacunque cavernas
perforat, offenso truditur igne latex".

Zdravilno moč teh toplic pa je najtenje popisal Kassiodor**): On piše: „delectat salutiferi Aponi meminisse potentiam. Caeruleum fontem vidimus, concavis hiatibus aestuantem, et fornaces anhelantium aquarum, quae calidae nebulosos vapores exhalantes, amicum undis indesinenter ardorem et colorem venire. Madentem substantiam vapores producere constat ignitos. Sed medicabilis substantia venit a sulphure, quod calet" itd. Že slavni ruski spisatelj Gilferding, kateri je o slovanskosti Venetov posebno obširno razpravo spisal, je pri tem imenu kazal na koreniko, iz katere je beseda: apno. Vendar jugoslovanski jezik ohranil šče je za razlago imena Apon priličnišo besedo, in sicer: apa (Vuk riječ. s. v.), odor, duha, vonj. Kakor se beseda: vonj, vonja v staroslov. rabi za: Geruch, Duft, in sicer ὄφωμα, prijetna duha, pa tudi za neprijetno duho — foetor, Gestank, — primeri štirskoslov. vonjati = smrdeti — tako tudi apa. Voltiggi ima: vappa = Dunst, sparnica — vapor; in ako ni *v* predstavljen soglasnik, kakor v besedah: vajce voče, vôž = ajce, jajce, oče, ôž (anguis), zna vapa biti šče izvirniša oblika. Benfey postavlja za razlago besede: vapor, sansk: kvap, dampfen, schnauben, in reče, da po odpadlem gutturalcu je iz: kvap lat. veper, slov. veper, primeri litovsko, kjer šče se je v popolnosti ohranila izvirna oblika: — kvapas, Geruch, kvipau, zu riechen beginnen. Veper bi tore bil: der schnaubende. Sicer pa načetni soglasnik *v* ne odpada rad samo v denešnji venetščini, nego tudi stari Veneti so ga radi odmetali, kakor zvemo iz latinskih pisateljev, ki poročajo, da so etrurska imena: Vatrenus, Volane Venetčani izgovarjali: Atrenus, Olane.***)

Lappa — Lappago.

Plinij, rojen v Veroni na meji venetske dežele, kateri je venetski jezik poznal, ker piše, da so Venetčani zel: consolida, ossifraga, Beinheil, Wallwurz, Beinwurz imenovali cotonia = kotonja, slov. skotnik, rabi prvi, in kolikor je meni znano edini, besede: lappa, lappago, lapulla za zel: Klette, Huflatich, slov. lapuh, staroslov. lapota, srb. lopuh, rus. lapuh, pol. łopuch, łopian, madž. lapu. Tudi to vsem slovanskim jezikom vlastovito besedo je naš visokoučeni Miklošič

*) Claud. carmina 3.
**) Cassiodorus Variarum epist. 2, 39.
***) V denešnji venetščini ose za vose = voce, oladega za voladega, volatica itd.

spodil med tujke in jo razglasil za latinsko: lappa, srednjelat. lapatica, lapatium. Ali v latinščini ne najdemo themata, ki bi služil za podlago tej besedi. Iz themata lap najdemo: lapis (primeri slov. lapor, kar znači mokroto držeč kamen, srb. lap, terra humida, lapavica, pluviae nivibus mixtae, gršk: λάπη, Schleim, enako nemškemu in keltskemu: marga, margila, mergel, kar je že Killian stavil k besedi: margh, medulla, Mark sansk. mardž, humectare), — z različnimi tvarinami, a nobedna nam ne dá umne razlage. Vse drugači slov. jezik. Lapa, lapuh je dobil ime po podobi, zato se veli v jugoslov. tudi: kopitnjak. Nemec tej zeli pravi: Huf — latich. Kopito pa se tudi veli lapa; Stulli: lapa ungula, staroslov. lapa, planta ursi, die Bärenklaue, pol. lapa. Nemec jo tudi imenuje po lapi — die Klette*), kar je nekdaj značilo: planta, die Tatze, Klaue, (zato: klettern, mit der Klette fassen, s lapami se poprijemati), Italjan pa: unghia cavallina, tudi lappola; lapazio, pa mu je kiselica, Sauerampfer. Da so že Venetčani govorili: lapug — lapuh, to je: velika lapa, die grosse Klette, pričuje, ker je tudi Plinij vzel suffix: ago, ki nekaj velikega označuje; primeri: virago, ein Mannweib, Maennin.

Bailo.

„Bailo, piše Boerio, titolo che davasi all' Ambasciatore della Republica Veneta residente presso alla Porta Ottomana; bailo, impiego ricco, lucroso, per che la carica del Bailo Veneto alla Porta Ottomana si stimava lucrosa".

Diez je to besedo ednačil z venetskoitalj. balio, Pflegevater, Pfleger, Kinderlehrer; pa ne samo ta okolščina, da Venetčan bailo in balio v izgovoru dobro razločuje, podira Diezovo trdenje, nego tudi, če pomislimo, da bi tak naslov za tako imenitno mesto, kakor je poslanec na carskem dvoru, bil preotročji.

Ker venetščina med soglasnikoma, kakor smo se uže iz mnogih primerov prepričali, soglasnik *d* izpehuje, zato tudi najdemo v venetšč. bail za italj. badile, „strumento di ferro, che serve per vangare la terra", ter je tudi v imenu: Bailo soglasnik *d* izpahnen, in Bailo stoji za Badilo, in po našem mnenji ni drugo, nego rusko: bodilъ, gospodin, sansk. bhadila heros, analogično gršk. ἥρως, ἥριος, dominus in sansk. çura, heros.

Balio, tudi v denešnji venetščini nema drugega pomena, nego: marito della balia, pesternin mož, in italj. bali, balivo je oskrbnik grajščin, Pfleger, Amtmann, Landkommenthur, ki skrbi za živež, opravlja gospodarstvo pa ne politično, kakor Bailo, temoč poljedelsko, in ta beseda je znala nastati iz italj. balia, Macht, Gewalt, Willkühr, in ta se vjema s sansk. bála, vis, robur, staroslov. bolij, gravior, praestantior, boljar, magnas,

*) Iz nemšk.: klatte, klette je venet.: zata, Klaue.

v denešnji v venetščini: balia, podestá, Macht, Gewalt, balioso, stark; tedaj beseda tudi ni izvirno italjanska, temoč venetskoslovanska, ker latinskoitalj. oblike so: valor, validus, valenza, valore, valeggio itd.

Biri.

V parohiji San Canciano v Benetkih je več ulic in stanov, ki se velijo Biri. Galliccioli pripoveda, da je nekdaj tam bilo več jam in kanalov. Denešnji den stanujejo tam „persone miserabili", kakor Boerio piše. Ker Venetčan rad soglasnik *v* spremenja v *b* na početku besed, govoreč: berbice — vervex, boto — votum, bertovello prestavljeno za: vertebra, je utegnilo tudi biri nastati iz: viri. Vir pa v staroslov. pomenja, vortex, piscina, srbsk. locus profundior in aqua, tedaj poznamenovanje prav naravno za kraj, kder so bili vodotoki in vodnate jame. Primeri: Viri, imena krajna po Slovenskem povsod v vodnatem kraji.

Chigia.

Chigia iz: Chiglia = Čiglia označuje v venetščini scapecchiatoio, rihel, Flachshechel, chigiar, pettinar il lino. Chigia, chigiar je nastalo iz slov. češlja, češalj, čehlja, čehalj, češati, česati, čehljati,*) pectinare, carpere. Ker obdelavanje lanú spada med naj stareja domača opravila, in uže stari Veneti so sloveli kot izvrstni obdelovatelji lanú, je gotovo ta beseda tudi prestar ostanek iz jezika starodavnih slavnih Venetov.

Scarpello.

Scarpello je železno orodje za razkalanje pečin. Sostavljena je beseda iz prepozicije *s* in korenike karp, krp. V slovanščini in sicer v maloruščini najdemo: kirpaty, z odrezanim nosom, litov. kirpti, rezati, v sansk. korenike krp v pomenu: rezati, sekati ne najdemo, pač pa besedo: krpâna, nož.

Gheto.

Gheto značuje v venetščini: casa ingombrata, casa piena di masserizie disordinate. Muratori je mislil, da je ta beseda židovska, ker se kraji, gder židovi stanujejo, velijo gheto, in izvaja iz talmudskega: ghet, separazione. Mogoče, a zna biti tudi slovanska. Kraj Mure se velijo viničarske hiše, ki šče zraven prednje hiše imajo zade spletene, in s blatom omazane, kete, prebivalci se velijo ketiši. Murko si je v svoj rokopisni besednik, katerega je

*) Tuji nelatinski soglasnik *š* nemšk. *sch* venetščina izraža z *gi, ge*, italšč. pa z: *ci*, postavim: ciocco, nemški Schock, Giacinto iz Hiacintus, Girolamo iz Hieronymus, tako tudi chigia iz čihlia, čehlia, čihlja — čehlja. Ker pa se v italj. *ila, ula* spremenja v *ia* na primer: nebbia iz: nebula, stregia iz: strigilis, smemo pri chigia iskati prvotno obliko: češula ali čehula.

meni v spomin prijateljstva izročil, zapisal: k e t i š, in der Gegend von St. Nikolai bei Luttenberg, ein Mitwinzer; primeri sansk. k ê t a, domus, habitatio, Bopp pravi, da iz korenike: k i t, ligare, ruski narečno: k i t a, ligamen, srb. k i t a, fasciculus. Gotovo je beseda g h e t o starejša, nego zapoved italj. katoliških vladarjev, da židovi morajo v posebnem kotu mesta prebivati; zato govori tudi venet. g h e t a, gamberuolo, Beinharnisch, kar gotovo ne drugo bilo, kakor k i t a, ligamen, okoli litkov. Tuji *k* italj. rada nadomestuje z g^{m}, postavim: g r e p p i a iz nemšk. K r i p p e, g r a t t a r e iz: k r a z o n, krazen itd.

Crognolo.

C r o g n o l o, znano na deželi v okolici padovanski po Boeriu: „enfiato, che fa la percossa", oteklina, ki nastane po kakšnem udarcu. Ta beseda je le mogla nastati iz korenike: k r n metath. k r o n, odsod: k r n i t i, findere, srb. diffindere, k r n j o, diffissus, k r n j a v, splitterig. C r o g n o l o bi tore bila oteklina vsled krnjenja; v drugih italj. narečjih ta beseda ni znana. Tako metathetično obliko najdemo tudi v besedi: c r o c o l a r, bollire, sieden, brausen, srb.: k r k l j a t i, sieden, brausen, k r k l j a n j e, das Brausen des siedenden Wassers; c r e c o l a r, kreischen, staroslov.: k r k n o n t i, pipire; dalje v venet. c r o l a r, ki se rabi za poznamenovanje, če se brvna kakšnega hrama podirajo; primeri slov. in srb. k r l j a, ein Block Holz, Baumstamm; dalje v venet. c r o s c o, Beinbruch bei Pferden, srb. k r š a n, loman, gebrochen. Tudi v besedi venetski: c r o d a, luogo di monte dirupato, rupe, balza, Felsen, vlada ista metathesis; srb. h r d, h r i d, Felsen, kar je po spremeni soglasnika *k* v *h* nastalo iz: k r d, v kteri besedi tiči pomen: acutus; dalje v besedi: c r o s i n a, ime za oblačilo iz: k r z n a; tudi v besedi: c r e m a, hrana iz mleka, moke, jajc in sladkora, staroslov. k r m a, cibus, victus, k r m l i a, τρόφη, deliciae *) itd; primeri šče venet. c r e p a, Schaedel, kar se vjema s slov. č r p a n j a, č r e p a n j a, Schaedel. **)

Usma.

Boerio piše: U s m a significa sito (Geruch) ch' è quell' odore o quegli effluvii lasciati dalle fiere, dove passano, e quali penetrando nell odorato de' cani da caccia destan in essi una grandissima ansietà di trovarlo, — f i u t o, dicesi al sentimento dell' odorato. Esser sul' u s m a, esser in sulla traccia. Can de bona u s m a, cane sentachio. Conoscer uno a u s m a, conoscerlo a fiuto. U s m a d a, fiuto, Geruch, Riechen. Usmadina, piccolo fiuto. U s m a r, cercar la fiera seguendo le orme.

*) Odsod tudi italj. c r e m a, smetana in franc. la creme.

**) Primeri šče venet.: s c r e p o l a r e, „dicesi di rumore, che fano scarpe in andando", — tedaj slov. š k r i p a t i.

Ta beseda mora šče biti ostanek iz starega jezika Venetov. Poljedelstvo in lovstvo spadata med prva opravila vsakega naroda, izrazi za ta opravila so tore lastina jegova. Obračajmo besedo usma kakor hočemo, iz nobenega druzega jezika ne dobimo razlage, nego iz slovenskega. Ker soglasnik *s* v venetščini se blizo tako izgovarja, kakor slov. *š*, imamo: ušma, in ker je glasnik *u* na početku postal iz soglasnika *v*, primeri italj. dialekt. ulpi, urpi, za: volpe, ulgiri za: volgere (Diez, Gramm. 285), je ušma iz: vošma, slov. vošem, ich rieche, pes voše, kodik je zajec bežal. Ušma je tore iz themata: voh, voš, staroslov. onh, odorari, metathet. njuh, njuš, gorenjeluž.: nuhać. Zaradi oblike ušma, primeri: kos-ma, kuk-ma itd.

Venetčan pravi mesto: aver usma, tudi aver pera; in to besedo bi jaz stavil k serb. piriti, blasen, primeri nemšk. Wind bekommen, = vohati, ali bolje šče, ker „far la pera“ pomenja: stare alle vedette, se sme primerjati srb. periti, naperiti, das Gewehr gegen Etwas richten, na-perak, der Ansatz.

Pignolo.

Pignolo označuje po Boeriu: argine di petra, Felsenrand, Felsenspitze; pignolo je diminutiv iz pigna, odkoder v latinščini srednjega veka pinna, mons, italj. penna, Gipfel. Karpatski Huculi imenujejo gorske rti: pienine. Sicer tudi v kymrobritanščini najdemo penn, caput, vendar znajo vse te besede obče blago biti obojih jezikov, slovanskega in keltskega, kakor več druzih. Jeli sem spada tudi пьнь, pen', truncus, ne upam se razsoditi. Gotovo pa se po tej besedi imenuje gora: mons Peninus, Alpes Peninae.

Poroni.

Poroni, voce del contado, o fondi de la botte chiamasi la feccia di vino, cioe quella, che rimane nel fondo della botte, consumato il vino, e che si distilla per farne acquavita, tedaj: drože. Jaz imam besedo poroni za: ponori; poredek soglasnikov je skažen, kakor tudi Črnogorci govoré poron namesto ponor. Ponori od: ponoriti, untertauchen, untersinken, prikladno poznamenovanje za drože.

Prindese.

Invito fatto in bevendo, Diez razlaga iz nemškega: bring' dir 's zu! ali naravniše je slov. prim' de si! kakor Slovenci vabijo gosta k jelu in pitju. Nemško: bringen pozná tudi venetščina v obliki: brincar, afferrare, chiappare, ingriffare, ali iz brincar ne morem venetskega prindese dobiti. Drugi Italjani so to besedo skazili v brindisi.

Pivei.

Pivei e vocabolo di gergo de Barcaiuoli, che vuol dire fanciulli; ma specialmente s' intende i figliuoli. Pivei je iz pi-

peli, ker soglasnik *p* Venetčan rad spremenja v *v* in govori: ave mesto: ape, pčela, piva mesto: pipa, tibia, staroslov. pipela, sambuca, ker se iz bezovca piščalke delajo; *l* se vokalizuje, zato pivei za piveli. Ta beseda ne druga, nego slov. piplc, piplič, pullus. Poznamenovanje je metaforično; navadno se rabi le za pullos gallinae vel anseris, a ker otročeki tudi čvikajo in pipajo, jim dajajo venetski ladjari to negovalno ime. Iz korenike: pip šče je venet. piva, tibia, staroslov. pipola, tibia, dalje ime ptiča: pivaro, to je pipar, charadrius pluvialis, tako imenovan zaradi svojega glasa — Boerio pravi: somiglia al suono della zampogna (Schalmei), dalje: pivia, bianca pellicella o malore, che viene ai polli sulla punta della lingua; Slovenci tej bolezni pravijo: pipec. Sicer tudi latinščina pozná: pipire, pipsen, wie ein junges Huhn schreien, ali nema besed pipa v pomenu: tibia, pipus ali pipulus v pomenu: pullus, in pipia v pomenu bolezni: pipec; tedaj so venetske besede zrastle na deblu slovenskega jezika.

Bono Brontoni.

V Venetiji so našli spomenik z napisom: Bono Brontoni. Ker tukaj stoji dativ, se je božestveno ime v nominativu glasilo: Bronto. Zaradi sklanjanja primeri: Plato, Platonis, Maro, Maronis, Macedo, Macedonis itd. Na *o* se končajo slovanska imena, postavim: Voho, Djedo, Žito, Pirto, Poto, Sudo, Teto, Dabo itd. Mislili so starinoslovci najti v Brontu grško božanstvo, priimek Zeusov; ali grške oblike so: *βροντάιος*, in *βροντής*, in latinske iz grškega vzete: Brontes, ime hlapca Vulkanovega, ki se tudi veli Acmonides, dalje ime cyklopa, in sicer edina rimska pisatelja Ovid in Virgil sta ohranila to ime. Plinij šče ima: bronteum, gemachter Donner, brontia, Donnerstein, Bronteus, priimek Jova, in v Rimu šče se je našel napis: Jovi sancto brontonti, tedaj v nominativu: brontons, in se je sklanjalo kakor: pons, pontis, fons, fontis itd. Oblika: Bronto tore ni latinska, temoč venetskega jezika, dasiravno ime ednoisto pomenja. Že v sansk. najdemo bhran, sonare, kateri koreniki v grščini odgovarja: *βρομέω*, v latinščini: fremo, v nemščini: brummen. Slovanščina ima: brn, brneti, brnk, sonus, po metathezi: brenk; zato: brencelj, staroslov. brencają, strepito, brencalo, bobenj, brenčati, sonare. Vendar tudi s priloženim *t* in *d* imamo besede: srb. breti = staroslov. brenti, zdreti se, brunda, brundica, Maultrommel. Kakor so iz brenk po lastnosti češkega jezika, v katerem je staroslov. ѧ = *a*, nastala imena: Bracislav, Bračislav, tako iz brent po lastnosti ruskega jezika, v katerem je staroslov. ѧ = я, *ja*: Brjatislav = Brentislav. Imamo tore dokaze za thema: brent. Da se ѧ = *en* stopnuje v ѧ = *on*, zna vsak jezikoslovec,

primeri samo: лѣкъ, lonk, arcus iz korenike: лѣкъ, lenk, po Miklošiču, tako tudi: bront iz brent. Bronto je tore ruski: Brjat — Brjatislav, katero se najde v novogorodskem letopisu (1039 I. letop.). Bronto*) je tore: sonans, tonitruans, in ker ima priimek: bonus, je bil bog mirnega, ne razdirajočega groma. Iz tega themata se ima tudi izvajati ime venetske reke: Brenta, in znači: die rauschende, murmelnde. Bronto je toraj bil priimek Perunov, Perkunov. Brenta se je tudi velela: Meduacus major, veči Medvak brž ko ne po svoji medeni (aeneus) barvi, ali pa so kraj njega si bčelice iz dreves in cvetlic obilo meda nabirale (primeri hrv. medven, μέλιτος), ali pa, ker je imela reka svoj izvir v kraji imenovanem: Medvak, kakor še denes imamo po Slovenskem kraje: Medoka, Medina, Medovka, Medince.**)

Veneti in jantar.

Znano je, da so starodavni Veneti bili prvi trgovci z jantarom. Stari pisatelji in novi preiskovatelji so tega mnenja, da so adrijanski Veneti neposredno jantar dobivali od svojih sorodnih bratov, ki so stanovali ob baltiškem primorji. Navadno ime za jantar je bilo v Italii: sucinum — sukin (Plin. H. N. 27. 2.). To ime gotovo ne nastalo pri italskih narodih, nego je z blagom priromalo v Italijo. Iz istega Plinija pa zvemo, da se je jantar v Scythii zval: sacrium. Rimskim pisateljem pa so pod poznamenovanjem „Scythia" veljala vsa zemeljska okrožja v severni Evropi. Ker jantar ima smolnato lastnost, in se smola pri Litovcih veli: sakas, je „sacrium" iz litovskega: sakar, smolnat kamen. Uže v pradobi so Phoiničani tržili z jantarom in ga Egypčanom prodajali; tako zapopadamo, zakaj po istem Pliniji tudi se pri Egypčanih je jantar velel sakal. Iz sakas je gotovo izvirno venetska oblika sukin nastala. Plinij šče poroča po Philemonu, da se je v Scythii jantar tudi velel: sualiternicum — to je: svaliternik. Jaz tega imena ne razlagam, kakor Gilferding, in ga ne stavim k imenu mythičnega kamena v ruskih narodnih povestih in pesmah —: latyr, alatyr, nego izvajam iz korenike: svar, lucere; odtod ime solnčnega božanstva: Svarog, Svarožič, litovski: svelu, flagro, amburo; slovanskima suffiksoma: ter + nik primeri: viternik, nož za kalanje viter (Windenspleussen), tedaj svaliternik označuje isto, kar nemški Bern-

*) Denešnja venetščina ima: brontolar, borbottare brbotati, bronfiare, fiottare, bollire, brausen, rauschen, dalje: brombola, sonaglio, primeri slov. brumbica, Maultrommel, brambor, gryllus gryllotalpa.

**) Že latinski pisatelji poročajo, da so stari Venetčani bčele po svojih rekah na pašo na ladjah vozili, tedaj je ob njih moralo dosti meda biti, in reka je celo naravno dobila priimek: Medvak.

stein. Severnoslov. jantar je iz litov. gentaras, latvij. dzinters, in za razlago bode menda sansk. džant, urere, flagrare, flammare, naj pripravniša korenika, in slov. žonta, Brühe, žonta, snet v pšenici bi utegnila iz iste korenike biti.

Laton, litargirio.

Med kovinami nas zanima v venetščini najbolje beseda: laton, Messing, rus. latun, Messingblech, tudi franc. laiton, španj. latoen, angl. latten iz romanščine. Nekteri so sicer venet. laton izvajali iz gršk. ἐλατός, getrieben, hämmerbar, iz: ἐλῶ ἐλάω, treiben; odtod: ἔλαυνός, Schmiedeisen; vendar mene to izpeljevanje ne prepričuje. Jaz bi kazal na oni thema, iz katerega je gore omenjena ruska beseda latyr, in bi šče ednačil sansk. rátnam, gemma, za katero pa šče jezikoslovci neso našli prave korenike. Menda tudi slov. latvica, olla, prvotno pomenja: Messingtopf, kakor medenica, romenča, in rusko: laty, prsni oklep, utegne tudi izvirno izražati Messingpanzer. V glagolskih pismih najdemo tudi: lět, obolus, tedaj nummus ex aurichalco, in v listini iz leta 1337 (apud Ludewig Tom. VI. Reliq. M. S. S. pag. 13) beremo: „cum magnificus princeps dominus Joannes Boemiae Rex indulsit, ut in civitate a bonis civium et hominum Sittaviensium de marca qualibet unum Latonem — grossum exigerimus etc. Ravno tako temen je početek venetske besede: litargirio, sorta di minerale, o sia piombo asso e ridotto in cenere, piše Boerio, grški: λιθάργυρος, Metall aus Blei und Silber gemischt. Drugi del besede, ἄργυρος, je grški, ali prvi: λιθ se ne najde v grščini; za svinec, plumbum, rabi Grk: μόλυβδος, λιθ pa skoz in skoz v pomenu: kamen. Beseda λιθ, je tore izposojena, pa odkod? V sansk. riti, metallum, rus. litovka, kosa, tedaj orodje iz metala, srb. lit, litar, Zinngürtel. Kraj Save na Kranjskem in sicer na desnem bregu je ves: Litija, tudi tam so nekdaj svinčnate rude bile, po takem je beseda: lit v pomenu: svinec mogla nekdaj Slovenom znana biti. Drugi metali imajo grško-latinska poznamenovanja v denešnji venetščini.

To je slovanski jezikoslovski zaklad v denešnji venetščini, ki sem ga le površno nabral. Starino- in jezikoslovcem ga predlagam v blagovoljno uvažavanje. Mislim, da ti članki bodo rodili bogato literaturo v čast imena slovenskega.

Popravek. Str. 13 pri besedi: Cogion, Hodensak izpusti: srbsk. koka, Schamtheile, in beri: Cogion = coglion, Hodensack, primeri srbsk: kulja, Netzsack, kuljav, trbušast, kuljen, venter, litov. kuila, Gemächtebruch, slov. kyla.

Doneski
k zgodovini Kranjskih mest.

II.*)

Kočevje.

Spisal Janez Parapat.

Dva razloga sta sosebno, da se tudi slovenski zgodovinar zanima za Kočevje. Kočevje stoji prvič na slov. zemlji; njegova zgodovina je v tesni zvezi z ostalo Kranjsko, stoletja se kočevski narodič veseli in trpí s Slovenci, katerih ni sovražil, kakor so tudi Slovenci doslej složno ž njim živeli. Drugič so pisali o Kočevarjih mnogi pisatelji, skoraj da imajo svojo literaturo. Kren, Valvazor, Rudež, Klun, Elze, Radič, najobširnejše Schröer v spisih dunajske akademije in drugi poročajo o njih. Bavijo se pa po večem skoraj vsi le z njihovim narečjem in njih šegami; zgodovina je kar mimogredé omenjena. Zatoraj se ne bodemo prepirali o jezikoslovskih oblikah, n. p. je li beseda Kočevje slovenske ali nemške korenike, je li so prebivalci Gotje, ali Svevi, Franki, ali Švabi, ker vse to in zlasti poslednje je vkljub bistroumnim in menda zarad tega jako čudnim preiskavam nemških učenjakov tako malo dognano, kakor je čas določen, kedaj so se Kočevarji preselili v naše kraje. Dosti je, da na starem mestnem pečatu l. 1471. beremo „Kotschew", iz katerega so naredili „Gotscheé, po katerem pravilu, se vé da ne sme določiti navaden slov. etimolog. —

Sedanji kočevski svet je bil nekdaj lastnina imenitnih in po Koroškem in Kranjskem bogatih grofov Ortenburških. Cat. Cleri st. 132 α) menda po Illirisch Blatt 1839 str. 155 trdi, da ga je oglejski očak Bertold l. 1247. podelil Frideriku iz omenjene rodo-

*) I. Radolica — glej „Letopis za 1872 in 1873" str. 1.

vine. To se dá težko spričati, ker je bil Friderik (umrl l. 1304.) l. 1247. še premlad, zakaj še le v listinah l. 1256. ga najdemo sa mostojnega. Vestni in natančni preiskovalec zgodovine ortenburških grofov in dr. Karlm. Tangl ne vé prav nič o tem. Tudi v pismu dne 9. maja l. 1248., v katerem je očak Bertold Hermanu Ortenburškemu poklonil patronat cerkve v Trgu na Kupi in nekatere druge desetine blizo Kočevja, ni omenjen ta kraj, da-si je bila temu prilika [1]). S tem ni rečeno, da Ortenburški niso bili posestniki sedanje kočevske zemlje, marveč prav verjetno je, da so mogočni grofje kot lastniki ribniške graščine tudi bili gospodarji sosednemu Kočevju. Le to se kaže iz tega, da onega sveta še niso tako zvali, da je bil brž ko ne brez vsakoršnega imena, ker je bil zaraščen s prvotnimi gozdi, brez selišč, brez prebivalcev. Jako se toraj motijo, ki smešno trdé, da so Kočevarji pervotni stanovalci na Kranjskem. Da, še le 100 let pozneje najdemo ime Kočevje v pismih. Prilik k temu je bilo dovolj. Tako je očak Bertrand v Belaku dné 24. junija l. 1336. Ortenburškim v fevd podelil Ortenek, Trg, Kostelj, Cobeljsberk [2]); dné 7. avg. l. 1338. tudi v Belaku, so Oton starši, Henrik, Oton in Friderik bratje Ortenburški spoznali, da so od vojvode Albrehta po smrti Hermana ort. prejeli njegove fevde: Sternberk, Ortenek, Kostelj, Poljane (Trg pri Kupi), Cobeljsberk itd.[3]) A še le leta 1363. beremo v listinah prvikrat „Gottsche", ki pa v prepisu, ki ga rabimo, gotovo ni pisan kakor v izvirnem listu. Iz tega pisma iz Vidma dné 1. majnika l. 1363. določno izvemo, da so se v župniji sv. Štefana v Ribnici ljudje naselili, hoste in gozde posekali, celino okopali in obdelali in da so postavili cerkve v Kočevji, Poljanah, Kostelju, Osilnici in Gotenicah. Patronat teh cerkva, stoječih na posestvu Ortenburškem, izroči očak Ludovik grofu Otonu. [4]) Kar

---

[1]) Dr. K. Tangl.: Die Ortenburger in Kärnten v „Archiv f. K. öst.Geschichtsquellen" XXX. st. 323.

[2]) Dr. Göth. v Mitth. f. St. V. st. 233.

[3]) Cod. 2967. arkiva Joanejskega fol. 3. N. 2.

[4]) Zavoljo imenitnosti njegove naj postavimo tù sem vse pismo: Nos Ludovicus Dei gratia sanctae sedis Aquilegensis patriarcha ad memoriam aeternam esse volumus, quod ad nostram deducta notitiam, quod in quibusdam nemoribus ac silvis infra confines antedictae ecclesiae s. Stephani in Reifniz nostrae Aquilegensis dioecesis et in ejus cura, sev parrochia quae inhabitabiles erant et incultae multae hominum habitationes factae sint et nemora hujusmodi ac silvae ad agriculturam reducta et non modici populi congregatio ad habitandum convenit, in quibus quidam locis per habitantes ibidem, ad honorem Dei et gloriam Virginis Mariae et consolationem dicti populi et subsequentium atque devotionis augmentum, de novo quaedam ecclesiae constructae sunt videlicet in Gotsche, Polan, Costel, Ossiwinz et Goteniz et una infra confines curatae ecclesiae sancti Petri in Rat-

zadeva Kočevje, bila je menda že leta 1339. kapela posvečena sv. Jerneju, mestnemu varhu, sezidana po grofu Otonu, ker dné 1. sept. l. 1339. dovoli mu očak Bertrand, da sme v svoji vasi — villa Moswald — ki je predalječ od farne cerkve — brž ko ne Ribnice — ustanoviti kaplana in graditi pokopališče okolo kapele, katero je na svoje stroške napravil v čast sv. Jerneju, ker prebivalci težko zahajajo k službi Božji. Duhovnika priporoča župniku — menda ribniškemu — ki potrjuje mašnika, kateri smé opravljati vse sakramente in pokopavati na novem pokopališču — salvis juribus dicte parrochialis ecclesie.[1]) Tu ni imenovano Kočevje, a vse kaže, da je omenjena kapela sv. Jerneja v Moswaldu skoraj tik mesta prva cerkev na Kočevskem. Te cerkve sedaj ni. Ali so jo razrušili in patrona prenesli v mesto, ni znano, to pa pričuje listina l. 1363., da so v Kočevju ustanovili cerkev, ki je skorej brezdvomno v pismu l. 1339. navedena kapela. Tudi okoliščine govoré za to, ker je mestna okolica, kjer je bila kapela sv. Jerneja, res dalječ od Ribnice, tedaj je bil potreben ondi poseben duhovnik. Naravno je ob enem tudi, da se je naseljevanje začelo v ribniškem okraju in napredovalo proti jugu in jugu-vzhodu proti Gotnicam, Reki in proti Staricerkvi in mestu najprej po rodovitniših in potem po pustih in manje rodovitnih krajih, dokler se je zgubilo v stranske hribe in gorjance.

---

manstorff, videlicet in Chrainau etiam dictae nostrae dioecesis de novo facta consentiente et concedente filio nostro in Christo carissimo spectabili comite domino Ottone de Orttenburg, in cujus dominio et jurisdictione sitoria esse et consistere hujusmodi dignoscamtur. Nos devotionem dicti populi ibidem congregati, ut suarum manuum labores manducent, paternis affectibus avertentes et cupientes animarum ipsorum providere saluti, ut per hujusmodi provisionem ad devotionis et charitatis opera ferventius animentur supradicto comiti ejusque haeredibus concedimus nostro et successorum patriarcharum nomine instituendi et ordinandi in dictis ecclesiis sacerdotes ydoneos, per quos celebrentur divina, cura animarum exerceatur salubriter, sacramenta administrentur ecclesiastica et serviatur laudabiliter in divinis. Quorum sacerdotum praesentationem ad dictos comitem suosque haeredes et successores, qui in ipsius domino et jurisdictione praedicta consistunt, spectare decrevimus et volumus et ipsorum confirmationem in ecclesiis praedictis videlicet Gottsche, Pölan, Costel, Ossivnic et Gotenniz ad plebanum sev rectorem in Reiffniz et ecclesiae in Chrainam ad plebanum seo rectorem in Rattmanstorff, sub quorum curis et parrochiis esse noscuntur, qui quidem sacerdotes, plebanis praedictis et ipsorum plebibus in omnibus subsint, obediant et intendant, ac ipsis reverentiam debitam exhibeant et honorent, quodque contradictores et rebelles auctoritate nostra ecclesiastica censura compellant. In quorum omnium testimonium praesentes fieri jussimus nostri sigilli appensione muniri.“ Hofschatzgewölbbücher im Archive der k. k. Statthalterei in Graz tom. IV. p. 615.

[1]) Tangl v Arch. XXXVI. st. 164., Notizenblatt 1858. st. 434.

Naselbina se je hitro množila in l. 1377. jo grof Friderik Ortenburški že imenuje „vnsern marckht“, naš trg v Kočevji. Tudi cerkev se je opomogla. Dné 28. okt. l. 1386. je grofinja Neža, hči leta 1335. umrlega Albrehta II. Ortenbuškega vtemeljila k cerkvi sv. Jerneja dohodke, katere sta vsako leto izplačevala njen brat Albrecht, škof tridentinski, in Friderik.[1]) V tem pismu najdemo cerkev sv. Jerneja ne več v Moswaldu, ampak v Kočevju. To protislovje morebiti poravnamo, ako si mislimo, da so sprva kapelo sv. Jerneju imenovali po vasi, kjer je stala, potem pa da so se prijeli splošnega imena za vso naseljeno okolico. To nekako potrjujejo v listih tadanjega časa navadni izrazi: unser Marckht in der Kotsche, unsere Stadt in der Gotschee, — naš trg, naše mesto v Kočevji — kar je očividno širjega pomena nego naš trg, naše mesto Kočevsko, ker sicer bi bili pisali: unser Markt, Gotsche, kakor so pisali: unsere Kammerstadt Stein itd.

Grofje Ortenburški so posedli sedanje Kočevsko; Oton je sezidal prvo cerkev, posvečeno sv. ap. Jerneju, očak Ludovik mu je dal l. 1363. pravico, duhovnike k tej cerkvi priporočati — jus praesentandi — ribniškemu župniku v potrjenje; grofica Neža je l. 1386. pomnožila dohodke cerkve sv. Jerneja, ki je bila podružnica mati fare ribniške, leta 1377. je bil v Kočevji že tako znamenit kraj, da so ga imenovali trg. To so fakta, izvirajoča iz navedenih dat, ki se ne dajo ovreči.

V omenjenem pismu (l. 1377. v ponedelek pred sv. Katarino 23. nov.) je Friderik oporočil, ako umrje brez otrok, vsa posestva stricu Albrehtu, škofu trid., bratu svojega očeta Otona, in po njegovem odhodu v večnost stricu od materne strani grofu celjskemu Hermanu I., njegovemu sinu Hermanu II. in bratrancu Viljemu.[2]) To se je zgodilo. Leta 1418., drugi trdijo l. 1420. je namreč umrl brez potomcev poslednji Ortenburški grof Friderik in ž njim je izmrla slavna, bogata rodovina. Ker je bil Herman I. svet zapustil že 21. marca l. 1385., in Viljem 19. sept. l. 1392., nastopil je obširno posestvo Herman II. Njegov zet cesar Sigmund mu dné 28. sveč. l. 1420 v Vratislavi potrdi nasledstvo Ortenburške in sternberške (pri Belaku) grofije in očak Ludovik mu pet let kasneje dné 6. maja v Celju v fevd izroči vse nekdanje ortenburško-oglejske fevde, med drugimi tudi „castrum Ortneg cum Kotsche“.[3]) Bogati Celjski so z ortenburško dedšino jako utrdili svojo moč in svoj vpliv. Samo na Kranjskem so jim pripadli: gradovi Waldenberg, (Zgornja Lipnica ali Stari grad pri Radolici), Gorenji in Dolenji Kamen pri Begunjah na Gorenskem, Ortenek, Cobeljsberg, Kostelj, Altenburg, Kravjek itd., in pet trgov:

---

[1]) Archiv f. Kärnten 1862. st. 93.
[2]) Kopialbuch I. st. 1018—1022.
[3]) Hofschatzgewölbbücher I. st. 878—879. in 915—917.

Radolica, Ribnica, Poljane, Lož in Kočevje z dotičnimi graščinami. Ako dodamo, da se je Herman II. že l. 1406. imenoval grof Zagorski, ban Dalmatinski, Hrvatski in Slavonski, da je bil tast nemškega cesarja Sigmunda in da je bila njegova rodovina v rodu s poljskim kraljem, bavarskim vojvodo, goriškim grofom Henrikom, bosniškim kraljem itd., smemo brez pretiranja reči, da so bili grofje najveljavniši prvaki v tačasnem političnem življenju, kos, pomeriti se z vsakoršnim sovražnikom, tudi z vojvodi habsburškimi.

Herman je imel tri nam znane sinove. Ludovik je umrl že okoli l. 1414., Herman je v najboljši starosti pri Kamenu v Begunjah okoli l. 1426. s konja pal in se ubil. Ostal je tedaj najstarši Friderik II., kateremu je oče odločil v posestvo in rezidenco Krško, kakor je bil Hermanu odbran grad Begunski. Friderik je bil oženjen s Frankopansko-Krško-Modruško grofinjo Elizabeto, katero je zaradi ljubezni svoje do lepe Veronike Deseniške, ubogega hrvaškega plemiča hčere, kakor trdijo Windek, Enej Silvij in kronika celjska, okolo l. 1424. v postelji umoril. Kakor hoče letopisec celjske kronike, poročil se je Friderik skrivaj z Veroniko. [1]) To je razkačilo starega grofa. Ces. Sigmund pred se pokliče Friderika, ki se je tako zeló spozabil, da se je zanimal za deklico, čegar rodovina ni bila v nikakoršnem razmerju s Celjskimi, katerim so bili kralji in vojvodi v rodu in svaščini. Uklenjenega ukaže peljati k srditemu očetu. Ta ga pošlje na trdne Ostrovice blizo Vranskega in potem v celjski grad. Vsa posestva mu je vzel in Friderikstein razrušil. Zakaj je ta trdnjava čutila strastno očetovo jezo, ni povedano. Morebiti je Friderik z lepo zaročnica ondi prebival? Ko je ta izvedela žalostno osodo svojega ljubega, bala se je za svoje življenje. Begala je po gozdih [2]) in skrivala se tù in tam, dokler jo bistre oči Hermanovih najemnikov ne zasačijo in izročé staremu grofu. Ta jo postavi v Celju pred sodbo, češ, da mu je sina oslepila in očarala. Ker se sodnija ni hotela spustiti v tako pravdo, dal jo je Herman na Ostrovicah skrivaj v kopeli utopiti, kar se je menda zgodilo leta 1428. Da je Friderik po tem dve leti žaloval v Radolici in za tem romal v Rim, razun kronike celjske nimamo druzih poročil.

Po silni smrti Veronike Deseniške, ki jo tudi ostri pisatelj Enej Silvij blago zagovarja kakor zapeljano ali prisiljeno grešnico, katera je za drugih pregreho trpela, potolažil se je za rodbinsko čast tolikanj vneti Herman in sprijaznil se z edinim sinom svojim.

---

[1]) To potrjujejo nekako tudi mrtvaške bukve v Gajrah veleče: 17. okt. D. Veronica Comitissa Ciliae.

[2]) Pravljica velí, da v Kočevskih hostah. Pri vasi Kunčen v starološki župniji kažejo sred goličave in skalovja na lepo iztrebljenem prostoru hišico, kjer je neki prebivala. Tudi hranijo ondi star meč in nekateri hočejo vedeti, da njegov posestnik je imel ali še ima stare listine.

Ko je pri ces. zetu v Požunu dné 13. okt. l. 1435. umrl, postal je Friderik II. samostojen, neomejen gospodar obširne grofije Celjske. Slavo njegove hiše je povzdignil ces. Sigmund, ko je njega, sina njegovega Ulrika in vse potomce poknežil v sijajnem zboru v Pragi dné 30. nov. l. 1436. Temu se je ustavil vojvoda Friderik, poznejši nemški cesar, rekši, da imajo Celjski v njegovih dednih deželah posestva, da mora toraj on privoliti. Iz tega so nastali dolgi prepiri in slednjič vojska, v kateri je Kranjska marsikaj trpela in ki se je končala s pogodbo 16. in 17. avg. l. 1443., vsled ktere sta ostala Celjska kneza ter obljubila: ako njuni rod izmrje, Habsburški podedovajo Celjsko, Ortenburško in Sternberško grofijo, kakor je isto obljubil že Herman II. dné 1. julija l. 1433. [1])

Friderik je po Valvazoru zopet sezidal Friderikstein in v njem prav ostudno živel. [2]) Nezgoda z nepozabljivo Veroniko ga je navdala z nekako nevoljo in čmrnostjo, da je bolje zase živel in politične reči prepustil Ulriku, sinu svojemu edinemu še živemu iz prve žene. Leta 1447. se je že precej star vzdignil s 100 konjiki proti Rimu odpuščanja grehov prosit. Namen temu romanju je bil menda tudi, papeža Nikolaja V. osebne pregovoriti, da je njegovega nezakonskega sina Janeza pozakonil (legitimiziral), kateremu je dal dedne pravice do gradov: Ribnica, Friderikstein, Poljane, Ortenek in Cobeljsberg. Papež mu je izpolnil željo z bulo dné 16. nov. l. 1447. Morebiti je bil ta Janez sin nesrečne Veronike? [3]) Dné 9. junija l. 1454. je umrl Friderik II., po katerem se je menda grad nad Kočevjem imenoval. Še v 17. stoletji so v njem prebivali, bil je močno zavetje kristjanom v turških bojih, katerega stoječega na strmem skalovji se nevernik nikoli ni lotil. Leta 1791. so prenesli iz njega altar in zvon v mesto, kjer so si Turjaški že poprej sezidali novo graščino. Sedaj je v razvalinah. [4])

Ulrik II. je po smrti očetovi sam vladaril ogromno Celjsko grofijo ali bolje knežijo. Očeta je prekosil v slavohlepnosti, pre-

[1]) Orožen: Kronika celjska st. 68. Chmel Frid. IV. I. st. 155.

[2]) Enej Silvij piše v: o Frideriku: — „in subditos quam turpiter debacchatus est, istis uxores, illis filias, sorores alliis eripuit, nusquam virgo servari potuit, neque quas rapuit in palatio more principum tenuit, sed corruptas indotatas restituit" in drugod: „uxores passim maritis abstulit, puellarum greges in palatium rapuit, provinciales pro mancipiis habuit, ecclesiarum bona eripuit, monetarum falsatores, veneficos, ariolos, nigromantas undique ad se concivit — —." (Dr. Krones: Die zeitgenössisch. Quellen z. G. der Grafen von Cilli Graz 1871. st. 32.) Da se je vse to godilo na Friderikstein, ni znano. Valvazor, kakor navedeni Piccolomini in drugi menda v tej zadevi sodijo pretrdo, zakaj tačasne listine spričujejo, da Friderik ni bil dosti slabši od drugih svoje vrste: obilne pobožne vstanove po Štirskem in Kranjskem to spričujejo. Dr. Krones st. 33. op. 49.

[3]) Dr. Krones v im. sest. st. 109. op. 215.

[4]) Obširno Radič v Mitth. f. K. 1862. st. 84.

drznosti, liberalnosti, brezobzirnosti in sladnostnih strastih. Zatoraj se je zapletel v marsikatere nevarne a visoko leteče načrte, katere je nekoliko izvršil, dokler se je naposled pogubil poslednji knez Celjski v Belemgradu dné 9. nov. l. 1456., kjer ga je Hunijadova stranka zavratno napadla in posekala. Nove zmešnjave je rodilo vprašanje: kdo je pravni njegov dedič? Zakaj oglasilo se jih je mnogo za izpraznjene grofije z večimi in manjšimi pravicami. Oprt na pogodbi l. 1433. in 1443., vsled kterih Celjsko imetje Habsburžanom pripade, ako celjski knezi izmrjo, poklical je Friderik IV. v Gradec na 16. sveč. l. 1457. mnogo razsodnikov, ki so vsa posestva, gradove, trge, vasi itd. prisodili cesarju. [1]) Tako je Kočevje z okolico prišlo v lastnino vojvodov Habsburških. Koj 9. julija omenjenega leta so se kočevski sosedje Ribničanje, kakor piše Valv. X. str. 290, cesarju poklonili in zvestobo obljubili. V tem menda tudi Kočevarji niso zaostali, da-si ne vemo nič gotovega o tej zadevi. Obravnave in razprave zarad dedšine so se dolgo motale. Ko je Friderik IV. Celjskega vojskovodjo Jana Vitovca povzdignil v grofa Zagorskega in bana hervatskega in ko je vdovi Katarini obljubil 2000 gold. na leto, dognana je bila pravda zastran celjske zapuščine.

Cesar je gradove in dohodke zastavljal zvestim služabnikom Dné 28. okt. 1457. je v Velikovcu celjskemu poveljniku Erhardu Hohenwartu in sinoma njegovema Andreju in Štefanu dal v zastavo in oskrbništvo za posojenih 2000 gl. Poljane na Kolpi in poleg nekaterih vasi okoli Metlike tudi sodnijo, uradnijo, desetino in mitnico v Grafenlind (Knežja lipa v mestni župniji na Kočevskem) na vse žive dni, kakor so jih posedeli poprej Celjski. [2]) Leta 1466. je imel celjski vicedom župnik Laški Friderik Abprecher med drugimi v najemu urade Gorenje in Dolenje Kočevsko (die Aämter Ober- und Nieder-Gotsche und zu Riegk.) [3]) Iz poslednjega posnamemo, kako so deželico v uradnije razdelili. Górenja uradnija je menda obsegala vasi in kraje proti severoizhodu od mesta, te prebivalce še dandanes zovejo: boldnare slov. gorjane, hostarje, hribovce. Dólenja uradnija se je razprostirala preko Mozeljna proti južno-vzhodni strani, (dai untere Zeiten) in Reški urad je bil za tako imenovani „Hinterlont" unstran Frideriksteina. Okolica tržna pozneje mestna je bila graščinska.

Kočevje je mnogo trpelo po neprestanih turških napadih in prav l. 1469. so neverniki trg z ognjem in mečem razdjali. Da prebivalci trg sezidajo in v bran postavijo, poslal je Viljem Turjaški (Auersperg) ljudem v uradu „in der Gotsche" 175 gld. v podporo in vicedom kranjski Jurij Rajnar dné 9. julija l. 1470 je izročil sodniku in svetovalstvu K. 200 Ct. solitarja, [4]) Friderik IV. pa je

[1]) Arch. f. K. öst. Gesch. XI. st. 144.
[2]) Dr. Göth. v Mitth. f. K. 1862. st. 52.
[3]) Chmel Regesten K. Friedrichs IV. Nr. 4711.
[4]) Chmel Regesten Frid. IV. Nr. 5612. in 6080.

s pismom iz Gradca v petek po Veliki noči l. 1471. Kočevskemu trgu podelil pravice in privilegije, kakoršne uživajo mesta.[1]) Stanovalci so postali meščani, smeli so med seboj voliti si mestnega sodnika in svetovalce. Cesar jim je dal 4 sejme in sicer na kvaterno nedeljo v postu, na dan sv. Filipa in Jakoba, na sv. Jerneja in Andreja dan. Poklonil jim je ličen mesten grb: na višnjevem škitu s plotom pregrajena trdnjava, pred njo stoji sv. Jernej, v desni ima odprto knjigo, z levo drži sirok nož.[2]) Kočevarji so si omislili nov pečat s sv. Jernejem pred trdnjavo in opisom: Sigillum ꝺꝺ ciuitatis in ꝺ kotschew ꝺ I○Q○ſ○I○ (1471).

Tudi so si izbrali sodnika, kakor jih pooblastuje Friderikovo pismo, a ta sodnik ni posebno skrbel za novega gospoda, morebiti tudi ni mogel. Turki so pritiskali, zidanje in utrjenje novega mesta je stalo dosti novcev in — davki so zaostajali. To se vé cesarju ni bilo nikakor po volji. Jako ozorno toraj piše dné 2. marcija l. 1478. iz Gradca sodniku ali županu in svetovalstvu „in der Gottschee“: „Ljubi, zvesti! Večkrat smo Vam že pisali in ukazovali, zvestemu našemu kapitanu v Trstu Miklavžu Ravbarju plačati dolžne letošnje davke, v znesku 1700 gold. Toda imenovani Ravbar poroča, da mu doslej ne samo nič niste plačali, ampak da ste celó zaničevali pismo naše in s posmehovanjem govorili o njem, kar nam prav nič ni po godu. Zatoraj Vam priporočamo in resno tirjamo, da imenovanemu Ravbarju dolg nemudoma pošljete. Ako tega ne storite in se posmehujete našemu pismu, treba bode Vam sodnijo v Kočevji odvzeti in drugemu podeliti, ki bode v Vašo škodo skrbel, da se omenjenemu Ravbarju poplača zaostali dolg. To je naša resna volja.“ [3]) To žuganje ni rodilo pričakovanega

---

[1]) V knjigi privilegij l. 1642. čitamo: „Vnd haben dardurch auch Vmb Ihres Aufnemben Vnd gemaines Nutz willen Von sondern gnaden von Röm. Kaiserlicher Macht Vnd als Regierend Herr Vnd Landtsfürst daselbst in Krain die bemelte beuestigung Als weith die gebauet wirdt Zu einer Statt erhebt dieselbe Statt Gottschee genandt Vnd Vnsere Leuth Vnd Vndterthannen, so darin Häuser bawen Vnd daselbst heuslich wohnen Vnd setzen werden Zu Burgern geschöpft Vnd gemacht geben Ihn die auch wissentlich in Krafft des Briefls, Also dass die bemelt beuestigung nun hinfüro zu ewigen Zeiten, die Statt zu Gottschee, Vnd Vnser Leuth Vnd Vndterthannen darzue Burger gehaissen, genent Vnd Von Meniglich darfür gehalten werden, Vnd die daselbst Stattrecht Vnd Burger Recht haben.“

[2]) „Wir haben auch den selbigen Vnsern Burgern daselbst in der Gottschee ein Wappen Vnd Clainodt, Nämlich ein blawen Schildt, in dessen grundts ein Zaun in sein selbst farb, Vnd darin ein beuestigt hauss, Vnd davuor St. Bartholomee stehet, habendt in der Ain handt ain buech Vnd in der Andr ain Messer mit weisen farben Als die hierin Aussgestrichen sein, Verlichen Vnd gegeben.“ Po tem navodu je grb čedno narisan v knjigi mestnih privilegij.

[3]) Chmel: Monumenta Habs. II. st. 892.

sadu. Sodnik ni mogel ali ni hotel storiti svoje dolžnosti. Bil je odstavljen, ker že 30. istega meseca je od cesarja prevzel za letnih 32 ogerskih zlatov dež. sodnijo neki Sigmund Piers ali Piršˇ.[1]) Davki so sedaj menda redno dohajali, ker ne najdemo tožeb o tej zadevi. Cesar je sitno stvar kmalu pozabil in skrbel za mesto kakor poprej. Ko se je l. 1478. Janez Frankopan s slabim namenom bližal mestu, ukazal je brž kranjskemu vicedomu Gasp. Hawnspeku, naj pošlje potrebnega streliva za mestno brambo.[2])

Leta 1491. je ljuti neprijatelj zopet jako žalostno gospodaril po kočevski okolici. Komaj sezidano in za silo utrjeno mestice je bilo zopet razdjano. V saboto po vnebohodu l. 1492. ukaže cesar iz Linca vsem prebivalcem okoli mesta na 2 milji, katerim je preteklo jesen sovražnik še kaj pustil, naj gredo brez odloga s krampi, motikami, lopatami, sekirami mestjanom pomagat, mestno obzidje zidati „da dežela in ljudje ne bodo škode trpeli in v sili imeli kako zavetje.“ Kdor ne pride, bode rubljen.[3]) Omenjenega leta je zarad nesreče turškega napada Friderik IV. Kočevarjem dovolil, da smejo z živino, s platnom in z drugimi izdelki kupčevati po Hervatskem in drugod. To pravico sta jim potrdila 16. junija l. 1571. nadvojvoda Karol in dné 12 sveč. l. 1596. Ferdinand II.

Njegovega naslednika Maksimilijana I. prvo opravilo zastran našega mesta je bilo, da mu je na Dunaju v torek po sv. Luciji l. 1493. potrdil vse mestne pravice, ki mu jih je dal njegov oče. Drugo je bilo, da je Friderikstein z mestom vred, uradnijo gorenjo in dólenjo Kočevsko, urad Reko, gozdne pravice in nekatere desetine na 16 let zastavil Jurju Turnu za 11000 gold. v gotovini in 1000 gold., ki jih mora v teh 16 letih pozidati.[4]) Kostelj je imel Gaspar Ravbar v zastavi, za njim sina njegova Nikolaj in Erazem. Leta 1504. ga je Miha Pramberger od cesarja prevzel za 2000 ranjžev na odkup.[5])

Jurij Turn je odiral kmete. Iz Ogerskega je l. 1515. pihala neka uporna sapa in naposled vnela na tihem tlečo iskro jeze in sovraštva do gospôde, tolikanj privilegirane in neusmiljene do podložnih, v velik plamen tako zvanih kmetskih puntov, v katerih je bil Jurij Turn prva žrtva.[6]) Njegova vdova Helena, rojena grofinja Frankopan, je vzela Ložkega gospoda in celjskega vicedoma Kasparja Herbst-a v zakon in kot varha Ane Turnske, hčere ubitega Jurja in Helene, dné 17. decembra l. 1521. podaljšata na 4 leta odkup graščine Friderikšteina z mestom in uradom Reškim vred. Imenovana Ana je postala soproga slavnega Janeza Un-

[1]) Ibidem st. 893.

[2]) Ibidem st. 895. in 897.

[3]) Mitth. f. K. 1864. st. 56.

[4]) Dr. Göth. v Mitth. f. K. 1865. st. 12. Kupno pismo od 3. sveč. 1507., reverz od 3. marcija istega leta.

[5]) Dr. Göth. v Mitth. f. Steierm. XII. st. 239.

[6]) Obširnejše v Letopisu za 1869. st. 98 in dalje.

gnada Soneškega, poznejšega dež. glavarja Štirskega in marljivega slovenskega književnika. Kot dediča po ranjkem Jurju Turnu sta 18. jan. l. 1527. zopet privolila v 2letni odlog za odkup naštetih posestev, katera bi morala vlada rešiti že pred 4 leti, ko je bil potekel 16 letni obrok. [1]) Ne motimo se, ako rečemo, da je bil Janez Ungnad nekoliko let gospod Kočevski. Potrjuje nam to mnenje istina, da je J. Ungnad posodil mestu potrebni denar, ko je Ferdinand I. iz Inspruka 13. jan. l. 1533. ukazal, Kočevsko mesto utrditi, z okopi obdati in v vojni stan postaviti. [2]) Kako dolgo je imel Kočevje v posesti, ni znano. Njegov naslednik je bil France Ursini (v listinah Urschin) grof Blagaj, ki je z očetom pred Turki iz Slavonije pribežal na Kranjsko in l. 1547. posedel Kočevsko.[3]) O njem vémo le malo, več je storil za mesto Ferdinand I. Še kot nadvojvoda je potrdil na Dunaju 12. marcija l. 1528. vse, kar so predniki njegovi dovolili Kočevju v prid. S pismom dné 24. jan. l. 1546. dodal je pravico, da smejo vsaki četrtek trg imeti, zato ker je mesto blizo sovražnika na nerodovitnem svetu in sleherni dan izpostavljeno napadom in ropanju in ker je bilo vselej zvesto avstrijski hiši.[4])

Nadvojvoda Karol je mestjanom dné 6. sept. l. 1564. z Dunaja dovolil mostnino po en vinar za vsako tovorno živino, da bodo lože mestice, mimo kterega Turek mnogokrat maha, utrjevali, zato naj nabrane novce ne rabijo samo za ohranitev mosta, ampak tudi druzih poslopij, ki so potrebna zoper turške napade. [5]) Iz tega je razvidno, da je bilo v Kočevju precejšnja kupčija in živ promet. Že leta 1496. je bila cesta med Ribnico in Koč. mestom jako obiskovana po kupcih. Zatoraj je upravičena prošnja meščanov do vladarja, naj jim dovoli mostnino. Toda tovorniki so se vedeli ogibati sitnega davka. Ne skozi mesto, ampak tovorili so v ovinku mimo njega skozi Čvišlarje. Meščani vnovič prosijo, naj se mostnina raztegne četrt milje do imenovane vasi, kjer naj se cestnina pobera. Dné 30. majnika l. 1575. nadvojvoda privoli, da se cesta v tem smislu do Čvišlarjev preloži, obmestje pa ostane, kakor poprej.[6])

---

[1]) Dr. Göth. v Mitth. f. Steierm. XIII. st. 208. Nr. 1305. in st. 212. Nr. 1347.

[2]) Muchar: Gesch. der Steierm. VIII. st. 362.

[3]) Valv. XI. st. 198. navaja Schönlebnove besede: Franciscus II. Ursinus, Comes de Blagay, ex Sclavonia, Turcarum vi pulsus cum Patre, consedit in Carniolia, anno 1547. possedit Comitatum Gottscheviae. Po teh besedah je bil Blagaj l. 1547. že posestnik kočevskega mesta.

[4]) Od besede do besede v knjigi privilegij: „Weil angeregtes Stättl Gottschee nachend An den Feindt Vnd an Ainem steren Orth gelegen, Vnd Vor andr Tägliche oberfallens Vnd beschedigung Von den Feinden gewarttendt sein muessen, Vnd sich jeder Zeit gegen Vnss vnd Vnserm Haus Osterreich gehorsamblich erzaigt Vnd gehalten hat."

[5]) V knjigi privilegij mesta Koč.

[6]) Mitth. f. K. 1864. st. 56.

Te in druge pravice in sloboščine je potrdil Ferdinand II. dné 17. svečana l. 1597. pri poklanjanju kranjskih stanov.

Omenili smo po Valvazoru, da so grofje Blagaji l. 1547. oblastniki kočevski. Koliko so posedli, ne vémo. Leta 1567. govori France Ursini samo o hiši Kočevski — das Haus Gottschee, kar pomenja tudi grad. — Tudi zastran imen je menda zmešnjava, ker sta bila oče in sin France. Dné 13. jan. navedenega leta je namreč France Ursini grof Blagaj vladarja prosil, naj mu prizanese tretji vinar pri davku, saj nadvojvoda dobro vé, kakošno škodo že dalje časa trpí po sovražniku in kako so mu očetovska posestva razdjana, da le prav pičli dohodki prihajajo, ob enem naj pripomore, da se póčeni zid pri hiši v Kočevju popravi. [1]) V tej prošnji grof določno pravi, da je hišo v Kočevju v zastavo prevzel po smrtu očeta svojega. Ta pa ni bil noben drugi, nego zopet France, o katerem najdemo zapisano, da je umrl kot mejni poveljnik v K. mestu dné 14. sveč. l. 1563. in župni cerkvi volil davke peterih zemljišč v Hinjah. [2]) Kakor velí nagrobnica v farni cerkvi zunaj mesta, umrl je France Ursini 1. avg. l. 1576. in pokopan s soprogo Magdaleno, rojeno Lambergovo, in s sinovi in hčerami. [3])

Dne 12. avg. l. 1596. je mesto zadela velika nesreča. Kakor Valvazor poroča, nastal je po neki deklici strašen ogenj. Cerkev je zgorela, graščina je dobila 27 sežnjev veliko luknjo, da so jo komaj z deskami zadelali. Zvonovi in topovi so se stopili, stolpi, nasipi poškodovani, obzidje se je jelo poderati: vse mesto je bilo zeló razdjano. Ko za silo mesto pozidajo in popravijo, obrnejo se mestjani do nadvojvode Ferdinanda II. s prošnjo, naj jim zarad ogromne požarne škode za nekaj let davke odpiše ali odpusti in ker so slabo oboroženi, iz ljubljanske orožnice dovoli nekoliko streliva, starih pušek in dva majhina topova. Toda tačasni kranjski vicedom Jožef pl. Rabatta je dné 10 aprila l. 1600 dvoru poročal, da je mesto sicer res do tal pogorelo, da so pa mestjani najdrajše in najboljše reči, kakor zlatnino in srebernino oteli in mesto tako obzidali in popravili, da se škoda nič več ne pozná. Ne kaže toraj oprostiti jih davkov, ker potem bi enako terjala druga mesta. Kar se slednjič tiče streliva, omislijo si ga Kočevarji lahko sami, saj so precej premožni — „die eines ziemlichen und guten Vermögens seien“. — Dovoli naj se jim, ker je mesto prav na meji, vender nekoliko smodnika in nekaj pušek, vse drugo naj si sami kupijo. Kakor je vicedom nasvetoval, zgodilo se je brž ko ne. Nadvojvoda je vendar dal za zidanje 200 gld., topov in druzih reči so pa težko prejeli, ker 10. marcija l. 1603. je bila odposlana že druga prošnja mestne občine do Ferdinanda. V tem pismu tožijo mestni očetje, da so stolpi, nasipi in obzidje tako slabi in razpadeni, da je kraj zunaj

[1]) Mitth. f. K. 1864. st. 56.
[2]) V farnem arhivu.
[3]) Illirisches Blatt. 1839. st. 155.

bolj podoben vasi nego mestu. Ako sovražnik prigrmi, mesto se ne more braniti ne eno uro, ker topove je ogenj pobral. Meščani ne morejo iz svojega nasipov napravljati in kanon kupovati, ker zunaj poljedelstva nimajo nobenega rokodelstva in zaslužka. Ti razlogi naj nadvojvodo naklonijo, da jim dovoli 2 topa na kolesih in nekoliko pušek in po očetovsko pripomore, da se popravi razpadajoče zidovje. Ferdinand izroči to prošnjo vicedomu Filipu Kobencelu iz Proseka, da pové kaj in kako. Le ta je v listu 15. maja poročal v tej zadevi blizo kakor njegov sprednik Rabatta. Meni namreč, da so že prejeli 200 gld. podpore, naj gruntarji po 1 gld., gostač po 20 kr. in meščani po premoženji in s tlako pomagajo, zlasti bližnji podložniki, ki v mestu blago in imetje svoje shranujejo, dolžni so, podpirati meščane, saj so si pred 100 leti Krašovci, Pivčani in Istrijani na svoje stroške tabore zidali in se vanj skrivali v beneških vojskah. Topova in strelivo naj jim privoli, ker graščina Kočevska samo zemljiščnega davka plačuje po 1000 gold. na leto. Dné 27. maja t. l. je dolenje-avstrijska komora v Gradcu uslišala prošnjo. Meseca septembra dné 16. je vicedom pozval Mihaela Kozlerja in oskrbnika Kočevskega Miklavža Juvankoviča z dvema ali s tremi mestjani k sebi v Ljubljano v posvet, kako izvršiti vladno privoljenje. Ali so se res sešli in kaj so sklenili, ni znano. Baje mestu obljub uslišani prošnji ni došla nobena ali ne izdatna pomoč, zakaj l. 1606. prosijo Kočevarji v tretje in l. 1614. v četrtič podpore pri zidanji, za odpust davkov na 4 leta in tlako okoličanov na 4 ure okrog mesta, kakor jim je bil dovolil ces. Friderik IV. l. 1492. Tudi sedaj jim željé niso izpolnili popolnoma iz znanega razloga „ker so se že dokaj opomogli“. Tlako so sicer dopustili, toda tlačani niso prišli. [1]) Štirnajst let so tedaj Kočevarji koledovali in moledovali, da so naposled izprosili par topov, nekoliko smodnika in malo podporo za popravo razrušenega zidovja. Deželna vlada se menda ni, Bog vedi kako, brigala za mestice, ki je bilo tako oddaljeno od sedeža njenega. Saj Kobencel sam ni vedel, je li bil požar l. 1596. ali 1597. Mestice se je po tej nesreči povzdignilo iz razpada, meščani so okrevali in l. 1614. je dal Ferdinand II. obmestne meje na tanko določiti po komisarjih Andreju Ziegelfest-u in Cahariju Tancerj-u, kar je ob enem končalo vse mejne prepire.

Kmalu po premerjenem obmestju prišel je nov gospodar. Dvorna komora je namreč dne 1. marcija l. 1618 doslej zastavljeno graščino prodala Janezu Jakobu baronu Khizelnu, gospodu v Fužinah — Kaltenbrun — in Ribnici proti odkupu. Ferdinand II. sam je v Gradcu podpisal kupno pismo [2]). Dné 5. junija l. 1621. mu je vlada podelila na vse žive dni drugo inštanco in pri-

---

[1]) Dimic v Mitth. f. K. 1874 str. 57—58.

[2]) Ne leta 1619, kakor hoče Valvazor in za njim pišejo drugi. V kupnem pismu turjaških grofov in v nekem poročilu zastran mejnih prepirov l. 1708 v graščinskem arhivu je letnica 1618.

držala vicedomu le sodstvo.[1]) Dve leti kasneje je Khizel prikupil vinsko desetino v Črmošnicah[2]) in poljansko graščino ob Kolpi.[3]) Vsa ta posestva je združil in cesar Ferdinand II. je zaradi tega Khizelne povzdignil v grofovski stan. Kočevsko je postalo vsled tega l. 1624. grofija.[4]) In to je ostalo tudi, ko so Ribnico ločili od Kočevja. Janez J. grof Khizel je l. 1638. oporočil in zapustil grofijo pastorku Jurju Jerneju vse premoženje. Le-ta se je začel maja meseca 1641. z Engelbertom Turjaškim pogajati zaradi prodaje Kočevja in Poljan. Za prvo je zahteval 84.000 gld. in da prevzame 12.000 gld. dež. dolgá in nekaj davkov, za drugo je bila najemščina 1890 gold., kupna cena pa 31500 gold. Dné 9. julija 1641 je bilo podpisano kupno pismo in Ferdinand III. ga je na Dunaju 4. dec. potrdil. Ribnico so kupili grofje Podkrajski — Trillek. — Kočevsko je tedaj l. 1641. prišlo Auerspergom v last, še dan danes je prvorojeni iz te rodovine njegov gospod. Vuk Engelbert Turjaški je prikupoval graščini se marsikatera zemljišča. Dné 24. sept. l. 1668 mu je Janez Perr pl. Pernburg, kranjske glavne davkarije oskrbnik, prodal pristavo, polje, živino, vrtove in senožeti pri mestu in l. 1666. Janez Erker, oskrbnik žužemberški, pol urbarskega zemljišča.[5])

Dospeli smo v pripovedovanji kočevske povestnice do dobe verskih prekucij. Tù se zgodovinar ne more ogniti priliki, da nekoliko zine o razmerah, ki so pretresale manje ali več vsako deželo, vsako tudi malo mestice. Nova vera se je po vsej našej deželi sploh jako predrzno in neobzirno šopirila. Ne tako na Kočevskem. Poskušenj se vé, da ni manjkalo, vendar luteranizem se tù ni tako utrdil in udomačil nego drugod. Morebiti ga koj sprva niso tako rahločutno sprejeli in pestovali v graščini, kakor so plemenitaši sploh ravnali po svojih gradovih. Ursinova rodbina, zvesta katoliški cerkvi, ni potuhe dajala predikantom, zatoraj ni nova vera našla tukaj ugodnega svetá. Ob enem je treba tudi pomisliti, da so Ungnad, Truber, Dalmatin in njih tovarši razširjali protestantizem v slovenskem jeziku, ki je bil nerazumljiv Kočevarjem, po nemških postiljah pa niso mogli segati, ker Kočevsko je bilo Nemcem takrat toliko kakor popolnoma neznana pokrajina. Zatoraj verske homatije ondi niso rodile toliko šuma in truša. Največ pohujšanja so uzročili duhovniki odpadniki. Tako se je v razširjanju krivoverstva odlikoval Janez Šveiger, mašnik iz Kočevja, kot deželni slovenski pridigar — tedaj zunaj Kočevja — odkraja v Črnomlju, potem v Ljubljani l. 1570. do smrti svoje 25. sveč. l. 1585.[6]) Nekoliko let pozneje je kočevski mestni župnik Lenard pl. Ziglfest popustil staro

[1]) Mitth. f. K. 1864 str. 58.
[2]) V kupnem pismu l. 1641 v arhivu graščinskem.
[3]) Valv. XI. st. 450.
[4]) Valv. in drugi za njim imajo napačno l. 1623.
[5]) V graščinskem arh.
[6]) Mitth. f. K. 1864 st. 2 in 7.

vero ter oklenil se nove. Odstavljen pridigal je v svoji hiši „nel luogo de Hozevia“ pravi ovadni list. Nadvojvoda ga ukaže zapreti, a prišel je l. 1613. sam pred vicedoma v Ljubljano in zastavil s sinom svojim Janezom, ki je bil tajnik pri dež. glavarstvu, vse svoje in njegovo premoženje, da se bode postavil pred sodbo, kedarkoli ga pokliče, ako mu sedaj prizanese ječo in domov izpusti. Vlada ni privolila, toda vicedom Jožef Panizoll je bil Ziglfesta proti reverzu oprostil. Zato se je 10. marcija l. 1615. vlada v Gradcu pritožila, da omenjeni odpadnik v Kočevji pohujšuje ljudi in odvrača od prave vere; vicedom naj ga prime in od sodnije do sodnije pošlje v Gradec. Sodnik, ki ga je vicedom skrivaj po-nj poslal v Kočevje, vrnil se je sam z naznanilom: Lenard Zigelfest je odpotoval, nihče ne vé kam. Konečni izid te obravnave ni znan. Brž ko ne je imenovani gospod umrl kot dober katoličan, ker l. 1638. je njemu in Jerneju Zigelfestu, ki sta bila oba župnika kočevska, v cerkvi grobne napise napravil Janez Albert Erber, doktor sv. pisma in modroslovja umrl 31. avg. l. 1639. v Kočevju, nedvomno iz rodovine poznejših slavnih baronov Erberg. Reformatorna komisija v Ljubljani je na 15. nov. l. 1615. zjutraj ob 7. v škofijo pozvala s kaznijo 100 cekinov tudi Kočevarje in sicer samo eno osebo in še ta je bila že tri leta mrtva [1]), dokaz, da protestantizem v tej deželici ni pognal krepkih korenin. Še manje se je Kočevarjev dotaknila skrivnostna sekta flagelantov, ki je konec XVI. stoletja strašila tudi po Kranjskem, zlasti na Krasu in odtod priplazila se na Ig in v bližnjo Ribnico in Osilnico, kjer so dné 16. dec. 1584 celó mežnarji in drugi malopridneži čutili v sebi poklic očitno pridigati ljudem. [2])

Verski prepiri so potihnili; na njihovo mesto je stopila sedaj stara pravda zaradi davka in tlake. Leta 1653 meseca maja so se zbrali možje iz mestne, mozeljske, koprivniške, črmošniške in reške župnije v dogovor z novim gospodom Engelbertom Turjaškim. Z besedo in roko obljubijo, da hočejo od vsake cele zemlje plačevati na leto po 4 gold., po tri dni tlako delati in skupaj po 400 starov pšenice voziti v Reko. Pol leta so kmetje plačevali po tej pogodbi. Potem so se temu ustavili nekteri. Peter Hiris, Matija Verderber, Matija Kusold, Šimen Kump, Martin Wuchte (Wukse?) in „postopač“ Janez Sürge samovoljno skličejo soseske in jih šuntajo zoper gosposko, češ, da jih odira. Ker nič ne opravijo, proté, da gredo pred cesarja v Gradec, Beč ali celo Ratisbono. Podložniki ugovarjajo zoper vse, kar utegnejo rovarji pri cesarju govoriti in početjati, ker ž njimi nimajo nobene zveze. Ta protest jim je dné 19. sveč. l. 1654 napravil sodnik in svetovalstvo v Kočevju. Nezadovoljni kmetje so res meseca julija potovali k vladarju. Tožili so Turjaškega, da jim naklada razun navadne

[1]) Mitth. f. K. 1867 st. 116 Nr. 250—255; st. 118 Nr. 257, 259.
[2]) Mitth. f. K. 1863 st. 68.

tlake še 9 gold. tlačanskega denarja, poleg letnega davka morajo plačevati še po 1 gld. 36 kr.; da morajo dajati po 24 mernikov pšenice; da jim koštrune jemljó; da mora sleherni po tri tovore gnati brezplačno v Št. Vid na Reki; da so siljeni v zimskem času po šest tednov lan treti; da je treba v mestu od mernika žita mesto kakor poprej po 5 kr. plačevati po 15 kr. mostnine in od 20 vatlov prodanega platna dajati 40 kr., ko poprej nikoli ni bilo nobene štibre; da je grof staro pravico, ki jo je hranil Gerklič, za 40 mernikov pšenice in 5 kron denarja odkupil od njega in s tem kmetom svobodo odvzel; da morajo graščinsko vino, dobro ali slabo, pol dražje kupovati, kakor drugod in če ga ta ali uni ne more plačati, da ga rubijo; da so jim pobrali vse orožje zoper sovražnike, da je grof Engelbert po cesarjevem odhodu iz Ljubljane prišel v Kočevje, in od slehernega terjal krono denarja ali za toliko blaga; da je naposled kočevski oskrbnik Martinu Wuhtu ne samo ugrabil pol zemlje brez tirjanja in prepustil nekemu svojih sorodnikov, temuč mu tudi 12 kron gotovega denarja in pred tremi leti vzel vso pridelano pšenico in do 100 veder vina, slednjič da imajo tudi Osilničarje mnogo davkov, katerih poprej niso poznali. To dolgo vrsto pritožeb so prinesli pred cesarja. Le-ta je obljubil, stvar na tanko preiskati. In res dné 8. marcija l. 1661. je Leopold I. iz Gradca svoje mnenje o tej zadevi razodel. Vse navedene pritožbe je ovrgel kot brez razloga iznajdene laži. Vsled tega ukaže, naj jim sicer ostane pravica, za hišne potrebe drva in les sekati, ako se poprej oglasijo, in plačilo tirjati za vjeto ali ubito divjaščino, oni privilegij, na kterega se sklicujejo, pa je že zdavnej preklican in odpravljen, tedaj morajo z graščinsko gosposko 1654 sklenjeno pogodbo natanko spolnovati, namreč od sleherne cele zemlje dajati na leto po 4 gld., po tri dni tlako delati in vsi skupaj po 400 štarov pšenice tovoriti v Reko. Isto tako so dolžni izgovorjeno in doslej odrajtovano desetino prosa, predila dajati, mostovino in druge naklade plačevati in svojemu deželnemu gospodu pokorščino skazovati, sicer bi jih moral k temu siliti z rubežem in s telesnimi kaznimi, kakor se bode na njegovo povelje zgodilo začetnikom in puntarjem. [1]) Pri tem je ostalo. Uporniki so bili strahovani, podložni pa so plačevali kakor poprej. Dolgo vendar niso tovorili žita na Reko, ker oskrbnik je sezidal žitnico, kamor so kmetje oddajali trud svojih žuljev. To žitnico je videl Valvazor in še danes stoji pred mestom velikansko poslopje, — nekdanja žitnica, sedaj prazna. — Tudi tlaka ni bila menda huda, ker zunaj mlačenja desetinske pšenice ni bilo mnogo dela. Te neprijetne dogodbe je ces. Leopold I. hotel izbrisati s pismom dné 4. julija l. 1666., v katerem je grofu Engelbertu Turjaškemu in naslednikom njegovim podelil in oziroma potrdil jus patronatus et praesentationis mestne fare in šesterih na deželi in s patentom dné 4. sept. l. 1667. na Dunaju, vsled katerega je istemu grofu zarad mnogih njegovih

[1]) Prepis ces. resolucije v grajščinskem arhivu.

zaslug kot dež. glavar v uradniških, vojnih in mejnih zadevah za avstrijansko hišo, poprej cesarsko mesto Kočevsko poklonil brez vsakoršne plače v dar. Postavil je vendar te le pogoje: 1) najviša sodniška oblast ostane njemu in potomcem, 2) pripadejo njemu vojaške zadeve, da more v sili, nevarnosti in drugih pripetljejih potrebno posadko postavljati v mesto in braniti ga po svoji volji, 3) mestjanom naj prejemnik ne krati starih in 1661 potrjenih pravic in slobod in jih ne nadleguje, 4) mesto mora brez državne podpore iz svojega zdržavati in ohranjati, 5) naklad in dača po deželi ostane vladarju, te naj pošilja stanovom, mestni davki so njegovi. [1])

Tako je postal Engelbert grof Turjaški gospod mesta in dežele kočevske, samo sodniška zadnja stopinja, vojaška oblast in nekateri nakladi so bili vladarski. Graška vlada je bila tačas hitrejša in krajša nego v dobah birokratizma. Graščinsk oskrbnik, viši logar, dva ali trije pisarji in nekateri hlapci so skrbeli za grajščino in njene podložnike. Navadno je bival v Ljubljani nadzornik ali inšpektor, ki je nadzoroval uradnike in služabnike na Turjaških posestvih po Kranjskem in Istri in poročal gospodu svojemu o njihovem stanju. Vuk Engelbert grof Turjaški in Kočevski, gospod Schönberski in Žužemberški. dedni komornik in kranjski deželni glavar, je umrl v Ljubljani 28. aprila l. 1673. Njegov čas ga je imenoval „oče domovine". —

Ker ni bil oženjen, podedoval je del Kočevskega — ostalo je odkupil — njegov brat Janez Vajkard, rojen v Žužembergu 11. marcija l. 1615. Vajkard je postal zaradi izvrstnih lastnosti in izvedenosti odgojitelj poznejšega kralja Ferdinanda IV., skrivni svetovalec, minister, vitez zlatega runa in 17. sept. 1653 državni knez. Cesar mu je v fevd izročil Šleski knežiji Münsterberg in Frankenstein, njegov sin Ferdinand IV. grofijo Wels v Gorenji Avstriji. Da je dobil glas v državnem zboru, kupil je l. 1664. neposrednjo državno grofijo Thengen na Švabskem in Lož na Kranjskem. Temu posestvu je po smrti brata Engelberta pridružil Kočevsko, Žužemberg in Postonjo in vse to oklical za fideikomis.[2]) Kakor ga vrstniki sodijo, bil je novi knez mož visocih zmožnosti, mnogih zaslug, a tudi prevzeten in grozno častilakomen. Po smrti ces. Ferdinanda III. izgubil je mogočen svoj vpljiv na ces. dvoru. Častilakomnost ga je namreč zapeljala, da se je z zvitim francoskim kraljem Ludovikom XIV. spustil v tajne obravnave, čegar poslednji namen je bil, da bi ga ta papežu Klementu IX. priporočil za kardinala, ker po smrti svoje soproge grofinje Losensteinske, hrepenel je jako še po tej časti. Ker se je o tej zadevi obrnil do inostranca, ne pa do cesarja svojega, ki bi bil rad to storil za njega, prišel je v zamero. Dné 10. dec. l. 1669. prejel je mogočni minister listek od ces. Leopolda I. s poveljem, naj v treh dneh

[1]) Vidimirani prepis v grajskem arhivu.
[2]) Valv. XI. str. 198.

zapusti dvor in odide v Wels. Pozneje je smel iti v domačijo, kjer se je nekaj v Ljubljani, nekaj v Žužembergu bavil z ribštvom, lovom in učenjem bogoslovskih in modroslovskih tvarin, ker vedno je še upal, da mu kardinalski klobuk ne uteče. Pozabljen in zapuščen je umrl v Žužembergu 13. nov. l. 1677. 62 let star. Kot nemški knez je Vajkard tudi novce koval. Na redkem tolarju l. 1654., beremo: Comes in Gotsche et Wels etc. [1])

Njegov naslednik je bil prvorojeni sin Ferdinand, vojvoda Münsterberški in Frankensteinski na Šleskem, rimskonemškega carstva knez Turjaški. Za časa njegove vlade je požar veliko škodo napravil mestu. Dné 21. julija l. 1684. od 11—12 ure opoldné prikazal se je rudeči petelin. V eni uri je bilo mesto in grajščina kup pepela. Pogorelci niso mogli nič oteti, veseli so bili, da so živi utekli strašnemu elementu. Ogenj tudi cerkvam ni prizanesel: postranski altarji, cerkvena obleka in drugo orodje je do čistega zgorelo. V zvoniku so viseli štirji zvonovi, prvi je tehtal 20, drugi 16, tretji 12 in četrti 4 cente, vsi so se raztopili in od 52 centov zvonarske tvarine nabrali so potem komaj 18 stotov. [2]) Nekoliko ta nesreča največ pa upanje boljše bodočnosti nagnilo je znamenito število Kočevarjev, da so se 18. maja naslednega leta preselili na Avstrijsko, kjer je bilo zarad pomanjkanja kmetovaleev veliko sveta pustega in neobdelanega, kakor pripoveduje Valvazor. [3])

Po smrti Ferdinanda Turjaškega l. 1706. podedoval je vsa njegova posestva in naslove mlajši brat Franc Karol. Rojen 22. nov. l. 1660, oklenil se je v mladosti vojaškega stanú in postal poveljnik v Karlovcu, tajni svétnik in general topništva. Za njegovega vladanja so bili na Kočevskem razni mejni prepiri. Meščani in prebivalci Šalke vasi, Mlake, Klindorfa in Mošwolda so se že dalje časa prepirali za neko trato blizo mesta. Nekoliko utolaženi srd se vname l. 1710 iznova. Dné 16. julija so kosili nekateri iz imenovanih vasi na omenjeni trati, kar prideró mestjani s puškami. Strel in vpitje privabi druge, ki so delali na polju, in meščani in kmetje se tako srdito zgrabijo, da je bilo več ranjenih in eden celó ubit. V tem boju se je blizo najbolj odlikoval mestni sodnik sam, po imenu Janez Mihič. Preiskava se prične, neki Jurij Kočevar je postavljen kot nepristransk sodnik, toda razkačeni stranki ne morete dočakati konca razpravi. Zato pride iz Ljubljane oster ukaz, naj mirujejo; ako se predrznejo kaj učiniti zoper preiskovalca, zbirati, puntati se, plača sleherni po 100 zlatov, ali bode z zaporom trdo kaznovan. To ohladi vroče pravdarje. Preiskava se je vlekla in mislimo, da je bila dognana v prid omenjenim 4 vasem, ker so najstarejši možje spričali, da pred več nego 100 leti niso imeli ondi mestjani nobene pravice. Tudi mejni prepir z

[1]) Archiv f. K. österr. Gesch. XX. str. 279—340; Radics: Herbard VIII. str. 80.

[2]) Valv. XI. st. 200.

[3]) Valv. XI. st. 728.

grofom Lichtenbergom, posestnikom grada Smuk ob Kolpi, je bil za Turjaškega rešen po marljivosti njegovega tadanjega oskrbnika Filipa Lipič-a, kateremu je zarad tega poslal zahvalno pismo dné 27. jan. l. 1710. in ob enem naložil preiskovanje nove homatije s Čubarskim oskrbnikom, ki je novo naseljenim prebivalcem Malega kota — Klein-Winkl — siloma jemal desetino in davke, od katerih so imeli pravico samo posestniki Kočevske dežele. Ta pravda se je motala dolgo, pisali so premnogo, vendar je tudi ona dobro iztekla za kneza. Slednjič vemo oziroma Kočevskega, da je Franc Karol priporočil za črmošniškega župnika gospoda Jurja Jakliča in s pismom 16. maj. l. 1711., ukazal koč. oskrbniku in dež. sodniku Janezu Rupertu Polc-u, naj ga vpelje in temporalia.[1])

Knez Franc Karol je svet zapustil dné 6. nov. l. 1713. v Beču. Ker je bil njegov drugorojeni sin Henrik roj. 24. junija 1696 še le 17 let star, vladala je nekaj let mesto nedoletnega sina njegova mati Marija Terezija kot varuhinja njegova. Od nje imamo dva lista dné 19. junija in 27. nov. l. 1717. V prvem se med drugim pritožuje zoper čubarskega oskrbnika Andreja Mordaksa, da škodo dela Kočevske grofije gozdom in ob enem zapoveduje oskrbniku že omenjenemu Polcu, naj dež. glavarstvo na pomoč kliče zoper rokovnače, ki s praznimi obljubami ubozemu kmetu denar iz žepa kradejo, saj ga že tarejo slabe letine, da ne more spolnovati dolžnosti do gosposke. Z drugim listom naročuje Turjaškemu inspektorju ali nadzorniku v Ljubljani, naj po smrti ravnokar omenjenega župnika črmošniškega Jurja Jakliča na njegovo mesto vpelje novo izvoljenega gosp. Franceta Kozler-ja, doslej župnika v Osilnici.[2])

Henrik knez Turjaški je po smrti Andreja Ekerja izpraznjeno župnijo na Reki podelil Osilniškemu župniku Jakobu Schleimer-u, na njegovo mesto pa postavil črmošniškega kaplana Jakoba Jožefa Kozler-ja. Ukaz nadzorniku Lenartu Osterrok u v Ljubljani in J. Rup. Polcu, oskrbniku v Kočevji, da jima izročita župniji, podpisan je 27. in 29. dec. l. 1722. Na mesto umrlega koprivniškega župnika Mateja Romorja stopil je Marka Zeiser, poprejšnji kaplan v Poljanah. Povelje izročiti mu vse premakljivo in nepremakljivo premoženje je od 27. julija l. 1724. Leta 1747. so meščani prosili Marijo Terezijo cesarico, da jim potrdi pravice, katere jim je dal cesar Friderik IV. l. 1471, in ki so jih za njim potrjevali nasledniki njegovi in zadnjič cesar Jožef I. 21. sept. l. 1707., kar se je zgodilo 4. sveč. 1749.[3])

Ko je l. 1732. živinska kuga razgrajala po Bledu in Radolici, hitela je gosposka opominjati ljudstvo ter mu svéte dajati, kako zatreti to pošast. Zdravstveni svèt v Benetkah je sestavil pravila, po ka-

---

[1]) Dotični listi deloma v izviru deloma v prepisih v arh. graškem.

[2]) V grajščinskem arhivu.

[3]) Njena naslednika Jožef II. in Franc II. sta potrdila te pravice v Beču dné 22. nov. 1784 in 5. sept. 1794.

terih je bilo treba ravnati se, da se pri živini spozná ta bolezen in odpravi. Te pripomočke je leta 1732. gosposka pošiljala na vse strani. Kakor so zanimivi ti nasveti beneških sopraproveditori, aggionti e proveditori alla sanitá, ne moremo se spuščati v daljšo njih razpravo, ker ne pišemo zgodovine živinske kuge. Kakor po navadi ljudje od kraja niso dosti marali za nauke, in bolezen se je zatrosila tudi v druge kraje. Leta 1761. najdemo jo v Kočevskem mestu in okolici. Od 16. sveč. do 7. marcija je pocepalo 20 goved in 4 so bile bolne. Tačasni oskrbnik Jurij Daniel Kern se je pritožil, da se mestjani ne brigajo za nobene ukaze, da-si so večkrat opominjani, naj ločijo zdravo žival od bolne, mrtve globoko zagrebijo in odpravijo pse, katerih je skoro brez števila. Okrajna gosposka v Novomestu je resno ukazala oskrbniku, brez odloga vse pse brez gospodarja postreliti in slehernega — sine respectu Pershonae — na sramotni oder očitno postaviti z napisom njegove pregrehe, kdor koli se ne ravná po ukazih danih zoper kugo. Ta šiba se je petnajst let pozneje zopet prikazala.

Tudi človeku ni prizanesla kuga. Smrtne žrtve je tirjala l. 1578.[1]), l. 1600. in l. 1601., ko je pobrala najveljavniše mestjane in prebivalce, da je bilo mesto skoraj prazno in brez braniteljev.[2]) V najnovejšem času l. 1855. je hudo gospodarila in nekatere hiše popolnoma izpraznila, samo v mali Nemškiloki (Deutschau) je umrlo 105 oseb.[3])

Dné 16. nov. l. 1775. je došel od glavarstva v Novomestu dopis do oskrbništva, da Kočevarji premalo soli kupujejo od glavnega zakupnika, da toraj menda rabijo kontrabantarske. Zato je treba marljivo stikati po sumljivih hišah, kletih, izbah, hramih po takem blagu.

Marsikaterim nezgodam, ki so jih trpeli ubogi prebivalci, pridružila se je, da je bila meja tudi po ukrotenih turških pašah odprta raznim turškim in neturškim roparjem. Skoraj neprenehoma so plenili po ubogi deželici. Leta 1776. so zopet došli k Kočevarjem. Okrajno glavarstvo je zapovedalo, na tanko poizvediti napadene osebe in njih škodo in poročati v 8 dneh. Vojaške čete so sicer iskale in iskale roparje, a ti so bili dobro skriti v gostih šumah. Zato je vojaško zapoveljstvo originelno misel sprožilo, velike, močne p s e rediti in spuščati za takimi tolovaji, da jih zasledé. V tem smislu ukaže gosposka v Novem mestu tudi oskrbniku v Kočevji, naj še to zimo (l. 1776.) kupi, kakor je na Koroškem že navada, velikega psa ali na Korotanu ali na Krasu pri kakem ovčarju, da ga berič ima priklenjenega, in kedar bode kak napad, spusti za razbojniki. To menda ni mnogo hasnilo, zakaj še v najnovejših časih niso jenjali predrzni Bosnaki nadlegovati deželo. Bilo je v noči 19—20 okt. l. 1821., ko so ulomili v

[1]) Valv. XI. st. 199.
[2]) Mitth. f. K. 1864, st. 57.
[3]) Novice 1855. st. 295.

osilniški farovž in ugrabili zlata in srebra za 1200 gld. v vrednosti. Da, celo v mesto se jih je na vélikega Šmarna dan l. 1826. ob 9. uri zvečer priteplo 13 sila oboroženih. Gotovega denarja so vzeli iz blagajnice po uradnih izkazih najmanje 971 gold., bankovce so stresli po tleh. Imeli so po več samokresov, sabelj in turške handžare. Po dolgih bradah in čokasti postavi sodili so sploh, da so bili Vlahi ali Bosnaki.

Kakor omenjeno smeli so Kočevarji kupčevati po deželah, kar počenjajo še dan danes. Ker so pa brez pôsa potovali v tuje dežele, prepovedalo je to górenje-avstrijsko dež. glavarstvo in zažugalo vsakemu brez pôsa potujočemu Kočevarju ali Kranjcu, da ga bodo prijeli in izročili najbližji vojaški komandi. To povelje je knez Henrik iz Beča 12. okt. l. 1776. naznanil svojemu nadzorniku v Ljubljani. Iz poslednje vladarske dobe l. 1780. in 1781. tega kneza vémo, da si je prizadeval ustanoviti v Kočevju stolico ranocelnika ali zdravnika. Ker so pa Kočevarji izrekli, da za njegovo ustanovitev zemljišče ne more dati po 3 gld., zaspala je ta potrebna reč. Na dalje je prepovedal kmetom iz grajščinskih gozdov škodle prodajati iz grofije, ker so le za grajske in podložnih strehe. Tačasni oskrbnik Dan. Kern je zanikrno uradoval; trije sodniki zaporedoma niso napravili računov in on jih ni pregledal. Tudi je dajal gozdnarjem pôse, da so šli na kupčijo, kar je bilo prepovedano v prihodnje. Iz dopisa nadzornika Jožefa Globočnika oskrbništvu 1. avg. l. 1781., izvemo obrtniško, lončarjem zanimivo novico, da so takrat pod Šmarno goro izdelovali jako dobre, zelene peči. —

Henrikov prvorojeni sin iz prvega zakona Karol Jožef Anton roj. l. 1720. je sledil očetu po smrti njegovi dné 9. sveč. 1783 v Bečn v majoratu. Koj po nastopu vladarstva potoval je v Kočevje, kjer je sam zaslišal podložnikov tožbe in ukazal sestaviti zapisnik 91 tožeb, da je nekatere precej sam rešil, druge pa izročil v preiskovanje svojemu uradu. Po volji cesarjevi podložnikom tlako kolikor mogoče z novci odkupiti, da tem lože doma delajo in tržujejo, prizadeval se je tudi on, kakor njegov oče, ljudem priporočati odkup vsaj na tri leta za poskušnjo. A to ni bila lahka reč. Ko je Henrik Turjaški poskusil, ustavili so se odkupu kmetje sploh. Njegovemu sinu se je posrečilo, da je pridobil nekatere za novo idejo. Iz tega je jasno, kako težko se ljudstvo poprime novega, ako je tudi dobro, ter se drži stare navade. Kaže nam pa ta poskušnja, kako je jela prodirati med više želja, kmetom lajšati breme; ob enem pričuje tudi, da je gospôda potrebovala vedno več novcev. O priliki navzočnosti svoje v kočevski deželici je s pismom dné 29. junija l. 1784. duhovščini prepovedal, ljudem oporoke pisati in zato plačilo terjati, ker vprihodnje bodo taka pisma neveljavna, isto tako štole in bire neprimerno ne poviševati, kakor podložni sploh tožijo. Ta cirkular je tri tedne romal od župnije do župnije in podpisali so ga naslednji: France Karol Loy, nadžupnik mestni, France Fajenc in Jurij

Walis, njegova kaplana; Ignacij Ramuta, župnik v Koč. Reki in njegov pomočnik Jože Rumor; Jurij Ram, osilniški župnik; Matija Lubisa, župnik v Mozelju in kaplan njegov Pavel Lakner; Matija Gril, beneficiat v Nemški loki; Janez Kopriva, župnik in Matija Rumor, kaplan v Koprivniku; Miha Vogrin (sic) župnik v Črmošnjicah in duh. pomočnik njegov Janez Činkelj. Starološki fajmošter Jurij Perc ni podpisan. Tudi se je knez Karol prepričal potrebe deželnega zdravnika, kakor jo je spoznal njegov oče, ki je pa zaradi premajhine darežljivosti Kočevskih prebivalcev in pa menda tudi zavoljo svoje neprevisoke velikodušnosti ni izvršil. Tudi kneza Karola ni bila volja, ranocelnika izdrževati na svoje stroške, zato je iz Beča 30. okt. l. 1784. povabil vse duhovnike svoje grofije, naj za ustanovitev zdravnika, njegovega pomagača in konja darujejo v denarju ali blagu in vernim z lece povdarjajo potrebo in korist zdravnika. Lastnoročno je knez pristavil: Ker je umen zdravnik potreben zlasti pri težkih porodih, morejo ga duhovniki priporočati posebno porodnicam.[1])

Knez Karol je po sedemletni vojski odstopil šleski Münsterberg in Frankenstein pruskemu kralju Frid. Viljelmu za 100.000 dukatov. Ces. Leopold II. ga je za to odškodoval z diplomo dné 11. nov. 1791, vsled katere je kočevska dežela postala vojvodina, vsaki vladajoči knez vojvoda Kočevski, vsi drugi iz rodovine njegove pa knezi. Karol Jožef Turjaški ni bil dolgo vojvoda Kočevski, zamrl je dné 2. okt. 1800.[2])

Vojvodski klobuk je podedoval drugorojeni njegov sin Viljem, oče sedanjega vojvode Koč. Karla Viljelma.[3]) Začetek 19. stoletja je bil kakor za vso Evropo tudi za našo deželico viharen in žalosten. Leta 1797. je došlo od kordonske komande povelje, da morajo med Kočevskim in Ribnico, na tako zvanem Schweinbergu, napraviti šance. 2892 Kočevarjev, 565 Kosteljčanov, 838 Ribničanov in 18 vozov s parom konj je delalo pod vodstvom kapitan-

[1]) Mikavno je čitati v nekem poročilu Koč. oskrbnika Webers-a, da je l. 1789 veljal funt govedine po 6 soldov, teletine po 7 soldov. V treh letih je ta kup poskočil na 9 soldov za goveje in 11 soldov za telečje meso. Neslišana dragina! In mesarji so protili, da bodo ceno še povišali. Zoper tako početje ni pomočka, ker mesarji grozé popustiti mesarstvo — še dan danes navadno in vspešno žuganje. — Beračev se ne manjka tudi takih, ki bi lahko še delali. Najbolje bi bilo toraj, v Ljubljani za vso deželo napraviti posilno delalnico, kamor bi potaknili vse trdne postopače in lenuhe, ki po deželi beračijo in beraško druhal množé po svojih otrocih. Vse kakor dan današnji. — Delali so takrat cesto od Poljan skozi mesto proti Ribnici. A polževo pot je napredovala. Podložniki so pošiljali na tlako po večem le otroke in stare ljudi — kakor vidimo po občinah še sedaj. —

[2]) Radics: Herbard. VIII. st. 84.

[3]) Od njega imamo tolarje od l. 1805. in 1806. z besedami Dux de Gottschee. Kočevskega grba iščeš zastonj na teh tolarjih kakor na onih kneza Vajkarda.

skega lejtenanta ogulinskega polka pl. Cervus-a in izvršilo pet trdnjav obsegajočih skupaj 1244 štirjaških sežnjev. Za to delo so ljudje po 9 kr. na dan prejeli vkup blizo 650 gld., brez odškodnine za poškodovane njive in travnike. Te nasipe, ki se deloma še vidijo, posedli so potem vojaki. To je bila gola potrata. Zakaj niti te šance, niti črna vojska, ki so jo Kočevarji brž napravili, niso ubranile Francozu. Leta 1809. je vzel deželo in bival v njej do srede l. 1814. Avstrijske barve, grbe po uradnijah, pečate, koleke so brž nadomestili francoska višnjevo-belo-rudeča tribojnica in cesarski enoglavni orel z besedami: Ilirske pokrajine. Pismonoše, postiljoni so dobili bakrene plošče s slovenskimi napisi. Napoleon je dné 7. julija 1809 deželi naložil 15,260.000 frankov kontribucije.[1]) Iztirjanje tega vojaškega davka v novcih in vsakoršnih potrebščinah za francosko vojno je vzburilo deželane. Ni se manjkalo tudi ljudi, ki so hujskali kmete zoper tujega gosta. Nasledke tega početja so potem najbolje čutili le podložni. Narod pripoveduje, da so zlasti Poljanci hudo rogovilili. Pri Maligori v župniji Staracerkev so neki stotnika francoskega, Chambelli pravijo, da mu je bilo imé, in lejtenanta njegovega, ko sta denar peljala iz Novega mesta, napadli in brez usmiljenja umorili. Naropanega denarja se niso dolgo veselili, zakaj takoj so prišli Francozi in Poljancem požgali in pokončali njih vasi. Dné 16. 17. 18. okt. 1809 so po mestu in okolici ropali in učinili za 80.000 gld. škode.[2]) Celó mesto bi bili zapalili, da ni prišel, kakor pripovedujejo, o pravem času poslanec od črnomaljskega poveljnika s poročilom, da Kočevarji niso samo nedolžni, ampak da je črmošniški župnik, znani čebelar Jonke, Francozom veliko dobroto storil, ker je lepo število vjetih vojakov rešil gotove smrti. Zatoraj naj se mestu prizanese. Izropano je bilo sicer, požgali ga toraj niso. Da so v Kočevskem okraju jako rogovilili zoper tujce, posnamemo tudi iz nekaterih dopisov tačasnega franc. intendanta Kranjskega grofa Fargues-a. Iz njih je razvidno, da se je 600 ljudi zbralo, in uprlo plačevanju kontribucije. Vsled tega je general Baraguay d' Hilliers odposlal v Kočevje generala Souchy-a z bataljonom vojakov, ki so bili razpostavljeni po vaseh, ki še niso plačale. Drugod je to pomagalo, samo vojvodstvo Kočevsko se je temu uprlo. V noči 8. na 9. okt. l. 1809. so ustajniki planili nad posadki v Metliki in Kočevji, več vojakov ubili, četo 30 mož pešcev vjeli in v Reko odpeljali. Souchy je dobil zopet povelje, hiteti v uporne kraje in ostro kaznovati puntarje. Kmalu ste bili dve vasi, ki ste se najbolje udeležile upora, z ognjem pokončane, ljudje so pobegnili. A to početje kmetov ni iztreznilo, še le vnelo jih je k večji grozovitnosti zoper Lahe in Francoze, ktere so pomorili, kolikor jih jim je v pest prišlo. Novomeškega okrajnega komisarja so umorili. Ta je menda oni, o kterem pripovedujejo,

[1]) Mitth. f. K. 1868. st. 6. in 51.
[2]) Poročilo o tem v arhivu graškem.

da je podpiral Francoze in stiskal kmete, da so Poljanci nenadoma pridrli v kočevsko grajščino in združeni s kočevsko druhaljo prijeli milovanja vrednega komisarja ter ga po mestu vlačili, z zakrivljenimi špicastimi palicami suvali in naposled strašno razmesarjenega mrtvega vrgli v Lienfeldu v jarek. Ustajniki so tudi menda zajeli vso kompanijo iz Ljubljane poslano Souchy-u na pomoč in okolo Novegamesta se je zbralo 2000 puntarjev.[1])

Naposled so se ljudje umirili. Francozi so vpeljali svojo vlado. Kranjska je postala franc. departement. V Ljubljani so bile najviše sodnije in uradnije in guverneur sam. Vso deželo so razcepili v okraje, te v kantone, kantone v županije ali mêrije. Vojvodina kočevska je bila ponižana v kanton novomeškega okraja. Mêrije so bile v mestu za mesto in okolico, — mêr ali župan Bernard Kopriva —, v Mali gori za ta kraj, Starocerkev, Polom, Starilog, Toplo Reber, — mêr Röthl —, v Verdrengu za Mozelj in Spodnji log; potem v Koprivniku, Črmošnicah in v Reki — mêr Peter Seman. V Mlaki nemš. Kerndorf, pri Staricerkvi je bil boje tako zvani Friedensrichter ali mirivni sodnik za ves kanton. Mikavno je čitati, kako so mêri županili, rojstne, mrtvaške, poročne knjige pisali. Te knjige imajo na vsakem listu vtisnjen kolek po 75 centimes. Le ta je jako lično izdelan: Ilirija v ženski podobi sedeča opera se z desno na veslo,[2]) z levo ponuja lavorov venec francoskemu orlu stoječemu njej na levi strani. Nad njo je beseda: ILLYRIE, poleg vesla štev. 75. C.

Ker se dandanes mnogo govori o civilnem zakonu, ustrežemo morebiti čast. čitateljem, ako jim iz tačasnih poročnih bukev povémo, kako so župani poročali. Ženin in nevesta sta stopila pred mêra in izrekla, da se hočeta vzeti. Tedaj stopi župan na véliki županov prag natanko ob 12. opoldne, zapisani oklic na vrata prilepi in poroko ustmeno naznani. Tako je delal pet ali osem dni kasneje. Ako ni bilo nobenega zadržka, prišla sta zaročenca s pričami tretjič, „in jaz sem (govori župan v poročni knjigi) njuno voljo izpolnil, prebral vsa potrebna pisma, kakor tudi šesto poglavje petega oddelka o zakonskih, potem pa v pričo navzočih prič (navadno šterih) ženina in nevesto vprašal, ali se hočeta vzeti; na to je sleherni odgovoril: „da“, in jaz sem v imenu postave izrekel, da sta mož in žena“. Priče so se podpisale in poroka je bila pri kraju. Ako županija ni bila pri fari, okliceval je županijski pisar poroke tudi pri župni cerkvi. Verno ljudstvo je navadno hodilo pred župnika, da je tudi cerkveno poroko opravljal.

[1]) Mittb. f. K. 1868. str. 30—32.

[2]) Krasna ilustracija Vodnikovih besed:

Že močen na morju
Ilirijan je bil,
K' se ladije tesat'
Je Rimljan učil!“

Ta izjemni stan ni trajal dolgo časa. Konec leta 1814. ni bilo nobenega Francoza v deželi naši. Kočevarji so se za francoske vlade cesarju udano obnašali, vladar Franc je to kočevskim poslancem neki v oči rekel. Deželica se je v mirnih letih, ki so nastopila po viharni tuji okupaciji, nekoliko odahnila, kupčija se je dvignila in prebivalci so se opomogli. Iz te dobe bi se dalo marsikaj povedati, ker je pa sploh prelokalnega značaja, ne smemo potrpežljivosti ljubih čitateljev preveč skušati. Samo to naj omenimo, da so kočevski gozdi že od nekedaj sloveli zaradi obilne zverjadi. Leta 1662. je oskrbnik poslal svojemu gospodu glavo divjega mrjasca. Ta zverina je bila menda kmalu pokončana. Več je bilo gamsov, srn in jelenov, katerih je, kakor trdé stari ljudje, kar mrgolelo. Leta 1848. so silno veliko jelenov ugonobili. Danes težko najdeš še katerega. Zlasti pa je bilo mnogo medvedov. Ta lov je privabil na Kočevsko franc. maršala Marmont-a. V spominih svojih piše, da je šel s knezom Auerspergom in drugimi nad medvede, toda nobenega niso usmrtili. Francoski lovci so se teh mrcin tako bali, da se še streljati niso upali, da si se jim je marsikateri medved približal, zakaj — nadaljuje — na Francoskem je medvedov lov nevaren, v Kočevji se ga ne boji nihče, ker so ga vajeni. Iz istega namena je v noči 17. sept. 1820. dospél tù-sem Konstantin knez Löwenstein, bavarskega kralja prvi adjutant, s svojim pribočnikom pl. Higler-jem. Srečnejši od vojvode Dubrovniškega prišla jim je že naslednji dan uro daleč od mesta stara medvedka v pest. Do 25 sept. je knez z obilnim spremstvom po deželi medvede streljal in marsikteri kosmatin je takrat izdihnil medvedovo dušico.

Leto 1848. je tudi Kočevarje nekoliko razgrelo, a brez posebnih nastopkov. Nasledki tega leta so bili tukaj enaki onim drugih krajev. Desetina, tlaka je nehala, grajščaki so izgubili sicer poprejšno veljavo in imenitnost, a tudi trgom in mestom se je skrčila marsikatera, Bog vedi kolikokrat resno in „za vse večne čase“ potrjena pravica in na mesto sem ter tje nemilih plemenitašev in zlasti njih sebičnih in lakomnih oskrbnikov stopila je vsemogočna birokracija. Vsadili so pred nekoliko leti res neko rastlino — ustavo jo imenujejo — ki ima nalóg, razširjati po deželah prostejšega duha, toda ne gojé je prav, revica medli. —

Dospeli smo tedaj o pripovedovanji svetne zgodovine kočevskega mesta in deželice do današnjega dné, ko je kočevski vojvoda v avstrijski ustavni politiki jako znani knez Karlos Auersperg. Predno se pa ločimo od prijaznega mesta, kjer je c. k. okrajno glavarstvo, dekanat, kneževo logarstvo, spodnja realna gimnazija in precejšna obrtnija, poglejmo nekoliko tudi v cerkveno povestnico te vojvodine.

V plačilnem imeniku l. 1323, ki našteva kranjske fare plačujoče papeževemu legatu pristojbine, ne nahajamo ni jedne župnije kočevske, znamenje, da jih tačas ali še ni bilo, ali pa, da niso bile samostojne. Še le l. 1339. čitamo, da je Oton Ortenbur-

ški, kakor smo že omenili, prejel pravico, k svoji sv. Jerneju posvečeni kapeli v Moswaldu postavljati duhovnika. Leta 1363. so bile cerkve v Kočevji, Gotenicah,[1]) Poljanah, Kostelju in Osilnici, poslednje tri s slovenskimi prebivalci. Oglejski očaki od 811. l. cerkveni in od l. 1077. tudi svetni gospodarji skoraj vsej Kranjski so podelili patronat teh cerkvá grofom Ortenburškim in naslednikom, ki so ga imeli potem vsakratni lastniki kočevske grajščine, pravico potrjenja pa ribniškim župnikom. Vse cerkve kočevske so bile v naddijakonatu slovenske marke ali krajine. Leta 1567. je bil kot najemnik France Uršin grof Blagaj patron duhovnijam v mestu, na Reki, v Osilnici, Mozelju, Koprivniku, Črmošnicah, Kostelju, prve dve in zadnjo imenujejo fare, one podružnice. Ko je 1461. l. ces. Friderik IV ustanovil ljubljansko škofijo, spremenile so se te razmere samo v tem, da je prišlo Kočevsko v cerkvenem oziru pod ribniške župnike, ki so bili nati archidiaconi dolenjskih in notranjskih fara zunaj redovnih in kapitelskih.[2]) Na prošnjo ces. Marije Terezije je papež Benedikt XIV s pečatnico 18. aprila 1752. odpravil oglejski patriarhat in na njegovo mesto postavil nadškofijo goriško. Oglejske župnije, tedaj tudi kočevske, so postale nadškofije, in ostale do l. 1787., ko so prišle pod ljubljansko škofijo. V Kočevskem mestu so napravili dekanat.

Ker pisani spomeniki v dekanijskem arhivu ne presegajo l. 1669, težavno je urediti imenik mestnih cerkvenih predstojnikov. Prvi znani župnik je bil l. 1393. neki Herman po tačasni navadi brez priimka.[3]) Sto let kasneje se je Luka Lichtl odpovedal fari sv. Jerneja v prid Mihu Valler-ju, šolmaštru pri ljubljanskem kapitelnu. Ta je l. 1493 ces. Maksa I. prosil, da mu jo podeli. Lichtl je bil tedaj župnik k. brž ko ne do l. 1493.[4]) in Valler njegov naslednik, vendar ne dalj ko do l. 1524., ko ga

[1]) Konec XIV. stoletja je v Gotenice na Reki „an der Riegg" dospél iz Memingen-a nek Zink, ki je kot tajnik spremil na Ortenburško posestvo poslednjega grofa Friderika soprogo vojvodinjo Tek. Tù je postal župnik. Sin njegovega brata je prišel l. 1407. obiskat ga na Kočevsko. S součencem se je napotil iz Memingen-a na Kranjsko, dospél v Ribnico, trg šest milj za Ljubljano proti Hervatski. Fara na Reki — piše — je jako dobra, ima kakih 5 vasi, Gotenice so velika in lepa vas. V Ribnici je bil v stanovanju pri poštenjaku Janezu Schwabu, ki je bil zidarski mojster Ortenburškega grofa Friderika in takrat zidal „das nider haus zu Ortenpurg, hie nieden an dem perg" in ondi v šolo hodil 7 let. Leta 1415. mu je stric umrl in vrnil se je na Nemško. (Die Chroniken deutsch. Städte V. Leipzig Hirzel 1866. Chronik des Burkard Zink III. Buch p. 123. p. 135.)

[2]) Hicinger v. Klun. Arch. II. st. 103.

[3]) Mitth. f. K. 1860. st. 76.

[4]) Mitth. f. K. 1862, st. 54.

najdemo v ljubljanskem korarskem kapitelnu.[1]) Leta 1635. se pl. Francesco Vaccano iz Šenpasa imenuje nadduhoven ribniški in župnik kočevski, kar je bil do l. 1641., ko je postal vesoljni vikarij v Ljubljani.[2]) Ker pa najdemo, da je bil Janez Alb. Erber l. 1638 župnik., imel je ribniški nadduhoven priimek župnik k. menda le kot častni naslov. Lenarta in Jerneja Ziglfesta, ki sta bila tudi k. župnika, vsaj prvi gotovo, omenili smo govoriv̌i o novoverskih zmešnjavah v K. Letnic njunega pastirovanja ne moremo natanko določiti, vsakako ju moramo vvrstiti pred Erberom l. 1638. Andrej Fyssenhuett je bil župnik K. mesta do l. 1669., ko je z dekretom dné 25. aprila 1669. Vuk Engelbert Turjaški tanquam legitimus Dominus ac patronus mestno faro podelil Jeronimu pl. Stemberg-u. V reverzu je novo izvoljeni župnik obljubil skrbeti, da bode kor dobil spretnega učenika, cerkovnika in godbo. Njegov naslednik okoli l. 1670. je bil Jurij Oplenič ali Oplavič, sledil je temu l. 1695. do 1735. France Daniel pl. Mazgon (Mashkon), ki je bil l. 1711. ob enem namestnik nadduhovna za Dolenjsko. Za njim je pastiroval župnik France Jakob Kozler. Le ta je s pomočjo svojega brata Janeza Jurja, dvornega vojnega svetovalstva svétnika, s pismom 17. feb. l. 1751. ustanovil z 8350 gld. Kozlerjev beneficijat v mestu. Po smrti njegovi okolo l. 1759. je prišel na njegovo mesto Janez Matija Kern, sicer učen in časti vreden mož, ker bil je doktor sv. pisma in modroslovja, apost. protonotarij, nadškofov svetovalec, toda veroval je v čarovnice in potrjeval in z veliko gorečnostjo zagovarjal še l. 1760. njih sežiganje v nalašč za to zidanem stolpu, tako imenovanem: „Zauberthurm“. Imel je dva brata, eden je bil kaplan pri njem, drugi turjaški oskrbnik v mestu. Na sv. Ignacija dan je hodil nek v Ljubljano pridigat, ker je bil menda jezuit, o sv. Jerneju pa so očetje Jezusovega reda opravljali v Kočevji. Kernov naslednik do l. 1788. je bil France Karol Loj, ki je za uboge in cerkvene potrebe naložil 5000 gld. Njegov nastopnik France Fajenc je postal prvi dekan. Za njegovega pastirovanja l. 1791. so zapustili staro farno cerkev sv. Jerneja zunaj mesta in preselili se v mestno posvečeno sv. Fabijanu in Sebastijanu, ki je mnogo manjša od prve in po notranji lepoti in velikosti bolje podobna vaški nego mestni cerkvi. Starinarja toraj zanima le prva. Stara cerkev sedaj zunaj mesta je ž njim vred večkrat pogorela, zato je svojo prvotno obliko tolikrat spremenila, da je težko spoznati, kakošna je bila sprva.

Presbiterij je prostoren, in nekatera rebra razpenjajoča se ob zidu in stropu spominjajo na gotični slog. Dolga ladija je brez zidarskega lišpa, zidana brž ko ne v poznejših časih. Prazne, precej visoke stene veže zgoraj raven lesen strop. Samo na desni strani se odpira stena v kapelico Zveličarja na križu. Poleg te

[1]) Krenovi koledarji v Mitth. f. K. 1862. st. 17.
[2]) Mitth. f. K. 1860. st. 76.

kapelice so še trije altarji, zapuščeni in brez znamenitosti. Toliko več je grobnih kamnov, naštel sem jih 17, nekaj je vzidanih (3), nekaj pa porabljenih za tlak (14.) V zidu je grobna ploša Lenarta pl. Erberg-a umrlega dné 9. julija l. 1691. starega 86 let, ki sta jo napravila mu njegova sina Janez Daniel in Janez Adam. Na plošči je grb Erbergov: Enoglaven kronan orel proti desni gledajoč, jelen in med njima v sredi stolp. Temu spomeniku nasproti je vzidan njegove soproge Elizabete roj. Peerin Welici, ki je umrla 23. okt. l. 1683. Grb se loči od onega, da je mesto jelena medved. Za durmi je vzidan kamen v spomin mestnemu sodniku Martinu Sukoviču. Postavila sta ga svojemu očetu Adam Matej in Janez Ignacij. Prvi je dovršil više šole, postal doktor prava in kot svojega svetovalca in grajskega nadzornika ga je z diplomo v Špitalu 21. dec. l. 1712. Hanibal Alfons Emanuel knez Porzia povzdignil v plemeniti stan.[1]) Po smrti svoje soproge brez otrok je stopil A. Matej pl. Sukovič v duhovski stan in živel kot mašnik v Kočevji vrlo spodbudno in izgledno. Dné 24. okt. l. 1735. je ta blagi mož naredil ustanovo s prihranjeno istino 5000 gld. za zgodnjaka (manemissarius) v mestu in pri tem se tudi učenika spomnil ter odločil mu letnih 65 gld., pa ne samo za podučevanje, ampak tudi za petje in orglanje.[2]) V tlaku najdemo nagrobne kamne že omenjenih Ziglfestov, Janeza Erber a, nekega Mihaela kaplana umrlega 27. maj. l. 1661., grofa Blagaja, nekaterih dekanov in druzih.

Leta 1803. je došla vojvodstvu nenavadna sreča; prišel je namreč 7. sept. v mesto ljublj. nadškof Brigido in ž njim vesolni vikarij Jurij Golmajer, kanonik Janez pl. Taufferer in mestni župnik korar Bernard pl. Schluderbach. Dekan Fajenc jim je prišel naproti do Ribnice. Med gromenjem topov, zvonenjem in veseljem velike množice ljudi, ki so privreli od vseh strani, korakal je nadškof v sprevodu pod nebom, ki so ga nesli najodličnejši meščani, v cerkev. Zvečer je napravil učitelj Krombholz nadškofu serenado. Naslednji dan je viši pastir dekanovega bratranca Daniela Fajenca posvetil v mašnika, svečanost, katere niso doživeli v mestu. Ob 10. uri je župnik Nace Ramuta, stric novoposvečenemu, obhajal zlato mašo. Dné 9. sept. je bila birma. Naslednjega dné je veselje dospelo do vrhunca, ko je ob 8. Martin Rankel pel prvo sveto mašo v pričo nadškofa, ki je tisti dan in v dveh poprejšnih birmal skoraj 2000 oseb, in ob 11. daroval prvo sv. daritev Daniel Fajenc. Kanoniki so mu stregli in godba in možnarji so poviševali slovesnost. Med navzočimi se je odlikoval knez Viljelm Auersperg, prvorojeni sin vladajočega vojvoda. Sklep tolikim redkim slovesnostim je storil velik obed 80 gostov s Krombholzovo izvrstno godbo. Dné 12. sept. se je nadškof vrnil v belo Ljubljano, katero je bil

[1]) Diploma v zgod. društvu Kranjskem.

[2]) Obširneje o tem in sploh o šoli glej J. Ažmanov spis v Jahresb. der Hauptsch. zu Gottschee 1868, str. 1.

zapustil le iz namena, ljubljenega Fajenca doma razveseliti in počastiti.

L. 1812. — 19. avg. l. 1826. je župnik K. Janez Činkel. Dné 4. junija l. 1826. je pél zlato mašo in škof Anton Alojzij mu je pridigal. Njegovega naslednika Matijo Röthel-na 1827, † 8. sept. l. 1836. je od leta 1829 nadomestoval v dekanijskih poslih župnik pri Staricerkvi Martin Rankel. Po smrti prvega ostal je naslednji dekan do smrti svoje 16. avg. 1845 in dekanat je bil tačas pri Staricerkvi. Rankelnov nastopnik Janez Reher je to službo opravljal pičle tri leta, do 13. januarja l. 1848., Mihael Wolf do 26 jan. l. 1860., Jožef Boner do l. 1864., od 28. sept. l. 1864—1868. Matej Kožuh, za njim Matija Strucelj. Sedanji dekan je iz preteklega slovensko-literarnega gibanja dobro znani preč. gosp. Josip Novak.

Izgledi

slovenskega jezika na Ogerskem.

Predge z letnicami 1802—1830.

Razglaša M. Valjavec.

Očita se slovenski Matici, da še ni izdala ne enega jezikoslovnega dela. Ali predno se more človek takega dela lotiti, treba mu je podlage, na katero more zidati; a podloga za jezikoslovna dela so pa pisane stvari, v prvi vrsti verno iz ust naroda zapisane povesti in pesmi iz vsakega kraja, v drugi vrsti pa vsa druga pisma ohranjena v rokopisih ali v natisnjenih knjigah zlasti iz starejših časov. Mi Slovenci nimamo baš obilo takih stvarí, in če tiči še kje kaj takega, imelo bi se na svetlo dati, kakor to delajo vsi malo bolje omikani in za omiko hlepeči narodi.

Zeló znamenit za slovensko jezikoslovstvo je jezik Slovencev, kateri stanujejo na Ogerskem, katere Štajerci imenujejo Prekmurce, ker so jim prek Mure reke. To je izprevidel najprvi Miklošič, kateri se v vseh svojih delih zvesto ozira na to razrečje in upotrebljа knjige prekmurskih piscev, kolikor so mu dosežne. Uvidel je to tudi Raič, kateri je v dveh tečajih matičnega letopisa o Prekmurcih pisal in nabrojil knjige, katere so doslej od prekmurskih pisavcev beli dan ugledale, kolikor je poizvedel za nje potujoč sam navlašč za to na Ogersko v tiste kraje, kjer Slovenci prebivajo. Malo je tega in še to se veči del le s težo dobiva in celó dobiti ne more, ko bi hotel kdo kaj upotrebljati. Dobro dojti mora torej vsaka tudi manje ali malo imenitna in slabejša stvar iz te

slovenske okrajine bodi si iz kasnejših časov. To me je nagnalo, da tukaj razglasim neke predge v ogerski slovenščini pisane.

Uže je temu nad deset let, ko sem v prodajalnici gospe Hornbergovice v Varaždinu nekaj kupoval in kupljeno dobil zavito v zamotek popisanega papira. Čitajoč opazim, da je pismo slovensko in poprašam, če ima še kaj takega papira. Pokaže mi, in dobil sem nekaj nad trideset predeg; več tega je pa že porazdajala. Poprašam, če vé, od kod je to dobila, ali ni vedela drugega reči, da je z drugim papirom vred kupila, ali da več ne vé ni kdaj ni od koga. Jaz sem primenil te predge davši za nje drug popir, in sedaj jih imam še 29.

Vseh predeg ni pisala ena roka, razločuje se zlahka troje pismo. Na vsaki predgi stojé zgoraj ali pa na kraji zapisani broji, mislim, da so letnice in pomenijo leto ali leta, kedar se je katera predgovala. Nekatere imajo samo eno letnico, nekatere pa nosijo po dve in po tri in tedaj je vsaka z razločno drugo tinto zaznámenjana. To je, menim, predgar tako zaznamil, da bi vedel, kdaj je katero predgo govoril in da ne bi pred istimi poslušalci katere prezaporedoma ponavljal. Najstarejše leto je zaznamljeno 1802, a najmlajše 1830. Na predgi, na kateri stojé letnice 1808, 1811, in 1822, beró se tele besede: . . . „tak je nigda Pentapolis varaš, paradižom ete zemle, fundao, tak Plurs, Hispalis bogat, lejpi, rumeni varaš z ognom použgao za greha volo, tak pred 136 lejti edna povouden 10 jezero ludi zalijala.“ Ta predga je posneta iz Fabrovih conciones, ali dosti površno in z malo natančnostjo, kajti navedeno mesto je Faber takole napisal: „Sic Pentapolis periit, quae erat sicut paradisus terrae. Gen. 13. Sic ante paucos annos ruinâ montis periit oppidum Plurs: sic ante annum Hispalis seu Seuilia, urbs Hispaniae opulentissima, fertilissima, amoenissima, (de qua olim prouerbio dicebatur, si quis deo dilectus sit, dari ei, ut vivat Hispali. Et Itali: chi non hà visto Seviglia, non hà visto marauiglia,) ante paucos annos trimestri inundatione afflicta est, ut perierint in eâ ad 10000 hominum.“ Faber torej ne pravi, da je bila Sevilja z ognjem požgana, le pravi, da jo je povodenj zalila, katero pa naš predgar loči od Sevilje. Kraj Plurs je leta 1618. gora podsula, kakor sem našel zapisano v knjigi: Dr. L. G. Blanc's Handbuch des Wissenswürdigsten aus der Natur und Geschichte der Erde und ihrer Bewohner. 7. Aufl. durchgesehen. . von Dr. Adolph Diesterweg 1857. II. Theil pag. 367, kjer stojé te-le besede: „Unweit Chiavenna oder Cläven (Clavenna), einem Flecken an der Maira lag der Ort Plürs oder Piuro, welcher 1618 mit 2400 Einwohnern durch einen Bergsturz vernichtet ward.“ Ali kdaj je Seviljo povodenj zalila, tega nisem našel v meni pristopnih knjigah, ker v Meyerovem leksiku pod Sevilla nobena povodenj ni omenjena. Fabrovih conciones tretji del, iz katerega je ta predga posneta, natisnjen je med letom 1631. in 1635. Epistola dedicatoria, ki je natisnjena spredaj v knjigi, nosi datum in feriis pentecostes anno 1634, a summa privilegii caesarei Viennae 8. julii 1631. Re-

cimo, da je privilegija izdana bila uže za prva dva zvezka, pa postavimo, da je Faber svoje „ante annum“ mislil za leto 1634., tedaj bi bila povodenj v Sevilji, mestu ante paucos annos naj prijetnejšem na Španjskem, leta 1633. Ko bi človek mogel trdno misliti, da je naš predgar natančen, dalo bi se iz njegovih besed: „tak pred 136 lejti edna povouden 10 jezero ludi zalijala,“ iznajti leto in dan, kdaj je bila ta predga govorjena, in tedaj tudi čas za več drugih predeg od iste roke pisanih. On je ali vedel leto seviljske povodnji, ali pa ga ni vedel; bržčas ga ni vedel, ker je po njegovih besedah Seviljo ogenj požgal, a za povodenj ne pravi, kje je bila, vendar pa mu je ravno tista, o kateri Faber govori, ker nabraja, da je v njej 10000 ljudi potonilo, kateri broj se pri Fabru čita. Lahko da je za podlogo svojega računa vzel leto, kedar je bilo natisnjeno Fabrovo delo, recimo 1634. Če pribrojimo temu letu tistih 136 let, dobimo letnico 1760 in, odbivši oni ante annum, 1759, kar se pa nič kaj ne vjema z letnicami 1808, 1811 in 1822, katere nosi pričujoča predga. Mogoče tudi, da so predge res okolo 1760. leta ponarejene in da jih je ta, ki jih je predgoval v letu 1808., 1811. in 1822., dobil gotove od koga drugega, morda od svojega predhodnika v fari, in so bile predge tistega farovža lastnina.

Kje so bile te predge govorjene, ne dá se za trdno povedati, le ugibati se more nekoliko. Na predgi, katera nosi letnico 1830, stoji pod to letnico napisano: in Alsó = Szölnök. V Kozlerjevem slovenskem zemljepisu stoji v imeniku mest, trgov in krajev tako-le: Alsó Szölnök (Unter-Czeming) Dolnji Sinik, ki je na njegovem zemljevidu blizo štajerske meje in Rabe reke. Da je Sinik pravi oblik, ne verjamem, ker je v madjarski besedi *l*, ki se gotovo brezi vzroka ni va njo vrinol. Po tem takem bilo bi misliti, da se je ta predga govorila v Dolnjem Siniku. Na eni predgi je napisano, F. Szölnök, a na več drugih F. Szol. ali pa F. Sz. To je bržčas isto in pomeni Felsö Szölnök, Gornji Sinik, ki stoji na omenjenem zemljevidu nekoliko pod Doljnim Sinikom. Te predge so bile brže nego ne govorjene v Gornjem Siniku in pred nego ne lastnina siniškega farovža. Na eni predgi stoji Sz. B. ali spodaj z drugo tinto F. Sz. Morebiti je ono prvo Szent Benedek, poleg katere besede stoji pri Kozlerji „Andreje“, pa je bila govorjena pri šent Benediktu in v Gornjem Siniku. Na nekih stoji FL, kar bi rekel, da bi moglo biti Felsö Lendva, Gornja Lendava (Ober-Limbach). Na eni stoji 1805 Jur. F. Sz. 1812., Csöp 1816. Jur bi utegnolo pomeniti Sveti Jurij blizo gornje Lendave, ali kaj je Csöp, ki še na nekaterih stoji, ne vem.

Na eni predgi stoji: ex Török, na eni Csöp Török, ena se dokončuje: Ec ut in Damasceno Török; na eni je: ex Bogzaj, na eni: ex Schnellers. To so bržčas imena predgovalcev, kateri so svoje ogovore natisnoti dali in od katerih so te naše predge posnete. Na eni stoji pod letnico 1807 za Sz. B beseda „Faber“, katera me je navela, da sem šel iztikat v gimnazijsko biblioteko varaždinsko,

kjer sem pod tem imenom našel knjigo brezi naslovnega lista, ali se jej naslov dá posneti iz „summa privilegiis caesarei“ in iz „approbatio facuetatis theologicae Ingolstadiensis“ in to iz besed: conciones in dominicas et festa totius anni auctore Matthia Fabro, in po tem iz: haec tertia concionum pars admodum reverendi nobilis et clarissimi viri Mathiae Fabri etc. — Predge torej večidel niso samostalno delo.

Za letos priobčam 15 predeg, da ta suha stvar ne vzame preveč prostora drugim mastnejšim in slastnejšim stvarim. Razrejene so po prvi letnici, katera je na njih napisana. Eni sem dodal Fabrov original, da se vidi, kako je naš predgar posnemal. Po tretjem zvezku Fabrovih conciones posnete so predge 4. (pag. 695), 6. (596), 8. (718), 11. (703), in 12. (726). Pisane so te predge po madjarskem pravopisu, katerega sem zamenil z našim navadnim. Pisal sem skozi tako imenovani samoglasni *r* brezi *e* pred njim, ker je v mnogih predgah tudi brez *e* pisan, samo tam ne, kjer je v originalu *i* pred njim ali *e* za njim. Prijatelj je pisan skozi priateo, kar nisem tako pustil; pustil pa sem *ou*, *ö* in *ü*, tudi *i* na mestu *ü*; nisem pustil *i*, kjer se ima brati *j*, postavim leip pisal sem lejp; kjer je pri adjektivih na konci *h* odpal, zasnamil sem ga z' postavim: s šteri' vnougi' spomenkov mesto šterih vnougih spomenkov, itd.

FL. 1807—9. **1. Predga**

na nedeljo po risalaj trínájseto. —

Ite, ostendite vos sacerdotibus. Luk. 17. 14. — Idte, pokažte se popom! —

Vu stárom testamentomi telovne betežnike, kakti so bili gobovci zgruntavati, zvidavati, od njih souditi, či so se z betega sčistili ali nej, občini na vejdost dati, vö zglásiti, z bože zapouvidi je popovsko dugovánje bilou. V nouvom testamentomi düševne betežnike souditi, nje z betega vö pomágati, vráčiti, z božega rendelüvanja pod popovsko oblást vrženo jeste. Na prvo je kázao Kristuš, da je etim desétim gobavim moužom zapovidao: Idte, pokažte se popom. To drügo je te vö skazao naš zveličiteo, dare je po svojem odičenom goristanajnji pokoure svestvo napravo ino je vküp správlenim apostolom pravo: Liki je mené poslao oča i jas odpošlem vas. Vzemte düha svetoga, šteri' koli grejhe odpistite, odpistijo se njim, šteri' koli je pa zadržite, zadržijo se. Ivan. 20, 21, 22, 23.

Istina, ka je že pred tem toga rendelüvao prouti duševnomi betegi naš odküpiteo sveti krst ino či bi se po tom tak vkrejpili v dobrom, ka vu krsti zadobleno pravico po tém toga ni kako ne bi mogli zgübiti, ne bi bila potrejbna eta popovska oblást, lejhko bi vö ostalo pokoure činjenja svestvo ali zakramentom; ali da se z ednoga kraja pouleg návuka svetoga Pavla po krsti ob

drügim ne moremo ponoviti, či ednouk ž njegá čistouče vö spadnemo, z drügoga kraja pa, liki je naše tejlo pod velike mantre vrženo pod šteri' žmečov prejde, tak i düša dosta falinge trpi in vnoga krát vu smrtni grejh spadne, šteri jo od nebeskoga žitka daleč v kraj odprávi; na eto gledouč je za potrejbno držao, vido naš zveličiteo, ka naj cerkveni red z božov oblastjov gori postavi ino pokoure činjenja svestvo nastávi, po šterom bi se grejšnicke páli sčistili ino bi se z bougom znouvič zmírili.

Esi tak esi, ki koli si že, toga svejta grejšni sinouvje ino čeri, esi z grejhmi požmečene in napunjene düše! k popovskoj oblásti, k pokoure činjenja svestvi se povrnte. Či je teliko vaši' grejhov liki v mourji káplic, liki listja na drejvi, liki pejska v mourji, či ste kroni' bratov lüdomorci liki Káin, či ste hižnoga zakona prelomlenicke liki David, z ednov ričjouv. či ste telikaj prikacali liki vsi lidjé navküp: li samo idte k Kristušovim namestnikom k popom, li pokažte se njim, li istinsko njim vadlüjte vaše grejhe ino v časi vso doj zbriše pokoure činjenja svestvo. Eto je te dragi ižop s šterim či se polijete či glih ste prvo od vougla črnejši bili, od snegá bilejši postánete. Eto je ta zmožna koupajnca, štera či te z njouv pripravno živeli z vrajži' robov vas za bože sini, z boži' protivnikov ino neprijátelov vas za njegove prijátele postávi. O bláženo svestvo, o blažena pokoura! što ne bi z veseljom k tebi hodo? I dönok ka vidimo na tom svejti, ka, dragi moji prijátelje? oh žalosti i dresélnosti vrejden stališ! tou, ka či gli malo nej sakši dén krščane, gda hüdi düjh, gda svejt, gda tejlo oblada, či gli malo nej sakši dén že v eti, že v drügi smrtni grejh spadnejo, či gli že po pijanstvi, že po srditosti, že po gizdosti, že po hotlivosti, že po psüji neprijátelje boži postánejo, dönok ne pristoupijo k svetoj spouvidi, dönok ne živéjo s pokoure činjenja svestvon, ležijo v svoji' grejhi', vrávstvo pometávajo, na eden frtao leta, na pou leta, na cejlo leto nihájo svojo sloboud.

Pitam vas, s kaj shája tá pogibelna nemárnost? ka čini te grejšnike tak pozabléče, ka je je k ednomi jedinomi vüpanji segnoti vtraga? ka z najpotrebnejšim, z najhasnovitejšim vrastvom gostej živeti neščejo? Jas bi tomi več zrokov mogao dati, ali za volo krátke bodousti vrejmena samo eden zrok naprej prinésem, toga ka oni dosta držijo v nikši zamán valou zroki' ino sprejčanji', štera je od spouvidi zadržávajo. Či bi krščanje dobro preštimali, kakši za mán valou zroki so tisti, s šterimi se sprejčajo oni, ki rejtko hodijo k spouvidi, za istino ne bi bili vtraglivi, nego bi včasi kak je grejh včinjeni k spouvidi šetüval', za istino nej ednouk, nej dva krat, nego bi več krat in gostej v cejlom leti k pokoure svestvi hodili. Naj za to ne bloudijo na teliko ti grešnicke, nego si vu svojega blaženstva iskanja dugovanji' oči gori odpréjo, pred nje postávim dnes ničest njihovoga sprejčanja, ki se rejtko spovidavajo, samo me radovolno poslüšajte!

Za kaj bi jas v šegov zeo gousto spouvid, práviš, gda meni sáma sveta mati cérkev tou zapovidáva, ka naj samo ednouk v ednom leti iden k spouvidi? Ka práviš, krščenik? tebi s. m. cérkev zapovidava, ka bi samo ednouk šou v sakomi leti k spouvidi? dje si šteo tou zapouvid? prosim te, nej se tak liki praviš. Sveta mati cérkev je nigdár nej tou zapovejdala ka li samo ednouk idi v cejlon leti k spouvidi, nego tou zapovidava ka končimár najmenje ednouk idi k spouvidi v ednom leti. Con. Lat. 4. Can. 21. salte msemel in anno . . ad minus ad pascha. Zapovidavati pa, ka najmenje ednouk idi ino zapovidávati, ka samo ednouk idi, je nej vse edno, liki je nej vse edno zapovidavati v dnévi najmenje ednouk vrastvo notri zemi ino zapovidávati, ka v dnévi samo ednouk notri zemi. Ki zapovidáva, ka samo ednouk idi, on prepovidáva, ka več krat nejdi. Ki zapovidava, ka končimár ednouk idi, on želej naj več krat ideš. Da pa zá to sveta m. cérkev tou zapovidava, ka k spouvidi v cejlom leti najmenje — ad minus — ednouk idi, želej naj več krat ideš, nej tak ne obhodiš liki Absolom, ki si je v cejlom leti samo ednouk dao svoje vlasé podrezati in za to duge imajouči je na 'rastovoj vejki za vlasé obisno ino žitek nesrečno skončao. Odgovoriš: či tou s. m. cérkev želej, či gousto spouvid za tak hasnovito ino potrejbno drži, za kaj tak ne zapovidava, ka naj gostou, vsakši drügi tjeden idem k spouvidi? Krščenik! či v smrten beteg spadneš, je li je te potrejbna zapouvid na tou, ka si včasi daj vráča prizvati? Krščenik! či čemér najdeš 'spiti, jeli je potrejbna zapouvid na tou ka preci vrástvo notri vzemi? Krščenik! či ti hrám gori, jeli je potrejbna zapouvid na tou, ka včasi ogjen gàsi? Krščenik! jeli, ka te za dosta opomina takšega hipa pogübeo? jeli, ka sám rázum kaže, ka moreš v takšem stáliši činiti? jeli, ka s právde nature moreš v takšem vrejmeni nad sebom kak nájbole moreš pomagati? Ravno tak zá to ino dosta bole, či v grejh, či v düševno pogübeo spadneš, te pravda nature na tou duži, ka včasi za vrástvo ségni ino taki k spouvidi idi. Nej je za to potrejbno bilou svetoj materi cérkvi zapovedati, ar tou dosta drügi' pravd zapovidava. Za to či ti vüzen čakaš na tvoje spouvidi doprnášanje ne vgrišiš prouti zapouvidi svetè materé cerkvi, ali vgršiš prouti sebi, prouti rázumi ino prouti právdi nature.

Naj bode tou liki se komi vidi, práviš ob drügim, ali jas sveti nešćem biti, dojde či se zveličam, za dosta, de mi či se ne skvarim; gousta spouvid je li sveti' lüdi dugovanje i suprava. Ka práviš, krščenik! sveti nešćeš biti? ino tou za istino práviš? tak se za istino skvariš. Ki nešče od dneva do dneva bougši ino bougši biti, on ne ostane dober, nego vsigdar lagovejši gratüje. Prijátco, tvoj stáliš je rávno takši liki tistoga ki prouti bistro tekoučoj vodi plava te dokéč se pašči, dokéč plava, vsigdár se napréj i bole naprej mláti, kak hejnja od plavanja, na ednom mesti ne more ostáti, nego ga daleč nazáj voda vdári, daleč odnesé. Tak je i s tebom, dober krščenik! vu tvojega zveličanja stáliši

ne moreš na ednom mesti ostáti, kak hejnjaš dale idti, táki se ovdevdáriš. Tisti pojbár, ki je gospon Kristuša etak spitávao: dober vučiteo, ka nam činiti, naj žitek vekivečni zadobim? Marc. 10. 17. je notri do tisti' máo nigdár nej smrtnoga grejha včino, notri do tisti' máo je vsigdár bože zapovidi do slejdnje piknjice obdržao, za to se pa Jezuš na njega zglednovši polübo ga je. ibid. 21. Ali pouleg toga je lejhko vörvati ka se je tisti pojbár skváro. Tak včijo tou pismoznánci, tou nazviščávajo Kristuša one riči: kak žmetno ido notri vu králestvo bože, ki dosta pejnez májo ibid. 23. I kak da se je tou pripetilo? Trno lejhko. Ete pojbár ne nej šteo sveti biti? s tem je šteo zadovolen biti, ka zapouvidi obdržava, tak je ete pojbár, ar se je nej dale paščo, na ednom mesti nej mogao ostáti, od dnéva do dnéva je nazáj i bole nazáj stopao, po tem toga je i zapouvidi prejk stoupo, i tak je na slejdnje prejšo. Vidiš, krščenik! ki je nej šteo sveti biti, prejšo je, skvaro se je. Tak je eto dvouje edno: neščem se skvariti i sveti ščem biti. Da je tak gousta spouvid potrejbna svétcon, potrejbna je i onim, ki se neščejo skvariti. Tak je i tebi, prijateo, či se neščeš skvariti.

Hm! ka mo se teliko spovidávao? ka so moji grejhi? nejmam jas smrtni' grejhov, právi ništerni med vami. Jas pa tou odgovorim: tisti farizeuž, ki je s publikanušem v cérkvi bogá molo, je pouleg svojega štimanja nej bio liki ti drügi lidjé, nej je kradno, nej je praznüvao, nej je psüvao, nej je bio hamičen, ali pouleg toga je nej meo on smrtni' grejhov? za kaj ga je pa tak Kristuš na skvarjenje osoudo? za kaj je tak grejšnoga publikánuša pred njega postavo? meo je on traména v okej svojem, ali nej je ji' šteo viditi. Oh krščenik! či te ne bi vtraga bilou tvojo düšno vejst zgruntávati, dosta dosta nečistouče bi najšo vu sebi, štero bi doj mogao prati vu krvi siná božega. Či bi oči dobro gori odpro, lejhko bi zagledno, ka je tisto notrejšnje poželejnje, tisto telovno nakinčanje, tisto prijátelstvo, štero ti za naj bougše držiš, sama hotlivost i tak več. Máš, dober krščenik, máš vsigdár zadosta grejhov, za to na spouvid maš vsigdár zadosta zrok. Gostou se spovidavaj, pravi sveti Agoston, ar vsigdár máš s kaj se spovidávaj.

Gostou se spovidávaj. Tak je, dober prijateo, či li samo edno iskro pámeti máš, či se količkaj lübiš, gostou se spovidavaj, ar te od toga nikši zrok, nikše sprejčanje ne mentüje, ar je on zrok, s šterim se prouti goustoj spouvidi sprejčaš zamán valou, štero sam ti že kak mislim za dosta pokazao. Ne bojdi za to ne bojdi vtraglivi, o krščenik, nego gostou živi z etim potrejbnim, hasnovitim ino drágim vrástvom. Piši trobönte na mladi dén (ps. 80. 4.) tvojga svétka veliki dén. Trno si priglihni k mejseci, ar se grejšnik liki mejsec preminjava (eccles. 27. 12). Mejsec či se začne doli rásti, vsakšni dén bole i bole svaliváva, dokéč cejlo svojo svetloučo ne zgübi. Ti tüdi či se na grejh nagneš, od dnéva do dnéva bole i bole notri stápleš v kmico dokéč cilou v njej ne

vesneš. Ali ka je prouti tomi źa vrástva? Nasledüješ mejsec vu njegovom svalivavanji? nasledüj ga i vu svetlouči nazáj dobivanji: mejsec nazáj prihaja k svojoj svetlouči sakši mejsec, pomladi se sakši mejsec; ti se tüdi za to pomládi sakši mejsec, račún drži s sebom prve dni sakšega mejseca, vadlüj svoje grejhe düševnomi oči, doli je operi s krvjouv sina božega, očisti se, povrni se na prvo tvojo čistoučo ino svetloučo. Ete dén tebi boude vsigdár veliki svétek, na šterom bodo se veselili angjelje, radüvali odičeni svéci, z veseljom se napuni b. d. Marija ino popolno sveto trojstvo. Amen.

2. Predga.

pro 9. post. pent. 1804. Csep.

Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuae. Luc. 19. — Za to, ka si nej spoznao vrejmena pohodjenja tvojega. —

Raduj se, veseli se, svejt, šteri si do eti' mao vu vražjoj vouzi géčo, odörni' grehov žmečo trh i jarem noso, ar ovo prišao je on, šteroga si že dugo vrejmena na tvoje odslobodjenjé želo, ar čujem kričati predhodnika s. Janoša krstitela: ovo agnjec boži, ovo ki odjimleš grehe svejta! Radujte se, veselite se vsega svejta lidje i najbole vi slejpi poganje, šteri hamične balvanje, krivne boge molite, vu kmici hodite i ki ste ešče pravoga boga nej spoznali, šteroga že dugo čakate, šteroga vam je Jakob patriarha obečao; on bode čakanje lüstva, ovo že je prišao na vašo svetlost, kak svidoči Isajaš prorok: vu kmici hodéče pogansko lüstvo velko svetločo je vidilo. Raduj se, veseli se od bogá zebrano lüstvo, ar je gori zišla ona zvejzda, štero je prorokuvao Balaám prorok: zvejzda zide z Jakoba, pohodo te že on davno obečani Mesijaš, šteroga so čakali patriarhi, prorukovali prorocke, želeli predhodniki. Poslüšaj, kak se je veselio Zakarijaš pop na(d) pohodjenjom, eto pohodo nas je z visokousti pridouči. Raduj, veseli se Jeruzalem! ne podbadam te jas na eto veselje, nego Isajaš prorok: stani gori, razsvejti se, Jeruzalem, ar je prišla svetloča tvoja i gospouda dika je zišla ober tebe.

Etoj tvojoj svetloči raduj se, veseli se, dobre vole spevaj na(d) sini Davidovmi: blagoslovleni, ki je prišao vu ime gospodnovo. Tak bi se mogao veseliti i raduvati nigda Jeruzalem na Kristušovom pohodjenji, ali da si nej spoznao i naj si šteo spoznati pohodjenja vrejmen, za to jouči se, skuzi se, žalosti se, Jeruzalem, ar tvoja svetlost je tebe pohodla, joukala se je i skuzila, vidouči varaš joukala se je nad njim, jouči se, skuzi se, Jeruzalem! ar pri malom vrejmeni opašejo te tvoji neprijatelje z grabov i stisnejo za vsej krajouv, na zemlo povalijo i sini tvoje, ki so vu tebi i ne nihajo v tebi kamna na kamni, za to ka si nej spoznao vrejmena pohodjenja tvojega. Eta nevola pa za to na te pride, ar si nej spoznala pohodjenja vrejmen, pohodo je tebe tvoj stvoriteo,

tvoj zveličiteo i za to bi se mogao raduvati i veseliti, ali ti si nej spoznao pohodjenja vrejmen; na te zrok gledouč jouči se, skuzi se, ar pride nad tebe velka nevola. Ovo, p. kk. kak z velkov kaštigov, kak bičom je pokaštigao boug Jeruzalem varaš, ka je pohodjenja vrejmen nej spoznao; da nje spoznao, za istino bi se lejhko radüvao. Jeli mi spoznamo pohodjenja vrejmen, jeli poštüjemo z vrejdnim talom? Či spoznamo, radüjmo se, veselimo se, či pa nej, bojmo se, trepečimo od Jeruzalem kaštig, i naj se oni' kaštig ognemo, potrejbno nam je spoznati; spoznamo pa, či eto drago vrejmen na naš düševni hasek obrnemo z dobrim talom. Poslüšajte!

Znamo vsi, ka je vrejmen, ar kaj koli delamo (v) vrejmeni delamo. Ali kak znamo istinsko, ka je vrejmen, tak ne znamo, ka je vrejmen. Ali zoubstom, s. Agoston sám vadlüje, ka ne zna, ka je vrejmen: ka je bole istinskoga pred nami od vrejmena? ka je vrejmen? či me nišče ne pita znam, či me što pita, ne znam njemi raztolmačiti. Či je s. Agoston nej znao raztolmačiti, za istino na tom svejti nišče ne de znao, i za to se povrnimo na ovom svejti bodoučim, oni nam povejjo, ka je vrejmen. Eden pogani Cicero, gda je v Rimi pri svoji' prijateli' bio, nej je znao vrejmen poštuvati, ali gda so (ga) z domovine vö zbili, tede spoznao, ka je vrejmen. Tak se zgodi z nami, zdaj gda živemo, ne znamo vrejmena poštüvati. Na te zrok gledouč povrnimo se k mrtvim, šteri etoga vrejmena več ne trošijo, eti znajo, ka je vrejmen, kak drago je vrejmen. O bar, da bi zdaj eden mrtvi gori stano, šteri je vu purgatoriumu ali pa v pekli, povedao bi, ka je vrejmen, povedao s Cicerom, ka je vrejmen, ka je vrejmen teda sam spoznao, gda me smrt vö svejta zbrisala. Povedao bi eden od mrtvi' gori stanajouči, kak drago edno leto, mejsec, tjeden, vöra štera friško preminola, stekla. Jeli, ka drágo more biti ono vrejmen, vu šterom si zveličanje lejhko spraviti moremo? Ovo vsaška megnjena na tou je prilična, štero či ednouk zamidiš, či na zveličanje ne obrneš, nigdár nezáj ne pride več. Ar da ovo vrejmen na vse veke se pogibi i ono nigdár nišče nemre nezáj povrnouti, nezáj odküpiti, za to se touži gospon bog prouti nam: jastreb, grlica, lastvica je spoznala svoje vrejmen, obdržali so svojega prišestja vrejmen, lüstvo moje pa nej spoznalo. (Jer. 8. 7.) Na te zrok sram te naj bode, moje lüstvo, ar nejma marha spozna svoje vrejmen; da je cajt gnjezno rediti, teda se skrbi, zobstom ne zahodi, ti pa zahodiš i ne spoznaš. Ali štero je ono vrejmen, štero naj zobstom ne zahodimo S. g. zveličiteo: Vsakša megnjena vrejmena, ar pride nouč, gda ne bomo mogli delati. (Joan. 9. 4.) Da bi velo, dokéč živéte te čas mate vrejmena dén, te čas mate pohodjenja vrejmen, te čas delajte, te čas se skrbte za vaše zveličanje, spoznajte pohodjenja vrejmen; da dén preminé ete zdanji žitek, po tom toga prihaja nouč, smrti kmičnata nouč, vu šteroj nišče ne bode mogao delati, za zveličanje skrbeti. Či ete dén zahodite, ne de več vrejmena. Spoznajo eto oni šteri zoubstom zatrošili den,

šteri so vu kmici vekivečnoj, ka ne de več vrejmena, vu šterom se za zveličanje mogli skrbeti. Zdaj se joučejo i kričijo: o da bi što mogao moja lejta nezaj povrnouti! ali zoubstom, ar ne de več vrejmena. Ne de več vrejmena, nejmamo več vüpanja, kak bi nebesko korouno zadoubili, ar konec je našomi žitki, boji; ne de več vrejmena, nej ga vüpanja, ka bi nigda nebesko kralestvo zadoubili, nej ga, ar so nebeska vrata zaprejta; ne de več vrejmena, ka bi pohodjenja vrejmen spoznali; sunce več ne pride gori, ka bi tebi svejtilo, ka bi se ti za zveličanje skrbo. Želo boš edno megnjeno oči vrejmena, ali ne da se ti, meo si vrejmen, vu šterom bi lejhko z ednov skuzov nebesko blaženstvo zaslužo, nej si spozno pohodjenja vrejmen, odišlo je milošče, bože smilenosti vrejmen. Lejhko kriči prekleti vu pekli z Jeremijaš prorokom: odišla je žétva, skončani je žitek i mi smo nej zveličani. Naj se mi kk. nigda tak ne žalostimo za vrejmen, zdaj zdaj dokeč vrejmen mamo nasledüjmo s. Pavla (Gal. 6. 10.). Za to gda vrejmen mamo dobro činmo; ar pride nouč, ne bomo mogli nika delati, ne de več vrejmena; ovo zdaj so dnevi zveličanja, zdaj se trbej povrnouti, bogi slüžiti, za n. diko skrbeti.

Troje fele je vrejmen: preminouče, prišestno, zdanje. Ali štero more praviti poprijetno na dobro, na zveličanje? Preminouče nej, ar je odišlo, nezáj ne pride, nikaj dobra ne bomo mogli delati, nego či smo hudo včinili, velki račun bomo mogli dati. Ni prišestno nej, ar je nej v našoj oblasti, ne znamo je li bomo živeli. Za to naj človik povrnenje na dale ne niha, naj si edno vöro ne obeča. Ostaja ešče zdanje vrejmen. Ali je eto vugodno, prilično na dobro, na povrnenje, na iskanje düševnoga zveličanja? Za istino lejhko dvojimo nad tom, ar preteče gda človik v pamet ne zeme i štero nigdar nemre nazaj povrnouti. Ki se po mourji ali pa po drugoj vodi pela, zaspi, ne zna drugo ka ednouk pri brejgi je šajka ž njim, gor se zbüdi, čudiva se, ka je tak friško prejk prišao. Takše je, moji kk. naše vrejmen, kak veli s. Ambroš püšpök: Ti spiš, vrejmen tvoje ne spi, nego ide, dnevi, tjedni, mejseci, lejta, i mi spimo, zamanjiküvamo eto drágo vrejmen, gor se zbüdimo, čüdivamo se, gda pamet zememo, ka je žitek že pri brejgi smrti, ne zna jeli je zdanje vrejmen njegovo, jeli prilično na iskanje zveličanja. Ali da je ni preminouče, ni prišerno vrejmen nej naše, pazimo, engedümo naj zdanje naše bode, naj eto de nam zveličanje, naj nam ne veli g. boug na soudnjem dnevi: vu vugodnom vrejmeni sam te poslühno i vu dnevi zveličanja tvojoga sam te pomogao (Isai. 49. 8). Stanimo na tou, engedüjmo, naj eto drago kratko vrejmen vugodno naše bode, zveličanja vrejmen bode, vu šterom nas šče poslühnoti, pomočti, zveličati in die salutis, vu dnevi zveličanja, nej vu leti, mejseci, fkedni, nego vu dnevi, zdanjem dnevi i kak veli s. Pavl, ka on dén je trno kratki; ovo zdaj je dén zveličanja, zdaj je megnjena dén, vu šterom naše zveličanje lejhko zadobimo, i kak veli s. Bernard apatuš: Spomeni se, krščanska düša, kak dosta vu zdanjoj

vöri i' (jih) mrje, šterim či bi ona vöra dana bila, štera je tebi dana, kak hasnovitno, kak zveličano bi njou potrošili, ti pa zoubstom vrejmen trosiš, štero je tebi bog na zveličanji dao. Naj ga dragšega nika od vrejmena i ti dönog ne postüješ. Da bi se dalo ono vrejmen osodjenim na pekeo, oh kak bi se skrbeli za düševno zveličanje, ar prokleti za nikaj se bole ne žalostijo, kak ka božega lica, šteri je nje stvouro, pa za vrejmen, ka za zveličanje vrejmen so zobstom potrošili telko vör, dnevov, mejsecov, lejt, šteroga bi se te prokleti lejhko ognoli. Brojijo ništerni: jas mam 60, 70, 100 lejt, ali da se jako vkanijo. O kelko dnévov, fkédnov, mejsecov, lejt, šteri so nej naši, vu šteri' živemo. Eto svidoči moudri Salomon (ecc. 7. 18.): dosta nepobožno ne čini i ne bodi nouri. Ne meri vu onom vrejmeni, štero je nej tvoje. Štero je ono vrejmen, štero je naše? Ono, vu šterom si zveličanje iščemo. Na dale, ka se dosta dnévov, fkednov, mejsecov, lejt med naše dneve etc. ne računa, nego silov nika se i' ne računa, svidoči s. David (psalm. 89. 5): pro nihilo anni eorum erunt: za nikaj se ne računajo njuhva lejta. Vu šterom leti, vrejmeni bougi smo nej služili, za düšo nej skrbeli, ona lejta, ono vrejmen se za nikaj ne računa, da ne bi nanč bili. Ka mente, Savl je 40 lejt gospodaro, kralüvo i dönog veli s. pismo ka je samo 2 leti kralüvo; ar je samo 2 leti osto vu nekrivnosti, za to več lejt se ne računa nego dvej, ar samo ono vrejmen moremo računati žitka vrejmen, vu šterom nekrivnom živémo, ar ono vrejmen, štero smo telovno potrošili, ono smo zgübili, veli s. Gergel papa. Zgodi se dosta krat, ka ništerni 20 lejt žive, ništerni 100 lejt i dönog on, šteri 20 lejt žive, duže žive kak pa on, ki stou lejt, ar več nas s. düh (sap. 4. 8.) starost se ne računa računi lejt, nego žitek starosti žitek nekrivični. O či vi vu s. žitki vaša lejta računate kak ste ešče mládi, zato veli s. Paveo Efes. 5. 15.): gledajte, bratja, kak hodite, nej kak nečedni, nego kak spametni odkupujoući vrejmen, za to zoubstom potrošeno vrejmen nigdar nezaj nemrete povrnouti.

Či se nam gvant zgibi, hiža zgori, tou vse najdemo i nezaj pripravimo; či se nam srebro, zlato pogibi, prejde, nezaj pride drügo, ali vreme zoubstom potrošeno nigdar nišče nemre nezaj povrnouti, kak eden čeden človik veli: žao mi je za imanje, ali bole mi je žao za vrejmen, ar vse drügo mi krao nezaj lejhko povrné, ali vrejmena nišče nemre. Znam, ka bi bogatec rad podvoro sermaki, ves svoje blago ta dao za edno vöro, da bi le mogao i kak veli s. Bernard: spoumeni se, človik, z vrejmena, štero zgibiš, za štero bi oni, ki so vu pekli cejli svejt dali, da bi mogli. Ali zobston ti prekleti zobston, zgubleno vrejmen nigdar nemrejo nezaj küpiti, mi pa dokéč smo živi lejhko nezaj povrnemo. Ali s kakšnim tálom, veli s. Ambruš püšpök, zgubleno vrejmen nezaj dobi? on, šteri istinsko i s potrtim srcom žalüje zgübleno vrejmen, tak ka dosta krat več čini zdanjem vrejmeni, kelko dobro vu zgublenom vrejmeni zanihao i zamüdo. Amen.

3. Predga.

9. post. pent. 1805. Jur. F. Sz. 1812. Csöp 1816.

Videns civitatem flevit super illam.
Luc. 19. Vidévši varaš joukao se nad njim.

Či človeka edna mala nesreča, nevola se dotekne, žalosti se; či njegov dober prijateo, oča mati ali dejte z etoga svejta premine, žalosti se; ali vekša žalost njega obide, srce bole žalostno grata, gda gnéšnja s. e(vangeliu)ma ete riči čüje i či pouleg zgrüntava, prav premišláva videns civitatem flevit super illam, vidévši varaš jaukao se nad njim, neimre gda je Jezuš približávao k Jeruzalem varaši vidévši naprej ono nevolo, štera na njega pride, jaukao se o nesrečen varaš, ti si zrok, ka svejta veselje, angjelov radost se žalosti. Tak je, krščeniki! vido je p. zveličiteo Jeruzalem varaša poroblenje, vido je židovskoga lüstva skončanje, z ričjouv, vido je nezračunani' düš vekivečno pogibelnost, milila so eta njemi, zá to joukati, svoja s. lica skuzami polejvati je záčao. J kak je teda njaga objoukao, tak se zgoudilo po njegovoj smrti na 42 leti; ar so njega okouli zeli, do zemle doli porüšili, kak je njemi Kristuš naprej povedo, kamen je na kamli nej osto, Židovske notri zaprejti kak včéle vu koš, na tákšo pogibelnost je prišao cejli varaš, štero je nigdar svejt ešče nej vido.

Tituš vojvoda na onom mesti je tábor doli razprestro, na šterom mesti je Kristuš jokao se, okouli varaša je šou; vidévši ka cejli varaš je natiskani lüdi gori je zdigno rokou i bogá na svidočanstvo zváo, ka ono poroblenje nej svoje mouči nego z bože kaštige činio, ar on one lejpe cerkvi nej šteo vužgati, nego od bóga je na tou cejli varaš osojeni bio. Dosta vrejmena bi mi trebalo, či vam šteo cejlo historijo povedati Jeruzalem varaša, nego velim, vsaki naj odpré gori svoje düševne oči videvši božo kaštigo nad Jeruzalem varašom i židoskim lüstvom, naj si dobro premisli: či ste vi dali zrok Kristuši se joukati, pride ono vrejmen vu šterom naše telo i düša pride na slednje rušenjé, ar naši grehi so bole odürni od židoski' grehov i na vekšo kaštigo pride eden grešnik med nami kak židosko lüstvo, či zdaj ešče svoje grehe ne odüri i pokoure ne de držo. Ka je Židove vu eto pogibelnost zapelalo? Nej drügo, kak gnešnji e(vangeli)um svidoči, ka oni so božo miloščo zavrgli, Kristuša za mesiaša nej šteli spoznati. Tak se skuzi nad onimi k(rščeni)ki, šteri do smrtne vöre grešijo i na smrtnoj posteli do vu vekšoj pogibelnosti kak Jeruzalemski varaš. Eto gnes pred vás dam, samo tak poslüšajte ka vu ono pogibelnost ne pridete.

Za dosta so se skrbeli Židovje naj pogibelnost v kraj od sébe obnéjo, ar videvši Kristuša čüdadela, ka Lazara od smrti gori zbüdo, vküp so prišli i med sebov tanáč držali govoreči: ka bomo činili? ar ete človik dosta znaménja čini; či ga tak nihámo, vsi do vu njem vörvali i prido Rimlanci i prezemejo nam mesto

i národ. Ovo eto so njuhvi tanači, naj pogibelnosti ognejo, eto je bila njuhva pogibelnost ka so Kristuša pravoga mesijaša nej šteli spoznati; eto je bio zrok, ka Kristuš s krvavimi skuzami polevjo svoje oči videvši Jeruzalem varaš; da bi njega spoznali ze zveličitela, ne bi boug na njeh poslo one strašne kaštige, da bi njega ne bi bičüvali, na smrt osoudili, na križ pribili, ne bi židosko lüstvo nigdar vu tákčo nevolo spadnolo.

Tak oslejpi ravno človeka grešnoga, šteri božo miloščo ne spoznajo, njegove tanače ne poslüšajo, za zveličanje se ne skrbijo i vsaki dén vu grebi se ploudijo, skrbijo se naj njim mesto, telo ne prejde, nej je pa njim nika za düšo. Oh grešni človik, eto je tvoj stališ, okouli te zemejo tvoji neprijatelje na vse kraje, eta je prorokűvas Kristuš od Jeruzalem varaša, ali nad onim grešnikom se vsa eta spunijo, šteri vu žitku vu grehu živé i pokouro na duže ostavo. Vu takšoj sleposti je grešnik vu kakšoj je bio Jeruzalem varaš. Filisteuši zgrabivši Samsona vö so njemi oči spehnoli, naj se nigdár več ne oslobodi. Tak čini peklenski vrag z grešnikimi štere oslepne, naj se nigdar več ne oslobodijo z njegovi' zoub. Okouli njega zemejo na smrtnoj posteli, ka niko drügo ne čuje niti ne vidi kak neprijatele. Teda ki je svejt lübo k njemi se prikeli, ki je teli slüžo vekivečen ogjen nede mogo vgasiti, i tak ki podložen bio peklenskomi vragi, nad njim de tüdi mouč meo.

Od nod je ka človik dosta mantre trpi. Či ravno takšega vrag ne bi mantrao, skušavao, zadosta je ka boleznost njega okouli zeme, štera ga na telko mantra ka zveličanja se spozábi, kama se ogledne mantro vidi, nejma pomočnika, nejma obeselitela, nejma nindri vüpanja. Či se na nébo ogledne, ka vidi drügo kak zbantüvanoga boga srditost i kaštigo? Či na pekeo, ka vidi kak njega odprtoga gde bode mesto meo. Okouli sebe joukanje, strašno smrt i soudbo vidi, od znoutra ga düšnovejst smica, od zvüna ga vsaka stvar straši. Obsedejo te, na tou prideš, kak Jeruzalem, vsakomi boš se milo, ali nišče te ne bode pomočti; na zemlo te povalijo, kak je Kristuš od Jeruzalema povedo, tak spuni nad grešnikom na smrtnoj posteli, ar smrt te doli položi, na zemlo povali, düša pa na vekivečno skvarjenje bode šla. Tak si, da vu vsem žitki si malo od smrti mislo, kak Boldizar kráo, šteri soudbo na stejni doli zmalano vido, omedlo je i örgo kak oroslanj. Ne nihajo v tebi kamna na kamli. Ka si koli vu žitki spravlo, nej je drügo na zveličanje gledouč kak kamenje, eta ti vsa v kraj zemejo. Či si meo poštenje, blágo, imanje, kinče, či si z njimi na düšno zveličanje nej živo, vsa so kamenje edno ne de tvoje več, nego porüši se kak Jeruzalem varaš; ka koli si meo svetloga, vse črno grata, na žalost, joukanje, britkoust se obrné.

Ka je zrok Jeruzalem varaša porüšenji? zá to ar so božega pohodjenja vrejmen nej spoznali i tak so živeli da niti boga, niti soudbe, niti smrti, niti pekla ne bi bilo. Z vrejdnim talom se nad njim Kristuš jouka, i da bi drügouč na svejt prišao, ravno s takšim tálom bi se zdaj nad grešnikimi jouko kak na(d) Jeruzalemom i

vekši zrok bi zdaj meo nad zdanjimi grešnikmi joukati, ar zdáni grešniki leži spoznajo njegovo miloščo i vrejmen, znajo zdáni grešniki, ka on nje svojov krvjouv odküpo, naj z njegovov miloščov živejo, teda do srečni i blaženi. Znajo kak s. Ambruš biškup veli, ka tak zmožna je Kristuša mouč, kak či kak šté velki grešnik, vu kak šté vu velkoj ružnosti bi živeo grešnik, či pokoure (v) vodi se zepére, nigdar se z oni' grehov boug ne spomené. Ali da so vu žitki pokoure nej činili, z boga, düše i zveličanja so se spozábili, s tem de nje kaštigao boug, veli s. Agoston boug, ka oni sebe spozabijo na smrtnoj postili, šteri so se vu žitki z boga spozabili.

Mi krščeniki naj se ognemo one pogibelnosti, zdaj ešče vu žitki se paščimo, o prvim nasledüjmo Kristuša: jouko se Kristuš nad Jeruzalem varašon, moremo se tüdi premisliti, ka na konci sveta vekše porüšenje', vekša nevola bode. Jouko se Kristuš, ali telko nad Jeruzalemom kak nad düš pogibelnostjov: i mi o prvim joučimo nad našimi grehi, te pa nad hüdoubov bližnjega. Joučejo ništerni gda njim beteg telo mantra, gda so vu blagi kvarni; joučo se gda smrt koga drago njim (s) sveta funda. Ali eta so nej vrejdna joča, veli zlativüst s. Jánoš, nego či je bližnji pregrejšo, či vu grehaj je obtrdno, či (z) zveličanja, z neba, z boga se spozabo, teda tribej joukati. Najbole se morete joukati, či boga, njegovo miloščo ste zgubili, joučte naj vam milostivni bode. Tak joukao je Peter gda Kristuša zatájo, joukao je Esau, gda prvi táo ovdo, joukala je Susana (v) vouzi i boug je njou osloubodo. Tak i vi, či vaše grehe objoučete, pokouro te za nje držali, vekivečne vouze se oslobodite, lejhko srečno smrt te meli, nedte trepetali na soudnji den nego na vse veke te se veselili. Amen.

---

4. Predga.

9. post pent. 1807. Iz. B. Fabr. J. Szol. 1810. 1829.

Videns civitatem flevit super illam. Luc. 19.
Videvši váraš jouko se nad njim.

Vu leti naj veselejše vrejmen je žétva kak nam svidoči Izajaš vu 9. táli, vu šterom veselje žetve se prispodaba veselji svecev vu nebi: „Veselili do se pred tebov, kakti ki se veselijo vu žetvi". Istina, žnjeci idouči na žetvo s pesmami, igrov, žveglami se sprevájajo, vsaki vért se veseli, ar etoga vrejmena se párme napunjávajo. Ka je dak zrok pre kje, ka s. m. cerkev ostavivši vu gnéšnjem s. emi veselje lidi, šte eum, ka Kristuš nad Jeruzalenskim várašom se joukao. Zá to šté ete žalosti eum, naj se človik vsigdár ne veseli, nego spomené žalosti, ar nej ga toga veseloga varaša, vu šterom kaj žalosti se ne bi najšlo, ar da bi svetlejše oči meli, ne dvojim ka i nad našim varašom se ne bi joukali, kak Kristus nad Jeruzalemom se jouko. Poslüšajte!

Prva žalost, ka 70, 100 lejti med nami, ki smo eti nazouči, ednoga ne de, nego vsi mo vu žalouci zemle zakopani. Kserkses zmožen krao, ki je telko zidine zrüšao, mourja obhodo [1]), pride na eden visiki brejg, videvši svoje lüstvo joukati se začao, ka po 100 lejti nikoga med eti ne de na svejti. Na štero veli s. Hyeronimuš, naj vsaki si eto dobro premisli, ka národ národ kole, ország ország opiščáva, edne mantrajo, drüge kolejo, edni se vu mourji zalijejo, drügi vu robstvo spádnejo, edni se veselijo, drügi žalostijo, edni se narodijo drügi merjejo, edni se veselijo, drügi žalostijo i vsi po malom vrejmeni bomo tota. Za 100 lejt bomo vsi mrtvi, tak smo kak polska lilioma, tráva na travniki, na njivi, listje na drevji niti spoumenka ne de na zemli več. Vračiteli vrastvo, nemešnjaki nemeštvo, bogátomi bogastvo, lejpomi lepota, moudromi modroust, krepkomi krepost nika ne de hasnola. Jel' da, ka je eto vrejdno žalosti, joukanja? S kakšim trüdom düšno vejst, modroust, kinče, blágo, slüžbo so ništerni spravlali, vsa so tota. Odörnost, grehota je drága, smrt je strašna? i dönog dosta lidi je, šteri nigdar se smrti ali žitka počinka vekivečnoga se ne spomenéjo, nikomi na pamet ne pride s preminoučega ema: daj račun od španije tvoje, ar že več ne boš magao španivati, pride smrt, potom toga pa soudba.

Dosta je, šteri malo bougi služijo niti njega ne lübijo i bole svecka kak nebeska iščejo, či gli znajo eto zapouvid: lübi g. boga cejle düše, cejle pameti i ze vse mouči tvoje. Znamo kakše lübeznosti je boug vrejden, on naš stvoriteo, odkupiteo i naš st. oča i dönog se i' malo najde, ki bi njega z dostojnov lübeznostjov lubili. Nebésa boga hvalijo, angjelje njemi spejvajo svet svet svet, samo lidje, med štirimi ništerni boga ne spoznajo, ništerni spoznajo, samo ka ga ne dičijo, vadlüjejo, ka njega spoznajo, z delom in lagov (?) pa tajijo. Jakoponuš z réda Ferencovga barát se vsigdár jouko, pitavši njega, zakaj se jouče odgouvoro: ka lübeznost se ne lubi. Da bi njega lübili, njemi bi cejloga srca slüžili in nebeska iskali i kak veli s. Paveo: vsi, štera so njuhva iščejo, nej pa štera so Kristuša Jezuša. Nebeska nišče ne šče iskati, samo svecka; kelko ništerni trüda majo naj si poštenjé, znanost, modroust spravijo, eta pa vsa po málom cajti prejdejo. Stalno dobro je jakost, boža milošča, lübeznost, poniznost, cistouča, mrtočlivost, ar kak koli mala deca je raj erdečemi jaboki, orejc, kak pa srebri zláti, tak ništerni nespametno svecko lubijo.

Ka grešnicje nestanoma boga zbantüjejo trno sebi škoudijo, ar vsáki dén etak molijo: posveti se imé tvoje. Prouti joučič se etak touži Ozeaš prorok: preklenstvo, laži i ludomorstvo i touvastvo i praznost so se rasprestrila i krv se krvi dotiče. David: vido sem prekršenike tvoje pravde i sühi sam pousto. S. Paveo Filipižancom: dosta i' hodi o šteri sam vam pravo, zdaj pa joučič vam velim, ka so neprijatelje križa Kristuša, čida konec preidenje,

[1]) Faber ima: qui subuertit montes maria constrauit.

čida boug je črvou. Pogledimo bar okouli, vidimo vu dosta mejsti' pijanstvo, vidimo ka nešterni za maloga haska volo prisega, hamično prisega psüje preklinja slobodno brezi sramote, da bi eto lipou bilou. Ar kak pri „Myconiožanci“ [1]) je lipou či što nejma vlasi, ar vsaki se brezi vlasi narodi, svidoči Pliniuš. Pri Bižgožanci [2]) se grdou vidi ki nejma krofa ar saki se s krofon narodi, tak med nami za grdou držijo ki ne zna prisegati, psüvati, hamičivati kradnoti, i za nespametnoga držijo, ki zna k sakoj rejči vragá na pomouč zezavati. Tüho bodem od oni, ki vu cerkvi stojijo kak balvanje niti boga ne molijo pod s. mešov, niti gda se Kristuša telo podigava, doli pokleknejo. Tüho boudem od oni ki tak mejnijo, ka na placi stati ali pa vu cerkvi biti, gda je boža slüžba, ka je vse edno. Ne bom naprej prinášao ka s. m. c. zapouvid že za nikaj držijo, zato svetečnji den ali poslüša s. mešo, predgo, njemi je vse edno; vse za edno držijo ništerni, ali de doma spao, okouli z drügimi zgučávao, zato ništerni mešo poslüša, ništerni pa samo predgo, da ne bi boug mešo i predgo vküp nastavo, dužen si s. mešo pod smrtnim grehom poslüšati, predgo pa záto, naj se navčiš, kak moreš bogo zapoved zdržavati i svéto živeti, záto či je svétek meše ne poslüša, či post pride, niti se ne posti. Eto svidočijo Kristuša s. reči: videvši váraš t. j. lüstvo, jouko se nad njim.

Morem z düšnovejsti vadlüvati, ka ništerni med vami od pobožnosti, vöre apostolske so daleč zabloudili. Vu starom tmi Matatijaš i njegovi sinouje videvši, ka lüstvo 'ništerno cerkev božo oskrunili i ošpotalo: trgali so gvant svoj, v žakeo so se oblekli i lak so joukali, veli s. pismo. Ta zdaj vidimo, ka ništerni Kristuša i apoštolov vöro ostavivši na vadlüvanje so zabloudili, naj svojemi teli ležej po vouli hodijo i božega se leži ognejo. Vu knigi 1. Ezdraša 3. tali štém, ka Izraelsko lüstvo z Babilonske vouze domou pridouče nezaj zidalo cerkev i terno se veselilo, stari pa ki so vidili ono lejpo cerkev, trno so se joukali. Tak zdaj či se zgledne na eto lüstvo, more človik joukati, ar so ostavili s. zakramentome, cerkev njim vonja, procešije so zavrgli, niti z živi' niti z mrtvi se nigdar ne spomené, či njegovi starišje jezero lejt na purgatoriumi se mantri, či bi z ed(nim) očanašom mogao zmočti, ne zmore ga, ka bi on za njega bogá molo. Z ričjouv nej ga lübeznosti, vsa so tota, oča máti deci, deca starišom malo gda na pomouč, tak da bi eden z Indije, drügi z Bmkaškoga (?) bio, vsaki za sebe dela i niti eden niti drugi nika nejma. Eto svidočijo Kristuša s. reči: prido dnévi na tébe i opašejo te tvoji neprijatelje z grabov, i obsedejo tebe i vküp te stisnejo vsej krajouv i na zemlo povalijo tebé i sini tvoje, ki so vu tebi i ne nihájo v tebi kamna na kamna, za to ka si nej spozno vrejmena pohodjenja tvojega; eto se pripeti nevörnomi grešniki na smrtnoj posteli.

[1]) Faber ima: apud Myconios.
[2]) Faber ima: apnd Binsgoios.

Ka more veleti človik od etakši' mrzli' k(ršče)nikov drügo, ka n(ebeskoga) orsaga pouleg rejči s. pisma nigdar ne zadobijo, ar či zlati' vüst s. Janoš vu Anthiochia varaši gda predgo kak jüspök pravo onomi lüstvi; ka menite kelko je vu našem varáši, ki se zveličajo; teško de, ka vam povem, ali dönog pouleg düšne vejsti vadlüjem, ka med telko jezermi se komaj najde stou, ki se zveličajo, ešče od eti' dvojim. Tak i jas batrivno morem veleti, ka je med vami malo, ki se zveličajo, zakaj? ar po šerokoj pouti hodijo, vouske, štera v nebésa pela, se ogibljejo. Dosta je pozvani, malo pa odebrani', vekši táo je, ki ona vsa ne vörjejo, štera je Kristuš nazvejsto i aple predgali i či vörjejo, z delom ne dopmesejo. Kristuš pravo je apostolom svojim: eden je med vami ki me odá. Vsaki se strašo: more biti sam jas. Judaš dobro je znao, ka sam jas i dönog nej vadlüvo Kristuši etoga greha jas niti je pokoure nej držo, zato je prejšao. Tak vi etc. Za to piše s. Paveo: z bojaznostjov i trepetanjom iščite zveličanje. Za to vsaki dobro pazi i tak živi naj ona žalost na smrtnoj posteli i na soudnji den na njega ne pride, štera je prišla na Jeruzalem varaš za vnogi' grehov volo, naj eto ne kriči: zrušite i spadnite na nas, brigouje, i zakrite nas. Amen.

---

5. Predga. *)

pro dom. 12. post. pent. 1805. 1808.

Hoc fac et vives. Tou včini i živo bodeš. Luc. 10.

Pouleg denešnjega evangelioma je niki v právdi vučeni záčao skúšávati Kristuša govoreči njemi: mešter, ka čineči z žitkom vekivečnim ládao bodem? Odgouvoro je njemi Kristuš: vu právdi ka je pisano, kak da štéš? i odgovoréči mu právdi vučeni pravo je: lübi gospodna bogá tvojega s cejloga srcá tvojega i s cejle düše tvoje i s cejle mouči tvoje i s cejle pameti tvoje, i bližnjega tvojega liki samoga sebé. Na tou je páli odgouvoro Kristuš govoreči skúšavajoučemi: prav si odgouvoro, tou včini i živo bodeš. S šteroga slejdnjega odgovora našega zveličitela se svetlou káže ka či se zveličati ščemo, pred vsejmi, i ober vsej bogá moremo lübiti.

Naj se zá to na eto trno potrejbno lübav goustokrát nadigne naše srcé ino naj se zavolo pomenkánja ete lübavi gda z nebéskega blaženstva vő ne zaprémo, trno bode hasnovito denešnji

*) Ta predga je na dvoje napisana, najpredi na lističu z letnico 1805, kjer tudi ni cela, ampak sta je samo dve tretjini, kajti sega do besed: ali ka obejčemo bougi . . . . Od tod je prepisana iz drugega lista, kjer je cela in nosi letnico 1808 in pa FL. Ali ni na listih vse popolnoma enako, je nekoliko varijantov in ti so:

dén, gda očanaš molimo, to drügo i trétjo prošnjou, od šteri' bode denéšnji moj návuk, kakti s pametjov prebroditi, ar se vu tejvi' dvöj prošnjaj trno močni zroki nahájajo na bože popolne lübavi pobüdjávanje i vu onoj istoj lübavi valou naprej idejnje. Na tou gledouč naj v prišestnom vrejmeni s tém vékšim haskom molimo vu ačanaši to drügo i tretjo prošnjou, navčimo se dobro z denéšnjega mojega navuka s te drüge i s tretje prošnje bodoust. Dokeč mo pa dale gučao, favete.

Vu očanaši ta drüga prošnja etak sliši: pridi králestvo tvoje. Vu etoj prošnji se molimo bougi, naj svojo sveto mater cérkev i svoje milošče kralestvo vö razširi i potrdi, protivno pa vraga i grejha kraljevstvo doli potere; 2. naj vöro, vüpanje i lübav vu nás vlijé i ete jakosti naj v nami povekšava; 3. naj nam po etom žitki vu nebeski orsag dá pridti ino nas naj vu neskončanoj radosti diki tálnike postavi.

Od etoga kralestva, od šteroga zdaj jeste guč, je vnougo speminanje vu s. pismi. Jeste spominanje pri s. Mátaji evangelisti v 3. 5. 6. 10. táli; jeste pri s. Luk. ev. 4. táli, jeste i vu apostolskoga činenja knig 1. tali', s šteri' vnougi' spomenkov je tou lejhko vö prinesti, ka vu očanaša drügoj prošnji spominano králestvo tak drago i potrejbno kralestvo more biti, štero nej samo imenüvati, nego i spoznati, lübiti, želeti i (z) vsov skrblivostjov iskati moremo. Z rečjouv toti vsaki den právimo vu očanaši: pridi kralestvo tvoje, ali je li nam je že tou vu srcej ka nam je na jeziki? Či s srca pravimo, naj pride kralestvo bože, za kaj pak iščemo v noči vuj dne ono kralestvo štero je vražje, za kaj iščemo márnost? zakaj nasledüjemo svejt, zakaj hodimo prouti tejli, zakaj lübimo greh? Či s srca pravimo, naj pride kralestvo bože, zakaj tak ne molimo za to, naj se ponavla i povekšava Kristuša Jezuša s. m. cérkev? naj se razširi po širokom etom svejti prava vöra? naj se povrnéjo grešnicke i naj ti vörni i pravični vu svojoj dobrouti ostánejo? Či s srca pravimo, naj pride kralestvo bože, zakaj tak več mislimo od ti' zemelski' liki od ti' nebeski'? zakaj prikapčimo srca naša bole k etoga svejta marnoj debrouti kak ti k vekivečnoj i na veke trpečoj? zakaj želejmo na tom svejti na veke živeti? za kaj se bojimo mrejti? Jaj de nam, k(rščeni)ki, či se i nad nami spuni ono, za šteroga volo je skazlivce pokárao Kristuš govoreči: eto lüstvo li samo z vüstami poštüje mené, srce njihovo je pa daleč od méne.

Pouleg toga dönok, či je do séga máo nej s pravega srcá zišla naša molitev, gda smo vu očanaši pravli: pridi kralestvo tvoje, ešče je nej kesno zadomestiti tou pomenkánje, ar je boug vsigdar gotov povrnéčemi grejšniki grejhe odpüstiti i njega vu svojo miloščo prijeti. Za to či smo do séga máo nej za istino želeli ino smo nej za istino iskali kralestvo bože, naj menje po tém toga prosimo smilenoga i milostivoga bouga naj včini naše srcé za njegove milošče kralestvo i naj gospodüje vu njem po kraleskou po s. želejnji, naj dokeč smo živi pred vsejmi nebeske dike kralestvo z

naj vekšov pobožnostjov želejmo ino iščemo, po etom žitki pa kakti našega trplenja najem naj zadobimo. Za istino spuni dober boug tou naše želejnje, naj li i mi včinimo pred vsejmi ono štero njemi obejčemo vu očanáša tretjoj prošnji.

Ali ka obejčemo bougi očanaša tretjoj prošnji? očanaša tretja prošnja etak je: bojdi vola tvoja kak na nebi tak i na zemli. S tém pa tou obejčemo bougi, ka njegovo sveto volo na toj zemli vu vsej prilikaj tak skrbljivo i radovolno ščemo spuniti liki angjelje i sveci ono vu nebeskom králestvi spunjavajo. Da pa toga obejtanja s svojoj močjouv ne moremo doprnesti, rávno zá to vu očanaša tretjoj prošnji nej samo obejčemo bože vole spunjenje, nego pouleg toga na našega obejtanja zdrženjé na vküp z nebés i pomouč prosimo, naj po njé mouči vsako božo zapouvid moremo zdržati i vse one zádave, štere bi nas vu zapouvid spunjivanji kak koli zadržávale i na kakše zapouvidi oskrunjenjé zapelale, srečno od sébe odvrnémo.

Jeso ništerni ki, gda kakše dugovánje proseči od bouga svoje prošnjé haska ne poznajo, se čemerijo in morjüjejo, takši ali ne molijo vsaki den očanaša, ali či ga molijo na tretjo prošnjou ne pázijo, ali či ravno pázijo, špotlivo molijo, ar či bi pazivši pobožno molili: bojdi vola tvoja kak na nebi tak i na zemli, za istino te ali bio hasek njihove molitvi ali nej, ali bi doubili kaj od bouga s svojov prošnjouv ali nej, dönok bi si vsigdar počinoli na božoj vouli kakti etak misléči: blagoslovleno bojdi ime gospodna, on náj bole zná i vidi komi ka je potrejbno, ka zvelično, ka pogibelno i škodlivo; on náj bole zná, komi, gda i ka trbej dati; on je skrblivi oča, ki na vse stvorjene stvari skrb nosi i ki vsa moudro rendelüje, ravna i oprávla, vrejdno je tak z njegovov s. voulov edno ravnati i z njouv zadovolen biti.

Mi tak, kki.! ki se z božov voulov protiviti ne ščemo, ali je bláženi ali nesrečen naš stališ, ali se eto ali ono zgodi nad nami, ali nas eti ali tám doségne kvar, dönok vsigdar stálni bojdimo vu boži' zapouvid zdržávanji i molitvi, vsigdar z velikom poniznostjom, z radostjov i lübavov glavou nagnimo našega nebeskoga očć moudromi rendalüvanji pa nigdar drügo ne želimo i ne iščimo nego naj se kam vu nami, kam vu drügi', kam po nas, kam po drügi' božá vola vsigdar tak spuni na zemli liki se po pravici spuni vu nebi. Amen.

Varijanti 5. predge.

Na listu z letnico 1805.

Hoc fac et vives.
. . v právdi vučeni záčao skušávati.
ládao bodem.

Na listu z letnico 1808.

Fac hoc et vives.
. . vu právdi vučeni skušávati začno.
bodem ládao.

odgovoréči mu pravdi vučeni pravo je.
se svetlou kaže, ka . .
naj se zá to na eto trno potrejbno lübav goustokrát nadigne naše srcé
gda z nebéskoga blaženstva vo ne zaprémo, trno bode hasnovito denéšnji den, gda . .
ar se vu tejvi dvöj prošnjaj . .
na bože popolne lübavi podüdjavanje i vu onoj istoj lübavi valon naprej idejnje . .
naj . . . molimo vu očanaši to drügo i tretjo prošnjou, navčimo se dobro z denešnjega mojega navuka s te drüge i s te tretje prošnje bodoust.
ta drüga prošnja etak sliši: . .
vu etoj prošnji se molimo bougi naj svojo s. mater cerkev i svoje milošče kralestvo . . potrdi, protivno pa vragá i grejha kralestvo doli potere . .
vu nebeski orsag da pridti
ino nas naj vu neskončanoj radosti diki tálnike postavi . .
od etoga kralestva od šteroga zdaj jeste guč, je vnougo spominanje vu s. pismi. Jeste spominanje pri s. Mataji evsti v 3, 5, 6 i 10 tali, jeste pri s. Luk. ev. 4 tali, jeste i vu apostolskoga činjenja knig 1. tali, s šteri' vnougi' spomenkov je tou lejhko vö prinesti, ka vu očanaša drügoj prošnji spominano kralestvo, štero . . . vsov skrblivostjov iskati moremo . . .
ali jeli nam je že tou vu srcej ka nam je na jeziki . .
iščemo v noči vuj dne . .
zakaj ne . . molimo za to naj se ponavla i povekšava Kristuša Jezuša s. m. cerkev? naj se razširi po širokom etom svejti prava vöra? naj se po-

pravo je v právdi vučeni.
se očivesno vö skáže, ka . .
naj se tak na tou potrejbno lübav goustokrát pobüdi srcé naše
gda z nebeskoga blaženstva ne sličemo, trno bode potrejbno vsaki den, gda . .
ar se vu tej dvöj prošnjaj . . .
na bože popolne lübavi pobüdjavanje i na vu toj lübavi naprej idejnje . .
naj . . . molimo vu očanaši drügo i tretjo prošnjou, navčimo se z denešnjega mojga návuka 1. drüge prošnjé, 2. pa te tretje prošnje tolmačenje.
ta druga prošnja je etak: . .
vu toj prošnjo prosimo boga 1., naj svojo s. mater cérkev i milošče svoje kralestvo . . potrdi, vragá i grejha králestvo pa naj doli potere . .
vu nebésa dá pridti
i nás vu neskončanom bláženstvi tálnike včini . .
od toga králestva od šteroga je zdaj guč, je vu vnougi mestaj vu s. pismi spomenek. Jéste spomenek vu s. Mátaja evsta knig 3., 5., 6. i 10. tali, jeste spomenek vu s. Lukača evsta knig 4. tali; jeste spomenek i vu apstskoga djanja knig 1. tali, s šteri' vnougi' spomenkov tou lehko prinesemo, ka vu očanaša drugoj prošnji naprej prineseno kralestvo, štero . . . z vsim flisom iskati moremo . . .
ali jeli je že tou vu našem srcej, štero je na našem jeziki . .
iščemo nouč i den . .
zakaj ne . . molimo za tou, naj bi se ponávlala, razšérjávala s. m. cerkev? naj bi se razširila po cejlom širokom svejti na vse kraje prava vöra? naj

vrnejo grejšnicke i naj ti vörni i pravični vu svojoj dobrouti ostanejo.

zakaj tak več mislimo od ti' zemelski' liki od ti' nebeski'? zakaj prikapčimo srca naša bole k etoga svejta marnoj dobrouti kakti k vekivečnoj i na veke trpečoj?

jaj de nam.

za šteroga volo je skazlivce pokárao.

eto lüstvo li samo z vüstami poštüje mené, srcé njihovo je pa daleč od mene pouleg toga dönok, či je do séga máo nej s pravoga srcá zišla naša molitev . .

kesno zadomestiti tou pomenkánje.

Za to či smo do séga máo nej za istino želeli in smo nej za istino iskali kralestvo bože, naj menje po tem to ga prosimo smilenoga i milostivoga bouga, naj včini naše srcé za njegove milošče kralestvo in naj gospoduje vu njem.

dokeč smo živi.

z naj vekšov pobožnostjov želejmo ino iščemo, po etom žitki pa kakti našega trplejnja nájem zadobimo.

pred vsejmi ono štero njemi obejčemo.

bi se povrnoli grejšnicke i ti pravični vu svojoj dobrouti do smrti ostanoli.

zakaj tak več mislimo od zemelskih liki nebeskih? zakaj lákamo bole za marno, prejdouče svecko blago liki za vekivečno?

jaj nam.

od šteroga je skazlivce pokarao.

eto lüstvo samo z vüstami poštuje mene, srcá njihova so pa daleč od méne.

med tém toga dönok, či je vendar do séga mao nej s právoga srcá shájala molitev naša . .

kesnou zadomestiti tou falingo.

Za to či smo do séga máo nej za istino ino nej za istino iskali kralestva božega, končimar od sega mao prosimo milostivnoga bogá, naj včini srca naša za svoje milošče kralestvo i naj gospoduje v njih.

dokeč živémo

naj bole želejmo i iščemo, po etom žitki pa tak liki trüda našega lon i najem zadobimo.

pred vsejmi štero obejčemo njemi.

---

6. Predga.

6. post. pent. 1808.

Ovo že tri dni trpijo z menov i nejmajo ka bi jeli. Mark. 8.

Gda si premišlávam od sirmaštva nevoule i žükešine, troje mi na pamet pride. Od prvoga ne dvojim, vu drügom velko vüpenje mam, vu tretjem cilou dvojim. Ne dvojim ka g. boug nas z nébe vidi sirmakov nevolo i na vse kraje gladni šereg i z milivanjom pák veli: milo mi je nad šeregom. Veliko vüpanje mam,

ka milostivni boug odpre svoje roké i napuni vsako stvar svojim blagoslovom, ka veleti moremo: jeli so i nahranjeni so. Ob tretjim dvojim, je li so ništerni kje vrejdni božega blagoslo:a. Pouleg dnéšnjega s. êma ništerni so dali Kristuši 7 krühov, on za 7 nikelko jezero krühov nezáj dáo. Či dak vu dühi sirmacje seden düševni' krühov bougi aldüjejo, stoukrat telko od boga nezaj dobijo. Ka je tou za krühov, poslüsajte.

Prvi krüh so trplivi kje. Židovsko ljüstvo je tri dni trpelo Kristušom predgajoučim, t. j. tri dni so njega predgajoučega poslüšali; či so znali ka nika nejmajo s kim bi se nahranili, najmre ka človik ne živé samim krühom nego vsakov ričjouv, štera sája z vüst boži: Ščete dak, sirmacje, reč božo poslüšati, štera vaš glád vtiša, spoumenite se sirmaštva i trpljenja mojega, pelinske i zlatačne britke moje ptvöne, veli Jeremijaš prorok od Kristuša. Mate voja Kristuša sina božega, šteri sermák šteo biti, zato vučeniki njega nasledüvati ščejoučemi velo: lisice majo lüknje, nebeske vtice gnejzda, sin boži pa nejma, gde bi si glavou doli djav. Niti svoje hiže nej meo, šteri vu lückoj hiži agneca vizenskoga jo. Nej si sirmakejši od Kristuša, šteri mesto postele križ, mesto hrane britkoučo, mesto pitvine jetsi', mesto gvanta nagočo, mesto hiže nebeski zrák meo, tem bole, moj k(ršče)nik, moreš Kristuša nasledüvati, máš pajdaše s. Petra i drüge apostole, poslišaj s. Petra: srebra zláta nejmam, ka pa mam, tou ti dam, eto tebi velim, vu imeni Jezuša Kristuša nazarenskoga: stani gori i hodi; posližaj s. Pavla: do ete vöre glád [1]) žejo trpimo i nagi hodimo. Tak vu sirmaštvi so živeli apostelje, i drügi či so bogastvo dosta meli tak so svéto živeli, da bi naj vekši sirmacje bili i Kristuša vu vsom nasledüvali.

Drügi krüh so bláženi vu dühi nevolni ar je njúhvo kralestvo nebes(ko). Blaženi so, da eti ne ščejo sküšavati dobroute svecke, majo istinsko čakati na ovom svejti, zá to veli boug, ka Lazar de tam meo veseljé, ar na etom svejti je dosta trpo, ar takši po batrivnejšoj pouti hodijo, ar blaženo sirmaštvo vu dühi velki najem má vu nebésaj. Záto David krči: sirmákov trplénje do konca na veke nigdár ne preide i njim se takši nájem obečje kak mantrinikom ki so za Kristuša krv prelejali.

Vsáko rozgou, štera sád vu meni prinaša, sčistijo, naj več sáda prinesé. Rozga so vu Kristuši po vöri i lübeznosti Kristuši priraseni, ništerni vu vrejmeni sreče i obilnosti vu vejke, štera sáda ne nosijo, vö zrastejo, tou je vu obilnosti krüha, vina i sreči dosta greha delajo, z boga se spozabijo. Pride gospoud sirpom sirmaštva i vejke doli zrejže, ka sáda ne nosijo, to je pokaštiga njé, okraj njim zeme obilnost krüha, vina i ves srečo. Poslišajte Ižajaš proroka: ništerni vu dobrouti se sprevejjo, dosta greha delajo mesto silja njim kopinje raste, to je ves blagoslov njim vkraj zeme i

[1]) glad: v originalu stojí: glát.

velik glád [1]) na njé pisti, tak vu sirmaštvi, vu nevouli se včijo znouvič boga moliti, hudo ostavljati i dobro nasledüvati.

Komi je več dano, več de od njega prošeno, veli sam Kristuš pri s. Lükáči. Zato ništernim na pamet pride na smrtnoj posteli, ka bi oni lejhko bougi več slüžili in nej so. Karol Sicilije kráo etak velo na smrtnoj posteli: oh, boudikaj človeka mišlenja! Ka meni že hasni orság, lepše bi bilou ka bi sermak bio kak krao ar bi več bougi slüžo. Janoš Aragonski krao mirajoući etak skuzeč kričao: oh blaženi bogaboječi stališ i njuho batriven i bláženstališ, šteri krüh jejjo znojom svojega lica, štiri z delom svoj' rouk se hranijo, ar meni nevolnom, ka orság ka poštenje, ka vnougi' dvorba hasni? po vnougom deli po pogibelnosti düše i tela nigdar sam dobri' dnévov nej mogao viditi, oh jaz nevolen i nesrečen sam tak kesno ete čalarni svejt spozno, ar bole sveto bi živeo, da bi orač bio kak pa kráo. Tretji Flip Španjouvski krao, či gli sveto i pobožno živeo, dönog na smrtnoj posteli joučii etak velo: oh bar da ne bi nigdar kráo pousto, nego po sebi vsigdar boga molo, kak batrivno bi zdaj mro, kak batrivno bi zdaj pred stolec boži šou. Naj si dak vsáki premišlava, ki sveto i pobožbno žive, kak sreče de njuho konec i bláženi njuo stališ na ovom svejti.

Bojdi z Jezušom kak židovje, poslüšajte rejč božo, kak radi so židovje poslüšali, pas'te ka se z bože službe ne spozabite, ar ki zavrže düševna i vekivečna, njemi boug zataji vrejmenitna i telovna. Vu gnéšnjem s. emi pripelali so Kristuši žene deco, za to vsakoga vrta dužnost, naj se žene, deca, držina vu božoj bojaznosti gori hrani i k božoj službi hodi.

Človek more vörno skrblivo delati nej pa manjükivati, ka eti blaženi so činili, ki so Kristuša nasledüvali, z dugov potjouv, s trpljenjom so od Kristuša düševni telovni krüh zaslüžili. Naj tribej s hamičijov čalarijov, skoupostjov živlenje bogastvo spravlati, nego s trüdom, z delom, z božim blagoslovom, eto njemi jè na etom svejti blagoslov na ovom svejti n. orsag. sv. Antoninus Florentiae éršek čüjouči ka eden koudiš trno dosta spravo pejnez, polojno vkraj zeo i tak drügim temlin nevolnim sirmakom dao.

Človik more vüpanje vu bougi meti kak oni, ki so Kristuša nasledüvali tri dni, nikakšega stroška so sebov nej meli, samo so se na Kristuša skrb nihali, vsaki sirmák se more vu bougi vüpati, ar velkoga i bogatoga poskrbitela má, naimre bogá, šteri na njega skrb nosi. Eto nam svidoči David: na tébe je ostavleni sirmák i ti bodeš njegov pomočnik. Jas sam nemajouči i sirmak, boug se za mé skrbi. Tak Kristuš priskrbo se za hrano vnožini govoreči: milo mi je nad lüstvom, ar že tri dni z menov trpijo. Tak Izraelitance je boug z mánov hrano in nas či bomo se vu bougi vüpali, de nas hrano sojov hranov düševnov i telovnov.

Človik more ponižen biti. Evangeliumoski grešnji šereg na zemlou na Kristuša zapouvid. Zá to ki nejma, moga bogá prositi,

[1]) glad: v originalu stojí: glát.

naj boug onim pamet presvejti ki majo, naj nje pomajo i hranijo; ne smi proti bougi, prouti bližnjemi morgüvati, či ne dobi ka prosi, ar niti Lazar je nej morgüvao, ka düšgazda njemi svojega stola drtinja naj dao, ar s. pismo etak veli: Troje düša moja odürjava i trno sam se na njé rasrdo. Troje düša moja odurjáva: sirmáka gizdávoga, bogaca lažca i staroga nespametnoga nouroga.

Zadovolni moremo biti, ka nam boug i naši bližnji dajo. Tak gnéšnji šereg jo je i nahrano se či gli samo krüh i ribe je meo i od pitvine nikakšega spomenka nej ga. Jeli so i vsa so nej potrošili štera so pred njé djana bila, niti so nej sebov nesli, štera so ostana, nego tam so ostavili. Etak nas vči s. Paveo: imajouči hrano in šterimi se odevajmo, z etimi smo zadovolni; ar či s tem ne bomo zadovolni, vu velko sirmaštvo spadnemo; štera je vsigdar več želeti, ar nej on šteri nejma nego šteri več želej je sirmak; što je bogat? ki nika ne želej; što sirmák kak skoupi?

---

7. Predga.

8. post pent. 1808. 1821 F. Sz.

Te je bio obtoženi njemi, kako da bi rasipavao blágo njegovo. Luk. 16. 1.

Vsa mogouči boug šteri vsa vu lejpom rédi drži, nej je šteo ednoga vrejmena ka se njemi s kvásom i z médom aldov skázao: Nikaj se ne aldüje s kvása i z méda, ar či se oboje dvoje z médom i s kvásom žgé, lagoj tek má ino zdüho, niti se pa bougi hüje ne vidi kak vu človeki hüdi glas, lagovo poštenje. Zato je zapovedo Siracidesi: pazi na dobro ime, ar eto je stalnejše kak jezero dragoga velkoga kinča, na štero veli s. Tomáž: velko delo je komi pošteno imé i glás dober vkraj zéti, ar dober glás vu človeki je vekši preštimaneši kak svecko blágo, pošteno imé i žitek se ednáko poštüjejo, ki dobro imé i glás zgibi, telko zadene, da bi žitek zgübo.

Anno Samuela mater Heli pop vidévši mejno ka je pijana, naj vekšo skrb [1]) je mejla, naj dobro imé i pošteni glás ne zgibi, ar Heli njej velevši: kak dugo ešče bodeš pijana? ostavi vino, štero žréš, odgovorila je Anna njemi: gospod moj, jas sam nesrečna ženska, vina niti nikakše pitvine sam nej pila, nego düša moja je moja je pred božim licom. Judith na vékšo skrb mejla vu vsom žitki na poštenje svoje, či gli je trno lejpa bila, ar se trno boga bojala, niti se nej najšo, ki bi edno lagovo rejč od nje pravo. Tak vsaki k(ršče)nik more na svoje imé dobro paziti, nej samo düševna pred bougom nego i pred lidmi, veli s. Paveo. Eto je zrok ka gnéšnji špán, šteri je pri gospoudi obtoženi bio, kak da bi rasipavao blago njegovo, vu tom se naj bole skrbo, naj dobro imé i

[1]) skrb, v originalu stojí: skrp.

poštenje pred gospoudom ne zgibi, ka bom činio? ar gospoud moj od méne španijo vkraj zeme? či dobro imé zgibim vsa vsa zgibim. Odörni i nečamuren on k(ršče)nik, šteri bližnjega pošteno imé razláči i njegovo poštenje grzé, šteri nekrvično drüge soudi, sam pa ne šče ka bi drügi njega soudili; ki drüge razlači vu vrajže včalje spadne. Ki má vüha na poslüšanje, naj poslüša!

Z lejpim tálom nás opomina s. pismo: varte vaše jezike od ogrizávanja, ar kak kača z ednim grizom [1]) tri hrane napravi, tak lagoj jezik tri včasi vjej: sebé, koga razlači i ki čüje; habajte se razlačenjá, ar jezika dužnost je boga i bližnjega hvaliti. Pitajte dužgazda, zakaj on vu plamni gori med drügimi? za to ka je nigda drügo razláčo, Lazari edno drtinčico krüha nej vouščo. Sv. Jakob apostol nas etak opomina: brátja moja, eden drüga ne razlači; vse Kristuša vörne za brate imenüje, naj se tak lubijo kak bratovje, eden drüga naj nikdár ne razlači, ovdaleč naj bode od kr(šča)nov ogrizavanje, ar edna rejč daleč leti i truo bližnjega skvari.

Povejte mi, za koj je boug Izraelitance žergavimi kačami vu pistini pokaštigao? za koj so od káč mogli spomrejti? ar kače so čemernate i vsaki, ki morgüje, ki razláči, vrajži čemér má pod jezikom, oni z morgüvanjom, z razlačenjom so prouti bougi Mojzeši pregrešili, brüsili so jezike svoje kak kače. S. Hieronimuš veli ka kača i ogrizavec so ednaki, ar ona skrivomá vjej i čemér notri pisti, tak ki ogrizáva, svojega srca čemér vu bližnjega pisti i nikaj je nej méši od kačé.

Še te več prilike čüti, kak odörni so pred bougom: pred ogrizavci? Vu Mojzeša knigi štem kak je boug Marijo Mojzeša sestro z gobavim betegom pokaštigao, či gli divica prorokica pri bougi vugodna bila. Ja je pregrišila eta s. divica, ka njou z gobov boug pohodo? Odgovori s. pismo, ka je Mojzeša brata svojega i Arona razláčila, ogrizávala. Šteroga moreš razmeti ka kaštiga ogrizávanja i mrmranja je velka, ar kak goba ete beteg cejlo telo pohodi, tak ogrizávanje, razláčanje cejlo hižo, familijo, vrstvo pokvari, na nikoj, na greh pripela. — Ogrizavec je spodoben rogači, šteri ne živé s cvetjom, z roužami, nego z gnojom; tak oni, ki razláčijo, ne dotičejo se s cvetja lejpi' jakost vu bližnjem, nego či vu bližnjem kakše zmenkanje naido, kak z gnojom živéjo. Oni so spodobni k osam, štere med kradno, šteroga s trüdom včéle vküp nosijo; spodobni so k sovam, štere ne vujdne od sunca, nego v noči vidijo; k žaban, štere, 'da je človik nazouči ne brečijo nego gda že odide; k psom, šteri za hrptom lajajo i skrivoma človeka vjejjo; k ednomi črvi, šteri z mrtvim telom živé, tak ogrizavec ešče mrtvomi méra ne dá. Spodoben je k svinji, ar ona se vu blatu kaliža, tak ogrizavec vu düše blati se vsigdár kaliža. Grdo i odörno delo je drügomi pošteni glás i imé v kraj zéti i či koga

[1]) grizom: ta beseda je napisana nad izbrisano besedo vgejom, kar beri vjejom, tako je tudi nekoliko dalje pisano vgei, kar beri vjej.

pred desetimi ogrizávaš, 10 smrtni' grehov včiniš, ar pri sakom njemi poštenjé vkraj zemeš i dokeč njemi poštenja nezaj ne povrnéš, tečas se tebi tvoji grehi ne odpistijo. Takši vu drüga ouki vidi smét, vu svojem pa trama ne vidi.

Od Kama sina mlejšega Noë svidoči s. pismo, ka Noe zapojivši nagi je ležáo i drügim bratoma dvöma na znánje dáo. Eto mate ogrizavca, razlačára, šteri lagojno drügim predgo, lejpo poštenjé drügim v kraj jemáo. Ka se ž njim zgoudilo? preklenstvo; ar 'da se Noe gori zbüdo, prekuno ga i nigdár božega blagoslova nej meo. Michol, či Saul krála i žena Davida etak je svojega kralá razlačila, kak je odičeni gnes David Izraela kráo, odkrio se služebnicami slugov, kak pred šundami(?). Šteroga ete navuk maš, ka ogrizavec niti žlajhti niti prijatelom, niti domačim, ešče svétim lidem ne engedüje ka po njuvon poštenjej nebi žrabláo. Ka je Michol za kaštigo mejla? eto, ka njej boug diteta nej dao, naj z razlačnoga pokolénja več odvejka ne de.

Pred vás živo példo denem Core, Dáthan, Abiron ves poištvom ženami z dicouvo je zemla požrela pred očmi cejloga Izraela. Ka so včinili ka nje tak nečamurnov kaštigov pokaštigao? razlačili so Mojzeša božega slugo. Eto maš példo, moji k(ršče)nik, ka boug za ogrizávanja volo tebi pokaštiga, odpré se zemla, požré te i vu pekeo spádneš. Či divja zvirina se vkroti, zakoj pa ti tvojen jezika ne bi mogao vkrotiti. Z jezikom moremo hvaliti boga i očo neb, ž njim blagoslovlat lidi, šteri so na boži kejp stvorjeni; od jezika saja blagoslov i preklenstvo, veli s. Jakob.

Nej tak činio naš prel. zveličiteo včevši po vesnicaj, vararašej prišao k ednomi stüdenci, doli si je seo, vučenike pa poslo vu varaš po krüh, pride po imeni Thotina ženska k stüdenci, vidévši njéne grehe, karao njou i včio, zakoj vse vučenike po krüh poslo &.

Ka je činio Egyptuški Jožef svojimi bratimi drügi fart pidouči vu Egyptum po silje? Zapovedo je ves držini naj vö idejo, i gda so vö prišli, joučić je rejč dori zdigno: jaz sam Jožef, i veli bratom: bliže hodte k meni, i 'da so pouleg njega bili, tüho je njim velo: jaz sam Joužef, šteroga ste oudali. Tak moreš ti pošteno imé i glás tvojega bližnjega varvati, kak Joužef; či prouti tebi pregreši, zovi ga k sebi, med tebov med njim, kak Joužef, nej pa ka bi cejlomi svejti na znánje dao i tak ne boš njega razlačo. S. Jakob etak piše: šteri ogrizáva brata ali šteri soudi brata, ogrizava pravdo i soudi pravdo. Či pa soudiš pravdo, nej si pravde činitel, nego sodec, eden je pravdočinitel, eden sodec, šteri lejhko pogibi i oslobodi, što si pa ti, ki soudiš bližnjega?

Nasledüj, moji k(ršče)nik, razbojnika povrnečega Kristuši, habaj se ovoga, šteri je Kristuša razlačo na križi visećega, včasi je etak njemi velo i kárao: niti se ti bogá ne bojiš, šteri si na etoj soudbi, miva sva ete kaštige vrejdna, on pa nika hudoga nej včino. Eto peldo nasledüj, či čüješ bližnjega ogrizavati ogrizávca káraj, ar s. Paveo nam zapovidáva etak: mi smo med sebov kotrige, či kaj trpi edna kotriga, trpijo vse kotrige.

Vido je prel. zveličiteo Judaša hüdo mišlenje ino delo ka on njega zataji ino oda, je li dak za to na slejdnjoj večerji zatajo njemi svoje telo ino krv? nej, naj njemi poštenjé ino glás ne razlači i dokeč je magao njega bráno. Tak ti čini kak te vči s. pismo: što je človik, što šče žitek, lübi viditi dobre dni, odgovori: on, šteri jezik varje od hudega i vusta čalarije ne gučijo.

Na originalu so konec predge napisana tale imena:

Rejpnjek Joan CM 2.
Drvič 3.
Korpič Štev. M 2.
Črnko Jan. M 2.

---

8. Predga.

9. post. pent. 1808 F. Sz. 1811. 1822. F. Sz.

Včio je vsaki dén vu cerkvi. Luc. 19.

Moremo vadlüvati, prel. kje, ka židovje, ki so Kristuša poslüšali, vu poslüšanji Kristuša rejči i vu božoj slüžbi so nás obládali. Ovo vsaki dén je Kristuš včio vu cerkvi i da vsaki dén ne bi njega poslüšali, ne bi vsaki dén včio. Poslüšajmo s. Lükača govoréčega: ves lüstvo čüdom je njega poslüšalo. Mi či v fkédni ednouk čüjemo rejč božo, že se navolimo, bole nás i teda vtrága poslüšati kak pa pregara predgati. Ništernoga sén obláda, ništernomi vnougo mišlenje ne dopisti, ka bi š čistim srcom rejč božo poslüšo. Záto vás opominam, prel. kje! naj vas židovje ne obládajo vu poslüšanji rejči bože, ostavte vu cerkvi mišlenje, delo svecko i či rejč božo poslüšate, z želenjom i s haskom poslüšajte, ar morete si premisliti od nevoule, štera na nas prihája, morete premišlávati od konca vašega žitka. Ar da so židovje eto nej činili, zato Kristuš se nad njimi skuzio ino joukao; ar da bi spoznao i ti i naj bole na ete tvoj dén, štera so na mér tebi; naprej je vido Kristuš razrüšanje Jeruzalem váraša i ves naroda, oni pa, kak slejpi so se veselili i osmijavali, ar so eta nej vidili. Tak se Jeremijaš joukao nad židovskim lüstvom proroküvajoči njim: sméti pod njühomi nogami, niti so se nej spoumenili s konca svojega. Joukoli so se eti kak vračitelje, ka betéžen váraš nej šteo vrástva jemati, štero je premišlavanje svojega konca; grešnikom naj zmožnejše vrastvo premišlavati od smrti, soudbe, pekla n. orsága. Velki Albertuš piše, ka kouran nejde nezaj vu gnezdou, či se glaža pepeo vu gnezdou dene, tak niti vrag[1]) nejde nezaj vu človečo srcé, či si človik od smrti premišláva. Ka naš žitek drügo kak glaž šteri se friško stere? Moremo premišlavati od našega konca, či ščémo srečno mrejti. Poslüšajte!

[1]) V originalu: vrak.

Pred sebe zemi, moj kñik, božo milostivnost i dugotrplivost. Jouko se Kristuš, ka grešnike mogao pokaštigati. Eto nam svidoči, boug pri Jeremijaš proroki: ovo obeselim moje neprijatele i pokaštam[1]) nje. Odlašo je njuhovo kaštigo na 38 lejt, zá to pali pri Izajaši veli: Tüho sam bio, vsigdár sam mučao, trpo sam, kak noseča ženska bodem gučao. Noseča ženska devet mejsecov nosi, potom toga z boleznostjov porodi, tak boug dugo grešniko na pokouro čaka z bolestjov, ali šče ali nej pokaštiga ga: tak židove dugo na pokouro čako, 3 lejta nerodnomi figovmi drevji ešče štrto leto živeti engedüvao, židom 40 lejt na pokouro nihao; či duže čáka na pokouro, tem vekšov kaštigov pokaštiga. Pouleg gnéšnjega s. ema. kaštigao je z bičom, sledi pa škorpijoni t. j. ščista je njé doli fundao.

Moreš znati, ka boža pravica je strašna prouti grešnikom, ar židovsko odebrano lustvo, šteroga telo na sébe zeo s porüšenjom pokaštigao. Zá to s. Paveo etak veli: ne zvisi se, nego boj se bogá, ar či je boug naturalskim vejkam nej engedüvao, morebiti ka niti tebi ne engedüje; gledaj dobrouto i strahoto božo nad židovskim narodom, nad tebov božo dobrouto, či vu dobrouti ostaneš, ovak i ti boš fundani. Ne hvalimo se, ka smo Abrahamo sinovje, t. j. kje, nego dobro činimo.

Naj lepšemi varaši, glasovitnoj cerkvi, dragoj zidini nej engedüvao, tak vsaka hiža vés hvaraš se máš bože kaštige bojati, tak je nigda Pentapolis varaš paradižom ete zemle fundao, tak Plurs, Hispalis bogat lejpi rumeni varaš z ognom použgao za greha volo, tak pred 136 lejti edna povouden 10 jezero lüdi zalijala. Tak i v etoj fari za vnouge psüje pija(n)stva ogrizávanje se morete bojati.

Židovsko lustvo šibe si je plelo, šterimi je sledi fundano, v cerkev so biče prinesli, šterimi so vö zbiti. Tak zdaj eti vu mojoj gmajni si biče pletejo svojim lagovim delom, šterim de je nigda boug kaštigao.

Pred vsejmi drügimi vči se bogá moliti i či je mogouče idi vu cerkev kak je Kristuš činio. Bogáboječega človeka prva dužnost nej samo svetek nego ešče delavne dni naj prvle vu cerkev idti. Dober sin, či od ked vu svojo domovino pride, prva skrb očo pohoditi. Oča naš i njegova hiža je cerkev, či eto ostavimo i prvle drugo činili, s kim pokážemo ka s mo božji sinouvje. Etak je včio Tobijaša angjeo na pouti: kak vu hižo stoupiš očinsko, včasi moli tvojega bogá, njemi lipou zahvali, idi k oči i küšni njega.

Vči se cirkvi poštüvati, poštenje i pobožnost nadignoti; či je Kristuš vö cerkvi zbio one, ki odavali i kipüvali, štera so na aldov slüžila samo, niti je nej dopusto, veli s. Marko, ka bi što posoudo skouz cerkvi neso, tem menje dopisti, ka bi što pijen vu cerkvi bio ali zgučavo z drügim ali svojimi očmi okouli gledo,

[1]) Pogrešno mesto: pokaštigam.

ar je pisano: hiža moja je hiža molitvena, vu šteroj drügo nej tribej dela kak bogá moliti, z bogom si gučati, naimre odpuščénje, ogibanje grehov prositi, grehe obladati, ponavlanje, jakost, skušavanje obladati, do smrti vu dobro(m) stalno ostati. I za istino naša cerkev je nej samo hiža molitvena kak Salamonova, nego studenec zveličanja, šteroga nam saja zveličanje. Či se svecki studenci vu redi, čistouči, poštenjem držijo, tem bole cerkvi, gde se boug hvali, gde je Kristuš vu olt(arskom) svestvi sam nazouči.

Či si svecki človik, vu cerkvena, vu düševna se ne mejšaj, čüješ vu gnéšnjem s. emi, ka one, ki odavali, küpivali vu cerkvi, g. Kristuš nji vö cerkvi stirao, ar cerkev je na boži aldov odločena. Za etoga volo Justinianuš časar za bože kaštige volo orság zgübo i nesrečno mro. Hosiuš Kordubenski püšpök etak njemi[1]) pisao: ostavi, prosim te, časar, ne mejšaj se vu düševna, cirkvena, vu etom dugovánji nam ne zapovidávaj, nego ona se od nás vči; tebi je boug orság dao, nam cerkev. Tak ravno s. Ambruš püšpök velo Valentinianuš časari: časara se palače dostájajo pope cirkvi.

Spoznaj g. Kristuša božo zmožnost, či vse odavajouče i kipüvajouče tak lejhko vö cerkvi zgono z ednim bičam, kak pa tem leži pokaštiga grešnike ne samo na etom nego na ovom svejti, gda pride soudit žive ino mrtve. Skazao je svojo božo zmožnost nad židoskim národom, tak si moreš premišlavati gizdavec, ka on ponizi, tak skoupi, ka on tvoje bogastvo ves rasiple z ednim ognjom i z drügov nesrečov kak nás vči s Lukač: nespameten, eto nouč do od tebe düšo prosili tvojo, štera si spravo, čida bodo?

Vči se zavrčti etoga svejta diko; na példo ti je lejpi Jerузalem váraš, lejpo vu njem bogastvo, lejpa zidina, zá to da bi prvle čüli vučenicje pravili so njemi: vučiteo, pogledni eto kaménje i eto zidino, za to odpisti, engedüj njemi. Ka je nj im odgouvoro? vidite ves eto lejpo zidino? ne ostane kamen na kameni, šteri se ne bi zrüšo. Eto se zdaj nam vsaki den pripeti vidiš časara vu pompi, ne ostane kamen na kamni, to je čonta na čonti, rebro na rebri, žila na žili. Vidiš lejpoga mládenca, ne ostane &. Vidiš močnoga oblikovga človeka, ne ostane &. tak je grešnikov čonte, kak oroslánj vküp potere, veli Ezehiel prorok. Záto ali pečina zemla lejs železo oceo srebro zláto vsa preido, neba zemla, rejč boža pa ne preide. Poslüšaj rejč božo vörno želno, ovak na nikoj prideš kak pleve i vekivečnoga skvarjenjá se nigdár ne ogneš.

---

[1]) Njemi: ne cesarju Justinijanu, ampak Konstantinu. Naš predgar ni dobro Fabra pregledal, ki govoriši o Justinijanu nadaljuje tako-le: Bene et cordate magnus ille Hosius Cordubensis antistes Constantinum imp. sic affatus est: desine, quaeso, imperator, ne te misceas rebus ecclesiasticis etc..

9. Predga.

10. post. pent. 1808.

Ki so se v sebi vüpali i drüge so zametávali. Luc. 18.

Či gli praznost trno malo lüdem se za greh vidi, či gli pošteni glás, kinče, telo, düšo zapravi, či gli praznost na krivovörstvo, na balvánstvo zapela, či gli pred bougom, pred svejtom, pred samimi vrágmi je odörna, či gli kaštigo, občinsko nevolo vu orsag prinesé, či gli prouti vrástvi poboljšanja prouti stoji, nebesa sprazni, pekeo napuni, dönog ki je čisti od etoga grejha, naj se ne zvisi i z farizeušom drüge ne zavrže govoreči: nej sam kak drügi lidje, ar čistouča je dobrvolen boži dár, šteroga boug nikomi nej dužen dati, kak svidoči s. pismo: znam, ka ovak čisti nemrem biti, či mi boug ne dá. I tak je. Ka čistouča je boži dár, znao je moudri Salomon, spoznao je nigda Sarenuš Apatuš i nouč den bogá molo, za to v noči je poslao boug angjela, šteri je njega od sküšavanja telovnoga osloubodo. Ka čistouča je boži dar, nej samo Salamon znao, nego spoznao je eto tüdi s. Tomáš: sküšavajouča njega nečista peršona vzeo je žergávo glavno i tak njou odegno, štero se na telko bougi povidilo, ka angjela poslo i njemi pojás čistouče v rouke dáo. Ka čistouča je boži dar, nej je samo znao moudri Salomon, nego i s. Cecilija je spoznala i gda bi železom opasana nouč den bogá molila: gospodne, naj se moje srcé ne vtepé, i zaslüžila je angjela varivača, šteri je njeno čistoučo varvo. Eto je svojemi zaročniki Valeriuši i svojemi brati Tiburtiuši aldüvala, nagovorila. (?) Ka čistouča je boži dar, nej je samo moudri Salamon znao, nego spozno je eto Eleazariuš grof, prisego doli djavši etak velo: g. Jezuš, od koga vse dobro i dár sája, jaz brezi tvoje pomouči nemrem čisto živeti, nego vüpajouči vu tvojem dári prisežém, ka do smrti mo čisto živeo. Či je dak čistouča boži dár, što se dak more vu njej hvaliti, ar tak vsa zgibi pouleg zvišenousti. Ki šče čisto živeti, more ponižen biti. Pred vás postavim, ka čista pred bougom, pred Kristušom, pred sveci i ešče pred grešniki vu preštimanji i vugodna (?); dosta pa tej je, ka sami radi bouga ostavijo, zato boug njim čistoče ne dá. Poslüšajte!

Pitam vas o prvim, vu kakšoj cembi i preštimávanji je čistouča pri bougi? Odgovorim: kak vu kakši cembi, ka čiste lidi ali divojinski, ali vu zákonskom ali dovinskem stališi boug na velko poštüje i na velko skrb nosi? Vu vrejmeni, gda je vsaki človik svojo pout skvaro, žaluvo boug, ka je človeka stvouro i zapovedo je, da ves ete svejt s potopom se doli zbriše zvün Noëma i njegove familije, on naj barko napravi, tak njegov žitek oslobodi. Velko čüdo ka eden Noë pred telko milijon i milijon lüdi živ osto! s kim si je on eto zaslüžo? jeli zá to, ka je plüg i drügo škër najšo? ali pa ka je gorice zasádo i vino najšo; člo-

večanskoga naroda veselje? ali pa ka se (z) njegovega pokolenja mesijaš naroudo? ali pa ka dugo lejt barko delo, s tem se prtio cejlomi svejti naj pokouro čini? Med drügimi je zrok, ka čisto živo, za to niti on se nej potono. Eto nam sam boug svidoči vu s. pismi: šou boš vu barko ti i sini tvoji, tvoja žena i žene tvoji sinouv. Ovo gde je možke od žens odloučo, naj čisto živéjo.

Za toga zroka volo boug na čiste lidi velko skrb nosi i nje svojimi angjelmi bráni. Na prej zemimo dvojo priliko nouvoga i staroga t(estamento)ma. Gda sta dva nečista Susano nej mogla na privolenje nečistoga žitka nagnoti, obrnovša lübeznost na beznoučo i toužila sta njou, ka pod ednim drevom sta njou najšla i ona je na polučenje kamenja osojena. Jeli je njou boug ostavo? nej, nego zbüdo je Daniel proroka, šteri z velkov ričjov kričáo: obrnite se nezaj na soudbo, ar je hamično svidočanstvo prouti Susani i ona je nekrivična. Ka se pripetilo, pita hamične svidoke Daniel prorok? pred sterim prorokom eden veli pod etim drevom, drügi pod drügim drevom.

Vrzimo oči na b(laženo) d(ivico) Marijo. Ona je bila zaročena s. Jouzefi s prisegov vekivečne čistouče; gda bi pamet zeo Jožef nosečo Marijo, nakano je njou ostaviti. Ovo angjeo se njemi vu sneh skázo govoréči: ne boj se Marijo za tivarišico vzeti, ka se od nje porodi, od s. düha se poprimle. Za kaj se boug tak skrbo za Marijo i za Susano, naj Susana s kamenjom se ne polüča, Marija naj se ne ostavi, naj obi dvej poštenja ne zgibita? Za to je nje brano, varvo, ar so jákost čistouče zdržavale. Susano je obrano Daniel, Marijo angjeo; i či vu drügom grehi je, njemi leži boug odpisti, kak pa nečistoučo, prvle se nad njim smiliva kak pa za nečistouče volo.

Pitam ob drügim, vu kakšoj cejni i poštenjej je čistouča pri Kristuši? Vu najvekšoj, odgovorim. Zakaj je Kristuš nej vu vekšoj starosti na ete svejt prišo kak Adam, ka bi njega lejhko zemle napravo i tak rejč boža telo vekše na sebe zéla i tak lejhko bi včasi predgao, zakaj se poroudo kak dejte? odgovorim, ka se teda ne bi od čiste d. Marije naroudo, ar čistouča nje se njemi povidila. Raj jelo (?) vu utrobi 9 mejsecov, raj je vu jasli' med marhov jouko, raj je mraz trpo, raj se bejžo vu Aegyptum od proganjačov, raj je bio podložen 30 lejt starišom, nad čida čistoučov so se čüdivali angjelje. Niti eto je nej zadosta, on na telko lübo čisto mater Marijo, ka žmetnej ostavo materno utroubo kak pa n(ebeskoga) očo.

Ka je on čistoučo na velko lübo, svidoči nam njegova s. példa. Odebro je on 12 apostolov i njé junake, Janoša med drügimi nezgovorno lübo za čistouče volo, s. Peter med drugimi ki je ženo meo mogo je ženo ostaviti i tak čistoučo zdržati.

Vu velkom preštimavanji je pred sveci. Zemimo naprej s. pismo, vu s. pismu etak veli s. düh od postele Salamonove: šestdeset najmočnejši' z Izraela, vsi najzevčenejši na boj, vsakoga sabla okouli zvezana. Čüdno delo; jeli je nej lepše sablo vu ro-

kaj meti kak okouli opasano? Oni so naj zevčenejši na boj, šteri svoje poželenje obládájo. Po posteli Salomona se razmi čistouča, vu šteroj sam boug prebiva; po 60 močni' se razmijo sveci, šteri do smrti za čistoučo so se vojili.

Julianus nemški junak pouleg trucanja starišev mogo vu zákon divojkov Bazilisov stoupiti, gda je prišla Bazilisa vu njegovo hižo i nezgovornim tálom lipou dehnola, pita njega zaročnica, ka tak lipou dehne, odgovori, ka Kristuš vu njegovoj hiži od čistouče dehne, včasi privolila, ka ona do smrti šče vu čistouči živeti, ono megnjeno Kristuš, b. d. M. z angjelmi so se njima skázali i vidila sta knjigo odprejto, gde sta njidva med sveci za pisana bila. Eto mate peldo, junacje i divojke, kak čisto morete do zakona živeti, eto mate na peldo, hižnicke, kak čisto i neotepeno more biti vaše srcé vu zakoni notri do smrti. Eto mate na peldo, dovci i dovice, kak čisto morete sprevajati vaš stališ notri do smrti.

Ka je vam činiti, či ščete vu čistouči živeti? Zemite peldo čistoga Aegyptuškoga Jožefa, štera vertinja na nečisti greh zapeláva i za plaš zgrabila, ostavo je plaš i vö je bejžo. Zakaj je vö bejžo? Zato naj pogledne zemlou i nebo. Zgledno se na zemlou, ar tam je pekeo i mantra za nečistouče volo; zgledno se na nebo, ar tam je blaženstvo i najem oni', ki čisto živejo. Eto máš troje vrástvo prouti praznosti, vari se, prilike bejži, či ščeš obladati i korouno zadobiti. Oh kelko vu pekli gori nesrečni' düš za praznosti volo, šteri bi zdaj na etom svejti čisto živeli, da bi eti bili. Oh kelko svecov i svetic je vu n. orsagi, šteri so tak s tejla i čont bili kak mi i dönog so čisto živeli.

---

10. Predga.

dom. 11. p. pent. 1808.

Deprecabantur eum ut imponat illi manum. Marc. 7.
Prosili so ga, ka bi polóžo na njega rokou.

Šteli smo v den(ešnjem(ev(angelio)mi, ka se je pripelao k Kristuši glüpi i nejmi zavolo zvráčenjá; šteli smo i tou ka lubl(eni) naš zveličiteo, gda je püsto prste svoje vu vüha glüpoga i plünovši se je dotekno jezika njegovoga gori se zglednovši v nébo je zdejhno. Obej dvej példi kam pouleg glüpoga proséčih prošnja, kam Kristuša vu nébo gledanje i zdihávanje na tou vči nás, naj vu potrejbčini pred vsejmi k samomi bougi zdihávajmo za pomouč.

Naj pa i naša prošnja pred bougom tak prijetna boude, liki je bila onih, ki so se za ev(angeliom)skoga betežnika zdrávje molili, potrejbno je naj vsaki dén z onov molitevjov živémo, na štero je sám Kristuš včio svoje učenike, ar lejhko vörjemo, ka zvün one molitvi, štere spraviteo je sám lubl(eni) zveličiteo, nikša

drüga prijetnejša ne more biti. Rávno ne dvojim v tom, ka dobro znáte, od kakše molitvi gučim jas zdaj, od gospodnove molitvi ali pa od očanaša gučim, šteroga tolmačenja dnes začavši vu naslediivajoči' nedelaj bom dale tolmáčo. Da je očanaš nájprva, najhasnovitejša i najmočnejša molitev i naj one vsaki tao vsaki neznani človik dobro razmi, vrejdno je i trno potrejbno ono tolmačiti. Poglednimo tak taki ob prvim, ka zadenejo vu očanaši one naprej hodeče reči, ete predgovor: Oča naš, ki si vu nebésaj. Po tom se navčimo ob drügim, ka prosimo od bouga vu očanaši po eti' rečáj: sveti se ime tvoje. Na obouje pitanje kratki bode odgovor, li dobro poslüšajte!

Prvo liki s. molitev gospodnovo ali pa očanaš začnem tolmačiti, potrejbno nam je znati, ka se vse, za štero moremo moliti i štero od bouga moremo prositi, vu očanaši zapéra, nahája. Či tak z(a) p(rimer) zdravje, srečo, dobro letino, trplivost, bláženo smrt, ali drügo takše prosimo od bouga, nej je potrejbno ta vu očanaš molitev notri djati i z imenom vö povedati, ar je tak vse, liki sam prvo pravo, ka od bogá ščemo prositi, notri vu očanaši, pa i zvün toga dobro zna boug naše nakanjenje i potrejbčine. Potrejbno nam je po tom toga znati, ka je očanaš sam g. Kristuš spravo, ki je najprvo svoje vučenike, po tom toga pa tej drüge fke (?) návčo na očanaša molitev, rávno za to se očanaš náči gospodnova molitev zové. Molitev gospodnova ali pa očanaš, liki je, z ednoga máloga naprej hodéčega guča i z sedem prošenj stoji. Naprej hodeči guč je eto: oča naš, ki si vu nebésaj. Z etov rečjov oča naš k samomi bougi gučimo, kakti k oči našomi; za očo zovémo bogá, ar je on človeka na svoj spodoben kejp stvouro. Očo zovémo bogá, ar on na vsakoga človeka očinsko skrb nosi pa je i právi oča boug, pa i vsamogouči oča, ki vsakoga človeka vu vsakoj potrejbčini lehko pomore. Pravi oča je boug pa vsaznajouči oča, ki vsákoga med nami zná i vidi potrejbčini. Pravi oča je boug pa i trno milostiven i smilen oča, ki v našoj potrejbčini na vse rad pomaga.

Da se pa molitev gospodnova etak začne: oča naš, nej je samo oča boug, nego i naš oča, ar je on vse nas po s. düjhi vu krsti svoje sini, öročnike i Kristuša Jezuša vekivečne pajdaše, med sebom pa prijátele včino.

Tak občinski oča je tak boug, ki je teliko sinouv i čéri oča, keliko lüdi hodi gori doli po svejti, ar ednoga nej ga med njimi tak zavrženoga komi té milostiven i občinski oča ne bi dopüsto, ka bi k njemi kričeci pravo: oča naš! Sliši zdaj že onih rejči, ki su nebésaj' tolmačenjé. Zakaj tak právimo bougi, ki si vu nebésaj da vöre naše štük drží, ka je on povsédig nazouči? Istina je tou, ka je povsédig boug nazouči, ki s svojov neskončanov bodoustjov vsa napuni, vu kom živémo, vu kom se giblemo, prebivamo i vsa štera so stvorjena, pa dönok z vrejdnim tálom lehko pravimo: ki si vu nebésaj, ar boug s posebnim .... vu nebésaj stoji, gde ga od lica do lica vidijo i lübijo njegovi odebráni.

Ali ešče i tako lehko právimo za bouga: ki si vu nebésaj, naj s tém znamenüjemo, ka po našoj molitvi srcá naša z ete zemlé gori ščemo zdignoti vu nebésa, vu naš öročni orsag. Vu tom tak stoji vu gospodnovaj molitvi bodoučega naprej hodéčega guča kratko tolmačenjé. Navčimo se zdaj že i ono, kaka prosimo od bouga, gda vu očanaši právimo: sveti se ime tvoje. Že sam naprej povedao, ka go(spo)d(no)va molitev ali pa oča náš z sedmi' prošenj stoji. Med tejmi prva prošnja etak sliši: sveti se ime tvoje. Zakaj prosimo naprej taki bogá, naj se sveti ime njegovo? Tou zá to prosimo, ar vsigdar i pred vsejmi ono moremo iskati i ono od bouga prositi, štero se njegove dike dostája, pa gda smo té cio zadoubili, te se moremo paščiti ona pripraviti, štera so ali nam ali našim bližnešim potrejbna. Proseči pa od bouga díke njegove na toj zemli valou razšerjenjé, tou želejmo, naj se on od vsej lüdih na zemli spozna i njegovo sveto imé z ednov pravov vörov povsédig svetí, hváli i zvišáva, naj se grejšnicke k bougi povrnéjo i na pokoure držánje nagnejo, naj se bože zmožnosti sveto imé niti s krivovörstvom i bloudnim vadlüvanjem niti z blaznostjov ali z nepobožnim žitkom nigdar ne všpota.

Ovo k(rščeni)ki! tá moremo prositi od bouga, gda vu očanaši pravimo: sveti se imé tvoje. Jeli smo prosili mi do séga mao vsa tá, gda smo molitvi go(spo)d(no)ve prvo prošnjou molili? Jaj, lehko smo tém ravno protivna prosili. Tak je kr(ščeni)ki! mesto toga, ka bi božega iména zvišenje iskali, lastívno hvalo našo smo povekšávali. Na božega poštenja povékšávanje bi se cejle mogli dati, med tém toga smo pa malo nej vsa naša dugovanja na tou obračali, naj od svejta kaj malomárne hvale dobimo. Božega s. iména blaznike bi mogli opomenouti, pokarati ali pokaštigati, med tém toga smo je s pačnimi našimi példami potrdili vu hüdoubi. Ali je od séga máo, oh vsega poštenja vrejdna boža visoukost! mo samo na svojo díko skrb meli vu vsej prilikaj, nájprvi i najvékši cio vsega našega gibanja po tom toga tou bode, naj te po njih pred vsejmi i ober vsej dičimo i zvišávamo. Ah bár da bi s.... žitka mojega mogao včiniti, ka bi tvojega s. iména poštüvanje vso pokolejnje, vsi narodje spoznali, poštüvali, lübili i lübivši povékšávali. Ámen.

---

11. Predga.

9. post. pent. 1809. Csöp. 1825. F.

Videns civitatem flevit super illam. Luc. 19.
Videvši varaš joukáo se nad njim.

Vsaki med nami zná, ka možka peršouna vu česti i zevčenosti bodouči na smej i joč pred drügimi se tak friško ne gene. Odned Pláto poganski človik piše, ka joč nej moške nego ženske se dostaja. Ka je dak, ka pouleg gnéšnjega s. e(vangelio)ma sin

med vnožinov nad Jeruzalemskim varašom začao joukati i na telko, ka niti od joča kučanja nej mogao gučati, kak svidocijo ete riči: ar da bi spoznao i ti i najbole na ete tvoj den. Nad kim se dak Kristuša srcé genolo, ka on pred vsejm lüstvom se joukáo? jeli nad kamenjom, zidinov Jeruzalem váraša, štero sam veli: ne nihájo v tebi kamna na kamni? jeli nad Salamona lejpov cerkevjov, nad palačami, čida porüšenje je naprej vido i proroküvao? Nej za istino, na kamenje boug njema skrbi niti na gjunce, veli s. Paveo. Opuščenje i porüšenje lüdi je objoukao, nej pa zidine. Eto je ednouk činio nazvestivši njim, ka Jeruzalema lüstvo prejde. Eto vsaki dén čini naš prel. zveličiteo videvši lüdi lagoj žitek. Veselijo se eti vu hidoubi, radüjejo se vu grehaj. Zroke pred vas postavim, za koj se Kristuš nad Jeruzalem varošom joukao. Poslušajte!

Prvi zrok, zakoj se Kristuš na Jeruzalem várošom joukao: ar on skrovnoga božega tanača je vido, ka Jeruzalem na porüšenje osojeni. Vido je, ka Tituš i Vespasianuš pridejo, opašejo, obsedejo i na zemlo povalijo sinke Jeruzalema. Ki má prijatela i čüje, ka njegov lübleni prijateo vu nevolo spadno, žáo njemi je nad njim i jouče se. Štém vu 1. kralevskoj knigi, ka Saul Davida na smrt osoudo. Eto čüjouči Jonataš joukao se nad Davidom. Telikajše vido je g. Kristuš, ka Jeruzalemsko lüstvo od n(ebeškoga) očé na skvarjenje osojeno, za šteroga volo sin boži z nebés doli stoupo i za to je z jočom njih volo nazvejsto. Vido je, ka Titus Vespasianus ouzdaleč idejo, kak oni oroslanje, šteri so deco rastrgali, ka so se (z) Elizaeuša sejroga osmijavali, ka varaš razrüšijo. Vido je one križe pouleg Jeruzalema pripravlati, na štere nevörno Židosko lüstvo vsaki dén 500 lüdi obejšeno. Vido je, ka Jeruzalemi tákši glád boude, ka matere svojo deco so pekle, sebé hranile, drügi videvši to hrano od radosti (?) so mirali. Vido je, ka dosta Židovov zláto požiralo, s tém odbejžalo, Rimlanci eto pamet zévši črejva so njim za zláta volo gori párali. Vido je, ka nišče z varaša nede mogao vö vujdti i ves varaš pun bode z mrtvimi lüdmi. Vido je, ka so lüdi za eden penez de se odávalo i cerkev de vužgana i na pepeo pride. Eto je zrok, ka zdaj že vu ednom že vu drügom mesti se najdejo i po svejti odpelani. Eto je tvoj kejp, oh grešni človik! ne bojiš se, ka i tebe nigda z grabov tvojí grehov opášejo, ne bojiš se, ka kamen na kamni ne ostane, ka tvoje kotrige na kotrigi ne ostane, či vu grehi mrjéš. Vu zemlou te povalijo, ka nigdár svetlosti n(ebeske) ne boš vido, či se vu žitki ne pobougšaš.

Židovje etomi spodobnoga so nigdar nej vidili, niti se nej bojali, za to njim veli g. Kristuš: zdaj so pa skrita od tvojí ouči. Gda se Jonaš na šajki pelao, zdignolo se je velko vötrovje i šajka se štejla pogroziti, vsi so se bojali, ves škér so vu mourje zmetali, Jonaš je pa spáo. Tak se zdaj z grešniki godi: ništerni se za düšno zveličanje skrbijo, ništerni pa vu grehaj spijo, na rejč božo, karanje düševno nika ne genejo, nego vu lagojni se veselijo. Tak se pripetilo z Ahab Izraela kralom, šteri Michaeaša božega

proroka naj šteo poslüšati, nego hamične, za to je tüdi vu bojni prejšo. Tak človik, šteri vu grehi obtrdne, nešče poslüšati s. e(vangelio)ma navuka, ona nasledüje, štera so tela, svejta i na slednje prejde pouleg nasladnosti svejta. Nadaja njega navada grehov i vüpanje dugšega žitka, i oboje dvoje na slednje ga zapela i vkani.

3. zrok, za koj se g. Kristuš nad Jeruzalemom skúzio: ar so oni vrejmena svojega pohodjenja nej spoznali. Greh včiniti je človečanske krhkouče, ali vu grehi obtrdnoti je vrajža lagojna. Ete varaš svojega n(ebeskoga) vračitela zavrgao i nej se dopüsto vračiti. Pitajte bar mater pamet zevšo, ka njeno dejte obetežalo, jeli ona se skrbi, na vsə kraje išče varstvo, šterim bi svoje (dejte) mogla zvračiti, či pa dejte nešče vrástva notri vzéti, kak se ona žalosti. Eto je činio boug z Jeruzalemskim varašom i zdaj čini z grejšnikom. Poslao je svojega sina vračitela z nebés s čida krvi smo vrastvo doubili s. sakramento(v). Predgáo je njim s. Iván pokouro, nazvejsto pravico, mourili so ga i na vekše vse proroke. Eto zdaj čini z grešnikom. Dao ti je miloščo vu s. krsti, po grehi si je zgübo, ešče drügi fart po pokouri se nad tebov smilivao i tou si zavrgáo. Zdaj vsaki den akouli tebe stoji i jouče se nad tebov i dönog z Jeruzalemom se neščeš strsnoti.

Ar je vido, ka njúhov vesélje je trno kratko, šterim si vekivěčno mantro kupijo, odned veli: i najbole na ete tvoj dén, štera so na mér tebi'; sledi pa pride dén žalosti, gda se Jeruzalem porüši, ar samo ešče 40 lejt odcaja gjé. Či ščete znati, kak ktratko je eto vrejmen, včite se, kak na malo mi edno vöro poštüjemo. Kak Aristoteleš svidoči, ka vu Hypalis vodi je stvár, štera samo eden (dén) žive: z ranja se na svejt dá, o poudne na svoj stan stoupi, okoli južine obsiri, večer žitek skonča. Eta stvar samo eden dén živé i mi ete den za ni koj držimo, i dönog njoj se žitek dugi vidi. Tak naš žitek 50, 70 i stou lejt na vekivečnost gledouč je nikoj nej, niti edna minuta, tak či što vu vsom žitki vu bojdi kaj sveckom veselji živé i po tom toga jezero i jezér lejt glád i žejo more trpeti t. j. n(ebeskoga) orsága nigdar ne vidi, kakša žalost njemi bode, ka on vu kratkom žitki nigdar bougi nej slüžo. Poganska navada nigda bila, ka človeka do cajta so krmili po tom toga mourili i hamičnim bougom gori aldüvali, ki eto smrt bi znáo što se ne bi za male dobroute strašo. Tak zdaj ništerni kje poganskо navado držijo etc.

Eta je nad svojim lublenim Jeruzalemom naprej vido, drügi varaške nad sebov pogibelnost meli, ali samo nad Jeruzalemom se samo jouče, ar njou ober vsej varašev je zviso, največ dobroute včino, želo naj bi ona cvela na cejlom svejti. Mogli so razmeti, ka nje lübi ž njegi' skúz, ar či se nad Lazarom mrtvim jouko, tem bole bi mogli pamet zeti, gda se pred cejlim lüstvom skuzio, ka nje najbole lübo.

Jefte Izraela sodec je nigda oblübo, či srečno z boja nezaj pride, što o prvim pred njega bougi gori aldüje. Nezaj se obr-

nouvši z boja edna jedina či njegova prva pred njega prišla, njou zaglednovši záčáo se joukati i svoj gvant trgati. Eto je pelda Jeruzalema, eto je pelda grešnoga človeka, ar on je z éte gori aldüvani: na telko te lübo, ka za tebe gori aldüvani, vu krsti te posveto, vu firmi znouvič z miloščav potrdo, vu s. oltarskom svestvi kelko farti nahrano, vu pokouri z grehov vö sčisto, vu betegi s. oljom namazo, i dönog nesrečen Jeruzalem, nesrečen grešnik njega zavržeš etc. Či se Kristuš jouče, jouči se ti, grešnik, nad tvojimi grehi, ar pride vrejmen, gda de sabla pri glavi . . . . . .

---

12. Predga.

10. p. pent. 1809. F. Sz. 1823. F. Sz.

Duo homines ascendebant in templum ut orarent. Luc. 18.
Dva človeka sta gori šla vu cerkev, ka bi molila.

Inter allia praecepta, quae praescripsit Ecclesiastes, etiam istud tradit c. 4. Custodi pedem tuam ingrediens domum Dei; indicans haud dubie non parum referre, qua ratione quis ingrediatur templum; ut cum fructu in eo moretur et inde regrediatur. Certam ergo dispositionem et virtutum comitatum requirere videtur. In cujus rei figuram templum Jerosolymitanum in edito erat loco; ut intelligeremus, ascendendum nobis esse cum conatu et labore aliquo tam corporis quam animi, cum in gredi templum volumus. Sed forte videbitur aliquibus supervacanea et puerilis quaestio, quomodo intrandum sit in templum. Nam surgo, ait aliquis, mane hora septima, dein capillos pecto et plumas inde excutio, tum contemplor me in speculo, post sumo vinum adustum aut ientaculum pro confortamine, deinde ad forum abeo et cum sociis confabulor, donec inchoëtur concio, tum audio concionem et peracta concione missam, si non

Med drügimi zapovidmi, štere s. pismo pred nas dáva, je eta: Pazi na stopaj tvoj idouči vu božo hižo; šterim nas vči i velka naša dužnost je, s kakšim tálom vsaki more vu cerkev idti, naj s haskom se vu njej midi i odnod nezaj ide. Želej od nas pravo pripravlanje i lejpe jakosti, gda vu cerkev idemo. Jeruzalenska cerkev je bila na brežčeci, naj razmimo, ka s trüdom tela i düše moremo vu cerkev idti. Ali morebiti bi što velo ali pa mislo: kak morem jas s pravov pripravov i z lejpimi jakostmi vu cerkev idti, da trüden késno gori stanem, moje telo i utroub (?) morem spucati i ščistiti, moje telo nahraniti, na marho i verstvo skrb nositi, i pouleg eti' duge pouti, vnougoga guča na pouti dosta krat pou meše ali pa predgje morem zamiditi. Ali dosta načišim tálom se moremo pripreviti, gda idemo vu cerkev, naj s hasek (!) boga molimo i z duševnim haskom nezaj vö idemo. Dokeč na kraci pred vas postavim, poslüšajte!

integram, saltem dimidiatam. Sed heustu, bone vir: non est iste modus ingrediendi templum. Longe alia ratione dispositus esse debes, si cum fructu visitare templum velis: et quidem hac quam dicam.

Primo. Ingrediendum cum timore et reverentia; quia est domus dei et aula coelestis regis. Unde in Levitico vocatur sanctuarium c. 19. sanctuarium meum metuite, ego dominus. Et cap. 26. Pauete ad sanctuarium meum. Hebr. vocatur Hechol id est, basilica vel palatium augustum. Item Hachazarach id est auxilium vel aula ut interpretantur 70. Jam vero quis magni alicujus regis palatium et aulam non intrat cum modestia et reverentia? quis cum risu aut clamore? Unde s. Chrysost. hom. 15. in ep. ad Hebr. ait: Aulam regiam intraturus et habitu et oculis et incessu cunctisque aliis te componis et adornas: in ecclesiam vero ingressurus, ubi vere est aula regia et talis qualis coelestis est, rides S. Bern. in ser. de 4. mod. orandi ait: Ad templum accedendum, velut si ranuncula vilis proserperet de palude etc. Et David ps. 5. Introibo in domum tuam, odorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Hinc templum Jerosolymitanum in formam leonis exstructum fuisse vult Arias Montanus; unde et rabini aiunt ei nomen Ariel inditum fuisse id est leo dei scu leo fortis. At multo magis nostra templa sunt Ariel, quia semper ibi adest et dormit apertis oculis in eucharistia leo di tribu Juda. Legimus 4. reg. 17. deum in Assyrios, qui habitabant in terra sancta

Vu cerkev moremo z bojaznostjov i poštenjom idti, ar je cerkev boža hiža i dvor nebeskoga kralá. Zá to veli sam boug: bojte se s(vetoga) mesta mojega. Što dak vu cerkev z bojaznostjov i s poštenjem ne bi notri šou? što dak s smejom i s kričom i z gučom more vu cerkev idti, kak eti ništerni k(rščenic)je majo navado? Zlativušt s. Janoš veli: Gda vu cerkev idete, vaše telo, oči, hodba morejo lipou na poniznost biti, ar je boža hiža, dvor n(ebeskoga) kralá. Što se dak vüpa smijati ali gučati? Gda vu cerkev ideš, veli s. Bernard, na mali ponizno moreš idti, ar je pisano: Šou bom vu cerkev, molo mo boga vu bojaznosti, vu poniznosti. Jeruzalenska cerkev je sezidana bila na formo oroslansko, ar vu njej je boug močen, kak med stvarjouv naj močni oroslán; tem bole naše cerkvi, gde sam Kristuš vu krüšnom kejpi nazouči. Štém vu s(tarom) t(estamento)mi, ka g. boug na Asyriance, ki so vu s(vetoj) zemli stáli i bogá se nej bojali, orosláne poslo, ka so nje razčejsali. Dosta bole s(veta) zemla je s(veta) cérkev. Zá to se moreš bojati, moj k(ršče) nik, ar oroslanj boži, biči na tébe ednouk ne vdarijo. Čüli ste preminoučo nedelo s. e(vangelio)ma, ka g. Kristuš one, ki so vu cerkvi Jeruzalenskoj odávali za aldov, vö cerkvi zegno.

Judaeorum et non timebant dominum, immisisse leones, qui interficiebant eos. Atqui multo sanctior est terra ecclesiae benedicta terra Palaesthinae. Time igitur, ne tua irreverentia exites leonem illum. Nonne leonem se exhibuit ante octiduum dominus in eos, qui in templo irreverenter vendebant et emebant? Si ergo dominus, inquit venerab. Beda hom. 7. in quadrag, nec ea volebat vaenumdari in templo, quae in templo volebat offerri: quanta putas animadversione puniret, si invenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes aut alii cuilibet vitio mancipatos? haec. Beda.

Secundo. Corde contrito: quia si inimicus dei es, quomodo in domum illius intrare audes? Si cui multum debeas, nec animum aut vires ad solvendum habeas, eius domum vitas, nec transire vis. Quo modo tu ergo domum dei, cui tanta debes, ingredi audes? Propterea s. Hieronymus adversus Vigilantium ait: quando iratus fuero et aliquid mali in meo animo cogito, vero et me nocturnum phantasma deluserit: basilicas martyrum intrare non audeo; ita totus et corpore et animo contremisco. Tentavit quidem ingredi Maria Aegyptiaca, dum adhuc scateret vitiis et turpitudine, nec adhuc de poenitentia cogitaret, templum Jerosolymus; sed ter occulta vi ab ingressu repulsa est nec ante potuit ingredi, quam in se rediens et ad b. Mariae virginis imaginem prae foribus orans id impetrarit; ut est in eius vita. Quid igitur? inquies. Non ergo liceat ingredi peccatori? licet sane, si

Tem bole tebé nemre trpeti, ki po cerkvi okouli glédaš, smiješ se, zgučavaš ali pa kaj sveckoga misliš, mesto ka bi bogá molo ali popejvao.

Vu cerkev vsaki k(ršče)nik more s potrtim srcom idti, ar či si boži neprijateo, kak vüpaš ešče na cintor stoupiti, da nejmaš telko, ka bi tvoj dug plačao? S. Hieronimuš piše Vigilantiuši govoreči: gda sam čemeren ali kaj lagojega vu srci mislim, ali se mi kaj čüdnoga senjalo, nej sam se vüpao vu cerkev idti, vu šteroj svécov i mantrinikov tela ležijo na telko, ka se mi je srcé i telo strousilo. Skušávala je eto Egiptuška ženska po imeni Marija, naimre, ka vu grehaj i grdouči bodouča štela vu cerkev Jeruzalensko idti, ali tri farti od s. düha nezaj zgonjena dokeč pred kejpom b(lažene) d(evice) M(arije) nej svoje grejhe objoukala, svojih grehov se nej vö sčistila. Jeli dak grejšnikom nej slobodno vu cerkev idti? Naj publikanuša nasledüjejo, slobodno, ali s potrtim srcom, naj se spovej, svoje grehe objouče. Zlati' vüst s. Jánoš piše: Dokeč sam grešnik, te čas ne vüpam vu cerkev

publicanum imitetur, si corde contrito et ut peccata sua ibi defleat, intrare velit. Etsi enim peccator, non prohibetur ab ingressu templi, ut inquit Salvian. l. 3. de provident. debet tamen is aliter non intrare, nisi ut mala antiqua defleat. Et similiter s. Chrysostomus de non contemnenda ecclesia dei ait: At enim pecator sum, inquis, neque possum ad memoriam martyrum accurrere. Quando quidem peccator es, occurre ut iustus fias. Licebit ergo peccatori intrare, si instar publicani illius veniat: si stet retro, si percutiat pectus suum, si oculos demittat, si agnoscat peccata sua et veniam petat. Quemadmodum serpentis quoddam genus, inquid August. ad Julian. com. de perfecta justitia, cum it ad bibendum, priusquam ad fontem venit, omne venenum evomit: ita christianus, cum ad orandum accedit omnem iracundiam et odium proximi deponat. Haec ille. Ecclesia enim fons est gratiarum, e quo per orationem et verbi dei auditionom bibimus; depone ergo peccatum ad eum ingressurus. Si licet tibi secure intrare domum creditoris tui, si vel pecuniam soluturus afferas, vel fidem facere de solutione velis etc. Intellexere hoc antiqui Christiani; ut enim huius regulae commonerentur, prae foribus ecclesiae in vase od hoc destinato manus lauabant; cuius loco postea remansid vas aquae benedictae in ecclessiae ingressu poni solitum, ut ostendit Cornel. a Lapide in I. ad Timoth. c. 2. Hac enim caeremonia non tam requirebant puritatem manuum et lotionem corporalem, quam spiritualem

idti. Či si grešnik, idi vu cerkev, naj se spravičaš. Slobodno grešniki kak publikánuši vu cerkev idti, naj v prsi bije, svojimi očami naj doli gleda, naj svoje grehe spozna i tak odpüščenjé dobi. S. Aguston doktor naš vči, ka edna istinska kače je, štera prvle liki pit ide čemér svoj vö vrže: tak k(rščans)ki človik prvle liki v cérkev ide more srditost, odürjavanje doli djati. Cerkev je ono s. mesto, gde po molitvaj i poslüšanji bože rejči človik zadobi božo milošče. Naši prvi k(rščenic)je prvle liki so vu cerkev šli, žegnjenov vodouv so si roke zeprali, z etim so znamenüvali, ka srcé od vsega greha more čisto biti, kak piše s. Paveo apostol: gori zdignovši roké vaše brezi sirditosti i krejganja, guča. Za to kak vu cerkev stoupiš, poškroupi se žegnjenov vodouv govoreči: poškroupi me, gospodne, s hyžopom, bilejši bodem od snejga.

cordis a sordibus peccatorum: iuxta id. I. Tim 2. Leuantes puras manus sine ira et disceptatione. Alioquin enim audirent id Esa I. Cum extenderit is manus vestras, auertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam, manus enim vestrae sanguine plenae sunt, id est, peccatis. Igitur cum ingrederis templum, asperge te aqua benedicta et per hoc recordare contritionis dicque cum Davide: Asperges me domine hyssopo et mundabur.

Tertio. Cum abiectione saecularium et inanium curarum; quia maximum ibi negotium tibi peragendum est, maximaque cura et attentia habenda ut cum deo decenter et salubriter loquaris, quae petis impetres, in templo accumbenti decentri inter angelos ministres; quae omnia si saecularibus tuis curis intentus sis, peragere non poteris. Unde s. Nilus in diversis capitibus: ecclesiam, inquit, ut coelum adi et nihil in ea aut loquere aut age, quod terram sapiat. Igitur ingredientes ecclesiam in limine eius curis nostris dicere cum s. Bernardo deberemus: expectate hic foras, do nec exeam; ut refert Osor. to. 4. Conc. Laurentius Beyrlinck in apoptheg. Christ. u. oratio, refert eum dixisse limini: Caeteras meas curas tibi committo, donec hac me cura liberauerim. Quod videtur didicisse vir sanctus ab Abrahamo (gen. 22.) qui immolaturus iuxta praeceptum domini filium in monte Moria, ubi postea Salomon aedificavit templum Jerosolymis (ut refert Cornel. a Lapide ibi) dixit servis: Expectate hic cum asino,

Vu cerkev idouči človik ves svecko mišienje i delo more na kraj djati, naj vu cerkvi z dostojnim tálom z bogom guči, štera prosi od boga zadobi, vu cerkvi dostojno i vörno med angjelmi bougi slüži. Več nas eto s. Niluš: gda vu cerkev ideš, tak da bi vu n(ebeski) orság šou, vu njej nika ne misli, nika ne čini, štera so zemelska. Navčo se eto človik od Abrahama, šteri idouči aldüvat sina svojega velo je slugom svojim pouleg briga Moria, gde je sledi Šalomon Jeruzalensko cerkev sozidao: čakajte eti naj mi, gda aldov včiniva bougi, se nezaj obrnéva. Tak ti, grešnik, gda vu cerkev ideš, pred dverami ves svecko mišlenje moreš ostaviti. Eto je zapovedo g. boug Mojzeši idoučemi aldov činit: odveži vezalje s tvoji' noug, ar ono mesto na šterom stojiš, je sveto. Po črejvlaj se razmi ružno grdo svecko mišlénje. Eto navado so ešče poganje meli, kak piše Pythagoras; z bousimi nogami so aldov činili hamičnim bogom. Vu Aethiopii je nej slobodno k(rščan)om vu cerkev idti, kak z bosmimi nogami; nam je nej

ego et puer illuc usquae properantes postquam adoraverimus, reuertemur ad vos. Relinquamus igitur foris asinum curarum saecularium in templo oraturi, quia nec asinus nec illae curae pertinent ad templum. Hoc etiam sensu dictum intelligere possumus Moysi ingressuro ad locum sanctum: solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quostas terra sancta est. Exod. 3. Calceamentum sordidas et mundanas curas ac cogitationes notat. Inde id Pythogorae: nudis pedibus sacrifica. Idque faciebant sacerdotes veteris legis, uti colligit Caietanus, Lipomanus, Ribera ex eo, quod lauare pedes jubentur ante ingressum. Exod. 30. Mauri etiam et Saraceni templum non ingrediuntur nisi depositis calceis ob reverentiam erga templum. Sed nos hanc caeremoniam rectius adhibemus sensu spirituali si, quas dixi, deponamus curas et ut ait s. Bernardus ser. 15. in apoc. inuolucra carnalium cogitationum. Aethiopiae legatus Zabazago apud Goënsem Damianum ait: nobis (Aethiopibus Christianis) non datur potestas adeundi templum nisi nudis pedibus, neque nobis licet in ipso ridere, loqui, obambulare; quia templa simila sunt monti Sinai, ubi dominus Moysi dixit: solve calceamentum etc. Notent hoc Christiani caeteri.

Quarto. Cum humilitate; quia si viri principes non facile tolerant coram se et in domibus suis superbos; multo minus deus, qui superbis resistit, humilibus autem det gratiam. I. Petri 5. Unde prou. 16. abominatio domini est omnis arrogans. Quod angelus ille ostendit cum eremita slobopno vu cerkvi gučati, smijati, okoli glédati, hoditi, ar cerkvi so spodobne Sinai bregi, gde boug Mojzeši velo: odveži reménje s tvoji' noug. Na eto i vi k(rščan)je dobro pazite.

Vu cerkev moremo s poniznostjov idti, ar či svečka gospoda gizdavcov vu svoji' hižaj nemre trpeti, tim menje boug vu cirkvaj. Piše s. Peter: boug gizdavcom prouti stoji, poniznim pa da miloščo. Páli vu drügom mesti: Vsaka gizdost pred bougom je odörnost. Pokaže nam eto s. Antal

per eremum ambulans, ut refert ex vitis patrum s. Antonius 4. p. summae tit. 14. c. 6 §. I. qui transiens juxta cadaver hominis faetidum non clausit nares; clausit vero transiens elegantem et superbe vestitum juvenem: cum eremita contrarium fecisset. Col ligere idem possumus ex hodierno evangelio; superbus enim pharisaeus deodisplicuit, humilis publicanus placuit Maxime vero offendit hic faetor superbiae deum et angelos in templo; quia ibi tanquam convenimus et oramus: panem nostrum quotidianum da nobis. Quis autem ferat vel audiat mendicum superbe vestitum et unguentibus redolentem? Certe minatur his grauiter deus. Amos 6. Vae vobis optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel. Et Soph. I. Visitabo super omnem, quiarroganter ingreditur super limen in die illa, qui complent domum domini iniquitate. Propterea s. Elisabetha regis filia si templum intrasset, de capite coronam deponere solebat, eam facti sui causam afferes, quod non deceat ibi humanum caput aurea corona radiare ubi deus spinis coronatus repraesentatur. Surius tom. 6. in vitam eius c. 3. Similiter Theodosius iunior imperator in concilio Ephesino tom. 5. c. 21 de se ipse loquitur: Nos qui legitimis imperii armis nunquam non circumdamur, quosque sine armatis stipatoribus esse non corvenit, dei templum ingressuri foris arma relinguimus et ipsum etiam diadema, regiae maestatis insigne, humiliter deponimus et sacra altaria munerum tantum offendorum causa accedimus; quibus quoque oblatis ad extimum coms példov, ar 'da bi se angjeo z eremitom šétao idouča pouleg vonjéče mrline ereta se nous zatekno ungjeo pa nej, idouča pali pouleg gizdavoga mladenca angjeo se nous zatekno, ar gizdavec pred bougom i pred angjelmi smrdi. Eto nas vči pelda z gnéšnjega s. e(vangoli)ma, ka ponizen pubikanuš se bougi povido, gizdao farizeuš pa nej. Tak i mi vu cerkev moremo ponizni idti kak koudiške, šteri prosimo boga i molimo se njemi za vsakdenešnji krüh, koudiša gizdavoga pa nišče nemre trpeti niti boug niti angjelje niti lidjé. Za istino strašnim tálom se boug prti pri Aomš proroki: Jaz vam poglavnikom, glavám lüstva idučim z gizdostjov vu cerkev Izraela. Pali: Pohodim s kaštigov vsakoga gizdavca idučega vu cerkev, šteri s hidoubov napunio s. mesto. Dobro je znala eto s. Ožebeta kraleska či: gda je vu cérkev šla, doli je djála svojo korouno. Tak kralouvje, gda su vu cerkev šli, rožgjé so pred dverami cirkvi doli zdejvali, ar boug vu crkvi velko poniznost želej.

munemque atrium mox nos recipimus, nec quidquam ex propinqua divinitate nobis arrogamus. Haec Theodosius. (Nemo in ecclesia magnus est, omnes parvi sumus: licet alii principes, alii subditi, quia coram deo sumus, cum quo comparati omnes aeque nulli sumus, sicut montes et colles respectu coeli, ut advertunt mathematici; non enim est notabilis in altissimo monte minor coeli distantia, vel maior stellarum apparentia, quam in colle, plano aut valle. Unde merito superbis illis, qui velut superciliosi montes in templo stant et quandoque imperiose agunt, dicitur id Zach. 4. Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum. Zorobabel reparator templi erat et per hoc figura Christi. De nocte differentia quidem inter stellas est, quoad magnitudinem et claritatem, adveniente tamen et praesente sole, omnes aeque obscurae fiunt et pariter se abscondunt, ita ut nulla tunc inter eas sit differentia: ita dum ante faciem dei in templo sumus, omnes obscuri sumus, nemo altero maior vel clarior est; tametsi alioquin in mundo unus altero maiorem obtinet dignitatem et locum.)

Quinto. Tempestive veniendum; et quidem ad initium missae et aspersionem aque lustralis. Cur enim putatis sacerdotes cum aqua illa in templo circuire? num ut canes aspergillo ejiciant? num ut sedilia lustrent? Non sane, sed ut homines ea aspersione ad devotionem praeparent. Verum putant aliqui vilium etabiectorum esse, ad initium missae venire, nobilium vero et opulentorum serius venire. O insaniam! Quid enim isti? Nonne videri

Vu cerkev dostojnoga vrejmena, hrano moremo pridti, ka niti s. meše niti s. e(vangelio)ma, niti eden tao predge ne zamidite. K(ršče)nik, ki šče vörno pod mešov, predgov bougi slüžiti, prvle ki se vküp zazvoni, (mor)e vu cerkev idti, tak svoje sircé pripraviti, more biti vu srci kaj ružnoga je, za šteroga volo boug njegove molitvi ne poslühne, ar kak z vonjéče črpnje lejpe rože nešćeš zéti, tak z grešnoga srca nešče boug molitvi poslühnoti.

volunt, dum coram tota multitudine ingredi templum volunt? nonne alios perturbant? Placent sane hi diabolo, qui aliquando a s. Dominico in chorum ductus et interrogatus, qua in re ibi maxime fratres tentaret, respondit: ut tardius veniant et citius exeant. Antonin 3. p. hist. tit. 23. c. 4. §. 6. Sed quantum isti diabolo placent, tantum deo et angelis displicent. Legimus de ciconiis, quod abiturae ad certum diem caetum et conventum cogant et postremo venientem dilanient. Pier. l. 17. hierogl. Castigant ergo tarditatem et pigritiam ciconiae et non castigent homines? sane metuendum, ne istius modi limaces aliquando portam coeli negligant et clausam sibi inveniant cum fatius virginibus.

Sexto. (To ni upotrebljeno pa se za to tudi ni ponatisnolo.)

Septimo. Cum bona intentione et imprimis casta mente. Multum in intentione situm, quia rectificat totum opus. Igitur ut ambulatio et motus secundum Aristotelem naturaliter incipit a dextro: ità tu ingressurus templum, pedem dextrum prius effer, hoc est, bona et sancta intentione ad templum accede. Plutarchus de templo Apollinis ait, ingredientes templum admoneri solita ea voce: hoc age, hoc age q. d. quod in templo agere decet. Tu idem tecum statue: ingredere ut deum adores et venereris, ut doctrina et gratia implearis. Sed quam multi non considerant, cur templum ingrediantur. Quam multi vana imo mala intentione veniunt. Quidam ex consuetudine tantum, quia vident etiam alios ingredi, nec habent domi socios, quibuscum interim fabulentur. Odörna navada je eti ništerni k(ršča)nov, šteri, gda se Kristušovo telo vö dene, ocvüna cerkvi stojijo, gučijo, osmijavajo, ar eta se ne dostájo svetešnje dni vu drügom mesti, nej pa na cintori, gde dosta sveti' teje leži. Pelao je nigda s kordov zvezanoga vraga s. Dominik na okouriš, pita njega kak on najleži lidi sküšava. Odgouvoro njemi vrág, najleži sküšava, či kesno vu cerkev idejo i hrano s cerkvi vö idejo. Eti se vidijo vragi, ali bougi niti angjelom nej. Piše Piereriuš, ka štrkouvje na istinski den vküp pridejo i šteri ob slednjim pride, njega hrastrgajo. Tak kaštiga boug mrzle k(ršča) ne z düševnov smrtjov, šteri kesno vu cerkev pridejo, ešče s. meši nej konec, že vö idejo.

Vu cerkev moreš idti z dobrim nakanjanjom, s čistov pametjov, od etoga visi tvoje dobro delo. Za koj ideš vu cerkev? Za to naj boga moliš, naj s. rejči navčiš i z božov miloščov, z dühom se napuniš. Jeli dak vsi z etim nakanenjem idete vu cérkev? Nej za istino, ar ništerni za to idejo naj drügi njúhov gizdav gvant vidijo, ništerni z návade, ka drüge vidijo, ka nejmajo doma pajdášov, šterimi bi si zgučávali. Eti tak idejo v cerkev kak pes z vertom, šteri kakši je notri prišáo takši vö ide. Mrzli k(ršče)nik vu cerkvi nika bougi niti svojoj düši dobra ne čini, ešče greh má, ka drüge pači; na etom s. mesti zobstom vrejmen troši. Dužnost k(rščeni)ka je eto, naj s poniznim srcom boga moli ali

Veniunt hi non aliter ac canes cum suis dominis; quales intrant, tales exeunt. Alii ut ostentent vestium aut formae decorem, quasi ecclesia sit forum, ubi hominum inani gloria et favor ematur et vendatur. (S. Chrysostomus in I. ad Tim. 2. ad mulierem nimio vestium ornatu templum adeuntem ait: an saltatura ad ecclesiam pergis? nunquid hic nuptiae et lasciuiae oblectamenta conquiris? nun ut tui spectaculum praebeas, advenisti? num tibi nunc instruendus est thalamus? non iste supplicis est habitus. Accessisti ut deum pro peccatis tuis depreceris, ut cum gemitu et lachrymis ve-niam petas etc. Alii, ut videant alios, quasi ecclesia sit theatrum spectatorum vel prostibulum faeminarum. Certe vel ipsis gentilibus eiusmodi legem positam fuisse scribit Cicero l. 1. de legibus: ad divos adeunto caste, pietatem tenento, opes amouento, si quis secus faxit, deus ipse vindex esto. Clemens etiam Alexandrinus refert supra portam templi Epidauri scriptum fuisse: Esse decet castum, sancti qui limina templi ingreditur. Viderint impuri Christiani quam ab ethnicis confundantur. Sed quid de his deus ad Jeremiam? Tu ergo noli orare, inquit Jer.7. pro populo hoc nec assumas pro eis laudem et orationem, nec obsistas mihi, quia non exaudiam te.Sed quam ob rem? ob quod delictum? Quia fecerunt malum in oculis meis, dicit dominus, posuerunt offendicula sua in domo in qua invocatum est nomen meum. Et quid mirum non audiri in templo eum, qui in ipso templo peccat?

Videmus igitur, auditores, non frustra monuisse ecclesiasten:

pa popejva, vörno Kristuša reči poslüša i tak pouleg njih živé z božov miloščov i s. dühom se napuni, düši pa n(ebeski orság správi.

custodi pedem tuum ingrediens domum dei. Multi enim, ut vidimus, in ipso templi limine, impingunt et graviter offenddunt, etc.)

---

13. Predga.

Dom. 10. p. pent. 1809. 18. FL.

Naprej prešteti e(vangeli)om od farizeušov guči. Farizeuške, liki sam vam že več krát pravo, so trno lagovi lidjé bili, či gli' so se za naj pravičnejše i pobóžnejše na svejti držali i svoje bližnje zametávali. Jezuši so se nikako nej vidili, ino je več krát svojim vučenikom i drügim lidém pravo, naj samo farizeušov ne nasledüjejo. Pouleg rázuma den(ešnjega) ev(angelioma) je pa i samim farizeušom razmeti dao, ka je njihova cejla pobožnost samo edna skažljiva pobožnost ino ka pri bougi nikaj ne valá.

Med onim lustvom, štero je Jezuša vu Jeruzálem idoučega nasleduvalo, so bili i niki farizeuške. Gda je po toj svojoj pouti Jezuš svojim vučenikom i ovomi lustvi pokázao, ka nej trbej taki od molitve gori hejnjati, či ga boug taki na prvo prošnjou ne posluhne, je na dale pokázao po ednoj príliki, ka i ponizno moremo bogá moliti.

Dva človeka, veli on, sta gori šla vu cérkev, ka bi molila; Eden med njima je bio farizeuš i te drügi publikanuš. Farizeuš si je zébrao edno posebno mesto vu cérkvi; on se je odlouči od drugi' ludi, naj bi ga tém bole vidili pa je molo, etak: O boug, hvalo ti dájem, ka sam nej zgrablivec, krivičen, loter i drugi veliki grejšnik, liki drugi lidjé, kak i éte publikanuš, šteri je ravno zdaj eti vu cérkvi. Jaz se postim dvakrat v tjédni, jaz davan desetino od vsega, ka ládam. — Publikanuš je pa stao vu naj zadnjen mesti vu cérkvi, ar kak grejšnik je nej smeo dale notri idti. Ešče je i ouči nej smeo gori pozdignoti na nébo, nego se je v prsi bio govoreči: Boug bojdi milostiven meni grejšniki. Gda je Jezuš tou priliko njim povedao, na dale je i eta pravo: Jaz velim vam, te publikanuš se je bougi povido pa njemi je svojo miloščo dáo, ali farizeuš se njemi je nej povido. Ar šteri dosta od sébe štima ino na svojo pobožnost kaj drži, onoga boug ošpota, ino ki se pred pragom pomidi ino sebé kaštige vrejdnoga spozna, on postenjé dobi, ali na etom svejti ešče, ali pa na ovom zagvišno.

S té prilike so vö vzéli oni farizeuške, ki so te nazauči bili i tou čuli, ka se za pobožnejše držijo liki so ino ka njihova cejla pobožnost pred bougom nikaj ne valá. Ar so vsi ovi farizeuške nej z ednim vlásom bougši bilí, liki on, od šteroga je Jezuš tou priliko pravo, ar so se vsi liki té za trno pobožne lüdí držali ino druge zametavali. Ali ta prilika se dotiče i vnougi' k(rščeni)kov.

I med k(rščeni)kmi se nahájajo vnougi, ki se za dosta pobožnejše držijo liki so i ki drüge za lagove štimajo. Či je šteri nej zgrablivec, krivičen, loter i drugi veliki grejšnik i či pouleg toga kakše dobro delo činí; tak štima že, ka je trno dober k(rščeni)k ino ka ga boug trno lübi. Eden takši občínsko na svoj'ga bližnjega gléda, liki da bi prouti njemi nikaj ne bio. Ali k(rščeni)k, ki sam sebé za pobožnoga drži, vkani se dosta krát. Farizeuš se je tüdi vkano, gda je štimao, ka je on pri bougi prijetnejši liki publikanuš. Židovje so nej mogli vö stati publikanušov, ar so štimali, ka so nej dužni poganskami poglavári maote i harmice pláčati i ar so tej maotnarje in hamičárje dosta krivice delali, zá to so je židovje za nikoj meli, za naj vekše hüdodelnike držali. I za to je i farizeuš, šteri je vu cérkvi bio, publikanuša s krivim okom glédao ino ga je za naj vekšega grejšnika držao, šteroga i boug ne lubi i ne more lubiti. Ali tou dugovánje je cilou preobrnjeno bilou. Publikanuš je dosta valao pred bougom, farizeuš pa nikoj. Za to si misli i vnougi k(rščeni)k, ka on pri bougi vu dosta vékšoj milošči jeste, liki ete ali te, pa dönok boug dosta nači od njega misli.

Nej ga na cejlom svejti ednoga človeka, ki bi trno pobožen bio, vsaki ma svojo falingo. Što more praviti, moje srcé je čisto, jaz sam brezi grejha? prorok 20. 9. Ali da človik samo svojo dobrouto pa nej i lagovino pozna, tak se i dosta krát za pobožnejšega drží liki je; šteri pa več drži na svojo pobožnost liki je, on škoudi svojoj düši i zveličanji. Ar či z(a). p(rimer?). eden páver štima, ka je svoje vérstvo dobro opravo, či gli' ešče dosta faling ma ino bi se ešče moglo popraviti, kak da bi on mogao misliti na pobougšanje toga vérstva, da je za trno dobro drži? Tak ravno on k(rščeni)k, šteri na svojo pobožnost kaj drži, za svoje grehe, štere má, za istino ne bode pokoure držao, on za istino svoji' faling ne dene doli, ar kakda bi on na edno pobougšanje mislo, gda štima, ka trno pobožno živé? Takši pa po takšen škoudi za istino svojoj duši, ar bode svoje grehe na ov svejt prejk neso, gde ga po ton boug na kaštigo potégne.

Naj se i vi k(rščenicke) za pobožnejše ne držite liki ste, tak vam ne vém bougšega tanáča dati, nego naj več krát vašo dušno vejst zgrüntávate ino na vaš preminouči žitek nazáj mislite. Tü ta nájdete za istino vnouge grejhe na sebi, na štere ste prvo nej mislili. Veli se, šteri išče, té najde. Pa či gli' te reči nejmamo povsédig mesta, majo dönok vu etom spadáji. Ar pravi m(oudri?) Šalomon prov: 24. 16.: Pravičen spádne 7 krát eden dén, tak vsaki najde kákše grejhe nad sebom, či de svojo düšno vejst skrblivo brodo. Pa ravno té grejhe, štere po popolnom brojenjej vaše düšne vejsti gori nájdete, morete po tom toga s cejloga srcá požaluvati ino nje pravično spovedniki vadlüvati; pa tak za istino od bouga odpuščenjé dobíte. Példa toga publikánuša vas včí, ka je boug gotov človeki njegove grejhe odpüstiti i njega páli vu miloščo gori vzeti, či je pravično požaliva i vadlüje. Da je té človik svoje grehe tak trno požalüvao, ka je vu cérkev nej smeo

notri idti i oči na nébo podignoti ino da se je očivesno pred bougom za grejšnika vadlüvao, tak je za istino miloščo pred njim doubo i najšo. On je spravičani šou doli vu hižo svojo, tou je, ka se je bougi povido, ino je odpuščenjé grehov doubo. Pa tak, liki je dober boug tomi očivesnomi grejšniki odpüsto, tak čini i z vsakim drügim, šteri svoje grejhe prav požalüva i vadlüje; ar liki David (ps. 30, 9.) právi: boug potrtoga i poniznoga srca nigdár ne zavrže. Amen.

14. Predga.

23. post. pent. 1809 Lasce J. Szol.

Non est mortua puella, sed dormit. Matth. 9. 24.
Nej je mrla deklička, nego spi.

Vsi mrjémo, niti nišče se na svejt nej poroudo ali herceg ali kmet, ali velki ali mali, šteri ne de koštavo smrti, ar je bože dokončanje: skončano je vsej lidém ednok mrejti. Nego da vsi moremo mrejti, vsi z ednakim tálom ne mrjémo: edni dobro, drügi lagoje mrjejo; ki lagovo mrjejo, grešnikov smrt je najlagojejša, ništerni' smrt je dobra, svéta pred licom božim.

S. Bernard piše, ka grešnikov smrt je lagoja, lagojejša i najlagojejša. Lagoja je grešnikov smert, ar žmetno bogastvi i sveckomi blagi odpovejjo; lagovejša, ar düša se žmetno od tela odlouči; naj lagovejša, ar njé de vsigdár črv i düšnovejst mantrala. — Kak žmetno i strašno de lagovim lüdem mrejti, šteri vu vsom žitki vu odörnosti so živeli, ali prouti sladko de tim pravičnim mrejti. Deklička eta, od štere gnešji s. e(vangeli)um spomina, nej je mrla nego spi.

Pravičen človik na etom svejti se trüdi, verostüje i zvün domovine hodi. Tridi se, ar kak Kristuša vojnik vu njegovoj česti, podložnosti dela, kak piše s. Paveo 2. Tim. 2. 3. trüdi se, kak dober vojnik, verustüje kak vören sluga, kak sam Kristuš nam veli: blaženi so slugi oni stere, da pride boug, najde verostüvajouče. Pravičen na etom svejti zvün domovine hodi, ar po oni' potaj hodi, po šteri' na vekivečno bláženstvo pride, kak veli s. pismo sap.: pravičnoga pela boug po pravi' potaj i pokáže njemi n(ebeski) orság.

Oh kak slatek je počinek po deli, kak slatek je sen po vörostüvanji, kak veselo prišestje po dugoj pouti vu domovino, tak sladka i veséla je smrt pravičnim, ar oni po vnougi' trüdi', verostüvanji i pouti pridejo na počinek i domovino n(ebeskoga) kralestva. Za to da od gnešnje dekličine g(ospon) Kristuš veli: nej je mrla, nego spi, tak od pravičnoga lejhko velimo, on je nej mro, nego počiva, on je nej mro, nego spi, on je nej mro, nego vu n(ebesko) kralestvo prišao. Tak pravični' smrt je počinek batriven, slatki sen.

Predraga je smrt pravični pred božim licom, ar veli s. Bernard: pravični' smrt je počinek po vnougom deli i konec dela. Kak g. Kristuš od porouda mao dosta trpo notri smrti, tak pravični vnožino na etom svejti trpijo od boga, šteri njé prebaliva (?), od satana, šteri nje skúšáva, od svejta, šteri nje z nevoljouv, ogrizavanje(m), špotom mantrá, sami sebé mantrajo s postom, molitvami i z drügi dobrimi delmi svoje telo kaštigajo, za to da smrt na nje pride veséla se njim vidi.

Či gli nepobožni na etom svejti so vu veselji, ali pouleg etoga veselja, nesládnosti so vu mantri, mantrá njé dušnovejst, boug, šteri nje z bičmi pohodi, naj se povrnéjo, nje vu nesladnosti niha naj njegovo dobrouto spoznajo. Či se po eti' k bougi ne povrnéjo, njuhva smrt je nej počinek, nego z edne nevoule vu drügo nevolo, mantro pekla prejk idénje. Nači moremo misliti od pravični', čida žitek je vu veselji i vu nevouli, ali po smrti počinek i vekivečno vesélje.

Opomina nás s. pismo, gda pravičen človik mrje, naj se nad njim ne joučemo; ar pravični' smrt je počinek od vsega dela, štero so na etom svejti trpeli. Gda pa lagoji stariš mrje, njega je vrejdno joukati, ar on nejde na počinek, nego na mantro. Čüdivam se nad poganskim lustvom, gda se dejte narodi, jouočejo se, gda pa mrjé veselijo se, tak mi krščanje, gda se dejte porodi, moremo se joukati, ar sin srditosti narodi; či pravično svéto mrjé, moremo se veseliti, ar on se osloubodo od düševne pogibelnosti, od skúšavanja satana, od vekivečne nevoule i tak stoupo vu paradižom, šteroga njemi boug pripravo.

Telikajše düševni redovnicje vu klouštri so se radüvali, či med njimi šteri mro, či gli med njimi vsi edno srce, edno düšo, lübeznost so meli, ar oni videvši, ka on ostavo nevolo, na vekivečen počinek odišao.

Nepobožni' lüdi smrt se vidi spodobna k seni, ali njuhva smrt je nikakšim tálom nej sen, nego ti blaženi' smrt je sen. Za to od pravični' veli s. pismo sap. 8: Nespametnim očam ti blaženi se vidijo mrejti, oni so pa vu meri, vu bláženstvi. David kráo, šteri eden dén 7krát bogá molo i dičo, nigda z veséljom spejvao: Rouka boža mi je včinila jákost, rouka boža me je zvisila, ne mrjem. Za koj je on velo: ne mrjém, gda znamo, ka vsi moremo mrejti ali časar ali paver, ali bogat ali sirmák? Za to ar sinouje boži ne mrjéjo, ar njuh smrt, je nej smrt, nego slatki sen. Za to on prorok od sébe veli: vu méri bom počivao i spáo. Eto nam svidoči sam g. Krištuš od Lázara i od čeri sinagoge poglávara. Lazar je štiri dni ležo mrtev i že vonjo i dönog g. Kristuš pravi: Lazar naš prijatev spi, šou bom i gori ga zbidim. Od gnes dekličke veli: nej mrtva, nego spi. Kak so eti nej mrli nego spijo? Eti so bili pravični i boži prijátelje, zá to njuhva smrt je sen.

Grešnikov smrt je težka i žalostna, ar gda njuhva smrt prihája njéh dušnovejst velko skušávanje, boleznost, grehi mantrajo,

žalosti njé ka paradižom je zaprejti pekeo pa odprejti, znájo ka kaštige vekivečne se nigdar ne ognejo. Te blažene pa obeseli, ka oni z lejpim tálom so tálnicke bili s. sakramentomov, pomouč b(lažene) d(ivice) M(arije) i angjelov, düšnovejsti mér, s. düha veselje, n(ebeskoga) kralestva vüpanje i drügi lejpi dari nebeski.

Ešče vu drügom rázimi se ti pravični' smrt sen zové, ar oni da mrjéjo, telovne oči zapréjo, duševne pa odprejo i tak nebeska záčajo viditi kak veli s. Cyprianuš: Blažene oči, štere pred zemelskim se zaprejo, pred nebeskim se pa odpréjo, da bi velo: pravičen človik, gda mrjé, duša se zbidi, naj bogá i nebésa vidi. Oh blažena pravični smrt! što dak z etakšim tálom ne bi želo mrejti i zaspati (s) svecmi? Nikoga nej ga, ali dosta tej je, šteri neščejo tak živeti, ka svéto mrli. Oh kelko tej je, šteri za vnouge psüje volo i pregánjanje svoje dice nekrivično, nesrečno do mirali; kelko te nesrečne dicé je, šteri za nepodložnosti, psüje, preklinjanja, spáke nesrečno mogli mrejti kak Farao kráo!

G. Kristuš na križi je trpo, na križi je mro i strašno smrt pretrpo i svojo smrt za prejdidenje imenüje, znajouči Jezuš, ka je prišla njegova vöra, naj odide z etoga svejta k oči. Kristuš je mro, niti ne veli, ka bi mro, nego ka je odišáo k oči. Tak vsaki pravičen ne mrjé, nego odide k oči vu vekivečno diko. Razloček med nepobožni' i pobožni' smrtjov je ete, ka grešnicje mirajouči k satani na mantro vekivečno idejo, pravični pa idejo k n(ebeskomi) oči po nájem, šteroga njim obečo i pripravo. Ti pravični shüdelniki (?) na smrtnoj posteli tüdi včasi trpijo boleznost, ali za to njuhva smrt se ne zové smrt, nego odhajanje ('z) zémle vu nebo, od stvorjene stvari k stvoriteli, od lüdi k angjelom, k samomi gospoudi angjelov.

Tak Job patriarha pred pravičnimi glasen svétec svojo smrt ne zové smrt, nego za odhájanje govoreči: vsej moji dnevi, vu šteri' sam živeo, čákam dokeč ne pride preminénje moje. Tak s. Agust(on) veli: smrt ti' pravični' se draga i dobra imenüje, ar vremenitnoj nevouli je konec i odhajanje vu žitek vekivečni.

Pravični' i nepravični' smrt g. Kristuš imenüje za odhájanje, ar pravični do šli vu žitek vekivečni, grešnicke pa vu ognjen vekivečen. Oni grešnicje do šli vu ogjen vekivečen, šteri vu svoji' srcaj hüdomi mišlenji so mesto dáli; oni grešnicje, šteri so telko psüvali, preklinjali, šteri so drüge ogrizavali, drügim telko kvara vu poštenjej i blagi kvára včinili, šteri s pijanstvom, nečistocov so düšo zamazali, v šteri vörno nej bougi slüžili, šteri čüjouč rejč Kristuša vu srce so nej vzéli. — Pravični pa vu žitek vekivečni. Oh blaženi dén, na šterom dnévi te šli vu žitek vekivečni! Za to tak živte, naj smrt vaša bode počinek batriven, sen slatek i hravna pout vu n(ebesko? kralestvo. Amen.

15. Predga

d. 10. post. pent. 1811. F. Sz. 1818. J. Szölur.

In se confidebant tamquam justi et aspernabantur caeteros. Luc. 18.
V sebi so se vüpali kak pravični i drüge so zametávali.

Navada je vu guči: spodoben vu spodobnom se veseli. Dobrovolni so radi dobrovolnim, žalostni žalostnim, moudri moudrim, prousti proustim, pobožni radi pohájajo pobožne, hüdodelnicke radi vidijo hüdodelnike, dejte se rado zmenja z ditetom, nespameten z nespametnimi, spodoben lübi spodobnoga. Lastvice rade sidijo vküp na ednoj strejhi, ribe vu vodi vküp plávajo, vücke vu lejsi vküp plávajo(!), ovce na njivaj vküp jejjo, z ričjou: spodoben rad lübi spodobnoga. Prouti David z Goliathon, bogátec s sirmakom, čeden z nespametnim,lisica s kokošjouv, ovca z vukom, vidra z ribov se nemre prebivati. Takšiva nespodobna dvá človeka najdem vu gnešnjem s. e(vangelio)mi. Njidva sta neglihna na imé, na pršono, na vrejdnot, na božo miloščo gledouč. Eden je bio farizeuš, drügi publikanuš. Farizeuš on se je metao, hvalo kak Goliáth, publikanuš pa se je vküp potegno kak te mali David. Farizeuš se je naslono kak eden bogati razbijač, publikanuš pa vküp stisno kak eden sirmaški Lazar. Farizeuš je velo: nejsam kak drügi lidje, publikanuš je pa spoznao, ka je on grešnik. Farizeuš je bio kak lisica, štera se zmenja s kokošjouv, farizeuš je bio kak eden vuk, ov pak ponizna ovca. Stanovitno neglihni lidjé!

Poslüšajmo zdaj njidva neglihne molitvi. Dva človeka sta gori šla, ka bi molila. Farizeuš stáo je pred oltárom i etak je začno bogá moliti: boug, hvalo ti dájem, ka sam nej kak drügi lidjé, zgrablivci, krivični, lotri, kak je ete publikanuš. Postim se dva krat v kédni, desetino dávam ka ládam. Publikanuš je pa ouzdaleč stáo, niti je nej vüpao ouči na nebo zdignoti, nego doli zaprejtimi očmi v prsa bio govoréči: boug bojdi milostiven meni grešniki. Šteroga molitev je boug poslühno. Či si riči farizeuša premislite, tak te štimali, ka farizeuša boug molitev poslühno, ar je pisano: pravičnoga molitev skouz 9 nebés ide. Jeli dak, farizeuš je bio pravičen človik, ar on je bio pravičen, bogá bojéči, zevčeni človik, kak ti drügi on nej bio touvaj, razbojnik, zgrablivec, praznik, on je nikomi nika nej krivičnoga včino, on bože zapouvidi, postne dni zdržo, desetno pošteno vö dáo. Ali ouzdaleč trno je svalo, njegova molitev, njegova molitev je nika nej vrejdna bila; on je bio pun gizdosti, hvale, on je nej prišao bogá molit, nego sebé hvalit; on je bio med drügimi, od šteroga veli s. e(vangeli)um: ki so se v sebi vüpali kak pravični i drüge so zametávali. Publikanuša molitev je bila puna poniznosti, on je molo s potrtoga i poniznoga srca vüpanje imajouči vu bougi; za to je njega poslühno ino spravičani je vu hižo šou.

Z ete példe se moremo včiti, ka či mi mejnimo, ka smo spravičani i sveti na tou se nemremo niháti, kak farizeuš, nego z vel-

kim poniznim vupanjom na bogá se moremo niháti, ar ki se na bouga niha, on dober cimper pocimpra, ki se pa vu sebi vüpa samo, on na pejsek cimpra. Dokeč vam eto rastolmačim, poslüšajte!

Či eden nespameten cimprar svoj cimper visiko šče zdignoti ino njega stalno potrditi, etak njemi more dober fundament pripraviti, ovak cimper nede stálom i na njegovo sramoto se njemi poderé, telikajše med nami lidmi, ki šče svoja dobra dela ino jakosti visiko pocimprati naj stálna boudejo, etak more dober fundament odspodi djati. Ete fundament je pa začetek svétosti, bože bojaznosti. I kak veli s. Paveo: z bojaznostjov i s trepetanjom. Či etoga fundamenta nej ga, naši' jakost cimper se vküp porüši. Či eden čeden človik se šče prejk mourja pelati, naj batrivno ino srečno se prejk pripela, či gli nej ga vötra, či gli lejpo sunce sija, či gli mourje na pokoji je, ali za to skrb ino bojaznost more meti, ne smi se nikomi vüpati, nego vsigdar paziti, naj vu pogibelnost ne spadne. Telikajše, gda mi lidje prejk etoga mourja se pelamo, naj na vekivečnost pridemo, etak mi na mourji etoga žitka svejti ne smimo vörvati, nego gda štimamo, ka smo na konci, pazimo, ka naša düša vu pogibelnost spadne. Kelko tej je, šteri velijo: jas sam s. kath. vöre, jas se zveličam. Dobro veliš, či ponizna dobra dela činiš. Kelko tej je, šteri s. mešo, predgo poslüsajo: jas se zveličam. Dobro máš, či si nej farizeuš. Kelko tej je, šteri k spouvidi idejo: zdaj sam sveti. Dobro maš, či s farizeušom etc.

Eno példo mamo vu Davidi. Ete veli vu žoltari 29.: Non movebor in aeternum, na vek se ne genem. Da bi šteo veleti: či na méne ali vrág ali pekeo, ali sküšavanja tejla, ali jalnost svejta, ali zasidjavanje lüdi, ali kak šté prilika pride, ne genem se na vöke, jas nigdár mojega boga ne zbantüjem. Ali kak dugo je eto trpelo? Nigdár naj se človik ne zvisi, vu greh je spadno David. Dak nej ga te pobožnosti, te svetosti, či človik na boga se ne niha, či svoje zveličanje z bojaznostjov, s trepetanjom ne de iskao, ka ne bi spadno.

S. Peter apostol se je ednouk cilou zalübo vu Kristuši, ka na slejdnjoj večerji g. Krisuši velo: gotov sam s tebov vu temlico, vu vouzo idti ino mrejti. Kak dugo je eto trpelo? Nišče naj se vu sebi nigdar ne vüpa, kak šte je pobožen, svéti; s trepetanjom ino z bojaznostjov naj zveličanje išče. Edna dekla je nja pitala: je li si ti z Galilae? ti poznaš Kristuša. Eti spadno ino svojega zveličitela zatájo. Tak nej ga te lubeznosti, te svetosti, či se vu bougi ne vüpa, ka se ona njemi ne bi zmenkala. Ti što si koli, kak šté pobožno živeš, vu samoči, či se zvisiš z farizeušom, vsa so tota. Vidiš lucifer je na nebe trounoši sedo, zviso se je spadno.

Origenes, vučiteo naše s. matere cerkvi, gda je 18 lejt star bio, on je pobožen ino bogà boječi človik, ka cejli svejt se je nad njim čüdivão, on je tak mouder ino zevčeni človik bio, ka vu mladosti 600 knig vküp spisão od s. m. cerkvi. Ali k(ršča)nje, on se je vüpao vu svojoj modrousti, na krivovörstvo, na balvanstvo je prišão. Tak vidite se zdaj dosta krščenikov najde a simili etc.

Tertullianuš velki vučiteo ino braniteo k. s. m. cerkvi, on je bio kak eden steber s. m. cerkvi, on cveo vu lejpi' jakostaj i vu s. žitki, ali da se je vu sebi zavüpao, i naimre da je mesto njega drügi rimski papa postavleni, na balvanstvo je prišao. Tak i drügi dosta lüdi, šteri vu mladosti sveto živeli na starost velki grešnicke poustali. Kak kerteis(?) pukšpan vkraj rejže, naj stalnejši ino lepši boude, tak gospodin boug z gizdavimi lidmi čini; tak spadno je lucifer, spadno je Adam ino Eva, ar je pisano, ki se zvisi, on se ponizi, ki se ponizi, on se zvisi.

Istina ka veli David: jas se ne bojim sveta, tejla, vraga, jas se ne bojim skušavanja prilike, ka bi mene vu greh zapelala. Jas tak krepko vöro mam, ka mene balvan nigdar ne vkani, moje jakosti so tak vkrjene, ka nikakša prilika mené ne gene. Jas pouleg mojega stališa vu čistoučí, vu pravici živem, vsaki vkeden se postim, moje tejlo matran, vsaki den vörno bogá molim, s. mešo poslušam, almoštvo sirmákom dávam, moj je n. orság, jas se nigdar ne genem. Dobro je, što koli si, kak šté sveto živeš, ešče te lejhko tejlo, vrág, svejt vkáni. Či si pobožen, bougi zahváli, bogá prosi, naj ti tvoje milošče nigdár vkraj ne zeme kak farizeuši, nego do smrti stalno živi.

Za toga volo prel. k(ršča)nje! gda mi štimamo, ka smo pri bougi vu milošči, ka smo naši jakost cimper gori pocimprali, ka smo pri dveraj n. orsága, mi se ne smimo nikakšega neprijatela več bojati, mi se ne smimo na nás zavüpati, nego bogá stalno prositi, naj nas vu svojoj milošči zdrži, naj naši' jakost cimper do konca moremo doprnesti i do vrát n. orsága srečno pridti, naše neprijatel(e) srečno obládati. Gda mi štimamo, ka smo vsa včinili, ešče moremo spoznati, ka smo nevolno stvorjenje i nehasovitni slugi. Gda mi štimamo, ka od vnougi' naši, lejpi' jakost ino dobri' deje volo z našov glavouv do nébe doségnemo, ešče se moremo z očivestnimi grešniki poniziti, da naše zveličanje doprinésemo i nas ponizne boug poslühne. Amen.

Komentari

k zgodovini Salašanov, Japodov, Venetov, Ligurov, Skordiskov, ligurskih, karnskih, noriških, podunavskih in karpatskih Tauriskov.

Spisal Davorin Terstenjak.

Salašanov (Σάλασσοι, Salassi) omenjata Strabon in Appian [1]). Imenujeta jih v soseščini Japodov, torej jih imamo iskati v hribovatem svetu od Senožeč do visoke gore Orljaka. Njihova sela so torej bila v oni okrajini, v kateri stojijo denešnja sela: Gaberče, Volče, Leseče, Slavina, Selce, Sv. Peter, Kal, Bitinje na desni strani ceste, ki drži iz Postojne v Reko, dalje proti zapadu v hribovatih krajih, kjer so denes sela: Vatovlje, Brezovica, Tuhle, Materia, Graniše, Malehoče, Brdo itd., torej okrožje od Rakitnika, ki stoji na cesti držeči od Postojne v Reko, do ceste, ki drži iz Trsta skoz: Boršt, Herpole, Materio, Zabonje in se pod Rupo zveže s cesto postojnskoreško. Za to lego Salašanov govori ta okolščina, ker Appian piše, da je skoz jihovo zemljo držala trgovinska cesta, na kateri so tovornike rimske prijemali, in od jih tribut in trgovino tirjali. Njihova sela popisuje Appian s sledečimi besedami: Hi vertices Alpium tenent, montes inaccessi, arcta semita et difficilis ad eos ducit, quorum fiducia propriis degebant legibus et vectigalia a transeuntibus poscebant.

V tem okrožji še sedaj ima dosti sel imena po bregih, hribih in gozdih, postavim: Kal, litovski kalnas, sansk. kala, breg, Goriče, Graniše, staroslov. gran, caput montis, Zabonje lužiško srbsk. in slov. bonj, Bergwald, Waldhuthung, sansk. vana, silva, Brdo, Malobrdce, Harje = Karje, od kar, pečina, Čepno, Leseče, Prn itd. Nar imenitniše ime pa je: Tatre, ki leže med seloma: Preloge in Erjavče. To selo nas opominja na karpatsko goro: Tatra. Tatra pa nam edini sansk. razloži, kjer tatra znači: planities montis. Korenika je: tat, surgere. Ako so Sa-

---

[1]) Appianus, Bell. Illyr. p. 763.

lašani stanovali na planinskih hribih „vertices Alpium tenent," v nepristopljivih bregih „montes inaccessi" ter so le mogli se prerediti živinovodstvom, bili so salašani, in so prebivali v salaših.

Salaš pomeni v srbščini: villa, marof, dvorišče za živino, malorusk. in polsk: salaš, novoslov. salašovati, habitare; staročeski glosator Wacerad je okoli leta 1250 salaš prestavil v: casa pastoralis; ovčji pastirje na Radhosti v Moravi, v Tatrah in na Slovaškem se še den denešnji velijo Salašani. Kako je bistroumni Miklošič mogel salaš postaviti med tujke prispodobovavši tej besedi madžarsko: szállás, in rumunsko: salaš, ne zapopadem, ker vendar sta obe besedi iz slovanščine prišli v madžarščino in rumunščino, in jo poznajo stari Čehi, Moravci in Polaci, kateri vendar nikoli niso mogli zajemati od Madjarov in Rumunov, že zaradi oddaljene lege in nikakoršnega občevanja [1]). Beseda je vlastina arjanskih jezikov. Že sansk. pozna: çâ'lâ, domus, casa, receptaculum, stabulum, gršk: καλιός in καλιά, lat. cela, in suffiks aš najdeš v besedah: merjaš, mejaš, orjaš, rovaš itd., tedaj ne more biti madžarska, in to tem manje, ker Madžari niso bili živinovodeč narod, niso iskali planinskega sveta za prebivališča, nego ravnine in polja. Iz starotrakijskega jezika tudi ne more biti beseda, ker Čehi niso nikdar mejašili na Trake.

Cesar Avgust je Salašane premagal potem, ko so se mu dolgo in hrabro soperstavjlali, in še le s tem, da jim je odrezal privožnjo soli, katere niso imeli, in jo le dobivali iz primorskih trgovišč.

Salašani kraških*) planin so torej bili betva Karncev — Kranjcev in sosedje Japodov. Med jimi se je v starih časih nekaj naselilo Vlahov (Keltov, Gallov) in sicer Skordiščanov [2]), kateri so iz Gallie se vzdignili, in črez julske planine korakali skoz Dalmacio, Moesio v illyrski polotok in postavili na ustji Save mesto: Singidunum, denešnji: Beligrad. To illirskovlaško pleme Japodov ni moglo ohraniti narodne samostalnosti, izginilo je po

[1]) Albanezi besede: salaš ne poznajo, tedaj Salašanov ne moremo k illyrskemu plemenu prištevati.

*) Goro: Kras imenuje Plinij: „mons Carusadius," tedaj so domačini jo imenovali: Karusad, suffix: *ad* znači collect., primeri živad, tedaj karusad: grmado karusov. Karus ima prestari popolni suffix, katerega v cirkveni slovenščini nadomestuje: ъ, ohranil še se je v osebnih imenih, postavim: Mongus, Trebus, Mlekus, po izpehnjenem vokalu najdeš ga v imenih: Skrbs, Reps, Mors, Čakš, Mikš, za: Čakuš, Mikuš. Iz karus je: kars, po metathezi: kras. Belostenec razlaga horvatsko: kras = „greben, ostro i okorno kamenje". Karusad zna tudi označevati: Felsensaat, ali pa, ker se sad v staroslovenščini tudi rabi v pomenu: les, ἄλσος —: pečevnat gozd.

[2]) Justi, 24, 4. 36, 3.

vse, in v jegovi zemlji so se pozneje naselile betve horvatskega plemena.

Ker še nekateri slovenski zgodovinopisci novejše dobe, postavim g. Godina-Verdelski v svojem „opisu mesta Trsta“ Illyre in Trake zmerom imajo za Slavene, kar so sicer pred njim tudi mislili: Kadlubek, Katančič, Dolci itd., in malo časa tudi jaz, naj enkrat za vsekrat povémo, da ta teorija po vsestranskih temeljito pretresanih preiskovanjih ne more obveljati, in da nekdanji Japydi Istri, Liburni, Dalmati niso bili Slovani, temoč le Karni, Norični in zapadni Panoni, to je od virov Kolpe do jenega izliva v Savo in odonod črez blatensko jezero do Dunaja. Vendar tudi v Panonii v okolici pleskega jezera so se pozneje nastanovili keltski Boji, in „in monte Claudii“ (denešnja: Krudia) keltsk. Skordiščani (280 pred Krist.) in lygurski Tauriščani. Slednji so s keltskim plemenom Skordiščanov potegnili iz svojih prasedežev iz okrajine, v kateri je stala: Augusta Taurinorum, denešnji: Turin, in je bila lastina Lygurov, kateri so se po jeziku ločili od Keltov, kakor Strabon očitno pripoveda [1]). Po sporočilih starih pisateljev sta bila Tauriscus in Lygis brata [2]), torej Tauriščani, po Polybiju tudi: Taurini imenovani, kateri jih sedeže postavlja pod Alpami v gorenji Italii, in Lyguri, — edno pleme. Ti Taurisko-Taurini se pri starih pisateljih zmerom štejejo med lygursko pleme, tako pri Liviji [3]), Strabonu [4]), Ptolomeji in Pliniji [5]). Steph. Byzant. imenuje: Taurine, Eratosthenes: Τερίσχοι in Ταῦροι*), Strabo: Tauretje. Ti lygurski Tauriski, Taurini, Teriski, Tauri, Tauretje so stanovali pod goro Krudio, „mons Claudii,“ in kraj levega brega Save, poglavitno mesto jihovo je bilo: Taurunum, denešnji: Zemun (Semlin). Iz istega Strabona [6]) se prepričamo, da ti Tauriski niso bili Kelti, nego samo bojni tovarši Keltov. On piše: Trakom so primešana vlaška ljudstva (keltska, galska): — Boji, Skordiski, Tauriski ali Tauretje, kteri so od nekterih Liguristje imenovani. Za lygursko pleme pa so Tauriske — Taurine imeli Polibij [7]), stareji od Strabona, Livij, vrstnik Strabonov. Ako so nekteri te Tauriske imeli tudi za Liguriste, tedaj niso bili Kelti, kar Strabon sam pové, pišoč: mons iste, praeter Ligures, multas continet celticas nationes. Ligures, quamquam alius sint gentis, vitae tamen ratione eadem utuntur. Vendar o narodnosti Lygurov dalje dole.

---

[1]) Strab Geog. 3. [2]) Eponymične povesti o Lygurih in Tauriskih najdeš zbrane pri Diefenbachu: Celtica, II. 1, 35. [3]) Livius, 21, 38. [4]) Strab. [5]) Plinij, III, 5. [6]) Strabo, Geog. 7. [7]) Polyb. II. 15.

*) V Ammiana Marcellina povestih (XV, 19) se zato heros eponymos Lygurov veli: Tauriscus. Plinij (3, 17) tudi Taurine-Tauriske ima za potomke Lygurov. Betva teh lygurskih Tauriskov so bili tudi: Magistrici in Aquenses.

Mi torej imamo trojne Tauriske razločevati: lygurske ob ustji Drave in Save; dalje Tauriske v jihovi pradomovini v Lygurii, ter noriške od Vrhnike po gorenjskih koroških in gorenještajerskih planinah, kateri so bili Sloveni, kar sopet rimski pisatelji potrdujejo pišoč: „quondam Taurisci — tunc Norici.“ Nauportus (Vrhnika) je bilo mesto Tauriščanov, in iz Strabona (Lib. IV) še zvemo, da so sem prišli iz svojih visokih gorâ. Razun Skordiskov in Bojev ni bilo nobenega keltskega plemena v pradomovini slovenskej — v Noriku in Karnii, prvi so le skoz Karnio in Japodio gredè, nekoliko ostankov pustili, in jo proti dolenjemu Dunaju tiščali, drugi pa so od izvirov Dunaja proti vzhodu na severnem pobrežji Donave do denešnjega Fichtelgebirga, proti jugu do tirolskih mej, proti vzhodu čez Anas (Enns) do Ceta (mons Cetius), in kraj levega pobrežja Dunaja nekoliko po Ogerskem v tako imenovanem litavogorskem okrožji „ἐν ἐρήμοις“ solitudinibus — Einzelngehöften — se naselili.

Slovenskim historikom torej gre braniti zemljo Venetov, Karnov, Noričanov in zapadnih Panonov; s temi ne vejo stari in novi zgodovinoslovci ničesar začeti, zato je, kakor postavim: Diefenbach [1]), Niebuhr itd. imajo za „aus theils illyrischen theils lygurischen Grundstoffen durch keltische Uebermacht und Mehrheit gewordene Mischvölker!!“ — Ottfried Müller pa spozna, da je: „die Nationalverwandschaft bei mehreren Urvölkern dieser Gebirge (iztočnih Alp) so wie des daran anstossenden Donauthales ein Räthsel (Etrusker, I. 134). Ta dva bistroumna učenjaka sta še vendar toliko poštena, da v njih ne vidita čistih Keltov, vse drugači naši strašansko modri in globokoučeni štajerski in kranjsko-nemški starinoslovci, kateri so keltomanie tako pijani, kakor ose v jeseni mošta *).

Drugih Salassov omenja Strabon pod peninskimi Alpami — pod južnimi panogami gore: Mont Blanc v dolini, katero prerezava reka: Duria. Jih glavno mesto je bilo: Augusta Praetoria, denešnja: Aosta. Cesar August jih je leta 16. pred Kristusom podjarmil, in 8000 obroženih mož za robe prodal. Že leta 143. pred Kristusom je ta narodič zadela železna roka Rimljanov, ko jim je konzul Appius Claudius vzel zlate rude. Po premaganji Augustovem je ta narodič zelo oslabel [2]).

---

[1]) Diefenbach, Orig. Europ. str. 135.

*) Rühle von Lilienstern (Kelten und Etrusk. pag. 169) tudi ni mogel v Noričanih najti čistih Keltov, temoč zmes keltskega, tuškega, lygurskega, venetskega in illyrskega plemena!! Že to dvojenje pričuje, da vsak temeljiti preiskovalec zgodovine prabivalcev notranje Avstrije mora do tega prepričanja priti, da tukaj razun keltskih Bojev še je drugo nekeltsko pleme stanovalo. Tudi bistroumni Hahn spozná, da so že v pradobi Slovani bivali v Noriku in Panoniji.

[2]) Strabon, Geog. 4. confer Plinij III. 19. Caesar de bell. gall. cap. 3.

Mogoče je, da se je v predhistorični dobi kakšna betva Venetov, Noričanov ali Karnov odtrgala, in se v onih planinah naselila. Vsaj ne daleč proč v vališkem kantonu še dendenešnji, kakor sem že večkrat v svojih spisih omenil, najdemo skažene slovenske ostanke v okolici: Anniviers, tri ure daleč od mesta: Sedun*) (Sitten).[1]) V tem planinskem zakotji najdemo tudi Lepontie in Vibere, katere nekteri klasični pisatelji imajo za „tauriscae gentes"; Dempster[2]) pa celo reče: „Quidam Sarmatas esse volunt." Strabon[3]) jih razločuje od Rhaitov, Vindeličanov in Noričanov, bližnje Breune in Genaune ima pa za Illyre: „ἤδη τούτων Ἰλλυρίων". Ti Lepontii so na vzhodu mejašili na Salasse, tedaj so stanovali okoli jezera: Lacus Verbanus, sedanji: lago maggiore; jihovo glavno mesto je bilo: Oscela, denešnji: Domo d' Ossola. Lepontii tore niso bili Kelti, tako tudi Salassi jih mejaši ne, in zaradi tega tudi kraških Salašanov ne moremo k Keltom prištevati. Že Prinzinger[4]) je spoznal, da so iz venetskga okrožja v švajcarske doline slovenske naselbine prišle, in reče: daher der Name Vintschgau, verdorben aus: Windischgau, daher der römische Name: Windischsee (lacus Venetus) für den Bodensee, und die römischen Namen: Venete, Venonetes, das ist: Windische — Vintschgauer. To potrduje tudi ime: „Wendengletscher" na razgranji kantonov: Uri, Bern, Unterwalden in še „acta murensia" so ohranila vest o Slovenih[5]), v katerih se govori o: „homines, qui vocantur Winde." To niso kje naselniki poznejega časa, temoč ostanki venetskih prabivalcev, in na vrhu gore: „Brenner," kjer so prebivali Strabonovi: *Βρεῦνοι*, še najdemo leta 757 po Kr. slovenske prebivalce[6]). Ako so res po Strabonu Breunni in Genauni bili Illyri, in so ti zamogli iz prave domovine Illyrov — illyrskega polotoka v švajcarske in tirolske planine priti, zakaj ne tudi podpeninski Salassi, in Venetes v Vintschgavi? Plinij pozivaje se na Katona ima Salasse za „Tauriscae gentis", Livij (XXXI, 38) pa piše: da je bil Peninus naseljen po: „gentibus semigermanis;" tore Kelti niso bili, in tudi Illyrov ne moremo „semigermanos" imenovati, katero pleme pa je bližje germanskemu, nego slovansko?**) Že sem na drugem mestu omenjal slovenskih živeljev

*) Primeri kraje Sedovo, Sedunje na Štirskem.

[1]) Glej Maltens Weltkunde I. 28. 190. [2]) Dempster, 2, 28. [3]) Strab. 4. [4]) Prinzinger „die älteste Gesch. des bair-österr. Volksstamm." str. 20. [5]) Kopp, Vindiciae. [6]) Glej Koch — Sternfeld Topogr. Matrik. str. 197.

**) Kake narodnosti so bili Bergomates? Plinij (III. 17) piše: in hoc situ periit: Berga, unde Bergomates Cato dicit ortos, etiam nomine prodentes, se altius, quam fortunatius sitos. Od kod je Plinij vedel, da berg znači: breg, višino? Mesto se je velelo tudi: Bergomum, tore Bergom, zaradi oblike primeri: Murom, Radom. V denešnjem venetsk. narečji še berga označuje: argine rilevato, uzvišan

v jeziku prebivalcev v okolici: Anniviers, naj še tukaj nekoliko besed presodim. Tako se po Maltenu veli: gäta, gata, Sennhütte, od: gatati obturare, srb. gat, der Ableitkanal neben der Währe, sansk. ghat, conjungere. Gata je tore iz vej, trt zvezana uta. Tudi Sennhütte je pleonazem, primeri staroslov. syn, sjen, Hütte, Zelt. Druga beseda za uto je: kibik — cas, tedaj pol slovensko (primeri rusk: kibitka) pol romansko: casa. Las, pravi Malten, označuje: Bergfläche, zato imena: Cambiolas — Forc-las. Kaj je las drugega, nego naše: laze? Za besedo „Schneelawine" rabijo: valjance, brez dvombe, ker se sneg valja, kota.

Tudi ime: Pen — „mons Peninus" ni izključivo keltska beseda; v latinščini srednjega veka: pinna, mons, pa primeri še polsko (v narečjih): pienina, rtasta, visoka gora [1]). Že gore sem rekel, da starodavni Illyri niso bili Sloveni; oni spadajo k onemu arjanskemu deblu, katero se je iz arjanskega semenišča v predhistorični dobi odtrgalo, in je pod imenom Thrakov v Evropo prišlo. To deblo se je razcepilo v tri poglavitne grane: Thrakogetodakov, raznih maloazijanskih rodov postavim: Bythinov, Kapadočanov itd. in pa evropskih: Illyrov, čijih edini ostanki še so denešnji Škipetari (Albanezi), v starih časih pa so bile znamenite betve: Dardanov, Dalmatov, Liburnov, Epirotov, Taulantov itd. Že za Grkov je bil velik razloček v jeziku Thrakov in Illyrov [2]), zato niso grški pisatelji obojih imeli za ednoisti rod. Kar nam se je ohranilo ostankov iz tega jezika, vse kaže, da je vendar bil nar bolj soroden pragrščini, to je: pelažčini*), (aiolskogrščini?) Illyri so segali do virov Arsie, odonod v ravni črti do virov Kolpe, to je bila jih zapadna meja; severno mejo je

jez (glej Boerio str. 45) Berga je ne metatheč. oblika sedanje: breg, kako še jo najdemo v polabskoslov. imena mest ruskih. Slov. breg je metathetična oblika za: breg. Cato ni jih vedel nikamor uvrstiti, kakor Plinij (3, 17.) piše: Orobiorom stirpis esse Comum atque Bergomum auctor est Cato, sed originem gentis ignorare se fatetur.

[1]) Glej: Časopis česk. Mus. 15. 1. 38. [2]) glej: Strabon. Geog. 7.

*) Stari kralj Pelasgus poznamlja svoje podložnike od Strymona do jadranskega morja kot Pelasge, in Justin poroča: Makedonia se je prvlje Paenonia velela, stanovniki pa so bili Pelasgi (glej Aeschil. Suppl. 249. ss. Justin 7, 1. confer Livius 40, 30. Pausan 5, 1. 2, 3.) Hahn misli, da Pelasgi niso bili Heleni, in pravi, da so Pelasgi že pred Heleni bili na illyrskem polotoku, vendar tudi trdi, da različnost med obema narodoma ni bila radikalna (Albanesische Studien str. 221). Suidas omenja, da so se Illyri imeli za potomke Persinov. Sosedni Sigynni pa so trdili, da so iz Medie prišli. Prvino staroillyrskega jezika bi tore imeli iskati v starobaktriščini. So tudi nekteri, kateri, kakor postavim: Dr. C. Flor Pelasge imajo za semitsko pleme. Resnica vendar je v sredini, da so v pradobi med Pelasgi tudi semitske betve pomešane bile.

delalo gorovje, ki je ločilo Panonio od Illyrika do virov Une, odonod v ravni črti do stočja rek: Lima in Drina. Na vzhodu je delala mejo reka: Lim (Timacus), gora: mons Scodrus, denešnji: Šar, in reka: Dril, na jugu jadransko morje.

Kamo spadajo Japydi, kakor nekteri Grki pišejo, Japodi po latinskih pisateljih, — Japudi v napisih rimskih spomenikov? Salašani so bili jih sosedje. Stephan Byzantski, celo pozen pisatelj, ki je pa zajemal iz starih grških pisateljev, jih ima za: *ἔθνος κελτικὸν πρὸς τῇ Ἰλλυρίᾳ*, — *πρός* znači: od, von, sem, her, po, nach, proti, hin, herwärts, neben, bei, tedaj jih ne išče v zemlji Illyrov. Strabon piše o njih: „*Κελτικόν τε ἅμα καὶ Ἰλλυρικόν*, tedaj: deloma — *ἅμα* — Kelti, deloma Illyri, tudi v sedmi knjigi jih imenuje rod: „*ἐπίμικτον Ἰλλυρίοις καὶ Κελτοῖς*“, tedaj mešanico Illyrov in Keltov.

V 4. knjigi piše sopet: „Tudi Japodje, sedaj z Illyri zmešan narod, blizo teh krajev stanujejo, in so s koncem svojih dežel Illyrom in Keltom sosedje“, tedaj sopet jih ne stavlja ni v illyrsko ni v keltsko zemljo. Ker so Illyri segali do virov Arsie v ravni črti do virov Kolpe, ter je konec jihovih naselbin moral biti blizo one krajine, kjer najdemo gore: Jelenac, Risnjak, veliki Drgomelj, prek do Karlovca, in na meji med Dalmacio*) in Bosno, so še Srbi morali leta 683. po Kr. ostanke Keltov najti, ker ima že od tistih časov ona pokrajina ime: Vlah, in papež Gregor XI. jo tudi imenuje: major Vlahia. Japodov domovina bi torej bila iztočna stran Istre, južnozapadni del Kranjske, in reška županija. Imeni jihovih glavnih mest: Terpo in Metullum vendar zelo nosite slovensko lice. Terpo je stalo na griču nad Starim trgom (Altenmarkt) pri Ložu, temu griču pravijo denes: Ulaga. Trpati in ulagati pa sta synonyma za: cumulare. Pod Semonom blizo istrske meje na cesti iz Postojne v Reko najdeš slično ime vesi: Terpčani. Metullum pa je stalo pri Oblokih, kjer še denes najdeš kraj: Metle. Utegnili ste te mesti iz prvega biti vlastnina Karnov. Tudi ime gore: Albius (denešnji Snežnik) o katerem Strabon piše: „*ἵδρυνται γὰρ οἱ Ἰάποδες ἐπὶ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει, τελευτάτῳ τῶν Ἄλπεων ὄντι*“, je sorodno slov.: лѣвъ**), *κράνιον*, Bergspitz. Za neslovenskost Japodov govori jihovo tätoviranje; vendar iz Strabona prav ne razumimo, ali so bili pisanih trupel ali pisanih oblačil. On piše: „*κατάστικτοι θ' ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις Ἰλλυροῖς καὶ Θραξί*“ — tore: *κατάστικτοι*, — našareni, gefleckt, bunt gestickt. Ali kje?***) Tudi Virgil[1]) govori: „picti Agathyrsi,“ ki so bili rod Skythov.

[1]) Virgil Aen. 4, 146. Pomp. Mela 2, 1.

*) Hahn meni, da Dalmatia znači toliko kot Schafland, albansk: dalma, ovca. Čudovito! Murko (Besednik, s. v.) pa je zapisal: darma, derma, Schaffutter!!

**) Tore Albania = Lbanja, Bergland.

***) Galli so nosili sigasto našarene plašče (würfelartig bemalt), kakor še den denešnji prebivalci kaledonskih visokih planjav; tudi so si,

O Ariih, ki so stanovali med Odro in Vislo tudi piše Tacit [1]) da so si šarili trupla; to se poroča tudi o Britancih [2]); pisana oblačila so imeli Thraki, kakor iz grških pisateljev zvemo, tudi stari Veneti, v katerih Slovene najdemo, in še den denešnji primorski Slovenci, posebno pa Slovenke ljubijo pisana, šarena oblačila.

Japodi*) so že bili leta 128. pred Krist. od Rimljanov strahovani in jim podvrženi, vendar še le cesar August jih je provincii liburnski pridjal.

Dasiravno Strabon sam prav ne ve, kaj bi z Japodi napravil, vendar nas silijo važni razlogi je za illyrsko betvo imeti. Po Genesi (10) je Dodanim bil „heros eponymus" illyrskih Dardanov južnih sosedov Panonov, in ker se Dodanim veli poslednji sin Javanov, kateri je bil „heros eponymus" grških Joncev, lehko sklepamo, kako daleč se je illyrski jezik ločil od jonskega. Prvi sin Javanov je bil: Elisa, tore očak Aiolcev, drugi: Tarsis, tore očak Tyrsenov ali Tyrrhenov, tretji Kittim, tore očak prebivalcev grških otokov posebno Kretov in Macedoncev, četrti: Dodanim — očak Dodonov — Dardanov poglavitnega illyrskega plemena, v katero so spadali: Teukri, Paioni, (ki se pa imajo ostro razločevati od Panonov), Moisi (Mysii), Epiroti, Trojanci, Phrygi, Dalmati, Liburni in Japodi. Od helenskega jezika se je tore illyrski tako razločeval, kakor nemški od škandinavskega, in litovski od slovanskega. Že Hahn je spoznal ta razloček in iz Polybia zvemo, da Makedonci, ki so narbližje ostali s svojim jezikom grškemu, in Illyrci niso se lehko razumeli; in Hahn trdi, da med jezikom Epirotov in Makedoncev je vladal oni razloček, ki vlada med nemščino in holandščino (Alban. Stud. 219). Ker so stari jugoslovanski letopisci, posebno dalmatinski,

---

da veči strah sovražnikom napravijo, z modro in zeleno barvo lica in roke malali. (Caesar, 5, 14. Ovid, amores, 2, 16. 29.)

[1]) Tacit Germ. 43. Ptolom. 2, 11. 18, 20. [2]) Caesar bell. gall. 5, 14. Pomp. Mela 3, 6. Herod. 3, 14. Dio Cass 76. 12. 16.

*) Grška korenika: *ιαπ*, iz katere je: *ἰάπτω*, werfen, verwunden, verletzen, primeri sansk: jup, violare, japarami, jaceo, bi vtegnila služiti za razlago imena: Japod, Japud. *Ἰάπτω* intrans. sich schnell bewegen, fliegen, schweben. Kako se vjema srbsk: japiti, „jape vrata", to je: stojijo širom odprta, das Thor klafft? Med pojmi: „verwunden, verletzen" in: „klaffen" lahko pripoznamo naravno zvezo. Tudi med pojmi: „werfen" in: „schnell bewegen, fliegen" vlada enaka zavez, primeri slov. hiteti, eilen, schnell gehen, in: hitati, werfen, staroslov. rapere. Ker je jezik starih Illyrov na onem deblu zrastel, na katerem Pragrkov, ne bode nam se za zlo vzelo, ako illyrska imena skušamo pomo.jo grščine tolmačiti. Primeri še: *Ἴαπις*, ime gorske duple (Bergschlucht), ki se iz Attike v Megaro vleče. Japodi so zares bili prebivalci gorskih klancev.

Illyre imeli za predede južnih Slovanov, so po tedanji navadi tudi te od biblijskega Dodanima izvajali, in temu mnenju je priglaševal tudi žid Gorionides v 10. stoletji po Kristu (1, 1. p. 8. 5.).

Iz sv. Hieronyma zvémo, da so illyrski Dalmati piro (Speltwaizen) imenovali: ζέα. Bopp stavlja to besedo k sansk: yava, pers. džav, ječmen*), in litov. jawas, frumentum, in reče da je: ζέα iz: ζεϜα, tedaj so Illyri glasnik *v* perhorescirali, kakor Grki, zato jadranskih Venetov ne moremo k illyrskemu plemenu prištevati, ker v njihovem jeziku se najde *v* z vso svojo glasniško močjo, kar pričajo vlastna imena: Patavium, lacus verbanus, Ravena, Plavis, ime krave: ceva itd. Še drugo svojstvo najdemo v jeziku Venetov: oni so naimer pred topična imena etrurska, ki se začnejo z vokalom, stavljali *v*, in govorili: Volane, Vatrenus. Plinij piše: Valane, quod ante Olane vocabatur, portus Vatreni, mesto: Atreni, oppidi Tuscorum Atriae. To še store denes Sloveni, primeri: voče, vokno, vozek za: oče, okno, ozek.

Iz jezika starih Illyrov imamo po grških pisateljih raztolmačeno ime: θυμαλλον, Doppelberg**). Slovenski bi se glasilo: dvomal. Adelung poroča po Leibnitzu, da so lunanski (Lüneburger) Slovani bregu tudi rekli: mól (Mithridates, pag. 169). Tudi denešnji Epiroti in Albanezi bregu pravijo: mal, mali. V irščini najdemo: meall, collis. Dob so imenovali: δανρος = gršk: δρῦς, zato so illyrski Dalmati mesto nad dobravo stoječe imenovali: Επιδανρος, pozneje prišedši Hrvati pa: Dubrovnik.***)

Naj še na konci tega članka omenjamo dvojih ostankov iz jezika starih Illyrov. Plutarch pravi, da se je junak Achilles pri Epirotih velel: Ἀσπέτε, Grki so ga pa imenovali: Ὠκύπους, der Schnellfuss. V denešnji albanščini pa še „σπέιτε" pomenja: schnell. Gotovo smemo te besede staviti k staroslov. spěti, properare, proficere, h gršk. σπεύδειν, litov. spudinti, in nemšk: (sich) spuden.

Dalje Festus (17. 148) poroča: Sibynam appellant Illyri telum venabuli simile. Suidas tolmači: σιβύνη v „ἀκόντιον". Ker

---

*) Slov. zab, zob, zato panonsk.-slov. zabaj (sabaium), potus ex frumento.

**) Ime starodavnega epirotskega plemena: Molossi tore označuje prebivalce hribov, zato Albanezi imenujejo Črnogoro – : Malesia. Kako illyrščina h grščini stoji, nam lehko razjasni albanska beseda: δελενθυσα, gršk. χελιδών iz: χελινδων, latinski: hirundo, lastavica.

***) Osebna imena Venetov imajo čisto slovensko lice, postavim: Milina žensko ime (Katančič I. 179). Priata (Idem 191) Visena (Idem 221) Licovius = Likov, primeri starosrbsk. imena: Lik, Likovič, Lika, ime kraja. Venzoius = Vencoj, genetiv Venzoi po obliki, kakor: Zaboj, Beroj, Gogoj, Gnjevoj, primeri staročeska imena: Ven'c, Vencik; Ipaius = Ipaj po obliki kakor: Rataj, Radaj, Blagaj,

glasnika β in γ se rada menjata, je gotovo macedonsko: *σιγύνη*, sulica, ednoista beseda, kakor tudi česk: sabě, sica, Dolch, sabnik, sicarius, vtegne sorodno biti. Pomén nam razloži sansk.: sibh, laedere, occidere. Vsi ti ostanki nam pričujejo, da so stari Illyri tudi svojo občo koreniko imeli v arjanskem plemenu, in da je to v pradobi jugodunavske dežele v posestvo vzelo.

Gore smo slišali, da Cato je imel peninske Salašane za sorodnike „Tauriscae gentis.“ Kakošne so te tauriscae gentes? Prepričali smo se že, da to ime je nosila tudi edna betva Ligurov, ki niso bili Kelti, kakor Strabon očitno reče. Ti so s keltskim vlakom Skordiskov se izselili na dolenjem Dunaji in pod „mons Claudii“ — denešnja gora: Krudia.

Druge Tauriske Strabo imenuje v okolici Nauporta, in Nauportus (Verhniko) kolonijo Tauriskov. Po Pliniji so se tudi Carni nekdaj veleli Taurisci: „Carni quondam Taurisci, tunc Norici“ (Histor. nat. III, 20.), in Strabon (IV. 27) piše, da noriške narodnosti so tudi Tauriski. Že Ottfried Müller (Die Etrusker I. 134.) je spoznal, da samo ime „Tauriscus“ nič ne odloči za narodnost ljudstva, ki je nosi, ker v več starib jezicih (?) ta beseda označuje prebivalca gora. Ker v Noričanih, Karnih, in Salašanih julskih Alp najdemo slovanske rodove, so tudi nauportski Taurisci, ali bolje rečeno: karnski, bili Slovani. Ti so z Rimljani že živeli nekdaj v prijateljski zavezi, ker Rimljani so prišli, ko so Cymbri in Teutoni napadli mesto Norejo, noriškim Tauriskom kot zaveznikom svojim na pomoč. Vendar če dalje nazaj pogledamo, najdemo že prijateljsko zavezo prebivalcev karnskih in julskih (nekdaj venetskih) gora s staroitalskimi plemeni.

Domaj, primeri: Ipava, Ip, rečica na Štirskem, Ipabog, retransko božestvo Hebdanus (patavski napis, Idem 191) primeri: Hebda, kraj na Poljskem (Codex Pol. 1292. 144). Več imen mest venetskih sem že na drugem mestu razložil. Naj tukaj še omenim ime mesta: Altinum, kakor rimski pisatelji pišejo = Altino scil. mesto, ali pa: Altinje. Mesto je ležalo v Laguni pri ustji reke: Plaviš (Piave) ne daleko k severu od denešnje Venecije, in je imelo važno trgovino. Altino ni drugo, nego mesto v močvirji stoječe, kar je tudi po Strabonu bilo. Ime sorodno je: Alta, reka v starej Ruskej, primeri sansk: arda, feucht, grško: *ἄρδω*, besprengen, *ἄρδα*, Schmutz: česk. po prestavi glasnikov: latovisko, Sumpf, za: altovisko. Denešnje mesto: Vincenza so Rimljani pisali: Veicetia, Vicetia, Grki pa: *Οὐικετία*, to je: Vičica, Städtchen, primeri polabskoslov. vaika, Stadt, Viče, ves pred petujskim mestom. Prav slovensko ime je mesta: Trigabuli. Polybij (11) piše: Padus a fontibus uno continuoque fluit alveo: ubi vero ad Trigabulos, quos vocant, pervenit in duas scinditur partes, quorum alterius ostium Padusa, alterius Olana vocatur. Kaj drugega Trigabuli znači, nego kraj, kjer se trikrat gaba, nemšk. Dreifurth, lat. Trivadum, gabati, waten (Murko s. v.) enkrat črez reko Pad, drugokrat črez dve strugi: Padušo in Olano.

Med narodi, za katere se je zraven mesta in okolice Tarsinatov moliti moralo, najdemo na iguvinskih tablah tudi: Tursce, Naharce in Jabusce „turscom, naharcom, iabuscom nomen".

Iguvinske table, nar starši pisani spominki stare Italije, imajo svoje ime po mestu Iguvium, denešnji: Gubbio, Ugubio v Umbrii. Umbri od Grkov Ὄμβρικοὶ imenovani so prvlje, nego so jih Etruski premagali, imeli v svoji oblasti vso srednjo severno Italio, to je: dolenjo ravnino reke Pada (Po) do Alp. Bili so star narod, in Dionys (2, 49) jih ima za: ἔθνος ἀνθιγενής, — autochthone. Etruski so jih dalje doli porinoli, Etruske pa Kelti, kakor Plinij (3, 14) poroča. Lepsius (de tab. Eugub. pars. I, 128) stavlja početek teh tabel med 284—184 pred Krist.

Ker se na teh tablah imenuje „nomen iabuscom" in Jabusci so po sojenji vseh starinoslovcev: Japudi, moramo tudi Tursce in Naharce iskati v soseščini Japudov, in druzega naroda tukaj ne najdemo, nego pozneje Plinijeve in Strabonove Tauriske, katero ime so nekdaj tudi nosili Karni. Pa kdo so bili Naharci? Na prebivalce reke italske Nartes ne moremo misliti, ker se v eni vrsti Tavrščanov in Jabuskov imenujejo, mi tore imamo iskati rod nad severnim primorjem Adrie, in jaz bi trdil, da so Naharci iguvinskih tabel predhodniki denešnjih Goričanov, da so: Nagarci = Nagorci, Bergbewohner, Hügelbewohner*). Glasnik *g* se v umbriščini glasi kot: *h*; tako bereš: ahtu za: agito, ahtim za: agitum, rehte za: regite, mohotos za: magitus, pozneje: mactus. (glej Grotefend, Rudimenta linguae umbricae). Tursci so tore bili prebivalci visokih taver gorenskih, korotanskih in gorenje-štiriskih Alp, Naharci — Nagorci pa nižjih goric od Devina po denešnjem Goriškem, in ker Cato peninske Salašane ima za sorodnike, „Tauriscae gentis", in ker mi rod z enakim imenom: Salassi najdemo v soseščini Karnov, so ti Salassi v pradobi se mogli odtrgati od svojih bratov na julskih planinah, in se naseliti na južnih panogah peninskih alp, ali pa so ti Salassi betva adrijanskih Venetov. Mogoče je tudi, da so ti Salassi bili vezni ud armorskih Venetov, in onih, ki so stanovali kraj gorenjega Bodensee'a, ki se je tudi: „lacus Venetus" zval (Mela, 3, 2), in kjer še prebivalci dendenešnji svoje čolne imenujejo: Lädis, to je: ladje.

Gore smo slišali, da po Strabonu oni Tavriski, ki so s Skordiski se naselili na dolenjem Dunaji, in postavili mesto Taurunum po občnem mnenji na mesti dnešnjega Belgrada, dalje pod goro: „mons Claudii" — denešnja gora: Krudija, — so bili Ligurci. Presodimo tukaj kratko zgodovino Ligurov.

*) Prof. Knötl (v Jahresbericht des Gymnas. zu Glogau 1852/53 str. 21) hoče v Naharcih najti: Noričane, Jabusci so jemu tudi Japudi, in Tursci — Taurisci, ali on blodi, ako misli, da Tau-

Prvi jih omenja Herodot (7, 165), ki jih šteje med narode, katere je Hamilkar proti Gelonu in Theronu peljal. Skylax jih pozna v južni Gallii. Thukydides (6, 2) piše o njih, da so iberske Sikane pretirali iz njihovih hispanskih sedežev, ki so si potem nova stanovališča v Sicilii poiskali. To potrduje tudi Dionys Halic. (1, 22). V historični dobi nahajamo Ligye v južnoiztočni Gallii; v Italii pa so že v pradobi stanovali, in se do reke Tibere razširjali (Festus vox: Sacrani). Pozneje vé Polybij (2, 16), da so na jugoiztoku do Aretia, na severozapadu pa do Pise segali. Naselbine so pošiljali na Sicilio, Korsiko in druge otoke (Priscian, 4, Dionys. Hal. 1, 22). Umbri, Etruski in Kelti so jih pozneje v Italii na zemeljsko okrožje med jezerskimi planinami na zapadu, ki ločijo Italio od transalpinske Gallie, dalje na okrožje Pada na severu, na ligursko morje na jugu obmejašili. Nekteri so mislili, da so Liguri in Iberi bili ednoisto pleme, kar pa ni res, ker Skylax (Peripl. p. 2) piše, da so v pokrajini od Pirenej do Rhone Iberi in Ligyjci: *μιγάδες* stanovali. Ako bi Ligyjci bili ednako pleme z Iberi, nebi Skylax tega razločka delal. Da tudi neso bili Kelti, izvedli smo iz Strabona. Dionys Halikar. jih ima za del starih Italov, tore bi to kazalo po Cöntzenovem mnenji na pelazgijski izvor. Plinij piše (18, 40), da se je pri Taurinih — betvi Ligurcev: „secale", schwarzer Spelt, velelo: asia, Strabon (4) pa, da se je zunanja haljina „*χιτών*" pri Ligurih velela: *σαγον*, kar bi podobno bilo grškemu: *σάγμη*, *σάγη*, sagena, primeri sansk: sag, tegere, tedaj: sagon v pomenu = lat. toga, iz: tegere. Kožnat plašč pa se je velel: mastruca. Iz Plinija tudi zvémo, da so reki: Padus, pravili: Bodincus, Polybij (2, 16) pa piše: *Βόδεγκος*, in da je ta beseda izražala pri Ligurih pomen: fundo carens, primeri grško: *βάθος*, profunditas, *βαθύνω*, profundum facio. Dalje se najde pri Herodotu (5) opazka, da Ligyjci pri Massilii stanujoči imenujejo „*καπήλους*" — Kleinhändler, Höcker, Krämer, Schenkwirthe, Feilscher, Schmugler: Sigyne. Cato in Claudian imenujeta Ligure: „mendaces in fallaces". Jihova trupla so bila stiščena in bolj suha, nego rejena, niso ravno bili velike rasti, pa močni in bistri, da so jih Rimljani imenovali: pernices.

---

risci so ime prijeli po mestu Tarvisium (Treviso). Po zapiskih gršk. in latinskih pisateljev imamo le trojne Tauriske razločevati, lygurske, karnskonoriške in „in monte Claudii", prvi so po Strabonu se ločili po jeziku od Keltov, drugih pa nobeden latinski pisatelj nema za keltsko pleme, — vsi jih obče in sploh imenujejo: Tauriske, zato je Knöflna celo mikalo te Tauriske za sorodnike Etruskov imeti, Noričane okoli Akvileje pa za lat. Opike ali pa Illyre, in le Noričane v dunajski dolini za Kelte, vender tudi pri tih dvomi, ker piše: Die späteren (zakaj?) Noriker, namentlich die im Donauthale, scheinen gallischen Stammes gewesen zu sein.

Kar Fortis (Reise in Dalmat. I. 131) o nosečih Morlakinjah pripoveda, da na polji delajoče porod same brez vse druge pomočnice opravijo, in novorojeno dete same domu nesejo, to tudi Strabo (3) o Ligurkah.

Liguri so se morali v pradobi tudi dalje gor na zapadu po Helvetii razširjevati, ker iz Helvetie so prišli s Cimbri kot bojni pomočniki Ambroni, ki so italske Ligure zastopili (Plutarch in Cajo Mario). Že gore smo slišali, da Strabo v Helvetii ima Genaune in Breune za illyrske rodove; ako so ti zamogli iz Epira se preseliti v raitske planine, tudi Liguri, katere v historični dobi bliže teh planin najdemo.

Ker več starih pisateljev italske Aborigenes izvaja od Ligurov, in eden sin Itala (heros eponymus Italov) se prikaže kot vodja Ligurov, bi tudi ime: Itali nam nar naravniše razložila grška beseda: ἴτης, audax, animosus, in: ἰταλός, bos, vitulus, je: animal audax, animosum.

Niebuhr je sicer tudi ime iz gršk. ἰταλός izvajal, pa mislil je na volovske in telečje pašnike, in Italia mu je: Viehweidenland.

Sicer pa je že tudi Dionys. Halikarnaški (1. 35) trdil, da je dežela dobila ime po: ἰταλός — vitulus —: Italia — Vitalia, ravno tako pozneji Izac. Tzetzes (Coment. ad Lycoph. Alexand.) piše, da Italia je dobila poznamenovanje po biku „quippe taurum Tyrrheni*) adpellant italum", vendar razlaganja obojih slonijo na mythičnih legendah Geryonovih volov, čijih mythus pa ni šče dovolj razjasnjen.

Iz teh zgodovinskih izletov, ki so nas sicer nekaj odpeljali od našega predmeta, pa so bili potrebni, se prepričamo, da Salašani na iztočni strani Krasa, zmerom kot samostalen in poseben rod stojijo, in da jih nobeden starih pisateljev ne navaja ne med illyrskimi ne med ligurskimi ali keltskimi rodovi, tedaj, ker jih najdemo v planinah, katere so se pred Julijem Caesarom zmagovalcem Salašanov imenovale: venetske, in ker ime imajo slovensko, in jihovi legi prav prikladno, jih smemo z vso pravico prištevati k slovanskemu plemenu.

Manje gotova je slovanskost Salassov „montis Penini", od katerih Cato pripoveda, da so bili z Leponti „tauriscae gentis". Ker starim pisateljem je „gens taurisca" tudi oddel Ligurov, so ti Salassi biti vtegnili ligursk rodič, kar pa bi ravno govorilo za njihovo različnost od kraških, in za slovanskost kraških, ker nikjer ni omenjeno v starih izvornikih, da bi ikak ligursk rod kedaj bil prebival v julskih planinah.

Vendar je tudi Cato znal pri klasifikacii Lepontov in Salassov na umu imeti noriške Tauriske, in tako bi ti Salassi ipak bili Sloveni. Pa jeli niso ti Tauriski bili Kelti? Presodimo!

---

*) Thyrrheni so bili iz Boiotie pretirani na južno primorje Maionie, odondod se je en oddelek v Italii bil naselil. Ottfried Müller. (Etrusk. I, 202) ima je za Pragrke ali Pelasge.

„A tergo Carnorum, qua se fert magnus Ister, Raetis junguntur Norici“ piše Plinij (3, 24); tore so se prebivalci iztočnih Alp veleli: Norici, kateri pa so bili s „Taurisci“ ednake narodnosti. kar iz Plinija sledi, ki reče: „juxta Carnos quondam Taurisci nunc (po drugih berilih: tunc) Norici. Prvi, kateri Tauriskov v Noriku omenja, je Polybij. Iz njega navaja Strabon (Geog. 4) vest, da se je dosti zlata našlo v okolici akvilejski pri noriških Tauriskih „*ἐν τοῖς Ταυρίσκοις τοῖς Νωρικοῖς*“. Vendar onih Tauriskov, katerih Polybij (2, 28. 30) omenja, da so z italskimi Boji se bojevali proti Rimljanom, nesmemo v Noriku iskati, in z Noričani ednake imeti; ti so bili ligurski*), katere je Hamilkar bil pregovoril, da so v zavezo stopili s keltskimi Boji, Insubri in Cenomani proti Rimljanom (Liv. 31, 10). Tudi ne mogoče zapopasti, kako bi noriški Tauriski, tako sila oddaljeni od italskih Bojev zamogli ž njimi v zavezo stopiti. Vendar še Strabonu je znano, da so Noričani in Taurisci bili ednoisto pleme, ker piše (4) da okoli Akvileje stanujejo Noričani in da: „*Τῶν δὲ Νωρικῶν εἰσι καὶ οἱ Ταυρίσκοι*“.

Strabo tore ima na umu Tauriske v Nauportu, in reče, da so z Noričani kraj Akvileje prebivajoči Tauriskom sorodni. Druge Tauriske imenuje za Panoni. „Pamportum (Nauportum) enim fluvio alluitur navigabili ex Illyrico decurrente (tedaj to okrožje že povzamé v političnoadministrativnem zmislu rimske države) et in Savum exeunte, itaque facile Segesticam in Pannoniam et Tauriscos (merces) devehuntur“. Ti Tauriski so tore stanovali tam, kjer Ptolomaj (2, 16) imenuje mesto: Taurunum, in v onem okrožji tudi Plinij Tauriske pozna pišoč: „mons Claudius, cujus in fronte Scordisci, a tergo Taurisci.“ Vendar teh Tauriskov Strabon sam nema za Kelte, temoč za Ligure; nam etiamnum permixtae sunt istae et Bastarnicae gentes Thracibus, magis quidem iis, qui extra, sed iis tamen quoque, qui intra Istrum accolunt: iisdemque etiam Celticae: Boii, Scordisci, Taurisci, qui ab nonnullis Liguristae nuncupantur.“ Ako so ti Taurisci se tudi Liguristi zvali, so „celticae gentes“ le bili Boji in Skordisci. Vendar jih je na drugem mestu zopet zmešal, pišoč: primum itaque Illyrica exponamus, quae et Istrum et Alpes attingunt, sita in medio Italiae et Germaniae, incipientia a lacu, qui apud Vindelicos est et Rhaetos et Boios (drugo berilo: Toenios). Hujus regionis**) partem vastam reddiderunt Daci, debellatis Boiis et Tauriscis, gallicis gentibus Critasiro sub-

*) Stanovali so, kakor iz istega Polybija zvemo: „altera (meridionali) parte Alpium Taurisci et Agones“. Te Alpe pa se vlečejo dol od sv. bernardske gore do ligurskega zaliva in se velijo na severu: alpes graiae, na jugu pa: alpes maritimae.

**) Tukaj je Strabonu sopet edna spodletela. On ne razločuje jezera venetskega (Bodensee) od jezera Pelso (lacus Pelso). Vendar dogodba priča, da je imel slednje na umu.

jectis, qui eam sibi vindicabant regionem, quamquam omnis distingueret Parisus, (Patisus, Tisa) qui a montibus in Istrum defluit, per Scordiscos Gallos" (Geog. 7). To so isti Taurisci,*) o katerih gore piše, da jih nekteri imenujejo Liguriste; in če bi res ti Taurisci bili Kelti, še ne sledi, da tudi oni v okolici Nauporta in Akvileje, katere Strabo tudi sploh Tauriske imenuje brez označevanja narodnosti. Ti so bili soplemeniki Noričanov, in te je Plinij gotovo dobro poznal, zato bi tudi bil jih Kelte imenoval, ako bi res Kelti bili.

Ravno tako brez vsakega označevanja narodnosti nam Tauriske imenujeta Dio Cassij in Appian. Dio Cassij (lib. 49. pag. 412) govoreč o bojih Caesarovih piše: „Salassi et Taurisci, Liburnique et Japodes tum aperte propter Caesaris absentiam rebellaverunt." Ker te Tauriske imenuje v društvu Salassov, Liburnov in Japodov, so to mogli biti isti, katere Strabon v okolici Nauporta navaja.

Ker Dio Cassij drugač Noričane razločuje, in jihov napad v rimsko državo očitno omenja, je jasno, da so ti Taurisci posebna betva Noričanov bili, in sicer oni, o katerih Strabon piše: „da Noričanov akvilejskih so tudi Tavriski". Appian (B. Illyr.) pa imenuje med narodi v južnih Alpah, ki so se že pred podjarmljenjem Norika odrekli Rimljanom tribut plačevati, tudi Tauriske, tore so Appianovi Tauriski v južnih Alpah sopet ednoisti s Strabonovimi in Dio Cassijevimi.

Iz tega pregleda se prepričamo, da Tauriskov karnskih in julskih planin nema noben ne gršk ne latinsk pisatelj za Kelte, one na dolenjem Dunaji pa Strabon enkrat ednači z ligurskimi, drugokrat pa le per currentem Tauriske z Boji vred imenuje: „gallicae gentes", iz česar pa ne sledi, da so tudi planinski bili Kelti, ker ime samo ničesar ne določuje, bodoč da ime: taur najdemo v ligurskem, illyrskem in maloazijskem okrožji. Ker se istina, da so Noričani bili Sloveni, ne dá prevrči, in ker noriške Tauriske imata Strabon in Plinij za ednoisto — sorodno pleme z Noričani, so tudi ti Tauriski bili Sloveni, in Salassi montis Penini oddelek noriških, ker drugač bi jih Cato in Plinij očitno k Ligurom bila prištevala, kateri so bili obema dobro znani, in se „Augusta Taurinorum" pri Pliniju (3, 5) naravnost „Ligurum stirpe orta", poznamenuje.

---

*) Pri teh, in ne pri noriških so se italski od Rimljanov pobiti Boji naselili bili, ker okoli „lacus Pelso" — jih imenuje Plinij (3, 24). O teh Tauriskih (7) pa sam trdi *Ταυρίσκους δὲ Λιγυρίσκους καὶ Ταυρίστας φασί.*" Da ti Tauriski niso stanovali v gorenještirskih Taurih, sopet pričuje Strabon, ki piše, ka so iz Italie pregnani Boji priromali do Istra: „*μεταστάντες δ' εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον τόπους*", in pri Tauriskih stanovali: „*μετὰ Ταυρίσκων ὤκουν*". Reka Danubius pa je pri starih pisateljih še le v dolenji Panonii imela ime Ister.

Izmed vseh starih pisateljev o Tauriscih bi se tore znali oni, ki keltičnost Tauriskov branijo, na 7. knjigo Strabonove geografie opirati, v kteri on očitno reče: „debellatis Boiis et Tauriscis, gallicis gentibus Critasiro subjectis.“ Pa že gore sem omenil, da so ti Tauriski težko bili noriški, temoč oni na gori: „mons Claudii“, ki so tudi bliže sedežev Bojev (ob pleškem jezeru) stanovali, nego noriški. Poglejmo si bolj na tanko pozorišče tega boja. Boji so napadali svoje sosede thraške Gete. Ti so takrat stanovali v Dacii, ker iz svojih prvotnih sedežev med Dunajem in Haimom so jih Bastarni pretirali. Geti s Daki zjedinjeni se vzdignejo pod kraljem Boerabistom (Justin, 32, 3. Cass. Dio 67, 6,) in pobijejo ob Reki Tisi Boje in Tauriske do drobnega. Ta bitva pade med leto 50—40 pred Kristom, tedaj v čas smrti Caesarove. V oni dobi pa se imenuje kralj Noričanov Voccio, ki je bil zaveznik Rimljanov, in test svabinskega kralja Ariovista. Težko se je ta spuščal v zavezo tako slabega nestanovitnega naroda, ki šče je jedva kakih 50 let v svojih novih sedežih stanoval. Tudi neso Noričanom Geti in Daki bili nevarni, ker med njimi so stanovali mogočni Panoni, ki so šče Rimljanom dosti opraviti dali, tedaj se Getov ne bali, s katerimi so tudi v miru živeli. Ako Strabonovo poročilo ima kaj resnice, imamo druge Tauriske zaveznike Bojev iskati, in razve omenjenih ligurskih pod „mons Claudii“, nam Ptolomaj imenuje poleg Anartov — Teuriske. Caesar (B. G. IV, 25) pa piše, da se herkynsko pogorje vleče do Anartov, ki so pri thraški meji. Te Anarte postavlja nar učenejši geograf novega časa Kiepert od Reke Grane do virov Tise pod južne panoge Karpatov, in od virov Tise do virov Alute pa Tauriske. Ti Tauriski so bili bliže sedežev Bojev, tore je Strabon z vso resnico pisati zamogel (Geog. 5), da so se italski Boji pri Tauriskih, ko so v svojih italskih sedežih od konsula P. Cornel. Scipiona Nasike (Liv. 36, 41) leta 191. pred Krist. bili premagani, naselili bili. Strabon (5) tudi očitno pové, da so ti Tauriski stanovali ob Istru „qui deinde ad Istrum cum commigrassent apud Tauriscos habitarunt“. Tako tudi dokazi iz Strabona za keltičnost noriških Tauriskov razpadnejo. Ti karpatski blizo Istra naseljeni Tauriski so pa tudi celo vtegnili biti slovansk rod, dasiravno jih Strabon z Boji vred ima za „gallicae gentes“. Ime njihovega Kralja: Kritasir = Kritožir, od krit, ταμιεῖον, Vorraths-Schatzkammer in: žir pascere, der durch seine Vorrathskammer Ernährende, je prav prikladno za kralja, primeri imena: Jarožir, in ime polabskoslov. vodje: Krito; keltščina ne spravi umne razlage na noge, in nobenega sličnega starokeltskega imena. Jaz bi v teh Tauriskih iskal predhodnike denešnjih slovaških Turčanov. Strabon se je večkrat zblodil pri označevanji narodnosti; tako on marsikteri rod ima za illyrsk, katerega drugi klasiki k Panonom ali Thrakom prištevajo.

Opirajo se Keltomani na ime: Tauriscus, češ, da v Kelt-

ščini: taur, tor, tur, pomenja: visok breg; vendar nobeden ne imenuje virnika, v katerem bi se ta beseda našla. Contzen (Wanderungen der Kelten st. 60) piše: Taurisker ist gleich Hochländer, Bergbewohner, hergenommen von den Ostalpen (sic), die noch jetzt theilweise den Namen Tauern führen". *) Čudovito! — tedaj so te planine pred prihodom Keltov v noriške planine bile brez imena? Nezapopadljivo je, zakaj nobena gora v pradomovini Keltov v Gallii ne nosi imena: Tauern, ker Taurini saltus" (Liv. 5. 35), črez katere so Galli iz Gallie v Italio se preseljevali, so dobili ime po ligurskih Taurinih, ki niso bili Kelti, in ker se v mythičnih legendah Tauriscus imenuje brat Ligyrov, ne moremo ligurskega imena iz keltskega jezika razlagati. Gotovo je heros eponymos ligurskih Taurinov dobil ime po „tauru" (bove), kakor Italos po: „italu". Vsaj je že bistroumni in temeljito podučeni Eustathius (pag. 236) opazil: „ταῦροι enim apud veteres omnia magna atque robusta vocabantur"; ali „veteres" so Eustathiju Grki in Latini, ne pa Kelti. Tudi ne moremo sem potegniti imena: Taurii, katero so nosili prebivalci „Chersonesus Taurica", ker tudi to ni nastalo po bregu, temuč po biku, kar Eustathij (pag. 104) poročuje: „Tauri vero populi, qui Achillis cursum colunt, a tauro animali vocantur, eo quod Osiris ibi juncto bove terram araverit." Vtegnil bi nam kdor nasproti držati ime pogorja, ki se vleče od iztočnega primorja črnega morja do kaspijskega, in se veli: Taurus, ali nar imenitniši jezikoslovci in geografi, kakor Max Müller in Kiepert trdijo, da je Taurus grška oblika za: Turàn, zend: Turija, kakor so Arjanci imenovali severne svoje sosede, in da po teh turanskih pastirskih in bojniških plemenih, ki so to pogorje obivali, je pogorje: Taurus dobilo svoje poznamenovanje. Turan pa sopet ne poznamenuje: breg, nego: turajoč, bister, „tura", Schnelligkeit eines Reiters, tore: Turanci = bistri jahači (glej Max Müller Vorles. über die Wissenschaft der Sprache I, 205.) So še nekateri, ki ime: taur iz aramejskega: tura, gora, izvajajo, ali to je bezumno, ker Kelti niso bili semitskega plemena, da si ravno jih nekteri pisatelji, kakor Math. Koch in Knabl imajo za Phoiničane.

---

*) Ottfried Müller (Etrusker I, 134. 135) pa o imenu: „Taurisker" piše: Um den Verbanus See bis an den südlichen Rand der höchsten Alpen wohnten die Lepontiner, ein Volk, dem der Name Tauriske beigelegt wird. Dies scheint aber nur eine Benennung von Bergbewohnern zu sein, und lehrt dann über die Abstammung und Nationalverwandtschaft nichts, die überhaupt bei mehreren Urvölkern dieser Gebirge (Tauriner, Ligurer, Salasser u. s. w.) so wie des daranstossenden Donauthales ein Räthsel ist. Denn die keltischen Völker erscheinen erst als Eroberer, auch ging ihr Strom durch die Ebenen, und stieg selten zu den Hochgebirgen hinan.

Vendar slovenskih topičnih in narodskih imen: Turje, Ture, Turove, Tura, Turjak ne moremo k imenu: Taurisk staviti, ker teh imen ne nosijo samo gore, nego tudi polja, primeri: Turopolje na Horvatskem, Turepole v sanockem okraji v Galicii, Turjanci, ves kraj Mure na slovenskem Štirskem, — vse v ravnem svetu, Turja, ime rečice. Ta imena so brž ko ne nastala po turih — (Auerochs, primer: Turjak slov. prestavo nemškega: Auersberg, od: tur Auer — Urochs),

Kako se tedaj razlaga ime: Tauern? Že naš marljivi Poženčan-Ravnikar je opomnil na besedo: taber, kako na gorenjem Kranjskem ostro brdo imenujejo, in s katero besedo je sorodna tudi: tabor.*) Taber pa stoji za prvotno in izvirnišo obliko: taver, ker glasnik: *v* se spremenja z glasnikom: *b*, primeri: javor in ja*b*or, molitva in molit*b*a. Korenika: tav sansk: tu paradigma: tavimi, pomenja: crescere, iz te je staroprusk: tavas, pater, zend: tav, posse, in taver, taber v pomenu gora je ravno tako se izobrazila, kakor: mogila iz: magh-mah, crescere, in lat. tu-meo in: tu-mulus iz: tu (Bopp gloss. sansc. pag. 171). Iz: taver je adjekt. tavrsk. тавръскъ, in iz tega: Tavršćan, ali, ker korotansko narečje: *v* izgovarja kot: *u*, —: Taurščan, taurski, zato sta Grk in Latin lehko pisala: *Ταυρίσκος*, in Tauriscus. Iz korenike: tu — tav šče so stvarjene besede: srbsk. tov, crassitudo, pinguitia, staroslov: tobolia, pišča, Mast, tu-ča, tu-kost, tu-kota, pinguedo, tu-k, adeps. o-tava, Grummet. Primeri analogične nazore: Tolst, Tolsti vrh. Sorodna oblika je: tiv, turgidum, crassum, corpulentum esse, slov: tyją, tyti, srb. toviti, litovsk. tauk'as, vse z sansk: tu, tavimi, v enakem pomenu. Tudi iz te korenike imamo imena bregov in rečic, ki tečejo iz bregov: Tiber (tudi osebno ime), Tibernica (ponemčeno: Tifernitz), Tibalci ves po bregu in pod bregom. Tudi staroitalska narečja imajo iz korenike: tiv poznamenovanja za brege, sabinski: *τῆβαι*, colles (glej Preller, griech. Myth. II, 21, not.) lydski (staropelasgijski) *ταβαι* = *πέτραι*, (Müller, F. H. G. IV, 131), primeri: še: *τιβεῖον*, ime gore v Phrygiji, Tifata, hrib severno od Kapue, Tifernus, ime brega v Samniu; sem še spada ime: tuber, Geschwulst, kakor tudi slov. tvor, tôr, tuber, dalje lat. imena: Tiberius, Tiburtius, ime mest: Tibur, Tifernum, gršk. *τύλος*, Wulst, česk: taviti — otaviti, kambrobrit. ty-vu,

*) Tabor izvirno pomenja otvrdjeno ostro brdo (primeri Virgilijevo „norica castella in tumulis“) ostrog, vallum, castrum, in še le v prenešenem pomenu: cohors, bellum, exercitus. Nekteri so menili, in tudi jaz nekdaj, da je: Tauern, dialektična oblika za: Turje, vendar se topična imena: Tauern in Ture na tenko razločujejo. Zraven: Tauern (glej malo dole) imamo: Turach (local.) blizo Murave na gorenjem Štajerskem, Turacheralpen, Turachergemeinde v „Werchzirmgraben“ to je: vrh črme grabe, črm = muža, Turje blizo Trbovlj, Turjak na Pohorji, Turja, voda v Ščavnico tekoča itd.

crescere. Tauern so tore: Tavri, Tabri, in Tavrščani prebivalci: tavrov, tabrov, in ker glasnik: *u* se oslabuje tudi v *e*, se je noriško mesto denešnji: Tebern na Koroškem, velelo: TEVRNIA, kakor se v rimskih napisih najde, to je: Tevrnia, Tevrnja, mesto na tevru, tebru stoječe; tever, teber je pozneje prelazilo v pomen: brežni gozd, zato še se denes oni okolici tudi pravi: St. Peter im Holze.*) V drugi polovici 4. stoletja se Teurnia je že morala zvati Tebrnia, ker so latinski pisatelji pisali Tiburnia. Eugipp. (Vita s. Severini sect. 22) imenuje Tiburnio: „metropolis Norici", in reče, da je domačin Paulin tam za škofa bil. Pozneje so v tej okolici naselivši se Nemci, kar je Ankershofen do jasnega dokazal, ime Tiburnia popačili v Lurnia, zato se ravnina ta podravska veli: Lurnfeld. Tevrnia je stala na panogi pogorja (Bergplateau), ki se vleče od severa doli proti jugu od koroških Tauern na salcburški meji do ustjareke: Liesar v Dravo. Nar višja hriba tega gorovja sta Sauleck in Hütnersberg. V pismih zadevajočih znani prepir med akvilejskim in salcburškim metropolitom za Karla velikega se to mesto imenuje: Turnia. (Muchar, röm. Norik. 2, 60). Ker podunavske Tauriske najdemo v družbi Skordiskov, treba nam vsaj v kratkem v zgodovino Skordiskov pogledati.

Skordiski so spadali k Belovesovemu vlaku, in so se iz galske pradomovine izselili, in ob istem času v illyrskih in panonskih pokrajinah naselili, ko je bil po njihovih keltskih bratih južno Italio napadših Rim vzet. Korakali so skoz gorenjo Italio, črez Kras, in mi najdemo, da so si ob času Alexandra velikega že v oblast bili spravili zemeljska okrožja med goro Skordus, dolenjim Dunajem, Savo do severnega boka adrijanskega morja. Kakor Trogus Pompejus, rodom Galčan, piše, so se več let s Panonci in sosednimi narodi ljuto bojevali: „Galli, ... trecenta millia hominum ad novas sedes quaerendas misere. Ex his portio in Italia consedit, quae et urbem Romam incendit, et portio Illyricos sinus ducibus avibus .... per strages barbarorum penetravit et in Panonia consedit; gens aspera, quae Alpium invicta juga et frigore intractabilia loca transcendit, ibi domitis Panoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt" (Justin 24, 4.)

Ker je Rim bil vzet od Gallov leta 389 pred Kristom, so Galli v Illyrio in Panonio morali kaka leta prej priti, da pa so takrat omenjene dežele že imele svoje prebivalce, izvemo iz

*) Muchar (das altcelt. Noricum v Steiermärk. Zeitsch. I. str. 46) vsa imena: Taurus v mali Aziji, Tauristae v Ligurii celo Troi izvaja iz aramejskega: tura, Berg, Felsen, in reče: „welches Wort sich in diesem Begriffe in orientalischen und occidentalischen (sic!) Sprachen findet, wesswegen man es auch für ein aus dem Arameischen ins Celtische aufgenommenes Wort gehalten hat." Smešna je ta logika iz edne besede, ki se prê v vseh okcidentalskih in orientalskih jezicih nahaja, narodnost kacega plemena odločevati hoteti.

Herodota, ki nam imenuje na Dunaji Triballe, dalje do mej venetskih Sigynne. Vendar Keltov šče ne pozna, ne v gorenji Italii ne v Illyriku, temoč le v naj skrajnem zapadu, znamenje, da za njega šče niso bili se Kelti iz Gallie izselili V oni dobi, 400 let pred Kristusom, se je tore godilo, o čem tudi Nestor ve pripovedati: da so Slovani na Dunaji s Vlahi imeli hude vojske, gotovo se je marsikatero pleme iz dežel med Karpati in adrijanskem morjem črez Karpate k svojim severnim bratom preselilo; zato narodne pravljice severnih Slovanov, da so bratje: Čeh, Leh in Meh prišli iz horvatske Krapine, in Krak iz Karintie, zato Nestorovo poročilo, da so v Noriku stanovali Slovani. Vendar ta naval Keltov ni zadel praprebivalcev noriških in karnskih planin, ki so bili Slovanje, temoč le podunavske in panonske Slovane, in še panonskih niso vseh Kelti iztirali, ker med Savo in Dunajem šče najdemo za Augusta hraber rod Panonov. Tudi Muchar je bil nekdaj toliko pravičen, da je v Noriku druge prastanovnike iskal, nego Kelte, in sicer: illyrske, vendar ko so slovenski zgodovinopisci začenjali dokazovati, da prvi prabivalci Norika so bili Sloveni, je zavrgel svoje nekdanje prepričanje, in vse pokeltoval. (Glej, Steierm. Zeitsch. I. Heft. str. 21.) Na strani 57 pa piše: „So wie wir aber eben deswegen weit entfernt sind lauter Celtenstaemme im norischen Lande zu vermuthen“. itd. O potih, po katerih so Kelti iz gallske pradomovine v Panonio in do illyricos sinus prišli, niso izpitatelji starinstva ednih mislij. Šafařik meni, da skoz Germanio in dežele Bojev, in to preseljevanje stavlja med leto 350—336 pred Kristom, Diefenbach pa misli, kar tudi mi trdimo, da Skordiski so spadali k slednjim trumam Belovesovega vlaka, ki v gorenji Italii niso več našli prostora, so adrijansko morje obšli, in že takrat keltsko-illyrska zmesna ljudstva stvarjali, katerih eni so bili Japodi. Vendar glavna jihova stanovališča so bila po Justinu in Atheneu, „in confluente Danubii et Savi,“ ker v historični dobi nam Keltov noben pisatelj v Istrii, Dalmacii in v okrožji med Savo in Dravo ne imenuje*).

Prvlje, nego ta članek sklenemo, še poglejmo, kjer imena: Tavre in Tavrsko najdemo.

Imena: „Tauern“ razve salcburškega Radstäter-

*) Glavni sedež Skordiskov je bil na desnem bregu Dunaja. Strabon (7) jih stavlja kraj reke Margos (Morava), v državi Autariatov, ktere so pregnali iz jihove domovine, in kterim je Autoleon kralj Paionov v okrožji gore Orbelos onkraj Strymona nove sedeže prepustil (Polyainos, 7, 42.) Tiberij jih je spravil pod rimsko oblast (Sueton, Tiber 16.) Za Ptolomaja (2, 16) še so ostanki Skordiskov se ohranili na iztoku Save v Dunaj. Te ostanke še so morali Srbi, ko so se v denešnji svoji domovini naselili, najti, ker pokrajino med Ibarom in Drino imenujejo: Stari Vlah.

Tauern*) den denešnji še so žive v Gorenjen Štirskem, in sicer:

a) Hochtauern, vikariat sv. Jerneja (St. Bartholomae am Hochtauern) v judenburškem okraji dekanovine admontske.

b) Tauern — Schattseite v fari sv. Ožbalda pri Zeiringu, za Rimljanov: Surontium, v sredovečnih pismih: Surice, Surniche, to je: Surice, Šurnik po suri barvi vode, ki tukaj teče. Drug potok se veli: Pölsenbach od: pelso, metath. pleso, Sumpf, muža, zato: lacus Pelso v Panonii, kjer so se pozneje keltski Boji naselili bili.

c) Tauern-Sonnseite v isti okolici, tukaj teče Schlapfenbach, to je Slap, vodopad, primeri: Schlapfen ponemčeno iz: Slape pri Mariboru, kder Drava slape dela.

d) Tauernbach, potok v isti okolici, tam je tudi potok: Sunkabach, v Tauernschattseite pa se najde nemško ime: Saugrabenbach, slov. sunka, slavonsk: suka, svinja.

e) Tauernthal med slovensko Matro (Windisch-Matrei) in mestecem Lienz-em na Tirolskem. Že tudi v novejši obliki po spremeni glasnika *v* v *b* najdeš tam:

f) Tabernitzgletscher in Taberergletscher. Čudovito je, da visoki ledniki nosijo skoz in skoz slovenska imena: Pleschnitz, Weletz-Frössnitz — (Breznice) Stanischka, Polinik itd. (glej Sonklar, das Eisgebiet der Hohen-Tauern, Mittheil. der k. k. geog. Gesellsch. Jahrgang VIII. 1864. I. 12).

Tukaj je tore bila pradomovina slovenskih Tavrščanov. Ti so morali prestati prvi napad divjih keltskih Cimbrov in Teutonov leta 113. pred Kristom. Sicer so jim Rimljani, ki so se bali, da ta hrabri sovražnik ne vdere v njihovo državo, na pomoč prišli, a Cimbri in Teutoni potolčejo rimsko vojsko, vendar ne poskušajo črez Akvilejo v Italio priti, nego se obrnejo skoz Tyrolsko, Helvetio do genfskega jezera, kjer četiri leta divjajo, dokler jih Marij pri Aquae Sextiae (Aix v Provenci) ne pobije.

Ti Tauriski so morali tudi napad keltskih Bojev odbiti, ki so kakih 50 let pred Kristusom Norejo napadli, prišedši od desnega pobrežja Rhena, vendar zapodjeni se tudi v Helvetio k svojim bratom Tulingom in Raurikom podali, kjer jih Caesar (Bell. Gall. 1, 26.) pri reki Arar pobije.

Nekaj teh Tavrščanov se je bilo pri svojih sorodnih bratih Karncih (Kranjcih) naselilo, zato Strabon Nauport imenuje

*) Sem spada tudi: Tauernok, to je: tavernok, po nemškem bi se dalo povedati: Tauernspitz, od ok = rt, Spitz, zato imena gor in hribov: Ok, diminutiv: Okič na Horvatskem in v slov. Halozah. Gor od Tavrnoka je: Leisnitzgraben = Lesnica, Waldgraben. Pridevek ok še najdeš v imenu gore Seethaler*ok*, Tulnok, od: tul, Nacken, Bergnacken, sorodno je lat. ac — ac-umen, nemšk: ah v besedi: ahra, osina, novonemšk. Aehre.

mesto Tavrščanov, in Appian, Dio Cassij v soseščini Japodov. Tacitus in Ptolomaj jih več ne imenujeta, tudi ne pozneji pisatelji, zapopadeni so bili že pod rimskim politično-administrativnim imenom Noričanov.

Šče le po raztegnenji mej rimske države do Dunaja je politično ime: „Noricum“ obveljalo, dasiravno je stareje, in že pred rimskim poobladanjem pri prebivalcih v porabi bilo, ker Polybij piše, da pri noriških Tauriskih je obilo zlata bilo „*ἐν Ταυρίσκοις τοῖς Νωρικοῖς.*“ V izključivo porabo je ime: Noricum pri Grkih prišlo po Strabonu*), pri Rimljanih pa po Caesaru, rimsko prevladanje in izmejenje posebne noriške provincije pa je ime popolnoma vtrdilo, in splošno poznamenovanje za celo denešnjo Koroško, nekaj Tyrolskega severnega okrožja, gorenje in srednje Štajersko in Avstrijansko, kar ga je na desnem pobrežji Dunaja do Kahlenberga — postalo. Tudi nekaj Kranjskega je moralo obsegati, ker je Ptolomaj Latovičane, katerih glavno mesto je bilo: Praetorium Latovicorum, in stalo 7 ur od Emone na cesti iz Emone v Siscio, tedaj v denešnji trebanski okolici, pod Norik postavil: *Λατοβικοι μὲν ὑπὸ τὸ Νωρικόν.*“ Noričane same pa Ptolomaj (2, 14, 2.) stavlja pod Tavre iztočno od Ambisontov, ki so stanovali kraj reke Isonte, kakor se je nekdaj reka Salzach, ob kateri stoji Salzburg, velela. Mi jih tore smemo iskati v oni okolici, kjer je stalo mesto Noreja v denešnjem Neumarktu 2 uri od koroškega Brežja (Friesach) v gornjem Štajerskem, ki pa že za Plinija ni več stalo. V onem okrožji stoji denes farna ves: St. Marein; ljudstvo pripoveda o nekem jezeru, ki je tam bilo, in blizo tam je občina: Seebach. Na virnat, jezernat svet opominja tudi ime Noreja iz: noriti, submergere, serbsk: iz-noriti, ex aquis emergere. V listinah leta 1230 (glej Muchar Gesch. der Steierm. II. str. 66) se je cela ta okolica velela: Grazzlupa, kar je popačeno za: Grezuplje (primeri: Grezuplje na Kranjskem) od: grez, močvirna, greznoti = noriti, grezno, abyssus. Grezup je stvorjeno, kakor: gorup, acerbus, škorup, schollicht, z daljim tvorilnim sufiksom: lje. V tej okolici teče Peischkerbach, ki je dobil ime po piskorih, ki se v njem najdejo, Prechaubach, primeri: Prihova pri Konjicah; dalje še najdeš slovenska imena: Lausach (v Lozah) Lasnitz (Laznica) itd. Rimski kamen, tukaj najden, ima slov. imeni: Samuconius, in žensko: Samuca Burani filia. Rodbine Samuk še živijo na Koroškem.

Pod Noričane stavlja Ptolomaj Ambidrave, to je: Podravljane, in: *Ἀμβιλικοί* — Poličane po rekah Drava

*) Contzen (Wanderungen der Kelten str. 60) piše o tem: „Aeltere Nachrichten über die ostnorischen Landstriche, in denen Strabon das Volk mit den Gesammtnamen Taurisker bezeichnet fand, veranlassten ihn, Noriker als den Gesammtnamen des Volkes, Taurisker als eine Abtheilung zu nehmen“.

in Lika. Ali kje najdemo na Koroškem reko Liko? Nekteri so mislili na reko Lisar, drugi na reko Ziller v Tyrolskem in trdili, da je Ambilici kriva pisava za Ambicili; a vsega tega ne treba. Jaz mislim, da se je denešnji Glanbach velel pri noriških Slovencih Lika, in da je Glan prevod slovenskega imena: Lika (primeri ime reke Lika v Granici). Glan, glain pomenja: ličen, svetel; glan je iz one korenike iz katere: gla-s, vitrum, staronord. gla-r. Po tej betvi praslovenski, ki je prebivala v okrožji Noreje po dolinah med Glano in Goričico doli do Drave je Rimljan zmagovalec dal novi provinciji ime: Noricum, in to politično-administrativno ime je bilo še znano do desetega stoletja po Kristusu. Ime Taurišćani je zginilo, le onkraj Tavrov prebivajoči Nemci še nemške Štajerce prebivalce takraj tavrov imenujejo: Enterthäurer od: ent, enter, jenseits, drüben, herent, diesseits. Genetično ime: Venet se menda ni rabilo zaradi razločevanja od sosednih Venetov; ime Sloven je težko bilo znano, zato so se rabila topična imena. Vendar, kolikor sem zasledil, je v 4. stoletji po Kristusu moralo med prebivalci od Adrie po gorenjem Kranjskem, Koroškem, srednjem in gorenjem Štajerskem sploh znano in navadno poznamenovanje med prebivalci tih pokrajin biti: Karnc = Kranjc, in to bom pretresoval v posebnem članku.

Nekteri zgodovinopisci šče se opirajo na Polybia (lib. II.), kder piše: „In alpibus ab utroque latere loca montuosa habitant, ad eam partem, quae versus Rhodanum et septentrionem spectat, Galli, qui Transalpini appellantur: ad eam vero, quae campis imminet, Taurisci et Agones et alia pleraque Barbarorum genera, a quibus Transalpimi non genere sed differentia loci differunt: ideo Transalpini dicti, quod montes colant.

Iz tega mesta hočejo dokazati, da se Taurisci in Agones ne ločijo po rodu od Gallov, nego samo se razločujejo po kraji prebivališč, tedaj so Taurisci bili tudi Kelti. Vendar se ne more dokazati, da se stavek: „a quibus“ itd. ima tudi na: „Taurisci“ potegnoti, marveč samo na „alia pleraque Barbarorum genera.“ Diefenbach (Origines Europ. str. 136) teh Tauriskov sam neče za čiste Kelte imeti, nego jih imenuje: „mit keltischer Mehrzahl gemischte Taurisci oder mit anderem Suffixe Taurini“ in se na Ammiana Marcellina pozivlje (XV. 9.), po katerem namesto Eponyma Ligys stoji Tauriscus. Tudi Muchar (Steierm. Zeitschrift I. Heft. str. 48) Tauriskov, „qui inter Istrum accolunt“, — in o kterih Strabon piše, da se tudi Ligyriski in Tauristi velijo, „*Λιγυρίσκους καὶ Ταυρίστας φασί*“ (lib. VII.) ne imel za Kelte, in izjavlja: Uns scheint in dieser Bemerkung der sichere Doppelbeweis zu liegen, sowohl von einem ganz besonderen Stamme der Taurisker in den ligurischen Alpen, als auch ihrer Ueberwanderung in's grosse Illyricum“.

Ime: Taur je keltščini čisto tuje, najde se le v Lycii: Taurus in Antitaurus; — isti kult s Trojo pa pričuje, da so

Lycianci bili soroden rod s Trojanci, dalje v kameniti Arabii (primeri aramejski: tura breg), in pa v evropejski Sarmatii pri maeotskem jezeru, dalje v Ligurii in Noriku*). Liguri pa so se po Strabonu razločevali od Keltov, in prebivalci Norika niso bili Kelti, ker ti so le pozneje od zapada na iztok se preselili, tedaj pade trdenje enkrat za vsekrati, da je taur keltska beseda, in označuje: breg.

Ker noriške: Tauern so slov. Tavri — Tabri in imajo drugo koreniko**), nego ligurski: „taurini saltus", in ker gore z imenom: Taurus nahajamo v oni zemlji, v kateri je vladal pelasgijsko-grški jezik in temu sorodni phryžkoarmenski, nam treba tudi zasledovati koreniko te besede, in gotovo ni druga nego ona, ki jo ima grška beseda: ταῦρος, ječmen, (po Phanod. v Müllerovih Fragm. Hist. Graec. I. 369), in ta bi bila po Muysu (Hellenica str. 64) τορέω, perforo, tedaj tiči v besedi ταῦρος pomen: špičast, spitz, zackig, in ταῦρος, ječmen, je dobil ime po ostrih bodcih (spitzige Acheln), in tore tudi gore z imenom: Taurus označujejo špičasto, rtasto kakšnost — ostrico. Da so Grki z besedo: ταῦρος poznamenovali špičaste pečine, pričuje ime mesta: Ταυρομένιον na iztočni strani Sicilie, denešnji: Taormini, na naturotrdni skali stoječe, ki se je: Ταῦρος velela (glej: Hoffmann, Griechenland pag. 1984). Liguri in ligurski Tauriski tedaj spadajo v ono plemensko skupino, v katere jeziku besedo: ταῦρος v pomenu ostrosti, rtosti, nahajamo, in ta je ona, iz katere so izišli: Grki, Illyri, in Phrygi, Tyrrheni, in za ktero dosle nemamo prikladnejšega poznamenovanja, nego: pelasgijska. Po takem razpadne tudi mnenje onih, kateri kakor Knobl, Gfrörrer in Weiss v Ligurih hočejo najti finsko pleme. Contzen pa, ki je iskal v Ligurih staropelasgijski živelj, ni bil na krivem potu. Jezik, ki so ga Liguri govorili, je brez dvombe bil oni, ki ga je pelasgijsko pleme rabilo, ko šče je bilo edinstveno, in iz njega ni šče se bilo rodilo staroitalsko narečje. Nekakšna sorodnost in ednakost v jeziku Rimljanov in Ligurov je morala biti, ker niso se Rimljani pri razpravah z Lyguri nikjer in nikdar tolmačnikov posluževali, in da se je edno lygursko pleme lehko v Samnium preselilo. (Primeri Liv. 40, 38. 41. Plin. 3, 11, 16.)

---

*) Najdemo še goro Taurus v južni Armenii zapadno od jezera: Araissa Thospitis, denešnje: Van.

**) Iz istega themata, iz kterega je: tavar, taver, tavor, tabor, tabor se je tudi v venetščini ohranila beseda: tavara, coccia, Geschwulst (Boerio, s. v.), tore so tavri, turgescentes montes, hochaufschwellende, hochlaufende Berge.

Regeste

iz doslej še ne natisnenih, Kranjsko zgodovino zadevajočih rokopisov.

Nabral Janez Parapat.

V lanskem letopisu st. 18—32 sem priobčil nekatere doneske k zgodovini samostana velesovskega. Ker sem pred seboj imel le površen prepis imenika v Beč odpeljanih listin, postali so posnetki iz njega ne sicer napačni, vendar tù in tam ne tako dovršeni in popolni, kakor je želeti. Pričujoči članek naj to dopolni in popravi in ob enem zgodovinarjem izročuje še druge regeste iz nenatisnenih, našo povestnico zadevajočih listin.

1. Leta 1239. meseca sept. — V pismu tega leta (Letopis za l. 1872. in 1873. str. 19.) je imenovana prva prednica samostana Veles. priorissa Mathildis.

2. 1241. VI die Augusti. — Henrik, opat gornjegraški — Henrik Oberburgensis — potrdi darilo 1000 (?) mark, ki jih je ranjki opat gornjeg. Albert daroval samostanu vel. „sub conditione, ut sororum conventus ex nunc ad hon. Dei et s. Benedicti antiphonam cum collecta singulis diebus exceptis summis et praecipuis solemnitatibus post matutinas et vesperas decantare in ecclesia in perpetuo teneatur.“ — Izvirno na perg. pisano pismo v štirskem dež. arh. Nr. 561.

3. 1242. — Henrik, gornjegraški opat, potrdi na razsodbo razsodnikov naddijakona Savinskega Vincencija Chordian-a, Leibacensis in Henrika, podprednika ptujskega, vel. samostanu 100 mark, katere mu je podelil prednik Albert. Ako prestane Vel. samostan, pridejo vsa za oni znesek kupljena posestva samostanu sv. Benedikta v prid. Priče razen razsodnikov: Frater Conradus, Frater Otto, Janez in Albert, duhovnika, Gerloch de Stein, Friderik de Saeveneke (savinski). Od druge strani: opat Robert, Bernhard, Henrik in drugi samostanci gornjegraški. — Izvir v dež. arh. štirskem. Nr. 569.

4. 1247. v Svibnem. — Gerloh s Kamna je s privoljenjem vojvodinje Neže Vel. samostanu odstopil svojega očetovskega imetja 17 zemljišč „in villa Winkeler“ in en mansus in villa ecclesiae St. Mariae tako, da vsako zemljišče samostanu plačuje po en „modium grani“ na leto, vsi drugi dohodki pa ostanejo njemu. Po smrti njegovi vse pripade samostanu.

Priče: Magister Berengarius vicedominus, Crafto, oglejski kanonik, Wilhelmus, plebanus de Tricesimo, Henricus et Glysoy, fratres de Mels, Konrad Gallo, Bertold krški. — Izvir v drž. arh. Nr. 618. Deloma natisnen v Fontes rer. aust. 2. Abth. I. st. 8. in Letopis 1873. st. 19.

5. 1248. in coena Domini in castro Shorpfenberg VI. indict. — Vojvodinja Neža potrdi daritev svojega ministriala Konrada k kapeli sv. Tomaža v vel. samostanu. Bili so to trije mansus v „Tyrnculach“ (Crkljah?) pri cerkvi Matere Božje. Prvo posestvo je bil kupil od gospe Gertrude, imenovane Mumelin, in njenih sinov Rudegera in Ulrika, drugo od Sigfrida de Ramesowe, tretje je imel v fevdu od njenega ranj. soproga Friderika, vojvode avstrijskega.

Priče: Ulrik, škof tržaški, Oton, mejni grof de Hohenburc, videmski prošt; mag. Berengar vicedominus; Crafto, oglejski kanonik; Ludovicus in Laibach, plebanus; Cono de Tricano; Johannes de Gugania (?); Henricus de Mels, ministeriales ecclesiae Aquil. — V drž. arh. Nr. 628.

6. 1248. — Henrik svibenski ali Ostrovrhar pokloni samostanu vel. svojega podložnika Martina v Olševku kot povračilo za škodo, ki jo je učinil samostanu. Testibus: Weriando vicedomino, Gerlocho de Stein, Chonrado Gallone, Leonardo sacerdote, Rudolfo sacerdote, Perone officiale Widena. — V drž. arh. Nr. 629. Letopis str. 19 brez prič.

7. 1251. — Ulrik, vojvoda koroški, potrdi daritev šest zemljišč — mansus —, ki jih je samostanu zatiškemu poklonil Henrik, mejni grof istrski. — I. Bianchi: Nonnulla documenta ad Patriarchatus Aquilegensis historiam. Rokopis v dveh zvezkih v v graškem dež. arhivu oddelek A. štev. 6^a in 6^b, ki ga je dné 17. feb. 1867 umrli videmski učenjak Bianchi sam kopiral iz patriarhalnih pisem. I. fol. 107, Nr. 53.

8. 1258. apud Stein. — Agnes, palatina Burgundiae et domina Carniole, potrjuje darilo nekaterih mansus in Pesche, Chestinberch in Tirnovich, ki jih je samostanu vel. darovala pl. Neža svibenska. — V drž. arh. Nr. 769. Letopis st. 20, kjer naj se popravi v tem smislu.

9. 1260. III. indict. in castro Gorsza. — Henrik Ostrovrhar podeli z dovoljenjem soproge svoje za svoj in dedičev dušni blagor samostanu vel. podložnika Ulrika, filium Epponis de Lenke. Priče: Frater Jacobus et frat. Ditricus, praedicatorum ordinis de Ciuitate; Ulricus dictus Reiber, et alter Ulricus, gener ipsius; Hainzo de Flednikch; Petemanus de Perneken; Raibelinus de Rebnach, Leonhardus notarius. — Drž. arh. Nr. 786. Letop. 1863. st. 20.

10. 1261. XV. Kalendas Julii (17. junija) v Ljubljani. — Ulricus dux Karinthiae, dominus Carniole pokloni samostanu v Bistri — Freudenthal — vsa svoja posestva v vasi Topol z gozdi, travniki, pašniki, z obdelanim in neobdelanim svetom z ribstvom in z vsemi pravicami v dar.

Priče: Ulrik, grof Sternberg, Henrik in Herand, brata pridigarja v Ptuju, Leopold, pleban v Cirknici, Friderik pl. Valchenberch, Rudgerus de Leibach, Chunradus, purkgrauius de Lunz, Markard de Chuhm, Leo, vicedominus, Otto de Landestrost, Heinricus de Pilchgrez, Gerlochus de Hertenberch, Putzlinus, Ysenricus, Gyselbertus, Ortlinus de Leibach, Pera officiales et alii quam plures. — V dvornem arh. Nr. 793 v Mitth. f. Krain 1853 st. 25. po vrh omenjeno pismo.

11. 1263. — Vojvoda Ulrik podeli samostanu zatiškemu vsako leto 10 mark denarja. Mitnica in kovnica v Ljubljani ste morale v osmini velikonočni izplačevati ta znesek vsaka polovico. Isto leto je tudi dal vas „in Mettnach" za dušni blagor svoje ranjce soproge Neže † 1262. — Bianchi rokopis I. fol. 107. Nr. 53.

12. 1265 (?) — Guravdus in Janez kartuzijanska prednika, ogledi slovenskih pokrajin, določita samostanu bistriškemu meje, katerih nobeden samostanec imenovanega samostana brez dovoljenja prednikovega ne smé prekoračiti, ako ne gre morebiti v kapitel ali po blagoslove. Meja je začénjala pri Rupi nad reko, ki teče proti Ljubljani. (Rupa je skoraj sred med Ljubljano in Bistro.) Od Rupe se vleče pot čez hrib do Rakitine, odtod naravnost do cerkniške fare, potem do Logaca ob meji, ki loči oglejski patriarhat od dežele koroškega vojvode. Od Logaca pelja meja po gorah do planin „ad alpes, quae sunt super villam judicis pecconis, que dicitur Wrequeniz". Od teh planin je meja segala čez hribe do gore za vasjo Tunica v Podlipi in odondot do Rupe. — Drž. arh.

13. 1265 (?) G. (Gregorij (?) oglejski očak ukaže L. archidiacono Marchie et Carniole, (Ludoviku, ljublj. župniku?), naj pred se pokliče in posvari gospó de Czechk in sinove njene, da samostanu bistriškemu krivično vzeto in pridržano zemljo nemudoma vrnejo, sicer zapadejo cerkveni kazni. — Pohabljeni prepis iz 13. stoletja v Graški vseučiliščni knjižnici Cod 39/71.

14. 1283. IV. die exeuntis Augusti (28. avg.) indict. XI Labaci. — Majnard tirolski potrdi vse samostanu vel. podeljene pravice in dodá privoljenje, da smejo vino in živež za samostan skozi njegove dežele voziti brez cestnine in mitnine. — Drž. arh. Nr. 1232.

15. 1286. dné 3. januarja v Ljubljani. — Albert, grof goriški in tirolski, zavetnik cerkve tridentinske in briksenske, podeli očetom samostana „in Vrevntz" vallis jocunde milost, da na njegovih mitnicah na Rupi in Hulb ni treba dajati mitnine za vino, olje, živino in sploh, česar potrebuje samostan. — Drž. arh.

16. 1296. dné 1. sept. — Pankracij iz Vipave je bil po očaku Rajmundu investiran z več zemljami in villa Lingelveld, in Weuplach, in Sambor in Oberveld, in Biszich, in Gruisach. — Bianchi rokop. I. fol. 83. Nr. 41.

17. 1297. 16. maj. v Velesovem. — Šenčurski župnik Ulrik podeli samostanu vel. zemljo za obletnico. Priče: Witigo

der Erzdiakon im Sannthal, župnik v Moravčah, her Thomas, Verweser der Kirche Czirklach, Berchtold von Münkendorf. — Drž. arh.

18. 1301. Dom. Laetare. — 12. marcija — v Velesovem. Henricus de Gurenz daruje z dovoljenjem brata svojega Ulfinga de Gurenz et manuali porrectione sina svojega Ditmar-a samostanu vel. podložnika Jurja v Olševku. — Priče: Witigo de Lilgemberch, archidiaconus Saunie, plebanus de Morauz et procurator coenobii in Michelst.; Thomas Capellanus tunc ibidem; Berchtoldus. Officialis etiam ibidem, Hermanus de Stermol. — Drž. arh. Prim. tudi Letop. st. 20.

19. 1302. XI. die intrantis Octobris — 11. okt. — XV. ind. v Velesovem. — Brata Ditmar in Ulrik iz Greifenfelsa prodasta vel. samostanu (v Letop. st. 20 imenovani) zemljišči za $16^1/_2$ marke. — Priče: Dom. Witigo de Lilgemberch, arch. Sevnie et pleb. in Morautz, tunc temp. dispensator et capellanus domus prelibate; Thomas Capellanus ibidem; Chonradus de Grednik, Berchtoldus, filius ejus; Chunradus etiam de Grednik, Uslinus de Zalog. Actum et datum in Michelstetten dicte domus existente priorissa religiosa femina domina Lieba. — Drž. arh.

20. 1302. dné 26. nov. ind. XV. Griez. — Oton, vojvoda koroški, potrdi za se in brata Ludovika in Henrika samostanu zatiškemu vse pravice, ki mu jih je podelil njih oče Majnard. — Bianchi rokop. I. fol. 104. Nr. 52.

21. 1304. sv. Vincencija dan v Vel. — Ditmar iz Greifenfelsa in sin njegov Henrik prodasta žup. Ulriku v Šenčurji zemljo ondi ležečo za 8 mark. — Priče: Witigo, nadduhoven savinski, Jakob iz Gutenberga; Rainer der Schenk; Henrik iz Gurenca; Henrik der Leimtast; Haidenreich von Weizoch (Visoko.) — Drž. arh. Primeri Letop. st. 21.

22. 1305. dné 15. jan. v Vidmu. — Oglejski očak Otobon piše župniku vodiškemu, vicearchidiacono Carniole et Marchie, — menda Ulriku —: Ker nekateri opati, predniki in cerkveni predstojniki njegovega arhidiaconata ne plačajo pristojbine cerkvam naložene za papeževega legata Nikolaja, škofa ostienskega in veletrenskega in za očakovo subvencijo, naj jih pozove in odstavi, kateri bi ne plačali v 15 dneh, sicer jih bode izobčil, cerkve njih pa interdiciral. — Bianchi rokop. I. fol. 109. Prim. tudi Arch. f. K. öst. G. XXXI. str. 176.

23. 1312. dné 12. okt. v Vidmu. — Očaka Otobona vesoljni vikarij Albert ukaže Ulriku, naddijakonu Carniole et Marchie, naj do prihodnjega sv. Martina od poslaniških davkov v znesku 1930 gold. Kranjski naloži in odpošlje 129 mark in 53 oglejskih denarjev; Koroška je donesla v isti namen isti znesek, savinskemu nadduhovniku Leopoldu pa je bilo naloženo po nadduhovniji nabrati 86 mark in 53 den. — Bianchi rokop. I. f. 143.

24. 1318. dné 1. sveč. „an dem rain dacz vawen Pensew.“ — Merchel, gospoda Merchleina sin z Iga, in žena njegova Mar-

jeta izročita predniku Viljelmu in vsemu samostanu na Bistri dve zemlji v „Lükozel“ in obljubita varovati daritev. — Priče: pičanski vladika Ernoch, Peter, prior v Zajcklóštru, brat Štefan v Gajrah, g. Matej, vikarij pri sv. Pavlu, Henrik, Gotfrid, oba z Vrhnike, Jans von ober Laibach Schultetz, Hertel iz Polhovega graca, „der du selbez lantrichter waz vnt ander piderb leut“ — Drž. arh.

25. 1319. dné 7. marcija v Ljubljani. — Pensa, vdova ranjkega Konrada „de littore“, prodá z voljo sina svojega Janeza in vseh svojih dedičev predniku Viljelmu in vsemu konventu bistriškemu dve zemlji „in Lukoczel“ in sicer cum consensu et manuum porreccione nobilis viri domini Merchlini de Ig, od katerega je imela to posestvo kot feudum vendibile, z njivami, travniki, pašniki, gozdi in vodami vred za 16 starih oglejskih mark. To prodajo obljubi varovati, ako bi tega ne storila, obeta še enkrat toliko plačati. — Testibus venerabili dom. pectinensis ecclesie epyscopo, dom. priore de Geyrau, dom. Mathia, vicario de s. Paulo, et Hainrico de superiori Laybaco et Gotfrido ibidem residente et Hertlino judice in Laybaco et suppano Johanne et Arnoldo de Logacz. Pendentibus sigillis civitatis Laybacensis et dom. Merchlini de Ig. — Drž. arh.

26. 1319. in octava s. Filippi et Jacobi v Kamniku. — Vitez Nikolaj s Kamna (ali Kamnika?) prodá s privoljenjem soproge svoje, Diemut in dedičev Martina, imenovanega Kupes iz Velesovega, in žene Alheite in njunih otrok zemljišče v Češnjevku pri Velesovem za 7 oglejskih mark. — Priče: Wernherr, vitez iz Loke, Eschwein s Kolovca, Ulrik iz Kovorja, Jakob iz Kamnika, Jakel s Strmola, Niklav iz Ulspach-a, Janez z Gutemberg-a. — Drž. arh.

27. 1320. dné 21. aprila in ecclesia s. Bartholomei in villa Vegaun — Begunje na Notranjskem. — Renčo in Bogatec, brata iz Novega grada — de Castro novo — z dovoljenjem svojih žená in bratov Alberta in Friderika prodasta predniku Viljelmu in samostanu bistriškemu tri zemlje — mansos tres — v Begunjah — Vegaun de plebe sancte Marie in Cyrknitz, izmed katerih je prvo posedal Gerolt, drugo Zwentetz (Svetec?), tretjo Ulrik imenovan Sawer, za 78 mark starih oglejskih denarjev in obljubita slovesno pooblastencu bratu Viljemu varovati prodane zemlje z na altar položenimi desnicami in s prisego na evangelij. — Priče: Frat. Fridericus prior domus Laibacensis de ordine Augustini; frat. Chunradus ejusdem ordinis; dom. Fridericus plebanus de Los; dom. Ulricus vicarius de Cirknitz; Dietricus de Wernstein; Otlinus dapifer de Chreychk; Gotfridus de Pilchgretz; Volkerus de Aich; Hainricus dictus Prieznitz; Georius Scultetus de alpibus; Nebemer (?) supanus de Holer (?), Georius supanus de Vegaun; Bresko de villa Vegaun; Leonhardus officialis de Vreuntz (iz Bistre.) — Drž. arh.

28. 1321. die Lune proxima post festum St. Valentini. — 16. svečana — in villa Vegon (v Begunjah.) — Volker iz Loža, sin ranj. Herbarda Šnepergerja, daruje in prodá na svèt svojega gospoda Witigona Bogatec iz Novega grada zemljo v Begunjah predniku Šimnu in samostanu bistriškemu za 20 oglejskih mark starega denarja. Poroštvo za 40 mark prevzame Bogatec, ako bi se samostanu pri prodani zemlji godila kaka škoda. — Priče: frat. Hainricus dictus Schröttnstainer iz nemškega reda v Ljubljani; dom. Ulrik presbiter vicarius in Cirknitz; dom. Fridericus sacerdos vicarius in Stein; dom. Gotfridus de Pylchgretz; dom. Hainricus dictus Fortunim de Los; Otto de Los; Leonhardus et Chunzo Scultetus de Freuntz; Georius Scultetus et Wolicho de Wegon; Martinus Scultetus de Zobotez in drugi. — Drž. arh.

29. 1321. in sabato post nativitatem B. M. V. — 12. sept. — Poprejšni prodá in izroči na svèt istega Bogateca prioru Šimnu B. tri zemlje — tres mansos sitos in villa, que dicitur Dobez patriarchatus dioecesis in plebe s. Marie in Cirknitz — za 42 oglejskih mark. Witigo Bogatec prevzame poroštvo za 84 mark, ako bi se kup ne spolnoval. — Priče: Ulrik, vikarij v Cerknici; gosp. Miklavž, njegov tovariš iz Kamnika; dom. Renz, miles de Albibus (Planina), gosp. Bogatec; Albert iz Novega grada, Friderik, njuni brat; Hainricus dictus presens; Georius Schultetus de Vegowen; Nebemer Scultetus (župan) de Holleren; Michael de Holleren; Stojan iz istega kraja in drugi. — Drž. arh.

30. 1321. na sv. Tomaža dan. — Rapot Schrawas (Škrabar?) prodá z dovoljenjem svojih gospodov Henrika in Ulrika iz Montpreisa in žene svoje Geute zemljišče v Šenčurji, kjer je bil Konrad Yawcher (Javkar?), samostanu vel. za $9\frac{1}{2}$ marke oglejskih vinarjev proti odkupu 14 mark. — Priče: Pernhardt, župnik v Paltramsdorf-u, gosp. Jakob, župnik v Šenčurji; Henrik iz Gurenca; Ulrik iz Kovora, Viljem iz Loke; Andrej Gal; Majnard iz Smlednika. — Drž. arh. Prim. Letop. st. 21.

31. 1322. dné 3. januarja v Begunjah in domo Georii supani. — Vitigo dictus Bogat de Castro nouo prodá in izroči zemljo v „Shelsach“ v cerkniški župniji predniku Šimnu in samostanu bistriškemu za 19 mark. Vsako škodo na posestvu obljubi vrniti dvakrat in v ta namen zastavi vse premoženje premakljivo in nepremakljivo. — Priče: gosp. Ulrik, vikarij cerkniški; Miklavž, njegov tovariš; Leonardus de Vreunic prepositus noster; Georius, supanus de Vigon; Brescus in njegov brat Nedel; Matija mali, Martin Serelet, vsi iz Begunj. — Drž. arh.

32. 1322. v nedeljo po oznanenju Matere B. (28. marcija) Stein juxta fluvium, qui dicitur Laybach. — Ulrik, zvan Gepawer, sin ranj. Eberharda imenovanega Pfeffel in Dominik iz Cobeljsberga s privoljenjem svojih žena in dedičev prodasta predniku samostana bistriškega, Šimnu, tri posestva in villa Dobetz juxta St. Leonardum v cerkniški fari, fevde oglejske cerkve, s

podložnimi in pritiklinami vred za 41 mark. Ko bi očak ne potrdil kupa, obljubi privoljenje dobiti v 4 letih, in ko bi se tudi to ne zgodilo, hoče samostanu prepustiti druga svoja enako vredna posestva ali pa vrniti kupno ceno, vendar uživa ves ta čas samostan vse dohodke. — Priče: Dom. Fridericus de Stein; Herman iz Dobrega polja ministerial; Rudger z Iga; Lenart uradnik bistriški; Jurij, župan begunski; Jakob, njegov brat; Konrad, ljubljanski mestjan; Fridericus, notar ljubljanski; Nicolaus de Lapide. — Drž. arh.

33. 1324. sv. Petra in Pavla dan. — Henrik Kolijencer, Berchtoldov sin iz Brneka — von Vernek — prodá zemljo v Lahovčah samostanu vel. za 8 mark. — Priče: gospod Perenhart in her Michel, Verweser zu Michelstetten, her Pilgram, pharrer zu St. Paternion, her Fridrich Wisenez sun von Meingosburch; Viljem in Jakob, Konradova sina iz Loke; Jakel Stermolski, Witk Velesovski. Pečatili Konrad Loški, Henrik Gornizer in Eberhardt iz Olševka. — Drž. arh. Prim. tudi Letop. st. 21.

34. 1327. na dan sv. Matije. — Heinzel, Perchtoldov z Brneka sina prodá z voljo žene svoje Katarine samostanu vel. zemljišče v vasi „Nassern", kjer je bil Janko in katero je bil kupil od Herborta iz „Nassern", za 9 mark. — Pečati Nikolaja Črnelskega. — Rothenpüchel — Gerloha, graškega grofa v zgornjem gradu Kamniškem — Karneku — in njegov. Priče: Mainhart, župnik ihanski — von Jovhan — gosp. Jurij, ki je bil vikarij cerkljanski; Henrik iz Gurenca, Jakob in Eberhart s Strmola, Haidenreich in Nikel von Weysok (Visoko), Witk in Gelen iz Velesovskega. — Drž. arh. Letop. st. 21.

35. 1330. na sv. Kancijana dan. — Samostan vel. prodá posestvo v Češnjevku, nekedaj lastnino Nikolaja s Kamna, Petru v imenovani vasi in njegovi ženi Ayten (Agata?) za 11 mark. Ako umrje Peter, plača vdova letne $3\frac{1}{2}$ marke, po njuni smrti pripade vse samostanu. — Priče: dom. Ulricus der wrawen capplan von Stain; Vilk iz Velesovskega, Jakob der phister, Florentz und die Poseniker. — Drž. arh. Popravi Letop. st. 21.

36. 1332. dné 6. januarja. — Eberhart von Semacz prodá z voljo žene svoje Diemot vel. samostanu v Pečah (Pecz) ležeče zemljišče, kjer je bil poprej Martinec, za 10 oglejskih mark. — Priče: gosp. Ortolf, župnik mengiški; gosp. Henrik der Dienger, gosp. Friderik Bisenčev sin iz Mengeša, gosp. Amelreich z Iga; Herman iz Mengeša, Giselbrecht, njegov brat, Heugel iz Doba in drugi. Pečatarja Hertel in Rüpel iz Mehovega. — Drž. arh.

37. 1332 sv. Matije dan v Velesovem. — Lizabeta, gosp. Aschwein (Askvina) Kolovškega udova, podari od svoje jutršne dve zemljišči v Podgiru in Čepljah samostanu vel., kakor so storili Askvin in njegovi preddedje. — Pečatili: gospod Konrad iz Velikovca, Nikolaj Črnelski in njena brata Gerloh in Bertold Kolovška. Priče: Viljem iz Gallenberga, Niko-

laj s Kolovca, Albreht Lindekar, Hertel iz Mengeša, Gerloh Stupel, Witigo iz Kamnika, Fritz Seytzer in drugi. Drž. arh.

38. 1335. dné 26. avg. St. Daniele. — Očak Bertrand se zaveže Ortolfu in Leopoldu Cveteškima — nobiles viri de Reutemberch — dati 100 mark, ker sta mu s vojsko v Istri in Furlanskem do konec avgusta istega leta služila. — Bianchi rokopis II. fol. 9.

39. 1336. dné 20. okt. v Staremmestu — Cividale — v kapeli sv. Pavlina. — Zatiški opat Janez prejme med sv. mašo od očaka Bertranda blagoslov in obljubi zvestobo in pokorščino z besedami: Ego frater Johannes Abbas in Sytich Ordinis Cisterciensis subjectionem, reverentiam et obedientiam a sanctis Patribus constitutam, secundum Regulam s. Benedicti, tibi, Domine Pater episcope, tuisque successoribus canonice substitutis, et Sancte sedi Aquilegensi, salvo ordine meo, perpetuo me exhibiturum promitto. — Bianchi rokop. II. fol. 27.

40. 1336. dné 5. nov. v Vidmu. — Ainrico de Mangisburgh magister coquina — kuhar — Comitis Goricie je izpuščen iz zapora proti obljubi, da se v treh tednih po Božiču vrne v Videm in zoper očaka nič hudega ne učini. — Bianchi rokop. II. fol. 23. — Leto kasneje dné 25. aprila je bil isti zopet izpuščen iz ječe v Staremmestu proti temu, da zapor nastopi do sv. Ila, sicer plača 100 mark. Poroštvo za njega je prevzel Volvinus de la Turre, kapitan goriški. — Ibidem fol. 29.

41. 1337. dné 18. maja v Staremmestu. — Patriarch Bertrand prikima nadškofu Solnograškemu ali Juvavskemu, da smeta Janez, plebanus plebis de Laybaco oglejskega patriarhata, in Ulrik župnik v Gradwein-u v juvavski nadškofiji menjati svoji fari. — Bianchi rokop. II. fol. 33.

42. 1338. prvo postno nedeljo — 1. marca. — Jankel iz Repenj in njegova gospodinja prodasta za 11 mark zemljišče v „Hard“ ležeče Neži, opatisi mekinski, in vsemu samostanu in obljubita varovati to prodajo. — Pečatarji: gosp. Pirs iz Črnelega, Hernidus in Haertlein iz Mengeša. — Drž. arh.

43. 1338. dné 11. nov. v Starem mestu. — Očak Bertrand investira per fimbriam clamidis Ulrika iz Polhovega graca z oglejskimi fevdi. Dné 7. marca 1339. v Vidmu pa Hermana, kakor so jih imeli njih preddedje. — Bianchi rokop. II. fol. 61. in 67.

44. 1338. v Begunjah v hiši ranj. župana Jurja. — Henrik de Wrenstain prepusti s privoljenjem svoje soproge Neže in brata njenega Herborda bistriškemu opatu Hermanu in vsemu konventu posestvo v „villa Selsacz (Selšček) v fari cerkniški za 14 ogl. mark, in obljubi braniti posestvo vsacega napada. — Priče: dominus gerens nunc vices plebani in Circnitz, ecclesiae St. Mariae; Jebelinus, poveljnik v Steberku; Georius supanus in Vegearn; Martinus Zrelus ibidem; Martinus supanus in Obern. — Drž. arh.

45. 1339. na sv. Vida večer. — Perhtold iz Gradnika prodá z dovoljenjem svoje žene Jere in bratov Reinprehta in Henrika pet zemljišč v Šenčurji, Vodicah, „Swinak, Dobrowen, Lazziscznak“ za 50 mark samostanu vel. — Priče: Friderik in Mihel, kaplana samostanska; gosp. Friderik Bisenčev sin iz Mengeša; Geiselbrecht iz Mengeša; Urh Apec; Niklav z Visokega, Wik iz Velesov. — Drž. arh.

46. 1341. dné 17. febr. v Vidmu. — Očak Bertrand podeli tri zemlje — mansos — v okraju Ložkem (Ložu), eno „in monte“ eno v „Ygandorf“ in eno v „Olsvik“ (Viševku) na prošnjo ložkega poveljnika Ditriha Werdensteina, Diemuti, hčeri Henrika Werdensteinskega, v fevd, ker se jih je Elizabeta, vdova Renssoni iz Novega grada odpovedala v prid imenovani Diemuti s pismom 25. jan. l. 1341. vpričo Hermana, sina Dominika iz Cobeljsberga, Gotfrida in sina njegovega Renso iz Polhovega graca, Hermana ranj. Wajkarda sina in Miklavža Harrer-a. — Bianchi rokop. II. fol. 83.

47. 1341. dné 21. feb. v Vidmu. — Očak Bertrand dovoli Ložanom pod trdnjavo imeti vsako nedeljo tržni dan in da trg bolje oživí, smejo se prebivalci in naselniki grada ložkega naseliti okoli trga. — Bianchi rokop. II. fol. 85.

48. 1341. dné 19. okt. v Vidmu. — Očak Bertrand zapové runskemu opatu ostreje nadzorovati zatiški samostan ter svariti, poravnati in odpraviti pohujšanje, ki ga daje vsej Kranjski zatiški opat, obnašaje se ne kot administrator, ampak kot „dilapidator“ samostanskega premoženja, katerega zapravlja silo veliko, „vivendo luxoriose“, da ga skoraj ne bode nič. — Bianchi rokop. II. fol. 87.

49. 1342. dné 28. maj. v Vidmu. — Očak Bertrand izroči Rajneru Ostrviškemu in sinu njegovemu Janezu zarad njunih zaslug za oglejsko cerkev del zgornjega grada vipavskega v fevd, kakor so ga nekedaj posedali sinovi plemenitaša Otona iz Kostanjevice — Landestrost —, ki so ga pa dediči izgubili pregrešivši se zoper zvestobo obljubljeno oglejskemu patriarhu. Janez je prisegel zvestobo s poroštvom svojega očeta Rajnera in Friderika „libertinus de Seunek“. — Bianchi rokop. II. fol. 93.

50. 1345. sv. Martina dan. — Janez s Steberka obljubi braniti vsakoršnega napada zemljisče v „Seltzak“ (Selšček v cerkniški župniji), ki ga je z njegovo vednostjo in voljo v dušni prid podaril samostanu bistriškemu njegov služabnik Jakel s Steberka. — Drž. arh.

51. 1346. v torek pred sv. Matije dnem. (21. sveč.) — Henrik s Seeperch-a prodá za 12 mark posestvo v Dobcu z vsemi pritiklinami predniku Hermanu in samostanu bistriškemu. Posestvo obljubijo braniti Herman von Seeperch (Šneperk?), njegov brat Wölfel, Volker, Konradov sin iz Seeperga in imenovani Henrik. — Drž. arh.

52. 1348. dné 6. julija v Vidmu. — Očak Bertrand prepové Henriku in Otonu ortenburškemu, lastnikoma fare radoliške, presbitera Nikolaja Melsa de Marchia Sclavonica podpirati proti pravnemu župniku Viljemu, sinu plem. Gvarnerija iz Cukanije, kateremu prvi dohodke pridržuje. Bianchi rokopis II. fol. 115.

53. 1348. dné 28. decembra v Vidmu. — Bertrand dodeli oglejske cerkve vazalu, — nobili viro — Henriku iz Polhovega gradca iste fevde, ki jih je posedal njegov pred letom umrli oče Hortlinus. — Praesentibus venerab. patre Petro Concordiensi et Joane Emonensi, Dei gratia episcopis; Matheo de Mocio, Plebano Laybachi. — Bianchi rokop. II. fol. 113.

54. 1349. dné 14. feb. v Vidmu. — Bertrand, oglejski očak, dovoli novoizvoljenemu opatu zatiškemu Petru, da ga smé blagosloviti Poreški vladika Janez, kateremu naj osebno priseže. — Bianchi rokop. II. fol. 123.

55. 1349. dné 21. feb. v Vidmu. — Majnard in Herrand, brata višnjegorska potrjujeta prejem plače do imenovanega dne, za šest vojakov pešcev in pet konjikov, s katerimi sta oglejskemu očaku služila v vojski zoper grofa goriškega. — Med pričami prvi: D. Matheus de Mocio, plebanus Laybacensis. — Bianchi rokop. II. fol. 121.

56. 1352. o osmini sv. Janeza Krstnika (1. julija). — Nikel der Dyenger in Lucija, njegova žena, prodasta za 13 mark zemljišče v Repnjah Wölfel-nu, ki ga daruje samostanu tako, da dohodke njegove uživa gospá Jera s Štrmola, po njegovi smrti pa, da opravljajo po njem obletnico. — Pečatili: Nikel, njegov stric Jurij, župnik v Paternionu in Fricel Strmolski. Drž. arh. Prim. tudi Letopis 23.

Mihael Čarnišenko,

ali

Mala Ruska pred osemdesetimi leti.

Ruski spisal Peter **Kuleš.**

Poslovenil L. G. Podgoričan.

I.

Pred osemdesetimi leti se je Mala Ruska še ponašala sè zvlastnim življenjem. Njé spominki, njé okolnosti, njé običaji in kroji, njé životnost in pesništvo — vse je bilo čisto národno. Vse to je tačas spominjalo še na Švede in na Mazepo, kateri je dan denes priprostemu ljudstvu le temna basen; govorili so o hetmanu, Do-

rošenku, — da, tudi o Bogdanu Hmelnickem — to ste imeni, katere nijmate več svoje znamenitosti — in brezi odmeva v srcih krilite v zgodovinskih pesnih, ginočih slehrno léto. Zaporožka Sič je še živela, o slehrnem letnem semnji je človek lehko videl zè sabljami in dragimi lulami vred nekolikokrat po deset rudečih županov*), ki so zavzetno kozačkali, a da so pete znamenja puščale za seboj, to nij bilo nič nenavadnega.

Res je to: veselo kozaško živenje nij več kipélo razsežno tako, kakor je vrélo o znamenitem hetmanu Bogdanu, ali pa o „mogočnem vojniku“ Paleji, kajti naši gospodovalci so užé davno bili zaigrali svoj ponos, národu pa je še ta ponos živel o ljubezni, o njenem čutji do svete národnosti, — pele so še strune in odmevale bogato odičene z slavnimi Ukrajinskimi vitezi dveh vekov. Ko hitro je o nedeljskem shodu pripotoval kak starec in banduro prinesel v roci, noben pot nij manjkalo mu zvedavih poslušalcev. Pel je:

„Jak u našoj, u slavnoj Ukrajině
Bivali koli-s prestrašnij zlihodni, b'ezdolni hodini“,

a svoje pesni je vselej končal s pripovedanjem, pak dosti potov mu je prodko besedo razpaljena mladezen ustavljala z ognjenimi vskriki in čestila jo z deviškimi solzami.

Živnostno, nravno, povestno, v veri in običajih je Mala Ruska pred osemdesetimi leti bila to, kar je bila „kozaškemu oči“ — Bogdanu Hmelnickemu: ljuba Ukrajina, za katero so bojevali Bogun, Nečaj, Zolotarenko, Samko, hetman Petro Dorošenko in „veliki vojnik“ Palej Semen.

Človeku se zdi, da nij mnogo let minolo po zadnjem hetmanstvu; ali kako se je v tem promenila Mala Ruska! Ko bi se mogli preseliti v te dobe, do céla drug svet bi bil okrog nas. V vsej krajini bi ne zagledali ni enega fraka, ki iz leporastlega maloruskega gospoda dela tako čudovitega možica, da ga vsekako smemo nekaznega imenovati; ne srečali bi nobene čapke, ne klobuka, izpod katerih obraz obleki do céla nepristno gleda. Videli bi krasne župane zè širokimi, zlato prošitimi pasi vred, od katerih visé sablje, segajoče prav do kolen; videli bi lepe ženske kontuše, zelenkaste, rumenkaste, modre, obšite zè srebrnim in zlatim obrobjem, zè svilenimi in zlatotkanimi résami, — raznocvetne okraje, obleko z velikimi cvetovi vred na belem kanafasi, mrežaste, zatezljive živote — zlatositaste, — glave, s cvetjem odičene itd. itd.

Vse to je od nepomljivih let bilo posvečeno nekdanjej rabi, a pristovalo je prednamcem, njih obrazom tako, kakor ugaja Turku čalma ali Čerkesu burka. K temu pritaknite še to, da tačas Malorusi nijso govorili te barbarščine, ki jo dan denes govoré, ker jih je največ zábilo svojih dedov jezik in nijso naučili se ruščine; mislite si vrhi tega maloruske pesni, katere same na vsem sveti

*) Dolga staropoljska vrhna suknja.

imajo kaj pesniške vrednosti; spomnite se na čudovito zgodovino Male Ruske, na to basniško zgodovino, katera je, kakor kaka junaška pesen, živela na svetovnih deskah, pa se ne boste mogli načuditi osodi tega nenavadnega národa, ki je zè svojo čudotvornostjo objavil se, kakor kaka razkošna cvetica mej morečimi ranami. — svetil se vsled nenavadno jasne slave in vednost o sebi dajal vsemu svetu; ali nijso se v njem vzdržale moči njegovega kipečega življenja, zató je glavo sklonil prevred, zginil je, kakor kaka nadnatorna prikazen, izpred naših očij. Vam morajo posebno dragi biti njegovi spominki, vam mora tudi poslednji listek v zgodovini take čudovite prikazni biti največa zanimljivost.

Pregledimo tedaj, kako je živel in čutil ta národ konci svojega samobitnega življenja, premotrimo njegovega starodavnega života žalostne ostanke, zapojmo njegove pesni, poslušajmo njegove národne povesti, ali nam o teh — užé pičlih ostankih razkošne minolosti ne odjekne glas starodavnega, mogočnega in čaralnega života, ki bode na veke važen predmet, podučljiv modroslovcu — in visoko navdušljiv pesniku.

Prav pred osemdesetimi leti nekega večera maja meseca — kakoršnih nij več, to trdé stari ljudjé — peljal je polkovni sodnik Gluhovski nekega ptujega gosta, pa butelijo in srebrno čašo nesel v roci za vrata svojega domu.

Surov in nevljuden je na videz bil ta gost, da si je, kakor je kazalo, prijaznega delal se. Ali kaj je sodniku bilo do njegovih izbuljenih židovskih očij in do neprijetne vnenjesti njegovega obraza? Nij se uklanjal njemu, temuč njegovemu dragemu županu sè zlatim pasom. A tega gosta župan je bil tak, s kakoršnim se nij vsak izmej „velmožnih panov“ kozakom ponašal: od zgoraj doli je bil okrašen z dragim prošivom, ob razporku gosto nastavljen z gumbiči in vès posut je bil s cvêtjem, vtkanem v robo, — s cvétijem, ki se je vzajemno propletalo neizmérno raznovrstno in o temotnej svitlobi večernega neba lesketalo, kakor množica morskih biserev.

Za vrati sta ga čakala dva jezdna kozaka, katerih eden je bil zaporožki oblečen. Bogati gost zavsede konja in izpije čašo vina, ki je podal mu ga sodnik po tedanjej navadi na razhod; objel je še enkrat gospodarja, obljubil mu, da bode kmalu zopet njegov gost, in odjezdil je zè svojima spremnikoma vred mirno, kakor bi se bil njegov duh ponašal z oholim peketom svojega krasnega konja.

Polkovni sodnik počasi odide v sobo, sede in povesi glavo. Videlo se je, da se mudí z neko težko mislijo. Nekoliko minot

*) Znamenitih gospodov.

je strpel zamišljen, napósled pa svojega premišljanja izrodek izrazi s temi-le besedami:

„Polkovnik je, brigadir, znamenit, bogat, ali Žid je!“

„Kedo je Žid?“ — povpraša v tistej sobi sedeč mlad kozak, čegar bitnost je o večernem mraci prodirala nejasno posobno zračje.

„Ali si tudi ti tukaj, Mihael?!“ — povpraša in začudi se sodnik. „Ne bi se bil smel še oglasiti! Prestrašil si me, da je težko povedati, kako. A zakaj mi ne prinesó sveče?“ —

„Čemu potrebujete sveče, ded? Sàj se nij še do céla stemnilo na dvoru, a po nekolikih minotah skozi okno posveti kozaško solnce. Dejte, užé se ozira za učilišče (kolegij).“

„Kozaško solnce ljubi le mrtvece in utopljence“, — oponese sodnik, kateri, kakor je bilo kazno, še nikoli ni čutil, kako mesec ganljivo miče; — ali kedor je pošten, ta mora po dnevi biti pravega solnca sin, po noči pa mora svetiti z ognjem.“

„Dobro, jaz vam prinesem svečo, a povedite mi popreje, o kom ste opomnili: polkovnik, ali Žid je!“ —

„Lehko se sam spominjaš, s kom. Kedo je še mej nami Žid, ali ne Križanovski?“ —

„To je, ded, gola izmišljetina; to je sama zavist in zlost; gotovo je to: našemu starešinstvu je njegova brigadirska dostojnost to, kar je nosu medprstje tobaka!“

„Brigadirska dostojnost!“ — zaničljivo opomni sodnik. „Kaj je Moskovsk brigadir o primeri našemu polkovniku? — Oh, mladinci, mladinci! kam pritirate vi Male Ruske ostatek, kedar ga po našej smrti doboste v last?! Brigadirska dostojnost! spomni se na hetmana Bruhoveckega, kako je zarudel vsled Moskovskih gostij, ko so ga bili pobojarili. Hetman se pobojari!! — Ha ha! Morali so izmisliti si tako kanljivo past lisčjemu Zaporožcu! Ne, nečem biti polkom sodnik, če je Križanovskega brigadirska dostojnost le vnemarnost!“

„Bodočest nikomur nij znana, a da je zbral svoj polk...“

„Da bi vrag vzel njega in njegov polk!“ — segne mu sodnik v besedo — „ta prokleti zbor je vse naše pisalnice zapeljal v nerednost. Včeraj je marsikedo sedel še pri peresi, denes pak, dej! — rudeči obrončik*) se užé ovija mu okrog vratu, a ni poznati te neče. A čemu bi govoril! Pomislimo le na stare čase! Na Gluhovu nij bilo tako tačas, ko je moj ded bil najviši sodnik. Tihi mir naj pokriva njegov pepel! Gluhov mora večno pomniti Životovskega, ki je obranil ga sto tisoč mož močne Poljske vojske.“

„V čem se vam zdí hudoben ta zbor?“ — povpraša Mihael, ki samemu sebi na veselje nij bilo še treba ozirati se v minolost. „Novi car razpošilja liste, obeta milosti; mladost nerada sedí domá, naj si išče srečo. A — mari je to naša prva bojna zbirka?“

*) Bojni ovratnik namesti robca.

„Nij prva, a vendar nihče ne pomni, da bi kedaj bilo vshrmelo le pol toliko mladezni, kolikor je vstalo je zdaj; kakor bi sam vrag te prazne glave imel na vrvi in tiral jih v Petrograd!“

„To znamenuje, da je Malorusko kozaštvo še močno! Stoprv prodrla je bila vest o vojski v mesto, užé so vsi vskoprnéli, da se spopadó, — a ne le s Holstincem, temuč sè satanom samim!“

„Kozaštvo, brate, ne nosi rudečih obrončkov in ne hodeva kraj svetá bojevat, da samo ne bi znalo, s kom. Moj ded, najviši sodnik, nij obešal si na vrat obrončkov, a pozdravil je slavne Lehe in njih kralja Jana Kazimira tako, da jih, bogme, še dan dones boci bolé. Znaj, kaj je kozaštvo, — da, resnično! Ali morebiti je po tvojej glavi kozaška srčnost tudi to, ker je Križanovski sè svojo židovsko prevaro zbral cel polk ničemnikov?“

„Ne rogajte se, ded, Križanovskemu. Naj-si je Žid ali Turek, da mu je car milostiv, to je znano vsakomu, a kedo zna, s čim se vrne iz Petrograda?“

Žid je odšel, Žid zopet pride. Kaj se more iz Žida naroditi dobrega, poveri ga, kakor hočeš? Nij ne ničeva prislovica: „Žida pokrsti, ali tudi glavo mu odobri“. Ivan Mučednik — pokoj njegovemu prahu — pošalil se je bil tudi z njimi zbog te polovičnosti. Zbral jih je bil nekoliko tisoč, zvezal jim roke in noge, a ko je bil prisilil jih, da so dejali, da verujó v Boga očeta in Sina in sv. Duha, brž je dal pometati jih v vodo. To bi bili morali tudi z našim Križanovskim učiniti, ko so ga bili pokrstili. Ali ti, brate, zagovarjaš ga sploh krepko. Zakaj pa te nij vzel v svoj polk?“ —

„A kaj, ko bi rés bilo to! Za svèt vsaj nikogar ne povprašam.“

„Ali nikogar ne povprašaš za svèt! Aha, Kozak! To priča, da so te dobro učili v Perejaslavskem učilišči (seminarji), ker take zapletke délaš starim ljudem!... Pa to razodevlješ le meni, jaz sem rés miran človek, ali stavim, Bog zna, kaj, — ko bi tako smélo bil govoril z mojim dedom —! Rés je to, ded je bil prvi sodnik, tudi jaz menda ne bodem večno polku — “

„To se upam povedati vsem najvišim sodnikom, kolikor je bilo jih od Hmelnickega pa do Razumovskega, a znam, da bi nobeden ne odsvetoval mi, naj ne zamenim peresa s sabljo.“

„Dobro si se odrezal. To nij kar-si bodi, a moral bi tvoj gospod oča to zapisati v svojo zgodovino. Iz vsega tega jasno sveti, da si jakega polkovnika Gladkega potomec. Le to je, ti brate ne bojuješ tako, kakor je tvoje pokojne matere praded vojeval o starem Hmelnickem. Tvoja vojska je na popirji.“

„A morebiti je meni odločeno, da bodem bojeval boljše, nego je Gladki. Užé jutri odidem s pratežem Križanovskega.“

„Oho!“ — začudi se sodnik in nasmehne.

„Kaj znači ta oho?“ — povpraša Mihael resnobno.

„To, da s pratežem Križanovskega odideš le v snu.“

„A zakaj to?“ —

„Zató, ker to trdí le mladi Čarnišenko, in ne vé se še, kaj poreče stari Čarniš.“

„Na dober čin noben oča svojemu sinu ne odreče svojega blagoslova.“

„Jaz bi, brate, menil, ali če ne!“

„Gotovo ne odreče. Pač je bil čas, ko me je v „kolegiji“ videl rajši, nego na konji; ali zdaj nijsem več deček. Prišel je tudi moj čas, do se ozrem po božjem sveti — malo dalje za Gluhov.“

„Čemu toliko besed!“ — oponese sodnik — Presek, tlesek, ali če ne! Ta prokleti ali če ne vse zaplete. Nijso velike besede to: ali če ne! nu odidi z njim; te besedice ne ubranijo Kozaku, da ne bi odšel s pratežem.“

Mihaela je to hladno starčevo odbijanje razdražilo: vstane, ni besedice ne spregovorí več in hoče oditi

„Čaki, Mihael,“ — reče mu sodnik. „Ne jezi se na mene — starčka in poslušaj, kar ti povem! Moj ded, najviši sodnik, čegar zasluge so znane vsej Ukrajini, rad je često nam majhnim otrokom rekel: Ne plačujte dobrega sè zlom! Ne bilo bi kvarno, Mihael, da tudi ti v glavo vbiješ si to. Da midva v družbi ne bodeva videla Holstincev, za to sem ti porok. Ali takemu senjaču, kakoršen si ti, ne bode kvarno, če odide v Voronež; na potih, trdé, da se človek modrí. Nesi svojemu gospodu oči moj pozdrav in povedi mu, da sem jaz užé naprej znal, kako sprejme tvojo prošnjo. Glavno pa je to: ne izpusti iz glave nauka mojega pokojnega deda in najvišega sodnika, ki gotovo nij bil moški brezi glave, ker je tako vrlo bil naklepal Lehe. Ti menda poznaš svojega oče značaj, z njim se mora modro govoriti, ako bi gospodoval in vgovarjal mu tako, kakor si meni, ne znam, kak bi šel od njega. Ne plačuj dobrega s hudim!“

II.

Zamaknen samo v eno misel Mihael gori in doli hodi po ozkem mostovži v sodnikovem domu, a ne vidi device, ki nepremično stojí in stiska se k enemu izmej drobnih slopov po mostovži, — o mesečnem sviti je podobna prikazni.

„Ali me ne vidiš, Mihael?“ — povpraša nedolžno, ali je užé dolgo časa tega, kar si se rotil, da me imaš rajši, nego vse na sveti?“ —

Mihael se vstavi in molčeč jo prime za roko. Slišal je njé očitek, ali v slavohlepne namene in črteže vtopljen — ni mogel hipoma vrniti se na torišče svojih poprejšnjih mislij, in sam nij znal, kaj bi spregovoril nežnemu očitku svoje prijateljice, — kakor bi bil čakal, da se same ob sebi razidó misli, njih oblaci, ki so mu polnili glavo.

To je bila čestnega polkovnega sodnika Životovskega hči. Mislite si devo o cvêtiji njé mladosti, — lepo, razmerno razvitih udov, obličja — polnega živosti in smeha, ob enem pa nekako tajno, nekamo lehko bolestno, — belega čela, grškega obličja, — visokih, dolgih obrvij, ki so vhajale na obe straní, kakor mavrica nad lilijo. V očeh je počivala jej nežna duša, ljubeča globoko in večno; v njenem glasi so krilili zvuci — prodirajoči v srce; v njenem obličji je živela neka zvlastna obraznost, s katero nij odičen noben národ, — obraznost, ki je lastna le Ukrajini, katero prošinja duh mogočnega pesništva, čaralnih izvorov, zvlastnih težeb in posebnih, neprimerljivih pesnij. Takova je bila polkovnega sodnika hči — Katarina, še ne do céla sedemnajstletna, a vendar je bila užé ponosno razsula se, kakor cvetica, zató je marsikateri izmej znamenitih starešin, ki so se razgrevali pri čašah starovekega medu, sodniku priporočil svojega sina in svoje bogastvo, pa mimo grede pohvalil lepo Katarino in njé tihi značaj.

A polkovni sodnik je take opomine poslušal le z enim uhom, odgovarjal jim je le sè spominjanjem na svojega slavnega deda. Užé davno je bil odločil Katarini osodo.

Ne daleč od Gluhova, v mestici Voroneži, bival je njegov stari in vérni prijatelj Čarniš. Od davnih časov, od dedov in pradedov naprej je srčno prijateljstvo objemalo Čarniše in Životovske. Rod Čarnišev je pojemal z Mihaelom, sè sinom Voronežkega stotnika, — rod Životovskih pa s Katarino, hčerjo polkovnega sodnika. Starčka sta sklenila, ka dve samorastli panogi starih rodovin zedinita v tisto pokolenje, a polkovnemu sodniku je ta strnitev bila tem svetejša, zató, ker je njegov ded, najviši sodnik, katerega je čestil tako, kakor so nekedanji Grci slavili svoje junaške polubogove, v najsrčnejšem prijateljstvu živel s Čarnišem, z najvišim praporščakom.

Mihael je hodil v „kolegij“ in v sodnikovem domu živel, kakor v svojem. Rad je imel Katarino ognjene, sočutno, neodbitno, — rad tako, kakor je to tako ljubó romanopiscem, — pa le zató, ker je v tistem domu živel sè zalo devo in vsak dan bil z njo v najbližih okolnostih, moral je do céla prirojeno gojiti do njé nežno udanost, katera se časi promeni v stanovito ljubezen; in da si radi duševne udanosti čut pripisujemo osodnemu odloku, tajnej duševnej prirodnosti itd., vendar-le, če se pozorno zamaknemo v človeško notrino, ne moremo lehko presoditi drugače, nego — da ta duševna prirodnost nij nič drugega, nego to, kar je ognju sorodnost sè smodnikom.

Katarina je Mihaela rada imela iz vsega svojega deviškega srca zbog njegovega smélega in odločnega duha, zaradi njegovih živih, zgovornih očij — in zbog njegove blagostne vnenjesti, s kratka: zató, ker je bil Kozak, Kozak pa v Malej Ruskej nij le zgodovinsk znamenitec, temuč tudi krasotinec, drzovitež.

Vse je srečno vršilo se. Katarina je užé začela polniti svoj kovani zaboj. Mihael je svoje slavohlepne namene žrtvoval vsako-

jakim razveselitvam domačega življenja, kar se nenadoma razvé povest, da je na prestol sedel nov gospodovalec Peter III.; vsled tega pa je v Malej Ruskej vstala najvabljivejša prilika, vstal mladim ljudem poziv na vojsko z Dancem za Sleško, ki je užé od nekedaj bila Holstin-Gotorpskega rodu last, iz početka osemnajstega stoletja pa je bila postala Danske kraljevine imovina.

„Vseh stanov in krogov mladezen," — opominja sočasni letopisec, viši vladika Koniski, „kakor bi jo bila nekova čaralna moč prošinila, vzdignila se je po ptičje in shrmela je z juga na séver."

Ta „čaralna moč" tudi Mihaela nij bila zgrešila. Razgréla se mu je duša, dvignila je peroti, a do céla ga je razvnela želja po bitvi in slavi. Vse kozaške pesni, vse pravljice in povesti o starodavnih vojskah, ki je slišal jih svoja otroška leta, probudile so se mu v spominu in jele so njegovej razvnetej obraznosti bojno kozaštvo kazati s čaralnimi obrazi. Le smrt na slavnem polji se mu je zdela razkošna. Ognjeno je prepeval stare junaške maloruske pesni poslednje vrste:

„Poljahla kozačka molodečka holova,
Jak od větru na stepu trava;
Slava ně vmre, ně poljaže
Lycarstvo kozacke všakomú rozkaže."

Iskal je le prilike in sredstva, kako bi vrlejše dovršil svoj namen, a prav ta čas, kakor na nesrečo, prikaže se v Gluhovu polkovnik Hadacki Križanovski; zbiral je poseben polk — tudi na vojsko za Holstinsko nastopništvo.

Da čitatelja preskrbim vsaj z nekoliko vestjo o tej novej osobi, katera se sčasoma prikaže o mojem pripovedanji, utegne dosti biti, da razodenem o njej sodbo, ki nam je zapustil jo pisatelj: Ruske zgodovine.*) Živel je prav ta čas, tedaj je utegnol po lici poznati Križanovskega.

„O vseh nenavadnih prikaznih," — piše ta čestni zgodovinar Male Ruske, „vstajajo navadno národni značaji ali pa njih strasti. Objavila se je n. pr.: o pozivu na Malorusko vojsko židovska žlota, ki je hotéla dovažati užitek. Nekov Hehrejčan, polkovnik Hadacki Križanovski, rojen Žid in pokrščanjen, povspel se je bil s tedašnjim najemništvom in odkupstvom do polkovniške češti, a ker je videl nenavadno dobri vspeh o Holstinskem zbiranji,**) pobotal se je in ponudil je gospodovalcu, da skliče cel polk jezdecev ob lastnih stroških carju na hvalo. Vladarju je po godu bila Križanovskege gorečest, če prav nij znal, kaj meni, ker je po svojej židovskej vesti vsak obronček štirikrat predrago prodal: o prvej priliki je Križanovskega odičil z brigadirsko čestjo, ta pa je zbral svojega polka Kozake, sklical črednike, rokodelske dru-

*) Viši vladika Koniski.

**) Tako je bilo imé vojaštvu, ki so ga zbirali na Holstinsko vojsko.

žine in različno drugo sodrgo, ter sestavil polk, kateremu je bilo ime „Podcaboldinski.“ *)

Naš polkovni sodnik je Križanovskega poznal užé od tedaj, ko se je bil prikazal v Malej Ruskej; nihče ni znal, od kodi se je vdrl, a bliskoma je bil stotnik; ali onadva se nijsta iskala; ponos z rodom in ponos z bogastvom je razlikoval ja vsak pot, kedar koli sta sešla se. Za tega délj ni mogel, da ne bi bil zamislil se v vprašanje: kaj je utegnolo ganiti Križanovskega, zdaj polkovnika in brigadirja, znanega tudi carju, kaj ga je ganilo, da je prišel k njemu z vso častjo in ponižnostjo, kakoršno je popreje dajal le carskim mogotcem?

Po daljšem premišljanji, sojenji in uganjevanji je napósled izumil to, da je Križanovski gotovo zdaj stoprv spoznal, kakega rodu je sodnik Gluhovski, in da mu je čest to, ker ima znanje s potomcem znamenitega Životovskega, kateri se je proslavil, ko je devet tednov Gluhovsko trdnjavo branil, sto tisoč Poljskih vojščakov 1664. léta.

Dobrosrčni starček pa se je varal sè svoje dozdelnostjo. To je imelo céla drug izvor. Križanovski je sè svojo notranjo in vnenjo ostudnostjo edinil nenasitljivo željo po razkošji, a da je vstrezal svojim ostudnim hotevam, nijso smilili se mu ni novci, nij mu bilo žal ni dobrega imena, nij se bal nikakove nevarnosti. Slehrno krasotico je gledal ognjenih očij, in ker je v lasti imel mnogo sredstev, pogubljal je svoje žrtve z različno lisičnostjo, s kanljivostjo in sè silo. Ta gnjusobna strast ga je pritirala tudi pod sodnikovo streho. Katarina poleg vseh svojih preljubeznjivih lastnostij vendar nij bila nikakoršna čudovita krasota; prav v Gluhovu so bile deve še lepše od njé, ker tačas nijso kazile si lic, nijso lepotičili si obličij in nijso nosile ozkih životov; ali presičeni človek nijma pravega okusa in često le vsled mnogih zaprek daje vrednost svojemu razkošju.

Ko je bil zagledal njé polno, čvrsto lice, odičeno z neizrekljivo milostno ljubeznjivostjo in z nekako bolestjo v očeh, — njé vrat, bel in gibčen, kakor labudji, a njene še nežnejše prsi, poluogrnjene sè zlato protkano mrežo, — vskipel je vsled vroče želje, kako bi ovladal to bitije, to cvetico, ki se stoprv razvija. Omamila ga je strast, katera je v bistroumnih, a svojeglavih ljudeh neodbitna tako, kakor je neumorna poštena ljubezen v ljudeh blagostne duše. Ali ker je bil vajen, da svojej zahtevnosti ničesar nij hotel odbiti nikoli, poskusil je, kako uresniči svojo namero.

Njegovo prvo delo je bilo to, da bi iz Gluhova pregnal Mihaela, čegar postavnost je précej po prvem pogledu ugodna bila v sodnikovem domu. To se mu je posrečilo lehko tako, kakor si sam nij obetal. Mihael je bil užé poln najognjenejših mislij in želj, ni bilo treba dosti vetra, da bi bil raznetil v njem teleče čute. Križanovski je bil prišel, kakor nalašč, o ugodnem časi; pet

*) Celó pisatelj ne umeje te besede.

minot sta se razgovarjala, pa sta o vsem dogovorila se. Mihaela so okanile Križanovskega lisijaške obljube, katere je o svojem razvnetji menil, da so čisto zlato, za tega delj je do céla utonol v nekem paru. V duši so mu vskipeli čutje, ki so mu bili neznani; vse močí njegove duše so se nenavadno vznemirile. Nij čutil svojega telesa, nij videl zemlje pod seboj. Neka sploh razdorna moč se mu je zdélo, da se ga loteva, in gnala ga je naprej, kakor kako bombo.

Tak je bil, — kar se njegovega sluha dotakne glas Katarinin, ki je bila tako nenadna in neprilična njegovim razvetranim mislim.

Stal je pred njo in molčal, kakor bi bil malo po malo po nekakej medlosti zavedal se. Ali z očmi, polnimi samih solz, gledala je Katarina svojega Mihaela, kateri je bil to trenotje takov, kakor bi jej bil odmrl; strmel je vá-njo, držal jo za roko, pa nij znal, da jo ima pred seboj.

„Kaj premišljaš, kaj snuješ?“ — povpraša ga napósled, prime za obe roci, in strmí mu v očí: „Mihael, ljubi, dragi Mihael! ali ne vidiš, svoje Katarine?“ —

„Še nikoli se nij pripetilo, da bi te ne bil videl,“ — odgovorí Mihael, kakor bi se mu bilo senjalo, a jedva je znal, kaj je odgovoril.

„Nikoli se nij še pripetilo to, kar se zdaj godí,“ — opomni Katarina. Uboga moja glavica! zakaj sem te začela rada imeti? Ne bolelo bi me srce, da me zapustiš; ne močila bi pota za teboj z britkimi solzami, da odideš v boj s temi zloglasnimi Holstinci.“

„A kedo ti je povedal, da pojdem, Katarina?“ —

„Slišala sem vès tvoj razgovor s Križanovskim. Znam vse; ničesar nij več, česar bi te povprašala. Pa ko bi tudi bila kaj slišala, moja duša je užé zábila to žalostno razodetje. Ko hitro sem bila ozrla se v Križanovskega, ko je iz mojih rok prejel čašo medu, takoj sem se zbala njegovih hudih očij, in tisto trenotje, kakor bi mi bil v uho kedo šepnil, da me zapustiš. Mihael! ne začénjaj ničesar s tem Križanovskim! Bajè — da je velik grêšnik. Prehodil je bajè užé vès svet in pogubil je marsikatero nedolžno dušo!“

„Ne zapustim te na veke, Katarina,“ — odgovorí Mihael, nij se zmenil za njé sodbo o Križanovskem. „Ne pojdem na vojsko po zlato in plen; le dejanski hočem dokazati, da sem Kozak, in hočem se vrniti k tebi — češtit in slaven.“

„Dober in ljub' si mi brezi tiste slave, Mihael! Zaman se trudiš, da bi zatajil svoje misli... Le nikar mi ne trdi, da odideš le meni na ljubo! Jaz poznam vas moške. Vam nič nij do naših solz, nič nij naše gorjé; vi poslušate streljanje in bojni hrum rajši, nego verne miličine besede. Le nas nesrečnice zadevlje sodba, da moramo ljubiti vaše duše, ljubiti vas neusmiljence bolj, nego vse na sveti, — bolj, nego očeta in mater.“

Mihael nij mogel izpodbiti tega očitanja, kajti čutil je, da je pravično. Molčal je in gledal na nasprotno stran ulice, ob katerej se je ob vsej stezal neprenehljiv zid kamenenega poslopja, ki je bilo odičeno z ostrožnimi okni, z množnimi in najrazličnejšimi slopi, pročelji in pomoli.

To je bil maloruski kolegij, o katerem se govori, kakor o osmem čudi sveta. Njegova glavna stavba je ostro nadkriljevala celo vrsto domov, ponašala se je, kakor kak vzrastel človek mej otroki. Njé razmerje, njé slopi, okna in lepotine so bile veliko ogromnejše in bogatejše, nego na drugih delih zidovja.

Mesečni svit je sezal na „kolegij“ sè strani; le tam pa tam se je videl kak slop, karnis ali basrelif. Vsled tega je poslopje, zavito v gosto senco, imelo temotno podobo; a ogromni kipi, razpostavljeni po obocih, enačili so ga kakemu svetišču poganskih časov, — svetišču, polnemu molčečih bogov.

Ali zaman bi kedo v tej ogromnej in bogatej stavbi iskal národov značaj ali njegove omikanosti stopnjo. Mala Ruska nij dospela nikoli do take omikanosti, da bi se odlikovala v razkazovalnih delih in umeteljnostih. Vsa njena zgodovina kaže le zárod nečesa velikega, kar pa samo sebe ne diči z dostojnim plodom in sahní prav o svojem cvetu. Ta stavba nij izrazovala ničesar drugega, nego stavbarja, njegov národni živelj, pa latinsko omikanost.

Nad globokimi dolblinami, po katerih so po vrsti razpostavljene bile Minerve, Temide, Marti, starodavni govorniki in modrijanje v sosedstvu z bradatimi hetmani v dolgih županih, v širokih plaščih — nad temi dolblinami so v različnih skupinah lesketale maloruske bojne dragotine s pridruženimi sulicami, z Milkovimi loci (Kozaki užé davno več nijso rabili lokov), z Apolonovimi lirami in Merkurjevimi golimi vred. Na drugih prostorih so stali stari meči, imeli so ptičje glave na ročajih, — stale dolge puške z bojnim kozaškim kopjem vred v dolblinah poleg grškega varila, poleg bikove glave, poleg Neptunovega trozobca, kar je vse bilo opleteno in okrašeno z množnim cvetijem, mej katerim je maloruski podsolnčnik čudovito odlikoval se. Tù nij manjkalo ničesar; bistroumni maloruski zidar je hotel poslopje postaviti svojim rojakom na zavzetje; delal je z vso svojo ostroumnostjo. Bojna znamenja, bunčuki, sablje, rimske čelade, kozaške čapke, oklopje, čaše, zmaji — podrti z loci, ptiči, polumeseci in zvezda — vse to je venčalo oglavje slopom in stebrom, opletalo okna, okrog viselo — zloženo v vence, ležalo na stropji in pod stropjem. Ali vse je bilo čudovito okusno, nenavadno smélo in divje bogato razstavljeno tako, da človek ne veruje lehko, da bi kaka glava mogla motiti se z razmišljavanjem teh okraslin. Podoba je kazala, kakor bi vse to bila kmalu tista ogromna roka zagnala od sebe in da je vsemu le slučaj razdelil tako sosedstvo.

Mihael je ogledal različne razdelke pročelja, katero je senca temnila, preletel je z okom stavbo, kakor bi v njej bil hotel najti neko zgubljeno misel. Napósled se mu očí vpró v okras-

lino glavnega spredja. Dva Zaporožca dolgih čopov sta držala velik ščit, na kateri je bil namalan Male Ruske grb — Kozak, vès v orožji — in čapko je imel na stran pomakneno. Pod ščitom na mednem štirioglu je človek videl grbu napis, ki so ga bili nadeli stoprv o Hmelnickem; Mihael bi zbog goste sence ne bil mogel poznati tega napisa, da mu spomin nij narekaval vrstic, katare so se bile mladosti vrastle in potomstvu priljubile, — vrstic, v katerih se živo razodevlje svoboda, s katero je ukrajinski národ navdihnil nezabljivi Bogdan:

Vojska Zaporozskaho vojin znamenity
Vooružen bodrstvujet otčiznu braniti.
Ašče i vrahov kojih ne zrit pred soboju,
Obače oruže hotovo do boju
Imat; tém vospjaščajušči, supostaty silny
Hotěnija svojeho padoša omilny,
Ibo věst sej zavčasu predvariti zlomu,
Da v poraboščeni ne budet nikomu;
Jako že dělo bodra pastyra, sušča —
Vospjatiti k stadu volka hrjadušča.

„Čuj Katarina," — nenadoma opomni Mihael z osatim glasom — in odločnim: „znam, da me imaš vérno rada, ali jaz nijsem vreden tega. Jaz nijsem vreden tvoje ljubezni! Kakova razlika je mej menoj in mej najslabejšim prodajalcem, in zakaj je pero čestnejše, nego vatal? Ali nij to sramota meni, ker so predmenojci iz svojih stremen noge umikali samo na ples, iz rok devali sablje in le čaše poprijemali? — ali nij sramotno meni, če zgrbljen sedim v pisalnici in besede črkam na popir, pa bi moral po širnem borišči razmetavati trupe in razkrapljati krivoversko kri, ne črnilnice po popirji!"

„Trdo srce — ti! čudovita duša!" — oponese Katarina in roci položi na prsi.

„Da, Katarina," — govori Mihael dalje, „ti ne moreš rada imeti zapečkarja, šleve, ki se boji nos pokazati sè zapečka; kateri bi s teboj oglušil si uha, kedar bi mestni topovi grmeli. Nikakor ne, objameš me na drzovitem žrebci, potnem in krvavem, ko bodo trobe in bobni razglašali mojo slavo — in prapori, opleneni vragu, plapolali mi nad glavo!"

„Ne bodem ga rada imela," — oponesla je jokajoča Katarina, „dokler ne skrvaví zver, ne smem ga ljubiti!"

„A kam naj proderem pot močí, katera kipí v mojih prsih in išče prodora?!" — govorí zopet Mihael dalje, nij slišal Katarininih besed o svojem razvnetji. „Žene me to, žene to mojo dušo na bojišče, — v temino mečev in olovnic, kder se nebo stresa, zemlja guglje, — kder vró potoci človeške krví. Čutim, da sem rojen Kozak — in koprnim po boji in slavi! Z Bogom, Katarina! — vskliknil je o svojem razgretji, objel jo, tresel se in bledel. „Z Bogom! Če me ubijó, pomôli za mojo grešno dušo; če pa se vrnem, obiščem te čestit in slaven!" —

III.

Drugega dné Mihael po obedu odjezdi skozi mestna vrata. Prikazala se mu je, kakor steklo, jasna rečica Jesman, črezi katero so pred sto in osem in sedemdesetimi leti v Gluhovsko terdnjavo sikale Poljskega kralja Jana Kazimira bombe in olovnice. Dalje pa je v različnih skupinah stalo brezovo in lipovo lesovje, katero je zdaj užé do céla posekano. Za to lesovino, na Voroneškej cesti, mrleli so hutorji, siveli lesi, vstajal je dim — in oblačni obzor se je zgubljal po žalostnem nebi.

Otožen je bil junak, ko je prišel na leseni most, ki je držal črez reko. Obrnil je konja in dolgo časa gledal na Gluhov. Nekov hudoben duševen glas je neprestano šepetal mu dobrodušnega gospodarja poslednje razhodne besede: „Pomni dobro, Mihael, o vsakej priliki mojega slavnega deda nauk: Ne plačuj dobrega s hudim,“ — kakor bi resnično bil na potu do kakega hudobnega čina.

Ali še večo otožnost je v njem vzbudil Katarinin obraz, kateri mu je bil fantazijo razgrel o ločitvi; zdaj pa se mu je kazal najprodorljivejše. Bleda, sklenenih rok, nikakor, taka mu nij očitala pekočih pregreh, temuč prosila ga je; poznala je neodbitnost svoje osode, a v jasnih, nesolznih očéh je goréla jej vsa muka čisto ljubeče duše; ker pa je bil minol je vès up, da se ogne krvave rane, izročí se hujšemu trpenju.

„Mila, uboga Katarina!“ — opomni z drhtečim glasom, „zakaj te mučim! Da, jaz moram marsikaj dovršiti; vrnem se k tebi, če prav le na eno minoto; še enkrat te objemljem, še enkrat zagotavljam, da te ljubim, kakor svojo dušo!“

Užé je hotel vrniti se v Gluhov, ali konj ga je prehitel, krenil je sam ob sebi proti Voronežu. Ker je Mihael bil oslabel vsled svojih mnogih vojevalnih čutov, za tega délj nij bil toliko odločen, da bi bil obrnil svojega konja, — ali prav za prav: sam nij znal, kaj bi bil učinil, torej je naprej jezdil, povesil glavo in udal se celej množini mislij, katere so bile polastile se ga.

Ko pa je bil pet vrst daleč za Gluhov prijezdil, ter je pred njim razprostiralo se široko polje, bogato z mogilami, s temi nemimi zgodopisci starodavnih časov; ko je čvrsti veter bil potegnil po rodovitih njivah in solnce bilo posijalo skozi oblake, — oživéla mu je duša, otožne misli so se mu razgubile, kakor se ponočni ptiči poskrijó, ko hitro se svitloba prikaže. Zopet je bil svoboden, neomajljiv Kozak, kateri lastnej volji ustreza rajši, nego zakonom in dolžnostim. Nič več nij mislil na polkovnega sodnika, ni na Katarino. Drzovito je gledal in ponosno vspel se na sedlu, kakor bi bil z očmi meril bojišče. Po ušesih so mu hrmeli zvuci bojnih trob, razlegali se vzbuhi grmečih topol in razsajal je bojni hrum, v fantaziji so mu prapori plapolali, kakor igrajo oblaci dima, — gorele sablje in puške, — vojski sta zgri-

njali se, kakor oblaci, — rojili, napadali se, begali — in podili druga drugo. Spomin na slovo mu je omotil um in srce, udušil v njem vse druge misli in čute, omamil ga in odnesel na svojih perotih. O radostnem drhtenji, o ognji mladostne nestrpljivosti je gnal svojega konja dalje, švigal z bičem, vsklonil se nad sedlo — in letel je, kakor veter, po cesti v prašnih oblacih.

Užé je solnce zahajalo k Božjej milosti, ko se pred njim prikaže Voronež — do céla zavit v temno sadno zelenje, iz katerega so gledale strehe in nád-enj vspenjali se krovi cerkvam in zvonikom. Prepustil je konja mirnim stopinjam Mihael in jel premišljati, kako bi najboljše uredil svojo domačo zadevo.

Njegov oča je bil moder možak, redek „original“, — da, skoro gotovo svojega časa edin, kar se tiče njegovih lastnostij in kakovosti in njegovega živenja. O svojej mladosti je bil prvi junak in drzovitež v vsem polku, kmalu o hetmanu Danielu Apostolu so ga odločili, ter odbrali za stotnika, polkovni starešine so ga čestili zbog njegovih vednostij in bojnih umnostij, slavili so ga vsi zarad njegove učenosti (tačas nij bilo treba mnogo vednosti, da je človek bil učen), katero si je bil prilastil v Perejaslavskem semenišči, s kratka: odličnik je bil mej našimi starimi možaki; smel si je obetati v bodočesti najvrlejši upliv. Ali ko so o brezinačelništvu in Bironovskej zaspanosti bili ruski mogotci, vladajoči Malo Rusko, razbudili ga sè svojo nepozornostjo, ker so nekoliko starejših kozakov bili odičili z dostojnostimi, katerih nijso bili vredni, razžalili so njegov ponos tako, da je službo popustil. A ko je nekoliko let kasneje bila umrla mu soproga, odpovedal se je do céla svetu, zaklenil v svoj dom, ki je na samoti bil konci Voroneža, in dolgo časa nij občeval z Božjim svetom. Svet, njegove radosti, želje, nade — vse to mu je bilo zoprno. Hotel je, da bi vès svét bil z njim vred čutil čmernost in žalost, ki je njemu razjedala srce.

Odrekel se je na zmérom slavi in česti, odtegnil sorodnikom in mnogim prijateljem, svojej očini pa se nij odpovedal. Ljubil je Malo Rusko, znal je, da je preživela svoj vek, da je ostarela in oslabela prezgodaj, — čutil je, da skoro ugasne; za tega délj je sklenil, da zbere vse njeno zgodovinsko gradivo, vsakojake njene zgodovinske speve in letopise, ter zapusti jih bodočim časom v pravičnih in natančnih letopisih.

Ta misel je tačas zanimala mnogo glav v Malej Ruskej; nikoli popreje nijso sestavili, ne prepisali Maloruskih letopisov in drugega zgodovinskega gradiva toliko, kolikor o dneh poslednjega hetmanstva. Národ, kedar zapusti torišče svoje delavnosti, rad ozira se v minolost, kakor starček, kateri se zamiče v svojo mladost.

Stotnik Čarniš se je bil svojega dela lotil z neko vročo zanupnostjo, a njegove duše probujena nekedanja delalnost je njega delu s pomočjo krepke spominljivosti in plameneče ljubezni do narodnosti dajala živo gorečnost, navdihovala je njegovega osame-

lega duha s poezijo. Čem globoče je svojemu gradivu: pesnim, letopisom, različnim starodavnim ostankom prodiral v bitstvo, — tem krasnejši se mu je kazal minoli vek in život. Strnil je v celoto vsakojake spretnosti in ustvaril si vlasten čaralen svét, v katerem je nahajal nagrado za vnenjest, ki je bil odločno zapustil jo. Živo so mu v fantaziji goreli Ukrajinski junaci, katerih hrabrost je slula po vsem sveti. Ljubil jih je tako, kakor svoje dede, čestil je njih dejanja — in neodbitna bitija so bili njegovemu življenju. Posebno je gojil spomin na hetmana Hmelnickega in Dorošenka; ta junaka sta mu bila nenavadno duševno močna, kakor bi, kar je sam menil, skoro jedva kedo drug bil krepak.

Njegovih sob stene so bile obogačene s podobščinami in z obrazi, kažočimi važnejše prikazni Maloruskih dogodkov. Kazal je Mihaelu te obraze in davno minolih časov dogodbe pripovedoval mu z glasom, kateri je pričal čut globoko razumljene sočasnosti. Govoril je o Nalivajki — o njegovih dejanjih, o Ostranici — o njegovej smrti s tako zgovornostjo, tako preverjeno in natančno, kakor bi sam bil vojskoval bil pod njiju praporı.

Zdaj pa zdaj se je po razgretem pripovedanji pogreznil v mirno zamišljenost: sedel je dolgo časa na mizo povešene glave, napósled pa je poklical svojega ključarja Semena, ki je nekedaj na vojski bil njegov orožjenoša, zdaj pak domá banduraš.

„Zapoj, brate Semen, kako staro pesen," — rekel mu je, „razveseli mojo otožno dušo!"

Ključar Semen je banduro snel sè stene, sedel na svoj navadni prostor, sklonil svojo sivo glavo, nagibal se na obe strani, kakor kak star hrast, ki ga veter ziblje, — in zapel je s počasnim, razpaljenim, moškega soglasja polnim glasom: —

„Oj prošli Kozaki na čotire šljahi,
Na čotire šljahi a na pjate na Podolč.
Ščo odnim polem — to pošov Samko Mušket.
A za panom horunžim malo — malo ne tri tisjači,
Use horobri tovariši Zaporožci.
Na koňikah vihravajut, šabelkami bliskajut',
U bubni vdarjajut, Bohovi molitvi posilajut
Hresti pokladajut.
A Samko Mušket — to von na koňu da i ne vihravajo,
Koňa uderžuje, do sebe pritahuje, dumaje — hadaje:
— A ščo, jak naše kozačevstvo, mou u pekle, Ljahi spaljat,
Da z naših kozackih kostej pir sobe na pohmele zvarjat?
A ščo, jak naši holovi kozacki po stepu — polju poljažut,
Da šče i rodnoju krovju omijutsja,
Popereroskolotimi šabljami pokrijutsja?
Propade, mov porošina z dula, taja kozackaja slava,
Ščo po vsemu svetu stopom rozljahlas — prostjahlas
Da po vsemu svetu luhovim homonom rozdalas,
Tureččine da Tataršćine dobrim lihom znati dalas!
Da i Ljaham voroham na spis oddalas!

Zakrjače voron, stepom letjuči,
Zaplače zozulja, luhom skačuči,
Zahadajutšja orliki hizi,
Da vse use use po svoih bratah,
Po bujnih tovarišah Kozakah.
Či to ih zharbom zaneslo,
Či to ih u pekle potonulo,
Ščo nevidno čubatih ne to po stepáh ne to i po luháh,
Ne to i po tatarskih zemljáh, ne to i po tureckih horáh,
Ne to i po Čornih morjah, ne to i po ljackih poljah!
Zakrjače voron, zahruje, zašumuje
Da i poletit u čužuju zemlju;
An-ba! kostki ležat, šabljuki storčat,
Kostki hrustat, šabljuki po pereroskoloni brjažčat".

Po vsakem granesi je dolgo prenehal, ta prenehljaj pa je njegova bandura namestila vselej sè svojim obupnim glasom in petjem, namestila to, česar nij bilo mogoče izraziti s pesnijo.

Z globoko pozornostjo je Mihael poslušal te stare pesni, a često se mu je zdélo, da se poleg ključarja Semena tudi nekedo drug davne minolosti skriva v njih, jaduje o spreminih prodirajočih akordov, in tiho joče o drhtenji otožnih strun.

Nevedoma se je udal očinih odlokov uplivu; starega entuzijasta duša je nečutljivo preselila se v njegove mladostne prsi. Starodavnost se mu je kazala v čaralnih obrazih, v orjaških, čarokrasnih razmerah. Sočasnost se mu je zdela ničeva, da je brezi vse vzvišenosti in ponosnosti.

Po očinem menenji je iz početka sodil, ka je sramotno to, da bi služil Malorusko vojsko, katera nij imela nič več bojnih načelnikov, temuč ukazavali so jej le dvorskih mogotcev uskoki; da bi se povspel na znamenito stopnjo v domovini; veroval je, da na to lehko pomore le eno sredstvo: državna služba, njé vrlost so dokazale izkušnje mnogih tačasnih Malorusov, ki so se odlikovali z najznamenitejšimi vladnimi službami.

Vsled teh mislij je popustil pot, katera je sveta dolžnost bila mladim Čarnišem užé desetega pokolenja, a stopil je v Maloruski starešinski kolegij, kder je povspel se na stopnjo starejšega pisarja, — to nij bila majhna čest tiste čase.

Kako bi zdaj pred očo stopil in razodel mu svoje poprešnjesti odločno zméno? To vprašanje se mu je zdélo, da je jako važno, zvlasti ker je bil premislil resni in odurni značaj starega stotnika — in ko je spomnil se, kako je polkovni sodnik plašil ga za tega délj.

Hotel je ustaviti konja, da bi še o pravem časi izumil svoje prošnje črtež, ali zagledal je, da konj stojí užé pred vrati očinega domu.

IV.

Ta vrata iz hrastovega lesa in očrnela vsled starosti so bila visoka in ogromna, imela so obrazov, mrežic in starinoslovcu nerazumljivih okraslin iz rezane lesovine toliko, da se je človeku zdélo, da so ostanek kake gotiške strehe s kakovega starega gradu, a mah in divja trava, rastoča na vseh njih straneh, dovrševala je to podobnost.

Kedor bi hotel bil spoznati, kedaj so se odpirala, moral bi bil le ozreti se v velik mlinski kamen, postavljen narobe, ne zna se, ali slučajno, ali nalašč, pod véliki tečaj — kamen je bil užé nekoliko prirastel k zemlji. Rastlinje se je zvijalo in opletalo ga sè svojo zeleno košatino, vspenjalo se je z njega na vrata in poprijemalo množnih železnih krožcev, odebelelih vsled obile rije. Nekedaj so k tem krožcem svoje konje privezavali Kozaci, kateri so službabno prihajali k stotniku Čarnišu, kajti le višjih stanov bitija in njegovi gostje so po tačasnem običaji smeli jezdariti kar précej na dvor, njih spremstvo in priprosti Kozaci so svoje konje puščali pred vrati. Mihael odprè stranske duri in stopi na široko dvorišče, konja pa je peljal za seboj.

Maloruskih mogotcev dvorišča dan denes nijmajo več svojega nekedanjega pomena. Zdaj so nekatera suhoparna cvetišča po angleškej navadi, nekatera pa nijso drugega nič, nego prostorišča, vodeča k stopnicam. Le v malokaterih domeh jih ob nedeljah oživljajo pojočih dev druščine, pa vsako leto na sv. Ivana Kupajla (Jan. Krstnika) dan in o dožetkih (erntefest). Ali vse to se vrší le zbog šale, samo zató, da se gostje motijo, ter gledajo prostonarodne plese in poslušajo stare pesni. Gospodarjem pak so ta dvorišča na to hvalo, da sami sè svojimi očmí gledajo, kako se pšenica suši in platno beli.

O starodavnosti pak je to prostorišče bilo znamenita neogibnost v domu slehernega gospodarja, kateri se je g o s p o d a imenaval. To prostorišče je bilo plesalna dvorana, zvlasti ker tačas nijso zidali domov, obogačenih z velikimi sobami, mrzlimi po zimi, a tudi zató, ker so prednamci radi razveseljavali se pod milim nebom.

Ko bi bili stotnika Čarniša dom videli tiste lepše njegove dni, posebno o kakem radostnem dnevu njegove rodovine, — do céla drugač bi se nam kazal ta pustotni prostor.

Na obeh straneh dvorišča je poleg kolnic in konjakov tačas stalo mnogo ridvanov*) in voz — kovanih, s kakoršnimi so se ponašali samo plemenitaši. Mej njimi so pod strehami hodevali, sedevali in polegali vozniki, to je: kočijaži in drugi služniki v k o b e n a c i h, v modrih županih in kozaških čapkah. Sredi dvorišča so plesali. Hrmela je godba. Zlate kistke (quasten), zlati

*) Ridvan je boren voziček.

okraji, obšivi na ženskih kontuših so kar goréli o jasnej solnčnej svítlobi, katere se naše prababice nijso bale tako, kakor se je bojé dan denes krasotice (za tega délj pa so bile tudi zdravejše). Stotnik sam je sè sivoglavimi gosti vred sedel pod domačimi pomoli, s katerih se je vès dvor videl, kakor na obrazi. Starčki so bili navadno résni, a sedeli so tako dolgo časa, dokler jim neprenehljivo natočeno vino v čašah in pitje nij začelo kaditi se v glavo, potlej pa so zapustili svoje prostore na dvorišči, ukazali, naj godci igrajo nekov starodaven ples — in odlikovali so se s takimi zaporožkimi burkami, da je zavzeto gledala jih mladezen.

Zdaj je vse promenjeno. Gosto travnat je tudi ta prostor, ki je bil z nogami steptan in trd, kakor kamen; konjaki so na mnogih krajih sesuti, lehko pomoli pa in njih pristrešje, okrašeno z arkadami, zgubilo je mnogo gladkih slopov: nekateri so se podrli, nekatere pa objemlje divje zelenje.

Bolestnega srca je Mihael ogledaval te nepopolne podrtine, ogledaval dolgi dom pod visoko streho, — črešnje pod okni in široko dvorišče, po katerem je rastel divji buran.*) Ali nij v njem žalosti vzbudil spomin na veselo nekedanje živenje, spomnil se je bil na poslednji shod na očinem dvorišči, spomnil na pojoče zvonove, ki so se razlegali iz šestih Voronežkih zvonikov, — na pokopališče, na različna oblačila in pogrebne prapore. Ta dan se mu je povekovitil; tega dné je mnogo solz bil prolil na maternij gomili, a bridki spomin ná-njo mu je krčil prsi.

Izpustil je Mihael iz roke zamišljen uzdo konjevo, kateri je sam ob sebi jel iskati konjak, in do céla osupel je sredi dvorišča stal, dokler ga sè svojim glasom nij prebudil ključar Semen, kateri je vsak razgovor po starej navadi začel s temi-le besedami: „Pomni gospod, kralja Davida.“

Starček je stal pred njim in v roci držal polit vrč, v katerem je več, nego deset let, iz kleti svojemu gospodu hruškov kvas**) nosil — v širokih platnenih šaravarah (hlačah), ki so sè svojimi množnimi nabori zakrivale njegovih črevljev golenici, — v modrej suknenej kurtki, ogoljenej na levej strani na plečih, kodar ga je objemal njegove bandure jermen, — za pasom je na enej strani imel šop ključev, na enej pa vse tobakarsko orodje.

„Pomni, gospod, kralja Davida,“ — spregovorí in začudi se: „kedo bi se bil nadejal, da ti denes prideš domov?! Jaz in gospod oča te nijsva pričakovala, da prideš popreje, nego stoprv zeleno nedeljo.***) Dej, brate, ti gledaš, kakor bi bil pogoltnil dva Turka in še kakovega Tatarja vrhi. Mladenič! Bog zna — mladenič! kader te zopet vidim, vsak pot si lakat viši, če prav si užé davno doživel svoje dve in dvajesto leto. Podoba kaže, da gospod sodnik in njegova Katarina nijsta skopa ti sè svojimi va-

*) Buran je visoka, bohotna trava. L. G.

**) Kvas je kislikasta pijača.

***) Zelena nedelja je svetodušna nedelja.

reniki,“ *) — dejal je, dvakrat stopil nazaj in samoljubo gledal njegovo lepo rast in ponosno telo.

Ključar Semen je Mihaela imel rad, kakor bi njegov sin bil, zmérom je z velikim veseljem spominjal se tistega časa, ko ga je nosil v svojem naročji, vodil po dvorišči na konji, učil s puško streljati in sukati sabljo. Starčku so Mihaelova otroška leta bila nedavna in v spominu tako živa: ko je gledal v postavnega mladeniča, odičenega užé s črno, še nobenkrat obrito brado, — da je rad ali nerad spregovoril starim ljudem navadne besede: „Kako čvrsto raste ta mladi ljud!“

Kar se tiče Mihaela, gledal je ključarja Semena, kakor kak vekovečen hrast, kateri se o celem stoletji promeni menj, nego mlado drevo v letu dnij. Kedor koli ga je zagledal, ha, ta velika pleša, te njegove obrunke, ta ponosna brada!

„Za Boga, Mihael,“ — govoril je ključar Semen dalje; — „ker vá-te gledam, ne morem strpeti, da ne bi opomnil ti svete resnice: v kolegiji, brate, nij tvoje torišče, Bog zna, da ne! ali na jezo svojega gospoda oče bodi razodeto, da-si ne sliši mojih besed — ko bi te posadili na konja, na takega, kakoršnega sem jaz o priliki vzel nekovemu Tatarju, a da bi dobro sabljo dali ti v roko — pa kaj bi besedoval! — Bog zna, tudi o Danilu bi ne bili lepšega Kozaka našli, v vsem našem polku ne! — Ali, čaki, brate, jaz sem se prav rés razpalil tako, kakor pred desetimi leti pri čaši Paljevskega medu.“ **)

Oj pe Palej, oj pe Semen da holovonku klonit.
A Mazepin čura Paleju Semenu kajdani hotovit.

„Bès te lópi! ta med in te pesni mi ne dajó ni besede spregovoriti. Rad bi povedal nekaj do céla drugega. Ali pa je, Mihael, resnica to, da se pri vas v Gluhovu zbira taka vojska, kakor bi nam bil Hmelnicki vstal iz groba in novič hotel vzburiti na Lehe?“ —

„A kaj? — ali se morda tudi tebi gnjusi zapečkarstvo, ali morebiti hočeš naravnati svoje stare ude?“ —

„Ali jaz? — Pomni gospod, kralja Davida! Bog zna, Mihael, ti se lehko šališ, ker bodeš kmalu v Zaporočji! Oh! žal mi je besed! Užé je v večnosti čas, ko sem jaz s tvojim gospodom očetom, še o pokojnem Danilu — “

„Povedi mi, Semen,“ — segne mu Mihael v besedo, „kedaj pa nehaš spominjati se kralja Davida? Ali ti je kralj David tako verno zalezel se v glavo?!“

„Čaki, jaz nijsem menil o tem govoriti, pa ta kralj David mi zmérom prihaja na um. Zatepel se mi je v glavo! Dej, kako je težavno to, če človek hoče modro govoriti! — Nu, čaki! — O čem pa sem bil začel besedovati? — I nu, da resnico povem,

*) Varenika so nekakova močnata jestvina. L. G.

**) Kozaci so radi različnim pijačam dajali imena junaških Zaporožcev, zvlasti svojih hetmanov.

ne spomnim se brezi kralja Davida; dej, kako mi je vtepel se v glavo! To je vsake modre besede začetek. Bog zna, resnica je to! Ko hitro ne zábim iz početka opomniti: Pomni, gospod, kralja Davida, tekó bodoče besede tako vrlo, kakor bi sam kralj David igral na harpo. A tedaj: Pomni, gospod, kralja Davida! Naša leta so užé minola — a kaj! naj so pobegnila! — Bojevali smo tudi mi s tvojim gospodom očo vred, a kako smo bojevali! Bog zna, še zmérom se mi duša raduje:

Oj koli-s mi bojevali, da bolše nebudem;
Toho ščasta i toj doli povek nezabudem!
Da vže šabli zaržaveli, mušketi bez kurkóv
A šče serce kozackeje neboitsja Turkóv!"

„Oh, žal mi je, zató ker nijsem bandure vzel s seboj iz sobe! zaigral bi ti to pesen tako, da bi se daleč poskrili Gluhovskih mogotcev vsi banduraši!"

„Nu, kak drug pot mi spričaš svojo umeteljnost," — opomni Mihael, „zdaj pa, če se ti ljubi, sedlo vzemi z mojega konja in daj mu ovsa."

„Da, Mihael, takoj! vendar je važna potreba tudi to, da popreje hruškovega kvasa natočim tvojemu gospodu oči," — oponese ključar Semen in pobegne v klet.

Mihael odide k oči.

V.

Da bodemo znali, kako se je stotnik Čarniš zaljubil v starinstvo, zató čitatelj ne sme nepozorno oditi mimo njegovega domu, da-si je enoličen in o prvem pogledu nerazmeren. Ker trdim, da je ta dom vstal — podoben hetmana Hmelnickega domu, menda bode to dosti, da probudim najživejšo zanimljivost vsem ljubcem Male Ruske, — da, tudi globokomiselni zgodovinar, kateri gotovo vsaj nekoliko vrednosti prisodi mojemu prostoličnemu pripovedanju, — tudi zgodovinar se vstavi pri teh straneh in z vso pozornostjo prečita, kakov je bil stotnika Čarniša dom.

A kako je iz dalekega Subotova mogel v Voronež prodreti hetmana Hmelnickega dom — njegov obraz? Da razjasnim to vprašanje, moram pomoči si sè zgodovino.

Tiste nesrečne čase Male Ruske, ko je „unija" in katoličanstvo preganjalo nesrečni južnoruski národ; ko so Poljaci sè surovo silo s pota umaknili veri in svobodi drzovite zavetnike, Nalivajka, Pavljaka, Ostranico in mnogo drugih junakov „Velike Ukrajine" — in do céla opustošili našo domovino, in, kar je podoba kazala, ko nij obetalo se več nikakoršno upanje, da se znebodemo zaničljive služnosti — tiste nesrečne dneve se hetman Hmelnicki, kakor kak „genij," prikaže nad temotno propastjo, v katero so nas pahnoli.

O tačasnih obupnih okolnostih nij bilo mogoče verovati, da so njegovi vspehi človeška dejanja. Mala Ruska je menila, da je

Božji poslanec, nadarjen z višimi lastnostimi, jako vzvišenimi navadnemu človeku.

Tolko Bog svjati znaje,
Čto Hmelnicki dumaje, hadaje,

pripoveda tačasna pesen.

Kako zmagoslavni, kako razvneti in kako solzni so mu naproti prišli v Kijevu, ko je po zmagonosnih bojih prišel Bogu slavno hvalo dajat v pričo vsega národa! Malokomu izmej smrtnikov je odsojeno, da svojim rojakom probuja podobne čute, a to nam priča, kedo in kaj je svoje dní Bogdan Hmelnicki bil Malej Ruskej!

Ljud — čudo je to, ker nij pobôžil (vergöttern) svojega otetnika, kateri ga je bil osvobodil groznih muk in trpkega preganjanja, ter obudil v živenje in svobodo. Čihirin in Subotovo sta bila sveti mesti daljnejšim oddelkom naše krajine. Lê-sem so popotovali nalašč zató, da bi videli slavnega hetmana in njegovo rodišče, risali njegovo podobo, zbirali natančnosti o njegovih dejanjih; razglašale so se pripovesti o njem, banduraši so homeriški popevali jih — in širile so se od ust do ust, od mesta do mesta, kakor gromovi oglasi žive slave — po vsej domovini, a skoro vsa Mala Ruska na obéh straneh Dnjepra je bila polna pripovestij o Hmelnickem.

Ta čas je Čarnišem praded, polkovnik Pavel Čarniš, s krvavega borišča bil prišel v svojo domovino in s seboj prinesel Bogdanovo podobo in njegovega Subotovskega domu črtež.

Spomin na dom hetmana Hmelnickega mu je bil drag; v nesvesti je bil si, ko so ga vá-nj pripeljali zè slavnega boja, hetmanova soproga sama je skrbéla zá-nj, da je ozdravel. (Tako dobrotljiv in prijazen je bil ta močni in slavni hetman, kateri, kar trdí letopisec Hrabjanka, le žezla nij imel — in krone še ne, pa bi bil kralj bil.) Da bi ta spomin zapustil svojim potomcev, polkovnik Pavel Čarniš sklene, da v Voroneži postavi prav tak dom, kakoršen je bil slavnegn Hmelnickega. Ali svojega sklepa nij zvršil popolnoma, umrl je, ko je bil postavil polovico domu.

V tem so po smrti starega Hmelnickega v Malej Ruskej vstali žalostni časi. Po vzvišenej epopeji, ki se je končala s takim odličnim vspehom, stopili so na pozorišče Vihovski, Jurij Hmelnicki, Samko, Bruhovecki, Mnogogrešni, Dorošenko in mnoge druge osobe druge vrste — in jeli so igrati domačih bitek krvavo dramo, ki je po osemnajstih letih nesrečno končala z osado (belagerung) mesta Čihirana in s padcem groznega Dorošenka. Pavla Čarniša potomci ta čas nijso mogli zidati. Popustili so svojo družino v starem domu in dihteli so na slavno borišče, kder so z mečem v roci podpirali namere tega, kateri jih je pridobil na svojo stran, a stoprv poslednja leta Samojlovičevega hetmanstva je začel polkovnika Čarniša sin zdelavati dom, ki je bil oča jel zidati ga, vendar pa nij znano, zakaj ni zvršil očinega sklepa, kajti do céla je promenil odločeno podobo. Ne glede na to je v njem

pokojno živelo dvoje pokolenj Čarniševe rodovine, ki ne dosti — ni malo nij žalovala za tó, ker njih dom nij bil tak, kakoršno je bilo hetmana Hmelnickega bivališče.

Ko pa stotnik Čarniš popusti službo in jame gradivo zbirati za svoje letopise, zábil je na povest, katero je še svoja otroška leta slišal, kakov dom je prednjimec sklenil, da postavi. Pomnil je dolg popirnat list nekovih risarij, katere mu je pokojna babica kazala, ko je različno perilo in starodavno posodje razbirala v svojem ogromnem, sè železom okovanem zaboji; in če prav je bil do céla zábil, kaj je videl na tem listi, vendar-le je spominjal se, da je babica o tej priliki izustila Hmelnickega, torej je menil, da je to gotovo bil črtež domu junaškega Hmelnickega.

Zdaj mu je ta popir bil neprecenljiv zaklad. Ali zaman ga je iskal mej svojimi družinskimi pismi, knjigami in rokopisi, — zaman je prestaknil svoje pomalane zaboje, katerih je polna bila čumnata. Mej množino starih kontušev, spodnjic itd. nij našel nič podobnega predmetu, kateri je iskal.

Ali nenadoma se mu srce stresne vsled veselja, ko prav na dnu babičinega zaboja dokoplje do nekega popirja, skrbno zavitega v kos zelene svile in povezanega z rudečim trakom. Z rokama, drhtečima vsled notranjega ganotja, razgane dragoceni popir, toda namesti pričakovanega črteža zagleda na njem z različnimi barvami namalan križ z odsevom vred, a pod križem sè zlatimi črkami podpis: „Sin najsvetejše Matere Božje“. Prvi pot vse svoje žive dní je razkalil čest do tega talismana vseh poštenih gospodarjev in vrgel ga je zaničljivo nazaj v zaboj.

Pak — čem bolj je trudil se, da bi našel ta črtež, tem hujše je v njem rastla želja, da bi zvedel, kakov je bil znamenitega hetmana dom. Rad bi bil nalašč za tega délj šel v Subotovo, ali znal je, kaj poroča zgodovina, da 1663. leta Poljaci nijso le razrili Hmelnickemu domu, temuč da so tudi njegov trup izkopali iz zemlje in sežgali ga.

Podoba je kazala, da stotnik Čarniš nijma več nikakoršnega pomočka, da bi ustregel svojej želji, ali svojeglavni slučaj — kakor bi bil čakal, da do céla popusti svoje iskanje! Ko je o nekovej priliki pregledaval zbirko starega orožja, katero so bili zgromadili prednjimci o poludrugem stoletji, napósled mej množino pušek, kopja, kijev, samokresov in mečev, zarijevelih in prašnih, prodere do neke sablje, ki je od drugih odlikovala se z nenavadno dolgostjo in skrbno bila zavita. Takoj je spoznal to sabljo, kajti užé od nekedaj so jo Čarniši — njih rodovi potrebovali o svatbenih obredih,*) a hotel je še enkrat ogledati jo, ali ne najde na njej kakega zanimljivege napisa. Mislite si njegovo zavzetje in

*) O Maloruskej svatbi, ko ženina in nevesto peljó k poroki, pred njima družica nese „starosvetski meč“, okrašen s cveticami. Ta meč zvečer položé pod zglavje ženinu in nevesti — in po senjah, kakoršne to noč ima kateri zakoncev, prorokujó jima bodočest.

veselje, ko na popirji, v kateri je bila zavita draga nožnica, prečita te-le besede: A v tom pokoje, kde Jaznevelmožni (hetman) zavsegda počivajet poslja obeda, na bolšom dubovem svoloku, kštaltom cerkovnim izobraženo takto: Viktoria nad okajannimi Ljahami pri rece Žovtih Vodáh stalazja za pomošču Božoju VI kvetnja u subotu v roku AXMN.*)

Dantovi potomci nijsko iskali s táko pazljivostjo in tako razvneto Božjej komediji konca, ki so ga nenadoma našli v razvalinah njegovega domu, nijso ga iskali tako, kakor je stotnik Čarniš ogledaval ta orumeneli in na mnogih mestih vsled dolgega raztrgani list.

To je bil dolg list popirja, na gornjej strani je bil domu črtež, zdelan na debelo, ali nenavadno skrbno in pozorno, ostanek pa je na obeh straneh bil popisan z razjasnjenim črtežem in počrkan z popisom notranjega domu.

Ko je bil stotnik Čarniš nagledal se tega najdenega zaklada in na pamet naučil se vse napise in zaznamke domu slavnega Hmelnickega, začel je zvrševati svojega sprednika sklep. Vès dom so do polovice podrli; uničil je strehe, stopnice in pomole, pokrite z različnimi lesenimi okraslinami, katere so ta čas Maloruskim mogotcem bile predmet posebne krasote. Vse to je bil odločil stotnik Čarniš; nijso se mu smilili ni hrastovi pomoli, kateri so v okrožji bili posebno svojevrstno čudo in s katerih je pretekla leta v veselih gostijah godba in radostno uriskanje glušilo vès Voronež. Delo se je začelo, a po dveh letih je na mesti stal dom, ki je na vsem sveti imel tako vnenjest in razmerje táko, kakoršno je nekedaj bilo bivališče hetmana Hmelnickega v Subotovu.

Ali vendar bi Maloruskega starinoslovja vsak ljubec, ki bi na poti bil skozi Voronež, zaman hotel videti to zgodovinsko znamenitost, zaman bi povpraševal, kam je zginil ta dragoceni popir, črtež na njem — in popis tistega domu, v katerem se je narodil tisti véliki mož, ki je na veke odločil Ukrajini in Poljskej osodo. Devetdeset let je s pomočjo vstaje in požarov uničilo nam dragoceno bivališče, in surova nevednost je pogubila malomarno domu v razrušine zakopala popir, kateri bi zdaj najdraži zaklad bil resnično omikanemu Malorusu; a edin izvor ljubljencem národnih starožitnostij, ki se tičó tega predmeta, ostaja moje pripovedanje, ki ga nijsem sestavil, zbog koprnenja po česti, temuč zató, ker me je v to vzbudil splošen prid. Čitatelj naj nikar ne meni, da sem kaj pridel iz svoje glave, temuč zbral sem in zapisal resnico, ki so jo zapustili krepke vere vredni zgodovinarji in pripovedale očite priče".

*) A v tej sobi, kder Jasnevelmožni počiva vselej po obedu, zaznamovano je na velikem hrastovem slopu s cerkvenimi črkami to-le: Prokleti Lehi so bili pri (reci) Žoltih vodah z Božjo pomočjo tepeni 8. maja v soboto 1648. leta.

VI.

S čestjo potomec prihaja na pokopališče svojih prednikov. Prsteni nasipi na njih molčečih grobeh, prah razrušenih bivališč, ki jih je razril ljud in čas, to mu je dragoceno. Vsak kamen, slehrno znamenje njih bitija mu je živo pismo iz povesti njihovega življenja; zamiče se mu duh v njih dobo, po teh nemih ostankih si prizadevlje, da bi vsled proroškega nagona uganol njih kipeče čutje, rad bi se zedinil z izvorom svojega živ.ta in če delj ne, vsaj eno trenotje samo bi rad preživel z njimi sklenjen, kakor duša z dušo.

Znam, da se marsikomu dolgočasne zdé te obširnosti, s káterimi se tù mudim, ali tudi vem, da so na sveti taki ljudjé, kateri bodo s koprnečim okom preletavali straní, kder pozabe varujem nekedanje poslopje, steléla ali pa obledela pisma, v ognji ali vsled nevednosti, uničene obraze, pokradeno cerkveno orožje, prekovano v nože, srpe, sekire — neprecenljivo delo zbog svoje starosti, zbog svojih oblik in napisov, — te priče slavnosti naših dedov, barbarski posiljene z „novimi façonom," -- in prekrasne kroje, zaničljivo zamenjene za cunje in razcukano nemško obleko.

Če izmej desetih mojih čitateljev le enega ovlada tisti čut, kateri so v meni probudila tá neprecenljiva znamenja naše minolosti, — pa bodem miran in do céla poplačan za svoj trud, drugega pa me ne bode brigalo nič.

Okrepčan s takimi mislimi smelo začnem dolgo pripovest o domu hetmana Hmelnickega.

Kedor bi hotel znati, kako neizmerno bogastvo je bilo v rokah hetmana Hmelnickega, moral bi, a ne, da bi ne znal, zakaj, — pred očmí imeti njegov dom, ki ni bil veličesten, sobe po njem pa so vendar bile velike. Ker opominjam, da je hetmanski dom v Subotovu postavil njegov oča, ki je imel le Subotovsko slobodo,*) in da zidalstvo tačas nij kljubovalo ugodnosti, ni zidarskim zakonom: nihče se ne bode čudil, zató ker se ta dom nič nij razlikoval od drugih domov starega srednjevrstnega plemstva. Hetman Hmelnicki bi bil po svojih bojih po notranjej Poljskej zemlji, kder je bil nabral neštevilno mnogo plena in pokornine, lehko v Subotovu postavil prav tako ogromen grad, kakor v Čihirinu; ali gotovo mu je bil spomin na prednike drag, tedaj so mu bile dosta le neznatne zmène z dodelanjem in olepšanjem vred.

Ko popisujem Voronežkega stotnika Čarniša dom, zdí se mi, kakor bi pred seboj videl v Subotovu hetmana Hmelnickega bivališče, ki ga blezu 180 lét nij več. Tù je šest črešenj, stoječih

*) Sloboda je ruska beseda in znači: predmestije.

v vrsti pred okni (črešnja je bila priljubljeno drevo Hmelničkemu). Ne daleč, pod košato jablano vidite kameno kad, katero nosé trije levi, njih nerazmerno velike tace se človeku zdé, kakor bi bile k svojim podlogam prirastle. Vsak izmej teh levov ima v gobci srebrn krog, h katerim so privezavali konje staršinam, ki so služabno iz Cihirina prihajali k hetmanu, ko je po nekoliko tednov — kakor na počinek, mudil se v očinem domu. Tù so majhna okna, jajčje obokasta, kameneno stebričesta in šipe imajo okrogle mej hrastovimi, zeleno pobarvanimi obodi. Nad okni so lepeli navskrižno dirjajoči konji iz sadra (gipsa), dimnati topi, predmeti — ljubi Bogdanu Hmelnickemu, ki je živel mej streljivom in konji. Ondi-le so iz opečja trdne ozare, ki široko držé pred dom. Takih ozar ostanke človek še lehko v Subotovu vidi na tem prostoru, kder je stal hetmana Hmelnickega dom. Ondukaj le pa je tenak, ostrorobat stolpič, ki je postavil ga užé Hmelnicki ozari na sévernem oglu in okrog katerega se trikrat ovija zid. Njegova okna so visoka in ozka tako, da se v primerji z mogočnimi okni po domu zdé, da so visoke razpokline. Ta stolpič so sezidali po črteži Korinškega metropolita Jozafata, živočega Hmelnickemu pri dvoru, kasnejše pa umorjenega o bitvi za Berestečkom; ta stolpič je svetemu možu bil kapela. Tù le je vzvišek, ali, kakor so ga tačas imenavali: runduk, ki ima dvanajst slopov in jemlje tretjino celega pročelja; obložen je s kamenenimi plošami, na katerih je na krasoto vsekano bilo cvetičje in različno odičje. Nad prostor zdanjega trirobja se je vspenjal polukrožen, nazobljen ščit, kakoršne še dan denes tam pa tam vidimo nad pročelji naših cerkev. Na tem polukrozi in tudi nad okni je obokasto naobražen medved, ki méd pobéra iz ula; pred nogami ima nekoliko potrtih ulov, a gospodar, ki se je prikral za medveda, maha po njem sè sekiro. Zeló težko bi kedo bil razluščil to alegorijo, da nij okrog njé zgoraj bilo zapisano: „Kar bode, to bode, a bode to, kar Bog dáde!“ To je bilo glavno modroslovno načelo hetmana Hmelnickega in njegovo geslo o vstaji na Poljsko.

Mihael svojega oče domu nij pregledal tako pozorno, kakor mi, — vse, kar mi ogledujemo in starožitnost imenujemo, — vse je zdelo se mu kaj navadnega, ali pa mu je bilo užé davno znano. A zató, predno smo mi bili ogledali vnenjest, premeril je on runduk, v katerem se je Hmelnicki v Subotovu o vojnih zadevah posvetoval sè staršinami, in prostorne dvorane, po katerih je godba hrméla navadno — in gostilo se velemogočnih gospodarjev spremstvo. Mi ne moremo tako čvrsto korakati za njim, nas vse zadržuje v domu, v tem obrazišči spominskega življenja in pojma (begriff) našim davnim prednikom. Mi se hočemo malo pomuditi s tem sladkim, starožitnim — v nas probujenem čutom, blagostnejšim od zgodovinskih spisov, dobrodejnejšim od letopisov in pesnij, katere nam razodevljó čaralne dobe, ki so nekedaj bile, a jih nikoli ne bode več.

Pred očmí so nam na desnej strani s kamenenima podporicama vred nizke duri, skozi katere Mihael nij mogel stopiti, da ne bi bil sklonil se. Nad obokom teh durij čitamo: „Bog je pribežališče in moč naša.“

Ta kratki stavek, vzet iz navdušenega psalma kraljevskega pesnika, spominja nas na tiste slavne čase visoke bogoslužnosti, ko je Mala Ruska zbog svoje zaničevane vere križarski vojskovala s katoličani. Na različnih poslopjih, topovih in praporih, na sabljah in puškah tega časa je izražala tiste misli, ki so prešinjale vès národ, križ in meč — molitva in slava!

Imeli bodemo še mnogo prilike, da obširnejše spregovorimo o tem predmetu, zdaj, ko za Mihaelom stopamo v stotnikovo sobo z nizkimi durimi in visokim pragom, ki ga sili, da se mora pripogniti, — zdaj menim, da nij preveč, ker opominjam, da so o starodavnosti po domih sploh imeli nizke duri in majhna okna, zató, da so o mrzlih časih laže v sobah zadržavali toploto, ki se vzdržuje v viših zračnih prostorih. Če prav so prednamci znali trpeti neugode in stiske pod milim nebom, vendar so domá o počinku po zimi radi imeli toploto in žrtvovali jej menj važne dobičke. Letopisi n. pr. pripovedajo, da je hetman Mnogogrešni, ko je o nekej priliki stopil skozi nizke duri svojega domu, z glavo ob naddurje udaril se tako silno, da je omedlel.

Mi pa, ko stopamo za Mihaelom, pustili smo srečno ta glavi nevarni kamen za seboj in stojimo zdaj v prostornej čumnati, katerej je pod streho hetmana Hmelnickega v Subotovu in pod streho stotnika Čarniša v Voroneži ime soba, kar je po tačasnej navadi značilo sobano. Ne govorim o širokih pečih, ki so na njih ploščah spredaj in zadaj Kozaci skakali na konjih; ne govorim o starodavnih stolih z visokimi rezanimi slonili in nizkimi nogami, — o lipovih mizah z levjimi tacami, — o množnem orožji in o podobah, razobešenih po stenah, — o celem ikonostasi*) velikih in majhnih obrazov v vélikem kotu, kakor je bilo v bivališči hetmana Hmelnickega — najpopreje vam kažem neko starinstvo, ki pa nij nikakoršen posnetek. To je začrnel hrastov prečnik, ki je užé preživel tri dome, — edin predmet, kateri je stotnik Čarniš pustil, kakoršen je bil, o prezidavi. Tistim, kateri tega ne znajo, moramo opomniti, ka imajo v Malej Ruskej užé od nekedaj navado, da v prečnik vrezujó čas, kedaj so postavili dom, gospodarjevo ime, kake besede svetega pisma, časi pa tudi kako sočasno prigodbo vnukom na spomin. Sredi prečnika mej pismo navadno vrezujó križ s kopjem in trstjem vred. A ker je prečnik menj, nego kaj drugega, izročen uplivu hudega vremena, gospodarji o prezidavanjih svojih domov puščajo stare prečnike in zapuščajo jih z različnimi napisi potomstvu — kot verne spominke davne vekosti.

*) Ikonostas je oltar iz samih obrazov.

Vsled te navade je stotnika Čarniša prečnik učakal več, nego poludrugo stoletje, videl je „unijo“, Švede in poslednje hetmanstvo (tri najvažnejše dobe v zgodovini Male Ruske), držal je na svojem železnem čavlji pradedu in pravnuku čelado. Ker navidezno nij veroval njegovej trdnosti in ker se je bal, da bi se ne zlomil, podprl ga je stotnik Čarniš s tenkima slopoma, nij znano, s kakima.

Po čem pa se pozná, da je ta prečnik prečakal „unijo“? Nij treba mnogo dokazov. Čitajte napis, če le morete pogoditi njegove skrčenine in okrasline: „Mir Hristijanstvu a na začinščika Boh i Jeho krest!“*) Te besede je Nalivajko zapisane imel na križastih praporih o zgodovinskej bitvi pri Čihirinu, kder so Poljake strašno naklestili Kozaci. Če pa se vam utegne dozdevati, da je ta napis vstal poznejše, náte in na drugej strani tega prečnika čitajte to-le: „V roku ΑΦΨΕ lipcja K3 dnja nebožčik vojt voronežkoj ratuši Karpo Čarniš nača sozidati dom sej, obače voleju Božoju stavšejsja na Ukraine povšehnoj trevože na slavnij batalij pod mestom Čihirinom usečen od neprijatelja vo hlavu, duh svoj Bohu predade. Sestra že jeho Hanna v slezah i setovanij dokončenie domu semu položi i imja brata svojeho nebožčika na sém svoloče izobraziša. Pomjani, Hospodi, dušu ruba Tvojeho Karpa.**)

Na drugem prečniku užé vidite Bogdana Hmelnickega napis: „Vikotorja slavnaho vojska kozackaho zaporožskaho nad nečeslivim katolictvom pod mestom Zborovim za pomoicu Božoju, stalas roku AXM0 serpna 13 dna u seredu.“***)

Sklicujem se le na splošne zaznamke in trdím, da so hetmana Hmelnickega čumnate na svojih prečnikih popolnoma kazale njegovega zmagoslavja letnice in da je vsak napis ponašal se z drugačo izražnostjo in s posebno snovno zmeno ali s kako pritaknjeno novo prislovico; a poleg tega vam kažem še množne obraze in orožje, ki je krasilo Čarniševega domú stene. Najpopreje naj je na vrsti podoba Bogdana Hmelnickega v čapki s peresom in z bulavo,****) prinesel jo je iz Subotova polkovnik Pavel Čarniš; dalje — podoba hetmana Petra Dorošenka, resnogle-

*) Mir bodi kristijanstvu, a njegov zavetnik Bog in Njegov križ.

**) „1595. léta 27. dan junija meseca je pokojni Karpo Čarniš, Voronežke mestne hiše sodnik, začel staviti ta dom, ali so o splošnej grozi v Ukrajini mu je o slavnej bitvi za mestom Čihirom sovražnik ranil glavo, da je svojo dušo Bogu izročil. Njegova sestra Hana pa je plakajoča in žalujoča dodelala ta dom in svojega pokojnega brata ime dala vrezati v ta prečnik. Bodi Gospod, milostiv Svojega pokornega Karpa duši!“

***) 1649. léta 17. dan avg. meseca.

****) Bulava je ruska beseda in znači: kij. L. G.

dega, dolgo-brkastega in z janičarsko brado; še dalje — meju dvema oknama šop orožja, čelada in okrvavljen ščit polkovnika Gladkega, ki je poginil o osodnej bitvi, ko je 1628. léta mesto Pinsk branil in tepel se s Poljaci; a velik obraz, kažoč trpenje nesrečnega mučenca hetmana Ostrojanice — okorno delo, ali za tega délj nič menj zanimljivo ne nam; pa podobščini učenega hetmana Pobotka in najvišega sodnika Ivana Čarniša, ki sta 1724. léta umrla po lažnivej Venjaminovej tožbi in po umoru Menšikovovem, očitem plenilci Male Ruske. Le Bogdanu Hmelnickemu je Polubotek dajal prednost v národnem izrazi svojega obraza. Ivana Čarniša obraz je bil jako moder in résen, ker je bil rijav rojen, kakor njegovi rodovinci, zató je tega rodú prvotniku Poljski kralj Batorij dal ime, da je Čarniš. Napósled pa je na vrsti zopet orožje enega izmej slavnih Čarniševih prednikov in mnogo drugih obrazov.

Mihael nij mogel strpeti v tej sobi, kder je vse govorilo mu o minolosti. Ko je ogledaval predmete okrog sebe, spomnil se je na starodavne pesni, katere je prav tù prepeval mu ključar Semen, — spomnil na svojega oče pripovesti, ki so ga razvnemale. Stotnik Čarniš nij brez posebnih namenov skušal, da mu glavo napolni s pripovestimi in pesnimi o nekedanjih cvetočih letih lepe Ukrajine, o krvavih bojih po njenih poljanah, o slavnih junacih Kozaške vojske, — o junacih, ki so vès národ stresali sè svojo družnostjo. S tem bi bil rad v njem plameneče zakuril ljubezen do drage domovine in tudi pokazal mu razliko mej poprejšno in zdanjo vojsko in mej njenimi vodniki, — rad bi bil Mihaela privadil, da ne bi bil godrnjal na vojaško službo, (katerej so Malorusi bili prijatelji précej, ko hitro se je kateri narodil) a tem krepkejše ga je hotel preveriti, ka je neogibno potrebno, da si pripridi moč za dobrodejni upliv na dejanja svojih rojakov, ali da je ne pridobí na poti, katera je po njegovih besedah „nekedaj bila vélika, zdaj pa je le postranska".

Ali okanile so ga njegove namere. Nij mu bilo prišlo na um, da to čisto junaško prenapetje mladostnega duha o vrelej obraznosti ne more spremljati v kolegij, temuč popreje ali kasnejše pokaže svoj sad — in da bode mladi duh ne glede na hladne premislike, koprnel po tem, kako bi se vdeleževal svoje razburjene blodnjavosti — njenih činov. Morebiti stotniku Čarnišu na to nij dal spomniti se njegov resni pojem o nepogojnej sinovskej poslušnosti do roditeljev, ker tačas je te dolžnosti svetost bila še v srce zarastla tako globoko, da je v národnih povestih in pesnih „morje burilo, zemlja tresla se in nebo grmelo" na nepokornega sina.

Ko hitro se je Mihael bil približal svojega oče domu, začela je pešati mu duševna zavednost; nij znal, kako bi začel besedo z resnim starcem; počasi, skrbno je korakal po dvoru po kamenenem tlaci pred vhodom in po širokej sobani. Ko pa pride do te sobe, kdér mu je vsak predmet bil davnih učinkov živ spominek; ko se ozré okrog sebe, a sè svojima okoma zagleda te zna-

menite napise, slavnih hetmanov in polkovnikov obraze, orožje — toliko potov okrvavljeno; ko se ta trenotja spomni na razpaljene pripovesti svojega oče o pogledu na ta starodavni svet — oživelje, njegova duša, kakor bi bila te trenotke vzrastla in ojačila se; zopet je čutil zaupnost sam v se in v važnost svojega sklepa — in smelih čvrstih nog stopi v drugo sobo, kder je bil njegov oča.

VII.

Stotnik Čarniš je bil postaren moški, visok, nekako suh, sivih las, pristriženih po tačasnej navadi — in belih, doli zavihanih brk.

Ker je zmérom sedel in premišljal, zató je bil nekako sklonjen, glavo je imel nekoliko naprej naklonjeno, oči pa obrnjene v tla. Za tega délj je vsak spomin na slavne prednike, slehrna misel na davne vojske, in staroveke junake njegovej hoji in njegovemu telesu dajala nekako dostojno scenično vnenjest. Nikoli se z nikomer nij spustil v noben navaden, splošen razgovor, nij pečal se z gospodarstvom, ki je do céla v lasti bilo ključarju Semenu, največ je po dnevi le motil se s tem, da je čital svoje zgodovinske rokopise, biblijo in Tita Livija, torej je tudi njegova beseda povlastila se, ljubi so mu bili mnogospletni dolgi stavki — in glas je imel resen, govorniš. „Talis hominibus fuit oratio, qualis vita“, dejal je Ciceron.

Mihaelov prihod, kar je podoba kazala, nij prevzel ga, ni potješil. Nepromenjenega resnega obraza mu podáde roko, da jo poljubi, in o odgovoru njegovej vljudnosti je privoščil mu le hladni: „Pozdravljam te!“ Taka je bila starodavna politika, ki so jo oče gojili do svojega zaroda. Menili so, da je nevljudnost najboljši pripomoček, s katerim ga mogó vzdrževati v neomejenej pokorščini do sebe.

Nikoli poprej se stotnika Čarniša obraz Mihaelu nij zdel takó résen, nikoli na njem še nij videl takega strašnega miru, tega izraza nepromenljive volje, katera bi, kakor se mu je dozdevalo, zavrgla bila vsako ogovarjanje, slehrno prošnjo. Njegove globoke, prodirajoče oči pod črnimi obrvimi — kakor bi bile užé znale njegov sklep, — kakor bi se v njih zbirala groza hude duše, napolnjene sè strupom zatirane jeze in nepokoja.

Ko je Mihael v sebi čutil, da mu moč in odločnost slabi, stopi k oči — in ta trenotek mu brezi vsakojakega premišljanja razodene, zakaj je prišel in prošnjo, da bi ga poblagoslovil na bojni odhod.

Ko je razodeval svojo vest, užé je imel odločeno, da strpí vso buro očine jeze. Ali stotnik je vstal, nij spregovoril nij besedice in stopil je v hetmansko sobo. Ta nepričakovani čin je tem hujše prosunil Mihaela.

Vsled samega strahu in trpke negotovosti je umirajočega srca odšel za očo, zató da bi bil po ganotji uganol njegove čute. Prestrašen je videl na njem vsa znamenja in promine svobodno

rastoče bure, — videl je, kako je ta silna duša malo po malo razvnemala in kako je vrela; kako je vsako trenotje bolj in bolj rudelo starega stotnika bledo lice; kako je o napetji njegovih mišic in o drhtenji skrčenih usten probujal se mučeči boj njegovih čutov, ki nijso mogli zliti se v besede in izraze.

Stotnik nekoliko potov premeri sobo, potlej pa se vstopi pred Mihaela — in kakor kak grozno razkačen kralj pred svojim zatožencem, tako je stal pred njim in vpiral vá-nj oči, katere so z jezo in nepokojem uplivale ná-nj tako, da je Mihael v svojem srci začutil nekov smrten glad in neko slabost. Moral je o nezmogljivem strahu oči obrniti na stran.

Pred njim na steni sta visela vsled zahajajočega solnca — rudeče žareča obraza dveh hetmanov: Hmelnickega in Dorošenka. Stari Hmelnicki, zdélo se je, da ga sè svojim resnim, patrijarhalnim obrazom opominja na slepo poslušnost očinej moči, ali uporni Dorošenkov pogled mu je očital malosrčnost, kakor bi ga bil spominjal, kaj je Kozakova volja, kaj znači to: postavi se po robi osodi in vsem njenim zaprekam.

Ta čaralni pogled, gotovo ga je slikar podobi vdihnil po izvoru, vjačil je Mihaela z duševno svestjo. Užé je hotel prepričan obrniti se v očo, kar se ná-nj vsuje stotnikova grožnja.

„Božja roka udari tebe, neposlušni sin!“ — vskriknil je stari Čarniš tako krepko, da so se po vsem domu razgledale njegove besede; po steni razvešeno orožje se je oglasilo in celó hetmana meju svojima okvirjema se je zdélo, da se treseta. „Zadene te huda Božja pravica! Grozno gorjé, neizmerna nesreča sede na tvojo glavo! Potikal se bodeš od krajine do krajine, a nikoli se tvoja noga ne dotakne domačega ognjišča! Nesrečnež! od kodi ti je v glavo prodrla ta zakone zaničujoča misel? Ali si zabil moje nauke, moje očinske ukaze in opomine? — ali si zábil, da je roditeljska volja — Božja volja? Ubogo bitije! stopi izpred mojih očij, poberi se! da ne bi nikoli več videl te!“

Še dva pota je gori in doli po sobi šel nekako strašno, nenatorno razpaljen, potlej pa je začel lomiti roci, kakor človek, katerega nenadoma mine vsega živénja upanje; omahnil je o tej nezmogljivej grozi, na mizo pred obraze in jokal je in z oslabelim, drhtečim glasom tožil:

„Velika je, Gospod, tvoja jeza ná-me! Ali sem malo pretrpel nesreče, ali zgubil malo tega, kar sem ljubil, — kar sem s potom in s krvjo pridobil?! Zakaj mi pošiljaš to novo trpenje, najkrutejše izmej vseh človeških muk? — Zakaj hočeš mojemu sinu pripustiti neznanski izgled strašnega greha — neposlušnost do o č e! Da, čutim, da se moram odreči temu.... Nesrečno bitije! Da sem se nadejal, da bodem na stare dni tako trpko utjeho imel s teboj; da sem znal, ka mi vse skrbi in prizadeve preskrbé tak užitek, — vedel bi bil, kaj naj bi učinil bil s teboj! V zíbeli bi te bil zadušil! Sam sè svojima rokama bi bil na kosce raztrgal svoje telo!“

Pa umolknil je — in težko in globoko je vzdihal, kar je pričalo njegovega razdraženega duha mučnost. Nekaj strašnega je bilo v tem izrazi razburjene jeze in razvetranosti, — v tej zmesi bogočestja in barbarstva, silne ljubezni in najgloboče razpaljenosti! Zdelo se je, da ne biva človek v teh sobah — žalostnih, kakor grob, polnih večernega mraka, o katerem so temni nabori starega orožja in obrazom résna obličja gledala sè sten. To je bilo bivališče nekovega črnega duha, obsojenega na žalost in — sovražnega vsemu živenju.

Mihael je tiho odšel iz sobe. „Pomni, gospod, kralja Davida in vso njegovo mirnost,“ — rekel mu je ključar Semen, ki je pri durih stal in vrč držal v roci. „Ti si nesrečo probudil, Mihael! Bog zna, užé deset let se nij razpalil tako, če se ne spominjam tiste prilike, ko je gospod sodnik bil povedal mu, da je nekovega Žida nadaril s polkovništvom. Ne znam, kako bi mu zdaj stopil pred očí. Povedi mi, zakaj se je tako razsrdil ná-te?“ — .

Mihael nij povedal tega, temuč kolebnil je z rokama in odšel na drugo stran.

„Aha!“ — oponese tiho ključar Semen za njim, „navaril si piva, da ga vsi skupaj ne popijemo kmalu... Oh! oh! Pomni, gospod, kralja Davida in vso njegovo mirnost!“

(Opazka. Ti pridevci k navadnej Semenovej prislovici dokazujó, da je razkalila se njegove duše mirnost. Ključar Semen je nenehoma, kakoršno imajo starci navado, na jezici imel svojo prislovico, privadil se je bil je tako, da je često opomnil: Pomni, gospod, kralja Davida, nij pa na umu bil mu pomen teh besed — in radostne in britke čute je z njimi izražal, kakor s kakim vskrikom.)

„Oh, gospod moj, gospod!“ — govoril je s tistim glasom dalje in roko položil durim na kljuko; „ne bodeš hotel piti zdaj tega hruškovega kvasu, ni jesti Palejevskega medu! Oh! oh! Pomni, gospod, kralja Davida!“

O tem, ko je stari ključar Semen vzdihal in premišljal srd svojega dobrega, ali nenavadno čutljivega gospoda, katerega se je o nekolikih desetletijih navadil ljubiti in bati, — o tem je Mihael poiskal sobo, kder je nekoliko let svojega otroštva preživel v naročji svoje matere, ki ga je nèžno ljubila, in planil je z obličjem na postelj: nij mogel delj časa bojevati z mnogimi mislimi in čuti, kateri so ga mučili.

Vse je motalo se mu po glavi. Nij mogel premišljati ničesar; misli so se mu, kakor valovi na morji, podile po možganih kar kupoma, neredno, različno, nestanovito — križale so se in vlekle ga na vse strani; a čem delj, tem mračnejše so ga motile in tem temnejša je bila njih namera. Napósled ga je trden spanec osvobodil te muke.

Izbudil se je pred dnem; čutil je v svojej glavi popolno čvrstost; živo so mu pred očí prikazale se poprejšnjega dné vse dogodbe.

Da je stotnik Čarniš znal drugače vêsti se vpričo svojega sina, morda bi bil promenil njegov sklep, ali njegova razpaljenost nij oslabila odločne Mihaelove misli, temuč vkoreninila je v njem bolj, nego popreje kedaj, neupnost v očino premišljenost. Stotnik Čarniš ga je sè svojo naglostjo, sè svojim strašnim pogledom, sè svojo grozno besedo sicer zaplel v zadrego in do céla potrl, ali Mihaelova bojazen je bila le trenotna, a oča se mu je ta pot zdel milovalnejši, nego strašan, in ko je spomnil se, da mora zapustiti osamelega, nesrečnega starčka, nij groza, temuč vest oglasila se mu v srci. Spomnil se je na Boga, pokorilca noposlušnih sinov, a morda bi ta minota bila jako považila se v njegovem živenji, da omahujočemu določanju nij prišel na pomoč spomin na mater. „Mili sin, Mihael moj! milostivega Boga prosim le dveh dobrot: ena je ta, da bi videla tebe na vranem konji, da bi v roci držal bridko sabljo in načeloval Kozakom, — ena pa je ta, da bi te videla z mlado nevesto vred pod kraljevskim vencem.“*) Te nekolike besede ljubljene matere so mu svete bile stoprv o pomoči vlastne udanosti vojski, — svete so mu bile in nepromenljiv zakon, o katerem se mu je zdélo, da bi velik pregrešek bil, ko bi ga ne zvršil.

Vrhi tega je živo spominjal se, da mu je Križanovski obljubil, da ga v Podcaboldinskem polku odloči za stotnika, a opiral se je na svojo neprestrašenost in podedovano hrabrost — in upal je, da se po dokončanej vojski vrne domov znamenit, sploh povestno slaven starešina in da nenadoma oči zadosti za gorjé, s katerim mu je ta pot zavdal vsled svoje neposlušnosti.

Te misli so Mihaela ojačile, a ker se mu nij dozdevalo, da je njih edin podnetek njegova mladeniška želja, da bi odhiteli mej množni neznani svét, vstal je s postelje s trdnim sklepom, da précej to trenotje odjezdi z dvora.

Mesec je jasno razsvitjeval njegove sobe okna. Mihael prime svetilnico, vzame poleg nje spečemu ključarju Semenu ključe in odide v hram, zató da si odbere na poti najpotrebnejših rečij.

V tem hramu, kateri je po dnevi razsvitljevala samo eno železno mrežasto okno, vdelano prav pod stropom, odkrival je vsak svetilničin miglaj pred Mihaelom mnogo različnih predmetov, ki bi jih mi dan denes z največo radovednostjo ogledavali, ker so bili starinski in ker so bolj, nego kaj drugega, jasnili naših prednikov živénje; Mihaelu pa nij bilo nič do njih. Bistro preleti z očmi na steni viseče ščite, čelade, konjiško opravo, razno orožje, — ogleda prašnik, sodce, zaboje, — preobleče se v nov župan, vzame s seboj še nekoliko perila, odbere najlepšo sabljo, samokres in puško, najde na poličici, privezanej k stropu, v velikej pomalanej čaši (ki so jo navadno rabili samo o velikonočnem Božjem prazniku) nekoliko srebrnih rubljev in odide na široko dvorišče.

*) Tako v Malej Ruskej rekajo ženitvanskemu vencu.

Mesec je bil še visoko nad obzorom; ali na drugej strani je vshod užé rudel vsled silne rudečine, in hladni vetrič je majal črešnjam dremajoče veje in napovedaval bližnje jutro.

Mihael odide po rosnej travi v konjišnico. Konj ga je pozdravil z otožnim rezgetom, ker je slutil daleko pot.

Mihaelovej duši je to nekako čudovito, nekaj novega se mu zdí to. Ne more prepoditi trpke slutnje, ki se je polastila ga, ko je bil konj zahrzal. Rad bi zmogel svoj nepokoj, torej molčí in konja izpelje iz konjišnice, drago čabrako dene ná-nj in safijanasto (iz turškega usnja) jermenje nategne v srebrnih presekah. Ali konju nij po godu draga oprava; otožen s kopitom bije ob tla in rezgeče, glavo obrača v konjišnico, kakor bi se poslavljal od svojih tovarišev.

Mihaela boli srce zaradi tega rezgetanja; rad bi pomiril svojega tovariša, gladi ga, taplja ga po okroglem vratu, in ozira se v temotna okna po domu, kateri ta trenotja kaže nekov živ, očitajoč obraz; zató se zamisli: „Zakaj odjezdim, a ne poslovim se ni od žive duše? — zakaj odhajam, kakor sè sovražniške zemlje? — Ubogi, nesrečni oče! Sirotek sem, nijmam nikogar, da bi me poblagoslovil na odhod? Ali kaj govorim! Moje matere duša je zmérom nad menoj. Ona prosi Boga zá-me, ona me blagoslavlja na odhod, na dolg pot po srečo in slavo!“

Še enkrat je Mihael z okom preletel dolgi dom, njegov široki ščit in ozki st lp, odičen z lehkim železnim križem, — preletel je ostarela in polu sesuta poslopja, visoki plot, velika začrnela vrata in njih čudovite priveske in neštevilne okrasline, — težko vzdihnil, a sam nij znal, zakaj, — pomislil, po katerih potih bi najvspešnejše dirjal proti Hadaču, in silil se je, da bi zábil, da je konj izpodtaknil se, ko je stopil čez prag — kar je zlo znamenje, kakor Malorusi menijo:

Oj rad bi já, moja máti, skorjejše vernutsja
Daščo moj konj voronenki v vorotah spotknuvsja.

VIII.

Ves Voronež je še spal pod lehko meglo svojih širokih ribnikov. Le zdaj pa zdaj je na najdaljnejših koncih zapel kak petelin, ali pa je zaslišalo se razgetanje katerega konja, ki so pasli se po pasiščih. Ali to slabo oglašanje nij motilo spečega stvarstva, nij kaliko zemskega obraza — njegovega miru in njegove tihote, pač pa je ugajalo neogibnej vlastitosti čudovite prirode, bojujoče s poslednjim spancem, ker ko je podoba, da se skoro probudí, da skoro odprè svoje krasne oči, govorí in poje s tisoč in tisoč glasovi.

Ko je bil Mihael približal se trdnjavi do vrat, močno se je Kozak začudil na straži, ker ga je o takem časi videl na konji. Morebiti bi komu drugemu ne bil dovolil iti črez stajališče, ali ker je znal, da Mihael koleguje, čemur se tudi vladni starešine vklanjajo, menil je Kozak po malem premisliku, da je pametnejše,

če svojo pravico pokaže o kakej drugej priliki; ta pot pa je čapko snel in nizko priklonil se mladému gospodu stotniku. Mihael se mu je tudi priklonil in odjezdil je v trdnjavo.

To trdnjavo (bodi mi dovoljeno, da nekoliko besed spregovorim zvlasti bivateljem mestica Voroneža, — to trdnjavo, katere nam je ostalo toliko spominov, ograjal je visok nasip zemlje z dvojnim „tarasom“ in s topovi vred. Ker je imela dobro posadko, smela se je ponašati, da je znamenito mesto; okrog in okrog je voda pasala jo, le na enej strani, na desnej plati kraljevske ceste, edinila se je s kopnim svetom — z ozkim nasipom, kateri je delil globok prokop, na dnu in ob straneh zavarovan s hrastovimi koli.

Njene stavbe pričetek po starej povesti odločujó začetku sedemnajstega stoletja, časom Samozvancev, ko so različne sodrge jate divjale z juga nu séver in sè severja na jug — in o svojem burnem hrupu rušile mnoge dvore in pustotile vasi. Voronež je tačas sezal malo južnejše h Krolevcu; zeleneli so okrog njega gosti lesovi, kateri pa ga nijso varovali različnih jat, ki nijso bojevale samo o Dimitru ali tudi z njim, temuč tudi za lastni živež. Ker so Voronežu te jate prizadevale mnogo kvaru, sklenili so meščanje (katerih tačas nij bilo še toliko, kolikor jih je dan denes), da svoja bivališča premaknó na poluotok na njih séverji, in ko se bili zavarovali se na njem, odbijali so pridno od sebe mnoge razbojniške napade.

Ker se je ljud množil, posedli so bivalci malo po malo vse prostore mej ribniki in za njimi — in okrožili so trdnjavo z množino sosednih posestev, patrijarhalno svobodno razstavljenih po vsem tem prostorišči, kder so zdaj: Trosvjaščina, Preciščina, Pokrovščina, Spaščina in Troješčina. Ko se je bila 1664. leta po vsej Malej Ruskej raznesla povést, da se Poljski kralj Jan Kazimir bliža na čelu neizmernim Poljskim in Tatarskim silam, zató da uniči pravoslavno vero, lotili so se Voronežci zopet svoje trdnjave, a dobila je to podobo, katero je imela ta čas.

Podobni dogodki (opominjam mimo grede) so bili izvor, da so ostale druge ograde in trdnjave, katerih ostanki se nam tako često prikazujó, zvlasti v Černihovskem guberniji. V malokaterem mestici in malo v katerej vasi, če ne pravim: v mesti, ne najdete torišča, ki je do céla gladko in prazno, ljudstvo pa trdi, da so to g r a d o v i.

Ko je Jan Kazimir mudil se za Gluhovom, nenehoma je svojo vojsko in Tatarje razpošiljal po okolici, zató, da so plenili dvore in posestva vojščakom na užitek. Prišla je bila vrsta tudi na Voronež, opustotili so okolna stanovališča, odnesli vès obili užitek, odgnali živino in zaločene bivalce odpeljali v sužnjest. Trdnjava pa je ostala nepokvarjena in marsikaterega Tatarja je njenih topov strel podrl, zvlasti pri Krolevci, kder je nad v r a t i čepel kamenen stolp, dobro zavarovan sè strelbo in podobnejši bil kosu močne stene, nego kakemu stolpu primernemu zidovju. Zidan je

bil štirioglato in le tri sežnje visoko, imel je trdnje zobe in silno je bil zavarovan. Te okolnosti prednamci nijso zábili o nobenem kamenenem stavljenji; krasota jim je malo bila na mari, ali prav za prav — znali nijso, kaj je zidalna krasota.

Druga vrata so bila nasproti ogradi mej zdanjim Šramkovim ribnikom in Peševcevom; ali tù so bila samo kamenen obok, zadelan v nasip, rekali so mu brana, pa stolpa nij bilo na njem, zató ne, ker je na tem prostori voda pred trdnjavo mnogo širnejše razlivala se, pa zató ne, ker Jana Kazimirja nijso pričakovali, da pride od Gluhova, za tega dèlj so neogibne ograde stavili na južnej strani.

Kdé pa so zdaj ta vrata, prva in druga? — kdé je on — zbog svoje oblike zanimljivi stolp? — povprašuje me še mnogo zdanjih Voronežcev.

Vas, dragi rojaci (tako jim odgovarjam), moram okrivičiti, da ste uničili to važno starinstvo, ali zatrli so ga vsaj vaši oče, kateri o stavbi sv. Nikolaja cerkve nijso razsuli le stolpa, važnega starinoslovcem, temuč razrušili so tudi mnogo drugih kamenenih stavb, zakladnic živežu, prahu in drugim zalogam, nijso se o svojem bogočestnem značaji spominjali, da to kamenje rušeči najzanimljivejše liste čésajo predsebojcem iz zgodovine.

Mesta Voroneža bivalcem bi bilo tudi jako zanimljivo, ko bi zvedeli kaj o notranjej vredbi nekedanje trdnjave in o starej lesenej cerkvi sv. Nikolaja, kder zdaj stojí kameneno svetišče, katero nameščuje Voronežko starinstvo in katero od vrha do tal pokriva lepna umeteljnost; o obocih in skrivnih hodeh, držečih pod okope, in o stotniškej zakladnici, v katerej je bilo mnogo železne robe in orožja, prostavljenega na bojih in shranjenega samo na spomin: ali čestitej strpljivosti ostalih čitateljev odkladam o tem zbrane natančnosti na drugo priliko, ter vračam se k svojemu junaku.

Mihael je, Voronež zapustivši, varno dirjal po svojem poti dalje. Nikakor nij mogel prepoditi žalostnih mislij, ki so bile ovladale mu dušo. Zaman se je vedril z jasnim upom, zaman je svoje dejanje zagovarjal z vzroci, kakor se mu je dozdevalo, z najpravičnejšimi. Razum mu je dokazaval, da je pravica na njegovej strani, srce pa je drugače govorilo in notranji glas ni krilil njemu na vspeh. Napósled, po dolgem boji samega s seboj, preveril se je, da ti čutje nijso njegove vesti očitki, temuč da je vse kaj drugega to, zakaj mu prodirajo v dušo.

„Ali je mogoče," — premišljal je, „ker zapuščam očino, ker dirjam v ptuj, oddaljen kraj, pa ne znam, na kako dolgo časa, — ne znam, za kako osodo, pa da bi bil vesel? Treba je le, da ne mislim na to, sàj si le sam toliko strahu nakopujem na glavo. Rajši zapojem kako lepo pesen, to bode kozaški!

A vse znane pesni, kakor nalašč, zapustile so mu spomin. S trudom se je spomnil neke pesni, in ta se je začénjala tako-le:

Oj u pole rečka, perez rečku kladka;
Nepokidaj, prjatelju, ti rodnoho batka:
Jak batka pokineš, to i sam zahineš,
Rečenkoju bistrenkoju za Dunaj zaplineš.

„Vrag vzemi mene in vse na sveti!“ — vsklikne Mihael, spozabil se je do céla. „Ali me je res zapustil razum?“ — A to trenotje za seboj začuje konjsko topotanje: ozrè se in zagleda ključarja Semena.

Prva Mihaelova misel je bila ta, da bi pobegnil, ali ta trenotek promeni svoj sklep in vstavi se, ter čaka, kaj mu pové očin služnik. Ključar Semen se vstavi pred Mihaelom, hotel je oddehniti se, pa nij mogel začeti — nij mogel spregovoriti. Le mahal je z rokama, v enej roci držal bičnik, v enej pak uzdo. Na obrazi se mu je videla največa zmóčenost in stare očí so mu plašno lesketale. Mihael je menil, da zvé kako grozno vést, in užé je nekoliko sodil, kaka bi utegnola biti.

Ključarja Semena misli so ta pot bile tako zmóčene, da je napósled začel govoriti besede tistega stavka, ki se je na veke zlil v njegovo govorjen e. Nij vskliknil: Pomni gospod, kralja Davida, temuč z izrazom silnega čutja, silne burnosti in obupnosti je vskriknil: „O gospod, pomni kralja Davida!“ Po tem vskriku je čvrsto kolebnil z roko in goreče dalje govoril tako-le: „Vse je pogubljeno! vse je pokončano! Zaman bi govoril! zaman bi govoril! Kaj si to učinil, nesrečna glava! Pogubil si na veke svojo dušo!... O gospod, pomni kralja Davida!“

Pa umolknil je in strmel v Mihaela. Mihael je gledal vá-nj, nij upal se vprašati, kaj znamenuje ta krik. Napósled mu ključar z bičnikom pokaže Voronež. Mihael pogleda, a mrliška bledost mu pokrije lica.

Nad Voronežem je plul mračen dim in rudeč plamen je za vrtovi vzdigal se in topil v ogromen slop.

Mihael se spomni: ko je hitel, da bi brže odjezdil na pot, — da je leséno svetilnico zábil na visečej poličici, kder je iz stare čaše jemal novce.

Nekij nežen čut se je pokazal na opaljenem in z obrunkami pokritem lici ključarja Semena. Objel je Mihaela nenavadno ognjeno in na očeh so se mu prikazale solze.

„Pomni, gospod kralja David!“ — vsklikne. „Z Bogom, Mihael, sin moj! Boljše bi bilo, ko bi ne prišel na ta Božji svét! Jaz sem te nosil na rokah, jaz sem te pital, kakor kakega ptiča, a jaz bi tebe umoril! O gospod, pomni kralja Davida. Z Bogom na veke! Ne bodemo več imeli nobenega drugega Mihaela!“

„Kaj to govoriš, Semen?“ — pretrga mu besedo Mihael, bal se je, da brzo zasliši njihovih besed pojasnila. „Kaj govoriš? Sàj se bodeva še videla. Nihče ne zna, kaj se zgodi. Morebiti bode ob leti moje ime na slavo Voronežu.“

„Ob leti! ob leti!“ — vskliknil je ključar Semen, stopil od njega dvakrat in kimal z glavo. „O gospod, pomni kralja Davida!

Uboga, nerazumna glava! ob leti!... Znaj tedaj, nesrečna duša, da nijsi več gospoda stotnika sin, da je odpovedal se ti na veke; da nikoli več ne bodeš videl Voroneža; kamor koli prideš, s komer koli se potovarišiš, da vsem na glavo nakoplješ gorjé in nesrečo — in vsi prijatelji ti bodo povračevali z očitki in priimki. Znaj, nesrečno bitije, da je tvoj lastni oča vpričo vseh ljudij o ognjenem žaru poljubljal sveto podobo, tebi na veke odpovedal se in proklinjal tvojo dušo! O gospod, pomni kralja Davida in vso njegovo mirnost in njegovo trpenje!“ O teh besedah je ključar Semen obrnil konja in odjezdil nazaj v Voronež.

Z nikakoršnimi besedami nij mogoče popisati, kaj se je godilo v Mihaelovej duši. Kakor bi ga bila strela podrla, zvalil se je raz konja, in padel je v travo pri cesti.

IX.

Ko bi jaz bil sesnoval to povest, nikakor bi svojega junaka ne stavil v take mučne okolnosti, ali prav za prav: ne bil bi svojej povesti za junake odbral slabodušnega, gorkokrvnega mladeniča, ki ga temní potrebne izkušenosti velik nedostatek, temuč izbral bi bil junaka, obogačenega z vsemi polnostimi, katere koli more človek imeti, — neplašnega, jakega, razumnega, vzornega, s kratka: takega, kakoršni so sploh po naših povestih. Ali, žalibože! jaz nijsem romanopisec, temuč le pripovedam povest, za tega dělj nijmam pravice čutljivim srcem na lajšanje ni črke promeniti v žalostnej povesti, katero sem sklenil, da jo izročim „bodočemu pokolenju, zató da je v kratkem ne zajme pozaba“, kakor nekov pošten malorusk letopisec pravi. Pač pa mi bodi na pomoč pripovedniška pravica, zapustímo na nekoliko časa blodilca, kateri je vsled prirojenega, svobodostnega in bojnega nagona, živočega v duši njegovih rojakov, tako malomarno pretrgal svete vezí očine vlade, brezi vesla spustil se na širno morje, zdaj pa sam ne zna, kam je obrnil svoj čoln — vrnimo se v Gluhov in pogledimo, kaj dela ta dobri sodnik in ljubeznjiva Katarina, ki tako néžno miluje in katero je neusmiljeno zapustil ognjeni neumnež.

Gorjé ženskim, katere nerazumno ljubé moške, ki ne znajo, kako prijetna je domača streha, temuč ki so zmérom nezadovoljni sè svojo navzočnostjo, zmérom dihté po plamenečih otrinkih svoje obraznosti, zbog njih abotno razdirajo mile zaveze in neusmiljeno žrtvujó jim ptujo in lastno pokojnost.

Mi moški se na dolgo časa poslavljamo od svojih družin, in ljube soproge v solzah zapuščamo domá, pa ne čutimo bolečin, katere one trpé. Poleg ljubezni imamo mi še druge strasti, ki nijso menj silne (menda mi gospodiči in mlade dame prizanesó to resnico); naše državljanske dolžnosti, trud, nevarnosti in druge životne neprijetnosti nam zatirajo bolest o ločitvah, in da-si ná nje časi prpko jezimo se v svojih suhoparnih sonetih in romancah,

vendar o neenostranskem premišljanji lehko spoznavamo, da ne znamo, zakaj bi delali velik hrum in dobrim ljudem uha mučili sè svojimi vzdihljaji, z godbo in granesi. Če pa bi vendar — le radi znali, kako bolest čuti duša po ločitvi od dragega srčnega bitija, povprašajte ženskih. Le ženske so ljubezni polne, samo v ženskih ljubezen nameščuje vse duševne moči in udanosti, s katerimi je moški nadarjen, in kedar nehajo ljubiti, prenehajo tudi ženske biti. Povprašajte to ženskih, ali le ženskih, a ne takih bitij, ki se od nas razlikujó le z manjšo množino telesne in duševne močí, temu na nagrado pa nijmajo lastnosti, da bi ponosnemu moškemu bile malikovalne hvalnosti predmet.

Katarina je bila ženska v pravem pomeni te besede: ženska je bila njé duša in žensko je bilo njé srce. Ljubila je ognjeno in neomejeno tako, kakor se meni dozdevlje, da malo kedo ljubi dan denes, — o tem — z ljubeznijo in s pesništvom zeló revnem veci, o katerem se ženstvo in njegova duševnost odgoja po steklenih osadah po vrtnarskej trmi in po sveti izpušča zaspalo, obledelo, vrtoglavosti in krčevitosti udanejše, nego je posvečeno tistemu božjemu čutu, kateri je probudil malarstvo, kiparstvo in grško pesništvo, uplivajoče na omiko resnično pesniškega junaštva o srednjem veku — in ki je zaplodil cvet vsega tega, kar ima človeštvo lepšega — tudi naše maloruske pesni.

Katarina je ljubila, a posnemovalno je trpela. Ali vendar, s čem menite, da je kazala svojo bolest? kdé je iskala olajšanje in mir svojej osirotelej duši? Tačasnih ruskih knjig nij bilo mogoče čitati ženskim, francoski pa sreča, da nij znala. Glasovirov in žalujočih romanec nijso še rabili. Katarina nij hodila v gledališče, ker ga tačas, kakor dan denes, nij bilo v Gluhovu. Nij hodevala na plesišče, kar bi dan denes činila ta ali ta krasotica, zató da bi si preganjala žalost, — krasotica, ki pred zrkalom vzdiha po kakem abotnem dostojniči ali ljubeznjivem plemenitaši, ki je vsled dolgega časa odšel na ptuje. Katarina je svojo dušo topila v najprostodušnejšej, najnedolžnejšej pesni, katera o edinjenji z napevom tvori celo balado, celo basen — peresu nemogočih čutov, kajti maloruska pesen ima svojo popolno ceno le v pevčevih ustih. Vzemite besedi glas, pa vam ostane to, kar je obraz, ki je minola ga barvost in svitlost — le breziduh načrt, često nerazumljiv neizkušenemu oku.

Ali kako bi vam mogel postreči s pojmom o tem, kako je Katarina péla? S čim bi primeril njé glas? Ali je lehko s peresom izraziti ljubeče duše zvuke, ki bi utegnili rijovečega leva potješiti in omečiti ostarelega zločinca srce? Ali menite, da vam kake potujoče Italijanke proslavljeno grlo more za zlato postreči s čim, podobnim ukrajinskej pesni v ustih žalujoče Katarine? Temu je treba duše, treba srca, ječečega s takimi zvuci, kakoršnih noben nastroj (instrument), noben potujoč avtomat ne more dihati.

Jaz vam ne zapišem tiste pesni, katero je pela Katarina, ker brezi glasu je nikakor nij mogoče umeti, ali polkovni sodnik, ki je šel iz zbora in stopal po vrti pod Katarininimi okni, da bi jo obiskal po svojej starej navadi, — sodnik je slišal dve vrstici njene pesni, katere bi mu ne bilo mar bilo, kakor otroškega blebetanja ne, da Katarinin glas nij bil razvnel njegovih čutov bolj, nego njena beseda, in da po njenem napevu nij spoznal, da se neposraho tiče Mihaela.

Oj zasveti, mili Bože, da na nebi svečku,
Jak moj mili bude plisti Dunaj, bistru rečku!

„Da, prav je tako!“ — opomni sodnik in nasmeje se, „čaki, da bode plisti (pluti) Dunaj, bistru rečku! Tam ni vrana ne zanese njegovih kostij. Lepše bi bilo, Katarina, ko bi na mesti Dunaja rekla Jesmanj, bistru rečku, pa bi to bilo rés podobnejše. Le to mi je žal, ker naša Jesmanj nij bistra, pa tudi sveč nij treba, da bi gorele, sàj ga sama hudoba prinese v Gluhov, če prav po noči.

Vse to je govoril sodnik; užé je bil odšel pod oknom, pri katerem je Katarina sedela, a malo ga je brigalo to, da ne bi hčerka slišala ga.

„Da, Katarina,“ — spregovoril je, ko je bil stopil k njej v sobo, „poj rajša Jesmanj, bistru rečku.“

O teh besedah se je na vse grlo zasmijal.

Menda nij odveč to, ker opominjam, da se sodnik v kolegiji ni pečal le s pravništvom. Vsaka soba, odločena katerega koli člena načelništvu, imela je poseben, ne preprostoren, a mnogo zanimljivejši oddelek. Tù so se namesti gotiškega zrkala in nakopičenega popirja čopastih in bradatih pravnikov očem kazale množne različnosti: ribja jajca in kakega „suplikanta“ drugotina „iz Dona“, — dar, ki ga je na Zaporožko Sič poslal kak znan ataman. Mej sladkarijami so zanimale tudi domače kuhinje jestvine: mrzla riba, različno prirejena, rés klasiški umetejno, zdaj pa je zábil svét to umeteljnost ali pa je mrknila vsled slaboglasnega širjenja razupite evropske gastronomije; tudi gobe, arbusi (dinje) in rizice — Malorusom drage jestvine o obednem začetku in prijetna sladnina o dobrodušnih razgovorih in vse druge čase po dnevi in po noči, o slavljenji dedinske čaše. Ali glavna krasota te poetiške strani sodnjim mizam so bile — na kar bi brezi mojega razodetja lehko spomnil se čitatelj, težke, črne steklenice, polne starih nalivek,*) katerih prosim, da bi zdanji drtavci (putikarji) ne sodili drzovito, kajti zdanje ožemnine so še slabejše, nego so dan denes vina slaba. Tù so se, kakor mej vonjavim drevjem palme, vspenjali s pivo, z medom in s sadnimi kvasi napolnjeni glinasti in medni vrči z dolgimi vratovi, kakoršne lehko vidimo na obrazih, kažočih starodavnih očakov domače živenje. Dostojni pravniki,

*) Ožemnina iz žganja in različnega sadja.

katerih je vsakemu po vrednosti in po bogastvu zlato prošit pas veči ali manjši trebuh objemal, shajali so se na elisejskih tratah, sosednjih sodniji, a ko so njih pisarji z inkustom po popirji pisali, jedli so in pili in v prijateljskej družbi razgovarjali se, nič drugač ne, kakor bogovi v Olimpu.

Sodnik nij bil prišel domov tak, kakoršni k svojim soprogam dan denes uradniki katere koli vrste prihajajo — trudni vsled težkega dela, bledi, gladni. Iz očij mu je sijala pokojnost, do ljudij in do samega sebe; svet se mu je to uro zdel, da je podoben velikej pirogi, polnej lepih steklenic v družbi ljubeznjivih otrok — čaš in kupic, vsakojako velikih. Veselo je poskakoval, topotal sè svojimi safijanastimi črevlji ob bela, lipova tla v Katarininej spalnici, in zibal se je zdaj na to, zdaj na to stran, kakor kaka pitana raca.

„Da, da, mila Katinka," — opomni, stopi bliže k njej in stegne roko, da bi jo pogladil po obličji (táko božanje mu je bilo ljubo). „Jesmanj, bistru rečku, a ne Dunaja. Sramotica te je oblila, grlica moja, turtur mea, kakor je rekal nekedaj moj prijatelj, stari Čarniš... Kaj je to? ali jočeš? Ne jezi gospoda Boga, Katarina, sàj še pride čas, da bodeš plakala."

„Oh, mili moj Bog!" — vsklikne Katarina vsa solzna, prime svojega očo za roko in skloni glavo na njegovo ramo.

„Katarina, ljuba moja hči! kaj délaš? Nehaj plakati, če ne, začnem še jaz hudomušno jokati, kakor nevesta pod —"

„Oh! Bog moj!" — vzdihnila je Katarina, sedla na svoj prostor in lica zakrivala z rokama.

„Nu, povedi mi vendar, kaj znači ta Bog moj! Ali je vredno, da Boga nadlegueš zbog take boločine? Kakor bi ne imel nikakoršnega boljšega déla, temuč le to, da bi jokljivo Katarino zaročil z vetroplahim Mihaelom!"

„Zaročil!" — pozopeti Katarina, „širna zemlje naju zaroči!" A solze so jej pretrgale besede.

„Katere pesni besede so to?" — povpraša sodnik in silil se je sè smehom, da-si so Katarinine solze bile v njem vzbudile nenavadno burnost, kakor bi mu bile na srce kapale. „Stoprv zaprl je bil vrata za seboj, užé si začela jokati, kakor Rahel po Josipu; nehaj vendar plakati, naj le pride, jaz pospešim vajino svatbo, videla bodeš, da te bode ob leti sit, kakor hudega hrena. Tvoja pokojna mati me je nenehoma gonila z doma, a hudobni duh praporščak — ali zakaj to opominjam? Ne jokaj, Katarina. Jutri bode užé tù. Videla bodeš, kako ga stari stotnik požene. Ali bode smeha dosti! Naj le pride!"

„Nikar se ne smijajte Katarini, očka!"

„No, no, nehaj plakati, Katinka! Ti govoriš, jaz znam to, le vsled svoje ženske abotnosti, ali tako, kakor bi jaz ne imel srca na pravem mesti; kakor bi za Gluhovim taborilo 500.000 Lehov, kakor o tvojem pradedu, glavnem sodniku."

„Oh, rada bi zdaj — le bila zmóčena in blaznjiva, zató da bi ničesar ne znala o svojej nesrečnej osodi! Mihaela ne bode več v Gluhov, zarotil se je, da ga nikakoršna očina grožnja ne oplaši, da ne bi šel na vojsko.“

„Vrag vzemi vse te vetroplahe!“ — vskrikne sodnik. „Ko bi ti ne bila povedala mi tega, drugemu nikoli nikomur ne bi veroval, da je Mihael izustil take nezbožne besede!... Kaj! Očeta ne posluša!! Ali se ne boji Gospoda Boga?“ —

Zeló razburjen sodnik nekoliko potov premeri sobo. Nenadoma pa mu šinejo v glavo take misli, kakoršne mu še nikoli nijso motile glave.

Katarina je dalje govorila: „Kaj dobrega obeta to, ker je v našem domu prikazal se zloglasni ptič, ta Križanovski? Božja jeza tlači tega grešnika. Povsodi, kder koli se prikaže, seje le nesrečo.“

„Križanovski!“ — imenoval ga je sodnik zamišljen, kakor bi bil hotel pomisliti, kaj znači to ime, „káko nesrečo nam je Križanovski nakopal na glavo?“ —

„Oh, očka! on je vse te nesreče kriv. Ko je bil prvi pot ozrl se vá-me, zabolelo me je srce in peče me še zmérom. Jaz sem znala, da, kakor kaka kuga, ne odide iz naše hiše, da ne bi za seboj zapustil trpkih solz in žalosti.“

„Čudovite so tvoje besede, Katarina,“ — opomni sodnik in stopi préd-njo osupel; „ali je kak čaralnik ali hudobec?“ —

„Bog zna, kakovi grehi mu moré dušo. Naši sosedje mnogo o tem govoré. Ali vam nij znano, ka je obljubil, da našega Mihaela za stotnika odloči svojemu polku?“ —

„Da, rés je to!“ — vsklikne sodnik, spomnil se je ta trenotek na svoj razgovor z Mihaelom! „Nij zaman potezal se za tega Žida! Jaz sem menil, da je ta nesrečni mladina stekleničko medu preveč popil.“

„A nijste prevarili se, ta neuredneż ga je opil sè svojimi čarnostmi in iz glave izbil mu misel na nesrečo. Včeraj je z menoj govoril tako ognjeno, kakor bi bil zmóčen bil.“

„Da, resnica je to!“ — potrdi sodnik. „Ta prokleti antikrist! Kedo je kedaj videl to, da bi brezi hudobne sile tak mladenič, kakoršen je naš Mihael, le pomisliti mogel kaj takega, da ne bi slušal svojega oče?“ —

Katarina je tiho plakala.

„Nu, Katarina, ti zaman, Bog zna, zakaj, jaduješ,“ — opomni oča, rad bi jo bil pomiril, ali sam svojim besedam nij veroval. „Da-si Mihael ima hudomušno glavo, kakor stari Čarniš sam, vendar-le je bogočestnega srca. Oče in njegova mati sta dobre rodovine uda, Čarniši in Gladci so se zmérom odlikovali na vojski z junaštvom, domá pa s poštenostjo do svojih sosedov — in z najresnejšo čestnostjo. Premisli samo, kakov je gospod stotnik sam; tega človek ne bi lehko odrekel!“

„To jaz znam," — pové Katarina, „ali preverjena sem, da se bode vse godilo po trmi hudobnega Križanovskega."

„Ali preverjena si?" — povpraša sodnik in zopet postavi se préd-njo, a nij mogel najti nobene besede, s katero bi bil potješil svojo hčer, ker te besede so bile zadušile vso svest v njem. „Ali veš, kaj, Katarina?" — povpraša, ko se je nekako ojačil. „Mihael odide, če prav mu oča brani — česar Bog varuj, naj se ne vrne z vojske — česar ne pripusti Mati Božja — ali nijmaš nobenega drugega ženina, temuč le Čarnišenka? Pomisli, da nijsi nikakoršna popovna, temuč polkovnega sodnika si hči, edina hči oči, čegar ded je bil najviši sodnik, a sodnik Životovski. To ime v Malej Ruskej kaj znači. Tvoji ženini, Katinka, lehko bodo — polkovniki, asavli, najviši praporščaki!"

„Najviši praporščaki, asavli!" — vskliknila je Katarina, urno vstala sè svojega prostora, na obličji je imela izraz, ki je o slehrnem ganotji pričal njé protko čutje. „A vam se dozdevlje, da je meni kaj do teh visokih dostojnikov! Ne, prisezam Bogu in Njegovej najsvetejšej Materi," — pristavila je posebno razpaljena, obrnila se v obraze, a položila je roko na srce in še opomnila: „če mi krščanskega vraga osodno jeklo vzame Mihaela, razplete le širna zemlja moj vozal. Pojdem v samostan, a njegova noga ne stopi čez njegov prag." —

Te besede so polkovnega sodnika uničile — in vse njegove poskušnje, da bi jo pomiril z utjeho, katere sam nij imel v svojem srci. Ni besede nij zinil več, temuč kolebnil je z roko in odšel v svojo sobo.

X.

Polkovni sodnik je imel zeló nepokojno noč, nenehoma so ga plašile hude sanje.

Kako je spala Katarina, to polunočni mesec zna boljše, nego jaz, kajti njegovej bliskotnej plošči je, kakor nesumljivemu skopcu, za dolgo službo dovoljeno, da smé krasoticam skozi okna gledati tudi take čase, ko so v svojem najčaralnejšem odelu, to je: ko so brezi vsakojakega odevala.

Katarina nij zgodaj prihajala iz svoje čumnate. Sodnik bi bil rad šel k njej, ali nij mogel odločiti se na to. Odložil je, da stopi préd-njo stoprv po nekolikih urah, menil je: ko se ojači, da izumi kaj, s čimer jo razveseli.

Odšel je popreje, nego navadno, v kolegij, in sklenil je, da se loti kakega dela, zató da se pomiri, ali pa, da se kaj porazgovori sè svojimi uradnimi tovariši, kateri so osodo določali rajši steklenicam, nego tožnikom in zatožencem. Ali pred durimi njegove sobe mu pot zastopita dva Kozaka in nizko priklonita se.

Eden je bil star petdeset let, jako je bil močan in nekako zgrbljen, eden pak je bil star pet in trideset let, imel je dolgo,

rudečo brado, pa visok je bil in na dolgem vrati mu je čepela majhna glava.

„Kaj je dobrega, Kozaka?“ — povpraša sodnik nekako razveseljen, ker bode ne mara imel delo, ki utegne zahtevati vso njegovo pozornost.

„Prišla sva k Tebi, Milost, gospod sodnik,“ — odgovori starejši Kozak in zopet se prikloni.

„K Vašej Milosti, Omeljan Proklovič,“ — pristavi in tudi prikloni se mlajši, kateri sploh sè svojo onenjestjo nij pričal selske prostosti toliko, kolikor je kazal je njegov tovariš.

„Dobro, Kozaka,“ — opomni sodnik, stopi v sobo in pelje ja za seboj. „No, kaj bi rada?“ —

„Jaz, gospod, hotel sem reči — gospod sodnik, midva se pričkava za dedinsko hrastje.“

„Prepirava se zbog posekanega lesa,“ — opomni mlajši Kozak, izražal se je uradno in s tem pričal, da je človek, ki je užé tudi bil mej ljudmi.

„Ne, brate Opanaš“, — odreče mu mlajši Kozak, „ne zbog lesa; les je kaj drugega, hrastje pa je zopet kaj drugega, poleg tega pa célo dedinsko hrastje. Zbog lesa bi zaradi najinega sosedstva ne zinil ni besedice.“

„Ali je v tvojem lesi posekal kake hrastove?“ — povpraša sodnik.

„Da gospod, da, gospod sodnik,“ — potrdi Kozak in nizko prikloni se sodniku, — „posekal je dva taka hrasta, da nobenega ne bi obsegla dva moža.“

„Ali sta vidva tedaj prišla k nam tožit se?“ —

„Da, Omeljan Proklovič,“ — odgovori mlajši, rad bi sè svojo vljudnostjo bil zá-se pridobil sodnika.

„Ali je stotniška pisalnica užé sodila vaju?“ —

„Sodila, pane dobrdzieji (gospod dobrotnik), ali nij določila ničesar,“ — odgovori starejši, „a zató sva prišla k Vašej Milosti.“

„Zakaj sta prišla oba kmalu? Zatoženca bi potreboval kasnejše.“

„A zakaj to, dobrdzieji pane sodnik, Omeljan Pro...kopovič?!“ — začudi se starejši Kozak. „Mi vsi živimo vpričo Boga. Jaz nečem, da bi kak dober človek jezil se ná-me, ka sem sodniji legal o njem. Jaz sem takov, če prav sem zbog teh dedinskih hrastov hudo jezil se ná-nj, — vendar-le — sem stopil k njemu in rekel: „No, kako je, brate Opanaš? Pripreziva vsak svoja konja, a peljiva se v Gluhov. Naj tam razsodijo naju, kateri je pravičen in kateri krivičen. Pogovorila sva se in odpeljala, a o tej priliki, kar je dobrim ljudem navada, pripeljala sva Vašej Milosti ul bučel iz Opanaševe poseke (hauwald). Ne branite se, dobrodzieji, prejmite ga, ne bodite hudi, midva se sama pobotava za ul.“

„Dobro,“ — potrdi sodnik, „dobro, gospoda molodca. Nu, a kaj ti, Opanaš, poreče̊š o tem? Zakaj pa si temu dobremu človeku izpodrobil hrasta?“ —

„Kaj, Omeljan Proklovič? nikar se ne jezite, sàj sami lehko znate, da Bog hrastju in vsakojakemu drevju daje rast na rabo vsemu krščanstvu, a Njemu ni nič do tega, kedo poseka dva hrasta, ali Opanaš Grečka ali Potap Karnavhi.“

„Ali čuješ, Potap, kaj ta govorí?“ — povpraša sodnik, kateri nij mogel prěcej besed najti zoper tako zapleteni zofizem.

„Ne poslušajte ga, Prokop Omeljanovič,“ — posvarí sodnika prostodušno Potap Karnavhi, „napové vam tega toliko, kolikor gospod oča (duhovnik) po službi načita iz svoje knjige. Vi ga še ne poznate, nabrušen ima jezik na obe strani. Jaz ne poznam na sveti knjige, katere bi on uže ne bil prečital. Rad bi, da bi Vaša Milost bila v tistej pisalnici bila takrat, ko sva se tožila. Tam je govoril tako, da sta pisar in stotni ataman, — da, sam gospod stotnik — vsi trije so roke spustili ob sebi in nijso znali, kako bi sodili takega pismouka.

Opanaš Grečka se je samoljubo nasmijal o tej pohvali in pogladil je svojo gosto brado, Potap Karnavhi pa je dalje govoril tako-le:

„Dan denes so se, pane dobrodzieji, Prokop Omeljanovič, učeni ljudje razmnožili tako, da kmalu ne bode več treba. — Jaz sem užé popreje vedel, kake sitnosti mi bode delal. Vsi sosedje, — da, tudi moji domači so mi oponašali: „Kaj te napada, ded Potap, ker se tožiš z Opanašem? Opanaš je pismar, zna vse postave (o teh besedah sodnik pozorno pogleda Opanaša Grečko, kateri je desno roko vtaknol za pas in resno stal pred njim), sàj se ti bode le posmehaval tam.“ — Le blebetajte, menil sem jaz, vi verujete, da je to tam na vrsti tako, kakor vam o botrinjah, ko se samo smejate in šalite! In šel sem; naj me tudi poznajo, da Štefan Zurba ne poreče, da je Potap Karnavhi pomirljivejši, nego kaka stara baba. Ponižno prosim Vaše milosti, razsodite samo to, kateri je naju pravičen, kateri kriviče̊n, a kateremu je sramota delež; drugega ne zahtevam ničesar.“

„Nu, če je to tako,“ — opomni sodnik, „nasvetoval bi vama, da bi se pomirila, to bi bilo najlepše.“

„Nij lehko, pane dobrodzieji; ni mogoče nikakor, Prokop Ostapovič,“ — pové tožnik in odmajeval je z glavo tako smešno, kakor je to mogoče le maloruskim deželanom, „to sta dedinska hrasta. Jaz bi za nja ne vzel vedigabog — koliko. Znati morate, dobrodzieji Ostap Prokopovič, le to: ko bi ne bilo teh hrastov bilo, da bi ne bilo na sveti Potapa Karnavhija, ni njegove ženke, ne njegovih otrok.“

„Kako je to?“ —

„Tako-le, Vaša Milost, Ostap Prohorovič. Le poslušajte, kako je bilo to! Nu, zdaj je v našej hetmanščini tako tiho, da ne čutimo ni Turka ni Tatarja, in nikakoršnega druzega besa ne; ali

tiste stare čase, ko je živel še moj ded, zmérom je bilo hudo in le hudo. Prišel je bil nekov Poljsk kralj, da bi Kozake pridobil poganskemu katoličtvu. Prišli so bili ti proklinjavci, pripeljali so s seboj neštevilne sile in razsuli so se okrog Gluhova....“

„A v Gluhovu sè svojo vojsko ni bil nihče drug, nego moj ded, najviši sodnik Životovski,“ — opomnil je samoljubo polkovni sodnik.

„Bog zna, kedo je bil tam, do tega nam nij nič,“ — razodene se Potap Karnavhi.

„Pač, pač, Omeljan Proklovič,“ — skoči mu v besedo učeni tovariš, „nihče drug, nego vaš ded, Pavel Ivanovič Životovski, najviši sodnik, nebeška kraljevina in večni pokoj naj mu je delež! Životovski je svojim Kozakom na čelu slavno pozdravil Poljskega kralja Jana Kazimirja za Gluhovim! Menim, da je to bilo 1664. léta.“

„Na tanko tako jè bilo to,“ — potrdi polkovni sodnik in posebno zaljubljeno ozré se v Opanaša Grečko. Priprostega Kozaka zgodovinska učenost je sodniku vzbudila v duši zaljubljenost, pa tudi premišljanje.

„Morebiti je,“ — menil je, „čital kaka pisma, morda tudi litovske zakone, a ker ima dober spomin, nekaterosti pomni vernejše, nego jaz. Jaz, kar pomnim, užé dvajset lét nijsem pregledal jih, ker sodim ljudi po Božjem zakonu, to je: po vesti, po razsodkih in običajih svojih prednikov. Če jaz te hibe ne razsodim tako, ali neha njih edinost z menoj?“ —

Ko je polkovni sodnik premišljal to, o tem je Potap Karnavhi, ker nij videl, da ga ne poslušata, z največo gorečestjo dokazoval, zakaj bi brezi dedinskih dobov njega z vso rodovino vred ne bilo na sveti. Ker pa hočem čitatelju zamolčati njegove govorniške izraze in olepšave, zató skrčim njegovo dokazavanje, ter razodevljem, da je njegov ded samega sebe in svoje sinove na teh hrastih otel Tatarjev, katere je bil kralj Jan Kazimir, ko je Gluhov stiskal, poslal plenit po mestnej okolici.

„Malo potrpita, gospoda molodca, da pride moj polkovni pisar,“ — reče sodnik Kozakoma. „Pisar ima mlade oči, jaz pa užé malo vidim na popirji, pisar vaju razsodi. Ne bode vama žal, dala mu bosta polu vedra medu ali pa kaj drugega. „Od kodi pa sta?“ —

„Midva sva, gospod, iz Voroneža,“ — odgovorí Potap Karnavhi.

„Iz Voroneža!“ — začudi se sodnik, a spomnil se je na Mihaela.

„Kaj dobrega sta slišala domá?“ —

„I, kaj bi dobrega bila slišala! Tam, gospod, začelo se je gorjé. Povsodi se sliši le jok in krič, kajti vsa mladost zapušča svoje oče in matere, pa hrmí na nekega prokletega Hostinca.*) Strašno je to, Bog zna, da je rés! Kakor bi jih neka pogubna

*) Hotel je reči — Holstinca.

sila gnala v ta Petrograd. Vsi jaki mladeniči so izginili iz Voroneža, kakor bi bila, Bog bodi z nami, kuga prišla na dvorove in ostrupila vso mladezen."

„Ali kakor bi bil Gospodovi angelj prišel v naš Voronežki Egipet in podavil vse prvorojence," — opomnil je velemodri Opanaš Grečka.

„Ali je to ali to," — govoril je dalje Potap Karnavhi, „le to se meni, gospod, čudovito zdí, — naj v véliko mesto hití našinec, priprosti človek, zató da bi tam pridobil si nekoliko kopejek, — ali pa če tijà odidó vsi popje in gospodiči. Denes sem z Opanašom vred šel v Glubov. Na Putivlskej cesti se je nekaj premikalo. Še enkrat pogledam, kaj je to, a užé Opanaš opomni: I, to je naš Čarnišenko!" —

„Kaj?! Mihael?! a na Putivlskej cesti?!" — čudil se je sodnik.

„Da, gospod, starega stotnika sin, na konji je bil in puško je imel na hrbti, a še nekova dva mladiča s seboj. Dirjali so, da jim je sapo zapiralo, prah se je kar kadil za njimi!"

„Vse je zgubljeno!" — vskrikne sodnik, popade svojo čapko in pobegne iz kolegija.

Na poti se je nekoliko potješil in nekoliko zamislil, kaj bi začel o teh okolnostih. Vrnil se je k svojej hčeri, pomiril je svojo vnenjest in po vzajemnem jutranjem pozdravu se jej razodene:

„Denes, Katinka, moram vsled uradnih okolnostij oditi v Hamaljevski samostan. Preobleci se torej brzo, spremim te na poti k teti Tetani Ivanovni, ki za Voronežem biva v svojem dvorci. Užé nekoliko potov me je poprosila, da bi vendar kedaj pripeljal te k njej. V samostanu ne ostanem delj, nego dva ali tri dni, potlej pa pridem pó te. O tej priliki se ostavim v Voroneži, zató da sè starim Čarnišem vred vredno pošegačem Mihaela, tega vetroplaha, če popreje, nego midva tijà prideva, ne odide v Gluhov."

Sodnik je imel tak glas in v očeh nekaj takega, da Katarina — ženska (a ženske znajo vse uganjevati boljše, nego mi), nij mogla, da ne bi bila prodrla do bolestne resnice. A ker je priroda bila z nežnim srcem nadarila jo — in tudi sè stanovitostjo, ali, da boljše povém, sè spretnostjo, vsled katere se je brezi kakovega godrnjanja udajala osodi, — z lastnostjo, s kakoršno se ne more ponašati vsak, ni izmej najjakejših glav ne, za tega délj Katarina nij hotéla z vzdihanjem večati svojemu oči dosti velike žalosti, temuč tajila mu je svoje čute; urno je šla preobleč se in nevedoma je otrla si solzo, ki je bila odrla se jej iz oka.

Polu ure kasnejše sta bila oča in hči užé na poti, ki se je vila po plodovitem polji, razgrnjenem od Gluhova do Voroneža tako, kakor kaka pisana, valovita šarenica.

Otožno je v družbi z molčečimi ljudmi, torej ja lahko zapuščamo in nujmo, seznanimo se z novo osobo, katera tudi nekoliko prostora potrebuje v mojej pripovesti.

Teta Tetana, ali kakor so jej v maloruščini rekali: Tetana Ivanovna — je bila jako poštena, postarna ženska; odlikovala se je bolj sè svojo dobrodušnostjo in z mnogimi, ljubezni vrednimi lastnostimi, nego z razumom. Pa sàj, kedo bi zahteval žensko razumnost, ker dan denes mnogo modroslovcev — jaz nijsem z njimi — trdí, da je nij treba ženskim, zvlasti ženam — da je nepotrebna?

Užé davno je nijso več vezale zakonske dolžnosti, kar je vsak fizijognom lehko poznal po njenej urnej hoji, po njenem prodrljivem moškem glasi, po smelem pogledi in po nekaj posebnej vnenjesti, ki je očito pričala, da jo potreba često na gospodarstvo veže in sili, da ustreza dolžnostim, katere navadno (dan denes) jako ročno in radostno zvršujó moški, zvlasti doslužni podporočniki, poročniki in kapitanje.

To resnico pa jej moramo dajati, da nij bila mej tistimi udovami, katere se svojih pokojnih soprogov spominjajo le žalovalni čas, ki jim leto dnij pripoveduje veselje in da ne smejo plesalno oblačiti se. Osemnajst let je užé minolo, kar je nje tolsti Štefan Štepanovič, ker se je bil ostrupil sè zobnikom v smetani, preselil k svojim bojnim prednikom, ali njé žalost in vzdihljaji so bili britkejši in britkejši vsako leto.

„Oh! oh!“ — vzdihnila je nekoliko potov vsak dan, tudi — kedar je nihče nij slišal. „Bogu se je zljubilo, pa mu je odločil meje, čez katere človek ne more lehko stopiti. Morda bi zdaj-le užé bila stotna asavulja, ali morebiti polkovnica, če ne več. Kedo bi mogel znati Božjo voljo! Ko sem se poročala sè svojim pokojnim Štepanom Štepanovičem, kedo bi bil veroval, da tako krepak moški bode le dvanajst let živ pozakonjen, in da — kot asavul umrje? Njegovo zdravje, njegovo telo je kazalo, da utegne še hetmansko čest doživeti.“ —

Pristavljam še, da je teta Tetana Ivanovna rada poslušala razgovore o visokih dostojnostih; znala je, kakor kak dvorsk „ceremonijar“ vso „etiko“ hetmanskega dvora, — poznala je najstarejše običaje o sprijemanji ptujih služnikov in znamenitih gostov in hetmanov, — znala je tudi množino čisto zgodovinskih dogodkov, starih junaških pesnij, in nenavadno je čestila visoke dostojnosti in visoko rodstvo.

Ker je bila odičena s takimi redkimi lastnostimi, nij bilo težko zá-se pridobiti jej posebno važnost in zaupnost svojega sorodnika — polkovnega sodnika, čegar znameniti prednik je menila, da je vsled svoje bojne spretnosti in junaške hrabrosti več, nego je bil Aleksander Macedonski.

Ko sta se bližala tete Tetane Ivanovne hutorju, čutil je polkovni sodnik, da-si je njegov duh bil žalosten, vendar-le nekako posebno utjeho v sebi: nenadoma so se njegovej obraznosti bili prikazali nekedanji prijetni učinki o pogledu na jasni prod, za katerimi je belo smijala se kmečka hišica, kder je mnogo potov mudil se in srčno razgovarjal z gostoljubo krčmarico.

Ne bodem popisaval idiliškega obraza, ki ga je kazal ta hutor sè svojimi nizkimi, posamezno razstavljenimi kočami vred, — obraza, ki je ponašal se z nadvodnimi vrbami, s črešnjami in jablanami, z množino dvo- in štirinogih živalij, ki so veselo igrale na vodi in na kopnem, — ponašal sè žganjarijo, z malnom in jezom. Takoj razodevljem, da je teta Tetanova Ivanovna z visokega krožca*) zagledala koleselj, zagrnjen v oblak prahu, v katerem je vendar précej spoznala znane progaste konje, njih velike komate in še znamenitejšega Ivana Špaka, polkovnega sodnika voznika, njegov dolgi bič v roci in visoko čapko, na stran pomaknjeno, kakor jo ima tisti „znameniti vojnik", ki je na maloruskem znaci.

Popustila je vse svoje delo in pobegnila v spalnico, brž preoblekla se, kolikor je mogla — najpristojnejše, in da bi vredno počastila visokega gosta, šla mu je naproti.

Koleselj se malo po malo približa, napósled pa se vstavi pri slapu. Tetana Ivanovna je svoja gosta sprijela pri malnu, obsipala ja s prikloni, Katarino s poljubi, a stopila je sè svojo osobno čestitostjo mej očo in hčer in radostno peljala ja v svojo palačo pod slamnato streho.

Teta Tetana Ivanovna nij imela nobenega otroka, zató je neizmerno rada imela Katarino. Ta pohod je bil jej jako ljub, sama nij znala, kam bi bila posadila svojo prijateljico, a le pozornost na sodnikovo dostojnost je pripustila jo, da je po nekolikem časi nehala žalostno devo povpraševati, hvaliti in négovati.

„Upam, Omeljan Proklovič," začela je govoriti, „da sè svojo ljubo prepeličico vred pod mojo streho pomudiš se nekoliko dnij."

„Prepeličica naj ostane tù," — rekel je sodnik, „jaz pa odidem vsled posebnih okolnostij v Hamaljevski samostan.

„Ali na dolgo časa?" —

„Na dva dneva."

„A kmalu?" —

„Précej."

„Ali je rés to? Kedo je to užé videl svoje žive dni?" —

„Priganjajo me jako važne okolnosti, Tetana Ivanovna. Ne smem zamuditi ni ure. Na poti nazaj bodem zopet vaš gost."

Tetana bi ga bila rada pridržala do obeda, ali sodnik nij uslišal vseh njenih prošenj ne, temuč izvil se je napósled od nje siloma in odpeljal se je, pa ne v Hamalajevko, temuč v Voronež.

XI.

Ko je polkovni sodnik peljal se v Voronež, oziral se je v ljudstvo nekako razburjen. Voznik je, kolikor je mogel, konje gnal po krivih ulicah in širokih trgih, kakoršnih je tačas še mnogo bilo po Voroneži; sodnik je često videl veče in manjše gruče ali

*) To je bilo vzvišeno prostorišče, na katero so stopnice držale.

ženskih ali pa moških. Ženske so povsodi vse klepetale, katera bolj, ta bolj, ali njihovega krika nij bilo mogoče nič razločiti z uhom, slišalo se je le raztrgano, neumljivo kričanje. Moških gruč beseda in telesna gibčnost nij bila tako živa; mej njimi je največ govoril nekedo in samovoljno kolebal z rokama in z bičnikom; drugi so molčali in poslušali, opirali se na svoje krepelce in palice, v tla povešali očí in pomenljivo kimali z glavami.

Ko bi sodnik ne bil svojemu kočijažu Spaku naročil, naj urno vozi, in ko bi njegov starikasti voz ne bil tako klopotal, škripal, in drdral, morebiti bi bil na potu mimo njih spoznal, zakaj se ljud zbira. Ker pa je glušil ga Špakov svist, glušilo glasno in pogosto pokanje z bičem in kolesno drkotanje, vjel je vsega tega le nekoliko besed, katere so z vso svojo raznoličnostjo — najbistroumnejša glava bi ne bila nikakoršnega pomena sesnovala z njih pomočjo — razmnožile njegovega duha nemir, kajti v vsakem stavku se je šlišala beseda: prokleto v različnih oblikah in o raznih trenotjih.

Dobrega polkovnega sodnika slutnja se je popolnoma vresničila, ko je bil pripeljal se k bivališču stotnika Čarniša. O drugih pohodih je navadno k stotniku pripeljal se skozi zadnja vrata, ker je navadni vhod, kar sem užé opomnil, zaslonjen bil s kamenom. Ta pot pa je kamen bil na strani, vrata so bila odprta z durimi vred, in na nekako tihem dvorišči se je gnjela množica ljudij.

Sodnik je z daleč videl ogoreli dom, v katerem je osoda bila prizanesla samo hetmanskej sobani, staremu poprečniku Voroneškega starešine Karpa Čarniša in stolpiču Korinškega nadškofa Joazafata. Pa tudi ta ozki stolpič sè svojim visokim, lehkim križem vred je žalosten, stal nad ogorelimi rušinami stotnikovega domu, kakor kak spominek nad gomilo.

Polkovnega sodnika pa je hujše, nego vse drugo, prosunil pogled, ki se mu je odprl, ko je bil mej množino zagledal nesrečnega stotnika. Stari Čarniš je stal sredi različnega pohišja, razmetanega okrog njega žalostno neredno; najočitejše se je očem kazalo staro orožje in železno oklopje. Okrog zabojev, polic in visokih klopij so bili razstavljeni hetmanom obrazi. Na lipovih klopeh, sè zvitimi in na vijak narejenimi nogami, ležale so različne knjige, ležali rokopisi, katerih orumenele liste je veter sem ter tijà razpihaval, kakor bi bil na njih čital nevidljivo človeško osodo.

Stotnik Čarniš je bil zmóčenega duha; njegova raztrgana obleka, — sivi, vsled vetra razmršeni lasje, — topo bliščeče očí, — čila telesna gibčnost in grozne besede, preklinjalne in svetega pisma, — smeh in jok — vse to je na gledalce uplivalo tako, da so se od njega odmaknili oplašeni; ali silna radovednost jih je silila, da so zopet vstavljali se, ker malo kedo je videl stotnika o poslednjih desetletijih, marsikomu je bil do céla pravljiška osoba.

Mej to zdaj manjšo, zdaj večo gnječo je le en človek nepremično bil na svojem prostoru. To je bil ključar Semen. Sedel je na zaboji za svojim gospodom, podpiral je glavo z rokama, s komolcem pa je slonel na kolenih, malo kedaj se je ganol neutješljivo žalosten — in pozopetil je, kakor kak „avtomat“, konec vsakemu stavku stotnika Čarniša.

Če čitatelji ne poznajo še duševnega razmerja meju ključarjem Semenom in njegovim gospodom, menim, da nij odveč, ker opominjam, da ključarja Semena duša nij bila nič drugega, nego veren odmev duše stotnika Čarniša. Če dve bitiji neločljivo in daleč od sveta živite skupaj, njiju slabejše malo po malo oziroma na nravnost lasti si močnejšega značaja dušnost, a strinja se sè svojim obrazom tako, kakor se španski vosek ujemlje z vrezanim pečatnikom.

Po tem zakonu je ključar Semen bil deležnik vsakojake radosti, pa tudi žalosti o okolnostih svojega gospoda, tudi vsa tista menenja je imel in njegove najvkoreninjenejše dozdevke. Podoba je kazala, kakor ne bi bil imel lastne volje, ni lastne sodbe; kazno je bilo, da je bil le natorna (fizična) stran človeka, a njegova nravna stran — kakor bi bila v stotniku imela svoj obzor.

Polkovni sodnik je bil prišel k najživejšemu prizoru te drame v resnici. Stotnik Čarniš nenadoma po svojem javdanji očí obrne v Boga in v ljudí, vspne roci proti nebu in z ginjenim glasom opomni:

„Kedo daje mojej glavi vodo in mojim očem solzni izvirek? Jaz plačem po dnevi in po noči zarad svojega zgodaj zgubljenega ljudstva!“

„Jočem po dnevi in po noči, plačem po dnevi in po noči,“ pozopetil je ključar Semen in kimal: „O, gospod! pomni kralja Davida!“

„Brate, Peter, mili moj prijatelj!“ — vskrikne polkovni sodnik, stopi izmej množice in razklenjenih rok mej zaboji in bojnim orodjem prodere k stotniku in zopet vskrikne: „Mili moj prijatelj! s kako nesrečo te je obiskal gospod!“

„Mili prijatelj,“ — opomni stotnik Čarniš in stopi od sodnika, „kakovi pa dan denes utegnó biti prijatelji, ker lastni sinovi zapuščajo svoje oče?!“ —

„Sinovi zapuščajo svoje oče!“ — pozopeti ključar Semen tiho. Oh! pomní gospod, kralja Davida!“

„Vendar za tega délj ne smemo zapustiti svojega nebeškega oče,“ — pomni sodnik, „sàj Gospod blodečo ovco pripelje na pravo pot.“

„Ali jo pripelje? kedo bi to mogel zagotoviti mi? Kedo mojega sina pooblasti, da sme vrniti se domov? — sina, kateremu je očina kletev na veke vrata zaprla v domovino, kakor angelja Kerubina ognjeni meč prvima grešnikoma vrnitev v raj?“ —

„Milostivi moj Bog! Peter, brate mili! boj se Božje jeze in boj — in boj, da se ti večno pogubí sin vsled takih besed!“

„Česa naj se bojí ta, kateri nijma nič drugega, nego v telesi dušo, ki jo mučé peklenske muke? Da! jaz ga proklinjam, ne maram ga več, izdajam ga životnim mukam in peklu, pripravljenemu hudiču in njegovim angeljem! Gospodova roka zadene nehvaležnega sina!“

„O, zadene, zadene!“ — pozopetil je, kakor kak koben glas, zmóčeni ključar Semen. „Pomni, gospod, kralja Davida, vso njegovo mirnost in njegovo trpenje!“

„Ti si abotna glava, Peter!“ — pokrega napósled ga polkovni sodnik. „Ti bi moral biti le Zaporožec, a ne oča! Preverjen sem, da si le vsled svoje abotnosti zgubil nesrečnega Mihaela in svoje duše mir.... Neumnež, neumnež, neumnež!“

Ko stotnik Čarniš zasliši te besede, vskrikne: „Pekel in propast! Kedo me smé tako žaliti v mojem domu, v domu mojih dedov, v domu samega hetmana Hmelnickega, daj mi svojo bulavo! Daj! Ali ne vidiš, da je okrog in okrog nas sovražnik! Zopet je vstala Poljska bitva: stoj, ključar Semen! stoj krepko! Daj lê-sem sabljo mojih prednikov! Kedo náju more zmoči, ker nama Hmelnicki pomaga?!“

A popade prvo sabljo, ki je imel jo pri rokah in jame z njo mahati na desno in na levo s tako močjo, da je kar žvižgala po zraci.

„Ne plačuj dobrega s hudim!“ — krikne sodnik in odstopi z ljudstvom vred. „Umoril si sina, nikar ne umori še vernega prijatelja!“

Stotnik Čarniš to trenotje ostrmí.

„Kaj je to!“ — začudi se. „Ali ne plačuj dobrega? — To je moj Životovski! Brate! mili brate Omeljan! Vse je zgubljeno! vse je zgubljeno! Nijmam sina! A izpustil je iz roke svojih prednikov sabljo in zgrudil se je na tla.

Ključar Semen mu nij stopil na pomoč. Sedel je na okovanem zaboji, sklonil se k ročaju v zemlji zapiknjene sablje — in z umljivim glasom opomni:

„Vse je zgubljeno, nijmam sina! Pomni gospod, kralja Davida!“

Ko je polkovni sodnik spoznal, da svojemu prijatelju ne more lehko razpoditi duševne oblačnosti, obrne se od njega in jame si solze otirati z belo ruto, v katero je Katarina rudeče svileno všila izmišljene cvetice in obrazce.

„Taki vroči glavi,“ — govoril je sam s seboj, ko se je bil malo potješil, „nikoli nijsti ugodni družinskemu življenju; odlikujeti se le sè sabljo na konji ali s puško v Zaporožkej čajki. Jaz bi vpričo vsega sveta trdil, da bi Mihael nikedar ne bil tako nesrečno poabotil se, ko bi stari Čarniš bil znal očinski negovati ga; ko bi bil gojil ga, kakor so nas na rokah nosili pokojni oče! Kaj, kaj, vprašaj, kogar hočeš — kaj je mojemu prijatelju Čarnišu pomogel bistri um, kaj mu je pomoglo kipeče srce? O, mene so zmérom hudobni ljudjé sodili, da nijsem dosti srčan, da brenkam sè steklom rajši, nego z jeklom, ali primeriva življenje sè življenjem.

Jaz sem, hvala Bogu, polkovni sodnik, a on je zbog svoje trmoglavosti le stotnik. Mojih novcev noben človek sam na svojej rami ne odnese, on pa je svojih prednikov vse rublje in dolarje razmetal na različne strani, ki modremu človeku ni na um ne mogó priti. Jaz imam hčer — cvetico v vsej hetmanščini, a on ima sina, ki je s kletbo v tovaršiji odšel na vojsko. Oh, ljubi Bog, očito je, da je žalostna ura napoknila nama! Ali jaz dokažem, velemodri glavi, ali je méd gorak ali hladan boljši. Ti si me, gospod Peter, o priliki otel prokletega Tatarskega napada, zdaj pa jaz tvojega sina otmem tebe samega. Jaz vaju pomirim, jaz nečem, da bi usmrtila drug drugega."

Po tem modrem sklepu je takoj izumil, kako bi odvrnil zlo, na katero popreje nihče ni pomislil nij. Namenil se je bil, da neutegoma udere za Mihaelom in pogovorí ga, da se vrne domov, in da sè zedinjenimi močmí sprosi očeta, da mu prizanese.

Srce so mu delali trije dobički. Prvi dobiček je bil ta, da je hotel svojej hčeri oteti ženina, — drugi je bil, da je hotel pomiriti svojega prijatelja, — tretji pa je bil ta, da je hotel pogube oteti Mihaela, katerega je, kakor lastno hčer, ljubil in katerega bi bila po njegovej dozdelnosti očina kletev pahnola v največo nesrečo.

Zató nij tratil časa: poslal je svoj gromozvučeni ridvan v Gluhov, vzel je stotnega Voronežkega atamana ježna konja zá-se in za svojega kočijaža Špaka, a odjezdil je na pot na moč urno, kolikor je mogel vsled svoje debelosti.

XII.

Ta čas v Malej Ruskej mesta nijso bila zvezana še tako določno, kakor so dan denes; vsakedo je lehko jezdil po tistem poti, kateri se mu je najbliži zdel. Vendar pa je najznanejša in najugodnejša bila cesta iz Voroneža v Hadač črez Jaroslavec, Mutin, Konotop, Staro dobovko, Hmelev, Romen in Lipovo dolino, 187 vrst daleč.

Polkovni sodnik je bil odločil, da pojde po tej cesti, kajti trdno je bil preverjen, da Mihael gotovo nij odbral si druge ceste. Samo ena okolnost je na nekoliko minot v njem vzbudila neodločnost. Spomnil se je bil na besede Potapa Karnavhija, ki je bil povedal, da so njegovi sosedje Mihaela videli na Putivlskej cesti. Ali ker nič nij dvomil o namenu Mihaelovega pota, kateri po njegovej dozdelnosti nij mogel biti za Putivlom, prepričal se je skoro gotovo, da je Potap Karnavhi uteguol zmotiti se v svojih besedah, zvlasti — ker je ta nepričakovana prikazen bila prenenavadno prevzela ga. Ker se nij opiral na svoje prepričanje, vznemirila ga je zeló dvomljivost — in mučila; povpraševal je, ali so vidili Mihaela, vseh, kder je le menil, da se je utegnol kaj pomuditi, ali nij ga bilo ni najmanjšega duha, ne sluha.

A rés so krčmarji ob cesti ali gostilnicam lastniki težko pomnili, kakov je bil ta ali ta mladi človek tisti čas, ko so veče ceste v Malej Ruskej polne bile mladih dobrodružnikov, ki so v Hadač in Petrograd péš šli in jezdili vsled vsakojakih okolnostij, oblečeni pa so bili jako znamenito, vsak po svojem stanu, rodu in bogastvu.

„Vse ceste v Petrov so bile polne samih Holstincev," — razodevlje nadškof Koniski v svojih letopisih. „V tenkih in svilenih oblačilih so bili na poti z raztrganimi in polunagimi m o l o d c i vred, enačili so jim jih le rudeči robci iz velblodje dlake, imeli so zavezane okrog vratov — kakor obročke. Kijevskih, Črnihovskih in Perejaslavskih učilnic dijaci in učitelji, Goluhovskih in vseh polkovnih in stotnih pisalnic uradni pisarji in praktikantje, — da, tudi sodniško in meško (magistratno) službno moštvo je zapuščalo popir in peresa, vojaški preobleklo se — in šli so za vojnimi nabiralci, za katerimi koli. Da-si je novačenje v Malej Ruskej bilo navadno, da-si so štiri husarske in štiri pehotne polke z novačenjem nameščevali, vendar to bojno zbiranje onemu nij bilo prav nič podobno, temuč enako je bilo nekako splošnemu vskipu, kajti vsi mladi ljudje skoro so popuščali vsak svoje delo in uk, vstajali in zgrinjali se v velike trume in hrmeli v prestolnico, kakor bi jej bila vojska pretila — in obsada."

Teh trum znamenit znak je bila neskrbna veselost, ki jako pristuje mladim ljudem, ko jih navdušuje svobodno čutje in nikakoršna skrb ne strupi njih radosti okrogle čaše.

Vsak je po svojej všečnosti in po svojem stanu stopil v to ali to veselo skupščino — in odšli so na daleko pot; prepevali so tako, da je v njih druščini bilo jako veselo, kajti vsakega izmej njih je spremljala nada, katera o mladostnej obraznosti nijma nikakoršnih mej.

Nij treba dvomiti, da je mej njimi bilo mnogo našemu Mihaelu podobnih mladeničev, ki so domá zapustili roditelje — osamele, žalostne in uboge, kakor bi njih slovo ne bilo nič nečistega bilo — in neusmiljenega. Ali če pomislimo, da je o najdavnejših kozaških časih vojaštvo v Malej Ruskej bilo tisto sredstvo, s katerim se je moški v popolnem blesku svojih dostojnostij mogel kazati, da je précej v zibeli slišal pesni o sovražniških napadih, o bitvah z Lehi, o smrti in slavi, kedar so hotéli potješiti jokajočega otroka, — da so mu dušo čarali s pripovedanjem, kako bode kozakoval, kakega bode imel konja, káko sabljo, kakó slavno bode klestil sovražnika; da je, kar je mlademu Malorusu — kot vzor bilo pred očmi, največa sreča to, če se pojunači — enako Morozenku, Zolotarenku, Šerku Paleju; če pomislimo, da je to bilo geslo, katero je Maloruse cela stoletja oživljalo in navduševalo, in če to primerimo sè smélim Mihaelovim činom in s čini drugih, njemu podobnih mladeničev: morala bi bila v ognjenem mladeniči pokazati se nenatorna razsodna moč, zató da bi bila zmogla tak močan, podedovan vsplam moškega nagiba. Poleg tega

pomislite še to, da je mladi Mihael v svojej notrini gojil prirojeni nagon, da bi seznanil se z neznanim širnim svetom, — nagon, kateri se v vsakem izmej nas prva mladostna leta probuja z veliko močjo; pomislite, da je delež bila mu odgoja, ki mu je nadelavala pot do takega začetka, česar nij znal ni sam, nij zapazil ni oča; da je z očino nepokojnostjo vred podedoval tudi njegovo romantiško, srčno duševnost — ker Stotnik Čarniš bi sam na svojem mesti ne bil nič drugače vêl se — pomislite, ali je Mihael mogel, ko je bil začutil svojo omejenost in svoje obraznosti vzlet v čaralno obzorje dobrodejne nade, ali je mogel brezi posebnih zaprek mirno vrniti se v tiho dolinje domačega življenja, kakor vol v jarmu? Premislite vse, kar sem povedal, pa mu boste prizanesljivejši. Ne očitajte nehvaležnosti krotkemu orlu, kateri ko spozna svojih perot moč in vá-se dihne viši zrak, nenadoma zapusti svojega rodnika gnjezdišče in žuri se, da bi se skoro pridružil svojih bratov trumi. Ne kriviči te Mihaela, ne očitajte mu prenaglosti, ni pregrešne nehvaležnosti; ker nij znal drugačih nravnih pravil, ki bi ga bila utegnola ukrotiti, vdal se je natornej sili, zató je, da ga milujemo, vrednejši, nego da bi ga zaničevali.

Tem mladim ljudem nij bila tajna žalost na mari, nijso bali se negotove bodočesti, ne očitajoče vesti; glušili so svojo žalost z občo veselostjo in šli so dalje in prepevali na svojem poti. V mnogih malih krozih se je često oglašala bandura ali pa je krilil kak drug godben nastroj, a da sodnik v glavi nij imel svoje važne namere, v srci pak težke žalosti, lehko bi bil na svojem poti videl in slišal mnogo jako zanimljivega. Ker pa se mu je nenehoma v misli vrival Mihaelov obraz, gledal je popotne mladosti vesela lica samo za tega délj, da bi bil našel znano in milo mu obličje.

Zdaj pa zdaj je omesil se v kako majhno družbo, odbral si koga, ki se mu je zdel modrejši, in jel je pripovedati o svojem ubežniku, govoril je o Mihaelovih lastnostih z vso pravniško natančnostjo. Ali na veliko mržnjo in žalost često nij slišal tješilnih besed, temuč razposajeni dijaci so ga vjedljivo pikali, kajti te zvetrane glave, ki so se bile — meni nič, tebi nič — odpovedale poslušnosti do svojih učiteljev in prvostojnikov in so videle se mej množino podobnih razpaljencev, — te glave so se vdale nekakej drzovitosti, ki je tačas značila maloruske Kozake, zvlasti Zaporožce, odhajajoče na Sič, ki je večina je bila pretrgala vse zaveze sè svetom.

Če prav je ta ljud po pogledu in po kroji polkovnega sodnika poznal, da je gospod kakega višega stanu, vendar to nij manjšalo njegove drzovitosti, temuč — ker je mnogo izmej njih na dolgem poti zdaj pa zdaj lakoto trpélo jih — in ker nijso imeli novcev, privadili so se, ter so mirno ljudstvo, ki so ga srečevali na cesti, nadlegovali in po njih hišah so, kakor po svojih domeh, začeli užitek iskati, da je, kar nadškof Koniski piše: „národ hudo črtil jih.“

„Špak, ti si često bil mej tako sodrgo," — opomni sodnik svojemu tovarišu, mrzelo se mu je nevspešno iskanje, „ali si ne preskrbiš tudi ti bojne suknje in ne obečeš je?" —

Špak prikima temu sumničenju, malo pomolči še, napósled pa spregovori: „Ko bi, gospod, na hrbtu ne imel pet križev, in ko bi mi na zapečku ne piskalo šest otrok, pa ko bi ne imel svoje Paraske, ne bilo bi krivično, ko bi menil, da sem tak hajdamak."

„Kaj pa moj Teodot Pobehajlo, ali ni imel dveh otrok, ko je zapustil moj dom in bežal, da sam nij znal, kam, ko je bil ukradel mi krabico z novci vred?" —

„Tega nesrečneža, gospod, skušal je peklenšček z novci."

„A kaj tebi brani, da nečeš kdé o prenočevanji čisto izpraznìti mojega žepa, ter zginiti, kakor smerad?" —

„Oho, gospod!" — začudi se Špak in zopet prikima z glavo. „Ali se ti ljubi take umazanosti opominjati mi? Ko bi se meni sline cedile po tvojih groših, ali bi ne bil pred tridesetimi leti užé šel na Sič, ko si me o priliki bil s hamanom — polnim samih rumenjakov poslal k Apostolu — hetmanu blagostnega spomina v Mirgorod? Takrat nijsem imel ni soproge ni otrok. A zdaj bi me hudobni duh zapeljal, da bi šel potepat se na ptuje, — da bi zapustil domá toplo peč, dobro žganje, ki mi ga daje Tvoja Milost, ali ki ga prijemljem iz belih rok Tvoje gospice, a skledo varenikov, ki mi vsak dan z njimi postreže ljuba Paraska?!"

Polkovnega sodnika je vest pekla zbog njegovega krivičnega sumničenja, da-si ga nij bil razodel z notranjo prepričanostjo. Drugi sodnikovi razgovori z vernim služnikom ne mogó zanimati čitatelja, za tega délj jih ne opominjam, kakor tudi mnogo malih slučajev ne, ki se ne ujemljó z našo pripovestjo.

Polkovni sodnik je na svojem poti imel mnogo znanih gospodov, ali skrbel je, kolikor je najskrivnejše mogel, da se nobenemu nij pokazal, in hitel je, da bi tem popreje prišel v Hadač, kder je za gotovo menil, da najde Mihaela. Tretjega dné na svojem poti je zagledal gradbe tega mesta, ki je sicer bilo gnjezdo hetmana Bruhoveckega, barbarja — rojenega o krvavej zvezdi očini na bolest, a zdaj je bilo v pesti Križanovskemu, kateri je bil vès tako malopridnega duha in lisičij.

Ali stoprv prišel je bil sè svojim služnikom vred v mesto in začel premišljati, na katerem konci bi pričel iskati sina, užé je bližalo se mu pet oroženih Kozakov, načeloval pa jim je suh, vsled svoje nenavadne vnenjesti čudovit človek.

Njegove nekazne osobe zgornji del, od pasu naprej, skrivljen je bil na levo, in da-si je trudil se, kako bi upotrebil svojega vratu gibčnost, zató da bi bil z glavo, sklonjeno na desno stran, tajil svojo potvarnost, kazal je vsled tega neugodnega spakovanja drugo krivost svojega susega telesa in večal svojo zveriženost, katere nij oznemirjalo ni to, ker sta njegovih črevljev spredka družila se, kakor bi se bila hotela poljubljati, peti pak je bila podoba,

kakor bi se bili kregali, ter oddaljevali. Če prav je, kakor je bilo kazno, načelnik bil te gručice, vendar-le nij imel nikakoršne sablje, pa tudi drugega orožja ne, kakor bi bil čutil, da bi nobeno bojno orožje ne pristovalo preveč njegovima suhima, drhtečima rokama, kateri bi bili sovražnika morili laže s tajnim strupom in z izdajno potuho, nego z očito silo. Vse njegovo orožje je bila črna palica, ki je pod pázuho držal jo in ki je na konci v les vrezana bila jej nekova glava z rožičkoma.

„Kaj bi radi, dobri ljudjé?“ — povpraša polkovni sodnik, ko je stopil bliže k njemu.

„Prosim vas, idite z menoj,“ — odgovorí krivobočni starec neprijetno meketavo, podobnejše kozjemu, nego človeškemu glasu.

„A zakaj moram iti z vami? rad bi znal to.“

„Vaša korist to zahteva,“ — pové tiho krivobočnik in stopi k njegovemu sedlu. „Zlezíte urno raz konja in takoj idite z menoj.“

Polkovni sodnik, dobrosrčen, kakoršen je bil, nij slutil, da bi v tem tičale kakove zle namere njemu na kvar; poleg tega pa je ta neznanec, da-si njegova vnenjest nij bila mična, govoril s takim skrivnostnim, počasnim glasom, da je sodnik, kateri svoje misli na Mihaela ni na minoto nij izpustil iz glave, najboljše razkladal si to, raz konja zlezel in korakal za to strašno osobo in nestrpno čakal, kako se razmota le-ta neuganljiva skrivnost.

Kočijaž Špak je šel za svojim gospodom, konja peljal za uzdi in poluglasno sam s seboj govoril: „Kakov snitek je to! hm! Kaj značijo ti Kozaki! Morda bi še posrečilo, ko bi se po robi postavil gospod sodnik. Ta krivobradec mačjih očij obeta dobrega toliko, kolikor hudoba sama. Nu, pa bodi-si tako ali tako. Videla bodeva, káko pivo bode iz tega sladu. Moja Paraska je rekla, naj ne koprnim preveč po Hamalejevskih novicah, ali kar vidim, tù nijsva v nikakoršnem samostanu.“

Prošli so ulico za ulico in napósled so prišli na star vrt, na katerem je vse bilo pustotno in vse pričalo delalnih rok pomanjkljivost. Vrane so otožno krakale jim nad glavami, pota so bila zarastla s koprivami, drevje pa je izpodrobljeno in vsled bure polomljeno neredno ležalo sem ter tijà.

Vstavijo se pred velikim poslopjem z majhnimi okni — redko razstavljenimi sem ter tijà. Po trikratnem trkanji se skozi okno pokaže debela starka širokih usten, na glavi je imela zmečkano, na oči pomaknjeno, neprimerno oblično čapko, a po minoti škrtne ključ in vrata mrgodnejo in odpró se.

„Krepkejše zaklenite vrata! postavite stražo!“ — krikne krivobočnik, ko so po stopnicah prišli in stopili v majhno čumnato.

Sodnik in njegov kočijaž Špak se stresneta, kajti ta ukaz nij obetal nič dobrega, pa tudi zoprnega starca glas je nekako strašil njiju duši.

Zdaj stoprv sta videla svojega gospodarja ali prav za prav ječarja vso potvarnost, zdaj jima je bilo užé jasno, da sta prišla v ječo. Njegove očí so bile do céla osteklele, ali kazalo se je v

njih nesramežljivosti, drzovitosti in duševne ničemnosti toliko, da bi noben človek, čistega srca še, ne bil mogel dolgo časa trpeti njegovega pogleda, temuč rad ali nerad je vsak moral zbog velike gnjusnosti obrniti se od njega. Temu gadjemu pogledu je gnjusnost večalo redko, sivo obočje, iz katerega so dolgi lasje nekako čudno vihali se navzgor. Mislite si poleg tega plešo, pokrito z nekakimi nenatornimi krtinami in nižinami, a vrhi tega si mislite globoko obrunko na čeli, (kazalo je, da je bila konjskega kopita znamenje) — neprijetno vnenjest modrih usten, za katerimi sta se, kedar je odprl usta, pokazali razjedeni čeljusti zob, pokritih s hudo smrdečo žoltostjo, a uha, ki je eno bilo bliže oka vsled kakovega natornega slučaja, eno pa je daleč tičalo zadaj, pa boste imeli pojem o tem zbog potvarnosti dosti čudovitem prirodnem bitiji.

Če pošten človek sreča hudobnega človeka, vstane v njem tisto ganotje, katero čuti pes, kedar se snide z mačko. Dan denes je različno ljudsko stranstvo vzajemno, pa breziduha omikanost, ki nij vrejena po srčnem čutji, ni tako, kakor čestitost zahteva, naučila nas pod krinko svetovne spretnosti skrivati jezo, katera nepokaženemu človeku kipi iz srca, kedar poleg sebe čuti dušo, zoprno svojemu značaju. Ali o starodavnih časih, ko je očaško živenje podpiralo prirojeno duševno razvitje in samostalnih značajev omikanost, tiste starodavne čase je prav rad probujal se človeške antipatije čut. Povesti nam pripovedajo, da je hrabri, odkritosrčni Kozak često, kedar se je sešel s kakim neznanim človekom, v obraz povedal mu in rekel: „Jaz te ne ljubim, iz tvojih očij gleda vrag. Zgubi se, ali pa bodeva smrtna sovražnika.“

Tako bi bil morebiti kdé drugdé polkovni sodnik rekel, tukaje pa nij tako opomnil moškemu bitiju, ki je meni na največi nepokoj, kakor nalašč, imelo moje ime. Zvést sem zgodovinskej pravici tako, da tudi tega nečem zatajiti čitatelju. Rekali so mu Ivan Pantelejmonovič H—bovski.

Polkovni sodnik je, ker je bil sam uradna osoba, précej po nekaterih rečeh in popirjih, razloženih po mizah, spoznal, da ta potvarjeni H—bovski je ne mara polkovni pisar ali kaj enakega: a da-si je znal, ka je do céla v njegovej moči, vendar je v njem pogled na tega človeka probudil tako jezo in tako zaničevanje, da se, če prav nikoli nij bil ohol, nij mogel zmoči, da bi bil vljudno govoril z njim in vikal ga, čemur nij še dolgo, kar se je maloruska gospoda privadila. Česar nij bil vajen: vêl se je vpričo njega tako zarobljeno in neprizanesljivo, kakor je le mogel, kakor takrat, kedar je sodil kakega tateva ali razbojnika.

„Povedi mi,“ — rekel mu je, „ali si človek ali pošast', — če prav bi, da pravico govorim, vrag ne mara svoje pokvečenosti ne promenil v tvojo gnjusno potvaro — kedo ti je dal pravico, da si me zaprl in da me zastražiš v tej trdnjavi, katera pristuje le takemu moškemu bitiju, kakoršno si ti?“ —

„Moj gospod!“ — odgovori H—bovski, nij ga razžalilo njegovo očitanje, kajti ničemne duše se dadé razžaliti le takrat, ke-

dar znajo, da je potrebno to. — „Moj gospod, — — — vi se meni zdite sumljivi.“

„Zakaj se ti zdim, da sem sumljiv?“ —

„Zató, ker si menda umoril enega izmej starešin našemu novemu polku, Mihaela Čarnišenka.“

Polkovnemu sodniku je ta novica sapo zaprla, a vendar je njegova jeza bila tako velika, da je takoj zopet zmogel se in vskriknil: „Blaznjiva glava! Ti snaš, zakaj sem ti sumljiv, toliko, kolikor jaz znam, zakaj si ti meni sumljiv; ali ti se meni sumljiv zdiš zaradi nečesa do céla drugega.“

„Zakaj vzlasti?“ —

„S kratka: zbog tvoje abotnosti in zmóčenosti, zbog tvojega golega in praznega črepa. Kako bi jaz bil mogel umoriti Mihaela Čarnišenka, ker sem lè-sem prišel nalašč zató, da bi ga otel vaših zapletek?!“

„Tega jaz ne znam,“ — opomni H—bovski. „Meni so prinesli vest, da so mrtvega našli blizu mesta in da so videli na konjih dva moška, ki sta se skrila v les, ko hitro so bili prikazali se ljudjé. Kakor so popisali konja, obleko in vnenjest, gotovo sta vidva bila to. Jaz vaju moram zaprta imeti, dokler ne pride velemogočni brigadni načelnik Jan Križanovski.“

Polkovni sodnik je hotel dalje govoriti, ali o tem je iz sosednje sobe pripihala tista stara baba, ki je bila vrata odprla jim, in ko je bila odprla svoja ostudna usta, zapela je, kakor sod: „Oh, ti si osel, osel, Ivan! on laja vá-te, kakor pes, ti pa si z njim spustil se v razgovor, kakor s kakim vrljakom. Pahni v ječo tega zloglasnega človeka, tam naj se objesti, kakor hoče.“

„Jaz nijsem osel, mati,“ — oponese H—bovski; „jaz sem polkovni pisar in služim Boga in hosudarja užé pet in dvajset let.“

Nijso ga brigale te besede: vajen je bil takim besedam svoje matere tako, da so brezi vsakojake preiskave polkovnega sodnika in njegovega služnika odpeljali v posebno ječo v zemlji — pod bivališčem Ivana H—bovskega in njegove dostojne matere.

Zdaj prosim, čitatelj, misli si v okolnost nesrečnega sodnika, ki mu je bila zagotovljena sina Mihaela zguba; ki je popustil bčer, pa sam ni znal, kaka osoda ga čaka, — in ki je zašel v pešti skrivnostnega zločinca, kateremu nij bilo nič do zakonov, kakor bi ne bilo nikakoršnih bilo — in kateri se nij bal kazni, temuč je lehko prizadel mu, kar je hotel.

Mi pa, ker imamo zeló negotov glas o smrti svojega junaka, mi pa zapustímo na nekoliko časa ubogega sodnika, odločenega tudi od svojega kočijaža, in idimo pogledat, ali je resnično poginil Mihael, a če je poginil, kedo ga je umoril in zakaj.

Spominjam, da smo Mihaela zapustili, ko je zmogel ga očine kletve strah in ko je raz konja padel na zemljo.

XIII.

Dolgo časa je Mihael ležal nem, da se ni ganol nij, nekako poluživ. Zdelo se mu je, da je zemlja ločila se od njega, da je ostal v pustem, temnem, neomejenem prostranstvu (zwischenraum). Težka, grozna žalost je trla mu dušo.

Pak nenadoma nad seboj začuje, kakor o snu, vesel razgovor, a takoj po njem je nekov mošk glas pel neke Maloruske balade ta-le granesa:

Vstavaj Kozak, hodi tobe spati,
Bo vže tvoho koňa davno nevidati...

Mihael se dvigne in zagleda dva jezdeca, katerih je eden na sebi imel hetmanskih Kozakov običajno obleko, sabljo ob boci, dolgo puško na plečih, na glavi pa visoko ovčjo čapko z rudečim vrhom; eden pa je bil do céla Zaporožcu podoben. Imel je na sebi svitlo modro čerkesko z mahaloma, to je: s prostima rokavama, izpod katerih je gledala aksamitasta, višnjevo barvasta kurtka — imel rudeče saetaste*) šaravare — safijanaste črevlje, s premani križema odičene, štirioglato čapko in kabardinko — iz vidre, iz njene kože, katerej Tatarji rekajo kabardo. Orožen je bil s kirivo turško sabljo in sè štirimi samokresi: dva je imel v oglavji, dva pa za pasom. Čez prsi mu je sezal širok cereš ali prašnik, napolnjen z dvema vrstama patron. Da si Zaporožci, kedar so kam jezdili, nijso s seboj nosili pušek, ki so jih rabili samo takrat, kedar so brodarili po morji v svojih čajkah in na kopno stopali blizu sovražniških gnjezd, — vendar-le je naš Zaporožec mej burko in drugim priredjem, privezanem k torbi, imel kratko karabinko v nožnici.

O prvem pogledi sta se dve protivnosti poznali mu. Njegova posebna, prazniška obleka je kazala, da ide nekam blizu — nekoga obiskat, ali njegova popolna oroženost, katerej je manjkalo samo kopja, pa torbe, napolnjene z vsakojakim užitkom, — ta oroženost je pričala, da nij na poti zató, da bi se po hetmanščini sprehajal. Kedor pa je zapazil njegov veseli in brezskrbni obraz, lehko je menil, da vse žive dni nij bilo na mari mu nič drugega bolj, nego dobra steklenica žganja in lula, polna tituna (tobaka): ali na njegovih licih bi bil kak vrl fizijognom po bistrej, zvlasti po nekej skrivnostnej iskri v oku lehko spoznal, da ima neoziroma na to vnenjo neskrbnost ovsino v nosi, kakor so Zaporožci rekali in s to podobo značili nekovo tajno namero. Sicer pa, ker Mihaela nijso bile izkušenosti še naučile, da bi bil po vnenjesti uganjeval, kakov je ta ali ta duh, nij vedel te okolnosti. Najbolj je njegovim očem po godu bil jakega Zaporožca dolgi oseledec**),

*) Saeta ali sieta je tenko anlgeško, jasno barvasto sukno.
**) Oseledec je dolg šop las, pomaknjenih za uho.

zavihnjen za uho, pa črna brada, navzgor zavihana po gizdalinskem običaji na Siči, kar je oboje njegovemu okroglemu in moškemu obrazu dajalo vrlo prijetne jakosti izraz.

Zaporožec je bil, kakor je bilo kazno, kakih štirideset let star. Njegov tovariš je bil dosti mlajši, a po njegovem — še do céla neopaljenem obrazi, po belem, z rudečim trakom zavezanem ovratniku na košulji, še bolj pa po njegovem zamišljenem in zeló otožnem pogledu se je poznalo, da nij bil vajen zapuščati domače strehe in hoditi na daleko pot, in da nij še davno, kar ga je zapustila néžna ženska roka.

„Ho, ho! Kozak!“ — vskrikne Zaporožec s takim glasom, kakor bi užé davno bil poznal Mihaela; „podoba kaže, da si minolo noč pridno potepal se! čvrsta glava se nobena tako ne kota kraj ceste. Moral bi ti, gospod brate, poskusiti kaj takega in razprezati se po ravnih na našej Siči. Dolgo časa bi ne dihal, kmalu bi se na Tartarjevej vrvi probudil! Na nogi, vstani, pojdemo skupaj dalje!

Veselo Zaporožčevo oko je čaralen upliv imelo na Mihaela. Brzo je vstal, neznancema tajil svojo žalost, živo skočil na konja in jezdil je dalje z njima vred. Zaporožec se mu je zdel, da je človek, ki je užé bil v vodi in pod vodo, kateremu so vse nezgode bile samo igrača; razveselil se je, kakor človek, ki ga oplaši kak hrup, pa vidi poleg sebe močno in smélo osobo.

„Ali ste daleč domá, rojak?“ — povpraša Zaporožcev tovariš Mihaela.

„Aj, Kozak!“ — odgovori Zaporožec namesti Mihaela. „Kaj bi povpraševal, kako daleč? To povprašujó le kmetije, ki v semenj idó in v rokah nesó vsak svoj tobak iz kake vasi ali iz kakega hutorja; ali Kozak je domá povsodi, kder koli ima nad glavo nebo, pod nogama pa zemljo. Boljše bi bilo, ko bi bil povprašal: kam, a ne: od kodi.“

„Pa bodi tako, kakor ti hočeš,“ — potrdi mladi Kozak; „brata Zaporožca nikedar ne vženeš v kozji rog.“ A obrne se v Mihaela in zopet ga povpraša. „Kam te Bog nese, rojak?“ —

„Od tobe vdrav do haplikov,*) — krikne zopet Zaporožec in nasmeje se, nij dal, da bi bil Mihael odgovoril. „Kam te Bog nese, ha ha ha! Kazno je, brate, da ti ne rekajo zaman Sreda, ti si prava sreda! Tako povprašuj le Kijevskih popotnih. Kam te Bog nese! Rad bi videl takega molodca mej nami na Siči, tam bi se posmehovali vsakej tvojej besedi.“

„Jaz znam, da vi na Siči nijste preveč vajeni — spominjati se na Boga. Vi znate le veseljačiti in burke zbijati. Le čaki, gospod Škrbina, jaz ti zapojem Zaporožko pesen. Poslušaj:

Slavni molodci pani Zaporožci:
Pobačili voni skirtu hleba v pole,

*) To je národna prislovica, prilična takrat, kedar kedo ne odgovorí précej ali pa česa ne učini.

Ataman i kaže: „Otož, bratci, cerkva!“
A asaul kaže: „Ja v nej molivsja;“
A košovi kaže: „A ja spovjedavsja.“
Slavni molodci pani Zaporožci:
Pobačili voni čapliu na bolote,
Ataman i kaže: „Otož, bratci, deva!“
A asaul kaže: „Ja z neju kohavsja;“
A košovi kaže: „A ja i povenčavšja.“

„Nu, zdaj znaš, kam to meri!“ — opomni Zaporožec in zavihne svoj dolgi čub (haarschopf). Na dohad burjakov dajte kapusti, ali znamenuje to, da Zaporožci ne znajo ni moliti — ni ženiti se? Ali vendar, brate, ko bi ti ne bil le Sreda, temuč tudi Petek, vendar le bi se varal. Ko bi bil le en pot bil v našem Pokrovu na Siči ali v samostanu, ne veroval bi, da so Zaporožci otep slame imenovali cerkvo, le v svetej Kijevskej Lavri je mašna obleka z drugo dragotino vred bogatejša, nego naša, pa še tù jedva.“

„Kdé pa ste nabrali take lepotije?“ —

„Ali kdé smo jih nabrali? To je zató, ker tù čepite, kakor mokre kokoši in menite, da razen vaše hetmanščine — nij nič lepšega na sveti. Vam se zdí, da se naša Sič malo odlikuje od vaših krčem. Le čakita, prijatelja, jaz vama bodem pripovedal, da nosova povesita.“

„Nu, nu, a varuj se, gospod Škrbina, da nam često ne opomniš Moskala.*)

„O, znamo, da so vas Moskali vredno napleli. Kolikor sem vaših bratov hetmancev videl, vsi so znali tiste prislovice: Od Moskalja, poli urezavši, vstekaj. — Z Moskalem druži, da kamen za pazuhoju derži. — Koli Moskal kaže suho, to podnivaje po uho. — Moskal ne svoj brat. — Koli čort da Moskal ščo vkrali, to pominjaj, jak zvali; drugih ne pomnim več. V našem Zaporožji ni ne čutite Moskovskega duha; a ko hitro kak hajdamak pride k nam iz kacapne**), takoj svojevoljno poigramo z njim; po desetih tednih celó vrag ne pozná Moskovske kože. Zaporožec, to je korenjak!“

„Nu, a kaj nama poveš o svojej cerkvi?“ —

„Ne le o enej cerkvi, modra glava — ti! Pokrovska cerkva je sama za sé, a samostan na otoci reke Podpolne je tudi sam za-sé.“

„Ali samostan? to je čudovita reč! V Zaporožji — samostan! A od kodi dobivate menihe v ta samostan? —

„Ti nam jih ne pošiljaš! A ti meniš, da Zaporožec bojuje blezu tako, kakor pes — in pogine brezi pokore. Znaj, ti modra glava, — kedar izmej nas kedo učaka starost, ko ne more sam

*) To se pravi: legati.
**) Kacapnik je kupec, kacapna pa je njegovo bivališče.

jezdariti konja, ni sukati več bridke sablje, — da, ko tudi čaše žganja ne vzdrži v roci, da bi ga ne razlil, zbere vse svoje zlato, odide v samostan in v Božjo cerkvo nese drage zaveske obrazom, zlato tkanino obrednej obleki, prelije zlate in srebrne čaše, pa pomeniši se. Često tudi srednjeletni Kozaci o svojej odpovedi kozaštvo zamené s cerkvo — duši na pokoj, zató ker bi nenadoma utegnoli poginiti, zvlasti — kader idó na vojsko, ter bojè se, da ne prinesó več glav domov. To je naših dragotin izvor! O tem ni govoriti nečem, koliko je tam svetomašnih čaš, obrazov iz libanskega lesa, svetilnic, obloženih z biseri in različnih dragotin iz Rima, tudi nemškega cesarja, — da, celó Moskovskega cara, ki so jih užé o mojej navzočnosti marsikedaj na Sič poslali krščanstvu na brambo. A kar tiče drugo polovico tvoje pesni, da Zaporožec ne zna, kaj je ženska, kaj čaplja, Bog daj to, da bi bilo resnično! Ali nij rés, Kozak; tudi našinec zna, kdé zimujó raci. Koliko junaških Kozakov je Sič zapustilo užé zbog te nevarne okolnosti! Bog skušnjavo pošlje dobremu človeku! Morda bi se tudi jaz ne klatil več tako-le po sveti," — pristavil je sè zamolklim glasom — in nekaj, žalosti podobnega je mrlelo s čvrstega Zaporožčevega lica.

Ali njegova tovariša nijsta zapazila tega. Mihael ga je užé dolgo časa poslušal brezi vsakojake paznosti. V Gluhovu je marsikedaj imel priliko, da je govoril sè Zaporožkimi seli, vse to pripovedanje torej nij bilo nič novega. A Kozaka Sredo je nekoliko časa oživljalo Zaporožčevo šaljenje, napósled pa je zopet zamislil v svoj dom.

Vsi trije so jezdili dalje in molčali. Napósled jame Kozak poluglasno peti pesen, v katerej je ne mara prav njegovega srca glas odmeval:

Voroni koňu, hraj ti podo mnoju,
Da rozbij, rozbij tuhu moju!
Rozbij, rozbij tuhu po temnomu luhu
Kozakovi da molodomu.

Oj jede Kozak da doroženkoju,
Slezonkami umivajetsja:
„De-s moja neňka, de-s moja staréňka,
Da za mnoju ubivajetsja?"

Oj zhadáj mene, moja stará néne
Sedajuči da obedati:
De-s moja ditina na čužoj storone,
Da nekomu odvedati!

Oj zhadáj mene, moja stará néne,
Jak sjadeš u večere jesti.
De-s moja ditina na čužoj storone,
Da nemá od nej vesti.

V svoje misli zamaknjen je Zaporožec začel, ko se je bil prodramil, za njim peti; ali ta pesen, ki je nij bil moški zložil, imela je tako nežen, ganljiv napev, da njegov moški bas nikakor nij vjemal se s Kozakovim tenorom.

„Ej, ti glava!“ — začudil se je in povprašal je: „kako moreš peti tako ganljive pesni?“ —

„Ne vsajal bi se tako, gospod Škrbina,“ — odgovori Sreda, „da si domá zapustil staro mater brezi pomoči, pa zapuščeno sestro!“

„Mater in sestro!“ — krikne Zaporožec. „Kaj nam so matere in sestre na mari? Kaj je naša mati, naša sestra in vse, kar ti je drago?

Po teh besedah brenkne ob svojo sabljo.

„Uboga moja mati,“ — opomni Kozak, gotovo je do céla zábil na svoja tovariša. „Srce me boli, kedar se spomnim, kako žaluješ! Morda me širna zemlja na ptujem zasuje. — A nikakor, ali me tvoj blagoslov in tvoja materinska molitva ne obvaruje smrti? A zakaj pojó v starej pesni, da:

Kotorij človek otca považuje,
Povek toj sčaste sobe maje,
Smrtelni meč toho minaje;
Otceva i matčina molitva ze dna morja vijmaje.

O teh besedah se je smrtna bolest pokazala Mihaelu na licih. V glavi se mu je vrtelo, jedva se je na konji obdržal.

V kakem razmerji je bil v primerji z njim — ta Kozak. Zá-nj sta molili mati in sestra; Kozak je odpopotoval obogačen z maternim blagoslovom, Kozak neomajljivo veruje v skrivnostno moč svetega blagoslova; Kozak zmérom misli na svojo rodovino.

„A jaz?“ — povpraša se Mihael, „s čim namestim nesrečo, ki sem nepremišljeno oči z njo razmnožil žalost? Ali nij ta požar Božje kazni znamenje? S kakim znamenjem, s kakimi zaslugami bodem mogel dokazati, da bi zábil jezo, ki vjeda njegovo dušo? — A bodem mogel, ker sem zavrgel očin blagoslov, upati, da Bog poblagosloví moje početje?“ —

Zamolkel stok se je privil iz njegovih prsij. To je obrnilo ná-nj obeh popotnih pozornost.

„Oho, Kozak!“ — začudi se z navadnim glasom Zaporožec; — „ti si, menim, o včerajšnjem potepanji prehudo naživil se! Žal mi je, ker nijmam nič žganja, takoj bi ti zdravilo priredil. Ali čaki, kmalu prijezdimo do krčme. Tam naspeš v kozarec smodnika, zmešaš dobro, izpiješ, a vse bode dobro.“

Kozak Sreda je drugače sodil Mihaelovo vnenjest. Po licih in po očéh mu je prócej poznal, da ga boli duša, a ne telo. Sè živim usmiljenjem je nagnil se k njemu in povprašal ga, zakaj je žalosten.

„Oh, brata!“ — opomnil je Mihael in odgovoril, pa oba prijel za roci. „Ko bi vidva znala, kakov človek jezdi meju vama, davno bi me bila užé morda zapustila in pobegnila, kakor od kake kuge.“

„Kako si čuden!“ — oponese mu Zaporožec. — „Da si peklenšček sam, ne pobegnil bi Martin Škrbina od tebe. Našemu Zaporožcu nij nič novega to, če se snide s hudičem.“

Srčnega Zaporožca tovarišu so Mihaelove besede bile važnejše, ogledal ga je od vrha do tal in z nekakim strahom povprašal: „Nu, kedo pa si?“ —

O, jaz sem najnesrečnejši človek na sveti. Jaz sem pro—“

O tej polubesedi je Mihael umolknil, nij mogel izgovoriti osodne besede. Promenil jo je v druge besede — „Oča me je spustil z doma, da se nikoli več ne vrnem.“

„Ha, ha; to je prava nesreča!“ — vskrikne Zaporožec. „Ko bi vsi na Siči vjedali se tako, kakor se ti vjedaš, nehali bi Kozaki plesati in prepevati, in le jokali bi, kakor babe. Ali malo junaških glav popušča oče in matere, ali mlade ženske z deteti vred, zató da bi se malo stepli na čistem polji in da bi poveseljačili s čestnim tovarištvom vred? Hoj, Kozak!“ govoril je dalje in Mihaela po rami potepljal. „Vdar lihom ob zemlju! Žurboju polja neperejedeš. Dvajset oč najdeš mej Kozaki, ne le enega. Zdaj pa znam, da si še novak na belem sveti. Kaj je Kozaku oča, kaj mati in vse prijateljstvo! Kozak jih zábi, kedar odjezdi na čisto polje, a tam — z Bogom na veke — rodovina! Kozak je svoboden, kakor ptič v zraku. Njemu je Sič mati — in Velikij Luh batko (oča); najboljša prijatelja sta mu vrl konj, pa ostra sablja, molodcu srčnost in svoboda!“

A kakor bi bil hotel potrditi le-te svoje besede, zapel je to-le Zaporožko pesen:

Koli treba považati, to mi znajem, za ščo;
Da i ne mamu, da i ne táta, ni sestru, ni brata.
Oj u mene je koňaka, da i harnij koňaka;
Oj jaki von voločjuha, jaki rozbišáka!
Oj tohotu ja koňaku považati budu:
Za jeho ne vzavbi srebla hoc celujn hrudu.
Oj šče na mojemu boče je šabelka harna.
Spitaj jeje, spitaj jeje, čim vona ne panna?
Oj pannočko naša, paňočko šabljuko!
Z Busurmanom zustrevales da i ne dvojči celovalas.

Da-si je Škrbinino opominjanje bilo priprosto, vendar-le je na Mihaela uplivalo tem bolj, zató ker mu je veroval. Misel, da nij sam v takih okolnostih, da nij neposlušnega sina prvi izgled; da je vse Zaporožje polno mladeničev, ki so se domovini odpovedali in ki so na veke zapustili svoje domače ljudí, — ta misel, katero je podpiral njegovega sklepa jaki namen, potješila ga je

nekoliko in précej so poprejšne nade, druga za drugo, začele zletavati se k njemu, kakor se ptice z dalekih krajin zletujó, ko hitro se pomlad probudí.

„Boh ne bez milosti, a Kozák ne bez sčasta,“ — menil je. „Ali bi mi zaradi prve pregrehe vse žive dní bil Bog odločil, da ne bodem nikakoršne sreče imel, da se bodem potikal od kraja do kraja in nikoli več ne videl svojih ljudij? S čim sem zaslužil tako strašno kazen? Bog ljubi razbojnike, pa bi se ne usmilil tega, ki je v dobrem namenu vprl se vkoreninjenemu očinemu predsodku? — Sam ne znam, zakaj žalujem. Da, jaz sem novak na belem sveti, kakor je ta Zaporožec dejal. Morebiti mi je odločeno, da me slava povspne nad vse prednike, morda se bodo še ponašali z mojim imenom Voronežci, ki bi mi, da se zdaj-le vrnem, ne dali stopiti skozi kolovorot (stranska vrata).“

„Nu, kam drží zdaj tvoj pot?“ — povpraša Mihaela Kozak Sreda.

„Aj, modra glava — ti!“ — opomni Zaporožec, kakor bi bil sklenil, da bode namesti Mihaela odgovarjal. „To lehko véš sam ob sebi, nij treba povpraševati. Znano ti je, kam zdaj krepki molodci iz vse Hetmanščine hrmé. Gotovo se hoče tudi jegomość,*) kakor Lehi rekajo, seznaniti s Holstinci in jezditi ali kar v prestolnico, ali pa v Hadač. Ali nij rés?“ —

„Da,“ — odgovorí Mihael, „jezdim v Hadač.“

„Nu, to je prav,“ — opomni Zaporožec, „moj tovariš hoče tudi sè zamorskimi ljudmí bojevati; torej pojdeta po tistem poti.“

„A kam tebe, gospod Škrbina, pelje Bog?“ — povpraša Mihael.

„Bog, ali pa tudi hudič,“ — odgovorí Zaporožec z nekakim posebnim zasmehom, ki nij bil lasten njegovemu obrazu. „Jaz idem, kamor idem. Osvobodita, da vaju spremim v Hadač. Tù, nekde v Hetmanščini je moj véliki prijatelj. Slišal sem, da je zdaj znamenit gospod, ali od žive duše ne morem zvediti, kdé živí, jezdim lê-sem, jezdim tijà, iščem ga po vseh mestih in vaséh, pa ga doslé nijsem našel še nikder.“

„Kako mu rekajo? Če je resnično postal znamenit gospod, morda bi bilo mogoče, da dosti hitro pozvemo, kdé živí: jazik do Kieva dovodit.“

„Prav to je zadrega, ker ima dvajset imen; a kedo zna, kako ga zdaj imenujó? popreje so ga sploh imenovali Harla?“

„Čudovito! Kaj je, da ga tako močno potrebuješ?“ — povpraša Mihael, kateremu se je vse to zdélo, da je zagonetka.

„Rad bi ga zopet videl,“ — odgovorí Zaporožec. „Šel je od nas, nihče ne zna, kamo, da nijsem mogel ni posloviti se od njega, a užé sem, blezu pred petimi leti, slišal, da je tù, nekde v Hetmanščini.“

„A si zapustil Sič zató, da bi se poslovil od njega?“ —

*) Milostivi gospod.

„Jaz nijsem oče, ni matere, niti lastnega otroka ljubil tako, kakor sem rad imel njega. Do smrti ga ne neham iskati, a ko bi treba bilo, po vsem sveti, in mirno umrjem stoprv potlej, kedar se poslovim od njega!“

Oba popotna sta slučajno ozrla se drug v drugega, kakor bi se bila s pogledoma povprašala, kaj naj bi sodila o teh čudovitih rečeh, katerih nikakor nijsta mogla zediniti sè svojo „logiko“. Ali Zaporožec — kakor bi bil njiju vprašanje uganol, hotel je razgovor pretrgati, torej povpraša: „A kaj, panovie molodci, ali nij, da kozaški zdirjamo po čistem polji? sicer bi utegnol kedo meniti: kar smo na sveti, da prvi pot sedimo na konjih.“

A vsi trije pošegačejo konje sè stremeni in zginó po polji — bistrejše od vetra.

XIV.

Mihael in mladi Kozak sta bila sklenila, da pojdeta v Hadač po navadnej ježnej cesti, po katerej se je, kar sem užé opomnil, peljal polkovni sodnik; ali Zaporožec ja je pregovarjal in zatrjeval jima, da zna kračo pot.

„Eh, vidva — modri glavi!“ — jel je govoriti, ker je videl, da Kozaka nečeta popustiti svojega sklepa; „nijsta še vsak sè svojim nosom dobro povohala za očinska vrata, a užé hočeta biti modrejša od starega človeka. Pa bodi tako, kakor vidva zahtevata; idita po svojem poti, jaz pojdem pa po svojem. Preverimo se, kateri ima prav. Ali da ne bosta hudovala se ná-me, razodevljem vama, da se zdaj po vélikih cestah klati vsakojaka žlota. Sama znata, koliko potepuhov z rudečimi ovratniki brezi groša v žepu divjá v Petrograd, a teh ljudij večina živi ob beračiji in časi tudi ob tatvini. Le idita, če hočeta, da vaju sprejmó kdé na dvorišče, zató da prenočita na njem; ali nijsem vama porok zato, da svoji torbi prineseta v Hadač. Jaz pa dobro znam, če pojdem po drugem poti, da ne bodem nikder večerje imel brezi varenikov — in da mi nihče ni tituna iz lule ne ukrade. Z Bogom, panovie molodci! ohranita me v dobrem spominu,“ — rekel je in odjezdil na stran.

Ali Mihael in njegov tovariš se nijsta menila od Zaporožca ločiti. Rada bi bila le za svoj sklep pridobila ga, a ker sta videla njegov odločni upor, zopet sta se zedinila z njim.

Po nekolikih urah urne ježe so prišli k reki Kleveni, ki je natorna meja mej zdanjo Kursko in Černihovsko gubernijo, in z reko Sejmom edini se prav na meji Gluhovske in Kroleveške soteske.

Tukaje se vstavijo v senci pod črnimi topoli, raztočimi Sejmu po desnem bregu, in svoje konje spusté na loko, pokrito z gosto travo in z nizkimi šopi gabeza.

Zaporožec je bil svoja tovariša zamotal v tako razmerje do samega sebe, da jima je atamanoval. Najpopreje jima je ukazal,

naj zakurita ogenj. Mihaelu je odločil, naj v mednej posodi zvari kaše, ali kozaški: kuleša, njegovemu tovarišu pa, naj speče na poti ustreljene divje race; sam se je položil k ognju po burki, zapalil je lulo, gledal, kako delata, in dobre nauke dajal jima, opirajoč se na dobro ime svojih kuharjev na Siči.

Mihael se je radovoljno vdajal njegovim ukazom. Kakor Don Quixote, ko je od krčmarja prejemal viteštvo, vedel je, da je to začetek njegove bojne službe, in ker je kašo varil pod čistim nebom in na širokej loci, kder so krakale čejke in prhali konji na paši, zdelo se mu je to mnogo čestnejše in prijetnejše, nego — ko bi bil sedel v ponosnem kolegiji pod dolgim obokom o mrtvej dnevnej svitlobi, prodirajočej skozi sinjkasto steklo globokih oken.

Veseli Zaporožec sè svojimi neumornimi šalami in pravljicami nij dal mu, da bi bila njegova žalost vsplavala na površje duševne globine. Mihael je bil zopet vesel, zopet mu je bila oživela nada, a le zdaj pa zdaj so se v njegovem srci neke tajne strune dotaknile Kozaka Srede bolestne pesni, katere je razgovoru o prestavkih prepeval sè svojo navadno otožnostjo. Časi se je Mihael urno obrnil v Zaporožca in kaj povprašal ga. Zaporožec se je zopet lotil svojega neskončnega šaljenja, a togujoči Kozak je umolknil in poslušal njiju razgovor, kateri je tudi njemu razganjal žalost.

Zdanja Kurska gubernija je tesno, kakor kak klin, vlekla se mej Černihovskim in Harskovskim gubernijem; podobna je bila črevlju in delala je Putivlsko sotesko. Po tej ožini se v različnih vijugah pretaka reka Sejm, ki se raztaka na mnogo manjših in večih žil, katere se delé še na manjše riže — in kakor vodne niti begajo po vsem desnem bregu in delajo nepretrgano vrsto različno velikih otokov.

Naši popotnici, jezdeči ob Sejmu, šli so često črez vodo — čez globeli, zató da so ogibali se njegovih zatokov, a ko so bili prišli na višino levega brega, kazali so te krajine najrazkošnejši obraz na razpotnem bregu zeleni otoci -- čaralno različno razstavljeni in pokriti z raznoobličnimi skupinami grmovja, mej katerimi so tam pa tam belo smijali se hutorji. Doslé je Zaporožec Mihaelu in njegovemu tovarišu bil ljub družabnik, poslé pa je neogibno bil njiju vodnik, kajti čem dalje so šli, tem pustejša je bila krajina, a potje, ki so propletali se drug z drugim na vse strani, kazali so podobo razprostrte mreže, po katerej bi bila brezi njegove pomoči lovila se tako, kakor po blodišči. Ali Zaporožec, vajen takim ježam po Dnjeprovskih stepah, kakor bi bil čutil pravo stepo, — Zaporožec je svoja sopopotna vodil tako varno; kakor kak domač bivalec. Zvlasti je Mihael čudil se njegovej izkušenosti o prebrodih črez vodo. S čudovito vernostjo je vselej po vodnem toku, po širjavi in naraznosti vodnih bregov uganol najprimernejši brod, prav noben pot odbrano preplovišče nij bilo neugodno.

Na večer Kozaci zapusté reko Sejm in še pred solnčnim zahodom so prijezdili do meje zdanjega Harkovskega gubernija,

ki je tačas bilo ime jej Ukrajina, zató da se je razlikovala od Hetmanščine in od Zaporožja.

Svet, kder je zdaj ta gubernij, jeli so ljuditi stoprv prvo polovico sedemnajstega veka izselniki z mejne Poljske Ukrajine, katera je tačas bila pozorišče krutih bojev: tepel se je Hmelnicki in priča bil najsurovejše Poljske osvete Maloruskemu národu.

Moskovski car je bil tem izselnikom dovolil, da smejo razseliti se po pustinah teh step, tem rajši, ker je bilo mogoče jim njegovega carstva meje braniti Tatarjev, katerim so te puste stepe bila široka cesta o napadih, s katerimi so nadlego delali Moskvi, in katerim je slabo vstavljala se kurhanov stražna veriga, ki je od nekedaj raztegnjena bila od reke Vorskle — Donu prav do ustja, kajti Moskovska vojska, razstavljena po utrjenih mestih, ko hitro je kak pot od teh pomejnih straž dobila glas o nevarnosti, navadno je vselej neutegoma shrmela na plano, da zapodí Tatarje, in na pomoč prišla mejašem, katerih bojne vrste so užé naprej vrele. Da bi tijà privabil tudi druge bivatelje, dal jim je popolno svobodo in samosvojno upravo, da nijso vklanjali se nobenej drugej oblasti, nego le svojim starešinam in polkovnikom, po starej navadi odbranim izmej njih samih, in nijso bili prav v nobenej zavezi ni s carskimi vojvodi, ni z maloruskimi hetmani.

Pred osemdesetimi leti je bil ta kraj še divje prirode obraz, malo ga je bila promenila človeška vlada. Ozki, jedva znatni potje so držali po gostih lesovih, po lokah, ki nikedar nijso slišale, kako zvuči kosa, a često po ravnih, katerih se nikoli še nij dotaknol nobenega oratarja plug, — po ravnotah, pokritih z visoko travo, sè stepnim buranom, s celimi goščavami divjega višnjevja in trnja.

Posebnih hutorjev je bilo malo, a obdelana zemlja je bila le okrog naselišč, katere so največ krožili stražni stolpiči in okopi.

Take varnosti je bilo treba na tej strani zbog nenadnih napadov, s katerimi so jej nadlego delali Krimci in Nogajci še do prve polovice osemnajstega stoletja. A to je beseda o južnem delu znamenite Ukrajine, kajti v njenem gorénjem delu na desnej strani Sévernega Donca o dobi, ki sem jo opomnil, užé davno nič več nij slišalo se o Tatarjih, spomin ná-nje, ta je živel samo v národnih povestih, v polusesutih stolpičih in trdnjavah, katere o ustanovi Ukrajinske „Linije“, to je: po 1742. letu nijso bile več potrebne tamošnjim bivateljem.

Naši Kozaci so dirjali dalje prav do mraka. Užé so njih konji jeli pešati, Mihael je v slehrnej vasi Zaporožca opomnil — in pri vsakem hutorji, kateri se jim je pokazal, da bi se vstavili. Pa Zaporožec je vselej opazil, da ne čaka več daleč slastna večerja s cmoki in varenici vred, in da nijmajo več, nego le še dve vrsti pota.

Začel je hladen veter dihati, nebo se je malo po malo zavijalo v mračje in kmalu je bilo temno tako, da so le težko videli drug drugega. Zaporožčeva tovariša sta jela vznemirjati se, bala sta se, da zablodé na tem pustem sveti in zabrode kdé v močvirje

ali v blato. A Zaporožec se je posmehaval njijunemu strahu in nasvetoval jima je, da bi se vrnila v vas, katero so bili stoprv zapustili za seboj. Pak mlada Kozaka sta zábila na nevarnost, odločila se, da s srčnim Zaporožcem jezdita dalje po neznanem poti rajša, nego da bi se zbog bržega prenočišča morebiti na zmérom poslovila od njega.

„Aj, modri glavi!“ — opomni jima z navadnim glasom Zaporožec, „vidva bi morala samo mačke vganjati za peč! Meni se zdí, da nij treba veliko modrosti mu, kedor hoče pametnega človeka slušati, a vidva ni tega ne znata. Ne žene se moj vranec zaman tako — dalje; vranec se nadeje dobre staje; a če se vstanoví konj, tudi človek ne ostane brezi večerje. Ne kujajta se, mladiča, če pojdemo nocoj leč brezi varenikov, nij vreden moj vranec ni kopejke, a jaz ga kateremu koli vaju prodádem za lulo tituna.“

S temi besedami je bil razvedril svoja tovariša, žvižgnil je svojemu konju in bistro je dirjal dalje.

Ko mine pol ure, zagledajo v daljavi nekoliko ognjičev, ki so čaralno odsevali na obzoru; Mihael in Kozak Sreda sta z radostnimi vskriki pozdravila to prikazen; — da, tudi njiju konja sta oživela in dvignila vsak svoj vrat, ker sta čutila bližnje nočišče. Ali Zaporožec in njegov konj sta bila zmérom tako mirna, kakor popreje. Mesec se je zdelo, da čaka: ko ga Kozaci ne bodo več potrebovali, da se urno prikaže sè svojim popolnim bleskom. To trenotje se, kakor o probujenji iz spanja, pred njimi odprè široko polje, posuto z visokimi gríči in opasano z obilimi zapogami ozke rečice, katera se je tam pa tam — kakor jeklo, bistro lesketala in razlikovala od temotnega zelenja po obrežji; tam pa tam pa je bila temnejša od same trave — in vila se je, kakor kak črn pas. Za rečico je z višine belo gledala vas, kraj katere je gosposki dom stal s petimi svitlimi okni.

„No, ti stari plešec!“ — spregovoril je Zaporožec, ko je bil mesec izza oblakov pomolil svojo okroglo glavo; „prikazal si se zdaj, ko bi lehko tudi brezi tebe prišli do slastnih varenikov; a nij te hudoba prinesla popreje, ko sta moja *molodca* vsled samega strahu jedva obsedéla vsak na svojem sedlu.“

„A vendar, gospod Škrbina,“ — opomni Mihael, ko se jemó bližati rečici, „sàj se nij le nama na hvalo prikazala starega meseca plešina; le gledi, mostek seza le do polovice, a brezi tega „plešastega starca“ bi se lehko z vareniki vred skopal v vodi.“

„Aj, modra glava — ti!“ — oponese Zaporožec; „ko bi se moj vranec zmotil, o prvem mahljaji sè sabljo bi ga poslal satanu, da ga povečerja.“

A naredil je na svojem sedlu letečega kragulja podobo, huknil je z divjim, presunljivim glasom, a predno je njegov huk razlegnil se po ravni, užé je bil onostran rečice.

Oba utrujena tovariša sta oledenela. Most je bil dosti visok, manjkalo pa ga je več, nego dva sežnja do brega. Ta prostor je

bil zagrajen z drobnimi naklonjenimi koli, a ko bi se skok ne bil posrečil, gotovo bi bila poguba zadela Zaporožca.

„A zakaj vidva stojita?“ — kriknil je z druge strani. „Hoj, vidva — modri glavi! zakaj čakata? Brž za menoj!“

„Ne, gospod Škrbina,“ — odreče Mihael, „skači ti sam, če imaš še katero glavo kdé; ali rajši nam povedi, ali je mogoče tù vodo prebresti na konji.“

„Mogoče je — mogoče. Jezdi smélo,“ — reče Zaporožec, „le-tù je kokoši jedva do kolena.“

A resnično, rečica je na tem mesti bila tako plitva, da sta jo Kozaka prebrêla, pa nijsta prav nič zmočila si nog.

Mesec se je zopet skril za oblake, razlival je vendar skózinje še toliko svitlobe, da so popotni, ko so bližali se domu, lehko poznali stavbo v polutemi. Ta dom je stal na holmci sredi širokega dvorišča, ali prav za prav: sredi postranstva, katero sta delila nizka zida in objemal okop, na katerem so tam pa tam videli se stare ograde ostanki in kazale se lesene zaseke. Veter je na osipu igral z visokim buranom, ki se je priklanjal in sklanjal nasipu v globel, po katerej je žuborel potok, zdaj umolknil o močnejšem vetru, zdaj zopet oglasil se iz globine, ko je bil šum in sik odletel v daljavo.

Kozaka sta vsak na enej strani Zaporožca smélo prijezdila na dvor — vratom pod močnim in nenavadno nizkim obokom, črnim in robatim, opečje se je leto za letom trgalo iz njega, pred vrati nasipalo in nenehoma vrhu bližalo se in čakalo, kedaj se zgrudijo ná-nj ostale rušine.

To trenotje se domu na pomolih prikaže luč, a popotniki so z daleč zagledali ljudí, ki so sè svetilnico prišli iz doma.

Zaporožec svojima tovarišema dáde znamenje, naj molčita, a odjezdi na sredo dvorišča in pozorno ogleduje to skupino.

Luč v svetilnici je bistro jasnoto razlivala po najbližih predmetih in preganjala temo okrog, zató se je zdelo, da gruča ljudíj, ki se je prikazala jih na pomolih, na katerih je slopovje in stropje bilo osvetljeno, visí v ogromnej svetilnici v zraci, po katerem so se na vse strani razprostirali enolični, široki, temotni žarki in sè slabim bleskom lomili se na poprečnem zidovji na dvoru.

Čitatelj ne mara čaka tù kaj skrivnostnega; ali ta prizor se je naglo in nenavadno razvil. Gospodar, star gospod, imel je sivo brado in sivo čuprino (haarschopf), v kaftanu je bil v dolgem, nizko opasanem sè širokim pasom; spremljal je dva gospoda v rudečih županih, imela sta s peresoma vred posebno obličnì čapki, katerih Kozakom na največe zavzetje nijsta snela, ko sta bila iz gospodarjevih rok poslednji čaši sprijela na odhod. Te skupine druge osobe sta bila služnika, držala sta pred gostoma okuske na velikih lesenih okrožnikih, pa mladenič sè svetilnico v roci in pomolom na stopnicah dva moška, ki sta za uzdi držala osedlana konja.

Ko se gosta poslovita od gospodarja, zavsedeta vsak svojega konja in zgineta v temoti. Ali gospodar je še stal na pomolih in poslušal njijunih konjev topot. To trenotje pa, ko se obrne svetilnica, zagleda naše tri jezdece in z radostnim glasom vsklikne: „Slava ti, Gospod! še so gostje tukaje!“

Mihael in Kozak Sreda sta se razveselila tega veselega vsklika, premakneta se z mesta, ali Škrbina ja vstavi in reče: „Stojta, modri glavi. Kakor vse kaže, naš gospodar je menda eden starih gospodov, ter dobro pozná zaporožke običaje. Moramo ga pozdraviti, a za to nam prinese veliko kupico pijače.“

A nij se ganol z mesta in vskliknil je:

„Puhu! puhu! puhu!“ (To je bilo zaporožki: Zdravstvuj! kako se imaš?)

„Kedo je to?!“ — začudi se gospodar. „To so Sičevci! tem boljše!“

A spominjal se je Zaporožčem običajne govorice, katero so upotrebljali, kedar so svojce hoteli razlikovati od Hetmancev, in vskliknil je in popraša:

„Puhu? puhu?“ (Kedo in odkodi ste?)

A Zaporožec mu odgovorí vjemljivo:

„Kozáci z Luhu.“

„Povešajte tam, de i naši,“ — reče gospodar (Privežite svoje konje poleg naših v staji) — a samih prosim do hati.“

Ko je Zaporožec tako razgovarjal se z gospodarjem, nij zapazil, da sta ona neznanca v rudečih županih in operjenih čapkah, ko hitro sta bila prišla k vratom, vrnila se in v majhnej daljavi vstavila za njimi. Le Mihael je bil zapazil to, a o tem, ko sta Škrbina in gospodar lakonično pozdravljala se, Kozak Sreda pa je iz vse svoje duše čudil se njiju besedam, o tem je slišal za seboj nekoliko besed, katere so bile krive, da je globoko zamislil se.

„To so oni,“ — opomnil je prvi glas.

„Da, oni so to. Zdaj, brate, pa so rumenjaki gotovi.“

„Ali bi ne bilo dobro prenočiti pri gospodu Bardaku? Sàj je sam prosil naju,“ — opomni zopet prvi glas.

„Ne, brate,“ — odbije mu drugi; „ne bilo bi dobro vrniti se. Morda so užé videli katero naših straž, a utegnili bi pete odnesti.“

Mihael bi bil morebiti slišal še več, ali Zaporožec je bil užé skončal svoje originalno seznanjenje z gospodom Bardakom in bližal se je pomolom. Mihael je moral iti za njim.

Gospodarjevi služniki so jim vzeli konje, a gospod Bardak jih je po običajnem sprijemu peljal za seboj v sobo.

XV.

Ko za gospodarjem Kozaci stopijo v sobo, zagledajo na mizi minole večerje ostanke, nekoliko kozarcev in banek, neredno stoječih mej steklenimi in srebrnimi čašami, noži in žlicami.

Zaporožec pomoli pred obrazi, prikloni se gospodarju in opomni:

„Atamane, tovaristvo, vaši holovi.“ To je značilo: Izročamo svoje glave svetosti gostoljube strehe.

Gospodar je najpopreje slehrnega izmej njih poljubil, tudi priklonil se in opomnil: „Vaši holovi, vaši holovi. (To je: a mi svoje glave prepuščamo vašim rokam.) Prosim, gospodje molodci, sedite.“

O tem je s pozornim okom zmeril svoje goste — in sodil je, da je Mihael njih načelnik. Njegovo dragoceno orožje, njegova ravna in lepa rast, svobodna hoja, in bolj, nego vse drugo, kazala je očito njegovih lic rudečica, da ni vzrastel o sili in da je gosposke krví. Zaporožec bi lehko bil sè svojo postavnostjo in sè svojim svobodnim vedenjem, tudi sè svojo nenavadno obleko in z orožjem podvomil sodbo o njem, ali Maloruski mogotci so tačas imeli navado, da so jim Zaporožci bili tovariši, ob enem pa so tudi bili njih pribočniki in burkeži, za tega délj je Mihaelu jako vljudno segnil pod pazuho in poprosil ga, da bi sedel na častni prostor pod obrazi. Ali Mihael se je odrekel tej časti, ter opomnil je, da starešina mej njimi je — gospod Škrbina.

Pa tudi gostje so gledali gospodarja, radi bi bili po vnenjih lastnostih spoznali njegove ponosnosti stopnjo.

Gospoda Bardaka čestitljiva sivost, njegov važni, pa tudi veseli pogled in zvočni glas, v katerem je počivalo nekaj gospodovalnega, — vse to je mladim Kozakom nakladalo neko paznost in opominjalo jih, naj so verni staremu pravilu, vsled katerega morajo mladi ljudjé, sedeči mej očami in dedi za mizo, pošteno molčati in poslušati, kaj roditelji pripovedajo — da-si sta Kozak Sreda, ki je zmérom žaloval po svojej sestri in materi, in Mihael, potrt vsled razgovora onih dveh neznancev, sama rajša molčala, nego razgovarjala se. Kar se tiče Zaporožca, ta nij bil nikoli njijunih čestitljivih čutov deležnik in nikdar nij promenil svoje zaupljivosti, vpričo žive duše ne, sàj je bil človek, kateri je užé jako mnogo občeval sè svetom, da mu je skoro znan bil vsak človek. Sedel je v kotu, potegnil je iz žepa svojo leseno žlico in gospodarju opomnil:

„Prosim gospoda dobrodzieja, nich bedzie laska panska, kakor rekajo Lehi — nikar ne zamerite, ker ne bodem zajemal z gospodarjevo žlico, kajti v Zaporožji imamo tako navado. Vsak Kozak mora imeti svojo žlico. Često se pripeti, da koga pošljó, da kak ukaz nese po zimskih bivališčih, a tù se mnogokrat prigodí, da Kozake zalóti, ko obedujó. Nu, sàj znate,

— kar reče: Hleb da sol; pa sàj Zaporožec nikoli nobeden nij brezi svojih burek. Précej človeka ne posadé za mizo, kakor si nam ti dobrodziej dal prostore za njo. Sedé, kakor svetniki, vsak na svojem prostori, in ne gledajo človeka, temuč le požirajo svoje emoke; nekateri tvojemu: Hleb da sol opononi: Jemo da svoj, a ti u poroha postoj. Po takih besedah ne léni, sicer ti oponesó, da si oluh (nerazumen človek). Le brž potegni žlico iz kimena (žepa) (našinec jo mora, kakor kak pastir, zmérom v usnjatem žličniku nositi za pasom) in précej sédi k mizi. Hoj, bratje, naredite mi prostor! Če vidijo, da si Kozak, ki je užé kdé bil, takoj imajo čaše v rokah in posadé te k atamanu."

„Tako je to pri vas!" — vsklikne gospodar in samovoljno nasmeje se, kajti Zaporožčeva vnenjest je imela to lastnost, da je o slehrnej svojej veselosti budil duha in neogibno na smeh šegetal.

„Jaz sem zmérom doslé rad imel Zaporožce," — govoril je dalje, „le ná-nje se še opira naša svoboda, a kedar ne bode Zaporožcev, tudi Ukrajine ne bode več. To je slaven národ; dobro zna bojevati, še boljše piti, najboljše pa burke briti. Jaz imam célo knjižico o njih običajih in različnih burkah. Imamo jo po ranjkem tastu, ki je sam bil na Siči kurenni ataman, kasnejše pa se je vrnil v svoj rojstni kraj. Začénja se tako le: Običaji zaporožkie čudni, postupki hitri, reči a vimisli ostri i boljšeju častiju na kritiku pohoži."

„Da, da," — potrdi Zaporožec. „Le to je, gospod, dobrodźieji, da ne bodemo dolgo časa več sveta motili sè svojimi burkami. Ubrali užé nás v mešok (vgnali so nas užé v vrečo) sè svojimi linijami", s trdnjavami in srbskimi jatami; zdaj morajo ešče pridumat, kak zovjazat etot mešok. Ali kako bi človek upiral se, ker mora biti tako, kakor Božja volja hoče? Ne živí zaman mej nami prorokovanje, da bode kedaj v Moskvi carica belaja, katera Zaporožce razpodí, kakor divje čejke, po vsem sveti."

„Kazno je, da se kaj takega kuha," — potrdí gospod Bardak in otočno odmaje z glavo; „podoba kaže, da se varí nekaj takega. Ali molčimo o tem; što bude, to bude; a bude to, što Boh dast. Tako je rekal Kozakom oča — Bogdan Hmelnicki, a hudoba me vzemi, če je mogoče kaj modrejšega povedati na sveti! No, ljubi moji prijatelji! povedite mi zdaj, kam vas Bog pelje, če vam je drago, kajti pod mojo streho so časi tudi takovi ljudjé, ki bali točat (po vetru mahajo), a od takih ni o petih dneh ne zveš, kaki ljudjé so, n. pr.: ta rudeča župana, ki sta poprej-le, pred vašim prihodom odjezdila. Morda ste se celó srečali."

Da, videli smo ja," — pové Mihael — „kedo sta le-ta moška?" —

„Bog zna. Da boste vedeli: prišla sta, napila se in zopet sta odjezdila; vprašujete me, kedo sta bila ta gosta pod mojo streho, a jaz vam ne morem povedati. Nijmata ni obleke naše in njiju govorica je nekako ptuja, vsa njijunost nij prav nič domača.

Samo to znam, da se križata, kakor se križamo krščanje. Ali, naj ja vrag pozoblje! ali sta nam kaki važni osobi? Vi mi gotovo boljše, dragi prijatelji, razodenete sebe, kedo ste, kaj ne?“ —

„Ljudjé smo, kakoršni so drugi ljudjé,“ — odgovorí Zaporožec, „z rokama, z nogama in z glavo; ali kam idemo, to je kaj drugega. Menda je gospod dobrodžiej slišal, kakov šum je vstal v Hetmanščini. Vse v prestolnico divjá, kakor grehotne duše v pekel. Tudi moja molodca sta na poti v Hadač, da se pokažeta naborništvu.“

„V Hadač!“ začudi se Bardak. „Slepo sta, gospoda, začela svoje delo. Kazno je, da nijsta popreje priporočila se Bogu, a da se nijsta poslovila ni od oče, ni od matere.“

„A kaj Hadač?“ — povprašata oba kmalu — Mihael in Kozak Sreda.

„Ne govorim o Hadači, ne o Hadači, temuč o tem, ki je tam — o tem prokletem Križanovskem. Naši slobodjanje užé dobro znajo, kedo je ta človek. Vsi dobri ljudjé se ga bojé, kakor Antikrista, a Bog ne daj, da bi se kedo potovarišil z njim, gotovo bi pogubil dušo in telo. Dokler ni bilo tega zloglasnega nebodigatrebe v Hadači, mir je bil mej našimi mogotci. Popreje smo jedva enkrat vsako leto slišali, da so streljali se za kak kosec zemlje, in précej so zapili svoj razpor. Ali zdaj, zvlasti tam dalje za Ahtiko, nij nobenega gosposkega dvora več brezi nasipov in zasek; celó te puške, s katerimi so naši oče odganjali Tatarja, namerjajo drug v drugega. Jaz sam zdaj menim to, da postavim plot in na kola denem železne dedske topove, kateri so užé zaspali in zarili se v zemljo. Kedo bi znal! morda tudi ná me pridivja kak hudoben duh. Prokleti Antikrist! sedí, kakor pajek v svojem Hadači in v svoje mreže loví naše slobode. Njegovi vohonje prežé v slehrnem zakotji, kakor peklenščki človečanstvu na izkušnjavo. Mi znamo, kaj ga srbí, ali ne pogodí se to ni peklenščku.

„Od kodi pa je prišel?“ — povpraša Zaporožec; „kar ste užé povedali, gospod ataman, nij s te straní, kaj ne, da ne?“ —

„Vrag zna, od kodi ga je prinesel v Hetmanščino! Tega vam noben človek ne more povedati. Nekateri trdé, da je Žid, — nekateri pa, da je Črnogorec. Tudi ga nekateri psujó, da je neveren Turek. Človek ne more lehko znati, kedo ima prav. Ali to je gotovo, da je s hudičem znan. Njegovo bogastvo je neizmerno, srečo ima z vsem, kar koli počénja, in trdé, da ne mara zna čarati, zató ker mu nobena ženska ne more ustaviti se, da si je tako gnjusen. Stoprv obrne svoje gnjusne očí v krasotico, užé je njeg ....“

Mihael se nevoljno spomni na Katarino. Zaporožec se pomračí in zagodrnjá: „Kakov vrag je to?!“ —

„Da bi ga satan!“ — govoril je dalje gospodar, „tako velikega grešnika bi ne sméli spominjati se vpričo Božjega daru.“

„Zaspanci!“ — zakliče, ko se je obrnil v svoje služnike,

„zakaj ste, vražje kukavice, pospali pred pragom? Prinesite še kaj. Recite kuharju, naj pohiti z vareniki!“

„Vibačajte (prizanesite) dragi gostje,“ — poprosi in takoj grozni vladarski glas promeni v ljubeznjivo besedo gostoljubega Ukranjca; „vibačajte, ker ste prišli na revno večerjo. Da ste došli dve uri popreje, ne bilo bi vam treba skoposti očitati Bardaku, — da čašica pijače bi vam bila draža iz belih rok moje hčerke, katera užé spi, — ljubša, nego iz mojih starikavih rok. Ali nij rés, zvlasti, Kozak, ti?“ — povpraša in obrne se v Mihaela, čegar cvetoča mladost ga je gotovo zanimala, sàj je znano, da krasnim hčeram oče odbirajo lepe ženine, kakor bi jim bilo žal, da bi krasne obrazke devali mej staro ali temno okvirje. „Morda tudi tvoj sosed?“ — povpraša zopet Bardak, „če prav v njegovih očeh ne vidim, da je domá pustil milico. A o tebi, junak, ne govorím, Zaporožcu je lula titunja draža, nego katera-si bodi krasotica.

Mene z žonkoju ne vozitsja,
A titunj da lulka Kozaku v dorože snadobitsja.

Ali nij rés, gospod Škrbina?“ —

Ne znam, kaj bi bil Zaporožec odgovoril, da nijsta dva služnika to trenotje na mizo postavila na lesenem okrožniku ogromne ščuke, katera se je zdéla, da je te trenotke, o precejšnjej lakoti, njegove pozornosti in njegovih mislij najvažnejši predmet.

„Nikar se ne jezi, gospod ataman, prosim,“ — opomni, ko se obrne v gospodarja; „tvoja strežnika sta prava budalca, ne znata ni tega, kako se riba postavi na mizo. Moral bi ja na leto dnij poslati na Sič, zató da bi se naučila dobrih običajev nekoliko.“

„A kako bi jo bila morala deti na mizo po vašej navadi na Siči?“ —

„Na Siči se, šanovni mośći pane dobrodzieju, kakor Lehi rekajo, redno vrší vse od prve velikosti do najniže malosti. Ko hitro pokne obedni čas, vlivajo kuharji vse jedí na lesene vahane (tasse) in stavijo jih na sirno,*) to je, da po vašej navadi povem, prosto — na mizo, a ribo položé na stablo, po vašem jezici: na podstavek, malo više nad vahane; zató da jo lehko vidijo izza vseh miz, a tako, da vsaka riba, in če je tudi najmanjša belica (weissfisch), glavo drží na tisto stran, kder ataman sedí.“

Po teh besedah obrne ribo, ki je pred njim ležala, v gospoda Bardaka.

„Da,“ — opazi gospod Bardak, „to je na Siči hvalen običaj. Skrbita, budalca, kakor vaju je po pravici imenoval gospod Škrbina, — skrbita, da poslé ribjo in vsako drugo glavo vselej obrneta v atamana. — Nu, povedite mi, gospodje Holstinci, ali popotujete užé dolgo?“ —

„Jaz sem na poti iz Gluhova,“ — odgovorí Mihael.

*) Pokriti del mize.

„Tudi jaz sem nekedaj bil v Gluhovu,“ — povedal je gospod Bardak. „Tam imam starega tovariša in botra, polkovnega sodnika Životovskega. Izboren človek je to! Bog zna, kako se mu kaj godi zdaj; o nekej priliki smo, dolgo časa je užé tega, dobro čeberjačkali*) z njimi vred in z njegovo pokojno Hano Ivanovno, pa z Jakobom Ivanovičem Korobko, polkovnim asavulom, če ga poznate. Takrat se je bilo v domu Jakoba Ivanoviča Korobke zbralo polno sobo gostov — ali je mnogo bilo šuma, smeha, godbe in petija .... Ne bratije, dan denes nij več tako veselo — vse, sàj vidimo, ima svoj čas. — Ali ideš, ti Kozak, prav iz Gluhova, ali ne?“ —

„Kar sem užé povedal — na poti sem iz Gluhova, služil sem v kolegiji, a moj oča je stotnik Čarniš, živi pa ne daleč od Gluhova, v Voroneži.“

„Ali Čarniš? Ali je morda kateri teh Čarnišev, ki so tako slavno bojevali sè Švedi, a katerih je eden generalni sodnik Ivan Čarniš, našega nesrečnega Polubke bil tovariš?“ —

„Da, moj ded je bil Ivana Čarniša pravi brat,“ — odgovorí Mihael.

„Oh, na čest je meni to, da je moj gost blagorodni vnuk enega izmej naših mučencev, katerih imena bodo Malorusom na veke sveta!“

O teh besedah so mu oči oživele vsled nekega posebnega vskipa. Goreče je objel Mihaela in opomnil: „Skrbi, brate, da bodeš tudi ti vredno zavetoval svojega rodu slavo. Čarniška rodovina je zmérom bila skoro najblagostnejša in najvernejše je mej Maloruskimi rodovinami ljubila svojo domovino. — Nu, pa ti, Kozak?“ — povpraša in obrne se v Sredo.

„Zakaj bi mene kedo povpraševal!“ — začudi se Sreda in odgovorí: „Jaz sem ubog Kozak iz Nježina. Mati mi je za poslednje groše konja kupila, kakor tista udova svojemu Vaničku Konovčenku, kakor pesen razodevlje.“

„A, Konovčenko! Konovčenko! Brate, spomnil si me na izborno pesen, ali žal mi je, ker je moj banduraš bolan, pač bi nekaj slišali, pa sàj je tù le gospod sè Siča. Nu, skrbi, Kozak, bojuj tudi ti tako junaški, kakor je vojskoval Vdovičenko Konovčenko. — Zdaj pak, gospod Škrbina, povedi mi ti, kam ideš tako daleč od svojega Siča?“ —

„Jaz jezdim obiskat nekega starega prijatelja. Ne znam, ali mu bodem po godu, ali ne, pa rad bi ga videl še enkrat.“

„Kdé živí tvoj prijatelj?“ —

„Tega sam ne znam.“

„Kako pa popotuješ, ker sam ne znaš, kam?“

„Kaj bi o tem govoril!“ — opomni Škrbina. „Zaporožke okolnosti so čudovite, zaporožko početje, to je lisičje — kar si sam dejal popreje. Ko bi ti začel vse pripovedati, gospod ataman,

*) To je naroden ples.

ne bila bi dosti vsa noč; ali užé je čas, da ti mir naredimo, nam pa, da se oddahnemo po svojem popotovanji. Morda se nam kmalu zopet ponudi prilika, da se bodemo videli, takrat bode drugače, a zdaj — ne hvalis, da Bohu molis.“

Še nekoliko časa je trajal veseli razgovor, kateri so po gosto motili s čašami. Napósled so šli vsi spat, ker je silil jih Zaporožec, kateri je, da si je, kakor je bilo kazno, neizmerno bil omočen, vendar-le, Mihaelu na zavzetje, do poslednjega trenotja pomnil, da morajo zjutraj zgodaj odjezditi, in učil je gospodarjeve služnike obširno, kako morajo krmiti in napajati konje, a nij zábil po zaporožkem običaji zahvaliti se, kajti to je menil, da je človeške modrosti najčestnejši vrhunec.

Gospod Bardak bi bil svoje goste rad prenočil v sobi, ali Škrbina je srdito zavrgel to dobroto, zató ker je poniževala njegovo bojno junakost, in tiščal je v to, da bi mu postlali pod milim nebom sredi dvorišča.

Mihael in Kozak Sreda sta se bala; da bi zaničljivih mislij o sebi ne vzbudila v Zaporožci, tudi nijsta hotela v sobi spati, da si bi jima bilo to ljubše, nego prenočišče v hladnem zračji in na ostrem vetru.

Zaporožec je speč z rokama mahal često, škripal sè zobmi klel in grozil se nekomu. Podoba je kazala, da je nepokojna njegova duša in da se krvavi sklepi križajo v njem.

Kozak Sreda je čvrsto spal — in tiho. Njegove duše se nijso bile še polastile burne strasti. Ljubezen do rodovine, up in lehka zamišljenost, to so bili njegovi čutje. Zdelo se mu je, da je užé na poti z vojske na čelu Kozakom, pokornim njegovemu vodstvu; da pelje drag plen — srebro, zlato in draga sukna. Užé se bliža svojej belej koči z visokim dimnikom, — koči, opletenej sè zelenjem gostega višnjevega vrta, za katerim teče tiho žuboroč potoček. Na proti mu teče ljuba sestra, ki ima venec iz poljskega cvétija, v belej je košuljici, katera ima do polovice mrežasta rokava; za njo hití stara mati nepričakljivo in slabotnih nog. Skleplje roci in vsled samega veselja ne more ni spregovoriti, radost je zaprla jej sapo, radost — materinska, ki je nij mogoče dopovedati z nikakoršnimi besedami. Ukaže svojim Kozakom, naj začnó trobiti, skoči raz konja in objame preljubo mater in drago sestro. Solze, pretrgane besede, molitva!

Do céla drugače sanje pa je imel Mihael. Njegova duša je bila oblačna; njemu se vse grozi, njegove prikazni o spanji so žalostne in raztrgane. Zdelo se mu je, da je mnogo ljudij okrog njega, da se ženó za njim, da ga podé; njegov duh čuti neko kanljivo slutnjo. Kmalu ga neka neznana ženska, nenavadno krasna, vodi po ozkih brvih nad strašnimi propastimi, kmalu mu nekij glas očita: „Pozná se, da se nijsi Bogu priporočil o začetku svojega početja, in da se nijsi poslovil ne od svojega oče, ni od matere.“ Tam nekde sedi polkovni sodnik in opominja: „Ne plačuj dobrote s hudobijo.“ Ključar Semen mu zopeti očino kletvo, Ka-

tarina pa leží v nesvesti si v krvi. Napósled se prikaže Križanovski z dvema neznancema vred v rudečih županih. Vsa poprejšnjest zibne. Mihael stoji na groznej visočini, pod nogami ima propast. Žalosten iz globine zasliši svojega oče glas: „Gospodova roka te zadene, nehvaležni sin!“ Nestrpljiva obupnost muči njegovo dušo, neka nevidljiva moč ga vleče v globino, iz katere je zaslišal svojega oče grožnjo. Poprosi Križanovskega, da bi ga sprijel v svoje zavetje. Ali Križanovski hehetne in ukaže, naj ga vržejo v propast. Režečih zob in z ljutim kričem planeta ná-nj rudeča župana. Mihael vskrikne in probudí se.

XVI.

Užé je Zaporožec bil po konci in budil je svoja tovariša, po svojej navadi je klical: „Modri glavi! modri glavi!“

Vshod je bil začel stoprv rudeti. Nebo je bilo čisto, veter je bil utihnol, a vstajajoče jutro je velekrasen dan obetalo našim popotnim.

„Brata, izpeljita konje, da odjezdimo,“ — reče Škrbina.

A o tem, ko sta njegova tovariša njemu in sebi osedlala konje, vsklical je v konjaci spečega slugo in poslal h gospodu Bardaku z glasom, da Kozaci odhajajo in da se mu zahvaljujó za kruh in za sol.

Po nekolikih trenotkih se gospod Bardak na krožišči (runduku) prikaže zaspalih očij in v nočnem kožuhu, davni gospodije so navadno take kožuhe nosili namesti domače obleke.

„Da bi vas Gospod Bog!“ — zaupije na svoje goste, ki so užé sedeli vsak na svojem konji. „Kaj to delate? Vi morate denes še obedovati pod mojo streho. O obedu boste slišali, kako moj panduraš igra in kako o Konovčenku poje.“

„Ne, gospod ataman!“ — odreče Zaporožec; „ne, ne smemo pregrešiti se, da bi vès dan z gostovanjem potratili. Hvalim za hleb, za sol in za pogoščenje, a o Konovčenku sami zapojemo, kedar nam bode po godu. Žali me le to, ker ne morem svoje bandure jemati s seboj na pot.“

„Tedaj vas prosim, vsaj eno uro se pomudite v mojem domu. Kako bi mogli zanemariti se, da ne bi napili si na odhod!“

„Hej, Kozak!“ — krikne Zaporožec, „kazno je, da malo čitaš svojega tasta knjižico. Na Siči bi dobro s krepelci zmlatili ga, kedor bi pred odhodom hotel v čašo zagledati se. Da prav povém, sè svojimi pijačami in vareniki bi lehko pogostil in počestil celó koševega, ali prihrani jih dobrim ljudem, mi užé imamo to čest, da jih poznamo.“

„Kakova vražja duša je to!“ — vskrikne gospod Bardak jezno, a njegov dobrodušni obraz je takoj promenil svojo pokojnost, obrvi so se mu ježile, na čeli so se prikazale globoke brazde, in plameneča rudečica je polila njegovo lice. „Kaka vražja duša je to! Kedo pa menite, da sem? Ali sem vam morda kak krčmar, ali kaj? Ali ne vidite teh pihalnikov? (O teh besedah je pokazal

strelno orožje, ki je ležalo na različnih krajih po dvorišči in na okopih). Zdaj spé, ali tudi so bili taki časi, ko sta moj ded in oča palila jih, da so grmeli in podirali Tatarje — in tisoč in tisoč poslušnikov branili. Ne zábite, komu se upirate. — Služniki!“

Po tem poklici takoj prihití mnogo plečatih in visokih služnikov, kateri so zaslišali svojega gospoda klic in ki so gotovo postelje zapustili še pred njegovim kričanjem.

„Zaprite vrata in nikar ne izpustite teh gospodov. Zdaj, preljubi gostje,“ — obrne se zopet v naše popotnike in précej svoj grozni glas promeni v ljubeznjivost, da-si je silna rudečica, ki nij bila še umaknila se z njegovega obraza, do céla nasprotovala. „Zdaj vas lepo prosim, pridite v sobo. Okrepčamo se s tem, kar nam je Gospod Bog dal, pogladimo horošenko dorohu,*) potlej pa se razločimo, kakor se razhajajo dobri prijatelji.“

„Nikakor ne, modra glava ti!“ — odreče Škrbina; Zaporožču ne pristuje to, da bi ga pitali, kakor priklenjenega psa. Ukaži, če hočeš, svojim budalom, da nam odpró vrata, če pa ne, gotovo ne pozabijo, iz česa je moja nagajka (bič) spletena.“

„Aj, aj, prijatelj!“ — zaupije gospodar samovoljno, zopet se je razsrdil; „mnogo si jezdaril po sveti, to se ti pozná, a malo si nahajal dobrih ljudij, ki bi te bili zučili. Noben gost še nij odšel z dvora gospoda Bardaka brezi pijače na odhod, ni izpred mene, ni izpred mojega oče, niti izpred mojega deda, a če se ti je zljubilo, da sè zaporožko šaljivostjo onečestiš moje ime, posreči se ti to le sè satanovo pomočjo!“

„Hoj, služniki!“ — zaupije s takim vzvišenim glasom, da so stene stresnile se; „zgrabite za sablje, helebarde, za kopje — in pokažite jim, da vaše roke ne znajo le za plug držati! Meni pa dajte dedovo sabljo! Naj ta krepki Zaporožec spozná, koliko liber je težka.“

„Jaz sem pripravljen!“ — krikne Zaporožec neoplašen — in izdere, svoje turške sablje jeklo, — čisto kakor zrkalo! „jaz sem pripravljen, da se poskusimo z vami Siču in njegovim modrim običajem na čest.“

A sede krepko na sedlu in mirno čaka, da vsa družina maloruskega barona prime za orožje. Ko njegov vranec zasliši brenkajoče orožje in groženje, napnè uha, napnè nozdre, jame prestopati za nogami, kipeča bojna živost se je razvnela v njem in črne očí so se mu napolnile z ognjem.

„No, tedaj, gospoda brata!“ — odgovori Škrbina svoja tovariša, „predno se snideta s Holstinci, pokažite, da sta Kozaka, a ne babi!“

„Hej! vstopita se na pot! sablji vèn!“ — krikal je, kakor bi bil ukazoval znatnej trumi Zaporožcev.

Njegova moč do obeh mladeničev je bila tolika, da se nijsta

*) Z napitkom pred odhodom dragih gostov, rekali so, da jim pot (dorohu) gladijo.

vêdla po svojem razumu, temuč verna sta bila njegovemu počenjanju, kakor bi ja bil vladal s talizmanom, kateri ja je proti vsemu svetu vzel v varstvo. Le vskriknil je bil, pa sta izdrla sablji in pripravljena bila na boj. Ne znam, kako bi se bil končal ta čudoviti prizor, ko bi bili služniki gospodu Bardaku popreje prinesli dedovo sabljo. Njih obotavljivost pa ga je prisilila, da je sam šel iskat jo, ter je popustil goste sredi svoje množne družine, vsakojako vojaški orožene, po običajih vseh vekov in národov; a ko je bil zopet pokazal se na krožišči in mahal sè sabljo, premislil se je Škrbina, spustil je sabljo ob konji in sam sebi opomnil:

„Čudno imaš glavo, gospod Martin! ženeš se za lisico, pa zajce streljaš!“

„Gospod ataman!“ — zaupije na gospodarja, „dosti je! nehaj bojevati. Prisezam ti, na kar hočeš, da me ni obabelost prisilila, da se ti udajem; Bog zna, da ne zbabelost. To ti lehko dokaže vse Zaporožje sè svojim koševim vred, z jasno mogočnim gospodom Kališenko, — dokažó lehko Tatarji in Turki. Nijsem takod, da bi prepir bil moja radost. Jaz se ti udajem, a tudi ti se ne smêš jeziti. Ne sili me, da bi opit na cesto pripil, sicer bi me bilo sram dobrega glasu, da sem slavne zaporožke vojske vitez. Ali da tvojemu domu dádem čest, rad na odhod izpijem merico dobre pijače, ali samo eno, več ne.“

„Dobro,“ — potrdi gospod Bardak, „dobro, Kozak. Idite v dom, mladeniči, odprite vrata! dajte lê-sem Dorošenkovo čašo in staro slivovko!“

Vse ukaze so ta trenotek zvršili. Ali Mihael in Kozak Sreda se prestrašita, ko zagledata Dorošenkovo čašo. To je bila čaša — ogromna, srebrna, držala je dve četvrtki, znotraj je bila pozlačena, vnej pa prekrasno odičena z različnimi poluobokastimi obrazci.

Ali Zaporožec, veren svojej besedi, nij mogel svoje obljube razkaliti. Stresnil je glavo in tiho opazil: „Pa bodi, stara korenina!“

Gospod Bardak v svojo srebrno čašo iz velike medne banke nalije slivovke, podáde jo Zaporožcu in opomni: „Zbog junaške smelosti in srčnosti te čestim s to-le čašo, iz katere je pil slavni in hrabri hetman Peter Dorošenko. Moj ded je bil njegov asavul. Skupaj sta bojevala sè zloglasnim Bruhoveckim in prokletim Mnogogrešnim — da bi ja zemlja bruhnila iz sebe! skupaj sta pokorila Poljsko in Tatarina; a ko je bila Jasno mogočnega vsled Božje volje sila primorala, da je udal se svojega sovražnika moči in zapustil Čihirin, poslovil se je od svojega asavula in podaril mu je na spomin svojo čašo. Tej čaši je v našej domovini ime Dorošenkova čaša, a nobenega gosta ne počestimo s tem, da bi mu jo dali v roko. Izpij, hrabri vitez, in zdravstvuj.... A kako bi te ne pozdravil ta napoj, kateri, kar sam znaš,

Letom ne kisne,
Zimoju ne merzne,
Pered obedom ne sušit,
Posle obeda potušit!“

Škrbina sname čapko, hvaležno prejme drago čašo, vzdigne jo nad glavo, slavno pokriža se in z vzvišenim glasom opomni:

„Na tvoje zdravje, gospod ataman! in na zdravje tvoje beloroke hčerke in tvoje hrabre družine! tudi na lehki mir duši velikega hetmana Petra Dorošenka! Večen bodi spomin ná-nj na zemlji in nebeška kraljevina njegov delež, če prav nij zmérom glasoval sè Zaporožci!“

„Ali rajši reci — Zaporožci nijso bili zmérom z njim,“ — oponese gospod Bardak. „A da so glasovali z njim, ime Dorošenko bi slulo po vsem sveti, kakor sluje starega Hmelnickega ime, a Zaporožcem bi ne očitali, da so razbojniki.“

A Škrbina vendar nij vsadil se v to politiško opazko, temuč izpil je iz Dorošenkove čaše, da se nij nič oddehnil, napósled pa je obrnil se v gospodarja in opazil:

„Prosim, gospod ataman, ne daj take česti mojima tovarišema, sicer ja zgubodem kdé na cesti.“

Gospodar iz početka nij hotel ni slišati; ali ker je videl, da je Zaporožec zopet prijel za sabljo, zbal se je, da bi razpaljen vsled te pijače utegnol napasti mu družino, torej je rajši udal se.

Ko dâde še Mihaelu in njegovemu tovarišu — vsakemu veliko čašo pijače, ukaže, naj njiju torbi napolné z različnim brešnom, Zaporožcu pa je k sedlu privezal sodček pijače; napósled vse prijateljski poljubi in poprosi jih, da bi se ne ognili njegovega doma, kedar pojdejo nazaj.

„Pijanec bi krčmo, hajdamak pa bogatega Žida zgrešil laže, nego mi tvoj dvor,“ — opazi Škrbina, „Bog zna, gospod ataman! oglasimo se ti, koli miš holovi ne otkusit,*) in najdemo pri tebi morda beloročko. Zdravstvuj! Lepo se zahvaljujemo za kruh in sol, pa za pogoščenje! A zdaj, gospoda molodca, le brzo na pot!“ A obrne svojega konja in bistro oddirja, z njim vred pa zdirjata tovariša.

Takov je bil pojem o gostoljubosti v Ukrajini pred osemdesetimi leti, ko je Mala Ruska še sploh bila obraz patrijarhalne dobrodušnosti in surovega bojnega nravja; ko so mejni ukrajinski mogotci, da si nijso več oznemirjali jih Tatarji, vendar le še zmérom radi igrali z orožjem — in ko jim je bila ljuba vsaka prilika, o katerej so lehko dosti razpalili si nepokojna srca, ki nijso več hladila se ne z Lehi, ne s Tatarji, niti sè zloglasnimi jatami, vznemirjajočimi Malo Rusko po smrti Bogdana Hmelnickega — prav do hetmana Samolovića, in katere je Ruska bratovski pritisnila na svoje srce in jela krotiti jih sè svojimi evropskimi sredstvi.

V Hetmanščini je ta čas bilo tiho, mirno, kakor na pokopališči. Gluhovsko sodišče (tribunal) je lehko spalo v tej — nekedaj tako nemirnej krajini. Maloruski mogotci so s čašami ob srebrne podkvice svojih safijanastih črevljev rajši trkali, nego brenkali z orožjem; celó maloruski hetman, grof Rozumovski, živel je naj-

*) Ako bodemo zdravi.

več v Petrogradu, a hetmanska čest mu je na leto dajala 100.000 srebrnih rubljev.

Le zaporožka Sič, njene neštevilne naselitve, pa slobodo — ukrajinska naselišča, ki so imela vlastne pravice — in nijso odgovorna bila ni hetmanu, le ta so pričala nekaj podobnega Velikej Ukrajini na obeh straneh Dnjepra, če ne z razsežnim bojnim področjem, pa vsaj z vrelimi lastnostimi in s pogostimi tepeži, za katere nijso bila nikomur odgovorna. V Zaporožji je sodnija in vlada bila odgovorna koševemu in bojnemu svetovalstvu, v Ukrajini, to je: po slobodo-ukrajinskih naselitbah, pa je bil vsak posestnik, ki je v svojemu varstvu (enako ptujim vazalom) imel več ali menj naselnikov, navadno so jih imenovali poslušnike (kajti kmetijstvo je v Malej Ruskej začelo se stoprv 1764. léta, do tega časa pa je vsak naselnik lehko uklonil se kateremo koli gospodu, samo da sta se pobotala), — vsak posestnik je bil samosvojen vladalec, nij mu bila na mari nobena sodnija in z oroženimi močmí se je lehko po robi postavljal tudi polkovnikom, katerim so bile vse slobode poslušne le na videz, resnično pa so polkovniki sodili samo srednjo in nižo vrsto národa, vladali so le kozaški svet in bali so se prepirati z močnimi in samovladnimi fevdalnimi gospodi ali carju sporočati o njih samostojnem vladanji in o vzajemnih razporih, zató ker so sami gledé na svoje poslušnike, podrejence in slabejše sosede bili taki samosilnici, kakoršni so bili fevdalci, in ker nijso hotéli ruske vlade vabiti na svoj svét. S to pomočjo so le nekoliko časa mogli zavetovati nekedanje neodvisnosti senco, ki je večnemu poginu nagibala se v žrelo.

XVII.

Huda žalost je bila zopet polastila se Mihaela. Hudobni sen, ki ga je po noči mučil, in tistih dveh neznancev sumljive besede, katere je bil zvečer vjel, vzbudile so v njem zeló bolestne misli in skrbi. Vest, nemirna vsled krepkega prepričanja, oživila mu je celo vrsto bridkih očitkov, katerih je bil vsak, drug za drugim — trpkejši in trpkejši, in pahnila ga je v neogibno obupnost, ki v mladem srci leži poleg živih radostij in vse budečega vskipa.

Razmerjal je v svojej glavi ponočne sanje in ogledaval jih o svojem kesi in o žalosti, o njenem uplivu, pa prerokoval si najgroznejšo bodočest, ki je nenadoma njegovej obraznosti zatemnila tisti nevarni lesk, kateri zamaknene mladeniče k sebi vabi prijetno, kakor ogenj metulja, in bodočest se mu je pokazala, kakor vskaljeno morje, ki skriva ostro skališče pod kanljivími valovi, napolnenimi z groznimi strahovi, ki človeka lehko zanesó na kraj sveta mej ptuje národe, od kodar se nikoli več ne vrne k svojej družini.

Ker njegov duh ni bil ne po odgoji, ne po životnih okolnostih vajen zaprekam o zvrševanji svojih sklepov, niti vajen mirnosti o snitci vsakojakih neugodnostij in nevarnostij, ugasnil mu je takoj o prvem proroštvu trpke nesreče vès ogenj, zató se je

oplašil, ter nij mogel v sebi najti močí, ki bi mu bila razpihala oslabelo mladostno žrjavico.

Kaj pa zdaj čaka? Kedo sta le-ta skrivnostna neznanca? Kaj znamenujó te proroške sanje? Kaj napoveduje ta žalostna slutnja, ki buri njegovo dušo? Ali mu je rés odločeno, da pogine na ptujem? Ali se mu rés popolnoma uresniči razkačenega oče prorokovanje? Mihael se skloni nad grivo svojega konja, pogrezne se v te misli in jezdi poleg Zaporožca, a ne sliši njegovega razgovora, kateri je močno razgrevala izpraznjena Dorošenkova čaša.

„Brata, mi le blebečemo, pesni pa ne zapojemo nobene, kar ne pristuje junakom," — opomni Zaporožec. — „Bogme, v vašej Hetmanščini so se vse Kozaške pesni zmesile z babjimi pesnimi, da človek ne more lehko izbrati, kaj bi zdaj zapeli vsi trije. Tedaj o Vaničku Konovčenku zapojemo pesen, katero ima gospod Bardak tako rad. Nujta, pomozita, mladeniča!"

A ko je žvižgal stepni veter, ko so raztepali se Črnega morja valovi, začnè sè svojim krepkim moškim in olikanim glasom peti:

„To ne vihor po Čerkene doline hulaje,
Ne sizij orel jastrebóv haňaje,
Vdovičenko Konovčenko na voronom, kone rozježaje,
Mečem svoim jak bliskavka sjaje,
Treh Tatar-janičar z konej zbivaje,
Tohde šablju bulatnu opuskaje,
Kozakom licarstvo svoje vihvalaje,
Bezpečne po doline rozježaje,
Busurmanóv na smeh podojmaje.

To bezbožni Busurmani teje začuvali,
Napiloho Kozaka zaraz poznavali,
Bolše jemu polja huljati popuskali,
Od tabura kozackoho zaraz otbivali,
Hnevom božím tarančeju na Kozaka naletali,
Šabljami pistoljami smrtni rani darovali,
Tolko koňa kozackoho ne pojmali.

To dobrij koň do tabura pribehaje,
Po kureňam hulaje, hostrimi kopitami zemlju kopaje,
Smutno ržuči, Kozaka svoho viklikaje
To Kozaki teje začuvali, na dolinu najskorejše pospešali,
Bisurmanóv od tela kozackoho otbivali,
Šabljami, podolkami suhodom kopali,
Ivasju Konovčenku mohilu visipali,
V semi pjadni piščali hremali,

U suremki žalobno vihravali
Slavu kozacku vihvaljali.

Poljahla kozacka molodecka holova,
Jak od vetru na stepu tráva;
Slava ne vmrè, ne poljaže,
Licarstvo kozacke vsjakomu rozkaže.

Kozaci nijso bili še skončali pesni, ko nenadoma na razpotji, ki je pasalo majhno borovje, po katerem so jezdili, bliskneta dva jezdeca v rudečih županih in to trenotje zgineta za drevje.

Naši popotni so lehko spoznali, da sta le ta tista neznanca, katera so pri gospodu Bardaku videli, a Mihaela je ta nenavadna prikazen potrla tako, da nij mogel ni besede spregovoriti, uhajali so iz njega le nesoglasni zvuci.

„Kakova hudoba je ta človeka prinesla lè sem?!“ — začudi se Zaporožec. Sinoči nijsta hotéla prenočiti pri gospodu Bardaku, zdaj pa se potičeta le-todi okrog. Ali sta pamet zgubila, ker sta zablodila s ceste, ali sta kaka lakotnika? Po njiju obleki in po telesih poznam, da nijsta iz Zaporožja.“

Ko pa mu je bil Mihael razodel svojo izkušnjo, zamislil se je Škrbina, a po malem času globokega premišljanja se je pomenljivo maloruski oglasil: „Eh!....“ Po tem glasi je še malo zamislil se, napósled pa je pristavil: „Tedaj, gospoda molodca, to sta razbojnika. Dokler je Škrbina z vama, ne bojta se ni hudiča. Star volk se ne dáde kaj lehko v past vjeti. Jezdimo nekoliko urnejše.

Da bi prevarili skrivnostna ogleduha, krene Zaporožec nekoliko vrst na levo s prave ceste — in svoja tovariša odpelje po temnih stranskih potih, katerih je jedva kedaj dotaknilo se konjsko kopito, po — pustem lesi in po jarkih, kder vès pot nijso srečali ni živega bitija.

Na večer so zopet prijezdili na vozno cesto, katera pa nij držala na jugozahod, kjer je Hadač, temuč na ravnost k vhodu v gosto lesovje, ki se ob Vorskli razprostira sto verst daleč, na desnej strani so mu tačas rekali les Barmin, na levej pa Lošicki bor.

Kozaka se nijsta brigala za napačno stran svojega pota, temuč jezdila sta za svojim vodnikom in krepko verovala, da ja pripelje na pravo cesto, a kmalu so prijezdili reki Vorskli do nekega potoka, ki je bistro gnal se črez sklon dolgovrstnih višin, sezajočih od severja na jug in na enej strani začetnic rekama: Doncu in Udam, na enej pa rekam: Pselu, Vorskli, Merli, Orelu in Samari.

Ta potok, v naročji hladnej senci stoletnih dobov, šumel je zamolklo po svojem žlebu in dovrševal je otožni obraz lesu, ki je na razsežnih vršinah šepetal o večernem vetru. Z visokega brega na breg, ki sta bila bogata z orehovino, nihče ne bi bil prišel, da nij bilo čéz-enj nerodnega mostu iz smrekovih debel.

Jedva so Kozaci bili sredi mosta, kar spredaj in zadaj začujó žvižg, a ta trenotek jih zastraži mnogo oroženih jezdecev.

O škrlatnej svitlobi zahajajočega solnca, prodirajočega drevju gosto vejevje, zagledajo v tej množici tista neznanca v rudečih županih — in njih prvi čin je bil ta, da so sablje izdrli na brambo.

„Mirujte! Ne branite se!“ — kričali so ná-nje iz množice. „Oddajte sablje in vdajte se z lepa!“

„Kaj?!“ — začudi se Škrbina. „Da bi Sičevec sabljo zavrgel in vdal se prvemu potepuhu, ki ga sreča?.... Vrag vzemi vaše duše, če vam ne dádemo tobaka, kateri boste še v peklu čikali. Mahajta, po njih, mladeniča, zaporožki!“

Ali predno je izgovoril svoj ukaz, užé je bila Kozaka Sredo silna roka zatela zadaj, Mihaela pa je nekoliko jezdecev delilo od Zaporožca. Zaporožec se je hrabro boril, a nij pomislil nij, zakaj, — boril se je le zató, da bi se bil iztrgal, čudovito ročno je odbijal mahl aje, ki so kar vsipali se ná-nj. Srce je imel mirno, nij čutil ne strahu, ni hudobe.

Ali kakor je rastla njegova hrabra bramba, tako je vnemala se jeza sovražnikom, kateri so ga, kar je podoba kazala, hoteli živega zajeti — a po kratkem časi je na plečih čutil hud udarec, ki je takoj oslabil njegove roke prodkost in moč.

Škrbina je čutil, da se ne bode več dolgo časa mogel braniti, a gotovega zajetja neprijetnost se je stoprv zdaj do céla pokazala njegovej obraznosti. Zaklel se je srdit na svojo onemoglost, zgrabil je sabljo z obema rokama in začel z njo mahati na desno in na levo stran, a s tem svojim praznim razvnetjem je sovražnikom dal priliko, da so polastili se ga.

Mihaela je bil izdal kes, izdala bila žalost največej obupnosti, zató je z radostjo pozdravil to nenadno nevarnost. Nij slišal nikakoršnih zahtev, naj se vdáde, temuč izročil se je popolnej pozabi na život, in sklenil je, kakor je bilo kazno, da se ne probudí iz te pozabe. Zaman je sovražnik trudil se, da bi ga zajel. Strašen je bil o svojem razvnetji, njegovi težki udarci, katere je spremljal divij krič, nijso dali odbijati se. Zaporožec je brezi orožja zábil na svojo okolnost, gledal je besnega mladeniča, kateri je o svojej groznej brezmiselnosti ognjenih očij, v roci z dolgim mečem, gorečim — kakor blisek, podobnejši bil te šumne propasti mogočnemu „geniju“, nego smrti pokornemu bitiju. Sovražnik se nikakor nij mogel vsuti okrog njega, zató ne, ker se je bil oprl mostu na ograde. Ali prav to zavetje se mu je promenilo v pogubo. Ker je silno nagnol se konj, ki se je bil vspel vsled v glavo zasekane rane, strle so se omostnice — in Mihael je z visokega mostu z golo sabljo odskočil v temno propast, katerej po dnu je šumel bister potok. Zaporožec je vskriknil in sklenil roci. Vsa množica je prestrašeno odstopila in mirna bila nekoliko časa.

Iz propasti se je o padeži slišal zamolkel buh, zedinjen s podaljšanim stokom, naposled pa se je vse strnilo sè sogalsnim šumom bistrega potoka —.

„Prokleti Antikristi!“ — vskrikne Škrbina; „ko bi vas bil satan vzel vse kmalu rajši, nego da ste vsmrtili takega mladega Kozaka!.... Kedo ste? — ali ste ljudjé ali pošasti, in kaj zahtevate od nas?“ —

„Sàj zvéš!“ — zadere se kruto eden rudečih županov.

A vse konjištvo je odbesilo dalje, zaločenca pa so imeli oba v svojej sredi.

Po takovej nenadnej in strašnej pogubi mladega Mihaela nas morajo druge glavnejše osobe te povesti zanimati bolj, nego Zaporožec, zvlasti — ker je sam tako malo skrbel za svojo osodo. Za tega délj popustimo na nekoliko časa neuganjeno zagonetko, kakovi ljudjé so se polotili naših junakov, in vrnimo se k milej Katarini in k njenej čestitej teti.

XVIII.

Da-si je teta Tetana Ivanovna ljubeznjiva bila in da-si je skrbela, da bi bila milo bitije v svojem domu bodrila z vsakojako mogočo zabavo, vendar-le je Katarina bila tako žalostna, da nij mogla svoje trpkosti tajiti njenim — vse opazujočim očem.

Teta Tetana Ivanovna je prestrašila se, ko je drugega dné bila zagledala Katarinino bledost in očí — izbuljene vsled samega joka; ko hitro pa je pokazala jej néžno usmiljenje, zaupljivo je Katarina razodela jej, zakaj žaluje.

„Aj, hčerka moja!“ — vskliknila je teta Tetana Ivanovna, ko je bila zvedela njé srčno izpoved, „pač ne véš, zakaj žaluješ. Jaz sem menila — Bog zna, kaj je pripetilo se ti; takemu joku se vdajaš, a zakaj? — zaradi ubogega stotniča! Jaz pa nijsem plakala, ko mi je bila pred tridesetimi leti protopopa Blakitnega hči pregovorila bunčuškega dostojnika! No, tačas bi bila pač znala za kom jokati! ali ti, prepeličica moja, rajši poklekni pred svete obraze in pet potov se pokrižaj, da bi te Bog znebil ga. Ali nijsi ti, hvala Bogu, v vsem polku prva deva? Tebe poiščó taki mladeniči, da bode veselje videti. Oh, hčerka, to déla tvoj mladi razum! Tudi jaz sem se bila prenaglila sè svojim Stepanom Stepanovičem, kakor s Kozaci na torh. Menila sem, da bode polkovnik, ali (daj mu Bog nebeško veselje, sàj nij bil sam kriv tega) umrl je in zapustil me asavuljo! Le potrpi, Katinka, jaz ti najdem ženina — bogatega, dostojnega, in človeka — krasnejšega, nego je tvoj Mihael Čarnišenko.“

A popolnoma preverjena, da je Katarino potješila sè svojim razjasnilom, zbeži Tetana Ivanovna v kuhinjo — k svojim kuharicam, zató da bi bile urnejše.

Katarina je znala, da je užé kasno žalovati zbog te prevare, a sklenila je, da potrpežljivo počaka, da se oča vrne, zató da se tem popreje znebode svarjenja tetinega, ki je srce žalila jej sè zagotovljanjem, da Mihael ni vreden nij dobre besede. Ali minola sta še dva dneva, polkovnega sodnika pa le nij bilo.

Četrtega dné Katarina poprosi in Tetani Ivanovni razodene, da bi jo odpeljala v Hamalejevski samostan; ali Tetana Ivanovna bi bila gotovo rada še delj časa uživala navzočest svoje ljube sorodnice, torej je izgovorila se njenej prošnji z obljubo, da pošlje posebnega posla, zató da pozvé, kde je zvlasti ta čas sodnik, ali je v Hamalejevki ali v Voroneži.

Predno je mej svojimi delalci temu važnemu potu našla ugodnega sela, predno je na pot poslala ga in spremila, minolo je bilo štiri in dvajset ur. A sel je gotovo o tej priliki obiskal vse svoje sorodnike, brate in botre, živoče v Voroneži, torej je zamudil se tam tri dní, napósled pa je vrnil se petega dné vès zaspan na svojem vozičku, kateri je konj sam, ker je pot bil znan mu, privlekel v hutor, in prinesel je glas, da sodnika nij ne v Hamalejevki, niti v Voroneži.

Neizmerna je bila Katarinina žalost; poprosila je zopet, da bi jo teta odpeljala v Gluhov. Ali Tetana Ivanovna zdaj nij imela voza, zdaj so konji bili taki, da nij bilo mogoče odpeljati se, kedar bi bil kedo rad. Kedar je bilo treba odpeljati se v bližnje mesto, navadno je tri dní popreje ukazovala, da morajo prirediti voz in ogledati prepržne potrebnosti. A kedar je teta Ivanovna sklenila, da obišče kateri daljnejši samostan, vzela je poljskemu delu takoj iz početka pomladi najizkušenejše umeteljnike: Doroša, Kazjuka, Evtuha in druge take, a résno jim je ukazala in na tanko naročila, da morajo prirediti voz in vse druge potrebnosti, teta Tetana Ivanovna pa o velikem šumu, škripu in kriči nij odpeljala se popreje, nego stoprv po dveh mesecih, — da, časi vsled svojih ukazov in prirejevanj še poznejše.

Ta ljubeznjiva navada se je vzdržala (to opominjam mimo grede) do denašnjih časov in maloruski mogotci so jej verni v vsej patrijarhalnej čistosti in svetosti.

Za tega délj je Katarina morala svoje osvobojenje iz zajetja odložiti še na nekoliko dní. Ali neka nenadna okolnost je vrnila poprejšnji mir zbeganemu in nenavadno bistroumnemu Dorošu, Kazjuku in Evtuhu, kateri so bili užé zamakneni v leseno, pleteno bričko, razveselila teto Tetano Ivanovno, Katarino pak pahnolo v tem veče gorjé.

Služnik, ki ga je bila teta poslala v Hamalejevko in v Voronež na poizvedbo, ko se je drugega dné bil probudil in ko je bil poklican in je stopil pred strašno Tetano Ivanovno, katera ga je za lase potipala, — služnik je povedal, da mu je v Voroneži stotni ataman razodel, da je polkovni sodnik spustil se v Hadač za Mihaelom Čarnišem in gospoda atamana poprosil, da bi udomačil Katarino, zató da bi pri teti Tetani Ivanovni ostala do njegove vrnitve. Po vsem tem je svojej povprašujočej gospé povedal, da je gospod ataman précej tistega dné sela poslal k Tetani Ivanovni z glasom vred, selu pa da je ugodnejše zdelo se, ka svojej želji vstreže, torej je zašel v krčmo dve vrsti daleč od hutorja Tetane Ivanovne in tri dní pil tam. Ko pa ga je napósled bil nekij drug

Kozak pripeljal domov, odgovoril je svojemu gospodu, ki ga je bil povprašal, ali je vse sporočil Tetani Ivanovni, da je vse vredil. Potlej pa to nij bilo več na mari atamanu, dokler nij prišel sel iz hutorja.

„A mene je prav satan zapeljal v izkušnjavo," — pripovedal je dalje verni služnik Tetani Ivanovni. „Ko sem iz Voroneža bil na poti v hutor, zagledam, da je nekij človek z dvema voloma vred vstavil se pred krčmo .... Morebiti ga Tvoja Milost pozná ...."

„Kaj še, potepuh ti!" — skoči mu Tetana Ivanovna v besedo, „ti méniš, prokleti požeruh, da vsakedo pomni krčme tako, kakor jih pomniš ti? Nu, a kaj je bilo s tem človekom?" —

„Nu, sàj sem povedal Tvojej Milosti, vstavil se je bil ta človek pred krčmo. Menil sem: to je kakov znanec; to je menda, če me očí ne motijo, čumak*) Potilca! „Bog te pozdravi!" — „Pozdravi te Bog!" Beseda dá besedo, stopiva v krčmo. Nu, iz početka sem menil: enkrat ni nobenkrat, sàj je prijetno! a navlekla sva se bila tako, da sam ne znam, kako sem prišel na voz."

Tetano Ivanovno je bila tako razveselila polkovnega sodnika prilizljiva zaupnost, da ne, da bi bila zbog pijanosti okregala svojega posla, temuč prinesla mu je stekleničico perčakovke, katera je bila ugodnejša njegovej pijanosti in ljubša, nego vse na sveti.

„Aj, gospa, Ti si usmiljena!" — vsklikne razveseljeni služnik; na vsem sveti ni take gospé, kakoršno imamo mi."

„Pa še boljša bi bila," — opomnila je Tetana Ivanovna in vzdihnila, „ko bi moj Stepan Stepanovič ne bil umrl le stotni asavul. Ali kaj? Bogu se je zljubilo, ustanovil mu je mejo, katere ne more lehko prestopiti človek. Nu, idi Arhip, pazi in najbolj se varuj pijače, če ne, Bog zna, da ti hrbet napletem tako, da se ne ganiti ne bodeš mogel!"

„Kaj, gospa," — začudi se Arhip odhajajoč, „ali je užé kedo videl, da sem se kedaj opil?!"

Tega dné zvečer je bila k Tetani Ivanovni prišla neka starka — vsa zavita v črn plašč, da nij v očí nij bilo mogoče pogledati jej; le po zgrbljenem telesi in po drhtečem glasi je človek lehko sodil, da je stara. Tetana Ivanovna je iz početka bila zeló prestrašena, ker je bila poprosila, da bi šla z njo v posebno sobo, kder nikogar nij, ali izpametila se je in ker je radovednost gnala jo, uslišala je njé prošnjo.

Blezu celo uro sta sedeli zaprti v osamelej sobi, a ko sta bili prišli iz nje, žarel je Tetane Ivanovne obraz vsled same radosti, starka pa je kar brž zginila.

„Dej, Katinka, kako Bog zdaj pa zdaj pošlje radost ubogim zapuščenim in žalujočim dušam," — opomni teta svojej ljubki in skrivoma ozré se okrog. „Ali znaš, kedo je ta baba, ki je bila pri meni? To je neka valaška ciganka, jako vešča prorokinja, katera zná vse, kar se kdé na sveti godí. Ta mi je pove-

*) Čumaci so domači vozniki in beretalci v Maloruskej.

dala, da moj sinovec, ki je mene – ubogo udovo okradel, užé dva tedna bolan leží — pa tega, Katarina, nikar ne povedi nikomur — po dveh tednih gotovo umrje in vse njegovo imenje bode vsled dedščine moje. Potlej stoprv se bodem po robi postavljala tem bahačem, keteri se zdaj v ubogo udovo asavuljo ni ozreti neté! Ali čaki, to še nij vse, ljuba moja prepelicica! Jaz imam na jezici še neko malenkost, katera te bode tješila bolj, nego bi te kateri-si bodi čepec (haube), a smijala se bodeš in hehetala bodeš, kakor divja kozica! Le poslušaj! Jaz sem poznala, da je vedeževalka modra, a menila sem: dádem jej petak, naj ugane, katerega ženina bode dobila moja prepelicica. Kaj meniš, Katinka? — pa tudi, kedo bi se bil nadejal? Uganola je in pripovedala, kakor bi bila iz knjige čitala: „Jutri pred večerom pride bogat ženin, pošten, ponosen!“ Jaz nijsem mogla strpeti, torej povprašam: „A kak dostojnik!“ A povedala je — o, da bi Gospod Bog rés dal to — povedala je: Kakov dostojnik“ — dejala je — „več, nego polkovnik. „Ljuba moja! menila sem (razodevljem se ti), teta je stotna asavulja, a neč....?“ —

O tej besedi je utihnila. Katarina obledí in omahne jej v nesvesti v naročje.

„Ljubi Bog, hčerka moja, Katinka!“ — vskrikne prestrašena Tetana Ivanovna. „Kaj se ti je pripetilo, prepelicica?“ A ker je videla, da nje krik ne probudí Katarine, položí jo na posteljo, sama pa odide po zdravilno stekleničico.

„Zdaj pa imate, kar pravi stara prislovica!“ — opomni in dáde poduhati jej leka. „Česar je preveč, to je kvarnó. Kaj potrebuje deva tako znamenitega ženina? Sàj še oblazní, predno bode poroka. Jaz, hvala Bogu, nijsem bila taka, ko sem se možila; stara sem bila blezu trideset let, a mirno sem učakala znamenitega ženina, to bitije pa je staro stoprv sedemnajst let, a ima ženina, kakor kaka hetmanska hči!“

Tetane Ivanovne vsemu dopovedanju, s katerim je mučila svojo sorodnico, da bi se ne bila preveč vdala veselju (ta dobra ženska se je resnično bala, da bi deva utegnola pred svatbo oblazneti), njenemu dopovedanju je Katarina odgovarjala sè stanovitim molčanjem, napósled pa je dejala, da je bolna in rada bi torej sama bila.

„Bog te obvaruj, Katinka!“ — vsklikne Tetana Ivanovna, „kako bi te mogla pustiti samo? Slabo bi čestila tvojega oče vrednost in malo bi te ljubila, ko bi te o takej okolnosti popustila samo. Upokoji se in zábi na nekoliko časa svojega ženina. Ali ne čutiš vročine v glavi? Jaz ti na sence položim ledu.“

Katarina se je težko obranila ledu, sklenila je, da bode molčala in poslušala Tetane Ivanovne besedovanje; po nekolikih minotah je zaprla oči, kakor bi bila trdno zaspala.

„Hvala Bogu!“ — opomnila je Tetana Ivanovna; to jo potješi.“

Odšla je prirejevat, da vredno sprejme gosta, ki je vedeževalka napovedala ga.

Drugega dné Katarina nij ganila se iz svoje postelje, trdila je, da je zeló slabo jej. Teta je nij mogla potješiti.

Pred večerom je rés napovedani ženin prijezdil na dragem konji drago oblečen, s seboj je imel dva služnika, ki je eden bil v zaporožkej obleki.

Teta Ivanovna ga je sprijela z vredno čestjo.

„Vstani, Katinka,“ — kriknila je in prihitela h Katarini, „ženin je prišel!“

„Nečem ga videti,“ — odrekla je Katarina in obrnila se v zid.

„Kaj, blaznica?!“ — vsklikne teta vsa zmóčena, „kaj? ali ga nečeš videti? Ali pa znaš, neumnica, kedo je tvoj ženin? To je prvi bogatin v vsej Hetmanščini, Križanovski, katerega je car odbral za brigaderja.“

„Naj se razkadí sè svojim bogastvom in sè svojo dostojnostjo vred!“ — vskliknila je Katarina. „Jaz ga nečem videti, jez umrjem o prvem njegovem pogledu vá me.“

„Moj Bog!“ — kriknila je obupno Tetana Ivanovna; „gotovo je oblaznela! O, kako sem jaz abotna! Zakaj jej nijsem ledu pokladala na sence!“

Ali da-si je Tetana Ivanovna bila vsa zmóčena, vendar-le je zbrala vès svoj um, vrnila se k gostu in trudila se, da je kratkočasila ga s prijetnim razgovorom, povpraševala ga je, s katerimi mogotci v Petrogradu je znan in soroden, in da je bila različno zgovorna, pripovedala mu je stare povesti o dragocenosti hetmanskih dvorov in o razkošji nekedanjih maloruskih bogatinov. O tem pa je premišljala, kako bi o svojej skrbi mogla pomoči si, po katero babo bi poslala, da bi brž ozdravila Katarino. Križanovskemu je povedala, da je Katarina malo bolna, ali upa, da jo drugega dné razveseli s to čestjo, ka bode videla znamenitega gosta.

„Take okolnosti, sàj sami znate, često nadlegujó deve pred poroko,“ — pristavila je s posebnim nasmehom. „Jaz sama, ko sem bila še deva, obledela sem nenadoma, Bog zna, zakaj; človeku se prsi ožé, ogenj in zima spreletuje človeka ob enem. A ko sem bila poročena, vse je, hvala Bogu, srečno zibnilo.“

Križanovski se je nasmijal njenej očitosti in jel je pripovedati jej, kako se je bil seznanil s polkovnim sodnikom, katerega je, kar je sam povedal, od davnih časov čestil zbog slavnih činov njegovega deda; kako je bil v njegovem domu, kako so mu srčno stregli, kako mu je sodnik zagotavljal svoje prijateljstvo in Katarino vnemal, da mu je lastnoročno stregla.

Teta Tetana Ivanovna je vse to poslušala z veliko radostjo in obrazila si je, kako ustreže sodniku, ker takega ženina ne izpusti iz svojega varstva in zasnubljenca pripelje k oltarju! ali svatbo, menila je, slavili bodo stoprv po pribodu sodnika samega.

Drugega dné, kakor vsled kakega čaralstva, prikažó se v Katarininej sobi zrkala, ki so ta čas v Malej Ruskej bila predmet

posebne krasote; na mizi so ležali različni darovi — jako dragi, do polovice je miza bila pogrnena z drago šarenico; okna so bila polna samih cvetic, razstavljenih v bogatih posodah.

„Gledi, prepeličica moja! gledi, preljubeznjiva moja hčerka!“ — vsklikala je Tetana Ivanovna vsled same radosti vsa zmóčena; „to vse je ženin dal tebi iz Hadača pripeljati! Da, ti bodeš v njegovem varstvu — kakor kaka kraljica. Pogledi, kakove dragocenosti so to, kake verižice so na mizi!“

Ali Katarini so se vse te dragocenosti zdéle, da so napolnene sè smrtnim strupom. Bala se jim je približati se, — da, bala se je pogledati jih, — bala, da bi jej hudobnega Križanovskega peklenske čaralnosti zmele glavo. Spomnila se je na tisto povest, da nobena ženska ne more ustaviti se njegovej silnosti, in pritisnila se je še krepkejše k steni na svojej postelji.

Ko Križanovski zvé to, zeló je bil na videz nemiren, ali jasnil si je Katarinino bolezen vse drugače, nego je skrbna teta mislila si jo.

To potrjuje le-to: ko je Tetana Ivanovna bila na nekoliko minot zginila v kuhinjo, odšel je Križanovski neutegoma v Katarinino spalnico, stopil k njenej postelji in z odločnim glasom opomnil: „Čuj, mila Katinka! Jaz poznam tvojo samoglavost, tudi znam, da bi tvoj oča nikoli rad ne dovolil, da bi se pozakonila z menoj. Ali jaz menim, da znam take trdoglavke, ki so meni neposlušne, krotiti tako, kakor moj kočijaž pokorí konje. Kar ti zdaj pridovedam, to je resnica. Druge ženske sem ..... iz samega razkošja, ali tebe imam rad, s teboj se pozakonim. Kar se tega tiče, smèš biti mirna. Da pa tvojo neljubost do mene zmanjšam in da ti vnamem veselje, da se brž pozakoniš z menoj, razodevljem ti, da tvojega jagnjička Mihaela ni več na sveti in da je tvoj oča v mojej pesti v Hadači v ječi. Krivičijo ga, da je pogubil Mihaela, da-si je Mihaelu neka druga roka bila odločena, da ga umori. Ali je tako, ali tako, če hočeš svojega očo osvoboditi britke osode, to je v tvojej moči. Dajem ti ta dan, da se premisliš. Jutri bodem kaj drugega mislil. Ali znaj, da te nihče ne otme moje hoje za teboj. Tvojega oče prijatelji bodo moji prijatelji, a kder meniš, da najdeš zavetje, tam najdeš tudi vrv.“

Po teh besedah se je obrnil in urno je odšel.

XIX.

Katarina se nekoliko minot ni ganila nij na svojej postelji. Zbog samega strahu je jedva pomnila, kaj je Križanovski bil povedal jej. Ali ko je zopet v svesti bila si in ko je videla svoje nesreče vso velikost; ko je obrazila si očino nesrečo in svojo, poželéla je, da bi se osvobodila, a takoj po tej želji je posijal jej žarek zdravilne nade, ki redko kedaj zapusti človeka.

Nestrpno je čakala in pričakala noči, a ko se je bila preverila, da vse v domu spí, tiho je vstala iz svoje postelje, urno

— o mesečini, ki je vso njeno spalnico razsvitljevala sè svojim mlečnim žarom, oblekla se, a — če smemo verovati povesti, ko je odhajala iz spalnice, nij mogla odreči se ničemurnosti, da ne bi bila pogledala se v veliko jasno zrkalo. Znam naprej, kaj od svojih prijateljic dobodem za te poslednje besede, užé zdaj vidim strašno jezo in tudi užé zdaj se zagovarjam: Milostive krasotice! nečem biti zavetnik resnici tega razodetja, nečem preiskavati vašim nežnim srcem tajnih kotov, ali slišal sem, ne samo enkrat, take, kateri so rajši, nego jaz, mej vašim — tako imenovanim — krasnim spolom, — slišal sem jih, da lepa ženska ne more zábiti svoje mičnosti, a o najtežih trenotkih svojega življenja, če prav nad gomilo svojega oče, svoje matere obupno sklepljе roci, vendar ne zanemarja svojega „zanimljivega" telesa, in ko joče, vzdiha in jaduje, vendar-le ne zábljа svojih krasnih nežnih rok in lepo rudečkastih prstkov. Pa naj je to — kakor koli, da pa je Katarina pogledala se v zrkalo, to nam zagotavlja povest, in pristavlja, da je bila do céla zadovoljna sè zrkalom, zrkalo pa je bilo zadovoljno z njo.

Tiho, varno je stopala in prišla na vrt in hitela k poslednjim vratom, da bi skózi-nje pobegnila na plano.

Ali stoprv približala se je bila jim, užé je začula nekovo hrščanje; ozira se okrog sebe in zagleda Kozaka, skritega v senci na vrtu, sedel je in spal — naslonen nazaj na vrata. Glavo je imel skloneno na prsi in z desnico je bil oprt na karabinko.

„To je lisičjega Križanovskega stražnik," — menila je Katarina in pobegnila je proč. Prišla je še k nekolikim izhodom, ali vsi so bili trdno zaprti in zastraženi.

„Kaj bi človek učinil o takem slučaji? Ali bi se vrnil in, kakor kaka žrtva, čakal, da ga ta nesramnež osvobodí njegove osode? —

„Nikakor ne," — opomnila je sama sebi; objame naj me rajša smrt, nego ti! Zakaj bi žalovala zató, če utegnem zapustiti svoje življenjo?" —

„Mihael ne živí! Mihael ne živí!" — pozopetila je s tihim glasom, oprla se na visoko stopnjico in sklonila je glavo.

Ali nobena solza se nij utrnila jej iz oka še — po vesti o njegovej smrti, kakor bi bila gotovost o nesreči bila zatopila jej čutje. Le razum je bolestila sè svojo nesrečo.

„A oča?" — povpraša se, ko je bližala se ribniku, kateremu je na enej strani namesti više ograde — voda bila meja. „A kaj oča? Videl bode svojo hčer rajši v grobu, nego Židu v pesti, v oblasti čarodejcu, nepoboljšanemu grešniku!"

Po teh besedah je hotela planiti v vodo, ali njé oko zagleda ladijico, privezano k bregu. Sicer Katarina še nikoli nij bila zaupala se ni najizkušenejšemu brodniku, ta pot pa je brezi vsakojake obotave stopila v čolen, prijela za veslo, močno uprla se z njim v breg in ladijico odrinila po vodi.

Čutila je nenávadno radost, ko je videla, da se ta zaničljivi breg od njé, kakor vsled kakove čaralnosti, oddaljuje z nežno teto, sè strašnim Križanovskim in z njegovo spečo stražo vred.

Ali zopet se je strah polastil je, ko je ladijica bila o prvem sunci šinila daleč od brega, pa je vstavila se in nepremično je stala na mirnej vodi, v kateri se je hutor narobe obrazil sè svojimi visokimi dimniki in drevesi vred. Ni znala vesla voditi.

Po nekolikih minotah tega strahu se Katarina odloči, da si zopet pomore s tem neumljivim orodjem. Kako se je preplašila, ko je bila zaveslala, pa je ladijica sè svojim spredkom obrnila se in ležala je v prvem razmerji.

„Moram veslati tudi na drugej strani," — menila je Katarina, ki nij ugasnila jej duševna svest.

Poskusi — ladijica pluje naprej, ali ko zopet zaveslá, jame se zopet v hutor obračati. Nevedoma Katarina veslo prenese na drugo stran, a njé radost je bila neizrekljiva, ker ladijica nij bila le obrnila se od strašnega brega, temuč ker je bila naprej pognala jo.

Zdaj stoprv je umela tega dela uredbo (mehanizem), začela je ročno veslati zdaj na desnej, zdaj na levej strani, a da-si to nij bilo po pravilih ribiškega brodništva, vendar se jej je zdelo, da je velika umeteljnost. Sama sebi ni verovala, da je ta blagodejni vspeh na doslé — njej še neprijaznem življi njenih telesnih močij izvor, temuč menila je, da izhaja iz neumljivega upliva neke više močí.

Kako sveta se je zdéla jej ta noč! kako krasni so bili za vodo ti višnjevi vrti, posuti z belim cvêtijem in naobraženi v vodi! kako krepčajoč je bil zrak o oddaljenosti od teh strašnih ljudij, ki so jo tako neusmiljeno mučili!

Ob hutorji je sezal ozek zaliv, ribnik se je zavijal na desno stran in raztezal po odprtej ravni; na njegovej nasprotnej strani so se ponašali vrtovi in Voroneški stolpi. Katarina je ladijico obrnila na to stran, ali stoprv zapeljala se je bila za vrbovo goščo, užé je njena ladijica zadela ob drugo ladijico, kder je sedel Tetane Ivavovne stari ribič, Prohor Božko po imeni.

Čudno je bilo to, ker Katarina nij kriknila vsled samega strahu, ko je videla, da ta snitek utegne uničiti njé trud; ali starega Boška strah nij bil manjši od njenega.

Oplašen starec svoje veslo odloží in poblagosloví se z velikim križem, katerega celó Antikrist ne bi bil strpel, in z drhtečim glasom opomni: „Gospod! Gospod!" — drugega pa ni zinil nič.

Božko je užé popreje nekoliko potov videl Katarino in govoril z njo, ali njena nepražna obleka, po plečih razpušeni lasje, nenavadna rudečica, katero je mesec večal sè svojo svitlobo — in večala duševna razburjenost, najbolj pa je večal jo ta čudoviti snitek o polunoči na vodi — vse to je Katarino njegovej lehkovernej obraznosti promenilo v povodno boginjo, o katerih národ zna mnogo povestij.

Neumljiva lastnost je to, da je o nevarnostih najtopoglavejši človek časi čudovito predrzen in da se o takih prilikah v najbojazljivejših dušah kaže nenavadna samosvest, katera se prav takemu človeku zdi, da je kake više moči upliv. Katarina je bila uganola, zakaj se je Prohor Božko prestrašil, za tega délj je njegovemu vprašanju: „kedo si?“ — z važnim glasom odgovorila:

„Jaz sem Nedelja.*) Stražim ribe, ki se zdaj razveseljujó in kaznujem tiste, kateri se drzovitijo, da jih preganjajo celó o nedeljah!“

„Oh, usmili se me, ne uniči me — ubogega grešnika!“ — vskliknil je Prohar Božko in del roci na prsi.

„Idi, kamor hočeš,“ — rekla je Katarina; — „ali če se ozreš nazaj, ali če bodoče sedem dní komu povéš, da si me videl, ne prikaži se več na vodo!“

Katarina je bila srečno všla Božku in stopila na breg. Na bregu se je nekoliko pomudila, da se je oddahnila, da si je zdaj drago bilo jej slehrno trenotje.

Ker se je bala, da bi utegnoli prignati se za njo, sklenila je, da pojde v Voronež po pustem polji; nij bilo strah je, da morebiti sreča kako plenečo zver, kajti človeška divjest je v njej bila zatrla pleneče zveri vsakoršno pomenljivost.

Pot je bila jej težavna. Na mnogih krajih je morala stopati v globeli in navzgor lezti po vijugastih okrajih, — morala je iti skozi gosto grmovje več potov, časi pa je brodila po hladnej močvirnici. Napósled, po dolgem trudu, prišla je do Voroneža. Nebo je užé začelo bilo rudeti na vzhodu, ko je pridihtela k Voroneškim vratom. Ko je bil Kozak na straži zagledal jo in vidil njeno nenavadno hojo, njé tekave očí in obleko, ki je bila raztrgala si jo v trnji, vstavil jo je in povprašal, kedo je in zakaj tako rano ide v trdnjavo.

Katarina sklene pred njim svoji beli roci in s prošnjim glasom vsklikne: „Kaj ti je do mojega imena?! Le ozri se vá-me, jaz sem nesrečna. Spústi me v trdnjavo. Pleneča zver me nobena nij vstavila, ali si ti krutejši?“ —

Živa Katarinina prošnja je bila omamila Kozaka, da nij znal, kaj bi odgovoril njenih očij neodbitnej moči, — da, kakor senca, tako je šinila mimo njega. Čitatelju se morda senja, kam so Katarinini brzi koraci ubrali pot. Nij poznala svojemu oči vernejše prijatelja, nego je bil stotnik Čarniš. Nij dvomila, da mu ne bi žal bilo, ko bi vse svoje imenje moral žrtvovati, da bi le svojega prijatelja osvobodil, a ker nij do céla znala njegove okolnosti, hotéla je, da mu brž pové žalostno novico.

Nerednost, zmóčenost, katero je bila našla v njegovem stanovališči, iznenadila jo je. Vrata so bila odprta, kakor vselej, na

*) Praznoverni Malorusi menijo, da različne bolezni, — da tudi nedelje in prazniki počlovečjeni hodevajo po sveti in kaznujó tiste, kateri delajo o prepovedanih dneh.

dvori je prekucnjenih bilo nekoliko miz in stolov; domu je polovica bila požgana, ostalina pa je stala, kakor kaka žalostna podrtina.

Da-si je bilo zgodaj zjutraj, vendar je stotnika Čarniša našla užé po konci, kajti vsled nesrečnega dogodka, ki je bil zmotil njegov razum, zgubil je dan, zgubila noč svoj upliv ná-nj. O nekej priliki je o polunoči s ključarjem Semenom vred hodil po dvori in iskal Mihaela; časi je po dnevi sedel k svojim letopisom in dal si nažgati svečo, trdil je, da ne vidi, razjasnila se mu je malo pamet le takrat, kedar je ključarju Semenu posrečilo se, da je njegovo pozornost obrnil na kako zgodovinsko pesen, ki je žalostno pel jo in z banduro spremljal. Ali starega stotnika duša je o takih prilikah bila tem otožnejša, ker čutil je o njih popolnoma svojo nesrečo.

Ko je bila Katarina stopila v znano hetmansko sobo, katera je po skrbi ključarja Semena zopet bila takova, kakoršna je bila poprej, stal je stotnik Čarniš pred podobo Bogdana Hmelnickega, sklanjal glavo in nekaj govoril sam sebi. Pri nogah mu je spal ključar Semen, razprečen po gol'h tleh. Katarina je bila prišla le h koncu Čarniševega razgovora.

„Kaj?!“ — opomnil je — „Jaz sem oča, a zató sem oča. Moja beseda je Božje kazni beseda.... Nihče — Čarnišem vse rodovine nihče nij pregrešil se tako hudo, kakor on. Kaj meniš, stari Hmelnicki, hetman — zaporožki, oče — Kozaški! Kaj mi ti porečeš? — A kedo si ti?“ — povprašal je in obrnil se v drugo podobo, „kedo si ti, ker tako pomenljivo gledaš stotnika Čarniša? Hetman Dorošenko. Ne sveti tako strašno sè svojimi očmí! Kaj? Ali sem ga krivično prekel? Proč iz moje sobe! Ti si bil iz početka mogočen hetman, iz početka si se, vrag vedi, kako ruval za Ukrajino, a potlej, kedo je kaznil jo, zató ker tebe nij poslušala? Nikar se ne mráči tako! ne gledi vá me s takimi levjimi očmí! Semen, odnesi ga iz sobe ta mi je vzel Mihaela!“

Ključar Semen je urno vstal, po svojej navadi pogodrnjal: Pomni, gospod, kralja Davida, sè stene snel podobščino in odnesel jo v drugo sobo. Stotnik Čarniš je molčal in spremljal ga sè svojimi očmi, a zdaj stoprv je zagledal Katarino, ki je pri durih stala in zavzeta svoje očí vpirala vá-nj. Ali stotnik Čarniš ne — da bi jo bil pozdravil ali česa povprašal je, temuč stopil je k njej in izgovoril jej iz pesnij kralja Salomona neko vrstico.

„Dej, jaz sem zeló nesrečna,“ — opomnila je uboga deva, „sàj mojega oče najvernejši prijatelj ne pozná Katarine.“

„Ali Katarine?!“ — začudi se stotnik Čarniš, „da, to je Katarina, to je turtur mea carissima!“

A objel jo je tako vroče, kakor lastno hčer.

Ker je Katarina videla, da je stotnik Čarniš zmóčen, nij znala, ali bi mu razodela, ali ne, zakaj je prišla. Ko pa je poljubljal jo in ko se je zdelo jej, da je zbral vès svoj um, povedala mu je svojo nesrečo, zamolčala pa je Mihaelovo smrt.

V stotniku Čarniši je zavrela jeza, ko je bil zvedel, da je sodnik v ječi.

„Kaj!“ — vskliknil je in začudil se: „ali so Židje in Lehi zopet v Ukrajini?! Tedaj si ti, oče Hmelnicki, zaman bojeval celih deset let?! Ali je zopet prišla k nam tista prokleta „unija“, — zopet, kakor o Nalivajku, Pavljuku in Ostranici?! Hej, Semen! krvni moj brat! daj mi konja, ki bode letel črez lesove in črez gore! daj mi sabljo, s katero je bojeval moj prednik — Pavel Čarniš za Zbaražem! Jaz nečem tega, da bi Židje v najmu imeli pravoslavno cerkvo! Jaz nečem tega, da bi nečisti duhovni jezdarili od naselišča do naselišča in pravoslavni národ oskrbljali sè službo Božjo! Jaz nečem tega, da bi krvoločna Leška zver nas cvrla v mednih ponvah in Kozake varila v kotlih. Semen, priredi mi konja, bistrega, kakor je veter bister, in ognjenega, kakor je plamen....“

Sedlaj, sobe bulanoho, mene voronoho,
Hej, virežem vražih Ljahov, het što do odnoho.

Ker je pesen bila razpalila stotnika Čarniša, zabil je na Katarino in zmóčen dalje pel to-le:

O jak stisne Kozak Nečaj koňa ostrohami,
Za nim Ljahov sorok tisjač z holimi šabljami!

Povernuvsja Kozak Nečaj vod brjami do brjami,
O postaviv vražih Ljahov u čotire lavi,

Oj jak vozme Kozak Nečaj od bašti do bašti,
I stav Ljahov, vražih sinov, jak snopiki klasti,

Povernuvsja Kozak Nečaj na praveje pleče,
A vže z Ljaškov, vražih sinov, krov rečkami teče.

Povernuvsja Kozak Nečaj na levuju ruku,
Neviskočit Nečajev koň iz Ljaccoho trupu!

„Ljubi moj ded!“ — opomni Katarina solzna in prime ga za roko, „zdaj nijso Lehi na vrsti.“

„O kom pak govoriš?“ — povpraša Čarniš.

„Mojega očo, polkovnega Gluhovskega sodnika, zajel je Križanovski, mojega očo Životovskega, stotnika Čarniša p r i j a t e l j a.“

„Ali prijatelja?!“ — začudi se Čarniš in stopi nazaj. „Kaj je dan denes na sveti prijateljstvo, ker otroci zapuščajo lastne oče?“ —

„Otroci zapuščajo lastne oče,“ — pozopeti in vzdihne ključar Semen, ki je kakor kaka prikazen, v temnem kotu sedel na kupu knjig. „O, gospod, pomni kralja Davida!“

Ker je nesrečna Katarina videla, da je tudi poslednji up

mrknil jej, izročila je svojega oče osodo Božjej volji in mislila je le to, kako bi sama obvarovala se Križanovskega. Molčala je in zapustila Čarniša in njegovega ključarja, urno odšla po Voroneških ulicah in nemirno ozirala se na vse strani, ali ne oprezujó kdé hudobnega Križanovskega posli.

Za Voronežem, pri Makavskej cesti se začénja brezova gošča, Levade po imeni. Čem dalje ideš od Voroneža, tem pustejša je ta vesela in svitla goščava, temni jo hraščina in smrečina, napósled se stéče v nepretrgano vrsto lesov, ki se razprostirajo po velikem torišči in tam pa tam prominjajo v dremljoče borovje. Le-todi, po teh jasnih Levadah je bežala Katarina.

„Če je moja osoda tako nesrečna," — menila je, „da se ne smém nadejati, da mi bi kedo pomogel ali zavaroval me, pa naj se godí z menoj po Božjej volji! Pojdem v to neprodrljivo lesovje, pa naj me volcje raztrgajo in medvedje rajši, nego da bi bila gnjusnega Žida Križanovskega žrtva."

Tù jo zapuščamo v naročji divjih lesov, zvlasti — ker je užé čas, da pozvemo, kaj se je zgodilo z veselim Škrbino in z njegovim molčečim tovarišem.

XX.

Škrbina je nekoliko potov poskusil, da bi bil razgovor začel sè svojimi zmagalci, ali ni njegova vprašanja, ni zbadljive šale nijso mogle zmotiti njih resnega molčanja. Rotil je njih oče in dede zaporožki, ali ker je videl, da tudi s tem pomočkom ne more zmoči njih „stoičnosti", polotí se jezno svojega tovariša.

„Ti si prava sreda!" — opomnil je, menda je bil vrag ukazal ti, da idi lovit čaplje, ko bi oba bila morala biti oprezna. Da imaš v svojej razumnej glavi le trohico več možganov, vrag te pozoblji, a zdaj znaš, kakega junaka sva zgubila!"

„Hvalim za dobro voljo," — oponese Sreda; „meni življenje še ni mrzko, da bi drugim na prid zabljal samega sebe."

„Eh, modra glava — ti! življenje ti še nij mrzko! Kako se zdiš, da si samo vá-se zaljubljen! A Bog zna: o veselji bi te ne maral z vso tvojo hrabrostjo vred ne — ni za dobro kupico medu ne! Ta pot, ko je Mihael.... oh, prerodil bi se bil v čudovito vrednega Zaporožca! ta bi bil, da je treba, lehko bil takoj kurenni ataman!.... Naj je njegov delež nebeška kraljevina! Naj tamkaje uživa same varenike in pampuške v smetani, naj vse pije iz takih kupic, kakoršna je Dorošenkova čaša!...."

„Slavno se je vêl pokojnik," — govoril je Škrbina dalje po kratkem molčanji; „kedo bi bil menil, da je takov junak! Da imam svoje samokrese nabite, zvedele bi te gluhe glave, kako zna Martin Škrbina streljati!"

O tem je skrivnostna jata globoče in globoče zahajala v les. Večer se je približal, nebo se je stemnilo, ogromni hrasti so se zdeli, da so o temi še enkrat viši.

Jata popusti na levej strani véliko cesto, raztroji se in dalje odide po pustih, ozkih stezah, ki so kmalu delile se, kmalu stekale za drevjem.

Po nekolikem časi so na desnej strani zaslišali šumečo vodo. Kozaka sta menila, da ideta nad bregom potoku, ki pere njiju nesrečnega popotnega tovariša.

Po polurnej težkej ježi črez koreninje, čez štore in po jarkih, ki so jih bile izjedle pomladne vode, prijezdili so na majhno ravan, pokrito z redkim grmovjem in ležečo kraj širokega bajraka, kateri se je zdel, da je propast brezi dna o svitlem meseci, ki je vstajal za lesom in ne prodiral še v njegovo globino.

Tega bajraka desna stran, kder sta bila naša Kozaka, spuščala se je strmo navzdol in rastlo je po njej mehkolistnato drevje — brezovo, lipovo in orehovo. Nasprotni breg pa se je sè svojimi golimi kamenenimi grudami vred navpično vspenjal iz temnega dna in stal je nekoliko sežnjev visoko nad ravni svet.

Na tej višini, na razločnem nasprotji v primerji z drugo stranjo, stalo je neko poslopje, katerega človek nij mogel dobro razlikovati o mesečini. Dalje za goro so vstajale blede sence gozdnega površja, ki je čaralno delila ga priroda sè svojo nenavadno mičnostjo.

A o tem, ko se mi motimo s temi natančnostimi, spustila sta se naša Kozaka žlebu v globino, kjer je na dnu bila ravna, široka plošnjava, ki se je, kakor kaka tiha reka, vila mej dvema različnima bregoma in objemala je z raznimi vpogami pusto goro, da je bila podobna nepristopnemu otoku.

Ta pusta gora, pokrita z brazdami in ovenčana s cvetočo prirodo, podobna je bila gnjusnej potvari sredi smehljive družine; kak résen puščavnik bi ne bil mogel najti lepšega prostora, kder bi bil postavil si samostan, tù bi bil lehko nenehoma pred očmi imel obraz brezi zemskih mičnostij.

A mojih junakov glavi se nijsta motili s takovimi mislimi. Kozak Sreda je bil težko zamišljen; mislil je na svojo mater. Ali mati zna, kdé je zdaj? ali njeno srce čuti nepričakovano gorjé, ki utegne zadeti njenega sina? Ali rés vse njegove dobre namere ostanó nezvršene? ali ga rés umoré ti razbojniki?“ —

„Nikakor ne,“ — tješil se je, „Bog je usmiljen in pravičen, materinska molitva sina otimlje morske globočine.“

Ta bogočestna misel je oživljala njegovo srce in neka hladeča slutnja mu je pričala, da nij še vse zgubljeno. Z vrelo zaupnostjo je poljubil obrazec, viseč na njegovih prsih, to je bil materin dar na odhod, in tiho je molil na svojem sedlu.

Kar tiče Zaporožca, ta tudi o tej priliki nij bil njegovih čutov družnik. Sàj ni imel nikogar, da bi bil žaloval po njem, njemu je bila Sič — mati, a Velikij Luh — batko. Njegov surovi, divji duh je bil už̌e davno raztrgal vse nežne zveze z ljudmi, združil se je z divjimi Dnjeprskimi stepami, kder se je več, nego dvajset let tepel s Tatarjem in boril z grozno burnostjo Črnega

morja, tega svedoka (priče) njegovim neštevilnim nevarnostim. Njemu je užé toliko potov smrt gledala v oči, pahnol je svoje življenje v njeno odprto propast toliko potov, da si je lastil pravico, ka smé biti na tem sveti, in da je ménil, ka je njegov život neka posebna milost čudovite osode. Podoben je bil srečnemu igralcu, kateremu po mnogih igrah nij žal, če katerikrat zgubi. Škrbina je gledal na svoje življenje, kakor na kaj tujega zunaj svojega področja. Vsled svoje izkušenosti, ali prav za prav: vsled svoje navade je često videl smrt in prišel do takih nastopkov, do kakoršnih prihaja moški, kateri je sam sebi večni duh in zaničljivo ozira se na vse promine in nesreče.

Malo mu je na mari bila bodočest. Miloval je samo Mihaela. Ko pa je tudi ta čut bil na nekoliko minot pomiril se v njem, izročil se je osodi, katera ga je o marsikaterej priliki izpeljala iz najobupljivejših okolnostij, skrbela ga je le večerja, ki bi ne mara ne bila še prišla mu na misel, da je s kakim svobodnim delom motil se.

„Ali veste — kaj, gospodje molodci?“ — povpraša svoje zmagovalce z najgorkejšo dobrodušnostjo; „ali je naša pot še dolga? ali bi ne bilo boljše, da zakurimo ogenj in zvarimo kaše? A jaz bi vas počestil z neko slavno pijačo!“

Ta hladnodušnost je o njegovej nevarnej okolnosti bila tako čudovita, da se neznanci nijso mogli zdržati smeha, a eden njih se je razveselil tako, da mu je z roko pokazal na kameneno goro, ob katerej so jezdili, in opomnil: „Kmalu pridemo na mesto.“

A kmalu so prijezdili na širok travnik, ob katerem so na dvéh straneh razstavljeni bili zeleni griči: bajraku desna stran, travniku tretja stran je bila zaslonjena sè skalnato goro, četrta stran pa je edinila se s čisto stepo, katera se je o mesečini zdéla, da nij obzora nijma in da se v neizmernej daljavi staplja sè širnim nebom.

Doslé Kozaka, jezdeča gori ob oznožji, nijsta videla poslopja na njej; ko pa prijezdita na travnik, takoj se jima pokaže obraz, ki bi bil celó umeteljnika prevzel sè svojo lego in z divjo krasoto.

Baš na kraji, kakor gora na dalje, stal je štirioglat stolp, vrh mu je bila starost razglodala in vrata je imel široka, njih obok in strani so užé rušile se.

Na obeh straneh sta razmerno stala manjša okrogla stolpa, ali priroda jima je kljubu človeški zidalnosti (arhitekture) ostrim lastnostim — dajala drugo podobo. Eden se je zdel, da je jako star, in trava je rastla po njem tako, da bi človek lehko bil veroval, ka je kak ogromen surov slop, da ga nijso izdajala razbita okna in na luknastej strehi ohranena rtasta oblika. Eden pa se je zdel, da je močnejši, a vendar bi bil rad svojo okolnost zamenil z okolnostjo starega brata. Kraj vrha, na katerem je stal, odvadil se je bil o nekem neznanem slučaji in popustil je celo tretjino njegovega temlja sè svojimi izbuljenimi in kljukastimi kameni vred, da je visela nad strmino — visoko pet sežnjev. Po-

doba je kazala, kakor bi se bil ta nesrečni stolp držal le debelega zidu, ki je edinil ga z velikim stolpom, in kakor bi vsako trenotje bil hotel z vso svojo težo zgrmeti na dno globokega bajraka. Ni vejica bršlina, ni grmiček brezovja nij rastlo v njegovih pustotnih razpokah, kakor bi bilo bršlinovje in brezovje čutilo njegovo nevarnost.

Na tem prostoru je strma gora nekako nižala se. Mlado zelenje, to je bilo nekako veselo tega in ponašalo se je po njej vsakojako grmovje in drevje, ki se je odlikovalo o meseci, o njegovem žaru, in čaralno je ogledavalo se mej vstajajočim kamenjem.

Gora je zdaj pa zdaj vendar le bila tako strma, da so jezdci morali lazíti raz konje, zató da so mogli priti k vratom te trdnjave ali tega samostana, kar je oboje tisto, kajti o davnih časih je vsak samostan, izročen pogostim sovražniškim napadom, moral tudi trdnjava biti v pomejnih krajinah Male Ruske.

Cesta navzgor je bila posuta z opečjem, a zgol s kosci, drobile so opečje pogoste ježe, a mej kosci je bilo rušje apnenega ometa. Tam pa tam so še poznali se ostanki starih stopnjic na opečji, na temljih iz glinastih plošč; tam pa tam so po strani ob tem vhodu bili ostanki nekedanjih temljev, na katerih so morda stali prednji stolpi in zidovi, ki so bili nizke ograde o streljanji. Izpod njih so zijale poluzasute odprtine, vodeče gotovo v podzemske hodbe. Vse je pričalo, da je ta trdnjava uže dolgo časa bila brezi ogledništva in da je izgubila mnogo svoje prvotne podobe.

Uže sta zdaj naša popotna trdnjavi pri vhodu. Odidó po starej sobani in pridejo v trdnjavo.

O mesečini zagledata veliko dvorišče, gradil ga je sesut, star zid. Ob njem je bila vrsta nizkih poslopij z majhnimi okni vred, pred njimi pa je bila vrsta zasajenih dreves.

Vse to je o prvem pogledi bilo do céla podobno samostanu ali gradba sredi dvora je nekako kljubovala tej dozdelnosti. To je bil širok, a nizek stolp, ograjen sè silno zobatim zidom, za katerim je bulela kupla, nad kuplo pa je na dolgem drogi plapolalo žolto znamenje z naobraženim mečem iz z mrtvaško glavo. Nekoliko ozkih, visokih, ostro obokanih oken, pa brezi razmerja je bilo sem ter tjà razstavljenih po zidu in jasno razsvitljenih, a skózi-nje je iz stolpa slišal se mnogih glasov različen razgovor. Vhod v stolp je bil odičen s težkim, nevkusnim pročeljem na močnih slopeh, ki so pri stopnjicah opirali se na široko ravan, deset stopnjic višo dvorišču od površja — in obložena je bila z glinastimi plošami. Na pročelji je bilo surovo lepno delo — baš to znamenje, ki je bilo naobraženo na praporu — meč in smrtna glava.

Rudeča župana popustita tovaršijo na dvori, sè svojema zaločencema vred stopita na visoko predstopnjišče, pogovorita se nekaj tiho mejusobno in oba odpeljeta v veliko, z nekolikimi svetilnicami razsvitljeno sobo; njé stene nijso imele nobene druge olepšave, nego orožje in razmerno razobešeno železno oklopje.

Ta obraz, ki je kazal se Kozakoma, ugajal je jako izlakotovanemu Zaporožcu, kateremu je, kakor vsem njegovim tovarišem, navzočna dobrota bila draža, nego bodoča prednost, in ki je bolj skrbel za čašo dobre pijače in za dobro večerjo, nego za svojo osodo. Prišla sta bila, kakor nalašč, k večerji.

Sredi sobe, okrog dolge in široke mize je po raznosti sedelo blezu petdeset osob čvrstih obrazov, nenavadno velikih brad in v razno pisanej in ohlapnej obleki, in baš njih je bil ta razgovor, ki se je malo poprej slišal na dvorišče.

Nekoliko jih je svojo pozornost obrnilo na prišlece; drugi pa so pridno delali sè žlicami, z noži, s kozarci in s čašami.

Eden rudečih županov Kozaka popusti v koti v sobi, stopi k moškemu v operjenej čapki, — k moškemu, ki je sedel prav konci mize, poljubi mu obleko in roko, nizko prikloni se in pokorno vstopi z daleč, roci položí na prsi — in čakal je, zdelo se je, vprašanja.

Ali predno zvémo njiju razgovor, moramo površno ogledati to važno osobo, ki je do céla vredna, da so ná-njo pozorni moji čitatelji.

Konec mize, kder je ta moški sedel, ta konec je bil prazen, da bi na vsakej strani lehko bile sedele po tri osebe. Ta okolnost je takoj o prvem pogledu razodevala neko višo dostojnost, katera njegovih tovarišev okrog mize nij svobodila, da bi se mu bili približali.

To misel je še bolj potrjevalo pred njim razpostavljeno srebrno posodje, težko delo, drugi pa so pili in jedli iz mednih, sviničenih, steklenih in glinastih posod.

Tudi njegova obleka se je odlikovala s posebno dragocenostjo in nij bila do céla podobna maloruskih gospodov kroju. Laže bi bil kedo menil, da je Turek, ko bi ne bil tega izpodbijal velik zlat križ, ki je visel mu na prsih.

Za njim sta dva služnika stala v rudečej obleki. Eden je držal belo otiračo, eden pa srebrno umivalnico. Poleg vseh teh znamenj, ki so očito pričala, da je načelnik to, zanimalo je očí najbolj ogromno razmerje njegovih udov in resni, molčeči pogled, s katerim je bil zamaknen v svojo večerjo.

Star je bil, podoba je kazalo to, blezu petdeset let. Globoke brazde sè zakrivljenimi vpogami na njegovem temno rudečem, jako polnem obrazi so pričale ostanek nezmogljivega trpenja, ki je vjedalo ga vse žive dní. Velike mokre očí so mu izpod gostih razmršenih obrvij gledale nekako divje, a vès njegov obraz je imel izraz posebne čutljivosti in resnosti. Kazno je bilo, da je vsako trenotje gotov, ka izza širokega pasa potegne kinžal in plane na žrtvo, na katero koli. Ali vendar nihče nij obračal ná-nj svoje pozornosti; vsi so le mejusobno razgovarjali se. To je bilo dokaz, da so užé vajeni te njegove résnosti.

Čakal je rudeči župan, da ga povpraša načelnik, — čakal je — poslušen vshodne ponižnosti obredu. Gospodar vprè vá-nj

pogled, vsled katerega bi se bil kedo drug vès stresnil; on pa je mirno strpel ga, roko del na čelo in na srce — in opomnil: „Jasni ban!*) solnce, ki nas ogrévaš! rad položim pod tvoj meč svojo krivično glavo. Jaz sem ti ranil srce! tvoj sovražnik je poginil, ali njegove glave ne zagledaš na svojih vratih.“

O tej vesti se stresne ban, kakor bi ga bil kedo polil z vodo; zganó se njegovega obraza osorni živci, nosnici se mu razširiti, kakor konju, razpaljenemu o begu, ko vá-se potegne zraka in ko se dvigne, da bi preskočil propast, — in divje očí so se mu ta trenotek napolnile s krvjo.

„Pès! ljuti zmaj!“ — zakričal je z besnim glasom, „kako je poginil? Povedi, pès, kako je poginil? Govôri, m o r e!**) dokler ti krvave vrane jezika ne izkljujó! Kakor gotovo sem zdrav, ne prizanašam nikomur! govôri, pès! govôri, vražji vnuk!“

Ker je bil prerazpaljen, sam nij vedel, kaj hoče, in ker nij znal, da je služnika omamil sè svojim grmečim glasom, ter da ne more odgovoriti njegovemu vprašanju, razbesilo ga je njegovo molčanje.

„Mi smo bili na mosti, kar sem bil obljubil tvojej veleèestitej Milosti,“ — odgovôri napósled rudeči župan. „Most se je podrl, a o n je s konjem vred padel v vodo.“

„Padel je! sàj sem znal, da bode to tako, pès, vrag, prokleti zmaj! Živega potrebujem, ne mrtvega! Tvoja glava bode jutri krvava na mojih vratih namesti njegove! Naj nijsem zdrav, jaz se ne žrtvujem nikomur, vražji vnuk!“

„Jasni ban!“ — opazi nesrečni župan, „ne jaz, temuč Bog je učinil to tako. Tù sta dva njegova služnika pred tvojimi jasnimi očmi.“

„B r e!***) pès! Ali služnika? Dva njegova psa, reci, vražji sin! Jutri bosta njiju glavi o solnčnem vshodu viseli, tvoja glava pa bode o poludne krvava čepela na vratih.“

XXI.

Kozak Sreda se je stresnil o tej krutnikovej grožnji. Nekako nečutljivo omamljen se je sesel na tla baš na tem prostoru, kder je stal, oprl se s hrbtom na zid in z obema rokama prijel za glavo: nij znal, kdé je in kaj se godí z njim.

Ali Zaporožec se nij skladal z njegovimi čuti ni ta žalostna trenotja. Nij mu bil na mari ni divji ban — in nijsta ga brigala vodnika; stopil je k junakom, sedečim okrog mize, in priljubil se jim je sè svojim smešno dobrodušnim obrazom, sè svojim kratkočasnim vedenjem, prikupil se jim je sè svojo — vse presiljave

*) Ban je v Srbskej knez.

**) Tako Srbi radi krikajo.

***) Tudi tako krikajo Srbje.

svobodno prijetnostjo v občevanji z drugimi — v kratkem časi tako, da so mu radovoljno prostor dali mej seboj.

Ko se je potješila banova besnost, ki je vsem bila sè strahom zavdala, obrnil je ná-se občo pozornost in zavzetost zbog svoje hladnokrvnosti, vsled katere nij maral nikogar, temuč kar polotil se je jedil pred seboj.

Podoba je kazala, kakor bi bil gluh bil in kakor bi ne bil slišal smrtne sodbe, ali kakor bi bil videl, da se mu bliža smrt, pa da je zató jedel, kolikor je najhitrejše mogel, kakor pred odhodom na kako pot.

„Ali si slišal, kaj je ban rekel?“ — povprašajo ga sosedje in podrezajo v rebra, da bi bili probudili njegovo pozornost, ki je prezamišljena bila v nekaj.

„Slišal sem,“ — odgovoril je, pa nij očij obrnil sè zaporožke žlice.

„No, ali slišal? Le do jutri bodeš še živel!“

„I, vsaj bode enega malopridneža menj na sveti,“ — odgovori mirno Škrbina, kakor bi bilo na vrsti bilo kaj takega, kar se nij njega tikalo.

„Či vmreš, či povisneš, raz mati rodila,“*) — pristavil je s prepričanostjo o resnici teh besed — s tako preverjenostjo, s kakoršno Turek moli alkoranove vrstice.

To je razvnelo tem veče zavzetje.

„Ali ti nij žal, ker se bodeš moral posloviti od svojega življenja?“ — povprašajo ga.

„Kaj je naše življénje?!“ — začudi se Zaporožec stoiški. „Prazen meh, v kateri liješ žganje in nabijaš varenike.“ A o teh besedah je z rokama in sè zobmi pridno delal tako, kakor bi bil rés meh nabijal.

„To je prvo,“ — govoril je dalje in grlo poplaknil si z dobro pijačo, ki je bil dobil jo v svojo roko; „to je prvo, dejal sem, a drugo je to: menim, da na onem sveti človeku ne bode hujše, nego mu je na tem hudo; pa naj kedo blebeče, kar hoče, jaz, bogme, o peklu zmérom takisto menim, da hudič nij strašen tako, kakor ga malajo, posebno tistim ne, kateri so z njim, če ne dosti, pa vsaj nekoliko.“

„Oj, ali si ti hudičev sorodnik?“ —

„Ne, a vendar sva prijatelja!“

„Sveti Duh bodi z nami!“ — vskriknejo poslušalci prestrašeni. — „Kedo je ta človek! — Pa kako si se sprijaznil z njim?“

„Čakite, dajte, da se malo pokrepčam. Mojej roci zdaj ne pristuje zaporožka sablja, da-si je dobro obvezana; za tega délj jo vendar zopet nameščuje nož, nameščuje žlica. — Morate znati,“ govoril je dalje po nekolikih minotah in silno trgal sè zobmi kos bravine, „morate znati: če prav na Siči ne živí nobena ženska, vendar-le je okrog Siča po naseliščih mnogo zimnih bivališč, kder

*) Mati je povila te, zató da umrješ ali da bodeš visel.

Kozaci živé družabno sè svojimi rodovinami, kajti vojevitih Kozakov je v našem Zaporožji le blezu 15.000, a da seštejemo pozakonjene Kozake po vseh zimnih bivališčih, ne mara bi jih bilo petkrat toliko. Časi je blizu Siča hutor, kakor sploh pravoslavno krščanstvo, biva ženka z otroki vred. Nujte, v takem hutorji se je narodil tudi našinec — Zaporožec Martin Škrbina, kateri se vam o tej priliki mnogokrat zahvaljuje, ker ste mu k svojej večerji priti dovolili. Moj pokojni oča, Doroš Škrbina, ta je v Siči bil kurenni ataman, ali o njem ne bodemo govorili le-tù; sprijaznil me je bil s hudičem on, ali prav za prav sprijaznila me je bila z njim njegova mati, tedaj moja nekedanja babica. Kako — to précej zveste. Moja babica je bila, da vam tako najboljše povem, velika umeteljnica v svojem babištvu. Ko hitro se je kakovo dete narodilo kateremu atamanu ali pisarju, ali tudi oči samemu, ali po domače povedano — popu, takoj so jej poslali k a l a č,*) vzeli s seboj jo in vozili s tako slavo, s kakoršno v Ukrajini vozevajo kako polkovnico. — Dolgo časa je pečala se z babištvom in napósled se je proslavila tako, da je bila znana po vsem Zaporoškem sveti, zaporožke krajine pa nijso majhne, z ene strani Dnjepra sezajo noter do potoka Orela, z ene strani pak prav do reke Jazmina in Buha. — Časi je h kateremu mogotcu odšla, pa je nij bilo več po dva meseca nazaj, sami nijso znali, kako bi jej bili stregli, nijso znali, kam bi jo bili posadili, tako so vsi radi imeli mojo babico. A narodilo se je bilo dete samemu hudiču. Pošljó po babico....“

„O, ho ho!“ — segne eden izmej poslušalcev lepo govorečemu Škrbini v besedo, „ali se hudiču tudi rodé otroci!“ —

„Ta je lepa!“ — začudi se Zaporožec, — „od kodi pa bi prihajali hudobci, da se ne rodé mladi hudički?! Sàj bi sicer užé davno pekel bil prazen, zató ker tudi gagajo; nekaterega ubije grom, nekaterega potolče našinec — Sičevec, če ga zaloti v kakem tesnem kotu, namlati ga tako, da ne prileze več do pekla. Ne igrajo zaman o božičnih praznikih, kako smrt pobija Iroda, vrag pa smrt, a Zaporožec vraga.“

„Nu, nu, tedaj se je hudiču narodilo dete,“ — opomnili so poslušalci in spomnili ga na pretrgano pripovest.

„Da, Hudiču se je bilo narodilo dete. Pošljejo po babico. Babica bi bila ne mara odrekla, ali nij vedela o ničemur, menila je, da jo kličó h kakemu bogatemu gospodu, ker kočijaž, ki je bil prišel pó-njo, nij bil oblečen nič slabejše, nego je kak asavul. Ide. Peljó jo v sobo, kakoršne še nikoli ni videla, kajti mi živimo vsi priprosto, kozaški, našinci nosevajo srebrne podkvice in sè zlatom okovane lule rajši, nego da bi stavili velike dome, sezajoče prav do oblakov. Da, peljali so jo v sobo. Vse je bilo čarokrasno odičeno. Babica je imela vsega obilo, jedla je in pila, kar je le srce poželelo. Tako je živela užé dva dneva, po dveh dneh pa reče gospodarju, da bi čas bil, ka pokličó botra, zató da dete po-

*) Pecivo iz moke.

nese k batušku.*) Ali opazijo jej: „Ne, babica, mi nijmamo tega običaja, mi ne nosimo detet k popu.“ — Ehe! ottaka lovis!**) Zdaj stoprv je babica spoznala, da nij zaman zapazila, ka mali novorojenec ima na nogah in rokah parkljice, zadaj pa repek. — Nekaj je vendar morala učiniti. Bala pa se je, da ne bi izdala se, da je to zapazila. Čakala je le, da jo izpustó domov. Desetega dné so jej vendar peklenščki dejali: „Zdaj, babica, utegneš iti domov. Idi v zakladnico, moramo ti plačati trud.“ Ali nje majhni novorojenec, da-si je bil še v povojih, vendar je užé znal govoriti; taka je ta vražja natora! Prime babico za roko in šepne: „Ne maraj zlatá, temuč naberi oglja.“ — Dobro. Idó v zakladnico. Nad durimi v zakladnici je visela nekova koža. Ko hudič pride do nje, dotakne se s parkljicem kože, pa oka. Babica gleda in tudi tako učini: dotakne se z roko kože, pa desnega oka — iz zgol radovednosti, kaj bode iz tega. — In kaj je bilo? Ko prideta v zakladnico, kazalo se je desnemu oku, da je oglje to, kar se je kazalo levemu, da so rumenjaci, a kar je levemu bilo oglje, to je bilo desnemu zlato. „Vzemi si, babica, zlata, kolikor hočeš,“ — rekli so hudiči. Ali babica nij opeharila se: nabrala je bila poln žep rumenjakov namesti oglja, pa nij spregovorila ni besede. Hudiči so le skomizgali z ramami, drugega pa nijso učinili ničesar. Rés je to: vrazi so časi poštenejši, nego smo mi ljudjé.“

„Nu, poslušajte, kako se je skončalo to. Ta prokleta koža je vendar-le sitnosti delala pokojnej babici. O nekej priliki je bila pri nekovem starešini na gostiji, a sedela je po starej navadi na čestnem prostoru. Na gostiji pa je bilo tudi mnogo drugih gostov. Pa kakor bi bila nesreča hotéla, pripetilo se je, da sta se dva Kozaka, nij znano, zakaj, razprla tako hudo, da sta jela pretepati se. Nihče ne zna, zakaj sta se zravsala; ali pokojna babica je sedela za mizo in z desnim okom zagledala, da se nekij hudiček zaletuje mej Kozaka, nenehoma v pesti stiska jima kmalu sablji, kmalu samokresa, da se na vse strani zaletuje, v uha šepeče jima in vsekako skuša, kako bi ogenj razkuril. Moja babica gleda, gleda — in kaj je bilo? Ta hudiček nij bil noben drug hudobec, nego tisti mali novorojenec; gotovo so ga bili poslali iz pekla, da bi malo po malo dražil dobre ljudí. Napósled ga ogovorí in povpraša: „Ali si ti, sinko, le-tù?“ —

„Da,“ odgovorí hudiček.

„Ali me vidiš?“ —

„Vidim.“

„S katerim okom me vidiš?“ —

„Z desnim.“

Stoprv odgovorila je bila babica, užé jo satanček udari po oku in izbije ga jej! Babica se zgrudi pod mizo in začnè kričati. To trenotje vsi planejo k njej: Kaj se je pripetilo, kaj se je zgodilo? Pogledajo, pa nij imela oka!“

*) Ko oči, to je: k duhovnu.

**) Tako ti počenjaš.

Vsi se jemó smijati in pripovedkarja nadaré z bodrim vriskom. Zaporožec se je sè svojo nenavadno zgovornostjo o nekolikih trenotkih svojim gostiteljem priljubil tako, da so ga radi imeli, kakor brata, a ni v enem izmej njih se nij vnela misel, da bi s tega sveta pregnali ga z neogibno smrtjo.

Celó temni ban je izpod svojih razmetenih obrvij vès čas tega pripovedanja gledal z nepremičnim okom, katero bi bilo vsakega drugega pripovedovalca zapeljalo v zadrego, ali Škrbina ni bil tako slaboten. Veselo je gledal svoje poslušalce, kakor bi ne bil mej njimi ni videl načelnika.

Morda se je ban čudil neumljivej pokojnosti na smrt obsojenega človeka, morebiti ga je bila prevzela ta nenavadna malomarnost do života, — malomarnost, katero si človek more jasniti le po mnogih pretrpljenih neugodah. Ali od kodi izvira ta jasna veselost, ta tiha dobrovoljnost, ta samoljubi izraz na obrazi? Srce, ki je razorano vsled mnogih trpkostij, ne kaže tako svoje životne hladnosti; njegova veselost je divja, njegova pozaba na život je strašna, o njegovem hehetu in stoku pojó tiste strune.

Ali so take ali take bile strašnega bana misli, to nam nij znano. Mi se ne drzovitimo, pa tudi nijsmo spretni, da bi sè svojim pogledom prodrli to mračno dušo. Dosti nam je do tega, da opazujemo njegovo vnenje početje, katero nam pomore, da nekov obraz sestavimo njegovej natori.

Ko je ban poslušal Škrbinino pripovedanje, pa tudi po splošnem smehu — ni prav nič promenil svoje resne vnenjesti, a v njegovem groznem oku se je obrazila nekova vdanost. Napolnil je srebrn okrožnik z boljšo jedjo, molčal in porinil ga od sebe, kolebnil je malo z roko, ter pokazal, naj ga dadé Zaporožcu.

Okrožnik je bil kmalu na drugem konci mize, a najbliži Škrbinin sosed, ki mu je bil podal svojega gospoda dar, opomnil je: „Jasni ban daruje tebi svoje mize užitek.“

Drug sosed Zaporožca udari na ramo in tiho opazi: „Nu, gospod Škrbina, nikar se ne boj ničesar, banu si se priljubil; živel bodeš še mnogo let.“

Ali Zaporožec nij slišal prav nobene njegove besede, kakor bi mu življenje bilo poslednja skrb. Vstal je potrebno čestito, pogladil oba plamena svoje brade, v roko vzel srebrni plošček in opazil: „Zahvaljujem se vašemu gospodu, ali — kakor vi rekate, banu za njegovo ljubezen. Vidim, da glave nijma natlačene sè slamo, torej zná, zakaj Martin Škrbina stoji. Mnogo potov sem na Siči imel to čest, da sem okrožnik varenikov ali šuljakov prejel z mize jasno mogočnega gospoda koševega; naj jih srečno uživa tam, kder je; a naši gospodje nikoli na mizi nijso imeli srebrnega posodja, razen čaš, ki so jih darovali kralji in carji, pa starodavne kupice. Zaporožci srebro obešajo na drage konje in župane, ali pa ga veselo tratijo v pogostih druščinah, pak jedel bi s ko-

rita, liš bi sito.*) Hvalim mnogo potov, kakor Lehi rekajo," — pristavi še in prikloni se banu nad mizo.

Pa ban prav nikakor nij odgovoril njegovemu priklonu. Ponosno je sedel in gledal ga resnih, nepremičnih očij.

Toda Škrbino, kazno je bilo, da je malo brigal njegov odgovor. Ugodil je čestito zaporožkej dolžnosti in vnovič motil se z jedjo in sè svojimi sosedi.

„A kaj, bratije?" — povpraša jih; „ganite se, kateri izmej vas je urnejši, in odvežiti od mojega sedla sodček. Počestim vas s pijačo, rés hetmansko! — Dolgo zdravje gospodu Bardaku; pošteno nas je počestil, celó popotnico nam je preskrbel."

Prinesli so sodček in pozdravili so ga z občo radostjo.

Zaporožec zavihne svojega — s krvjo pokropljenega župana rokala, vsem ukaže, naj izpraznè kupice in čaše, promeni svoj nalog, ker je bil gost, in najpopreje gospodarju, potlej pa drugim natoči Bardakove pijače.

„Čakite, gospodje molodci," — reče jim: — „brezi gospodarja nij, da bi začeli piti. Dajte, da zvršim svojo dolžnost!"

Po tem opominu sebi napolni veliko kupico, dvigne jo k višku in opazi: „Bratje! najpopreje moram napiti na pokoj duši tega junaka, ki je denes na mosti branil se — nič drugače, nego tako, kakor kak kurenni ataman. Eh, da ste videli, kako se je branil! vrag vzemi vse, ali dosti je!.... „Nu," — govoril je dalje in zmagoval se, da je zadržal solzo, „očito je, da to je tako moralo biti; kar je z voza padlo, to je propadlo. — A tedaj — na pokoj njegovej duši!"

Po teh besedah je umolknil. Nadejal se je, da vès zbor pozopeti njegovo napitnico. Ali kako se začudi, ko je okrog sebe plamikal z očmi in zapazil, da nihče ne drži čaše, ni kupice, da vsi oblačni sedé in bojazljivo gledajo svojega bana, banu pa — da se očí iskré in da se polné s krvjo.

„Vrag vzemi to!" — opazi tiho Zaporožec: „kedo bi bil veroval, da je moj Mihael tako dobro znan s tem mazepo?**) Nu, treba je dejanja: Skači, vrag, kakor gospod ukazuje. — Aj, vi — modre glave!" — vskriknil je veselo, „zakaj ste se napihnili, kakor mehovi? Ali nijste slišali, kaj sem govoril? Na zdravje velemogočnemu banu in vsej domovini!"

Kakor bi jih bila kaka čaralna beseda probudila, vsi so oživeli. Čaše in kupice so jim krožile nad glavami in radostno vriskanje se je razlegalo po sobi.

Hrumna beseda se je zopet razlila v široko reko. Le mračni ban je bil, kakor popreje, strašan in molčeč, kakor zverim gospodar mej raznokožnatimi poslušniki.

„Bratije," — opazi Zaporožec, ko se napósled spomni na Sredo, „nasitite mojega popotnega tovariša; zakaj bi za lakoto umrl, ker nij treba?"

*) Če prav s korita, da le do sita.

**) Mazepa je zločinec.

Ali mali Kozak jn zavrgel vsakoršno užitje. Sedel je zmérom takisto, držal se je z rokama za glavo in s komolcema podpiral ob koleni.

Ko je bil Zaporožec preveril se, da ga ne pregovori, dal mu je mir, in hotel je le nasvetovati, da bi napili slavnej zaporožkej Siči na zdravje in njegovemu jasno mogočnemu gospodu koševemu, kar ban vstane sè svojega prostora. Takoj po njem vstanó vsi poslušniki — in sobana je po dveh minotah bila prazna.

Ali Škrbini je malo bilo do tega.

Odide z veselo druščino vred na široko dvorišče, katero je razsvitljeval polni mesec, in kratkočasil je svoje družnike z neprestanimi šalami, sè zaporožkimi povestimi in pravljicami (anekdotami), začel je bil tudi plesati, skakal je in zviral se, kakor je le mogel.

Ko se je bil stoprv nekoliko potov zavrtel, prinesli so mu banduro, a takoj se je prikazalo nekoliko goslij, dud in bobnov.

Zaporožec poskoči vsled same radosti, ko zagleda svoj ljubi nastroj, na kateri je skoro najboljše znal igrati v druščinah na Siči; strašnega bana dvorišče je zdaj bilo podobno zaporožkej Siči. Škrbina je načeloval: na enej strani je imel godce, na enej pa nekoliko osob z Bardakovim sodcem vred; vsi so jeli plesati, odmev je dolgo časa odgovarjal njih pogostemu vriskanju in petiju, da je napósled sodček onemogel, sè sodcem vred pa da so onemogle tudi njih poslednje močí, roke so se godcem uprle, nijso hotele več igrati.

Le Škrbina je bil še na nogah. Motal se je na vse strani, vriskal je — neugodno svoje bandure strunam, motnih očij oziral se okrog sebe, in ker je videl, da nihče več ne pleše, da vsi, kakor na borišči, križema ležé na dvorišči, banduro zažene od sebe, sam razpreči se po hladnej travi in opomni: „Aj, modre glave! petdeset vas ne prepije le enega Zaporožca!“ Po teh besedah malo umolkne, obrne se na drugo stran in tiho opomni: „Žal mi je ubogega Mihaela! hrabro se je boril!“ O teh besedah je zaspal kot junak.

XXII.

Drugega dné, ko so vsi še spali, Škrbina vzbudí Sredo, kateri je, da si je zélo žalostna bila njegova duša, vendar-le jako počvrstil se sè svojim krepkim spanjem; rekel mu je: „Osedlaj, Kozak, svojega konja — in idi za menoj.“

Ker je Kozak Sreda trdno veroval v neizmerno Zaporožčevo moč, pohitel je, zató da je brž zvršil njegov ukaz, pa ni vprašal nij, zakaj in kako je to.

Zaporožec je molčal in peljal ga z dvorišča skozi vrata, užé znana mojim čitateljem. Stopala sta po vijugastej cesti navzdol, korakala sta pod razpraskanim stolpom, ki je razsipal se v globel, in krenila sta na ozko stezico kraj bajraka, podobnega tistemu bajraku, iz katerega so bili prišli popreje tistega dné in kateri je

vsled čudovite prirodne igre svojemu bratu bil podoben tako, da je gora ležala, kakor v zelenem kotlu, kateri je le sè strani škrbila stepa.

Ko prideta nekoliko stopinj globoče v lesovje, vstavi se Zaporožec in reče: „Zdaj, Kozak, zasedi konja in idi z Bogom. A le ne idi proti Hadaču, Bog varuj! Veruj besedam Sičevca Martina Škrbine, Škrbina ne zine nobene prazne besede.“

Kozak Sreda se spomni na sodbo gospoda Bardaka o Križanovskem — in sklenil je, da se bode vêl po Škrbininem opominu.

„A kam mi nasvetuješ, Škrbina, da bi šel?“ — povpraša.

„Idi, Kozak, naravnost, na slavno zaporožko Sič. Tam poiščeš Škrbinovski kuren, in v tem kurenu najdeš atamana Petra Škrbino, a ta Peter, če hočeš znati, nij nihče drug, nego moj starejši brat. K temu tedaj idi in le povedi mu, da je na zaporožko Sič poslal te Martin Škrbina, pa gotovo poskrbí, da ne umrješ za lakoto: sprejme in pogosti te tako dobro, kakor gospod Bardak. Ne bodi šlevast, sinko, in povedi tudi, da u tebja jest nénka starenka i sestra rodnénka, kakor je v pesni, in da bi rad šel v Tilihul do Ljami,*) ali kakor vi rekate — za Kozaškim dobičkom, da bi poskusil živénje, pa te odpelje v tak oddelek, da užé jeseni materi prineseš čapko rumenjakov, sestri pa kake Turkinje dragotino. Svetujem ti tudi, brate, ne oženi se v ptujej krajini, kakor se je oženil Ivan Konovčenko, kateri

Ponav sobe devku, Turkenu cužozemku,
U zelenoj sukne s belimi basanami.**)

„Kako pa najdem cesto na Sič, gospod Škrbina?“ — povpraša Kozak.

„Tako-le sinko. Takoj, kedar prideš dalje po tem poti, idi naravnost in ne kreni, Bog varuj, na stran. Ne daleč za lesom, ne mara kakih 15 ali 20 vrst od tù, mora biti Muravska cesta, ki drži iz Moskevska prav od mesta Tule baš do Perekopa. Kader prideš na to cesto, obrni se na desno stran. A ko pojdeš po tej cesti blezu vrsto daleč, ali prav za prav — poludrugo vrsto, prideš k rečiči Orelu. Tam se užé začenjajo zaporožki reduti, figure***) in zimna bivališča, tam ti vsak mladič pokaže, kodi je cesta na Sič. To je vès moj svèt, gospod brate! Da-si prideš mej modre glave, da-si bodeš razveseljeval se, kakor je treba — zaporožki, vendar nikedar ne zábi, da imaš staro mater, katera te je s poslednjimi groši odpravila na vojsko, kajti sodi, kakor hočeš, neka stara pesen zaman ne trdí:

Sčaslivi toj čolovek na svete buvaje,
Kotori ctít otca i nenki považaje.

---

*) Tako Zaporožci imenujó Mohamedanstvo.

**) Alegoriški — smrt.

***) Tako so imenovali smolnate sodce, postavljene drug na drugega, ki so jih zažigali, kedar se je sovražnik bližal.

„Kedo zna," — govoril je dalje in zamislil se — „morda je ubogi Mihael poginil za tega délj, ker ga oča ni poblagoslovil na odhod.... Nu, ali je to ali to, idi z Bogom in bojuj hrabro. Jaz se tù malo pomudim zbog svojih okolnostij. Da! skoro bi bil zábil! Če te Peter kaj povpraša o meni, le povedi mu, da gotovo kmalu najdem to, kar sem odjezdil iskat. Z Bogom, zdravstvuj!"

Po teh besedah svojega tovariša ga objame z očinskim čutijem; mladi Kozak ga tudi objame s čestjo in sè sinovsko hvaležnostjo, po vzajemnem objetji pa se razsebita.

Ko se Škrbina vrne v trdnjavo, svoje gostitelje najde zeló nepokojne. Vsi so skrbeli, kam je njih neprecenljivi gost zginil, a menili so, da je Zaporožec zibnil, — menili so to tem krepkejše, zató ker je bil v konjaci popustil svojega vranca. Njegov popotni tovariš nij brigal nikogar. Ali nenadoma so mej seboj zagledali Škrbino, kakor bi bil iz oblakov padel, in z radostnim vskrikom so ga pozdravili. Užé smo menili, da je, gospod Škrbina, sorodnik pobral te," — opominjali so mu.

„Eh, vi — razumne glave!" — začudil se je Zaporožec, „ali menite, da je Sičevcu Škrbini hudič kos, da bi ga odnesel! Naj le pride, pasji sin, gotovo se brezi rogov vrne v pekel. Jaz sem svojega tovariša spremil, da je odšel na Sič, naj se malo nauči, kako mora človek s Tatarji kavsati se. Ali tù nij, da bi o tem govorili, jaz vas torej povprašujem: Kakov brlog je to? Ali je to kak samostan, ali je trdnjava, ali kaka druga Zaporožka Sič?" —

„Nekedaj je to bajè bil samostan," — odgovoré mu, kasnejše pa so Tatarji pregnali vse menihe, oplenili vse, samostan pa je menda bil sto let prazen, zató ker so se bajè prikazala bila strašila, ki so ljud pregnala izmej tega zidovja. A ko smo bili mi sè svojim banom Radivojem vred prišli v te kraje, nijsmo boljšega prostora našli si. Nekaj smo predrugačili, prenaredili smo iz stare cerkve Kulu (trdnjavo), tam-le dalje smo zgotovili konjake, priredili sobice, zdaj pa tù živimo in prepevamo užé blezu dve leti."

„A kedo je vaš ban?"

„Naš ban je takov gospod, kakoršnih je mnogo v Ukrajini, le da je mnogo strašnejši, nego so drugi; dvajset vrst daleč okrog se ga tù boji vse. To je rés ban!"

„A zakaj ga imenujete bana? Kakovo ime je to? od kodi je prišel v te kraje?" —

„Ali zakaj mu je ban ime? Zató, ker je najviši ban Radivoj, ali knez Radivoj. Mi smo prišli iz dalekih krajin — iz Srbske, če si užé kedaj slišal o njej."

„Iz Srbske, iz Srbske," — zopetil je Zaporožec in nekako zamislil se. „Znana je nam Srbska — znana. — Vaša zasuknena beseda mi priča, da nijste naš národ. Srbje... da. Jaz imam — prijatelja Srba in živí nekdé v Ukrajini, mogočen gospod je, ali pa je kde v Hetmanščini; ne znam prav, kdé je, le nos pozná, da je nekdé tù blizu. — Nu, a zakaj je vaš ban zapustil Srbsko?" —

„Denes nij, da bi o tem govorili.“

„Umejem vas. Povedite mi le, zakaj ste nas vstavili na mosti in zakaj vam je toliko do ubogega Mihaela?“

„To povprašaj le bana, če hočeš, da se ti glava na vratih posuši.“

„Ne, dva vraga naj posuši, pa ne moje glave! A ta prokleti župan, ta je bil prav lačen ga! Ali je to kaka malost? Z mosta je pogreznil takovega slavnega vojnika! Pri nas v Zaporožji bi bili drugače učinili z njim; pri nas je, bratije, tudi smrt vesela.“

„Nu, a kaj bi vi bili učinili?“ —

„Mi, gospodje molodci, če kak ničemnik kaj ukrade ali koga ubije, ali če ga hudobni duh zapelje v greh, da na Sič pripelje kako žensko — zató ga mi najhujše kaznimo, kajti zbog ženstva se vse na sveti slabo godí, — takoj primejo ubogega bebca, varno privežó k stebru na ravni, okrog njega pa na kositarkah razstavijo žganje, pivo, med; poleg tega leží gromada kolačev, leží štiri butare palic. Vsak mimo idoč Kozak vzame palico v roko, izpije kupico žganja ali medice, ugrizne kolač, napósled pa grešnika udari in opazi: „Ná, zató da ne bodeš kradel, ne moril, ne kanil! Vsega kurena je zbog tebe sram!“ — po teh besedah pa odide po svojem poti. Pa pride drugi Kozak, tretji — in tepó ga in očitajo mu to tako dolgo časa, dokler duša čepí v njem. A zločinec o tem tudi pije žganje ali medico, zató da ne umrje pretežko.“

„Čudovito je to, kak slaven običaji imajo ti ljudje,“ opomnijo Škrbinini poslušalci. — „To je resnica, da Kozaci tem rajši tepó, zločinec pak veselejši umira. Z našim barjaktarom (praporščakom) pa se ne bode tako godilo denes; o prvem mahljaji mu meč odseče glavo, pa ga ne bode ni duha ni sluha.“

„A kedo vam brani našo smrt? Eh! a kaj znači: Ja zdorov? Co ja zdorov?*) Na Siči — kar bojno svetovalstvo sklene, to se mora zgoditi; a če koševi kedaj pregreší se, tudi njega privežó k stebru!“

„Tako je na Siči, mi pa imamo drugače zakone; nam pa, kar ban reče, to nam mora biti sveto; zató je ban. A da njegov ukaz nij svet, kaj pa učiniš? To smo podedovali od svojih pradedov. Sicer pa z njim vred živimo slavno; jej, pij, kar hočeš, raduj se, veseli se — kakor sam hočeš, le znaj svojo dolžnost; bodi véren, pošteno služi, znaj jezik držati za zobmi, kader pa delo pride na vrsto, ne boj se za glavo; a to je vse. Ostani, gospod Škrbina, pri nas; mej nami bodeš, kakor naš brat, ban pa nij skop z darovi.“

„Dosti je,“ — opazi Škrbina. „Meni je tisto, naj živim, kder koli, le da pridem v grob, zató da se oddahnem. Bratije, le s to pogojo: plače ne zahtevam od vas nikakoršne, zató pa bodem pil

*) S temi besedami se kolnó.

in hulal.*) Kedar pa pridejo na vrsto moje okolnosti, ne boste smeli jeziti se, kajti zapustim vas ali po dnevi ali po noči, da ne bodem nikogar povprašal, ali vam je po godu, ali ne.

„Saj tudi mi, kar slišimo, ne bodemo več dolgo časa tù. Nij še dolgo, kar je bil sel prišel iz Srbske. Podoba je, da se pri nas vse ugodno vrší in da se ban vrne v svojo nahijo (okrožje).

Pa vendar, bratije," — opomni Zaporožec in povpraša: „kakov Kozak pa sem brezi sablje? Dajte mi jo, zdaj je čas, da pobrenkam z njo."

Vse je zgodilo se po njegovej volji.

O tem se je približala kazen, ki je bil Radivoj odločil jo svojemu praporščaku, Srbje pa so mirno čakali osodne ure. Na njih se nij kazala ni nevrlost, ni žalost zbog bratove smrti. Razkačenega Radivoja odlok se je do céla vjemal z njih natoro. Srbje so od davnih časov nenehoma bili takih groz in bur deležniki, da nijso utegnoli sestaviti samosvojnega pravilnega političkega telesa, niti s pomočjo zakonov ustanoviti pravne uprave; vlastnega vzdrževanja ideja je glušila jim vse drugo. Njih načelniki so Srbsko delili med se na mnogo delov in imenovali so se kralje, bane, kneze in vojevode; pečali so se le z odganjanjem svojih sovražnikov; ker so neprestano s vojsko motili se, zató so svoje poslušnike sodili brezi dolgih preiskav z nepogojnimi (kategoričnimi) odloci, časi o splošnih posvetovanjih, časi pa po svojej volji. Potomci so dalje vladali tudi tako, sveti so jim bili njih prednikov običaji, vsled tega so vstajali dotičnih načelnikov krvavi odloki o osodi, — vstajali narodovi pojmi o njej, zločincu pa se je o vsakokratnem odloku po splošnem menjenji zdelo, da je osoda porodila ga. Neumorni boji s Turci in sè sovražniškimi strankami so utrjevali vsega národa lastnostje, neumorna hoja na osveto in ker so jim deve odnašali, to je Srba naučilo, da je vsak dan gledal smrt in kri. Vse njih povesti, balade in pesni so bogate s krvavimi in najžalostnejšimi obrazi. V njih se pretaka céla reka krví, — reka, pokrita z mrliči, v njih se junaci borè s táko krutostjo, da črno sesedla kri gleda iz njih ran — in jezdečeva kri, tekoča iz ran, zaliva samokresom oglavja; v njih se vojnik (vojščak) vrača z borišča do komolca krvavih rok — in na konji, čegar noge so do kolena v krvi, v njih prinaša ženinov brat za ženitvansko mizo na najradostnejši dar — njegovega sovražnika mrtvo glavo.**) Smrt, kri, rane so biseri granesom srbske národne pesni. Pojem o osveti je Srbom promenil se v bogočestno idejo, Srbje se ne maščujó zaradi ubitega brata, temuč rekajo: osvjatit dušu ubitoga. Borè se in streljajo s takim veseljem, s kakoršnim mi bojujemo s kolači, in boječeljnost je prodrla v njih običaje tako globoko, da tudi dan denes mladi Srbje, razburjeni vsled gorke krví zapuščajo svojih roditeljev dome in odhajajo

*) Kozaški veselo živel.

**) Srbske národne pesni Vuka Step. Karadžića.

gaj dučestvovat, to je: lupežit, ali samo zató, ker koprné po nemiru. Njih natore prešírnost, ki so jo minola stoletja dražile razne okolnosti, zahteva užitek, in česar bi se kak drug človek bal, to Srbu daje neko divjo slast.

Če gledamo s tega stališča, ne bode se nam neprirojena zdéla želja Radivojeva, ki ga je bila ne mara osoda utrdila, da bi bil na vratih svoje trdnjave rad videl poslušnikovo glavo, katera ga je bila razdražila; ne bodemo se čudili njegovej hladnodušnosti, ni mrzlosti njegovih junakov, ki so vzrastli in ostareli o samosilstvu svojih gospodovalcev.

Približala se je bila kazen. Nesrečnega bajraktarja so pripeljali na dvorišče in oznanili to Radivoju. Radivoj nij mudil se na visokem prizorišči pri stopnicah svojega gradu. Mračen je bil — in zamišljen tako, kakor poprejšnji večer. Ob bedri mu je visel turški jatagan, za pasom grozil se kindžal.

Obsojenca so vstavili, da je pred nastopiščem pokleknil. Nad njim je stal rabelj, v roci je držal širok in težak meč, kateri bi bil starinoslovec odločil Atili. Vsi so zbrali se pri nastopišči, a ne vsled usmiljenosti do grešnika, temuč zató, da bi slišali, kaj o tej priliki ban pové, kajti govoril je tako malo, da svojim poslušnikom časi vès teden ni spregovoril nij.

Ali molčljivi samosilec nij bil, kar je podoba kazala, ta pot tako dobrodušen, da bi jim ustregel sè svojo besedo. Mrlel je sè svojim trudnim pogledom na vso skupščino, kakor bi bil njé menjenje hotel zvedeti o tej kazni, a užé je hotel rablju dati odločilno znamenje, kar préd-enj stopi Zaporožec.

Snažen je bil in omit — in v novej obleci, katero je bil s seboj prinesel v torbi — in ki je bila tako dragocena, da je Radivoj s posebno živostjo oči obračal vá-njo.

„Jasni, velemogočni gospod ataman!“ ogovorí ga Škrbina, „ali prav za prav: svitli ban, kakor rekajo tvoji Srbje, da-si je to oboje tisti vrag. Ali znaš, kaj ti povem, gospodine moj dragi? če baš hočeš, da govorim srbski. Vaši običaji so vsi lepi in pristojni pravoslavnim krščanom; ali to, vrag vedi, kaka navada je le-to! kdé pa vidimo, da bi človeka pobijali, kakor kako govedo, ali da bi ga rezali, kakor baba kokoš? Čemu je to podobno? ali bi ne bilo boljše, da bi ga, kakor pristuje, privezali k slopu, okrog njega pa razstavili pivo, medico, kolače?“

Ali Radivoja zapustí potrpežljivost.

„Pès more!“ — vskrikne, a vendar z jako pokojnim glasom: „odidi, če ne, pogineš!“

„Ali poginem?“ — povpraša Zaporožec — „a kaj je to?“ Udari po sablji.

Radivoj se na láhko nasmeje — in morda prvi pot po nekolikih letih; kolebnil je z roko, ter ukazal, naj na stran odpeljó Zaporožca, kateremu je prizanašal zbog njegove nenavadne smelosti in životne zaničljivosti.

Ali Zaporožcu nij bil po godu ta prizor, izdere sabljo, oprè

se nastopišču na zidek in zaupije: „A zdaj gospodje molodci! kateri katerega zmore!“

Srbje so se čudili in stali so in čakali, kaj poreče ban. Ban pa je ta pot bil jako vljuden. Prišel je po stopnicah navzdol, mel si roci in poluglasno je opomnil: „Junak rabor!“*) Pa obrne se v svojo životno stražo in dáde z roko znamenje, naj stopijo na stran.

Ne znam, kako bi se bila skončala ta Škrbinina srčnost, da nij neka nenadna okolnost zmotila tega razpora. Zaporožec je trikrat mahnil sè svojo turško sabljo in na plečih začutil poprejšnjega dné rano, a ker je preveril se, da vsled njé ne more pokazati svoje umeteljnosti in močí, zažene proč sabljo in razhujen opazi: „Hudič je včeraj nekemu hudoben šepnil v uho, naj me rani v pleča! A zdaj, da bi kopjišče sukal?!“ —

Srbje so bili jako veseli tega konca. Ne bi radi bili ranili Zaporožca, in ker so znali, kako se je branil poprejšnjega dné, prijeli so tem nerajši za sablje.

Obsojenec je vès ta čas klečal. Rabelj je nad njim držal širok meč. Vsi so oči obrnili sè Zaporožca na Radivoja.

Radivoj je molčal in sprehajal se po nastopišči, kazno je bilo, da je zábil na svojo žrtvo. Njemu to nij bilo nič važnega. Vajen je bil tega, druge misli, druge skrbi so zdaj oblačile njegovo résno lice.

Ali ta nenadna okolnost je obsojencu bila dobrotna. Pri vratih starega stolpa se je bil prikazal nekov človek — prašen in potan, peljal je za sebój utrujenega konja.

„Gonec! Gonec! Kniga! Kniga!“ — krikalo je mej množino nekoliko glasov.

Ti kriki so probudili Radivoja. Obrne se k vratom, oko se mu razjasní vsled same radosti. Kolebne z roko rablju in opomni: „Nij treba!“

A dáde selu znamenje, naj ide za njim in odide v svoje bivališče.

Takoj po njegovem odhodu je množica še srečo voščila svojemu barjaktarju, ker nij bila smrt zadela ga, potlej pa je razšla se.

XXIII.

„Žal mi je!“ — opomni Zaporožec, „tega rudopernatega ptička bi vendar bili morali namesti mojega ubogega Mihaela splačati! Nu, pa bodi, bratije; ker nam nij posrečilo se, da bi bili poveseljačili o pogrebu tega molodca, pohulajmo pa na njegovo zdravje in na mnoga leta, dokler zopet ne zablodi v pesti vašemu jasnemu banu. A tedaj dajte le sem gospoda Bardaka sodec.“

Njegov nasvet so vsi sprejeli soglasno. Gospoda Bardaka sodec so napolnili z vinom, a Zaporožcu se je zopet odprla pot, na katerej nij srečal tekmeca.

*) Rabor je hrabr, Srbje ne izgovarjajo *h*.

Škrbina je bil eden tistih ljudij, katerim se posreči vse, česar koli se loté; kateri se vsakomu smejajo v obraz, a nikogar ne razžalé; katerim nihče nij na mari, kakor podoba kaže, pa vendar vsem ugajajo. Njegova natornost se je bila tem novim znancem priljubila in očarala jih je bila tako, da ni barjaktar, o čegar smrti se je bil tako prostodušno izrazil, nij hudoval se ná-nj, temuč radovoljno je z njim vred pil na svoje dolgo zdravje.

Po dveh dneh so vsi bili z njim tako, kakor s kakim starim tovarišem. Vêl se je, kakor domá, svojega vranca je dal v skrb dvema služnikoma, ukazal je, naj mu osnažijo in priredijo bivališče v rušinastem stolpu, ki je bil priljubil se mu vsled svoje nevarnosti, ukazoval je vsem, a njegovi ukazi so imeli nekaj prijetnega v sebi, nekaj bratrskega in ob enem gospodovalnega, da celó Radivojevi čavši nijso mogli braniti se, da bi ne bili zvrševali jih, a niže bratrstvo se je čudilo njegovej srčnosti, njegovim drzovitim besedam, — čudilo se je njegovej smélosti in bogatej obleki, katere nij brezi namena bil del ná-se, in na čest mu je bilo to, ker jih je ogovarjal, in uklanjalo se mu je.

S kratka: Zaporožec je na tej novej Siči bil majhen koševi, ker je posebni Radivoj bil bitije, ločeno od drugega sveta, — človek, ki je v globočini svoje duše skrival nekove namere, ki so večno mučile ga in ob enem bile sredstvo, katero ga je vezalo na življenje. Nij se vdeleževal svojih poslušnikov veselic in z nikomur se nij spuščal v razgovor. Vsi njegovi razgovori so bili kratki, često le šaljivi ukazi, katere so slepo zvrševali na pošteno zahvalo o vdanosti, na odločno jezo o nemilosti. Zmérom je bil sam, le molčal je, pa grd je bil in divij, kakor kaka zver. Morebiti hrepenenje po domovini in žalost zbog kakove nezgode nij mogla drugače razodevati se v tem divjem človeku, kateri se je bil privadil svoje očine krvavim napadom, privadil grom metati v svoje sovražnike, zdaj pa je srdil se in besil je in nevspešno moril.

Da-si je ban bil zamišljen, vendar-le je rad okrog sebe imel šum in veselje, obedoval in večerjal je vselej pri tistej mizi, okrog katere so bili njegovi izborni junaci, in pokojno je poslušal njih razgovore, kateri so bili prénapeti časi, zvlasti o Zaporožčevej pomoči. Kedar se je pripetilo, da je na dvori bilo vse tiho, ukazal je, naj se junaci motijo sè strelbo, z boritvo, ali pa naj godó in plešó. Vina jim pri njem nij manjkalo nikoli. Pripeljal je iz Srbske mnogo zlatá in močno je razsipal novce, kazalo je, da ne pozná njih vrednosti. To je najbolj ná-nj vezalo glave in srca, molodcem, ki nijso imeli svojih domov, če prav je bil zeló krut.

Zaporožec je pridobil si upliv na svoje tovariše tudi s tem, ker je bil nekako približal se nepristopnemu Radivoju, kar se doslé nij bilo posrečilo še nikomur. Radivoj sam mu je bil prostor odločil na svojej desnici, poslušal je rad njegovo pripovedanje, kako Zaporožci napadajo Tatarje in Poljake, povesti o neprestanih pomejnih vojskah z Nogajci in s Krimci, katere je Škrbina popiso-

val tako zanimljivo, da so poslušalci često žlice položili na mizo, brade podprli si z rokami, oči vprli v pripovedovalca in čakali, kako ta ali ta kurenni ataman skončá svoje drzovito početje. V njegovih pripovestih so po gosti odlikovale se rane, odlikovala se je v njih kri, smrt — in za tega délj so bile Srbom razpaljivo drage.

Časi je Radivoj z glavo prikimal, ter razodel, da je po godu mu njegovo pripovedanje; zdaj pa zdaj je spregovoril malo besed — tiho, kakor samemu sebi, in izrazil svojo misel, kar se je sicer redko kedaj zgodilo. O nekej prilici, ko je bil Zaporožec skončal svojo jako ognjeno besedo, kako so se Turki in Kozaci tepli na Črnem morji, o tej priliki se je razvnel tako, da je vskliknil: „Dobro junače! Izpij čašu rujna vinca!“

Po teh besedah je napolnil srebrno čašo z boljšim vinom, postavil jo pred Zaporožca in opomnil: „Darujem!“

Nihče pa nij Zaporožcu zavidel tega vspeha. Po prislovici: Ribič ribiča vidi z daleč, poznali so in čestili ti ljudje Martina Škrbine hrabrost in drzovitost. Hrabrost so vsi národi, zvlasti bojni národje slavili — ne le, da je glavna krepost, temuč tudi — da preseza vse druge kreposti in da blagosti moškega Rimci nijso zaman imenovali je z mnogo pomenljivo besedo virtus). Zató se je krutemu Radivoju tako priljubil Škrbina, zató je tudi Škrbina tako ljubil Mihaela.

Za tega délj je, to opominjam mimo grede, vsa zaporožka tovarištva družilo najtesnejše prijateljstvo, edinila bratovska ljubezen. Zató so, če hočete znati, vsi junaški stanovi ustanavljali take prijateljske nerazrušljive druščine — in močni so bili samo tako dolgo časa, dokler njih surova moškost in hrabrost nij umaknila se skaženosti in mehkužnosti. Pa naj o tem pišó zgodovinarji, le ti naj risajo človeškega pokolenja duševnost, mi pak se motimo dalje sè svojo povestjo, z njenimi osobami in z njih osodo.

Stoprv pridobil si je bil Zaporožec tako moč do svnjih gostiteljev, užé so o razporih ali prepirih k njemu hodili sodit se, a Škrbina je šalil se in marsikaterega izmej njih dal naprati, druge pa je s takimi burkami naučil, da se mu nijso ustavljali, temuč slušali so ga, kakor načelnika. Živeli pa so tako, kakor sicer, — veselo in hrumno.

Dva tedna sta bila užé minola po tem prigodku na mosti. Zaporožcu nij bila pot na mari, kakor bi bil zábil bil svoj namen. Le dvakrat je bil, vsak pot po dva dneva — odšel, da nikomur ni besedice nij žugnil, a vrnil se je zopet v trdnjavo, sè smehom svojih tovarišev vsem vprašanjem — in Radivojevim besedam odgovarjal: „Ne vprašuj, more, a što pogibneš!“

Vsak dan je jezdil na lov, katerega se je vdeleževal celó Radivoj. Tudi na lovišči je Škrbina pil prvi. Nihče ni streljal boljše, nego on, nihče ni znal boljše odbrati prostora, kder napadó zver.

Ko je bil Radivoj spoznal ti njegovi vrlosti; še rajši ga je

imel — podaril mu je Damaško puško, ali kakor je sam srbski rekal: puško dževerdano, vsak pot mu je ukazal, naj jezdi z njim, kedar je šel kam daleč od svoje družine, — da, često se je ž njim spustil v kak majhen razgovor.

O nekej priliki so bili na poti s težkega, ali sè srečnega lova. Radivojeva družina je morala iti naprej, ban pa je tiho jezdil poleg Zaporožca in mej zobmi godrnjal, svojo priljubljeno pesen, kako je Kraljević Marko bil našel očino sabljo. To je razodevalo, de je njegova sicer surova in oblačna duša — jasna. Ali Škrbina se vendar-le nij upal, da bi bil začel z njim kak razgovor, kajti znal je, kako negotova je vnenjest njegove natore, katera vskipí takoj, ko hitro se slučajno kedo dotakne ga tam, kder ga je ranila globoka obrunka. Ko pa se približata Mihaelovemu mostu, Radivoj pa nij jezdil na most, temuč krenil je na desno plat po ozkej stezi, menil je Škrbina, da je njegova dolžnost to, ka ga probudí iz zamišljenosti in vrne na ravno cesto.

„Gospod ataman," — opazi, „ne bodi hud, človek bi lehko sodil, da je Tvoja Milost izpila izdatno čašo rujna vina, sicer ne bi bil popustil drume vélike ceste), a ne lezel bi le-todi, kodar lisice begajo. Ali ne vidiš, da sva užé odšla mimo mosta?" —

„O, Škrbina, moja desna perotnica!" — odgovorí Radivoj z besedami srbskih pesnij, s katerimi se je njegova glava motila ta trenotja — „ne znaš, brate, kaj si vprašal. Ni ja čašu rujna vina ispio, ni ja s puta sovratio. Znaj, težke misli so se lotile moje glave. Na moj beli dvor je prišla vést, da mnogi gospodarji, s katerimi sem imel kavgo (prepir), dokler jih nijsem naučil, da so znali, kedo je Radivoj, — da so ti gospodarji, nenadoma ostali, da me zalazujó, da moje junake razganjajo kakor trumo vranov. Ali psi, more! da jih Bog ubije! Ja zdorov! o ja zdorov težko! Moji husarji so gonili desetkrat več Turkov, jaz sam jih zaženem trideset, kao moj predok Vučko Lubičić, kateri je bil zajel prapor in šestdeset hajdukov, zató pa je na dar dobil kulu (trdnjavo) na Žegari:

I danas je kula na Žegari,
Poziva se Vučka Lubičića.

„To je kula!" — nenadoma vskrikne z besnim glasom tako silno, da je odmev razlegal se po lesi. „Ali kedo vlada tam? — Ha, psi, Bisurmani, vražji potomci! še gorí mač grebeštac (načelniški meč) v mojej roci! Pride čas, da še planem na vaše glave! — Ali jaz tudi tù ne prizanesem nikomur, more! Jutri, pobro!*) posadim na konje svoje husarje, poletim na te proklete krokarje in odnesem jim čredo ovec mej zobmi. Tem psom pokažem, da se jih ne bojimo. Ja zdorov, more! ja težko zdorov!

Škrbina je bil velik politik. Znal je, da Radivoj o svojej razdraženosti zablja na svoje razmerje do ljudij in da je takov, da bi se zbog kake neprevidne besede stepel, če prav sam ne bi

*) Pobratim, prijatelj.

znal, zakaj, za tega délj je strpel, da nij prav ničesar vprašal ga, da-si bi rad bil znal, kam Radivoj jezdi.

Radivoj je molčal in grbančil mračne obrví, nad katerimi bi vsakedo bil lehko poznal trpke spomine, ki so bili pooblačili njegove duše trenotni mir. Ali čem dalje sta oba — drug za drugim jezdila v globoki les ob desnem bregu šumečega potoka, tem bolj je Radivojev obraz zgubljal svojo grozo, napósled pa je zopet začel peti o tem, kako je Kraljevič Marko umiral in svojo sabljo lomil na kosce, zató da bi je ne dobili v pesti Turci, da ne bi ponašali se sè sabljo tako slavnega junaka.

„Gospod ataman!“ — opazi mu Zaporožec in njegove besede pretrga: „Jaz posadim na konje tvoje husarje in vzamem tem prokletim krokarjem čredo ovec, more! a če hočeš, tudi bre, gospodine moj dragi! Ali vendar mi povedi, dlja Boga miloga, kam naju hudoba nese?“ —

Te poslednje Zaporožčeve besede, ne da bi bile razžalile Radivoja, temuč posilile so ga sè smehom.

„Avaj, pobro! vesela ti majka (mati)! ne znaš srbski govoriti. Sè sabljo znaš govoriti, z jezikom pa ne.“

„Bre, vojvodo, da Bog tebe pozna!“ — opomni Zaporožec, šalil se je, kakor kak psiček, kateremu lev daje, da smé igrati z njegovim repom. Laže človek vlada sabljo, nego jezik, z jezikom samo ena baba zmore dvajset Kozakov, sè sabljo pa samo en Kozak razžene tisoč bab. A povedi mi, dlja Boga miloga, kam jezdim?“

Radivoj mu nij odgovoril, temuč pokazal mu je z roko naprej. Steza, po katerej sta jezdila, držala je po rebri v globoko dolino, bogato z brezami in različnimi orehi. Na nasprotnej rebri je Zaporožec zagledal nekaj — podobnega stavbi, in njegova zvédavost je bila tem veča, ker nij menil, da bi blizu Radivojeve trdnjave utegnolo biti kako bivališče. Povprašati pa Radivoja nij hotel, morda bi mu to ne bilo po godu bilo, zató je Škrbina molčal in čakal, da mu natorna rednost razjasní to.

Prijezdita na nasprotno reber, odjezdita okrog nekolikih skupin gostega drevja in vstavita se pred lesenim domcem, ki je vsa okna obrnena imel na dvorišče, katero je objemal visok zid.

Radivoj prime na vratih visečo železno verižico in trikrat stresne jo o dveh prenehljajih. Nij še umolknil odmev, ki je verižica bila probudila ga, užé se vrata odpró, a Škrbina se nij malo začudil, ko pred Radivoja stopiti dve ženski v modrih polukaftanih; laže bi se bil nadejal, da takima junakoma, kakoršna sta bila on pa njegov ban, v tem zakotji naproti prideta kaka bradača.

Ti ženski se približati Radivoju in na dokaz posebne česti najpopreje poljubiti njegov stremen, potlej pa obleko in roko, ali o vsem tem sta molčali. Ko se v Zaporožca ozreti, očito je v njijunih očeh bilo zavzetje, ali podoba je kazala, da dobro poznati Radivojo natoro. Nijsta nič klikali, le molčali sta in priklonili se mu, po priklonu pa je ena za uzdo prijela Radivojevega konja, a ena

je stopila k Škrbininemu konju. Ali Škrbinin vranec je divje rezgetnil in začel grozno skakati.

„Bre, junače!“ — vskrikne Radivoj in reče: „daj služnici konja.“

„More, gospod ataman,“ — opazi Zaporožec. „Slabo poznaš mojega vranca. Nikoli se nij ženska roka še dotaknila ni lasu o njegovej grivi; a rajši bi svojo uzdo dal volku, nego kakemu ženskemu bitiju. Dej, táko je Zaporoštvo. Prepusti svojega konja, komur hočeš, jaz svojega razsedlam in izpustim v les, naj porazsaja tam.“

XXIV.

Ko razvsedeta vsak svojega konja, stopita v majhno sobo, ki je razsvitljevala jo gasnoča svetilnica, in odideta skozi dve sobi, katerih pohišje nijsta mogla dobro razločiti, kajti večer se je užé mračil. Le Škrbina je čutil, da koraka po šarenicah, videl je okrog sebe nizke divane, spominjali so ga na Krim in na Turško — in duhal je vonjavih vshodnih kadil dim. O vsakem koraci je njegova zvedavost bila veča, ali jako pozorno se je varoval, da z ničemer nij razžalil Radivoja, pa tudi nij ogibal se nobene prilike, o katerej bi bil utegnol zagledati kako zanimljivost. O tem pa je vendar mislil: „Ta Radivoj je vendar hudir! živi tako, kakor kakov menih v svojej trdnjavi, poštene besede ne izvlečeš iz njega, zna le poštene ljudí loviti na cesti in glave robiti svojim Srbom; zató pa, kakor je kazno, časi ne zábi turški živeti. Čudovito je to, ker se mi upa svojo odalisko pokazati. Drugi pot stoprv sem svoje žive dní do céla zmóčen, kakor kak borzak (vseučiliščnik), kateri se poloti, da bode čital katerega opostola, pa se mu spesne. A zakaj se je temu poturčenemu Srbu prijubil Mihael, zakaj me nenadoma pelje k svojej odaliski?“ —

Ali takoj se je njegova dozdelnost promenila vsled nekega drugega ozira. Stoprv stopila sta bila v drugo čumnato, katero sta razsvitljevali dve svetilnici, kar skozi sosednje duri stopi — ali prav za prav: pred Radivoja pripluje deva tako krasna, da je hladnokrvni Zaporožec vendar-le zmotil se, a sam nij znal, zakaj. Ko bi jo začel popisovati po splošnej navadi, večno bi zaman mučili svojo obraznost, da bi se z njo povspeli na višek, s katerega bi gledali kaj podobnega. S kratka: to je bila takova krasota, katera kalí očí in snuje zmóčenost, krasota – popolna, — krasota, katero bi človek o prvem pogledu sodil, da je večna, pred katero bi pokleknil v prah, katerej bi posvečoval žrtve. Azijska obleka, dragocena in, kakor vrtično glavje — néžna, pristna, lehko primerna in neizmišljeno probrana, mikala je sè svojimi čaralnimi kroji tem bolj, — mikala tako, da je bilo kazno, ka jej pristuje le ta obleka. Vsaka druga bi bila kalila njé čaralnost. Njena hoja pa ni imela nikakoršne take lastnosti, vsled katere bi se priljubila kateremu zdanjih gizdalinov, ki so od svojega detinstva vajeni,

da jim je važna in mična le visoka rast, a umeteljnik, ki se je zaman silil, da bi bil narisal nežnih Dijaninih mičnostij vzor, utegnil bi bil tù najti to, s čemer ga ni najsvitlejše dobe nijso mogle očarati. Takovo je bilo bitije, ki je Radivoja pozdravilo z radostnim vsklikom: „Oh, mili babo, mili babo!*) Bog te je pripeljal! Ti mi denes razjasniš dan, ko bi tudi vse nebo zavito bilo v oblačje.“

Poljubi mu roko. Radivoj jo poljubi na ustna in meždu oči čarne, kakor srbske pesni pojó.

„Draga moja hči,“ — opomni, sede na nizek divan in z obema rokama prime jo za glavo, katero mu je na koleni položila — sedeča na šarenici pri njegovih nogah. „Draga moja hči, moja mila Roksanda! Če grom v oblacih, črnih — kakor je dim teman, zamolklo razsaja, nihče ga ne kliče na streho svojega domu; a ti bi rada, da bi prihajal tvoje tiho bivališče oživljat sè svojim glasom, ki ga imam zató, da sovražnike strašim z njim, pa ne zató, da bi ženskemu sluhu ugajal. Naj se gromi, kipeči v mojem srci, razgrinjajo nad prokletimi Bisurmani, a ne nad tvojo glavo, katera mi je o jezi tako ljuba, kakor je nevljudnemu puščavniku večerno solnce drago, — solnce, ki sè svojimi rudečimi iskrami prodira starega doba temni vrh.“

„Oče moj in blagi gospod,“ — opazi Roksanda — „rada bi na svojej glavi strpela grom in blisek, da bi le poplačala ti radost, s katero si nam jasnil duše, ko smo živeli v milej Srbskej....“

„V krvavej Srbskej,“ — preseka Radivoj tiho.

Roksanda je dalje govorila: „Ko si jih vladal tisoč in tisoč s tako močjo, tako grozno, kakor car v Carigradu, ko je našega domu tihi mesec — moja nepozabljena mati obsipala nas sè svojimi poljubci, kakor s cveticami, — zlatila tvoj oddih po vojski tako, kakor jasni svìt zlatí naše domovine puste vršine in temne lesove, ki nenehoma žalostno gledajo v dolino. Oh, kako srečni dnevi so bili to, mili moj babo!“

„Molči, more, molči, draga moja hči,“ — reče Radivoj z resnim, a tudi ginjenim glasom, vgrizne se v spodnjo ustno in zamišljen povesi glavo.

„Ti znaš, Roksanda,“ spregovorí po kratkem molčanji, „da sem užé davno ta list izbrisal iz pameti in rad bi ga zapečatil z večno pozabo. Zakaj si ga tako smélo razganila pred mojimi očmi? Varuj se, da te ne razžalostim sè svojo jezo, ne približuj se mojega srca ranam. Namesti tega letopisa, v kateri nečem pogledati, napiši drug letopis, z mečem ga napiši, a vsak potomec ga bode hvaležno čital. Prosi Boga, da pomore mojim nameram. Dobil sem pismo iz Srbske. To pismo mi razodevlje, da se obeta nada, ka Ogri pridó na pomoč; da moje ime kroži mej národom in da me vsi pričakujó, kakor orliči svoje matere. Moji sovražniki ne znajo, da živim, veselí jih moja smrt, zató čestitajo: Hvala Allahu! Ne-

*) Oče.

kedo mora v Srbskej zgrabiti meč in prapor — in planiti na Mohomedove sine! — Nikoli noben vlak golobov, ki nad seboj zapazi sokola, ne razleti se tako, kakor se razprhnó neverci, ko hitro zagledajo, da jim nad čalmami (turbani) leskeče moj meč, strašnejši od vseh drugih mečev. Gore oživé, lesovi bodo govorili in reke se oglasé, ko hitro zaslišijo moje ime. *More! pès! o ja zdorov, ja težko zdorov!*“

Po teh besedah je zopet utihnil, zopet je začel objemati svojo Roksando, kakor bi bil njen nežni pogled krotil njegovo razburjeno dušo. Zaporožec je stal pri durih in jako pozorno gledal ta prizor. Nov in čudovit se mu je zdel resnega Radivoja nežni čut, kateri je gledal mu z lic, nagnjenih k Roksandi, in v očéh svetlil se, kakor kaka tajna iskra. Nove so se mu zdele tudi Radivojeve vshodne besede, katere so pričale omikan (srbski) razum, srce pa odprto domačega življenja slastim, da okolnosti nijso burile njegove notranje močí.

Radivoj in njegova hči sta bila jako krasen predmet obrazu nasprotnih značajev, katera je bil tisti čut zbližal tako, da je različni spol, različna starost, da sta različna obraza kazala, ka sta poleg vse nepodobnosti vendar-le nekaj enojnega, vjemala sta se drug z drugim tako, kakor se sè starim hrastom strinjajo zelene vejice, katerih zeleno listje se brati sè starim mahom mogočnega debla. Dela je obe roci in brado njemu na koleni in gledala mu je v očí; in če prav je Radivojevo oko pričalo močen značaj, ki se je motil sè surovimi nakanami, z nado, z močjo in sè slavo, da-si je v Roksandinem oku počival tih, nežen duh, ki je spešil vse, karkoli človek krasnega čini, vendar-le je Radivoju in njegovej hčeri iz očij žarel čut, ki je mogočnost prominjal v nežnost, velikost v velekrasnost; a človeškej prirodnosti obeh teh glavnih življev edinost je ti osobi veličala tako, da je Zaporožcu Škrbini, neposvečenemu tajnosti krasnih umetnostij — in ki je le nevedoma v duši prejemal učinke, lastne vsemu človeštvu, — da je Zaporožcu zdelo se, ka je Radivoj vpričo svoje nežno-krasne hčere tem ponosnejši, tem mogočnejši, tem podobnejši moškemu, hči pa pri njegovem orjaškemu telesi — da je tem krasnejša, tem čestitejšega obličja ženska.

„Zapoj mi, ljuba Roksanda, priljubljeno pesen o Marku Kraljeviči,“ — reče Radivoj. „Naj njegov mogočni duh oživí moje trudno srce.“

Roksanda vzame v eno roko nastroj, podoben kitari samo z eno struno, v eno pa dolg lok.

Škrbina, ki vès čas očij ni spustil z Radivoja in z njegove hčere, stoprv zdaj verno zagleda se v le ta nastroj.

„Preverim se, kako znaš ponašati se s plunko. To je bandura, pa tudi bandura nij, to so gosli, pa tudi gosli nijso! Ti Srbje nijso nič vredni, le kedar je sablja na vrsti — ali pa čaša, no, takrat so pač jaki, sicer pa je to zeló aboten národ: ljudí lové po cesti, pa sami ne znajo, zakaj, držé jezike za zobmí, kedar bi

človek rad kaj zvedel od njih, križajo se, kakor krščanje, običaje pak imajo turške, a kar je najsmešnejše, samo z eno struno slavé svoje prednike! Sàj tudi mi slavimo znamenite junake! kedar se oglasí naše bandure trideset strun, zdí se ti, kakor bi duše na boji padlih Kozakov rojema zgrinjale se okrog tebe in govorile o tem, ko čaše pojó in brenkajo sablje."

Ko je tako premišljeval, v tem Roksanda priredi svoj nastroj, opre ga ob koleno in jame igrati dolg vvod, kakor bi bila premišljala, kaj mora zapeti.

Take godbe še nikoli nij slišal Zaporožec, vendar se mu je zdélo, da je nekoliko znana mu. Spominjala ga je na veter, kako vleče, ko šumi po stepi, suče se in goni po divjem trstičji in na buran zliva plamene in sivega dima potoke; spominjala ga je na glasove, ki se križajo in umirajo v lesi. Divja je bila, a vendar natorna — ta godba.

Ko Roksanda skonča vvod, dolgo časa preneha; napósled jame peti in prikladala je: na láhko se je z lokom dotikala strune, končala pa je slehrno kitico z dolgimi ruladami.

Nam bi morda ne bila po godu taka godba, nam, ki smo godbo pritirali v tako zloženo zmotnjavo, da sluh, ki ni vajen je, čuti neljubnost in ne more umeti godbenih slapov, njih mnogoglasnih valov, ki drug drugega podé. Ali Zaporožec, čegar sluh so bili omikali napevi maloruskih národnih — veličestnih in bistrih dum, Zaporožec je v Roksandinej pesni čutil nekaj sorodnega, in da-si nij do céla umel njene besede, vendar-le so v njem oglašali se tisti duševni čutje, katere ima vojščak o svojem krvavem, pa tudi sladkem razvnetji.

Roksandin glas je bil natorno tih in néžen, kedar pa je razodevala vroče, razburjeno čutje, takrat je njé glas bil glas orličin, ki leta nad pustimi skalami, mej katerimi nje krič mnogo odmeva in vrača se.

Radivoju na lici je gorel globok bojen in domovinsk čut, ko je poslušal pesen o junaci, ki je Srbom bil ponos in bojnih krepostij vzor. Gledal je Zaporožca, kakor bi bil hotel zvedeti, ali tudi njega tako razgreva Roksandina godba in beseda. Morda ga je bil Radivoj lê-sem pripeljal zató, da bi se pohvalil mu sè svojo hčerjo, in da je slišal čisto národno srbsko godbo in pesen, katerih ne kalí inozemskih nastrojev primes; morda je sè svojim razvnetim čutjem hotel razpaliti Škrbino, čegar posebni značaj, nenavadno hrabrost in popolno životno znanost je čestil bolj, nego so mu po godu bili vsi poslušniki. Zaporožec se je bil nagledal Roksande, seznanil se je bil s tem novim napevom in z godbo; ker nij do céla umel njene pesni, njenih besed, nij mogel dolgo časa svojih mislij prožiti za njenimi dolgimi kiticami, torej se je obrnil od pevke in ogledaval je posobje v čumnati. Vse je bilo v njej zanimljivo mu, kajti čumnata je bila dragoceno odičena, po vzhodnem običaji; ali nekaj je posebno šegetalo njegovo pozornost, to je bila dragoceno odičena sablja, nenavadno délo, imela je orljo

glavo na ročaji, namesti očij je glava imela dva rubina, sicer pa je bila posuta z demanti.

Taka dragocenost sicer nikoli nij razkalila Zaporožcu pozornosti, ta pot pa je pogled na to sabljo prosunil mu srce, da je treslo se mu. Spomnil se je, da je baš takov ročaj imela Mihaela Čarnišenka sablja. Tisoč mislij se je vkresalo v njegovej glavi.

„Kedo je lê-sem zanesel to sabljo? Da so Mihaelovo truplo našli, vedel bi jaz to. Naj je to ali to; kako pa je v roci dobila sabljo deva, ki tako umeteljno vlada lok? To preseza njene močí. Ali morda je Mihael živ? (Srce mu je še hujše utripalo.) Morda ga je kako čudo obvarovalo in ne mara je zdaj kdé blizu?“ —

Ta poslednja misel je le mimo grede zadela ob njegovo glavo, a ker je začutila močen upor, takoj je zopet odstopila.

„Ne, nikakoršna moč ga nij mogla obvarovati,“ — menil je Zaporožec. „Vès je bil ranjen, a odrl se je s konjem vred v táko propast — to je prazna misel!“

Da-si je Zaporožec bil preverjen o Mihaelovej pogubi, vendar je močno poželel, da bi natančnejši ogledal to sabljo. Če najde na njej črki M. G., začetni črki polkovnika Maksima Gladkega, to bode gotovo dokaz, da je Mihaelova. Ali kako bi to učinil? Morda Mihael še živí, če je še živ, nevarno bi bilo na to sabljo opozoriti Radivoja. S tem bi Mihaela osvobodil prve propasti, pahnol pa bi ga v drugo globel.

Ker je Škrbina bil tako negotov in v takej zadregi, ker ga je motila radovednost, zadrževala pa varnost, za tega dêlj nij videl Radivoja, ki je užé davno opazoval njegovo nenavadno ganjenost in skušal, kako bi uganol, kaj znači njegovo nepokojno oko, kaj znamenuje to, ker tako žili svoj vrat, ker si mane roci, ker prestoplje z noge na nogo, ker sè straní v kot pogleduje tako, kakor se mačka ozira v kos govedine in čaka prilike, da bi ga ukradla in potegnila z mize, ko kuhar skače okrog ognjišča. Ker je videl, da Zaporožec ne umakne svojih očij s tistega mesta, gledal je Radivoj skrbnejše in na veliko zavzetje zapazi sabljo v čumnati svoje hčere.

„Čegava je ta sablja?“ — povpraša in nenadoma vstavi Roksandino pesen.

To vprašanje prosune Zaporožca in Roksando pahne v neznansko zadrego. Ko se deva ozré v sabljo, obledí, roci sta tresli se jej in kitara samo z eno struno jej vide z lokom vred na šarenico.

„Kaj to znači, more?!“ — vskrikne Radivoj to trenotje s takim glasom, kakoršnega bi nobena ženska ne mogla zaslišati brezi posebnega strahu, in njegova roka je zgrabila za kindžal. — „Daj lê-sem tisto sabljo,“ rekel je Zaporožcu.

Zaporožec je slušal tem rajši, ker mu je to ponudilo priliko, da je videl napis. Da, na enej strani sta bili črki M. G., na enej pa je bilo zapisano: Slavnega 1648. léta je to sabljo za vojsko na sovražnike pravoslavne cerkve poblago-

slovil milostivi, najdostojnejši Jozafat, Korinski metropolit.

„Vrag me vzemi, ali nij to Mihaelova sablja?!“ — vsklikne Zaporožec razvnet, da si nij še prečital napisa, zábil je bil, kakovo je Mihaelovo in Radivojevo razmerje.

„Mihaelova!“ — krikne Radivoj, plane iz divana in iztrga mu sabljo iz roke. „Mihaelova, pes! katerega Mihaela, more?“ — Zaporožec se spameti, ali užé je bilo prepozno. Moral bi bil ali po pravici vse povedati, ali pa na glavo nakopati si Radivojeve jeze grozno buro, pa Škrbina nij dolgo časa premišljal.

„Dva vraga zvéš od mene,“ — menil je in jako hladno gledal jeznega Srba, kateri vsled svoje razkačenosti sam nij znal, kaj dela.

„Govôri, more!“ — vskriknil je, stopil k Zaporožcu in kinđžal držal v roci. — „Govôri, pes, ali pa tvoja duša to trenotje zagleda vraga!“

„Sàj si sam prav vrag,“ — menil je Škrbina, ali sam nij znal še, kaj bi Radivoju odgovoril.

„Roksanda!“ — obrne se Radivoj v svojo hčer, ker je videl, da Zaporožec zadržuje svoj odgovor. „Roksanda, Bog te kazni! čegava sablja je to? — katerega Mihaela? — odgovôri, če hočeš še živeti na sveti!“

Ali Roksanda se je tresla in vsled samega strahu je bila bleda — in jedva je dihala.

„Zakaj tako kričiš, gospod ataman?“ — povpraša napósled Zaporožec sè svojim smešno-varnim glasom, kateri je tako vrlo pristoval njegovej neskrbnosti in šaljivosti. „Zakaj se tako žiliš? govori, zalóčeni divji konj.“

„Pes, more!“ — kričal je Radivoj. — „Čegava sablja je to? povprašujem te.“

„Le potrpi, za Boga vendar; daj, da se človek vsaj spameti. Pregovor trdí: ne horoh molotiti. Ti pa meniš drugače, čto na jazik vzbrelo, to i hukaješ na všu hatu.*) Čegava je ta sablja. Ali ne vidiš? Ta sablja je dobra, starodavna; pristovala bi, da je treba, celó Morozenku, o katerem pesen poje:

De projede Morozenko — krovavaja rečka.

„Škrbina, more!“ — vskrikne strašno Radivoj — „na Boga prisezam, da zgubodeš glavo!“

„Nu tedaj, to je nekaj novega!“ — oponese Škrbina in ta trenotek izdere svojo sabljo. „Nijsmo slišali, gospod ataman, te čestite grožnje samo enkrat ali dvakrat. Morebiti bi to v vašej Srbskej pretresnilo koga, našincu Zaporožcu pa je tisto: ali z glavo — ali brezi glave: hulaj kozackaja duša, ne bojim se, dokler imamo lulo mej zobmi in sabljo v roci. A zdaj, gospodine moj blagi, poskusiva se, more! Prepričava se, kateri naju bode popreje videl satana, bre!

*) Kakor nabiješ, tako ustreliš.

Človek bi menil, da je Radivoj sè svojo sabljo planil na Zaporožca — in ko je bil prodrl mu prsi, da je zvedel skrivnost; pa je bilo narobe. Jezno je Radivoj bliskal s krvavimi očmi, zamolklo godrnjal nekove besede, kindžal vtaknol v nožnico in stopil je od Zaporožca. Tako se, dejal bi pesnik, črni oblak spusti na pusto skalo, stresa jej korenine sè svojim gromom, pošilja vánjo ognjene strele, ali vse je zaman, mirno stoji hladna trdina, oblak je poskusil svojo moč, pa nevspešno, grmí in pali slabejše in slabejše — in hrmí še dolgo sè svojo pojemljočo jezo.

Kaj je Radivoja zadrževalo, da se nij sklestil sè Zaporožčem, to je težka zagonetka. Morebiti nij hotel umoriti Škrbine, ker je znal, kako utegne ugoden biti mu poznejše, morda je upal, da z drugimi sredstvi brezi velikega hruma in boja prodere do te skrivnosti. Ali je to ali to, stopil je od Škrbine, obrnil se v svojo hčer in z jako mirnim glasom opomnil: „Čutim Roksanda, ka začenjaš nekove neumnosti. Rotim se na nebo, katero ti je nad glavo, in na zemljo, katera je pod tvojima nogama! nikoli paša svoje sužnje še nij kaznil tako hudo, kakor kaznim jaz tebe, če se ne opravičiš. Čem bolj ljubim, tem groznejše kaznujem! Zdaj nijsi v svesti si — ne morem govoriti s teboj. Ali če mi jutri ne razodeneš vsega, gorjé bode tvoje matere duši!“

Po teh besedah je odšel iz čumnate. Škrbina je šel za njim, a ko je bil stopil čez prag, nevedoma je ozrl se v Roksando, katera je o hudem strahu bila obličje zakrila si z rokama in zgrudila se na tla. Mrzko je čutil, da je usmiljenost omečila mu srce, ali prirojenost, da je zmérom burke bril, ta njegova navada je bila tako silna, da je svoje duše vsako ganjenost takisto razodel.

„Zdaj gotovo, draga duša, znaš, po čom kovš liha! (po čim je vatal te robe),“ — menil je: „Ali varuj Bog — kaj reči! — A vendar, dosti je tega! Meni je zmérom nekaj šepetalo v uho, da Mihael nij še do céla zgubljen. Le da bi Bog pomogel mi, da ga najdem, pa ne bodeš tega mazepe žrtva. — I, to bi bila vredna dvojica!... Eh, pošteno bi se naplesali o Mihaelovej svatbi!“

XXV.

Radivoj je zavsedel konja, ki mu je služnica bila pripeljala ga; sè stremenom sune od sebe žensko, katera je hotéla plašč poljubiti mu, in odjezdi z dvora. Ko Zaporožec pride za vrata, žvižgne po svojej posebnej navadi. Po tem žvižgu je njegov vranec — nič drugače, nego povestni Sivka — Burka, tisto trenotje stal pred njim, kakor list pred travo. Škrbina podprogo nategne, skoči na sedlo, a ni dotaknil se nij stremenov, in jezdil je za Radivojem.

Molčala sta oba in jezdila dalje, vsak je imel svoje misli; ko pa se približata Mihaelovemu mostu, jezdil je Radivoj na most, Škrbina pa se vstavi in opazi:

„Gospod ataman! zahvaljujem se ti za kruh, za sol in za postrežbo!“

„Kaj znači to?!“ — začudi se Radivoj in vstavi na mosti.

„To, gospodine moj blagi, znamenuje, da je čas, da se ločiva. Na sveti so ljudjé, katerim je moja glava potrebnejša, nego tebi.“

„Bre, junak, ne jezi se ná-me; vrni se, dragi brate. Priseczam ti, da te ne razžalim!“

„Zdaj ne pomaga več ni bre, ni more,“ — razodene Škrbina. „Moral bi bil znati, kako mora človek biti s takimi ljudmi, kakoršen sem jaz. Ti si z mostu prekucnil mojega Mihaela, pa tudi mene si hotel poslati za njim. Z Bogom, gospod ataman; spominjaj se me vérno.“

„Mihaela z mostu!“ — vsklikne Radivoj o tem, ko je Škrbina jezdil dalje. „O, Škrbina, moje desno krilo! čaki, pobró, čaki le minoto, reci mi....“

Ali Zaporožec je zginil v temi, kakor kaka prikazen, Radivoj ga je klical, pa nij priklical ga.

Razodeti moramo, da je Škrbina Radivoju nalašč zatajeval se, da je zapustil ga samo zató, ker nij mogel lehko trpeti njegovih lastnostij. S tem je hotel zakriti svojo nakano. Ko se je bil poslovil od Radivoja, ostal je za goščavo, a ko je bil preveril se, da je Radivoj užé daleč, poiskal je o tem stezo, katera je držala v Roksandin dom, a po polu ure je užé bil pri vratih in stresnil je z vso močjo verigo. Ko je bila po zarožljaji polovica vrat odprla se, za vrati pa prikazala nekova osoba, gotovo zató, da bi ga bila kaj povprašala, skočil je Škrbina brezi vsakojake obotave raz konja, urno porinil osobo na dvorišče, a predno je zapustil jo strah, zapustilo zavzetje, užé je Škrbina bil v Roksandinej čumnati.

„Jasna gospica!“ — ogovori jo in stopi k njej posebno vljuden, kakor so ga naučili Poljski plemenitaši; ne boj se, more! Zaporožki junak Škrbina je milostiv, zató bodeš še dolgo čaša živéla na sveti in dobrim ljudem pamet motila; povedi mi le, kdé je Mihael?“

Roksanda se je iz početka bala, ker je bila nenadoma pred seboj zagledala ne prenežnega Zaporožca obraz gostih brk, pa njegovo dolgo sulico; ali kmalu se je spametila, ne zató, ker se je spomnila bila, kako je odgovarjal Radivoju, temuč vsled notranjega čuta, kateri nas o žalostnih duševnih dobah s čudovito vernostjo učí, kedo je naš prijatelj, kedo pa neprijatelj.

„Gospodine moj blagi!“ — opazi deva, „čutim, da me nečeš pogubiti“...

„Nikoli!“ — skoči jej Zaporožec z veliko radostjo v besedo. „Nikoli!“ O tem dogodku spoznaš, kedo je Zaporožec Škrbina! Pravim ti, jasna moja gospica, odkritega srca, da bi svojo glavo dal rajši, nego da bi komu dovolil — ko bi tudi sam „lucifer“ bil — da bi se le tvojega lasca dotaknol! Znam, da ne moreš pričakovati svojega oče ni milosti, ni odpuščenja. Tvoja poguba, ljuba golobičica, ta bi tudi bila Mihaelova poguba! A nihče vaju nijma rajši, nego jaz vaju ljubim. No, pes, more! kakor réka

tvoj gospod oča — ali če imaš v glavi le trohico možganov, slušala bodeš Zaporožca Škrbino. Naj ne bodem več Zaporožec, če vaju ne speljem na Sič tako, da ni sova ne bode znala ničesar o tem, — nikar ljudjé!“

„Gospod moj ljubeznjivi, gospod moj čestiti!“ — opomni Roksanda in povpraša: „kaj moram učiniti?“ —

„Le to, preljubeznjiva moja gospica, le to, igračica moja,“ — odgovori Zaporožec, kateri ničesar nij činil rajši, nego pečal se s ptujimi okolnostimi, kakor kak varuh; „pelji me najpopreje k Mihaelu, a potlej — naj mi sovražnik vzame dušo, kedar vaju v svojem zimniku pogostim, kakor svojega sina in lastno hčer!“

Roksanda pokliče dve služnici, ukaže jima, naj vzameti svetilnico in ideti z njo. Zaporožec Mihaelovo sabljo dvigne s tal in pripaše si jo na desno stran; bal se je, nij hotel popustiti je, zató ne, ker bi bila Mihaelu utegnola biti potrebna slehrno trenotje, napósled pa so vsi štirije odšli z dvorišča. Roksanda je ženskim, ki so doma ostale, ukazala, naj vrata zapró in nikomur ne odpró jih, dokler ne pride nazaj.

Zaporožec je kar dihtel, tako je bil nestrpljiv, kedaj se snide z Mihaelom. Delal je tako široke korake, kakor je le mogel stopati v svojih šaravarah z neštevilnimi gubanci; nenehoma je svoje sopotnice gnal naprej in opominjal jih, naj urnejše idó.

Po nekolikih minotah zaslišijo, da šumi reka, katero je Zaporožec toliko potov preklel zbog Mihaela, in ko vsi štirje pridejo do brega, ter je dobrodejne svetilnice svit šinil na vodo, videl je Škrbina, da tù ne bode nikakor mogoče priti na drugo stran. Sicer sta le-tú bregova bila veliko niža, nego pri Mihaelovem mosti, ali naraznost ni bila veča od sežnja, kajti dva ogromna kamena, sezajoča na vršino, gotovo iz podzemskega skalnatega skladja, ležala sta: na vsakej strani eden — in molela drug proti drugemu; pa ta kamena sta vodo ožila tako, da je stekala se njima do vrha, vrela je skozi tesni prodor, kakor črez kakov slap — pa šumela je in penila se — in padala je naravnost navzdol.

„Nu, kaj pa bode zdaj?“ — povpraša Škrbina. „Jaz pač skočim s kamena na kamen, ali za vas se bojim. — A, to pač to!“ — opomni, ko zapazi, da služnici iz grmovja neseti desko. „Ali golobičici, dajte tisto lê-sem. Zdí se mi, da sem nekoliko premetenejši, nego sta vajini okrogli glavi, in upam se to prirediti boljše, nego kedo drug.“

Po teh besedah desko porine s kamena na kamen — in najpoprej sam odide po njej, potlej pa Roksando ogovori, da se nij treba tresti, naj le smélo ide dalje, ali preveril se je, da je njegov opomin bil nepotreben; stopila je bila na brv tako na lehko in svobodno tako, kakor bi bila šla po šarenicah v svojej čumnati.

„Srčna deva!“ — začudi se Zaporožec in s prstom tleskne nad glavo — „vredna tovarišica bodeš mojega Mihaela“ — Da je ta prehod videl kakov malar, velekrasen predmet bi mu bil

lehko bil. Meju dvema ogromnima kamenoma se voda žene sè strašno silo, vsako trenotje vrže navzdol céle kitice bliščečih, kristalnih mavric, ki se drobé v črno globino in prominjajo v kipeče pene. Na enem kameni sta dve temni ženski, bližna svetilnica ja žarí jasno sè svojo svitlobo; na enem pa je moška, široka, jako lepa Škrbinina rast, njega bi vsakedo lehko sodil, da je gozdni bog, ki je zaporožki preoblekel se; a k njemu, kakor kaka žrtva, črez kipečo propast po ozkej brvi krili bitije tako krasno, kakoršna so, kakor národska obraznost sodi, le po lesovih in pri vrelcih. O tem pa je čiste svetilnice topla svitloba razlivala se okrog, slabo žarila obvodnih dreves na obeh straneh nad potok nagnjené veje, in tisoč in tisoč isker je v vodnih tocih trepetalo in zgubljalo se v temnem lesi. Razlivala se je po vsem obrazi čudovito razmerna, zlata jasnost.

Ko pridejo čez vodo, šli so dalje po gostem gozdu. Služnica je zakrila svetilnico, a Roksanda je Zaporožca poprosila, da bi molčal, zató ker nijso bili daleč od Radivojeve trdnjave. Nekolikokrat so slišali v lesi znamenje, žvižeg, po žvižgu pa se je oglasil drug žvižeg, kateremu se je Zaporožec močno čudil, ženske pa so zeló bale se. Napósled je ta žvižeg bil blizu njih tako, da so vsi ostrmeli — in Škrbina je veliko prizadel si, da je molčal. Le spomin na Mihaela in na nevarnost, v katero bi bile tovarišice lekho zabredle, zadržaval ga je, da ni razjasnil si tega tajnega žvižganja, katerega popreje nijsta nikoli slišala ne Roksanda, ne Zaporožec v okolici Radivojeve trdnjave.

O vsakem koraku so se bali, da utegnó sniti se s kako neprijetno prikaznijo, in korakali so dalje in dalje, napósled pa so prišli k majhnemu bajraku, okrog katerega je drevje rastlo tako gosto, da je tam pa tam zvezdato nebo jedva videlo se skozi vejevje, ki je sezalo nád-enj. Tù so prodirali grmovje, da so prišli na drugo stran tega bajraka. Služnici pozorno odstraneti velike ruše, potlej pa vsi odidó skozi majhine duri, katere so zopet zaprli za seboj.

Zaporožec je še dolgo časa dalje šel sè svojimi tovarišicami vred po ozkem mostovži, ki je imel stopnice iz opečja. Napósled se vstavijo v majhinej čumnati, podobnej samostanskej sobici, v katerej zagleda pomizje in druge reči, ki so pričale, da tù nekedo biva.

Roksanda poprosi Zaporožca, da bi počakal v tej čumnati, sama pa je odšla v drugo čumnato. Zaporožec je stal pri durih in utripajočega srca poslušal, ali zasliši ali ne Mihalelov glas. Pa slišal je le Roksando.

„O moj Bog! moj mili Bog!“ — vzdihovala je, „kam me pripelje osoda, kam me zapelje nerazum? Z razumom vidim to, moje dejanje in nehanje pa je do céla drugače, počenjam to sama, pa ne znam, kaj počenjam! Kakor bi mi bil zakril svet po tistem večeri, ko sem te bila, dragi moj, moj neprecenljivi, zagledala!“

„Aha! tako si začela!“ — opomnil je sam sebi Zaporožec. „Čutim, da se je posrečilo ti!“

„Ne žaluj, Roksanda,“ — tješil jo je drug glas, „mene srce boli, kedar pomislim, da sem tvoje nesreče povod.“

„Izborno!“ — vskriknil bi bil skoro Zaporožec, „to je Mihael! Ali poslušajmo, kake neumnosti bosta še drug drugemu pripovedala.“

„Ne, Mihael, ti nijsi povod,“ — odbila je Roksanda. „Ali sem nesrečna? Ali more kamen biti srečen? A jaz nijsem bila nič drugega, nego kamen, dokler te nijsem poznala! Ta čas pa sem novič narodila se. O, rada trpim zbog tebe, rada bi umrla tebi, Mihael!“

Zaporožcu se je duh smijal za durimi, ali baš ta trenotja je nekov nežen čut imel v svojem srci.

„Oh, ti si moj ptič v pušci, ti si moj preljubeznjivi neugajalček, more, ti si moj mezinček!“ — opominjal je in s temi nežnostimi veličal Roksando.

„Ali me bodeš vse svoje žive dní rad imel?“ — povpraša ga Roksanda.

„Zmérom, Roksanda,“ — odgovorí Mihaelov glas.

„A druge ne bodeš nikoli nobene rad imel?“ —

„O nikoli, Roksanda, nikoli!“

„A če bodeš rad imel.... Oh, rajši me takoj umôri, zaduši me spečo, da ne bodem ničesar znala!“

„Nu, ali pa je zdaj čas, da govorita o takih bedarijah?!“ — začudi se Zaporožec in hotel je kar stopiti k Mihaelu, ali videl je, da so duri znotraj zaprte.

Zopet je slišal Roksandin glas.

„Včeraj sem ti, Mihael, razdrla sklep, ker si tako hitro hotel oditi dalje, zdaj pa sem sama prišla prosit te, da beži. Moj oča je zvedel, da si tù. Gorje nama obema, če se ne otmeva!.... Ko bi ne bil v takej nevarnosti, morda bi te ne imela tako rada. Ali čem hujši ti je grozila nesreča, tem ljubši si mi zdaj za tega délj, a zdaj bi sto životov žrtvovala tvojemu milemu pogledu, le tvojej besedi, samo tvojej želji! Le brž od tù, ljubi prijatelj, le proč, kamor naju očí popeljó, le-da s teboj, le če s teboj!“

Tega Zaporožec nij strpel.

„I, kaj je to?!“ — vskriknil je za durimi in povprašal: „ali me ne potrebujeta? Kar se tiče tega, mora vama Zaporožec Škrbina biti svétnik, brezi njega dovršita vraga! Preteta resnica je to, vidva bi žlobudrala vso noč in satana priklevetala na zobe. Odprita, če ne, Bog zna, da duri snamem!“

„Kedo je to? Ali je to gospod Škrbina?“ — povpraša Mihaelov glas.

„Da, Škrbina je,“ — vsklikne Zaporožec. „Ti méniš, da se vsi svojim prijateljem skrivajo tako, kakor se jim skrivaš ti. — Odpri, sicer bog zna, če ne, pa ti razkoljem duri.“ Te besede je

Zaporožec dogovoril užé v Mihaelovej čumnati in planil je Mihaelu v naročje.

„Čudo se je zgodilo na sveti!“ — opomni, „človek ne pozná, kaj je človek, kaj riba! Vrag mi vzemi dušo, če sem veroval, da te bodem kedaj videl, ko so te bili pahnili z mosta. Nu, brate, branil si se junaški, a kar je kazno, tudi plavati znaš dobro. Nu, zató imam rad Kozaka! Mora poznati našince!“ A nij čakal Mihaelove besede, kar objemati ga je začel — in poljubljati.

Čitatelj krči obrví, ker vidi, da sem malo zvést pripovestnemu redu in da doslé še nijsem razjasnil, kako je Mihael všel smrti. Za tega délj je moja dolžnost, da se vstavim in zvršim to, kar sem zamudil.

XXVI.

Ko je Mihael na mosti bojeval z rudečima župnoma, sam nij znal, kaj čini, zató ne, ker je bil prehudo razpaljen, a njegov obupni upor, njegova srčnost in njegov ogenj ni bil nič drugega, nego vstok notranje bure, ki je razjedala mu srce. Ni zapazil ni tega, da letí v propast. Zdélo se mu je, da je užé smrtno ranjen in da se neskončna večnost odpira pred njim. Takoj po tej bistrej dozdelnosti ga je zapustil razum; nij slišal svojega padca.

Ali kmalu ga je oživila hladna voda. Tipal je po stranih visokih sten, pokritih sè šopi divjega zelenja, ki je tam pa tam rastlo po pustem kamenji; nad glavo je imel teman obok starih dreves, ki so nad potokom sezale z brega na breg in objemala se, kakor se objemljó vérni prijatelji, katere zaman životna osoda razganja.

Voda šumí. Zvučno se razlega enoličnі odmev njenega vrvranja, prodirajočega tesno in gosto drevje, katero se sklanja čez njeno strugo. Bistro pluje po kipečem toku.... ali kam? kako je padel v čaralno, ali žalostno poklino? njegov razum ne more umeti le-tega.

Zablisne mu nenadoma v glavi misel na smrt, udáde se jej in neha truditi se, kako bi si razjasnil to svojo nesrečo. Menil je, da užé umira, zató se je vodnemu begu izročil brezi vsakoršne poskušnje, kako bi se uprl mu.

Ena roka je še krepko držala sabljo za ročaj, ena pa je stiskala dolg odlomek ograde, za katero je bil nevedoma zgrabil o svojem padu; čutil pa nij niti rok — niti nog. Prolita kri, tekoča iz njegovih ran, otemnila je vse njegove misli in duševne močі. Užé je bilo malo do tega, skoro bi bil zopet smrtno omedlel. morebiti na veke.

Plava. Vrvrajoči potok mu poje pogrebno pesen: gostega drevja zeleni obok se je sklanjal nad njim, kakor mogila; tema ga je imela v svojem naročji. A zopet se je razsvetlilo temno vejevje, jasno večerno nebo mu je svetilo, kakor na drugem sveti, in slavček, kakor na razliko z njegovo trpko osodo, tako je veselo pel nad njim ljubezen in radost.

Nenadoma dva ogromna kamena, moleča potoku iz dna, vstavita drog, katerega nij izpustil iz roke. Voda je silno bistro ožila se in besila je, kakor kaka zver, kipela je in svoje pene metala kamenoma na visoki temeni, obokasto je letela navzdol, razlivala se v bele penaste valove in gnala se je dalje.

Mihael se je motal nad to zijočo propastjo, kakor bi bil breziduh bil, kmalu se je pogreznil v globino, kmalu je prikazal se na greben hrmečega vodopada — in vrtal je sè sabljo kamena.

Blizu je bila njegova smrt — kakor bi bila stala na kamenu, posmehovala se svojej žrtvi in gledala jej v očí. Užé je v njem hotéla ugasniti poslednja životna iskra, — užé je hotel zaspati njegov poslednji čut. A ta trenotek vso njegovo bitost prošine krepak vskrik: „Moj Bog!“

Ta vskrik, kateri je pričal živo srce, ki ga je gotovo bilo prosunilo ostro bolestno čutje, prošinil je, kakor kak elektrišk tok, njegovo utrujeno življenje — in upihal životnost.

Spregleda — ne, ne stojí smrt na njegovem grobovem kamenu, — smrt, ki bi rada vzela odhajajočo dušo! To je životna boginja, katera samo z enim dotikom življenje lehko probudí v mrzlem trupu!

Na širokem kamenu je pred njim stala ženska v slepečem blesku krasnih mičnostij, kakoršnih mladeneč ne more gledati brezi nekove opojenosti; Mihaela je njé krasota bila očarala tako, da je menil, ka je kaka nadzemska prikazen. „To je rusalka,“ — menil je. Pa nij bila rusalka to. Ker je bila omamila jo usmiljenost, zábila je na lastno sramožljivost — in gledala je krvavečega mladeniča, ki se je gugal v žalostnej zibéli. Vsled samega strahu je sklenila roci, očij so jej začele goreti, duša je vskipéla jej vsled same usmiljenosti, katera se o mnogih pripetljajih nekaterim ženskam promení v blaznost. Zamekníla se je sè svojim pogledom v njegove očí, kakor bi se bila hotéla preveriti, ali še živí, ali ne več. Bala se je, da ga to ali to trenotje bistra voda utegne odnesti v propast, zijočo pod njim, za tega délj ga je hotéla sè svojimi ostrimi očmí prikovati na tisti prostor. Ker se je tresla in ker je lovila sapo, mogla je le s čudovitim, prosunljivim glasom vskliknití: „Bog moj!“

Po tem prosunljivem vskliku je pribežalo še nekoliko ženskih, ki so blizo tam kopale se za kamenom v zalivu, zavarovane z visoko steno senčnatega brega. Mihael pak je po svojem trenotnem prebujenji zopet omedlel in nij čutil, kaj se je godilo z njim.

Ko se probudí, začuti, da leží na mehkej postelji v majhnej čumnati. Pri njem na mizi je stala svetilnica.

Stene so bile z neko cvetičasto tkanino prevlečene, tla so bila pogrnjena z drago šarenico, z azijskim delom; vse pohišje pa je bil nizek divan, njegovej postelji nasproti.

Mihaelu se je zdelo, da je vse to le sen. Glavo je imel težko tako, da nij mogel misli z mislijo zediniti. Nekovi temni spominki so mu živeli v spominu, nekij bolen čut je stiskal njegovo dušo.

V vsem telesi je čutil veliko bolest, poleg tega pa je hud ogenj begal po njegovih žilah.

Poskusil je, da bi vstal, ali udje so mu odrekli moč: obležal je, kakor bi bil prikovan bil. Précej po tej onemoglosti se je njégovih mislij polotilo žalostno nespominje.

A zopet se je prodramil in zopet je omedlel, o nobenem probudu pa nij znal, kako dolgo časa je trajalo njegovo nespominje, zmérom se je njegovim očem kazala tista polutemna čumnata, ni en zvuk nij zmotil mrtvaške tihote, ki je zračila okrog njegove skrivnostne postelje, da je človeku zdélo se, ka je Mihael ali gluh, ali pa očaran.

O nekej priliki po hudej medlobi spregleda: sklanjala se je nád-enj neka ženska in prevezavala mu je tiho rane. Obleko je je imela lepo, — da, dragoceno, nekako azijsko. Da-si je Mihael bil zmóčene glave, vendar je poznal, da je to tista rusalka, ki je bila pri potoci pokazala se mu, rad bi bil govoril, ali zaman — ni en zvuk se nij izmaknil mu iz gorečih ust.

Ko pokaže, da se je probudil, prekrasna neznanka kazalec položí čez ustni, ter pokaže mu, da bi molčal, in odšla je précej, da se ni dotikala nij tal.

Ali zopet je zagledal jo, da mu sedí pri glavi. Sklonila se je k vajšnici in odmaknila mu je sè svojo, kakor seneg — belo roko, goste, temno-žolte lase. Gledala ga je vdeležévalno čutljivo, v očeh je igrala jej utjeha, katero je v njej sè svojo vnenjestjo probujal mladenič, ki je zvlasti bledost krasotila ga.

Ta pot nij brzo zapustila njegove postelje. Gledala mu je naravnost v očí, Mihaelu pa se je zdelo, da iz njenih očij srče novo živenje; da mu njena duša vdihuje drugo dušo. Oživela so mu lica, rahla rudečica se mu je bila razlila po obličji. Neznanka se mu je na láhko nasmijala — in odšla je iz njegove čumnate.

Po tem časi je razmerno vrstilo se to obiskovanje. Mihael se je privadil gledati le te lepe očí, ta usta, kakoršnih še nikoli nij videl poprej. Tješil se je, ker je malo po malo krepčalo se mu živenje, pa tudi zató, ker je v njem probujal se čut, ki je v njegovej duši zatiral težke spomine.

Temu čutu se je do céla udajal, hotel je v njem potopiti vso svojo dušo. Obetal si je, da bode ta dobrodejni čut, ki je z njegovo pomočjo zábil vse na sveti, trajal večno in da se nikoli več ne vrne v tisti pekel, katerega je težka in dolga bolezen osvobodila ga s pomočjo novih čutov.

Kedo bi naobrazil človeško dušo? Duša je raznolična in promenljiva — neskončno. Mihael, ki ga je sicer vznemirjala tako mnogotera nada, motila žalost, pekla vest in žaloba, Mihael je zábil na vse. Mamili so ga ti vsemogoči pogledi, izročil je bil vse svoje čute in misli v njem oživelemu plamenu mogočne ljubezni, in ni enkrat mu nij prišlo na misel, ali je še kedo na sveti ali ne razen njega in teh čaralnih, plamenečih očij.

Kakovo čutje pa je neznanka imela, to lehko uganemo. Ona

ga je otela gotove pogube, ko je bil omedlel, polumrtev; ona ga je zopet oživila, ona ga je negovala in pospavala, kakor svoje dete, pitala z lastnima rokama, vzdihala je po njem, probudila v njem dušo in vdihnila mu najgorkejšo ljubezen. Znala je vse to, za tega délj ni mogla drugače, nego da je rada imela Mihaela. Tako je bilo, kakor bi jej bila baš osoda poslala to, po čemer so užé dolgo časa koprnele njegove sanje. Gledala ga je tako, kakor svoje stvarstvo, menila je, da je večno njen, in zaupala se je v prostoti svoje nedolžnosti brezi vsakoršnega razmišljanja natornej udanosti. Po céle dni je sedela pri njegovem zglavji, govorila je z njim z očmí, ali vsled svojega čutja, vsled ženske skromnosti nij smela ogovoriti ga, nij mogla spomniti se, kaj bi mu opomnila, razen — da ga ima rada.

O nekej priliki je lehko dremal Mihael, kar na svojih ustnih začuti legak poljub. Do céla razvnet dvigne roko in objame njé vrat, ki bi bila sama Medicijska Venera zavidala jej ga.

Neznanka je vskriknila, iznenadilo jo je bilo to njeno tajno razkošje, in hotela je siloma izviti se mu.

„Ne, ne izpustim te,“ — opazil je Mihael in zaklenil jej usta sè svojim poljubom.

Nij mogla upirati se mu; prošinil jo je bil nekij električk ogenj; spozabila se je in padla mu je na prsi. Njiju ustna so se edinila dolgo časa, kazno je bilo, da njiju duši sta to trenotje ena duša samo.

Ko je bilo minolo to spozabljenje, vstali so v obeh vsled tega drugi nastopki. Mihael je čutil silen priliv čvrstejšega zdravja, in nekova tiha radost je napajala mu dušo. Njegove rusalke lice pa je obledelo. Srce je razkuril jej nekov neznan čut. Sklonila je lice nizko in plakala je. Po joku je vstala, otrla si solze in z drhtečim glasom je Mihaela opomnila: „Bodi si, kedor koli, če si krščan, ne poplačaš moje dobre volje sè zlom. Odidi od tù, pozabi, da si me videl; ne povprašaj nikogar, kedo tukaje biva; prisezi, da živej duši ne povéš tega nesrečnega poljuba, — prisezi, da se nikedar ne bodeš posmehoval ženskej slabosti!“

„Nijmam ni matere, ni oče, ni domovine, niti prijatelja,“ — pové Mihael; „imam le vroče srce, in če me ti sama ne zapustiš, prisezam, da bodem na veke tvoj suženj, vdajam se popolnoma tvojej volji, čini z menoj, kar hočeš! Edina moja sreča bode to, če te nikoli ne zapustim!“

„Ali priseżaš?“ — povpraša ga neznanka, „ali umejaš sam svojo kletvo? Nikar ne méni, da je ženska slaba stvar, katero smeš poljubljati, pa tudi lehko bacneš jo od sebe, kedar hočeš. Znaj, da moja roka vlada s kindžalom — in da moje orožje ne zna ogibati se svojega namena!“

„Da je v tvojej roci tudi grom in blisek, vendar-le ti obetam večno, nepromenljivo vernost! Ali kedo si? povedi mi! Kako naj se imenujem? Človeški jezik nima tebe vrednega imena!“

„Ali prisezaš? — ali prisezaš?“ — povpraša ga zopet rusalka in vpré vá-nj svoje bistro oko.

„Tisoč potov prisezam Bogu in ljudem, prisezam nebu in zemlji!“ — odgovori Mihael, „a na dokaz poljubljam svoje pokorne matere križec. Veče prisege nijmam.“

Prijel je in poljubil zlati križec, ki mu je visel okrog vratu. Neznanka je sama ob sebi objela Mihaela in pritisnila ga k srcu, a zopet je v dolgo poljubljanje zlilo se njiju dihanje.

„Meni je ime — Roksanda,“ povedala je. „Jaz se nijsem narodila tù; moja domovina je daleč. Užé pet let je nijsem videla. Jaz sem srbskega bana ali kneza Radivojeva hči. Naši predniki so bili slavni, vladali so vso Srbsko, ali moj oča je dobil le eno vas. Neverci so mu vse vzeli. Kake gore so tam, ko bi jih videl! Kakov dvor smo imeli! Zdaj je to vse drugače. Da, tudi moj oča, ko je bil prišel v to ravno krajino, promenil se je. Ne ljubi me več tako, kakor me je ljubil popreje. Osoda ga kuri tako, da ni svoje hčere ne more ljubiti. Malo kedaj ga vidim, pa še takrat vselej le molčiva.“

„Zakaj je zapustil svojo vas?“ — povpraša Mihael.

„Sovražniki so mu jo vzeli,“ — odgovori Roksanda. „Sklenil je, da napade neverce, hotel je Turkom vzeti vso Srbsko, ali Žid Ljutica, njegov zaupnik, do katerega mu je bilo mnogo, izdal ga je, razodel je bil vse sovražniku; mojega oče vse namere so spodletele. Sovražnik nam je vse vzel; le vernih služnikov nam nij mogel odpeljati. Nekoliko vérnih, hrabrih junakov je mojemu oči reklo: Ne zapustimo te, jasni ban, na veke, in šli so z nama v Rusko. Dolgo smo živeli blizu Buha, kasnejše pak smo slehrno leto premaknili se dalje, napósled je vendar ta kraj jako priljubil se mojemu oči, kateri vaših krajev ne ljubi, zató ne, ker nijso gorati. Ne daleč od tù živí za lesom v velikem gradu se svojimi junaci vred. Ali, povedi mi, za Boga, s čem si ga razkačil? — zakaj te je hotel zajeti?“ —

„Kdé?“ —

„Na mosti.“

„Ali sem tedaj z njegovimi ljudmí boril se?“ —

„Da, to se je zgodilo na njegov ukaz. Spomni se, ali nijsi imel z njim nikakoršne mrzkosti?“ —

„Njegovo ime sem prvič slišal ta pot.“

„A vendar je ukazal, naj te zalezujó na poti iz Gluhova, in čudovito je to, ker sè smrtjo nij kaznil čavša, zató ker te nij živega pripeljal mu!... Bog moj! ko bi vse to znal! Ko hitro ozdraviš, odidi, kolikor je moči — najhitrejše, kolikor je moči — daleč. Nič te ne osvobodí očine jeze, če zaideš v njegovi pesti.“

„Učinim vse, kar mi ukazuješ, ker ne morem brezi tebe ničesar ne misliti, ni činiti. Nijmam sam svoje duše. Ti si moja duša, katera me oživlja, ti vse moje čute razgrevaš sè svojim obličjem in vladaš vse moje misli. Da, jaz ničesar ne znam, kaj se je z mojo dušo godilo doslé. Zdí se mi, da po dnevi svojega no-

vega rojstva nijsem videl ničesar drugega, nego le tvoje čaralne oči. Da, ali mar nijsem sam vstal iz tvojih očij?....“

„Ljubi prijatelj, ti blazniš, nijsi še do céla ozdravel po svojej zimnici. Pravim ti, da moraš oditi od tù, ko hitro ozdraviš.“

„A ti Roksanda?“ —

„Jaz, ali jaz? Oh, jaz ne znam, kaj se z menoj godi. Dokler si ti tukaje, ne morem na nič misliti: zdi se mi, da si ne morem ničesar bolj želeti, a da znaš, kaj se godi v mojej duši!“

S tako pozabo samih sebe, s tako opojenostjo in s takimi mukami vroče ljubezni sta se motili ti prostošrčni od sveta ločeni duši, katerima ni manjkalo nič drugega, nego lesa, nikomur znanega, zató da bi bila srečna bila v njem tako, kakor je jelen srečen pri vodnih studencih, — kakor sta bila srečna prva človeka v tihem drevesnatem edenu (raji).

Mihaelove misli so se nenehoma pečale z Roksando, vès drug svét je bil zginil izpred njega. Ali ta ljubezen je imela žalosten temelj. Sàj je bila le blodnjava mlade glave, katero je motila samo trpkih mislij težka preglavica, ki je nij mogla zmoči; ta ljubezen je bila zmóčenih čutov nepravilen učinek, — čutje brezi pravih osnov, — čutje, ki je po trpko razdraženej bolezni dihtivo polotilo se prvega gradiva, kateri je dušil pravega razsodka zoro, — to nij bila resnična ljubezen, temuč to je bila le srčna bolest in zmóčenega razuma žalostna prigodba.

Ker je Roksanda bila narodila se tam, kder je rana baš kaj navadnega, naučila se je še otrok, da je znala upotrebljati zdravilno rastlinje, in ta pot je njé izkušenost bila popolnoma vspešna. Mihael je začel urno zdraveti, da je po dveh tednih, po boji na mosti zopet sedel na konji in sukal orožje. Zató je bil, ko mu je Škrbina bil nasvetoval, da bi šel z njim baš to noč z Roksando vred v Zaporožje, — za tega délj je bil jako vesel, zvlasti — ker je bil močno poželel, da bi mogel dihati čvrsto zračje in ozirati se okrog sebe na večem prostoru, nego je bila njegova čumnata. Zaporožec mu je jako radovoljno podal sabljo, pomogel mu je, da se je oblekel in orožil, potlej pa so vsi trije odšli iz podzemelja — in zopet so zakrili vhod.

XXVII.

Ko pridejo k potoku, tisto trenotje se prestrašijo dveh strelov, drugega po drugem ne daleč v lesi, précej po strelih pa so zaslišali nekolikih glasov zmóčen krik in da so sablje krhale se. Škrbina in Roksanda na veliko zavzetje v hrumu spoznata Radivojev glas, kateri je čvrstejše, nego vsi drugi — pes! more! jaz zdorov! kričal in svoje junake na pomoč klical.

„Mihael, béži vspešnejše; razbojniki so napadli mojega očo!“ — vsklikne Roksanda, zábila je na Mihaelovo in Radivojevo razmerje.

„Hudobni duh me vzemi," — spregovorí Zaporožec, „če jih ne razženemo, kakor plaho zver! Svetilnico! Daj svetilnico lè-sem!"

„Oh, Mihael! ostani tù!" — vsklikne Roksanda, spozabila se je, „čaki, ne izročaj se pogubi!"

Ali Mihael in Zaporožec sta bila užé daleč. Kmalu sta bila na borišči. Škrbina dvigne svetilnico, posveti v borilce in v vsem svojem bojnem razvnetji vskrikne, ko Radivoja zagleda, kako se obrača na vse strani in sam vojskuje sè šestimi moškimi, ki so ga sè sabljami v rokah obsuli. Zaporožec zgrabi za pasom samokres in podere enega izmej razbojnikov, po strelu pa nalašč velik krik zažene, in z Mihaelom vred plane na sovražnika v enej roci je držal svetilnico, v enej pa sabljo. Ko zagledajo to nenadno pomoč, precej zginó vsi protivniki, kakor zli duhovi. Ostala sta na mesti le dva, enega je bil Zaporožec sè samokresom ubil, enega pa je bil Radivoj potolkel.

Radivoj razvnet objame Zaporožca.

„Čaki, gospod ataman," — reče Škrbina, „jaz nijsem vreden take hvale. Tù-le je tisti, ki je otel ti življenje." Pokazal je Mihaela.

„Kedo je to, more?"

„Bre, to je človek, zbog katerega si užé dolgo časa brusiš zobe; ali hudobni duh me vzemi, če se dotakneš le njegovega lasu!" — krikne Zaporožec in postavi se z golo sabljo mej Mihaela in Radivoja. „Pogledi," — govoril je dalje in v Mihaela posvetil sè svetilnico, „ali ne huduj se, temuč rajši se povprašaj, zakaj ga goniš skozi ogenj in čez vodo.

„Bre, brate!" — odgovorí Radivoj. „Kaj govoriš? Jaz tega junaka prvič vidim zdaj-le."

„Ali prvi pot? a zakaj si ukazal, naj ga na mosti zgrabijo? a ti si kriv, da je v vodi skopal se tako vrlo, da nij treba nič boljšega!"

„Naj ga primejo na mosti!" — pozopeti Radivoj z velikim zavzetjem. „Ali so tedaj tebe, junak, vrgli v vodo?" — povpraša in obrne se v Mihaela.

„Mene, a rad bi znal, zakaj. Stoprv odšel sem bil z doma, pa sem užé naletel na hude sovražnike."

„Psi! jaz jih naučim, kako morajo zvrševati svoje ukaze! Prosim te, dragi gospod, prizanesi mi! Skoro bi te bil usmrtil. Tebe nijsem hotel nikoli umoriti."

Mihael je hotel odgovoriti, ali Zaporožec, ki je rad namesti vseh drugih govoril, prevzel mu je besedo.

„Eh, znam, ti si modra glava, gospod ataman!" — opazil je — „drugam miriš, drugam streljaš! Nu, povedi mi, katerega vraga si iskal?" —

„Katerega?.... Hm, more! jaz znam, katerega! zopet ga bodem iskal! Ne uide mi!"

„Kakor je kazno, gospodine moj dragi, tedaj čakaš zverí, kakor jaz. Jaz užé voham svoje zverí sledi, da bi le tvoje

ne zgrešil. „No, kaj je to sovraštvo! Zakaj stojita, kakor bi bila pobita? Dopovedala sta si, da ne črtita drug drugega, tedaj se objemita in pozdravita. Morda utegneta še prijatelja biti kedaj.“

Škrbina Mihaela prime za roko in odpelje ga k Radivoju.

„Zahvaljujem se ti,“ — opomni Radivoj in poljubi Mihaela, „zahvaljujem se ti mnogo potov, hrabri delijo.*) Izberi si nagrado, kakoršno koli hočeš. Odberi si konja dogata**), izberi si meč grebestak, odberi puško dževrdano, izberi si srebra in zlata, kolikor hočeš.“

„Ne potrebujem ničesar,“ — pové Mihael z notranjo radostjo, „hočem te le spremiti na boj sè sovražnikom pravoslavne vere.“

„O, preljubi moj sin!“ — vskrikne Radivoj in zopet ga objame.“ „Idi z menoj v milo Srbsko; tamkaje bodeš pri meni, kakor mlad orel pod krilom svoje matere, — kakor sokol v zatrepu mogočne skale. Ali, mila brata, nevarno je nam, ne mudimo se tù, teh psov utegne mnogo biti le-tù. Idimo.“

„Kakovega vraga bi se mi trije bali?!“ — začudi se Škrbina. Ti, gospod ataman, še ne znaš, kako se zna ruvati le-ta Mihael. Da se nij držaj na mosti strl, zvedeli bi bili tvoji junaci, kaj je vojevita roka. Nu, povedi pa nama, gospodine moj dragi, kako si naletel na ta junaški mejdan.“***)

„Kako sem naletel ná-nj, more?.... Ne, rajši ti meni povedi, čegava je tista sablja pri mojej Roksandi?“ —

„Čegava je tista sablja!“ — začudi se Zaporožec, vzame Mihaelovo sabljo in podáde jo Radivoju.

„Bre, junak! kaj je to! kaj znači to?“ —

„More, gospod ataman! A ti se doslé nijsi še spomnil, kaj tiči v tem? Jaz ti tedaj razodevljem, da si zaman kričal na svojo hčer, čudno je, da ta sirota vsled samega strahu nij umrla. Poslušaj tedaj. Zdaj užé znam, da so tvoji mutci videli samo lisičji rep in da so za njim gnali se....“

„Hm, hunsvot, more!“ — godrnjal je Radivoj.

„Pahnoli so z mostu takega Kozaka, kakoršnega bi se ni Serko****) ne sramoval imenovati svojega prijatelja. Nu, ko so ga bili vrgli raz most, kam bi se bil del, plaval je Kozak po vodi, a vrag vedi, kam bi bil zašel, da ga nij tvoja hči — Bog jej daj zdravje, kakor kako ribico, vjela.“

„Kaj, more! ali moja hči Roksanda?“ —

Mihael je Zaporožca cukal za roko, opominjal ga je, da ne bi Roksande mesil v to. Ali Škrbina, vesel, ker je uredoval ptuje okolnosti, nij ujemal se z njim, nij hotel izneveriti se svojej navadi, temuč branil je in posredoval.

---

*) Vojščak.
**) Belega, dragega Srbom.
***) Boj, dvoboj.
****) Koševi ataman Hmelnickega, Dorošenka in Samojloviča.

„Eh, ti modra glava!“ — opomnil mu je tiho. „Ti le molči, ker je Škrbina tvojo uzdo vjel. Prepluli smo mi take vodopade, kakoršne si preplaval ti, a noben bes nas nij zajel, kakor kako ribo.“*)

„Da, tvoja gospica Roksanda,“ — obrnil se je zopet v Radivoja. „Videla je, da je to vrl Kozak, le da je sama rana ga, kakor taranuhe.**) Vzela ga je tedaj vsled krščanskega usmiljenja, zató da bi zacelila mu rane, kakor turška deva, ki je ranjenega junaka na reci Marici bila vjela.... Ali še pomniš, kako je v pesni o tem?.... A ta junak nij bil nihče drug, nego vašega Kraljeviča Marka oča.“

Škrbina se je bil dotaknil priljubljene strune v Radivojevem srci. Spomin na priljubljeno pesen, — spomin na to, kaj se je bilo dogodilo oči Kraljeviča Marka (vzora vsem srbskim domovincem), — ta spomin mu je Roksandin čin pokazal v najlepšej svitlobi in razgnal črne oblake, ki so se bili o hčerinem imeni pokazali mu nad obrvimi.

„Hvala mogočnemu Bogu!“ — vskliknil je radostno. „Moja hči je zvršila svojo krščansko ljubezen do tebe, zató pa je Bog poslal te meni na pomoč! Ali jaz ne učinim s teboj tako, kakor je Turek Mustafa Aga učinil z očo Kraljeviča Marka. Nu, kako je to bilo dalje, mili brate?“ —

„Kar sem užé povedal, gospod ataman, potegnila ga je iz vode; ko pa je bila zvedela, da je ta riba všla iz tvoje mreže, jezna je bila sama ná se. Ali kvarno je, da bi se pogubila krščanska duša, katera koli, za tega délj ga je skrivala tebi, dokler nij ozdravel. To je vsa povést. Ti pa si vzbudil krika in hruma toliko, kolikor ga probudí pastarica, če jej volk jagnje odnese.“

Radivoj je bil jako vesel te vesti, kajti zapodila je iz njegove azijske duše oblačno sumljivost, katera se je bila polastila ga minolega večera, o polunoči pa izgnala iz postelje.

„Nu, če je tako, odpuščam tudi svojim ničemnikom. Če pa se zmotijo še enkrat, vse zmeljem v prah.

To trenotje zagledajo, da se jim gruča ljudij bliža sè svetilnicami; užé so prijeli za sablje, ali Radivoj spozná, da so to njegovi junaci, kateri so bili strel zaslišali v lesi, ter so mu hitéli na pomoč, ali dolgo časa nijso mogli najti ga.

„Vražji zaród, zdaj stoprv prihajate, ko vas ni treba nij več!“

„Jasni ban!“ — opomni starejši čavš, „sàj zmérom radi hodimo za teboj v ogenj in v vodo, ali kaj, ker ne ukazuješ, da bi se gonili za teboj?“ —

„A, more! jaz znam! Dvignite oba ranjenca in povprašajte, od kodi sta in kedo je njiju gospod. Znam, od kodi veter vleče. To je gotovo praporščak, ta pès! Dragi Škrbina, a ti hrabri de-

*) V Zaporožji je vsak nov Kozak moral dokazati, da zna konja in sabljo vladati in v čolnu voziti se čez vodopade. L. G.

**) To je riba, ki jo solé in zató narezujó.

lijo Mihael, zavsedimo konje in vrnimo temu vražjemu zarodu s krepkim napadom. Škrbina je ta svèt jako vesel sprejel. Mihael je tudi hotel svojo hrabrost pokazati Radivoju in neprestano je mislil na Roksando.

Ko pridó v trdnjavo, užé se je danilo. Radivoj je odšel v svoj stolp in oklopil se je, brezi oklopja nikedar nij šel na boj.

Splošna groza se je polotila vseh drugih Radivojevih poslušnikov, vsi so privreli na dvorišče, stopili okrog Zaporožca in povpraševali ga, kaj se je po noči pripetilo Radivoju — in kdé je sam bil minoli večer.

„Ne, ne povprašujte tega, more!“ — reče jim Zaporožec, posnemal je Radivoja, „ne povprašujte, a to pogibnete, hunsvoti?“

Po teh besedah jim je pripovedal, v kaki nevarnosti je bil njih ban, kako mu je Mihael nenadoma bil prišel na pomoč in otel ga smrti. Sam o sebi je Zaporožec molčal, hotel je Mihaela odličiti Srbom, njegov lavorov venec je bil prebogat, nego da bi bil nove vejice vpletal vá-nj. Radostno vriskanje se je razlegalo o tej vesti. Vsi starešine so objemali Mihaela in veličali njegovo hrabrost, drugi pa so na znamenje svojega čestitanja in svoje hvaležnosti poljubljali mu župan.

Ko hitro pa je Zaporožec povedal, da je to tisti junak, kateri se je z njimi na mosti tepel, razstopili so v mnoge majhne gruče, a eden starejših čavšev je Škrbino in Mihaela odpeljal na stran in poprosil: „Molčita, za milega Boga, ljuba moja gospoda, če ne, marsikteremu izmej nas odleti glava vpričo bana. Mi užé davno znamo svojo prevaro. Mi nijsmo iskali Mihaela. Živi nekij človek, njegovega imena nobeden izmej nas ne smé izgovoriti, a zdaj živi v Hetmanščini, toda ban ne zná tega; pa da zná to — gorjé naših prednikov dušam!“

„Da bi vas vrag pozobal, prokleti ničemniki!“ — opazi Zaporožec. „Zaradi te prevare bi vas jaz sam na meh odrl. Ali ne bojte se: Ja zdorov užé vse zna, a jaz sem to napeljal tako, da vam nij treba ničesar bati se zbog malomarnosti. A vrag vzemi slehrno lenobo na sveti! Slava Bogu, ker Mihael živi. Zdaj pa, Kozaci, banduro prinesite lê-sem, bobne in gospoda Bardaka sodček.“

„Škrbina, more!“ — razlegne se nenadoma, kakor grom, glas Radivojev, kateri se nij zaman preskrbel z orožjem od vrha do tal; stopil je na predstopnjišče, v roci držal ogromen kij, obit sè železnimi žreblji, bulavo, katera je bila, kar povest pripovéda, branilo Kraljeviča Marka, ki je vselej, kedar je šel na boj, na enej strani sedla imel velik meh vina, na enej pa ta enakopezni kij. „Škrbina, more!“ — vskrikne Radivoj, „ali zdaj utegneš misliti na banduro in na sodec?! Na konja, brate! — na konja, dragi Mihael! — na konje, hrabri junaci!“

Po četrt ure so vsi sedeli na konjih — in truma Srbov je odjezdila na boj, načelovali pa so jim: Radivoj, Škrbina in Mihael. —

XXVIII.

Radivoj v svojem poluazijskem kroji, v čapki z belim peresom, v bliskotnem oklopij, v roci z buzdovanom Kraljeviča Marka, — Radivoj bi bil lehko navdušil pesnika, kateremu so brenketajoče sablje tako prijetne, kakor pojoče strune, a srbski bard bi o svojej razpaljenej „improvizaciji“ gotovo pel, da je njegov konj skakal „v tri kopja v pered i v četire v vrh pod nebesa,“ kakor konj Miloša Vojnovića, ki je znamenitega kralja Štepana Dušana spremljal o njegovem svatbenem sprevodu. Primerjal bi Radivoja plamenečemu slopu, ki meče iz sebe črne oblake dima, ali deročemu potoku, kateri v steklo pada gori sè strmij, na svojem poti pa prihaja do pregrade, hrmeče valove zvija v svitke, vshaja, kipí in visoko meče svojo penasto grivo. Pel bi, da je brada plapolala mu ob bedrah in ob prsih, kakor plapolati vranji perotnici, in da skóz njo krunir leskeče, kakor polna luna sveti drevju skozi vejevje. Napel bi mnogo primer, učilniški morebiti ne do céla vérnih, ali tako nenadnih, živih, — bliskotnih tako, kakor so nenadni, raznolični živi prizori, kateri se o slehrnem koraci menjujó po gorah njegove domovine, — a ne primer — vsem prijetnih, pač pa skladnih z vzvišenim glasjem njegove lire, s prirodo gorate, tople domovine in hrabrih junakov, bivajočih po njej. Srbski bard bi v prirodi nahajal barve, katere bi se čaralno vjemale z opevanjem groznega Radivoja, jakega Škrbine in mičnega Mihaela. Jaz pa ne smém popisati njegove kakovosti. Omikano rusko živénje nas od mladostij baš do sive starosti zapira v kamenene in lesene zaboje in pritiska svoj résno pravilni, brezicvetni pečat na zahteve našega vkusa in na plodove naših mislij. Nam meščanskim, zaspalim ljudem, katerim je umrla duševnih močij prvotna čvrstost, — nam pesništvo tistih pelcev, katerih nij knjiga omikala, ne ugaja, dokler se ne zamaknemo vá-nje, ali prav za prav dokler se ne zedinimo z njih živenjem. Mi smo vajeni vse motnosti, medlosti, bledosti — in tej vajenosti smo dali ime: vkus. Da, celo iz svoje obleke smo pregnali barve, katere umeteljnik trdi, da so zdrave, in ko bi nam bilo mogoče, vzeli bi zelenemu travniku živost, solncu blesek, ognjenemu obzoru pa prirodnost baš tako, kakor smo z umeteljniškimi sredstvi in sè sedečim životom svojih obrazov barvo zatrli, zató ker menimo, da je rudečica le kmečko cvêtije, katero pa je ob enem tudi črvstega zdravja dokaz.

Ali ne hudujte se zbog vsega tega ná-me! Vračam se k svojej povesti. Na poti dalje se je Radivoj posvetoval sè Zaporožcem in z Mihaelom o črteži te majhne vojske. Pogovorili so se, da topove nastavijo na polu-pota v starej reduti, katerih je mnogo bilo po ravnih v Ukrajini, in da z majhno četo, sè samimi puškami in sabljami polové gospoda praporščaka čredo, sovražnika pa, da ga zadaj napadó. Dobro premišljeni črtež se je do céla posrečil. Ra-

divoj je zmérom poleg sebe imel Zaporožca; zaskoči čredo, ki se je mirno pasla précej za vasjo gospoda praporščaka, in sè strašnim glasom pastirje povpraša: „Čegava je ta čréda?“

„Gospoda praporščaka je,“ — odgovoré oplašeni pastirji.

„Lažete, vražji zárod, psi!“ — zaupije ban; „to je moja čréda! To je bana Radivoja čréda! Ali še ne znate moje pravice, katero sem mnogo potov dokazal nekaterim vaših gospodkov? Vse je moje; zemlja je moja, nebo je moje, vode so moje, — vse je moje! Ženite čredo v bajrak bana Radivoja! A, dragi brate Škrbina, ukaži, naj zatrobé na rogove in prožijo puške, zató da ne porekó, da smo tatije. Ja zdorov!

Rogovi in puške so strah vzbudile v svojej vasi gospoda praporščaka. Jedva je Radivojeva četa bila blezu tri vrste daleč, zagledajo na cesti gost prah, ki je izdajal za njimi deročega vraga.

Kozaci urno planó na razbojnike — in pričnó streljati s puškami. Radivoj je zeló težko zdržal se boja, kedar koli je olovnica siknila mimo njegovih ušes, vselej je zgrabil za svoj meč, ali Zaporožec mu nij dal, da bi se bil prenaglil, vsak pot ga je opomnil na črtež.

Nazadujoča četa je sovražnika vabila in bližala se starej reduti. Srbje so Kozakom protivili se le tako dolgo časa, dokler čréda ni odšla dalje mimo redute, po čredinem odhodu pa so, kakor živo srebro, razkropili se na dve strani, a sovražnika so popustili topovom, njih strelom.

Oplašen in zmóčen je sovražnik jel bežati, ali njih groze nij bilo še konca. Napadla jih je poslednja gruča, ki se je bila skrila v majhnem bukovem lesi, načeloval jej je Mihael, ki je prikazal se iz zasede po dokončanem streljanji s topovi. Takoj potlej sta zopet Radivoj in Škrbina prišla iz redute in napadla sta sovražnike zadaj. Kozaci so hoteli braniti se do poslednjih močij, ali ko Radivoj sè Škrbino vred prodere v sredo vojske, vskrikne: „Ja zdorov! vse je moje!“ — in z buzdovanom pobije praporščaka, vse zapust srčnost. Krvavih očij razpaljeni Radivoj, o katerem so po okolici poslušali čudovite povesti, zdel sé jim je, da je demon. Odložili so orožje in poprosili milosti.

„Žal mi je!“ — kriknil je besni Srb, „jaz bi pokazal, kedo je ban Radivoj! Nu, pa kaj! kedor leži, tega nij, da bi pobijal. Vzemite jim konje in poberite orožje, izpustite jih, naj pokopljó mrliče. Ti, brate, slavno si to zvršil. Slava tudi tebi, Mihael, hrabro si bojeval. Kurhan naj se imenuje „Škrbina.“

Mojih čitateljev nekateri morda dvomé o takih dogodkih v Ukrajini, ne verujó, da bi se bile vpričo ruske vlade pred osemdesetimi leti mogle take silovitosti goditi brezi kaznij, in utegnó ta dogodek očitati le mojej obraznosti. Ali —

Najpopreje jih opominjam v zdanjem Harkovskem guberniji na ostanke mnogih redut in trdnjav, katerim so ostala imena tistih fevdalov, ki so jih priborili in branili; s temi imeni so neločljivo zedinjene cele legende o krvavih razporih in veselih godiščih, ka-

teri živé národu v spominu. Ali so mogle te redute, le-te razvaline, ta imena in legende vzrasti same ob sebi, — vzrasti, kakor gobe po dežji? — Ali je narodova obraznost vsled dolgega časa izmislila si o tem pojmc, ptuje zdajnemu bitstvu ukrajinskih bivateljev? —

Sicer pa prosim, pomislite, kakove so bile državljanske okolnosti pred osemdesetimi leti ne le v Ukrajini, temuč sploh v Malej Ruskej, ki Ruska nij bila še njé oblasti pridobila svojej upravi! Tačas naših „panov“ nij še motila misel, zakaj bi v dobro uredjenej državi ne imeli vsak svoje sodbe. Njih zakoni so bili zapisani v knjigah, v katere nihče ni gledal, — da, tudi tisti, kateri so deželno vlado imeli v lasti, menili so po starem običaji, da so samosvojni vladarji, in nijso zaničevali idej, ki so dedinski širili se od rodu do rodu še o „uniji“, ko je vsakedo, kedor je moč imel, obravnaval sè svojimi in ptujeverskimi sovražniki, samoljubo prijaznil se sè stranko, s katero je sam hotel, pa tudi skavsal in zopet pomiril se, zató ker nij hotel poznati nikakoršnih vrhovnih prav, ni zakonov, razen dedinskih običajev in verskega čutja. Za tega délj so vedli se do vseh takih bitek tako, kakor bi bile poštene bile, in če prav so časi mirili sovražnike, gotovo nijso pečali se s tem zató, da bi bili pospeševali potrebno rednost, temuč skrbeli so le vsled notranjega čutja za resnico, — vsled čutija, katero je v njih probujala vzajemna krivičnost.

Poleg tega so po naših svobodnih ukrajinskih vasih živeli vsakojaki bojarji. Po njih so bili izza Dnjepra Volinjski in Podoljski Rusi, Srbje, Bolgarji, Črnogorci, Valasi, Moldavci, Gruzinje, Grci. Vse to narodje pa je bilo prišlo iz tistih krajin, kder so bili začeli besiti z ognjem in mečem. Črtili so jeklo, svinec in ogenj, bali se vsega tega, torej so bežali v svobodne kraje, kder se jim je obetala popolna svoboda, kder je vsak sam si odmeril kos svetá, ter so nekoliko desetletji svoja naselišča varovali gnjusnih Tatarjev, ker so bili rojstveno vajeni, da so samosvojno vladali na svojem sveti in branili se vsakojakemu sovražniku. Vsaka rodbina je s seboj prinesla pojem o državljanstvu in osobnem pravu, in koliko let je bilo treba, da so ti raznorodni življi stopili se v tisto celoto!

Ruska vlada nekoliko zbog notranje nerednosti o Bironu, nekoliko pa zaradi vnenjega nepokoja nij utegnola, da bi se bila pečala z vrstnim urejevanjem svojih pokrajin, stoprv o Katarini II., konci njene vlade, ko je Ruska bila sè svojo vojsko uničila Zaporožko Sič in ovladala Krim, ter je z notranjimi zadevami mogla pečati se, — stoprv potlej je v vsej državi vstala tista misel — in idejam vse množine, raznorodne narodnosti v Ukrajini dala nekaj občega.

Ali na dokaz, da moje misli v takih razbojnostih ne nahajajo nič ljubeznjivega in da sem se o njih zmémil samo zató, da bi dokazal, kaj se je v našej domovini — nič popreje, nego pred

osemdesetimi leti, godilo, ne bodem obširno govoril o njih, torej pohitim dalje, da brže skončam povest.

Ko se Radivoj vrne iz srečne bitke, na dvoru najde sela iz mile Srbske, in takoj odide z njim v stolp. Škrbina pa ukaže, naj konje razsedlajo in spreidó se z njimi, stopi na sredo dvorišča in opazi: „Nu, gospodje molodci, po takej slavnej veselici bi morali pohuljat, kakor pristuje hrabrim vojščakom. Hej, banduro lê-sem! bobne! gospoda Bardaka sodec!

Po tem srčnem pozivu zahrmí vse dvorišče. Godba se je razlegala in zemlja je kar ječala pod množino velikih pet. Škrbina je z banduro v roci in s čašo vred na glavi plesal in pel svoje Zaporožke pesni.

Ali Mihaelu, kateremu so v fantaziji migljali obrazi tihega življenja, ki je o samoti veselil se ga z Roksando vred, — Mihaelu je ta živa veselost bila čudovita in nikakor ne po godu. Vstavil je Zaporožca in opomnil: Gospod Škrbina, to se meni čudno zdi; jaz doslé še zmérom ne morem umeti, zakaj si zmérom tako vesel, kakor o ženitbi lastnega sina!

Ne znam, ali je Zaporožec tako vesel bil zató, ker je bil Mihaela našel, ali je bil tako opojen zbog srečne zmage, a pustil svojo banduro, čašo vzel z glave, iz nje izpil do dna in jel govoriti: „Ljubljeni Mihael! zakaj bi ne bil vesel? — Ali mene nobene rijave očí nijso ljubile? — Ali nijsem nekih očij ljubil stokrat bolj, nego lastno dušo? — Ali méniš, da ima Zaporožec volovsko srce?.... A?.... Ali nijsem jaz ljubil? — Ali nijsem imel vérnega prijatelja? — prijatelja, za katerim zdaj jezdarim po vsem sveti?“ —

O poslednjih besedah mu divje zabliskajo oči in ustna so se mu tresla vsled silne burnosti.

„Zakaj bi ne bil vesel?“ — povpraša zopet. „Ali nijsem človek, katerega so poljubljala rudeča ustna in objemale bele roke? — Ali nijsem bil privezan k stebru in ali nijsem videl sam sè svojimi očmi, kako je gorel njegov dom? — ali nijsem videl, kako so vzeli njegovo ženo, kako so vzeli mu jo izpred očij? — Ali nijsem tisti, ki je videl, kako so dete, prav njegove dete skozi okno vrgli na kopico kamenja? — Zakaj bi ne bil vesel? Mihael! zakaj bi ne bil vesel?.... Kmalu se snidem sè svojim dragim prijateljem, katerega dolgo časa nij bilo ne sluha, ne duha! O, zagledam ga; znam, jaz to čutim v srci, da se kmalu snidem z njim!.... Zakaj bi ne bil vesel, Mihael! zakaj bi ne bil vesel! — Hej, hulaj molodci!“ — vskriknil je, vdaril na strune svoje bandure — in zopet je viharno obračal se in plesal.

Mihael je plašen poslušal to strašno pripovedko človeškega srca, trudnega in kipečega v lastnej krvi. Jel se je v njem probujati nekov mračen čut. Ali ta trenotek njega in Zaporožca pokličó k Radivoju.

XXIX.

Krivično bi bilo to, ko bi se tako pridno pečali samo z okolnostimi nam do céla ptujih ljudij, kakoršna sta n. pr.. Radivoj in Roksanda, in ko bi pozabi prepustili starega prijatelja, polkovnega sodnika, — prepustili ga jej ta čas, ko je zuna j svoje domovine in nijma ljubljene hčére pred svojimi očmi, — zdaj, ko je v moči mrzkega bitija, katero se sè svojo dostojno materjo vred veseli trpkega stoka, ki prodira k njemu iz globokega stolpa.

Nekatere deve — mir bodi njih imenom — razodele so se mi, da neznanski rade v knjigah čitajo o ječah, o špiljah, o podzemskih prodorih, in prosile so me, da ne bi zabil, kader se mi prilika ponudi, da bi jim kaj podobnega spisal. Slutim, da nij treba zatrjevati, ka mi je njih želja sveta; a vendar, ali moram njih kratkemu času žrtvovati resnico in svojo obraznost (fantazijo) mučiti z oblačnimi mislimi, ker mi nikakoršnega truda ne prizadevlje to, če iz národovega zaklada zajemljem gotove potrebe, kar ne trpinči ne moje glave, ne vesti? Poleg tega sem začel spoznavati, da dolga povest užé trudi moje čitatelje, zató ničesar ne pridenem sam ob sebi, temuč skončam še nabrane povesti o teh — rés čudovitih osobah. Čitatelj je lehko užé zapazil, da sem v drugej polovici te knjižice*) promenil svoj slog in da tam, kder bi se mnogo dalo govoriti, risam le glavnosti, vse to pa činim le zató, ker se bojim, da bi vstala tretja knjižica, kar bi o mojej slabej volji bilo do céla odveč, pa saj zdaj povesti najrajše le v dveh delih prihajajo na svitlo. Za tega délj ne popišem tega, kako je dobri sodnik žaloval v zaprtji in kako je hudobnega Križanovskega dostojni pisar H—bovski obiskaval in mučil sè svojimi vprašanji. Le neke važnosti naj se dotaknem, zató ker ima neposreden upliv na druge dogodke.

Užé nekoliko časa je polkovni sodnik poznal, da se njegov stražnik nekako čudne vede. Znal je, da so tega stanu vsa bitija rada surova in neusmiljena; ali na obrazi tega človeka je videl, da se mu nekako smili. Stregel mu je nekako srčno, skrbno. Često je ta čudoviti ječar, predno je odšel, vstavil se, molčal in gledal ga; človek je lehko poznal v njem notranje neodločnosti boj in hrepenenje po očitosti; pa vselej se je zopet urno obrnil in odšel je.

Nekega dné, ko je bil ječar svojemu jetniku zopet prinesel skromni užitek, nagnil se je k sodniku tako, da je ta o solnčnej svitlobi, ki je o svojem zahodu gledala skozi mrežasto okno, dobro videl njegov obraz; a kako se je razveselil, pa tudi prestrašil, ko tisto trenotje spozna, da je ta ječar bil njegov služnik Bogdan Pobehajlo.

---

*) Te Kuleševe povesti sta dve knjižici.

„Bogdan!“ — vskrikne — „ali si ti?“ —

Ječar se vès stresne in zgrudi sodniku pred nozi.

„Da, gospod!“ — odgovori; — „da, dobri moj gospod! Jaz sem tisti nesrečnež! jaz sem tisti véliki grešnik! prizanesi mi, milostivi gospod! ne uniči me sè svojo jezo! Bog me je užé pokaznil zbog vse grehotnosti!

„Vstani, Bogdan,“ — reče polkovni sodnik; „zdaj si ti moj gospod, ne jaz tvoj. Ali nesrečnež, povedi mi, kako si zabrel v ta zaničljivi stan z novci, ki si jih bil meni odnesel?

„Oh, dobrodejni moj gospod! Kedo pa je videl kedaj, da bi se kedo s ptujim bogastvom dobro imel?“ —

„Da, Bogdan, užé davno sem te opominjal: Nikar dobrote ne plačuj s hudim! To je jako modro načelo. Moj ded, najvišji sodnik, nij zaman pozopetil ga slehrnega dné.“

„Kaj sta uboga sin in hči brezi mene? — Kaj je moja nesrečna Hana? Vse človek lehko kupi za zlato, le lastne rodovine nikakor ne. To sem spoznal, ali prekasno!“

„Njiju kri,“ — opazi sodnik, „nij zvrgla se po oči. Mali Vaniček pošteni služi v mojem domu, hči Hana pa je užé nevesta. Zeleno (binkoštno) nedeljo bi jo bili zaročili z nekim pametnim Kozakom, da tega nijso razdrli ti prokleti Holstinci; tudi njega, tega hudobca, odgnalo je na ta abotni boj, kakor mojega ubogega Mihaela. — Oh, Gospod! usmili se nas grešnikov!“

„A kaj Hana dela, gospod? moja nesrečna Hana?“ —

Tvoja Hana ne opomni ničesar, ali sirota še zmérom joče po tebi, ničemnik! Jaz ne umejem, Bogdan, kaj se je s teboj zgodilo! Sàj si bil dober oča svojima otrokoma, dober mož svojej soprozi in veren sluga meni, pa si nenadoma....“

„Ljubi Bog! moja nesreča je velika!“ — jadoval je žalujoči grešnik. „Človeške krví sovražnik me je skušal! Za nekoliko pesti srebra sem soprogo in otroka izdal na veke!“ —

„Ne še na veke,“ — odreče sodnik — „lehko se še vrneš k njim, če le hočeš.“

„Še se lehko vrnem! ne, nikedar več ne bodem videl Gluhova! S kakovim obrazom bi se prikazal svojim sosedom! Kateri izmej njih bi me vzel pod streho? Lastna kri, moj sin in moja hči se me bosta sramovala, ne bosta me imenovala svojega oče. Tat! ta edina beseda bi slehrnega poštenega človeka gonila od mene; otroci bi po ulicah vreli za menoj in s prsti kazala me! Rodovina je meni zgubljena! Osvobodim te, dobri gospod, le te ječe, sam pa odidem na Sič bojevat sè sovražnikom svetega krščanstva; a če Bog poblagosloví moj namen, če pribojujem zlata in srebra, pomenišim se, v samostanu odičim Božjo hišo z dragimi obrazi in po noči in po dnevi bodem molil za svojo grešno dušo!“

„Hvala Bogu,“ — dejal je sodnik — „ker te je račil pripeljati na pot prave pokornosti! Ali kako me osvobodiš iz tega zajetja?“ —

„Tega mi nihče ne zabrani. Pisarja nij v Hadači, a ti in kočijaž Spak sta v mojih rokah.“

„A kdé je pisar?“ —

„Hudobni duh ga je Križanovskemu gnal nasproti. Ta zloglasnik je pisarju poslal sela, da bi brž ko brž prišel k njemu in s seboj pripeljal deset varnih Kozakov. Znaj, da je mladi car umrl in da so Holstince vse izpustili, tudi zvitega Križanovskega brigadirstvo nij vredno ni groša.“

„O tej vesti je polkovni sodnik pokrižal se in molčal je.

„Kam mu pisar mora iti naproti?“ — povpraša napósled.

„Nekam tijà za Gluhov. Tijà je vès ta čas imel záhod, zakaj, tega ne znam. Ljud govorí, da je hotel nekde tam oženiti se, da so užé darove odpeljali tijà, ali zdaj ga gotovo mrzlo sprejmó.“

„Ali za trdno znaš, da iz Gluhova nij šel v Petrograd?“

„Gotovo je to, da nij šel; njegovi služniki so hodili k njemu v Hadač in iz Hadača po dvakrat na teden.“

Polkovni sodnik se je zamaknil v oblačne misli. Bogdana Polehajla nekoliko besed ga je izdalo takej slutnji, da mu je srce ledenelo.

Še tega dné, ko hitro se je bilo zmračilo, prišel je k njemu Bogdan preoblečen, izpeljal ga je iz stolpa, zaklenil je, kakor sicer, sè železom okovane duri, in odpeljal ga je po zapuščenem vrti na ozko ulico, kder sta ju čakala dobra konja, katera je sè svojim vred držal kočijaž Spak. Varno so odjezdili iz Hadača in s polnim skokom so jezdili dalje po pustih poljanah, ki so se tačas začenjale za Poltavskimi mejami pri soteski, Ukrajina imenovanej ta čas.

Vso noč so jezdili naprej, zmérom naprej, le zdaj pa zdaj so se konji malo oddahnili. O svitanji se vstavijo v goščavi divjega trnja, privežó konje, sami pa se okrepčajo z jestvino, s katero se varni Bogdan nij bil zábil preskrbeti za popotnico. Po oddihu zopet odjezdijo dalje, a k obedu so prijezdili v vas, konci katere je na grči stal gosposk dvor.

Polkovni sodnik nij menil vstaviti se tù, zató ne, da se ne bi bil sešel s kakimi ogleduhi lisičjega Križanovskega. Ko pa prijezdijo mimo dvora, zagleda pet oroženih moških, mej njimi znamenito osobo v žoltem kontuši na belem konji. Kolika je bila njegova radost, ko nenadoma spozná: ta važna osoba — da je njegov stari prijatelj, gospod Bardak!“

„Vasilij Vasilijevič!“ — vskrikne.

„Kaka posebnost je to!“ — začudi se gospod Bardak, ko prijezdi k njemu, „glas mi je znan, obraza pa ne poznam!“

„Ali si, prijatelj, zábil na Gluhovsko čebrnjačko?“ — povpraša polkovni sodnik.

„Hvala ti, Gospod!“ — vsklikne gospod Bardak in dvigne roko; „kako srečen dan je to, imel bodem gosta — potomca najvišega sodnika Životovskega!

Takoj po teh besedah sta se stara prijatelja objela tako srčno, kakor kaka brata, in trikrat sta se poljubila.

„Gospod!“ — krikne Bogdan Pobehajlo in približa se sodniku. „Jaz sem zvršil svojo obljubo, speljal sem te po divjih stepah, da nijsi naletel na hudobne ljudí. Zdaj, menim, našel si prijatelja, kateri te v Gluhov spremi boljše, nego sem te spremil jaz lê sem. Z Bogom, ljubi dobrotnik! Bodi oča mojej Hani in mojemu sinu in hčeri!“

Predno je zopet mogel spregovoriti sodnik, užé je sluga bil daleč na poti.

„No, prijatelj, kako se vam kaj godí v Hetmanščini?“ — povpraša gospod Bardak.

„Oh, slabo, slabo!“ — odgovorí in vzdihne polkovni sodnik.

„A kako bi bilo dobro, ker dan denes Židje počenjajo, kar hoté! Denes sem na poti domov iz trga; nenadoma pa blezu deset vrst od tù srečam nekoga! Hudobni duh Križanovski je bil to — sè svojimi razbojniki vred, a mej njimi je bila neka ženska, imela je naličje! Resnično, jaz menim: volk je odnesel ovco! Stoprv zagledala je bila nas ta nesrečnica, užé je začela kričati....“

„A kaj si ti učinil?“ —

„Kaj sem jaz učinil! Kaj bi bil učinil jaz, ker je nas bilo samo pet, njih pa trikrat več?!“

„Mojih prednikov grobovi!“ — vsklikne obupno sodnik. „Kedo bi bil veroval, da naša slavna rodovina doživí tako sramoto! Ljubi prijatelj Bardak! usliši mojo poslednjo prošnjo! To je moja hči! To je moja mila, moja nesrečna Katarina!“

Gospod Bardak se nij mudil ni trenotja, nij povpraševal, nij tješil sodnika; précej je ukazal, naj njemu in gostu pripeljó draga konja, vzel s seboj trideset konjikov, oroženih sè sabljami, sè samokresi in karabini, in odjezdil je s polkovnim sodnikom vred za Križanovskim.

Ali predno dojezdijo tega zloglasnika, vrnímo se v Radivojevo trdnjavo — in preverimo se, zakaj je dal k sebi poklicati Mihaela in Zaporožca.

XXX.

Radivoj jima je šel veselega obraza naproti.

„Ljuba moja brata,“ — ogovorí ja, „ta dan mi bode zlat vse žive dní. Tisoč in tisočkrat ti bodi, hrabri junak, hvala, zató ker si mi varoval življenje! Srečna mati, katera te je povila! Ne zahvaljujem se ti zbog samega sebe, milijon in milijon ljudij utegne srečnih biti vsled te tvoje pomočí! Dobil sem glas iz svoje domovine. Vse je steklo se po mojej nameri. Ogrski knez nam pomore. Hrabra vojska je užé prirejena; nestrpno me čakajo. Hvala Bogu! morda se je vendar užé usmilil nesrečne Srbske!.... S to vestjo vred pa sem prejel še drugo vést. Okrožni gospodje pridejo morebiti užé jutrí z vsemi močmí pred mojo trdnjavo. Sumski polkovnik

mi dáde sto svojih Kozakov. Hunsvot, more! Ja zdorov! nikedar se nijsem ogibal boja; ali zdaj me naj imenujó zajca, če bodem prizanašal nevercem. Tedaj odidimo na pot. Slehrno breme naj ostane tam, kder je, s seboj vzamemo le, česar je treba in kar je drago. Vozovi bodo le trije. Vidva, mila brata, ali bosta bojevala z menoj vred za krščansko vero in za slavo srbskega imena?“ —

„Jaz pojdem rad s teboj v ogenj in v vodo!“ — vsklikne Mihael.

„Dobro, drago moje srce! Idi z menoj v milo Srbsko, odličim te tam z dostojanstvom.“

„Ali jaz ne pojdem!“ — pové Zaporožec.

„Bre, junak! za Boga milega! ali ti nečeš iti z menoj?“ —

„Ehe, gospod ataman! Ne ščo dnja bridnja.*) Morava se razsebiti. Ta hrabri vojščak me bode nameščal ti; le pogledi ga, gospodine moj dragi, ne žali ga, odliči ga v svojej milej Srbskej tako, kakor mu pristuje. Jaz te spremim le do Hadača. Imam dosti dela domá.“

„More, pobro! da bi te Bog udaril! Kde najdem junaka — takega, kakoršen si ti? Na vsem sveti na vseh štirih vetrovih nij vojnika tako hrabrega, kakor si junašk ti! Rotim te na milega Boga in na sveto vero, rotim na nebo, ki je nad teboj, in na zemljo, katera je pod teboj, idi z menoj na Turka!“

„Gospod ataman!“ — pové Zaporožec, „zaman prosiš; ne pregovori me ni tvoj bre, ni tvoj more!“

Radivoj bi bil neznanski rad pridobil svojega ljubljenca, ali ker je poznal njegov značaj, nij dalje poskušal, da bi bil pregovoril ga.

„Rabor junak verno slovo kaže,“ — dejal je. „Žal mi bode po tebi, pobro, kakor je sokolu škoda desne kreljoti, ali znam, da se morava razsebiti. Vzemi ta-le ključa, odpri moja zaboja in naberi si zlata in srebra, kolikor hočeš.“

Ali Zaporožec je potegnil iz žepa sè zlatom napolnjeno vrečico in opomnil: „Ko bi Škrbina ne imel teh-le novcev, šel bi kar v Hetmanščino, pa bi vsakih sto vrst izkopal zaklad.“

Ne popišem na drobno Radivojeve vojske, razodevljem le, da je bila razdeljena na tri glavne oddelke. Prvi je bil Radivoj sè Zaporožcem in z gručo najljubših mu junakov vred, peljali so s seboj zakladnico. Drugi oddelek je, kakor zid, varoval nekoliko ženskih, ki so tudi na konjih sedele, mej njimi je turškega žrebca z belo čabrako jezdila Roksanda, imela je puško — privezano sedlu za oglavje. Temu oddelku je načeloval Mihael vsled banovega odloka, ki mu je bil nasvetoval ga Škrbina. Za njim je šel tretji oddelek, ki je v zabojih peljal Radivojevo zlato in srebro z različnimi dragotinami njegove hčere vred. Druge služnike pa so bili v gručicah poslali naprej, zató da so ti oddelki bili varnejši.

*) Nij vsak dan praznik.

Vsa družina je na moč urno pomikala se dalje in do večera nij imela nikakoršnih zaprek, le da je pogosto srečavala Holstince in Podcaboldince, katere so bili razpustili po nenadnej smrti Petra III., ter so vse ceste bile polne jih, teh raztrgancev in lakot, ki so bili národu trpkega zasmehovanja in zaničevanja predmet, kar dokazuje nadškof Koniski.

Ali ko je bil Radivoj sè svojim spremstvom vred prebrodil reko Psel in prišel na holem, s katerega se jim je odpirala razsežna zelena planota, prigodilo se je nekaj, kar je do céla vredno naše pozornosti.

Doli na ravnini je mej dvema velikima gručama ljudij zagrmel strel, ki so ga na obeh straneh s krikom sprejeli. Ena gruča se je umaknila svojemu sovražniku in pomikala se je malo po malo k bližnjemu gozdiču. Sovražnik pa je vá njo tišč̌al z velikim krikom, in da-si je bil mnogo številnejši, vendar-le je menj streljal. V preganjanej gruči je človek lehko mej Kozaci zagledal žensko, zbog katere se je gotovo bil vnel ta razpor.

Ljudjé, ki povesti radi čitajo, imajo navadno vsled svoje vaje veliko spretnost, da hoté vse uganoti, da jih ubogi pisatelj, če prav ne misli na to, često z nepričakovanimi obračaji raznenaja in čudoviti se jim z nenadnim razvijanjem. Sreča je to, da nijsem romanopisec, da torej popisujem le dedinsko zapuščino, za tega délj mi je zeló žal, če so moji čitatelji užé uganoli, da so streljali se sodnikovi in hudobnega Križanovskega ljudjé. A vsaj mi to krči delo. Moram pritakniti le to, da je polkovnega sodnika boj s Križanovskim zeló neugodno skončal se, ker so Križanovskega Kozaci hrabro branili se, sè sodnikove straní pa bi bil vsak strel lehko zadel Katarino v zajetji.

„Za vraga!“ — krikne Radivoj, „če zdaj nečeš sablje izdreti iz nožnice, nikoli ne bodeš bojeval. Idi, pogledi, kakova ruvanka je to!“

Škrbina stopi s holma z dvema Srboma vred. Ko hitro pa je bil približal se bojujočima strankama in ko je bil z daleč zagledal Križanovskega, vstal je na svojih stremenih. Ustna so se mu tresla, vsi risi njegovega obraza so se promenili. Na vsem telesi se je tresel vsled same jeze; vskriknil je in zajokal! V tem se je njegov konj bistrejši od vetra gnal h Križanovskemu — in kriva turška sablja je Škrbini lesketala v roci.

„Karlo! Karlo!“ — kriknil je Škrbina in vsteklo je planil na svojega sovražnika.

Ali njegovi streli nijso bili nevérni; njegova gibčnost je bila vsled nenavadne duševne bure krčevita, nij bila svobodna.

Križanovski porabi to okolnost, mahnil ga je z vso močjo po glavi, a baš to trenotje dve olovnici z dvéh straní prodreti nesrečnega Zaporožca. Škrbina mrtev pade svojemu glavnemu sovražniku pred nozi.

Srbje, ki so ga bili spremili, vrnili so se žalostni k Radivoju. „Jasni in češčeni ban!“ — kričali so — „to je on, to je on!“

„Kedo je ta on?“ —

„On, ki ne smemo njegovega imena tebi izgovoriti!“

Radivoj se razbesi; kri mu zalije očí. — „Kaj?! Ali Žid? — Ali Karlo Ljutica? — ali izdajica?“ —

„Da, jasni ban, Karlo Ljutica je to!“

„More! vražji potomec!“ — vskrikne Radivoj z gromovim glasom. „Za menoj junaci! O, ja zdorov, more! ja zdorov!“

A kakor vihar, tako je sè svojim oddelkom vred letel na borišče.

Križanovski je takoj spoznal Radivoja, ki je sè svojimi ljudmí vred ná-nj letel, kakor demon, njegov strah pa je bil tem večí, zató ker se mu ni senjalo nij, da tù zagleda svojega osvetnika (rächer). Nij se pomudil prav nič, kar pobegnil je sè svojim spremstvom vred, svojo žrtvo je kar na mesti popustil.

„Ne, pès, ne uideš mi, peklenski sin, vražji potomec!“ — kričal je razsrjeni Radivoj in mahal sè svojim mečem, kateri bi bil najpristnejši bil Golijatu.

Kmalu je dodirjal Križanovskega in o prvem zamahu je sè svojim mečem grebestakom preklal mu glavo, z divjo radostjo je dvignil jo za dolgi šop las utripljočo in krvavo sè zemlje — in razkošno je gledal jej v lesketajoče očí. Hehetal je, vriskal vsled same radosti, a čudo, ker nij poskakoval na sedlu! Napósled je ukazal, naj jo napiknó na koplje in kot zmagoslavno znamenje nesó pred njim.

Ko pa se vrne k svojim ljudem, pokaže se mu prizor, ki je zavdal mu sè strahom in sè žalostjo.

Mihaelu, ki je užé davno mej bojnim krikom slišal polkovnega sodnika glas, — Mihaelu je takoj jelo dozdevati se, kaj to znamenuje. Spoznal je z daleč Katarino in Križanovskega. Dušljivi čutje so se probudili v njegovej duši. Rés, sram, neizrekljiva žalost — vse to ga je izdalo peklenskim mukam. Spomnil se je na prvo prisego, ki je bil izgovoril jo Katarini, in na to, kaj je bil prisegel Radivojevej hčeri. Prikazal se je njegovej obraznosti oča, kako ga žalost muči, — oča, kateremu se je sè svojo slavohlepnostjo bil lahkomišljeno umoril pokoj. Kdé so tisti veliki činí, o katerih se je senjalo mu ob odhodu z doma? — Kdé je zdaj? — Kaj je zdaj? — Kam in zakaj ide zdaj in zapušča domovino? —

Cela tema podobnih očitkov je nenadoma vstala v njegovej vesti. Novič ga je popolnoma zapustil razum! Splaval je h Katarini, ki je vsled same radosti plakala in objemala svojega očo. Zgrudil se jej je pred nozi, ječal je in zavzeto prosil jo, pa sam nij znal, kaj. Prisezal je ljubezen, obetal je večno vérnost, zagotavljal je, da ne promení svojih čutov, kesal se je svoje neposlušnosti do oče, žaloval je zbog zgubljene čestí, očital si je pekočo vést in vse muke svoje duše, ki je bila zablodila v lastnih čutih.

Radivoj se približuje prvemu streljišču. Užé z daleč vidi vès ta prizor. Čudi se nespametnemu Mihaelovemu kriku in njegovim prisegam. Ali nenadoma ga zmoti neka druga prikazen.

Njegova hči Roksanda se žene k Mihaelovemu konju. Dvajset korakov od njega se vstavi. Pomeri vá-nj svojo puško....

Radivoj prihiti. Sè svojim kričem hoče zadržati strel, ali Roksanda ne sliši, spusti osodno orožje, in zopet ga pomeri, a ne v Mihaela. O svojej groznej žarljivosti in azijskej osvetljivosti je menila, da jej bode dobrodejno to, če ga umorí; ne, hotéla je le, da bi videl smrt le-te, katerej se o svojej ljubezni uklanja. Strel se oglasí — Katarina se zgrudi o nesvesti si!

Divje hehetne amazonka, puško vrže na zemljo — in gnala se je na stepo, kar ležala je svojemu konju na grivi.

Radivoj tega nij mogel umeti drugače, nego da je nerazum. Obrnil je za njo konja, kolebnil z roko svojemu spremstvu — na znamenje, naj dirja za njim, in skril se je na stepi sè svojo divjajočo hčerjo in s krvavim plenom vred.

Ali s katerimi besedami bi popisal prizor, ko oča, ki je svojo edino hčer otel iz hudobčevih krempljev, nenadoma zagleda mrtvo? — S katerimi besedami bi popisal mladega Mihaela čutje, ko je nad glavo razletel se mu strel? Ozrl se je; to je bila Roksanda! Ozré se na drugo stran: pred njim leží v krvi Katarina, prošinila jo je olovnica. Privil se je iz njega neizrekljivo strašen vskrik, padel je v nesvesti si na njé telo — še gorko!

Ali naj dalje pišem? —

Komur je drago, zdaj lehko na stran položí knjigo, a jaz, ker hočem veren biti svojej dolžnosti, skončam povest o nesrečnem mladeniči, katerega je tako britko zadela osoda zbog njegove samovoljnosti.

Mihael se je prodramil, zató da je zopet čutil svoje mnogo ranjene duše muko. Ležal je z obrazom na zemlji — baš tako, kakor po svojem odjezdu iz Voroneža; slišal je, da nekedo jezdi mimo in popotno kozaško pesen poje:

Oj šumít — hud veter po dubrove,
Bludit — bludit kozáčenko po doroze.
Pod nim voron — koničenko nudit.
— Oj cohož ti, da moj konu, nudiš
I z bitoj doroženki bludiš?
Či ja tobe, da moj konu, vážok,
A či moja kozackaja zbroja,
A či dobičenka mója?

Mihael se postavi na nozi: pred njim je Kozak Sreda.

„A ti si to, Mihael!“ — vskrikne ta. „Bog moj! ali ti si tedaj živ ostal?! Kakov čuden snitek je to! Jaz sem šel na pot, a ti si ležal, jaz se vračam sè svojega pota, a ti zopet ležiš. Povedi mi, kaj delaš tù? — Kako se imaš?“ —

Ali Mihael nij odgovoril, temuč strašno je pooblačil obrví. Te besede so se mu zdéle, da so trpko očitanje. Zgrabi za sabljo, pa to trenotje popusti svoj sklep, brž obrne se od svojega Kozaka Srede in odjezdi na stepo.

„Sveti duh bodi z nami!“ — opomni Sreda in pokriža se — „gotovo je: pokojnikova duša nespokorjena blodi po tej pustini!“ A odjezdil je dalje.

Poslé živa duša nij več videla Mihaela, nihče ne zna, kakova smrt je zajela ubogega blazníka. Národ, ki o tem dogodku govorí, ka je očit dokaz Božje kazni neposlušnemu sinu, — národ je predelal ga v balado in dopolnil svojo obraznost. A ker le ta menitev jasní, kako sveta je národu očinska moč, zató verujem, da nij treba o tem več pisati čitateljem.

Devet let po Mihaelovej smrti je stotnik Carniš sè svojim ključarjem Semenom vred na veke zapustil Voronež, hotel se je naseliti v neljudnatej pustini nekdé, kder bi ga nič ne spominjalo na zgubo, in pripovedujó: ko so dom stavili mu, da so iz zemlje izkopali truplo, še nestrohnolo, in da je to bilo truplo nesrečnega Mihaela, katerega zemlja nij bila použila zbog očine kletve; da je stotnik Čarniš, ko je bil zagledal svojega sina, skesal se in vès žalosten zgrudil se na koleni in Boga prosil zá-nj in zá-se, da bi jima prizanesel, da je po tej molitvi Mihaelovo truplo v prah promenilo se in da je stotnik Čarniš umrl takoj po nekolikih dneh.

Kedar romanopisci jasné zapletke, imajo navado, da napósled čestitemu občinstvu vsled svoje dolžnosti razodenó slehrne dejanstvene osobe osodo. Ker pa to nij izmišljena povest, a jaz boljših vestij nijmam, izročam daljšo osodo ključarja Semena, Roksandino in Radivojevo negotovosti, da-si bi ti poslednji osobi, ustvarjeni — kakor nalašč, romanu, lehko bili bogato gradivo živej obraznosti kakega drugega pisatelja. Druge osobe so tudi ostale v temi neprijetne pozabe, ko hitro je bila ugasnila nesrečnega Mihaela in uboge Katarine zvezda, ki je žarila vso povest. Ali moram razodeti, da bi me ne zanimalo to, da bi po glavnej katastrofi starinoslovca povpraševal, kako sta dalje živela n. pr.: polkovni sodnik ali gospod Bardak. Veliko rajši bi zvedel, kedo ima zdaj Dorošenkovo čašo; ali žal mi je, ker nijmam nikakoršnih vestij. O nesrečnem razširjanji tihe omikanosti so starožitnosti potomcem ničemurnosti — v primerji sè skladom po šegi in gizdavosti. Morda so to neprecenljivo čašo maloruskega junaka prelili v kak neukreten zabojec za sladkor ali v neprimeren kadnik. Morebitii mam jaz sam, pa da ne znam, kaj takega zgotovljenega iz srebra, iz katerega je nekedaj bila Dorošenkova čaša. Ali je to ali to, ko bi utegnol kateri mojih čitateljev imeti Dorošenkovo čašo, nadejam se, da bode tako ljubeznjiv, ka le-te povesti pisatelju pošlje njé verno podobo. Napósled pa menim, da je potrebno, ka popišem njé vlastitosti, zató da dovršim to, kar sem zapisal, v XVI. oddelci.

Po besedah nekega stoletnega starčka, ki je sam pil iz nje mnogo potov, napisano je bilo na njenem dolgem ročaji na enej strani to-le: Hetman vojska zaporožskaho Petro Dorošenko, na enej pa to-le: Vernomu mojemu asaulu Theo-

doru Bardaku z vlasnoj ruki roku 1675. Ali najzanimljivejši je bil na kraji podstavka napis: Kto vipijet razom do dna času sju, tot hodit sja stat pod bunčuk Dorošenka.

Rokopis

zelenogorski in kraljedvorski.

(Fr. Jaroslav.)

Pomočki.

(1. Rukopis zelenohorsky a kralodvorsky. Text znova prehlédl a vykladem opatril Josef Kořínek. Druhé, opravené vydání. V Praze 1870.

2. Blicke über das bömische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben. Leipzig 1856.

3. Rokopis kraljedvorski. Iz staročeškega poslovenil Fr. Levstik. Celovec 1856.)

Bilo je 16. sept. 1817. l., ko je V. Hanka, bibliotekar češkega muzeja šel obiskat nekega prijatelja v mestu Kraljedvoru. Slišal je, da se nahajajo v cerkvi pod zvonikom nektere pušice iz časov husitskih vojsk, o kterih je Žižka to mesto Kraljedvor razdjal. Šel jih je gledat in te starine premetaje zadene na neke liste papirja, ki so bili z latinskimi črkami napisani. Ko jih malo bolj ostro pogleda, se kaj razveseli, ko zapazi, da ima češki rokopis v roki. Dobil je rokopis v dar za njegove zasluge, pozneje ga je češkemu muzeju podaril. Veselje je bilo veliko po vsem Češkem; povsodi so z navdušenjem brali novonajdeni rokopis, kajti cena njegova je velika.

Rokopis je po mnenju zvedenih mož pisan med leti 1290 in 1310. Pesni so pa, kar se po njih zapopadku more soditi, mnogo, mnogo starejše, nektere še iz poganskih časov.

Obseza pa rokopis pesni epične, lirično-epične pa lirične. Pesni epične so: Zaboj in Slavoj, Čestmir in Vlaslav, Oldřih in Boleslav, Beneš Germanov, Jaroslav pa Ljudiša in Ljubor; lirično-epične so: Jelen in Zbigonj; in lirične so: Kitica, Jagode, Roža, Kukavica, Zapuščena, Škerjanec.

Rokopis zelenogorski obseza samo dva odlomka dveh pesnij. Ta rokopis našel je 1817. l. J. Kovář na Zelenej gori blizo Nepomuka. Pisan je bil po mnenju izvedenca v 8. ali 9. veku, in tedaj je najstarejši spomenik literature češke.

Ta dva rokopisa sta velike važnosti za Čehe. Osvetlujeta vlado Přemyslovcev, če tudi s poedinimi, a jako jasnimi in živimi žarki, tako da moremo opazovati češki narod v različnih dobah njegovega razvoja, v njegovem mišljenju in delovanju, v njegovih običajih, krepostih in hibah. Nadalje veje iz teh pesni iskrena ljubezen do vere in domovine. Po teh ostankih moremo in smemo soditi o razvitku tadanjega pesništva. Ogledimo si ta biser češkoslovanskega slovstva! —

I.

Kaj so bili Čehi pred več nego tisoč leti? Bili so národ svobodni, delalni, pevoljubni, prijazni in gostoljubni, ne hlepeči po boju, a vendar pogumni in hrabri, kedar je potreba to nanesla. Imeli so pojem o ednem najvišem Bogu, in poleg so častili mnoštvo manjših bogov ter jim v hramih, v gajih in na gorah žrtve palili. Verovali so na neumerljivost duše, na plačilo in na kazen po smerti. Vladal je načelnik s pomočjo kmetov (najstarejših), lehov (posestnikov večih) in vladik (posestnikov nižih), kateri so se o potrebi sešli na zbor, čegar izreki in sklepi so imeli veljavnost prava in zakona. Njihovo orožje bili so mlat, meč, lok in kopje. V mirnih časih so se pečali s poljedelstvom, z živinstvom, in z različnimi rokodelstvi; kopali so rudo, lili novce, varili sol, stavili vasi in mesta. Vzlasti bujno poganjalo je národno pesništvo pri njih.

Da si ta poveršni obraz uživotvorimo, ogledimo naj starejši spomenik češkega pesništva sezajoč v osmi vek, t. j. „Ljubušina sodba.“

Ljubuša, modra hči Krokova, vladala je takrat na Višegradu. Vnela se je bila svaja med dvema bratoma vznešenega rodu, med Hrudošem in Staglavom, sinoma Klensviševima, zastran dedine očetove. Pesen se začénja prav po slovansko, z obrazem prirodnim. Užalen zbog nenavadnega dogodka pesnik lasti sočutje prirodi, in nagovarja Veltavo:

Aj Veltava! kaj kališ si vodo,
Kaj kališ si vodo srebropéno?
Al te huda je razrila burja,
Suvši točo iz nebes širocih,
Oplaknivši glave gor zelenih,
Izplaknivši zlatopesko glino?

Žalostna odgovarja Veltava:

Kak bi si jaz vode ne kalila?
Ker v razpertji sta rojena brata,
Brata zavolj dédine očeta.

Prepirata kruto se med sabo,
Ljuti Hrudoš na Otavi krivi,
Na Otavi krivi zlatonosni,
Staglav brabri na Radbuzi hladni,
Oba brata, oba Klenoviča,
Stare kervi Tetva — Pepelove
Ki prišel je s Čehovimi polki
V té dežele blage čez tri reke.

Ali kako je ta neljuba zadeva dospela do Ljubuše? Donesla jo je miroljubna lastovica:

Priletela drúžna vlastovica,
Priletela od Otave krive,
Na okence séla je odperto,
V Ljubušini zlati dvor očetni,
Dvor očetni, v svetem Višegradu,
Žalovala in tožila milo.

Ta vlastovica ni drugo nego druga sestra razsvajenih bratov; perva sestra namreč biva na dvoru Ljubušinem, in učivši jadikovanje vlastovice, svoje sestre, nemudoma poprosi Ljubušo, da bi po brata poslala in jima sodbo izrekla. Ljubuša razpošlje ljudi na vse strani, da skličejo kmete, lehe in vladike na zbor na odločeni dan. Hiteli so seli do bele Lubice, poznejše rojstni kraj sv. Vojteha, ki je kot blagovestnik na Pruskem mučeniško umerl; na Hlum, kjer Laba Orlico pije; na Kerkonoše, kjer je Trut poterl ljutega zmaja, in kjer dandenes stoji mestice Trutnov, ki imá zmaja v svojem gerbu; na Sazavo, kjer je pozneje stal samostan Sazavski, v kterem je sv. Prokop v staroslovanščini spisal tako zvani remeški evangelij, ki je po neznanem slučaju prišel na Francosko, in so kralji francoski ná-nj prisezali; pa tudi še drugam so hiteli seli Ljubušini:

Prekrasno pesnik risa začetek sodbe:

Ko zberó se kmetje, lehi in vladiki,
V Višegradu v Ljubušinem dvoru,
Vsaki vstopi se po svojem rojstvu,
Vstopi knežnja se v obléci béli
Na očetni stol v slovečem zboru.
Pristopiti dvé devici modri,
Podučeni v viteških besedah.
Ena ima deske pravdodatne,
Druga meč, vso krivdo karajoči.
Proti njima plamen pravoskazen,
In pod njima svetočudna voda.

Vzrok razpora med bratoma bil je ta, da je starejši Hrudoš proti mlajšemu Staglavu terdil, da njemu kot pervorojencu pripada dedina; a to je nasprotovalo starodavnemu običaju, vsled kterega se je dedina vzajemno upravljala, ali pa enakomerno raz-

delila. Pravo pervorojenstva bila je nemška vlastitost, in starodavnim Slovanom neveljalno. Ljubuša opirajoča se na važnost svetega običaja, a vendar ne volje obmejiti svobodno sodbo zbranim, začnè govoriti z zlatega sedeža:

Moji kmetje, lehi in vladiki!
Bratoma zdaj razrešíte pravdo,
Ki razperla sta se za dedíno,
Za očetno dedino med sabo.
Po zakonu večnoživih bogov,
Bosta naj al vkup oba vladála,
Al pa v ravni se delila meri.
Moji kmetje, lehi in vladiki!
Presodite moje si izreke,
Ako bodo po razumu vašem;
Če ne bodo po razumu vašem,
Ustanovite njima novo sodbo,
Ki bi huda umirila brata.

Zbrani se začnó tiho razgovarjati. Devi ob strani Ljubeše sedeči pobirati glasove v sveto posodo. Glasi se preštejejo: glasovanje ni ugodno starejšemu bratu. Ljubuša izreče:

Oba rodna brata Klenoviča,
Stare kervi Tetva — Pepelove,
Ki prišel je s Čehovimi polki
V te dežele blage čez tri reke,
Naj med sabo se tako vgodita,
Da oba vkup bodeta vladala!

Razsojeno je. Hrudoš je odbit s svojimi zahtevami; stari, sveti običaj ima se ohraniti, če tudi se jezí Hrudoš tako, da se mu tresejo vsi udje in da se osmeli Ljubušo psovati kot ničemno žensko. To pa je imelo ta nasledek, da je Ljubuša se udala lehu Přemyslu, da bi s tem vsakojako mogočo nezadovoljnost s svojo žensko vlado v prihodnje odstranila.

II.

Ljubušina sodba nam zvesto risa življenje poganskih Čehov za časa miru; Čestmir in Vlaslav, pesen rokopisa kraljedvorskega, pa nam risa staročeško bojno življenje. Med Višegradci in Pražani bilo je mnogo manjših bojev. Eden tak boj popisuje nam omenjena pesen. Vlaslav (Vlastislav), verstnik Neklana, sedmega kneza po Přemyslu oraču, imel je kneževino Lucko, od koder je rad navalival na kneževino Pražko. A hoteč do cela polastiti se pokrajin Neklanovih, pridobil si je nekaj vojvodov, do sedaj knezu Pražkemu poslušnih, n. pr. Kruvoja, ki je Vojmira ž njegovo krasno hčerjo na svojem gradu pripertega imel. V zvezi s tem Kruvojem je Vlaslav z ognjem in mečem pustošil zemlje Neklanove, bíl se

je ž njim na življenje in smert. Že je Neklan v največej nevarnosti, poslednja nada mu je junaški, v boju izurjeni Čestmir.

V boj mi Čmire trume vodi!
Lej dražljivo kliče nas
Vlaslav prévzetni!

Tako kliče stiskani Neklan v svojej zadregi. A radostno, vkljub velikej navarnosti, vstane Čestmir, da bi svojemu knezu zvesto poslužil. Segne po černem dvazobnem ščitu, po mlatu, pa po neprebitnej čeladi. Ali predno se loti odvažnega čina, ne pozabi oberniti se pobožno na močí, pri kterih je otetev ali poguba.

Pod vse drevje krog
Dar bogovom položí.

Stopivši na čelo vojski izide v boj. Opazivši z vlastnimi očmi pustošenje, ki ga je bil prouzročil odpadnik Kruvoj, razpali se v pravičnem gnjevu. Kruvoj mora biti pokaznovan, če tudi kljubuje na svojem visokem in uterjenem gradu. Čestmir tedaj velí z naskokom derviti na grad. Popis tega naskoka je jako živ:

Čmir od zad na grad velí udarit'
Spredaj reče poskočiti gradbo.
Lej in drevja so visoko rast
Priklonili k terdni gradbi,
Da bi po — njem se valile klade,
Nad glavámi vojnov,
Aj pod njimi spredaj se postavi silnih
K možu móž, da eden druga s plečmi
Širocimi se tiščé.
Na ramé po čez denó bruna,
Sklenejo po dolzem jih z vezmí,
Ter podprejo jih sè sulicami.
In skočili so možjé na bruna,
Razložijo kopja si po ramah,
Sklenejo z vezmí,
Uskoči tretjih red na druge,
Četertih na tretje,
Peti red je že do verha grada:
Kjer gorijo meči,
Kjer letijo strele,
Kjer valijo se germeče klade.
Roj Pražanov urno zid preteče,
Sè vso silo v terdno gradbo plane.

Grad je predobljen, zaperti Vojmir s svojo hčerjo je osvobodjen, Kruvoj pa umorjen od samega Čestmira. In kaj hoče Vojmir po svojem osvobodjenju pred vsem drugem učiniti?

Vojmir pa je htel bogovom dati dar.
Na tem mestu, v tem koraku solnca.

Ali nevarnost je presilna, kajti zeló pritiska Vlaslav neukroteni knez Lučanov. Treba je hiteti, da se zmaga do cela zagotovi Neklanu. Vojmir se dá Čestimiru pregovoriti, da žertve odloži ali prosi bogove, naj mu prizanesó:

Ne čertite bogi svoga hlapca,
Da v današnjem solncu ne žge dára!

No ali pa more pobožnim svojim čutilom popolnoma se ubraniti? Ne more, kajti ko z vojsko dojde na ugodno mesto, bogovom priljubljeno, vstavi se:

In na verhu skale pa zanéti
Rešnjim bogom dar
Za prejeto ino za prihodno zmago,
In daruje kravico jim čilo,
Polt rudeče se po njej leskeče,
Jalovko je kupil od pastirjev,
Tam v dolini med visoko travo,
Dal je zanjo konja z uzdo.

Vojski se bližate druga drugej. Pa kaj opazita Čestmir in Vojmir? Opazita, da je vojska Vlaslavova petkrat močnejša, in kakor gromenje iz mračnih oblakov bučí iz nje ščeketanje neštevilnih prov, ki jih je Vlaslav seboj pripeljal, da bi strašnost svoje vojske pomnožil. Vojmir se zgane pred toliko silo neprijateljsko, ali Čestmir s sveto svojo gorečnostjo postane iznajdljiv. Potihoma velí Vojmiru, da bi ostali vojaki nič ne slišali in ne prestrašili se:

To skrivé je modro govoriti,
Modro je si vsega biti v svesti.
Al čemú ob skalo s čelom tleči!
Močne ture prevarí lesica.
Tù zagledal bo nas Vlaslav z gore;
Le berž doli okrog tega verha,
Zadaj bodo, kteri zdaj so spredaj,
Večkrat tako pojmo z gore doli!

Srečna zvijača vojniška! Vlaslav in njegovi vojaki dajo se z devet potov ponovljeno hojo okolo verha prevariti; menijo, da neprijatelj je silnejši nego oni; strah udari vánje, bojazljivo se bijejo, in ko Vlaslav pade zadet od Čestmira, pobegnejo v največem neredu z bojišča.

III.

Obraz ta ne bi bil doveršen, ako ne bi dodali še nekoliko čert, ki nam kažejo narod tudi v drugih razmerah njegovega življenja, odkrivajočih nam najtanjše gibanje njegovega serca. In ta obraz nam popolnujejo nektere pesni rokopisa kraljedvorskega;

po svojem obsežku sezajo v dobo naj davnejšo, in so izdihljaji naj globljejih notrin, potekli iz usti naroda samega.

Kako izverstna n. pr. je pesnica „Kitica“. Dekle zajema vode v vedro kovano. Ta hip zagleda krasno kitico po vodi pripluti. Hrepeneča po njej plane za njo, ogovorivši jo z besedami naj ljubeznivejšimi, ter gleda doseči jo; ali pri tem ubožica pade v vodo. Nemški pesnik Göthe je to pesnico preložil na nemško, pa jo je nekaj spremenil.

Kako naivna je pesen „Kukavica“, kako prikupljiva s svojo prostoto je pesnica „Zapuščena“, in kako ganljiva je pesen „Jelen“? Ta lirično-epična pesen je iz dobe poganske; opeva se v njej smert junaka od sovraga pobitega, katerega so vse dekleta objokovale.

IV.

Tak je bil narod češki za časa, čegar temnost smo poskusili objasniti s pesnimi njegovimi. Zemlja njegova opasana z gorami in previdjena s skoro vsemi potrebami življenja, dajala mu je na videz vse pogoje pokojnega, tihega razvitka. Ali te sreče ni užival, kajti bil je vpleten v brezštevilne borbe z zunanjim svetom, tako da pri ogromnosti teh borb se je le čuditi, da še ni poginil.

Čehi so bili za časa, v katerem smo jih opazovali do sedaj, še pogani, niso še bili posvečeni s kristjanstvom. Pri jasnosti duha in mehkemu sercu moglo bi se bilo kristjanstvo priljubiti jim, a s početka ni bilo tako. Oni, kateri so kristjanstvo naj pervi donesli jim, grešili so v načinu, s katerim so ga hoteli širiti med Čehi. Ti možje nijso izprevideli ali pa hoteli niso, da imajo posel z narodom, pri katerem se več doseže z dobrotljivostjo nego z nasiljem, vsled katerega je bil narod pritiran k najterdovratnejšemu uporu. Narisajmo prav kratko ta obraz!

Vsak čas ima nekaj svojega, rekli bi: svoj značaj, ki je vtisnen ljudem takrat živečim. Doba nemških Karlovcev bila je po dolgoletnih bojih z Rimom, po prevernenju svetovne deržave rimske, in pri ustrojenju novih deržav, postala doba nasilja, ko je vse moralo se ogniti ali pa se zlomiti. To nasilje pri Čehih sicer ni obveljalo, a imelo je nasledke zeló žalostne.

Poslušajmo pesen rokopisa kraljedvorskega, ki nam slika narod češki v bojih s Karlovci, in imá napis „Zaboj in Slavoj“.

Dalj časa že bil je Zaboj s Slavojem, svojim prijateljem, delal priprave za nevarno delo. Nek dan stopi na skalo, da bi váse vserkal obraz ljubljene, a ogrožene domovine.

V lesu černem se dviguje skala,
In na skalo stopi silni Zaboj,
Na vse kraje gleda po deželi,
Pa nad vsemi kraji se užáli,
In zajoka s plačem golobinjim.

Kaj učini, ko ne more več krotiti svojega notranjega svetega nagona?

Dolgo sedel je, žaloval dolgo,
Pa je k višku planil, kakor jélen,
Návdol tekel v les je dolgopusti,
Bistro spehal od možá do moža,
K vsim junakom, kar jih je v deželi.
Kratke reče vsim skrivé besede.
Pokloní se bogom in drugam odide.

In v globokem lesu v znižano dolino pri svetlej mesečini zbere se zbor okolo Zaboja. On prime strune in zapoje:

Aj možje! vi serc bratovskih
In pogledov bistrih!
Pojem vam nar nižji z dola pesem.
Gre iz serca, iz nar nižjega mi serca,
Ki ga tare žalost:
Oček verne se k očetom,
V domu svoje zapustí otroke,
Svoje ljubče, in nikomur on ne reče:
Ti govori brate jim v očetnem glasu!
Lej, in pride ptujec siloma v deželo.
V ptujem glasu jim zapoveduje,
In kar šega je na ptujem,
Od jutra na véčer,
To počet' je tukaj, detetom, ženàm;
Družo nam je eno le iméti,
Po vsej poti z Vesne v Morane.
Pa iz gajev gonijo kragulje;
Kakoršni so bogi v ptuji zemlji,
Tacim vklanjat' se je tù,
In dajati jim darove.
Terkat v čelo pred bogovi se ne smé,
Ne dajati v somraku jim jesti,
Kamor oček bogom kerme je dajál,
Kamor jim je hodil glasno pét;
Posekali debla vsa,
Zdrobili so vse bogove!

Petje Zabojevo seglo je globoko v serca zbranim junakom; in v imenu vseh oglasi se Slaboj, Zabojev zvesti prijatelj:

Aj ti Zaboj! k sercu poješ nam serce,
V pesmih v sredi žalosti, ko Lumir,
Ki z besedo zibal je in s pésmami
Višegrad in vse zemljé;
Tak ti mene in vse brate!
Pevce dobre bozi ljubijo,
Od njih ti je dano, poj
V serce proti vragom!

Zaboj zre v razognjene oči Slavojeve, vedoč da on izrazuje misli navzočih, in zato še nadalje vnema na odločni čin:

Dva sinova, kterih glasa
Ravno šla sta v moška,
Zahajala v les sta,
Z mlatom sta in meči tam
In oščepom vadila roké,
Bran skrivála, vračala se radóstna.
In ko njima so roké dorastle,
In dorastli umi proti vragom,
In dorastli bratovski tovarši:
Aj planili vsi so berž na vrage,
Bil njih serd je, ko nebo viharno,
In v deželo verne se poprêšnja blágost!

Tù se vsi vsujejo doli in okolo Zaboja in ga objemajo.

Previdno se nabira bojna moč. Smelo kliče na boj neprijatelj. Zbog razdraženosti vname se celó strašna bitev, kar naj pojasní dvoboj med Zabojem in Ljudekom, neprijateljskim načelnikom.

Močna truma z Ljudekom udari
Z množnih vragov proti Zaboju,
Ino Zaboj udari
V Ljudeka sè žarnimi očmí.
Dob ogrozno se na dob naméri
Viden zmed vseh drevés,
V Ljudeka se Zaboj žene,
Viden zmed vseh trum.
Ljudek dvigne svoj presilni meč,
Vseka kože tri na ščitu,
In udari Zaboj z mlatom,
Gibčni Ljudek skoči v stran,
V drevó vdari mlat.
Drevó zverne se na vojne,
Pa jih ide trideset k očetom.

Razserdí se Ljudek: aj ti zagovédni!
Ti velika zmena gadova,
Z mečem z mano se bojévaj!
Zaboj pa meč zavihtí,
Vragu ščita kos odterga.
Meč potégne Ljudek,
Meč mu zdersne po koženem ščitu.
In oba se raznemeta k ranam,
Z ranami vse stešeta po sebi,
Okropita vse okrog s kervjo,
Okropijo nju s kervjó možjé,
Ki okrog v prehudem klanji so povsód.

Solnce prejde poli dné,
In od poli dné k večeru že na pol,
Boj terpí še vedno,
Ne odstopi se ne sem, ne tjekaj,
Bije tukaj, bije tam se od Slavoja.

Aj ti vraže, bes v té!
Čemu ti tam piješ našo kerv?

Zaboj zgrabi težki mlat,
V stran odskoči Ljudek,
Zaboj više svoj poprime mlat,
Verže ga po vragu.
Mlat letí, ščit se razkoči,
Razkočite se za ščitom
Ljudekove persi.
Duša pa se mlata vstraši teškega,
Pa izbije mlat še dušo,
Sežnjev pet med vojne jo zanese.

Kruta bitev še noče končati se. Neprijatelje gonijo po dnevu in po noči, čez gore in doline, po lokah in lesovih, čez globoke in dereče vode gonijo jih brez prestanka prav do meje. In kaj napósled dé rahločutnejši Slavoj svojemu prijatelju, kateremu je do sedaj najzvestejše pomagal?

Aj ti brate Zaboj
Že goré so blizo,
Tam je tropič vragov,
Ali prosi žalostivo.

In Zaboj, če tudi je ves razpaljen, posluša glas pomirljivosti in človečnosti, kajti Čehi niso bili divji narod, niti plenitelji, niti pobijalci. Niso napadali druzih, ali možato so odbijali napade, in dovolj jim je bilo, da so se iznebili in osvobodili svojih napadalcev. Tako so delali več potov sebi na škodo, nasproti temu, kar je izrekel po vsem svetu znani Göthe: „Du musst Hammer oder Amboss sein.“

V.

Vse drugače bilo je pozdravljeno kristjanstvo od Čehov, kedar sta ga donesla jim slovanska aposteljna Ciril in Metod z učenci. Rastislav, vladar deržave véliko-moravske, poklical je bil 863. l. oba brata iz cesarovine geršake v svojo stolnico na Višegrad. Vsled zveze, v katerej so takrat Čehi z deržavo véliko-moravsko živeli, dosegla sta upliv tudi nánje. Ta dva brata bila sta se že poslavila s spreobernenjem druzih plemen slovanskih, n. pr. Bolgarov. Ciril je bil ustanovil abecedo, in je preložil sveto pismo

iz gerškega na staroslovensko, a Metod je bil slikar; s predstavo sodnega dné spreobernil je na vero kristjansko-bolgarskega kralja Borisa. Ta dva aposteljna oznanovala sta vero jako ljubeznjivo, vpeljala sta pri službi Božjej slovanski jezik in oživila sta pri Čehih naklonjenost k umetnosti in vedi. Akoravno je kratka bila njuna delalnost, sad je vendar le obrodila. Tak sad bil je vzlasti samostan Sazavski, v katerem je že v ednajstem veku cvelo slikarstvo in rezbarstvo, in ob njegovem razrušenju pogubilo se je mnogo knjig slovanskih, ohranil se edini evangelij remeški, o katerem je že bilo omenjeno.

Kristjanstvo zasadivši se na tleh čeških, pognalo je bujno ter obrodilo sprelep sad, to nam med ostalim pričajo tudi česki svetniki in svetnice. Duh kristjanstva prešinil je vse Češko, po katerej so rastli samostani, cerkve, kapele, okrašene s sijajnim krasom. Sijajen dokaz o globokem vkoreninjenju kristijanstva na Češkem podajajo tudi duhovne narodne pesni,*) legende, izmed katerih dve najstarejši se ena pripisuje Cirilu in Metodu: „Gospodi pomiluj ny", a druga sv. Vojtehu, katero so Čehi, noseči pred seboj zastavo „svatovaclavsko" prepevali pred bitevjo: „Svay Václave, vévodo české země, knieže náš!"

VI.

Sijajne zasluge za kristjanstvo zadobili so Čehi v 13. veku, ko so Tatari in Mongoli z novim preseljevanjem narodov grozili Evropi. Te horde, podrobivše Azijo od Japanskega do černega morja, zavalile so se kot uničevajoči valovi v Evropo. Rusi needini med seboj niso se mogli upreti jim. Palo je mesto za mestom: Rjazan, Moskva, Suzdal, Vladimir, Perejaslavel, Černigov, konečno tudi staroslavni Kijev. Pa tudi poljski Krakov je pal in legel v pepel, in Evropa se je začela tresti. Tù je bil kralj Vaclav I., ki je vladalce zapadne Evrope pozval na vzajemni odpor, in sam je delal naj izdatnejše priprave, da bi svoje zemlje obvaroval pred tujo surovino. Eden oddelek azijaških hord vlekel se je po Odri doli, kjer so mu Poljaki pod vratislavskim vojvodom Henrikom pobožnim, imajočim za ženo sestro Vaclavovo, pri Lehnici podlegli, pustivši na bojišču do 30.000 mož. Drugi oddelek dervil je proti Čehom, pa je tri tedne zastonj skušal prodreti v Kladsko, kajti kralj Vaslav I. ga je krepko odbijal.

Ta dogodek poterjuje nam cesar Friderik II. v pisanju na kralja angleškega 1241. l.: „Secunda (pars) Bohemiae fines ingressa est et agressa substitit, rege illius terrae cum suis comitibus viriliter occurente." Na to so se valili Azijci v Moravo proti Olomucu. Lesem je bil od kralja Vaclava I. poslan Jaroslav s Šternperka.

*) Krasno bogato zbirko čeških narodnih duhovnih pesni izdal je J. V. Kamaryt v Pragi v dveh letih l. 1831. in 1832. Na to zbirko opozorujem naše slovenske duhovenske pesnike. Pis.

Jaroslav je junaško odbil vse navale Azijcev, náposled jih je napal v njih lastnem taboru, usmertil z lastno roko najvišega njih voditelja ter tako postal osvoboditelj Morave, Češke in zapadne Evrope. In ko so Tatari pa Mongoli iz Ogerske, kjer je preje tretji in glavni njih oddelek, prodrevši čez Karpate, kralja Belo I. bil potolkel, zavalili se pred Korneuburg, Videm i. dr., bili so Čehi, vodjeni svojim kraljem, ki so pomogli vreči jih.

To odločitno bitev slavi pesen rokopisa kraljevorskega iz 13. veka z napisom „Jaroslav".

Že so bili Tatari, takó velí pesen, pod hanom Kubaljem premogli Kijev in Novgorod, že so jim podlegli Ogri, in tudi Poljaki niso se mogli upreti jim. Nato se Tatari privalé pred Olomuc. Pred njih neštevilnimi četami morajo tudi tù umikati se kristjanje, akoravno junaško bojujejo, in umaknejo se na Kostajnov, kjer je bil čudodelni obraz Marije Device. Znova se ohrabré in znova se veržejo kristjanje na Tatare; ko po celodnevnem boju hočejo ugasiti žejo, nimajo vode. S prisušenimi jeziki ližejo roso s trave. Drugi dan solnce strašno pripeka, v nevarnosti so, da poginejo, kajti pomanjkanje vode goni jih k obupnosti. Vestonj, eden načelnikov, svetuje udati se Tatarom. Tù se vzdigne Vratislav, drug bojnik, in v svetem gnjevu velí:

.. Skrumba ti kristjanov večna!
Vréči dobre čez ljudí v pogubo?
V milost upat' je od Boga hvalno,
Ne v sužnosti od Tatarjev divjih.
Ne hitíte bratje mi v pogubo!
Preterpéli smo naj huje védro,
Bog podpiral nas je v žarnem poldnu,
Bog pomoč nam pošlje upajočim,
Sram, možje! vas teh beséd naj bode,
Dokler hčete se junaci zvati!
Ak umremo žeje na tem holmu,
Ta smert bo od Boga nam poslana.
Če pa mečem se podamo vragov,
Umorili bomo sami sebe.
Pred Gospodom sužnjost je gnjusoba,
Greh je, voljno vrat podati v sužnost!
Zmáno pojte, možjé! kdor tak misli,
Tje, kjer stolec matere je božje!

Prešinjeni s temi krepkimi besedami, stopajo vsi za junakom, a ne da bi milosti prosili pri divjakih, ampak pri Bogu, da bi je izprosili.

Množ'ca gre za njim h kapéli sveti:
Vstani Gospod! vstani v svojem serdu!
V zemljah vzdigni nas nad vrage naše,
Vsliši glase k tebi upijóče!

Lej zajéli so nas hudi vragi,
Reši krutih nas vezi tatarskih,
In mokrote našemu daj drobu,
Prinesemo dar ti glasonosni!
Potri v zemljah naših neprijatle,
Zatri jih na vek in vekov véke!

Bog je uslišal njih iskrene prošnje, poslal jim je dvojno pomoč: iz oblakov in po suhem.

Glej! na nebu na vznojenem mraček!
Dahne veter, zabobní grom strašni,
Zatemí se oblak po vsem nebu,
Bliski tresk tresk! na tatarski tábor,
Dež obili oživí studence.

Mine burja. Vojska v red se zgrinja,
Iz dežél vseh, iz vseh krajev zemlje
K Olomucu vejejo prapóri,
Težki meči jim visé ob strani,
Polni tuli na plečih rožljajo,
Svitle kape jim na bojnih glavah,
Ročni konji skačejo pod njimi.
Zabučijo glasi rogov lésnih,
Zaženó se gromi bobnov silnih.

Grozna bitev se vname, kar na kratko a jako jedernato kažejo verstice:

Zgrábite se hitro obe vojski,
Povzdiguje se megla od praha,
Bila bitva huja od poslednje,
Vstane hrest in brenket ostrih mečev,
In kaljenih strél strašnó sičánje,
Lom oščepov, ropot kopji bistrih;
Bilo klanje, bilo je mahánje,
Žalovanje in radovanje!
Kerv valí se, ko deževnik bistri,
Mertvih leží, kakor v lesu drévja:
Temu glava je razklana v dvoje,
Temu obe odsekane roci,
Zvráča ta čez druzega se s konja,
Ta serdito svoje vrage mláti,
Ko po skalah drevje huda burja,
Temu v serce meč sadí do roče,
In le-tému Tatar uho striže.

Toda beda! Vojna sreča se odmika kristijanom, ne morejo se dovolj krepko upreti neštevilnim neprijateljem, po njih je, ako o pravem času ne dospè rešitelj.

Uk, bil rik in žalostno zdih'vanje!
In začéli bežati kristjanje,
V hudi stiski gnati jih Tatarji!

A gledi, rešitelj se bliža! Na čelu svojih, na čelu Čehov leti kot orel noseč svobodo in blagor:

Jaroslav zdaj priletí, ko orel!
Terdo jeklo na mogočnih persih,
In pod jeklom serčnost ino hrabrost,
Pod čelado bistro, modro pamet,
Serčnost gori mu 'z oči užganih,
Gre razkačen, kakor lev razdražen,
Ako toplo kerv je kje zagledal,
Ak ostreljen se za lovcem žene,
Tak vserdi se in v Tatarje terči,
Čehi vsi za njim ko neba toča!
Plane kruto na Kublajeviča,
Bila to je silo huda bitev.
Zgrabita se oba z oščépoma,
Zlomita ju s prevelicim praskom.
Jaroslav, ves v kervi s konjem zmočen,
Mahne z mečem po Kublajeviči,
Od rame do stegna ga prekolje;
Tako pade brezduh medi mertve.
Zaropoče nad njim tulec z lokom.

Vstraši narod se Tatarjev hudih,
Odmetávši sul'ce sežnja dolge,
V bég je tekel, kdor je teči mogel,
Tje, odkodar solnce jasno vstaja.
Bila Hana prosta je Tatarjev.

VII.

Drugo zmago, dobljeno že popreje 1203 l. nad Sasi, slavi prijetna pesen z naslovom „Beneš Germanov.“

Kedar je bil kralj Přemysl Otakar I. došel v deržavo nemško s tega namena, da bi tamo pomagal Otonu IV. Bavarskemu proti nasprotniku njegovemu Filipu Stavfovcu, vsuli so se Nemci Sasi čez zgorelske gore v češke pokrajine razdevajoči jih z ognjem in mečem, pa so bili od Beneša sina Germanovega na glavo potolčeni. Ti Sasi bile so čete Detriha mejnega grofa Mišenskega, čegar sestra Adleta bila je žena Otakarjeva. A ker je Otakar Adleto zavergel, zato se je hotel Detrih osvetiti mu, in je s svojimi četami navalil na Češko. Naša pesen o tej zadevi se razlikuje po obliki od ostalih pesni kraljedvorskih.

Pesnik kliče solnce na nebesu kot sočutno pričo bede in nevolje, ki se godí njegovim rojakom:

Aj ti solnce, solnce naše!
Kaj nam si tak žalostno!
Čemu svetiš ti na nas,
Na revne ljudí?

Kakovšen bil je znani „drang“ Nemcev, kažejo verstice:

V dolzem vlaku gredó Nemci,
To so Nemci Sásici,
Od visocih drevnih gor,
V naše kraje sem.

Dajte, sirotíce, dajte
Srébro, zláto, blago vse,
Sicer pa užgejo vam
Dvore, hišice!

A narod tužno odgovarja:

Saj so nam že vse požgáli,
Srébro, zláto zbrali so,
Govedca odgnali so,
— — — — — .

A pevec jih tolaži rekoč:

Nič kmetje, ne tožíte:
Travička vam vstaja spét,
Tako dolgo tlačena
Od ptujih kopít.

Vijte vence s poljskih cvetov
Svojemu rešítelju!

Lejte, Beneš Germanov
Tamkaj ljudstvo kliče v abor
Proti Sásikom.

V žilah napadenega naroda se vname serd in kliče:

Maščevanje! — vpije — vsem;
Sasom roparjem!

Beneš pelje jih v boj, in po silnej borbi zapodí roparje Sase.

In upili Nemci so,
In bežáli Nemci so,
In pobitje jim!

VIII.

V teku kristijanskega svojega razvoja bili so dosegli Čehi veliko politično moč in važnost. Oldřich (Ulrik) nadelal je češkim knezom pot k dostojnosti nemškega kurfiršta. Sin Břetislav I. dobil je Moravo, ktera je bila po padu véliko-moravske deržave sicer Čehom pripala, a pozneje prišla pod nadoblast Ogrom; Břetislav po smerti očetovej zavsedši prestolj češki, podvergel je tudi Silezko svojej nadoblasti. Vratislav II. in Ladislav II. dosegla sta zbog znamenitih služb, učinenih na Italijanskem nemškima cesarjema Henriku IV. in Frideriku I. kraljevsko dostojnost za svoji osebi, a za Přemysla Otakarja I. popeli so se češki knezi na vselej na prestolj kraljevski. Přemysl Otakar II., imenovan na zapadu zbog nagizdja, katero je razvijal, kralj zlati, na vshodu pa zbog velikih zmag, katere je dobil, kralj železni, razširil je svojo moč od morja jadranskega do morja baltiškega. A na polju moravskem poginil je junaške smerti pokrit s 17 ranami. Po njegovem padu opomogli so se Čehi tako berzo, da mu je sin Vaclav II. nosil ne le krono Češko, nego tudi Poljsko, in ponudjeno mu krono Ogersko ohranil je sinu svojemu Vaclavu III. Ali Vaclav II., slabega telesa, pal je zgodaj v grob, Vlaclav III. pa je poginil od neznane vražje roke, in ž njim je izmerl moški rod Přemyslovcev 1306. leta.

Na političnem svojem tiru bili so med tem Čehi zaderževani z boji, ki so se vnemali med princi vladarskega doma. Břetislav I. bil je zakonito vredil, da vsak pot najstarejši vladarske rodovine prestolj zavsede. Ti notranji boji slabili so narod od znotraj, od zunaj pa so dervile nánj čedalje veče nevarnosti. Druga napaka pa je bil značaj Přemyslovcev, kateri rod je imel sicer mnogo plemenitih mož in junaških bojnikov, a nikakih deržavnikov, kateri bi bili znali postavljati se nemškim cesarjem z daleko sezajočim bistrogledom in energično doslednostjo, kajti inače bi bili gotovo bolje mešali se v zadeve na severu in na vshodu. Videti je, kakor da je osoda bila protivna Čehom, da bi mogli postati mogočna samostalna celota, čeravno so bili dani vsi pogoji k temu za Přemysla Otakarja II. in Vaclava II., kakor tudi pozneje za Karola IV.

Sploh se tudi to ne dá tajiti, da národ sam poleg vsega junaštva nij imel pravega duha, da bi na polju političnem gospodoval. Glavni nalog bil mu je, da bi mogel pri svojej notranjej jakosti po Božjem zakonu in po običajih od dedov sprejetih, se povoljno in svobodno razvijati na način organični; zategadelj je čuval nad razmerami prijateljskimi, v katerih so bivali njegovi vladalci z nemškimi cesarji, boječ se, da ne bi vsled tega ogrožena bila njegova neodvisnost in individuelnost, a z druge strani je menil dosti učiniti za svojo ohranitev, ako samo odbija navale ná-nj učinene.

Kako malo je hotel terpeti take navale tudi od svojih napolo rodbincev, n. pr. Poljakov, o tem priča pesen iz 11. veka z napisom „Oldřich in Boleslav.“ Od te pesni ostala je poslednja tretjina.

Boleslav II. pobožni († 999. l.) zapustil je tri sine: Boleslava, Jaromira in Oldřiha. Na prestolj je sedel za njim Boleslav III. zanikernež, pred katerim sta morala bežati brata Jaromir in Oldřih. Utekla sta k vojvodu bavarskemu, poznejšemu cesarju Henriku II. Z neizmerno berzino padala je deržava češka pod neveljavnim tem knezom, in ta čas se je tudi to zgodilo, da je vojvoda Poljski, Boleslav hrabri, mož podvzetnega duha, na Češko navalil, ter Moravo in celo Slovensko (Slovaško) v svojo oblast dobil. Potem je čakal prilike, da bi tudi Čehe same zmogel. Čehovi do gerla siti okrutne vlade Boleslava III., pokličejo na prestolj Vladivoja, brata Boleslava hrabrega. Boleslav III. je utekel k mejnemu grofu Henriku, ki ga je dal zapreti. A Vladivoj vladal je le neke mesece; umerl je s početka 1003. l. Po njegovej smerti poklicali so na prestolj Jaromira, kateri povernivši se z bratom svojim Oldřihom z Nemškega, bil je z največim veseljem od ljudstva sprejet. Med tem izpustil je mejni grof Henrik Boleslava III., ki se je zatekel k naj močnejšemu svojemu neprijatelju Boleslavu hrabremu, ki ga je dal z bojno silo v Prago dovesti. Jaromir moral je v drugo zapustiti domovino, ter iskati gostoljubja pri Henriku II. A jedva je Boleslav III. polastil se vlade, začel z nova uganjati okrutništva, tako da so Čehi znova se izburili in samega Boleslava hrabrega poklicali, kateri je dal Boleslava III. oslepiti in v ječo zapreti, kjer je pozneje umerl, sam pak je došel v Prago in se polastil češke kneževine. Berzo pa so prišli v zamero Poljaki zbog nasilja, ki so ga delali Čehom, in ti so samo čakali ugodne prilike, da se jih iznebé. Kedar je tedaj cesar nemški Henrik II., zato ker Boleslav hrabri Češkega kot len od njega sprejeti ni hotel, proti njemu na Češko prilomastil, spremljan od Jaromira in Oldřiha, šel je ves národ na njegovo stran. Praga se je Oldřihu odperla, Poljaki so bili izgnani, in Jaromir v drugo posajen na prestolj knežji. To se je zgodilo s početka meseca septembra 1004. l. In to pobitje Boleslava hrabrega ter izgnanje Poljakov iz Prage slavi omenjena naša pesen.

IX.

Znano je, kolik upliv imel je s početka vshod na Čehe. Upliv ta pa je na berzo opešal, ko so se med zapadne Slovane in cesarovino gerško vrinili ta čas divji Madjari, ko se je cerkev gerška od rimske odcepila, in ko so pozneje prišli Rusi pod despotično moč Tatarov in Mongolov. Upliv vshoda na Čehe bil je nanagloma prevladan od upliva zapadnega, kateremu je bilo povoljno vzlasti to, da mlado kristijanstvo, od vshoda zasajeno, bilo je popuščeno, in je on mogel na dalje gojiti ga. Sicer so Čehi delali na to, da

bi dobivši vlastnega biskupa 973. l. bili manj odvisni od tujcev. Latinica je prevladala kakor po drugih zapadnih evropskih deželah tako tudi na Češkem. Kosma, († 1125. l.) najstarejši zgodovino. pisec češki, spisal je svoje delo latinski. Nemštvo je glavni pristop dobilo še le za kralja Vaclava I. in za njegovega sina Přemysla Otakarja II. Takrat so se podpirale naselbine nemške po mestih, in so nemško pravo mestno, nemški jezik in drugo tako zasejale po deželi. Poedine plemiške rodbine ponemčile so imena, in nemško pesništvo se je gostoljubno pestovalo na dvoru kraljevskem, in sam kralj Vaclav I. je zlagal nemške pesni. Vendar bi se prenaglili, ako bi terdili, da je vsled tega národni duh češki utonil v življu nemškem. Čehi so se vsled teh dogodeb ravno tako malo ponemčili, kakor Prusko tudi ni se pofrancozilo vsled naklonjenosti, ki jo je imela francoščina pri Frideriku silnem. Priča tega nam je razen drugih tudi Kronista Dalemil v 14. veku, ki se je upiral nemštvu. Vendar pa so Čehi, akoravno obkoleni od gora in lesov svojih ter tako zaperti od zunanjega sveta, vezani bili na sosede Nemce, in so tem manj mogli ogniti se njih uplivu, čem bolj so se ž njimi stikali. Ali ta upliv na Čehe ni delal tako, da bi bi bil brezpogojno in nespremeneno sprejet od Čehov, nego duh češki je znal prevladati in svojim vlastitim potrebam ukloniti tuji upliv, kar nam jasno priča pesen Ljudiša in Ljubor iz 13. veka, ki risa turnaj, ono viteško pozorišče, ki je še le za kralja Vaclava I. z Nemškega na Češko se preselilo.

Začénja se tako-le:

Poslušajte stari, mladi,
O skušanji v hudih bojih!

Nekdaj bil je knez zalábski,
Knez bogati, slavni, dobri;
On imel je hčer edíno,
Sebi in vsem druzim milo.
Hči je bila čudo lepa,
Vzraščena je krasno bila,
Belo lice je iméla,
Rože so po njem cvetéle;
Nje očí, ko nebo jasne,
In po njenem belem vratu
Vili so se zlati vlasci,
V perstence se ji kodrali.

Nekdaj poslu knez ukaže:
„Naj snidó se vsi gospodje,
Sem v godí na grad, velike!“

In ko pride dan odločen,
Snidejo se vsi gospodje,

Z daljnih vlasti, daljnih zémelj,
Knezu v grad na godovanje.
Vstane ropot tromb in kotlov.

Ali ta igra ni zgolj puhla zabava, na katero je knez goste povabil, kajti ko so gosti poklonivši se knezu, kneginji in hčeri kneževej dolge mize zausedeli, ter z divjino in medovino pogosteni bili, vzdigne se knez ter jim govori tako-le:

Možje! skrito vam ne bodi,
S kacih zbrani ste naménov.
Verli možje, rad bi zvedel
Ko mi 'z vas naj bolj potreben?
Modri v miru vojske čaka;
Nemci naši so sosedje.

Hrabri gosti hočejo ustreči knezu. Na velikej loki pred krasno pavlačo, na katerej sedé knez, kneginja, hči kneževa in vsi dvorjani, prične se turnaj. Naj pervo na besedo kneževo vstopi v ograjo Střebov, in se skuša z Ljudoslavom; na besedo kneginje vstopi v ograjo Serpoš, in se skuša s Spitiborjem; tretjega na poskušnjo pozvati odloči knez Ljudiši svojej hčeri. Ljudiša pokliče Ljuborja. Z navdušenjem prejme Ljubor ta ukaz, ki je njegovemu sercu dražji kot od vseh drugih gospej in gospic, in to navdušenje daje mu silo, da premore tri tekmece, in naposléd podá zmage venec — Ljudiša.

X.

Rokopis kraljedvorski prestavljen je na ostala slovanska narečja, pa tudi na italijansko, francosko, angleško, več potov na nemško in na madjarsko. Rokopis zelenogorski in kraljedvorski sta najstarejša spomenika literature češke.

Velika je njegova važnost za Čehe, kakor n. pr. za Nemce Nibelung in Gudrun. Iz teh staročeskih pesni veje iskrena ljubav do vere in domovine. Po teh ostankih moremo in smemo soditi o razvitku tadajnega pesništva. Cela zbirka obsezala je naj manj tri knjige, kar nam pojasnujejo napisi ohranenih poglavij, katerih se imenujejo: 26. 27. in 28. pogl. tretje knjige. Če je tedaj vsako izgubljenih 25. pogl. obsezalo le dve pesni, zgubilo se je samo iz tretje knjige — 50 pesni. Naj berže bila je to zbirka, ki jo je neznan ljubitelj pesništva sebi na zabavo osebno sestavil. Rokopis ta tudi neovergljivo priča, da pesništvo češko ni bilo s tujega presajeno, po tujem prikrojeno, nego da je čisto domače, vlastitost naroda češkega.

Ta biser staročeškega pesništva prestavil je na slovensko Fr. Levstik že 1856. leta. Knjižica imá 56 str. lepega drobnega tiska. Da je prevod izversten, prepričali smo se iz odlomkov v spis

vpletenih, in iz vsega tega bi morali sklepati, da so Slovenci, z največim veseljem segli po njem, kaj? Žalibog, da ni tako! Morda je knjižica predraga? Koliko pa vendar veljá? Čujte! — 10 soldov! Tedaj veljá toliko, kolikor mala „pratika“, ki jo imá do malega vsak ubogi delalec.

Severni sij.

Severni sij, ki je gotovo ena najlepših prikazni v prirodi, vidi se pri nas le redko kedaj, sosebno malokrat tako krasen, kakoršnega smo občudovati priložnost imeli 24. in 25. oktobra meseca 1870. leta.

Ta severni sij videl se je ona dva večera v Parizu, v Napolju, v Turinu, v Milani, v Zagrebu, po vsi Ogerski, Nemčiji, Škandinaviji, po Angleškem, Grškem in po Turškem. — V Atenah bil je ravno tisti čas silen potres. — Bila je tedaj ta znamenita prirodna prikazen vidna po srednji Evropi med 53° in 37° severne širine in med 20° in 11° vzhodnje dolžine.

Na severu je severni sij navadna prikazen. Potnik Lottin n. pr. ga je 1838. l. na svojem potovanju po Norvegiji v 206. dnéh opazoval 143krat.

Imel sem sicer že trikrat priložnost, da sem opazoval severni sij, ali vendar bilo bi mi težavno, popisati ga tako dobro, da bi si mogel misliti, kakšen da je, tudi tisti bralec, ki ga še nikoli videl ni. Zato naj pa povem tukaj izvrsten Lottinov popis ene take prikazni.

„Med četrto in osmo uro začénja se“, piše Lottin, „rumeniti gornji rob svetle megle, ki visi v tistih krajih vedno na nebezu. Prozorna proga, ki se naredí, raste vedno ter se počasi spreminja v obod, naslonjen s svojima koncema na obzorje.

Vrh tega oboda stoji vedno v magnetičnem poldniku. Kmalu potem se pokažejo čez obod poprečne temne proge, ki ga delé na več kosov tako, da se napravijo žarki (ali trakovi), ki se bolj ali manj hitro daljšajo in krajšajo. Ti žarki se daljšajo na nebezu proti jugu, nekateri tje do tistega kraja, kamor kaže tukaj južni pol inklinacijske magnetične igle, tako da so podobni kosovom velikanskega svetlega oblóka na nebu. —

Obod se premika proti nadglavišču: svetloba njegova se vidi, kakor da bi valove gnala od kraja do kraja. Svetlobni valovi gredó časih drug za drugim od zahoda do vzhoda, le malokrat v nasprotno mér. Časih ali malokdaj gredó svetli valovi le čez en žarek proti vzhodu, potem se pa koj povrnejo. Ako se pa valé

svetli valovi čez vse žarke od zahoda do vzhoda, vrnejo se potem nazaj dotle, odkle so prišli. Reči se pa ne more, ali se svetli žarki sami vodoravno premikajo, ali pa druge svetlobe prek njih prehajajo tako, da žarki sami mirno stojé.

Od todi pride, da se vidi, kakor da bi se svetli obod vodoravno nihal (kolebal); tako po priliki, kakor se maje obešena zastava, če veter vanjo piha. Časih prizdigne obod en svoj konec, ali pa oba od obzorja k višku. Ako je to, je previjanje svetlobe v njem bolj hitro in svetloba večja; obod se spremeni v dolg povezek svetlih žarkov; ta povezek se razteguje, na več kosov razdeljuje ter čudno in prečudno kriví. Te krivíne njegove se vežejo druga s drugo, ter stvarjajo tako imenovani v e n e c.

Sedaj na enkrat svetloba tako oživi, da se največje zvezde ne vidijo več skoz njo; žarki švigajo hitro sèm ter tje, krivine se vežejo in razvezujejo, da se vidi, kakor da bi se ognjene kače previjale. Prikazen postane različno pisana; dno je rdeče; sredina zelena; vse drugo pa ostane bledo rumeno. Razne barve ne spremené nikoli svoje lege druga proti drugi, ter so za čudo prozračne. Rudečina je malo ne svetlo krvava, zelenina pa bledo smaragdasta. —

Živost prikazni ponehuje, barve ginejo; cela prikazen se izgubi ali na enkrat, ali pa počasi slabí. — Posamezni obodovi kosovi se zopet začnó kazati; obod se zopet nareja ter se vzdiguje proti nadglavišču; žarki se vidijo, ker jih vidimo v perspektivi, vedno krajši in krajši; sedaj je prišel obodovi vrh v magnetično nadglavišče, t. j. na tisto mesto, kamor kaže južni pol inklinacijske magnetične igle. Od krajev tudi prihajajo žarki; z njimi se obod vprè na obzorje; žarki se čudno previjajo in previjajo; sedaj se je napravila iz njih široka rdeča proga; nad njo se pa vidi zelenina gornjih delov te svetle prikazni. —

Med tem so se naredili novi obodi na obzorju; nekateri so še bledi, drugi pa se bliščé svetlôbe. — Drug stojí za drugim. Vsi se spreminjajo tako, kakor smo popisali.

Takrat, ko so bili vsi dobro ločeni drug od druzega, našteli smo jih devet. Ti obodi, vsi nasloneni na zemljo, podobni so tistim nastropnim kulisam v naših gledišči, ki naslonene na postranske kulise, predstavljajo nebez v gledišču. Časih zo obodi tako blizo drug druzega, da se vidi, kakor da bi se tlačili. — Kolikorkolikrat se žarki čez magnetično nadglavišče raztegnejo, se vidi, da se njihovi južni konci stekajo proti nadglavišču, kjer narejajo s svojimi severnimi konci pravi venec.

Zdi se mi, da je prikazen venca le posledek tega, ker ga vidim perspektivno; — da bi stal jaz bolj proti jugu, videl bi ga gotovo le kakor obod.

Misli si dobro to živo šviganje žarkov, kako se jim blesk in dolgost vedno spreminjata, kako se čudno rudečina in zelenina prelivate, da je vse skupaj podobno valovitemu trepetanju; misli si pa zraven tega, kako se vse te svetle proge druga za drugo vrsté,

ter da je zadnjič vse nebo podobno svetlemu obloku, naslonenemu na tla, pokrita s snegom; da je, rekel bi, nebo le bleskeč okvir mirnemu zemeljskemu morju; — če si v stanu, da imaš vse to dobro v mislih, boš saj nekoliko v duhu spoznal, kakova da je ta čudežna prikazen, katero popisati, si človek zastonj prizadeva. —

Venec se je jel slabiti; prikazen sega proti jugu že od nadglavišča dalje, ter se narejajo vedno na novo obodi, ki pa navadno poprej zginejo, preden dosežejo južno mejo obzorja. — Vse to se vidi navadno le do polnoči. Po polnoči pa vidno slabí svetloba tega severvega sija ali zarje; žarki ginejo ter ostanejo na nebu le slabo vidni kupi oblačkov. Ko pa jutranja zarja zarumeni, mine tudi zadnji sled te čudne prikazni.“ —

Pred vsem drugim moram omeniti, da popisovanje severnega sija nij malo da ne nobene vrednosti za znanstvena preiskovanja.

Na kaj nam je tedaj paziti pri severnem siju? —

Paziti nam je na to, kako ležé svetli žarki, kdaj se začénjajo, kdaj se končavajo, kako se spreminjajo, kako visoko so nad zemljo. Vse vremenske in druge prikazni v zraku, ki se godé za čas severnega sija, morajo se natanko zapisati; sosebno je pa gledati na tlakomer (barometer). Nekateri učenjaki, n. pr.: Lemström in Dove, trdijo, da je severni sij v tesni zvezi z nevihtami. Tedaj bi se moralo tudi ustanoviti, ali je to res, ali ne. Ker nekateri trdijo, da opazovanja učé razločevati na severnih sijih tri periode (dobe), dnevno, letno in stoletno, ter da so severni siji v nekaki zvezi s pegami, ki se časih na solncu vidijo; trebalo bi tudi gledé tega gledati, kako in kaj.

Trdijo tudi nekateri, da so po leti severni siji v zvezi s tistimi tenkimi oblački, ki se časih na nebu naredé, in da že to vznemiruje iglo magnetnico, ako se povrstijo ti oblački v progo, obrneno ravno od severja proti jugu.

Velikega upliva za severni sij je tudi zemeljski magnetizem, zato treba tudi, da se določi njegova letna doba. Igla magnetnica kaže namreč za čas severnega sija največji kot naklona. Nazadnje treba je tudi to določiti, je li severnemu siju vzrok v zemeljskem ozračju, ali zunaj njega v svetskem prostoru, ter ali se vdeležuje severni sij tudi zemeljskega vrtenja okrog zemeljske osi in zemeljskega vrtenja okrog solnca. Vsem omenjenim tirjatvam pa je težko ustreči, ako se opazuje prikazen le enkrat; sosebno še, če jo opazuje le en sam opazovalec. Treba je, da se opazuje severni sij leta in leta. — To je tudi poglavitni vzrok, da še dan današnji le tako malo gotovega vemo o njem. —

Vprašanje, na katero je odgovoriti, je to-le: kako razlaga znanost to prirodno prikazen? —

Da-si je ona znana že mnogo, mnogo let, vendar je še nobeden ni doslej popolnoma dovoljno raztolmačil. — Ne ostaja nam toraj druzega, nego da se zadovoljujemo s hipotezami. —

Izmed tega, kako so davni spredniki mislili o severnem siju, povem le mnenje Kartezijevo. Ta učenjak je namreč trdil, da

je severnemu siju vzrok ta, da se solnčni žarki odbijajo od silnega ledú, ki pokriva tla in morja po severnih krajih. —

V nedavnih časih bili so ljudje tega mnenja, da je elektrika vzrok severnemu siju; da se pokaže on takrat, kedar se sproži elektrika v najvišjih nad zemljo plavajočih tenkih oblačkih. Rekli so, da ravno zavoljo tega se pokazuje ta prikazen najbolj le po tistih severnih krajih, kjer ni ne nevihte, ne bliska. Lemström, ki je 1868. l. na Švedski polarni ekspediciji mnogokrat opazoval severni sij, trdi, da je neprenehana vlažnost zrakú vzrok, da se električnost v oblakih nikdar ne sproži z bliskom, ampak le s severnim sijem. Dove*) pa trdi, da ni res to, da ne bi bilo neviht in bliskanja v tistih severnih krajih, kjer se severni sij največkrat vidi, ampak da je prav mnogo neviht po arktičnem morju, po Skandinaviji in po severni Rusiji, koder se severni sij največkrat vidi. —

Mnogo učenjakov dandanašnjih pa trdi, da sta severnemu siju vzrok in vir atmosferska elektrika in pa zemeljski magnetizem. Prvi, kateremu je to na misel prišlo, je slavni „de la Rive“. — Naloga nam je sedaj, da razlagamo, kaj da je učenjake do te misli pripeljalo.

Da je zemlja res magnet, to vidimo že iz tega, ker ima ona moč na magnetično iglo; prepričati se pa moremo tudi o njeni magnetičnosti s tem, da naslonimo 3′ dolgo palico iz kovanega železa v tako lego, v kakoršno meri inklinacijska igla. Če palica tako sloní, postane v kratkem magnetična vsled upliva zemeljskega magnetizma na-njo. — Zemeljski magnetizem ni povsod po zemlji enako močan. Skušnje učé, da je on v mrzlih krajih močnejši, v toplih krajih pa slabejši. — Kolikor bliže severnemu ali južnemu zemeljskemu polu, toliko močnejši je zemeljski magnetizem. — Ker se severni sij prikazuje na zemeljskih pólih (tečajih), zato so učenjaki iskali vzrok te prikazni v tem, ker je zemlja magnetična. Ko so pa še to našli, da ste si magnetizem in elektrika sorodni prirodni moči, da magnetizem stvarja elektriko, in da elektrika tudi stvarja magnetizem, ter da tekó električni toki neprenehoma okrog zemlje; niso kar nič več dvomili, da so res najdeli pravi vir severnega sija. — To misel podpirajo res tudi električne prikazni v atmosferi (v vzduhu). Zemljo obdajajoči zrak je namreč pozitivno električen; tako nas saj učé učenjaki Dallmann, Saussure, Arago in drugi.

Po hipotezi učenjaka „la Rive“ se tedaj razlaga severni sij tako-le: Morje je pozitivno električno; vodeni sopar, ki se neprenehoma vzdiguje iz morja v zrak, odnese to elektriko v najvišje kraje v zrak; veter „gorúji pasát“ jo pa odpelje proti zemeljskemu tečaju (polu), kjer se ona proti zemlji spusti ter obdaja zemljo, ki je negativno električna. Ker pa te dve elektriki, (pozitivno in negativno) loči zrak drugo od druge, jima biva napetost vedno večja

*) Sitzung der Berliner Gesellschaft für Erdkunde v. 3. Dezember 1870.

in večja dotle, dokler se ne sprožite na tistih krajih, kjer je zrak najtanjši. No, zrak je pa prav na tečajih zemeljskih najtanjši. Ker je pa obe elektriki ločilni zrak slab provodnik elektrike, se ona ne more sprožiti na enkrat, ampak se proži le počasi. Pri teh sprožitvah mora tedaj negativna zemeljska elektrika teči od ravníka proti obema tečajema ter na severu odklanjati severni pól deklinacijske igle proti zapadu; — kar se res godí.

„De la Rive“ je skušal tudi dokazati veljavnost te hipoteze s poskusi. V steklenem balonu je stanjšal on zrak tako, da je bil zrak v balonu tako tenak, kakor je gori v zračnih višavah. Ko je v ta balon vtaknil močan magnet ter naredil, da je tekla elektrika čez balon, je res zagledal prikazen severnega sija. —

Ako premišljujemo to razlaganje severnega sija, zdí se nam od začetka, da res stvar drugače biti ne more. — Ali prikazen severnega sija spremlja mnogo drugih prikazni, katerih si na podlogi te hipoteze nikakor ne moremo razložiti. To je bil tudi vzrok, da so učenjaki jeli dvomiti o veljavnosti te hipoteze. —

Kaj pa očitajo učenjaki Delarívinovi hipotezi?

Profesor J. Müller spodbija Delarívino hipotezo tako-le: „Ker je morje positivno električno, zato ni mogoče, da bi tekla negativna zemeljska elektrika proti tečajema, ker sta tudi ona obdana z morjem.“ Največja hiba Delarivine hipoteze je gotovo v tem, ker nam ona nič ne pové o tem, kje bi se moral severni sij največkrat pokazati; pové pa tudi tega ne, kje je tisti kraj, v katerem se severni sij v resnici največkrat napravlja.

Po Delarivinovi hipotezi bi se severni sij še celó ne kazal največkrat na tečajih, ampak tam, kjer se spušča gornji pasat na zemljo. To se pa godí po zimi v Afriki, poleti pa na Nemškem. Nadalje je resnica to, da se severni sij ali severna zarja ne nareja največkrat na tečaju, ampak na severnem polarnem (tečajnem) krogu.

Če primerjamo s tem zadnjič še Fritzova preiskovanja gledé zemljepisnega razširjanja severnega sija in gledé tega, v katero mér da se on širi, moramo res povsema dvomiti o veljavnosti Delarivinove hipoteze.

V Evropi se res vidi severni sij naravnost proti severju v mér, katero kaže poldnevnik; ali od Belega morja dalje tje do Novosibirskih otokov povsod, in malo da ne po vsi Sibiriji vidi se severni sij časih proti severo-vzhodu, časih pa proti severozapadu. Naposled moral bi se, ker se elektrika in zemeljski magnetizem neprenehoma razvijata, tudi severni sij narejati, če že ne neprenehoma, ali vsaj mnogo večkrat, kakor se to res godí. To pa zato, ker vlaga ne more v zemljo odpeljevati atmosferične elektrike; saj je zemlja na tečajih z morjem pokrita, ona sama ima pa elektriko táko, kakoršno ima atmosfera. —

Amerikanec Olmsted, profesor prirodne filozofije in astronomije v Vašingtonu, pa razlaga severni sij z drugačno hipotezo. On namreč trdi, da je severni sij vsemírskega (kozmičnega) vira,

ter da se nam kaže tako, kakor druge nebeske prikazni. Zvezdoslovje nas namreč uči, da plava po brezkončnem svetskem prostoru razun zvezd, planetov in kometov še mnogo drugih teles, kakoršna so utrinki (Sternschuppen), spodnebniki (meteori) in meglice, ter da se vrsté vsako okrog svojega solnca po stanovitnih, določenih potih. Ker se tedaj po svetskem prostoru vrté okrog našega solnca različna telesa, ter ker se nam ta, če pridejo v zemeljsko ozračje, pokažejo kot utrinki, spodnebniki ali kot meglice; zato je verjetno, da je mogoče, da plavajo po svetskem prostoru tudi take kozmične materije (tvarine), ki vzrokujejo severni sij. Zodijakalno svetlobo, katera se večkrat vidi pred solnčnim vzhodom in po solnčnem zahodu, vzrokujejo tudi take tenke tvarine, kakor nas uči slavni Laplace.

Najnovejši hipotezi o severnem siju ste Fr. Mohrova in Gronemannova. O teh dveh hočemo tedaj še kaj povedati.

Mohr trdi, da je severni sij prikazen, ki se godí v zemeljskem ozračju, ker se elektrika ne more sprožiti v brezzračnem prostoru. — Ker je severni sij, pravi ta učenjak dalje, podoben svetlobi električnih tokov v stanjšanem zraku, je mogoče, da je on res električnega izvira, ter da ga vzrokuje vedno sprožévanje elektrike v visokem, jako tankem zraku; saj elektrika nareja od belega drugačno barvano svetlobo le takrat, če se sproži v raztanjšanem zraku.

Sedaj je pa še to vprašanje, kako da se vedno stvarja tolika elektrika, da se more ona neprenehoma prožiti. Znano je, da trepetanje êtera napravi svetlobo. Ker je severni sij svetlobna prikazen, mora njemu tedaj biti vzrok tudi kako gibanje. Da pa gibanje res stvarja elektriko, o tem se moremo vsak dan prepričati s poskusi na različnih fizikalnih mašinah. Vrtenje steklene plošče pri Winterovem električnem kolovratu je vzrok svetli električni iskri; v raznih galvaničnih lancih in v Voltinem stebru je molekularno gibanje kisleca vzrok električnemu toku in svetlobi. Tedaj more gibanje zrakú in sicer prepih v stanjšanem zraku, trdi Fr. Mohr, vzrokovati tudi severni sij. Ako tečete namreč dve plasti suhega in stanjšanega zraka ena nad drugo, ali ena kraj druge, v nasprotni méri, nareja se elektrika tam, kjer se te plasti ena ob drugo drgnete. Ta elektrika je pa vzrok severnemu siju.

Kolikor dalj časa trajata ta dva nasprotna toka zrakova, toliko dalj časa traja tudi svetla prikazen severnega sija. Ker se pa severni sij kaže največkrat po krajih okrog zemeljskega tečaja, zato je verjetno, da se pri omenjenem toku zrakovem elektrika le takrat stvarja, kedar je zrak dosti suh.

Ako pa leží med dvema v nasprotno mér tekočima zrakovima plastéma plast mirnega zraku, se elektrika ne stvarja, ampak še le takrat, kedar to mirno zrakovo plast eden ali drugi tok sabo potegne, tako da postane tam, kjer se tekoči zrakovi plasti dotikate, trenje (drgnenje) dovolj močno.

Ker se pa opazuje, da oblaki, če so, zakrivajo prikazen severnega sija, je očitno, da se ta prikazen godí *nad* oblaki tako, da oblaki pri njej nimajo nič opraviti. —

Ta povedana Fr. Mohrova hipoteza ima tudi svoje privržénike. Tako našteva prof. Prestel*) 41 slučajev, v katerih se je pri prikazni severnega sija opazovalo, da se je bil res podrl mir v zraku, ter nastal veter, in to na različnih krajih, daleč drug od drugega proč ležečih, in da se je v vseh teh 41 slučajih lahko dokazal vzrok vetra. —

Toliko se je moglo iz dosedanjih opazovanj spoznati, da severni sij spremljajo vremenske prikazni, ter da se ob času severnega sija napravijo viharji in nevihte. Večletna opazovanja bodo pa nas mogla še le učiti, ali res vse to vzrokujeta omenjena zrakova toka.

S to hipotezo se morejo sicer res razložiti vse prikazni v zraku, ki se godé ob času severnega sija; ali vendar mislim, da je ona osnovana na premalo število opazovanj, da tedaj ona doslej še ni verjetna. Tudi bi bil moral osnovatelj te hipoteze po mojih mislih najpoprej to dokazati, da se res stvarja elektrika, če se tarete in drgnete dve plasti sopara, tedaj tudi zrakú, ena ob drugo. Če preučimo namreč vse vzroke zračne elektrike, vendar ne najdemo nikjer tega mnenja, da bi trenje in drgnenje zrakovo bilo ji vzrok. — Mühry**) trdi namreč v novejšem času, da elektriko stvarja solnčno ogrevanje zemeljskega površja. Ako ima tedaj elektrika svoj izvirek v zemlji, mogel bi po mojih mislih zrakov tok imeti le to nalogo, da odpeljuje elektriko k zemeljskima tečajema. Nadalje zahteva ta hipoteza to, da je zrak dovolj suh. Zrak sam na sebi brez vodenega sopara je pa slab provodnik elektrike. Da bi pa dvá slaba provodnika elektrike, kakoršna sta imenovana dva zrakova toka, mogla z drgnenjem brez indukcije stvarjati toliko elektrike, kolikor je potrebuje prikazen severnega sija, — tega tudi ne morem razumeti! — Tekoče zračne plasti morejo pa biti tudi različno tople, sosebno če so velike; ta različna njihova toplina mora tudi imeti kaj upliva na elektriko. Naposled nas ta hipoteza nič ne učí, na kateri kraj da odtekajo te zračne plasti. —

Tej podobno hipotezo o severnem siju je osnoval tudi Spiller***); ali vendar s tem razločkom, da je prikazen severnega sija razlagal z elektriko v zraku in z dinamično termo-elektriko v zemlji. Zračna elektrika pa izvira po njegovem mnenju iz dveh različno toplih, v nasprotno mér tekočih zračnih plastí; in sicer

*) Zeitschrift der österreichischen Gesellschaft für Meteorologie VII. pag. 167.

**) Zeitschrift der österreichischen Gesellschaft für Meteorologie, 1873. Nr. 9.

***) Glej: Spiller, Kosmogenie, 1870. in: Handbuch der Physik 2. Aufl. Theil II. pag. 304, 307, 309, 470.

pozitivna elektrika se nareja v toplejši plasti, negativna elektrika pa v mrzlejši zrakovi plasti. —

Sedaj pa hočem še kaj povedati o drugi novejši hipotezi o severnem siju. To hipotezo, ki se naslanja na spektralno analizo, osnoval je Gronemann.

Angström je že opazoval leta 1867. in 1868. severni sij s spektroskopom. On je našel v severnem siju ravno tako rumenozeleno črto (556.7 milijonov mm. valovne dolgosti), kakoršno je bil zapazil poprej v zodijakalnem svitu.

Ali da ne naštevam vseh učenjakov, ki so opazovali severni sij s spektroskopom, omenjam le opazovanje dr. Vogela 1872. l., kateri je tako, kakor tudi drugi, našel, da ima spektrum (šara) severnega sija črte v sebi. On ni našel le one gori omenjene črte v šari severnega sija, ampak zapazil je šest črt v nji; časih pa še več svetlih črt. Tako je n. pr. opazoval on 9. aprila 1871. l. v Rothkampu sledeče črte v šari severnega sija:

Valovna dolgost Mil. mm.	Verjetna pogreška	Opazka.
629·7	+ 1·4 . .	Prav svetla, rudeča proga.
556·9	0·2 . .	Najsvetlejše črta, v šari se znatno tamni, ko se rudeča proga pokaže.
539		Neizmerno nejasna črta (negotova opazba).
523·3	0·4 . .	Še precéj jasna črta.
518·9	0.9 . .	Črta je, akoravno se tudi rudeča črta vidi, vendar prav svetla, sicer pa gledé jasnosti prejšnji enaka.
500·4	0.3 . .	Prav jasna črta.
od 469·4		
sredine 466·3	0·3 . .	Široki svetli pas v sredini nekoliko manj jasen; v tistih delih severnega sija, v katerih se pokaže rudeča črta, se pa prav slabo sveti.
do 462·9		

Vse te črte je pa našel ravno tisti učenjak tudi v šari (spektrum) kislekovi, duščevi in zrakovi. Tam, kjer se kaže severni sij, je tedaj zrak razžaren. S spektralno analizo se je nadalje tudi našlo, da se najjasnejša črta severnega sija, t. j. tista severni sij zanamljajoča črta, katero je Kirhoff zaznamoval s št. 1474, nahaja tudi v šari solnčne korone. To pa potrjuje, da se v solnčnem ozračju nahaja železo v podobi sopara.

Na te posledke spektralne analize je Gronemann osnoval svojo hipotezo o severnem siju. On namreč trdi, da je osolnčje in

svetski prostor napolnjen z drobnim kozmičnim prahom, katerega poglavitni del je železo. Te kozmične megle se vrté okrog solnca ali po paraboličnem, ali pa po eliptičnem potu; naša zemlja jih pa na svojem potovanju okrog solnca srečava. Ker je pa naša zemlja magnet, zato vleče ona s svojo magnetično močjo ta železen prah k sebi, kar je vzrok tega, da se nareja v višjih plasteh našega ozračja tok teh kozmičnih sostavin. Proti tečajema zemeljskima je ta tok najmočnejši. Imenovana privlačna moč zemeljska pa napravi nadalje to, da prideró te kozmične megle v naš zrak, da se one same vsled upora zrakovega in pa tudi obdajajoči jih zrak razžaré, ter da tako vzrokujejo prikazen severnega sija. Iz tega je tudi jasno, od kod da pride to, da se v šari severnega sija nahajajo ravno take svetle črte, kakoršne se nahajajo v šari zrakovih dveh prvin (kisleka in dušca) in pa v šari železovi.

Misel, da so res take megle ali čadi kozmičnega prahú (Staubwolke), nikakor ni zoper našo današnjo znanost; saj znamo, da je v meteorih tudi železo. Spektralna analiza nas pa tudi uči, da res plavajo take meglice po svetskem prostoru.

Kedar se je gibanje omenjenih kozmičnih meglá ali čadov spremenilo v toplíno, ter kedar so se to gibanje stvarjajoče moči porabile, takrat nehajo tudi te meglé biti razžárene, ter plavajo odslej dalje kot oblak visoko gori v zraku. Od neprenehanega, zgorej omenjenega toka, in pa od množine kozmičnega prahu odvisna je tedaj vsa prikazen severnega sija. —

Ali razun železa morajo biti v kozmičnih meglah še druge sostavine, na katere naša zemlja kot magnet ne dela tako, kakor dela na železo; to pa mora zato biti, ker se nam te sostavine kažejo v podobi rudečih oblakov, katere lahko zapazimo v vsakem jasnejšem severnem siju.

Nazadnje je tudi to mogoče, da je v teh kozmičnih meglah tudi kaj diamagnetičnih sostavin, ter da te narejajo tisti na magnetični meridijan navpik stoječi beli obod, kateri se vidi pri mnogih severnih sijih.

Ker nam oznanujejo igle magnetnice s svojim nihanjem že več ur poprej, da se bo pokazal severni sij, zato se mora pri trenju in drgnenju kozmičnih sostavin gotovo tudi elektrika stvarjati.

Zgorej smo že rekli, da plavajo te kozmične sostavine potem, ko so izgorele, visoko gori v zraku. Ko so se dovolj razhladile, napravi se iz njih železov okisanec in pa še drugačne spojine, ki so brž ko ne vzrok tako imenovanih tečajnih vezí (Polarbänder). Te so namreč, kakor nas opazbe učé, v nekaki zvezi s prikaznijo severnega sija. —

S to hipotezo se potrduje tudi Olmstedova hipoteza. — Če primerjamo obe hipotezi, moramo dopustiti, da gre Gronemanovi hipotezi prednost. Olmsted trdi namreč le to, da je severni sij kozmičnega izvira; o tem pa nič ne govori, kaka tvarina da se vrtí okrog zemlje. Se vé, da ima to svoj vzrok v tem, ker je

Gronemann osnoval svojo hipotezo na preiskovanja s spektralno analizo.

Toliko lahko že sedaj trdimo za gotovo, da severni sij ni izvirka električnega ali magnetičnega, dasi ni še doslej prav določeno, kakova je prav za prav tvarina tistega kozmičnega prahú. No, ali začetek je storjen; ter upati je, da nam bo spektralna analiza kmalu odkrila tudi to skrivnost.

Da se slednjič res tudi okrog solnca tako vrté kozmične megle, ter da jih solnce s svojo neizrečeno privlačno močjo k sebi vleče ravno tako, kakor naša zemlja; to nam potrduje ta okolnost, ker se v solnčnem ozračju nahajajo razžareni železni sopari, čemur je dokaz tista črta v solnčni šari (spektrum), ktero je Kirchoff zaznamoval s št. 1474. (Nature 14. novembra 1872.) Ne bomo se tedaj pregrešili, če se predrznemo trditi, da je prikazen severnega sija taka, kakoršna se nam na zemlji kaže, le oslabljena podobica tiste prikazni, katera se na solncu godí. Ravnočrtni žarki solnčeve korone so prav močno podobni žarkom severnega sija. Amerikanski profesor Gould še celó trdi, da solnčeva korona ni nič druzega, kakor neprenehana severna zarja. —

Sedaj pa, da še kaj omenim o tem, kaj in kako misli dr. Wolfert o severnem siju. Dr. Wolfert*) trdi s svojo hipotezo, da prikazen severnega sija (zarje) ni ne izvira magnetičnega, ne električnega, pa tudi ne kozmičnega (vsemirskega), ampak da jo nareja odboj in lom solnčnih žarkov. Ta misel sicer ni nova, ker je že Kartezij severni sij tako razlagal (kakor smo bili že poprej povedali); ali to moramo dopustiti, da je Wolfert izvrstno izdelal svoje mnenje o severnem siju.

On namreč trdi, da se solnčni žarki odbijajo na neizmernih lednikih in na zemlji okrog severnega tečaja, pokriti z večnim ledom in snegom. Ta led in sneg je tisto negladko zrcalo, ki raztresa svetlobo. To se pa godi s toliko večjo jasnostjo, po katoptričnem zakonu, kolikor nepopolnejše je zrcalo. Ta odbita svetloba kaže se nam tedaj na nebezu kot severni sij. Ker po katoptričnem zakonu množina odbite svetlobe raste z vpadnim kotom; zato je prikazen severnega sija toliko lepša, kolikor bolj napošev (nagnjeno) vpadajo žarki na odbojno ravnino; to se pa godi na zemeljskem tečaju. Da so ledniki res odbojne ravnine, to dokazuje Wolfert s trditvijo, da se svetloba lomi in odbija v ledu po ravno tistih zakonih, po kterih se lomi in odbija v navadni prizmi, ter da je to ravno vzrok, da odbijajo ledniki svetlobo na nebez. —

Očitati pa moramo ti Wolfertovi hipotezi to, da on kar na ravnost tají nekatere prikazni pri severnem siju, n. pr. šum, — akoravno so poročila o slišanem šumu pri nekterih severnih zarjah tako verjetna, da se ne morejo zavreči. Na koncu svoje razprave res obrača Wolfert pazljivost na spektralno analizo; ali prepušča

*) Petermanns Mittheilungen, Band 18. Lief. XI. 1872.

pa drugim, naj primerjajo njegovo mnenje s posledki spektralne analize. —

Jaz mislim, da je Gronemannova hipoteza najverjetnejša; to pa ne samo zavoljo tega, ker ona potrjuje Olmstedovo hipotezo, ampak tudi zavoljo tega, ker je doslej spektralna analiza najvarnejši in najbolj določilni način preiskovanja. — Res je, da so dosedanji posledki spektralne analize še majhni; ali upati je, da nam bo prihodnost vse tako na drobno povedala, da bo zginila vsakatera dvomba. —

Ljubi bralec! sprejmi te meni doslej znane različne hipoteze o severnem siju; prebiraj jih ter izberi si tisto, ki ti je najbolj všeč. —

Napisal sem ti te hipoteze zato, ker sem slišal národ, da je pri prikazni severnega sija govoril mnogo vsakaterih bedarij. — Severni sij ni ne šiba božja, ne znamenje lakote, vojská, pomorov, hudih bolezni itd., kakor misli še današnji dan mnogo ljudí; ampak severni sij je prirodna (naturna) prikazen, ki se godí po prirodnih (naturnih) zakonih. —

Želja moja pri sostavljanju tega spisa bila je le ta, da bi ljubi mi národ slovenski podučil ter osvobodil ga od predsodkov in vraž. S to živo željo izročam svoj spis Matici slovenski.

Dr. Križan.

KAZALO.

I. Del.

VIII. Poročilo o delovanji slovenske Matice v Ljubljani od 1. julija 1873. do 1. julija 1874. l.

Stran

Prvo desetletje Matice slovenske 5
XXIX. odborova skupščina 6. novembra 1873. l. 9
IX. občni zbor 4. marcija 1874. l. 10
XXX. odborova skupščina 6. maja 1874. l. 15
Osmo poročilo o Matični knjižnici 19
Upravništvo in imenik 23
Račun 91

Životopis odličnih udov Matice slovenske:

Lésar Anton, duhoven ljubljanske škofije, prof. na c. kr. realki v Ljubljani . . 94
Rozman Jože, častni korar lavantinske vladikovine, konjiški nadžupnik in dekan, konzistorijalni svetovalec 102

II. Del.

Podučni in zabavni del.

Slovanski elementi v Venetščini. Spisal Dav. Trstenjak.

Predslovo 3
Vvod 5
Leksikon 11
Dodatek Slovanščina v patavščini 21
Zbirka slovanskih besed v patavsko italijanskem narečji 24
Slovanski elementi v Venetščini 28
Poznamenovanja za živali 37
Poznamenovanja za jediva 51
Imena za zelišča 53
Imena za oblačila 55
Poznamenovanja za ladje in trgovinske shrambe 58
Dodatki 60
Doneski k zgodovini Kranjskih mest. Spisal Janez Parapat . . . 73
Izgledi slovanskega jezika na Ogerskem. Razglaša M. Valjavec . . 102
Komentari k zgodovini Salašanov, Japadov, Venetov itd. Spisal Davorin Trstenjak 156
Regeste iz dozdaj še ne natisnjenih, Kranjsko zgodovino zadevajočih rokopisov; nabral Janez Parapat 180
Mihael Černišenko. Poslovenil L. G. Pogoričan 189
Rokopis zelenogorski in kraljedvorski. Fr. Jaroslav 341
Severni sij. Spisal dr. Križan 360

Slovanska knjižnica v Ljubljani